

René Jean-Paul Dewil

De Stad Gent 1337-1345

Gent in de veertiende eeuw

De Opperhoofdman

Auteursrechten Clausule

René Jean-Paul Dewil © is de enige auteur van dit werk. © 2013-2014.

Alle rechten voorbehouden.

Geen deel van deze publicatie mag veranderd worden zonder de schriftelijke toelating van de auteur.

Dit e-boek mag slechts in elektronische vorm gekopieerd worden voor persoonlijk gebruik. Het mag niet gedrukt worden, in een elektronisch of ander ophaalsysteem geplaatst worden, gefotokopieerd, of op enige andere wijze vastgelegd worden zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

De enige plaats vanwaar dit e-boek mag opgehaald worden is de Internet website www.theartofpainting.be, die de enige oorspronkelijke tekst bevat.

Deze publicatie valt onder de wetten op de auteursrechten, onder de copyright rechten.

‘De stad - De Opperhoofdman’ is een werk van fictie. Op de namen van de van Artevelde familieleden en de koningen, pausen, hertogen en graven, na zijn de namen die gebruikt werden en de figuren van de roman enkel en alleen het resultaat van de verbeelding van de auteur, Enige gelijkenis met echte personen, dood of levend, is zuiver toevallig.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
De Figuren.....	5
Hoofdstuk 1. Het lot van Gent. December 1337 - lente 1338.....	12
De kroniekschrijver	12
De samenzwering	14
De Bijloke toespraak	22
Het Beleed der Stede	29
Verdeelde trouw	35
Wol voor Gent.....	40
Confrontatie.....	42
Biervliet.....	52
Voleinding.....	69
Hoofdstuk 2. De neutraliteit van Vlaanderen. Zomer 1338 – winter 1340.....	80
Consolidatie.....	80
De bondgenoten van Koning Edward	88
Prinses Margaretha	91
De verraderlijke graaf.....	96
Een koninklijk banket.....	101
Katelijne	111
Het verdrag met Brabant	113
Koningin Filippa	120
Het complot tegen Koningin Filippa	128
Hoofdstuk 3. De tijd van de offensieven. Lente 1340 - einde 1340.....	138
Het Frans offensief	138
De Zeeslag bij Sluis.....	140
Het beleg van Doornik	155
De wapenstilstand van Esplechin	166
Een Pharaïldis raadszitting	170

Hoofdstuk 4. De tijd van de wapenstilstanden. Lente 1341-winter 1342	178
De wapenstilstanden van 1341	178
Huwelijken en geboortes	182
De wapenstilstand van Malestroit, einde 1342.....	188
De Engelse zending van Katelijne de Coster	195
De beschuldiging door van Steenbeke	213
Hoofdstuk 5. De ongemakkelijke wapenstilstand en de volbrenging. Lente 1343- zomer 1345.	230
De vijandschap tijdens de wapenstilstand	230
Kwade Maandag	236
Het zomereinde	251
Epiloog	265
Historische nota's	267

De Figuren

De Familie Vresele

Juris Vresele	(1260-1325):	een lakenhandelaar van Gent
Mergriet Mutaert	(1265-1340):	echtgenote van Juris Vresele.
Gerolf Vresele	(1285-1349):	zoon van Juris, een monnik.
Gillis Vresele	(1293-1360):	zoon van Juris.
Avezoete Wulslager	(1295-1349):	echtgenote van Gillis Vresele.
Agneete Vresele	(1300-1335):	dochter van Juris, getrouwd in 1320 met Jacob van Artevelde.
Heinric Vresele	(1325-1390):	zoon van Gillis
Marie Vresele	(1312-1388):	dochter van Gillis, getrouwd in 1332 met Jan de Smet.
Everard Vresele	(1320-1387):	zoon van Gillis, monnik.
Boudin Vresele	(1316-1395):	zoon van Gillis Vresele, een lakenhandelaar
Jehan Terhagen	(1319-1390):	geadopteerde zoon van Gillis Vresele

De Familie de Smet

Wouter de Smet	(1280-1348):	smid.
Lijsbetten Mutaert	(1283-1349):	echtgenote van Wouter de Smet, nicht van Mergriet Mutaert.
Veerle de Smet	(1308-1349):	dochter van Wouter, getrouwd in 1329 met Willem van Lake.
Jan de Smet	(1310-1395):	goudsmid, zoon van Wouter, getrouwd met Marie Vresele in 1330.
Heyla de Smet	(1330-1385):	dochter van Jan de Smet
Wouter de Smet de Jongere	(1335-1382):	zoon van Jan de Smet, goudsmid.
Amelberga van Dorme	(1336-1390):	echtgenote van Wouter de Smet de Jongere, getrouwd in 1357.

De Familie van Lake

Raes van Lake de Oudere	(1280-1349):	wever
Zwane Bentijn	(1285-1349):	echtgenote van Raes van Lake de Oudere, getrouwd in 1304.
Raes van Lake de Jongere	(1310-1349):	zoon van Raes de Oudere, lakenhandelaar.
Mechtild van Lens	(1311-1349):	echtgenote van Raes van Lake de Jongere, getrouwd in 1330.
Willem van Lake	(1311-1370):	wever, lakenhandelaar, zoon van Raes de Oudere.
Veerle de Smet	(1308-1349):	echtgenote van Willem van Lake, getrouwd in 1329.
Alise van Lake	(1331-1385):	dochter van Willem, getrouwd in 1350 met Clais de Hert.

Avezoete van Lake	(1332-1390):	dochter van Raes de Jongere, lakenhandelaar, getrouwd in 1351 met Maarten Denout.
Boudin van Lake	(1340-1382):	wever, zoon van Raes de Jongere
Agte Homberg	(1344-1390):	echtgenote van Boudin van Lake, getrouwd in 1362.

De Familie Denout

Jan Denout	(1283-1349):	volder.
Selie Scivaels	(1284-1349):	echtgenote van Jan Denout.
Pieter Denout	(1303-1365):	volder, zoon van Jan.
Kerstin de Hert	(1309-1370):	echtgenote van Pieter Denout, getrouwd in 1331.
Maarten Denout	(1330-1382):	volder, zoon of Pieter, getrouwd met Avezoete van Lake in 1351.
Wivine Denout	(1331-1391):	dochter van Pieter Denout, tweelingzuster van Quintine.
Quintine Denout	(1331-1365):	dochter van Pieter Denout, tweelingzuster van Wivine.

De Familie de Hert

Arnout de Hert	(1279-1349):	schipper
Marie Scivaels	(1280-1352):	echtgenote van Arnout de Hert, zuster van Selie Scivaels
Jan de Hert	(1297-1361):	schipper, zoon van Arnout de Hert
Beatrise van Vaernewijc	(1300-1366):	echtgenote van Jan de Hert, getrouwd in 1325
Nete de Hert	(1298-1370):	dochter van Arnout de Hert
Kerstin de Hert	(1309-1370):	dochter van Arnout de Hert, getrouwd in 1331 met Pieter Denout
Clais de Hert	(1332-1382):	zoon van Jan de Hert, getrouwd met Alise van Lake

De Familie van Artevelde in dit boek

Willem van Artevelde de Oudere:	makelaar van Gent
Willem van Artevelde de Jongere:	zoon van Willem de Oudere, Watergraaf van Vlaanderen
Frans van Artevelde :	zoon van Willem de Oudere, Kasteelheer van Beveren
Jacob van Artevelde (1295-1345):	zoon van Willem de Oudere, opperhoofdman van Gent eerst getrouwd met ? (Agneete Vresele) tweede huwelijk met Katelijne de Coster
(Agneete Vresele) (1300-1335):	eerste echtgenote van Jacob van Artevelde
Katelijne de Coster (1314-1388):	tweede echtgenote van Jacob

Willem van Artevelde de Jongste: zoon van Willem de Jongere,

Zwane van Mirabello:	Getrouwd met Zwane van Mirabello dochter van Simon van Mirabello - Van Halen getrouwd met Willem de Jongste van Artevelde
Marie van Artevelde:	mogelijke dochter van Willem de Oudere
Jan van Artevelde de Oudere:	zoon van Willem de Oudere
Jan van Artevelde de Jongere:	mogelijke zoon van Jan de Oudere, een priester
Ongekende zoon:	zoon van Willem de Oudere, vermoord te Bergen
Zeger de Bornaige :	tweede echtgenoot van Katelijne de Coster getrouwd op 24 juni 1349
Jan de Coster :	broeder van Katelijne de Coster
Ongekende dochter:	dochter uit het eerste huwelijk van Jacob, getrouwd met Godfried de Roede
Godfried de Roede:	echtgenoot van de ongekende dochter van Jacob van Artevelde
Wivine de Roede:	dochter van Godfried de Roede en de ongekende dochter uit het eerste huwelijk van Jacob van Artevelde, getrouwd met Mattheus de Backere
Mattheus de Backere:	echtgenoot van Wivine de Roede
Margaretha van Artevelde (ca. 1320-?):	dochter uit het eerste huwelijk van Jacob, getrouwd op 18 oktober 1341 met Walter Heer van Erpe
Walter Heer van Erpe:	getrouwd met Margaretha van Artevelde in 1341
Martin van Erpe:	zoon of Walter Heer van Erpe met Margaretha
Jan van Artevelde de Jongere (II) (?-1365):	zoon uit het eerste huwelijk van Jacob, eerst getrouwd met Christine, Vrouwe van Drongen, daarna getrouwd met Katelijne van Namen
Christine van Steenland, Vrouwe van Drongen (?-1357):	eerste echtgenote van Jan van Artevelde de Jongere (II)
Katelijne van Namen :	tweede echtgenote van Jan van Artevelde de Jongere (II)
Katelijne van Artevelde (ca. 1345-?):	dochter uit het eerste huwelijk van Jan de Jongere (II) Getrouwd met Ser Daniel van Haelwijn
Ser Daniel van Haelwijn de Oudere:	echtgenoot van Katelijne van Artevelde, dochter van Jan de Jongere (II)
Daniel van Haelwijn de Jongere:	zoon van Ser Daniel van Haelwijn
Jan van Haelwijn:	zoon van Ser Daniel van Haelwijn
Jacob van Artevelde de Jongere (?-1370):	waarschijnlijke zoon uit het eerste huwelijk van Jacob van Artevelde
Filips van Artevelde (18 juli 1340-1382):	zoon uit het tweede huwelijk van Jacob van Artevelde getrouwd met Yolante van den Broucke
Yolante van den Broucke (?-1433):	echtgenote van Filips van Artevelde
Katelijne (II) van Artevelde (1341-1382):	dochter uit het tweede huwelijk van Jacob van Artevelde, Getrouwd met Jan de Scoteleere
Jan de Scoteleere de Oudere (?-1382):	·echtgenoot van Katelijne (II) van Artevelde
Linus de Scoteleere:	zoon van Jan de Scoteleere
Jan de Scoteleere de Jongere:	zoon van Jan de Scoteleere

Een afzonderlijke Artevelde tak:

Jan van Artevelde: getrouwd met Livine de Grootte
Livine de Grootte: getrouwd met deze Jan van Artevelde
Marie (II) van Artevelde: dochter of deze Jan van Artevelde
 Mogelijk getrouwd met Ser Gelnoot Damman

De feodale edelheren

Nota: de datums die vermeld worden geven regeringsperiodes aan, tenzij anders aangeduid.

Koningen van Engeland:

Edward I Longshanks (1272–1307): getrouwd met (1) Eleonora van Castilië en (2) Margaretha van Frankrijk.

Edward II van Caernarfon (1307 – 1327): getrouwd met Isabella van Frankrijk.

Edward III (1327–1377): getrouwd met Philippa van Henegouwen.

Richard II (1377–1399): getrouwd met (1) Anna van Bohemen en (2) Isabella van Valois.

Koningen van Frankrijk:

Filips IV de Schone – Philippe le Bel (1285-1314): getrouwd met Johanna I van Navarra

Lodewijk X de Woelzieke – Louis le Hutin (1314-1316): getrouwd met (1) Margaretha van Bourgondië en (2) met Clementia van Hongarije.

Jan I de Postume – Jean I le Posthume (November 1316)

Filips V de Lange – Philippe V le Long (1316-1322): broeder van Lodewijk X, getrouwd met Johanna II Gravin van Bourgondië.

Karel IV de Schone – Charles IV le Bel (1322-1328): broeder van Filip V, getrouwd met (1) Blanca van Bourgondië, (2) met Maria van Luxemburg en (3) met Jeanne d'Evreux.

Filips VI van Valois de Gelukkige – Philippe VI le Fortuné (1328-1350): kleinzoon van Filips III, getrouwd met (1) Johanna de Lamme van Bourgondië en (2) met Agnes van Frankrijk.

Jan II de Goede – Jean II le Bon (1350-1364): getrouwd met Bonne van Bohemen.

Karel V de Wijze – Charles V le Sage (1364-1380): getrouwd met Johanna van Bourbon.

Karel VI de Veelgeliefde de Dwaze – Charles VI le Bienaimé le Fol (1380-1422): getrouwd met Isabella van Beieren.

Graven van Vlaanderen:

Gwijde I van Dampierre (1251-1305): getrouwd met Machteld van Béthune.

Robrecht III Leeuw van Vlaanderen (1305-1322): getrouwd met (1) Blanca van Anjou en (2) met Yolande II Gravin van Nevers.

Lodewijk (I) van Nevers (?-1322): zoon van Robrecht III, getrouwd met Johanna Gravin van Rethel.

Lodewijk I van Nevers (1322-1346): kleinzoon van Robrecht III, getrouwd met (1) Margaretha van Frankrijk en (2) met Johanna II Gravin van Palatijns Bourgondië.

Lodewijk II van Male (1346-1384): getrouwd met Margaretha van Brabant.

Regenten van Vlaanderen in verschillende periodes:

Willem van Gulik (b. 1275-1304): kleinzoon van Gwijde I van Dampierre langs de zijde van zijn moeder, leider van het Vlaams leger tijdens de Slag der Gulden Sporen (1302), zoon van de familie van Jülich (Duits) of Juliers (Frans) of Gulik (Nederlands).

Jan van Namen (1297-1330): Graaf van Namen, zoon van Gwijde I van Dampierre

Robrecht van Cassel: tweede zoon van Robrecht III Graaf van Vlaanderen. Toen de oudste zoon van Robrecht, Lodewijk I van Nevers stierf, ging het graafschap Vlaanderen over met

Franse steun op de zoon van Lodewijk, eveneens genaamd Lodewijk, die Graaf Lodewijk I van Nevers werd en Graaf van Vlaanderen.

Pausen

Bonifatius VIII (1294-1303) – Benedetto Caetani

Benedictus XI (1303-1304) - Niccolò Boccasini

Clemens V (1304-1314): eerste Paus te Avignon - Bertrand de Got

Johannes XXII (1316-1334): te Avignon - Jacques d'Euse

Nicolaas V (1328-1330): tegenpaus voor Avignon - Pietro Rainalducci

Benedictus XII (1334-1342): te Avignon - Jacques Fournier

Clemens VI (1342-1352): te Avignon - Pierre Roger

Innocentius VI (1352-1362): te Avignon - Étienne Aubert

Urbanus V (1362-1370): te Avignon - Guillaume de Grimoard

Gregorius XI (1370-1378): te Avignon - Pierre Roger de Beaufort

Urbanus VI (1378-1389): begin van het pauselijk schisma, Rome - Bartolomeo Prignano

Clemens VII (1378-1394): begin van het pauselijk schisma, Avignon - Robert van Genève

Koningen van Duitsland en Keizers van het Heilig Romeinse Rijk:

Albrecht I van Oostenrijk– Albrecht von Habsburg (1298-1308): getrouwd met Elizabeth van Carinthië.

Hendrik VII – Heinrich VII der Luxemburger (1308-1313): Heilige Romeinse Keizer, getrouwd met Margaretha van Brabant.

Ludwig IV van Beieren – Ludwig IV der Bayer von Wittelsbach (1314-1347): Heilige Romeinse Keizer, getrouwd met (1) Beatrix Swidnicka en (2) met Margaretha van Holland.

Frederik de Schone – Friedrich der Schöne von Habsburg (1314-1325): rivaal van Lodewijk IV, getrouwd met Isabella van Aragon.

Karel IV – Karl IV von Luxemburg (1346-1378): Heilige Romeinse Keizer, getrouwd met (1) Blanca van Valois, (2) met Anna van Beieren en (3) met Anna von Schweidnitz en (4) met Elizabeth van Pommeren

Gunther von Schwarzburg (Jan 1349 – mei 1349): rivaal van Karel IV.

Wenceslaus van Bohemen – Wenzel von Luxemburg (1376-1400): afgezet als Duitse Koning in 1400, heerste verder als Koning van Bohemen, getrouwd met (1) Johanna van Beieren en (2) Sophia van Beieren.

Hertogen van Brabant, Lotharingen en Limburg:

Jan II (1294–1312): getrouwd met Margaret Plantagenet, Prinses van England.

Jan III (1312–1355): getrouwd met Marie d'Évreux.

Johanna (1355–1406): getrouwd (1) met Willem IV, Graaf van Holland en (2) met Wenceslaus I Hertog van Luxemburg.

Graven van Henegouwen, Holland en Zeeland

Jan II van Henegouwen (1257-1304): getrouwd met Filippine van Luxemburg.

Willem III van Henegouwen (1304-1337): getrouwd met Johanna van Valois

Willem IV van Henegouwen (1337-1345): getrouwd met Johanna Hertogin van Brabant

Margaretha II van Henegouwen (1345-1356): getrouwd met Ludwig IV van Beieren, Duitse Keizer.

Willem V van Wittelsbach, Hertog van Beieren-Straubing (1356-1388): getrouwd met Mathilda van Lancaster

Albrecht I van Wittelsbach, Hertog van Beieren-Straubing (1388-1407): getrouwd met (1) Margaretha van Brieg en (2) met Margaretha van Cleves

Graven en Hertogen van Gelderland

Reinoud I van Gelderland en Wassenberg (1271–1318): getrouwd met (1) Irmgard van Limburg en (2) met Margaretha van Vlaanderen.

Reinoud II de Zwarte van Wassenberg (1318–1343): Gelderland werd een hertogdom tijdens zijn overheersing. Getrouwd met (1) Sophia Berthout, Edelvrouw van Mechelen en (2) met Eleanor of Woodstock, dochter van Koning Edward II van England.

Reinoud II de Dikke (1343–1361): eerste maal,

Eleonora regentes (1343–1344): dochter van Koning Edward II van England, echtgenote van Reinoud II

Eduard I (1361–1371): broeder van Reinoud III.

Reinoud II de Dikke (1371): tweede maal.

Machteld van Gelderland (1371–1379): en Jan II, Graaf van Blois (d. 1381), haar derde echtgenoot.

Maria van Gelderland (1371–1379): en Willem II, Hertog van Gulik (d. 1393), haar echtgenoot. Ze betwistte het Hertogdom van Gelderland met haar zuster Machteld.

Willem I van Gulik (Jülich-Hengebach) (1379–1402): zoon van Maria en Willem II, Hertog van Gelderland en van Gulik (Jülich). Getrouwd met Katelijne van Beieren.

Hoofdstuk 1. Het lot van Gent. December 1337 - lente 1338

De kroniekschrijver

Koningen en prinsen en hertogen hebben kroniekschrijvers in hun dienst om hun wapenfeiten op perkament te beschrijven en zo hun glorierijke daden voor het nageslacht vast te leggen. Steden hebben dergelijke kroniekschrijvers niet of zelden. Daarom zal ik, Jehan Terhagen, de gebeurtenissen verhalen die in onze goede stad van Gent voorvielen in die merkwaardige jaren van 1337 tot 1345. Ik ben de heer van Ter Hage. Mijn naam zou aldus moeten uitgesproken en opgeschreven worden, maar ik nam graag de naam aan waarmee mijn mentor en adoptievader, Gillis Vresele, mij gekend maakte in Gent.

Tijdens de boerenopstanden in Vlaanderen van de verschrikkelijke jaren van 1325 tot 1329, werden mijn ouders op weerzinwekkende wijze vermoord en ons herenhuis vernield door woedende boeren van het platteland van Axel. Ik herinner me mijn vader en moeder als vriendelijke mensen die meer geïnteresseerd waren in boeken en in reizen dan in het mishandelen van hun landarbeiders, maar in die tijden dankten de boeren hen met afgrijzen en haat door mijn familie te doden en mijn landgoederen te verbranden.

Onze grote boerderij, een complex van meerdere gebouwen, werd niet door een sterke lokale strijdmacht van wachters beschermd. Mijn ouders hadden nooit echte strijders in dienst. Ons landgoed bestond uit meerdere schuren en stallen die aaneengeregen stonden door een hoge, stenen muur waarin een mooie, grote poort stond die nooit gesloten werd behalve 's nachts. Aan het einde van die muur, de binnenplaats dominerend, lag het stenen herenhuis waarin we woonden. Mijn moeder was geboren in Frankrijk, zodat mijn ware naam Jean had moeten zijn. Maar de naam zoals Gillis Vresele die begreep wanneer ik die aan hem toefluisterde was Jehan, en Jehan is het gebleven. Onze boerderij en huis stonden nabij Axel, ten zuiden van de westelijke bocht in de brede monding van de Schelde in het noorden van Vlaanderen, en ik herinner me nog levendig mijn rustige, gelukkige jeugd daar.

Toen onze boerderij aangevallen werd door de landarbeiders, van wie de meesten van heel ver kwamen en zeker niet uit de onmiddellijke omgeving van ons domein, zei mijn vader me te ontsnappen via een kleine tunnel waar enkel kinderen door konden kruipen. Ik had die tunnel voordien al verkend, nadat ik hem een paar jaar voordien ontdekt had. Ik kroop door de donkere gang waarin het plafond heel laag hing, met de kreten van mijn moeder en de schreeuwen van haat van de aanvallers in mijn oren. Ik dook op in het licht nabij een beekje en liep naar een rij van wilgenbomen die er naast groeiden, aan de linkerkant van de weg naar Axel. Ik rook de geur van brandend stro, van de rieten daken die brandden, en later ook van brandend vlees. Dikke kolommen rook stegen op uit de plaatsen van onze gebouwen. De domoren hadden natuurlijk ook met de schuren een deel van ons vee verbrand! Ik hoorde de dieren waarvan ik de namen en de karakters kende in doodsangst schreeuwen!

Daarna reed een man te paard aan me voorbij. Hij hoorde me snikken, en hij bracht me naar het klooster van Axel. De nonnen waren vriendelijk, maar Gillis Vresele wou me niet in een weeshuis laten rotten, en dus nam hij me mee naar Gent. Hij bracht me op in zijn familie. Dit was de beste kans die ik van God kreeg nadat Hij mijn ouders van me had weggerukt, want de familie van Gillis heeft me sinds die dag steeds aanzien en behandeld als een kind des huizes. Ze kastijdden me zoals ze hun eigen kinderen kastijdden, en hielden van me zoals van hun eigen kroost. Ik leed niet onder een gebrek aan genegenheid en respect.

Gillis Vresele is geen ridder doch een eenvoudige poorter van Gent, een burger van de stad, een makelaar en handelaar, een voorspoedige koopman, en oorspronkelijk, van lang geleden, waarschijnlijk de nakomeling van een weversfamilie. Ik meen dat hij één van de rijkste mensen van Gent is, al verbergt hij zijn status deemoedig.

Gillis Vresele liet mijn landgoed niet volledig in puin liggen. Hij deed er vele jaren over terwijl ik opgroeide, maar hij herstelde de muren, plaatste nieuwe daken op de gebouwen, en huurde eerlijke rentmeesters in om van de herenboerderij opnieuw een winstgevend domein te maken. Wij, de Ter Hages, hielden veel land in eigendom. De eigendomsrechten daarvan werden teruggevonden in het klooster dat niet ver van ons huis lag. Ik had het geluk dat de abdis van Ter Hage streng maar eerlijk was. Gillis ontgon de turfvenen, bouwde enkele dijken waar hij dat nodig achtte, en zaaide granen op onze meest vruchtbare velden. Met de weiden, waarop hij koeien en schapen plaatste, leverde het domein mooie inkomsten op. Toen ik zestien werd nam Gillis me voor de eerste maal weer naar Ter Hage, en toonde me heel fier wat hij van mijn erfgoed had gemaakt. Slechts wij twee reden naar Axel die dag. Gillis zei me dat de boerderij van mij alleen was. Hij legde ook uit in veel argumenten die ik echter wel kon begrijpen, dat ik nog te jong was om het domein in bezit te nemen en er de meester van te worden.

‘Leer, leer, jongen,’ duwde Gillis me op, ‘en als je klaar bent, dan kun je me het zeggen en naar hier komen wonen en je goed zelf beheren. Het geld, de landerijen en de boerderij worden in elk geval voor jou bewaard door de abdis van het klooster. Ik beheer de rekeningen. De abdis is een eerlijke vrouw, een harde vrouw, maar ze is rechtvaardig en behartigt je belangen correct. Het geld van de opbrengsten wordt voor je bewaard in meerdere plaatsen. Niet veel van dat geld bestaat in de vorm van muntstukken, omdat ik het meeste goud voor je heb geïnvesteerd om nog meer geld te maken. De inkomsten werden onder de hoede gegeven van mannen in Brugge. Alles staat opgeschreven in boeken die in de abdij van Ter Hage liggen. Ik zal je tonen waar andere papieren van de ondernemingen in een speciale koffer in onze woning van de Kalandenberg liggen. Dubbels daarvan worden ook gehouden door het klooster van Ter Hage. Je meeste geld is geplaatst in scheepsladingen, in huizen van Gent en Brugge, in Franse wijngaarden en in ondernemingen van Gent. Wanneer je naar je huis wilt komen, dan zul je relatief rijk zijn, welgesteld van de geïnvesteerde fondsen. Je kunt van je domein leven.’

Ik was verbaasd en dankbaar. Ik had gemeend dat mijn erfgoed verdwenen was. Wanneer ik er voor klaar zou zijn, zouden de Ter Hages kunnen verrijzen! Er zou een nieuwe Ter Hage familie komen, een vrouw en kinderen, en de landen zouden weer voorspoed kennen. Op dat ogenblik, echter, voelde ik me nog niet klaar om me in het platteland te begraven. Gent was zo veel meer opwindend! Gillis glimlachte alwetend wanneer ik hem dat toevertrouwde. Toen ook vertelde hij me over zijn vrienden van de Pharaïldis groep.

De Pharaïldis mannen waren meer dan een groep van vrienden en zakenpartners, allen welgestelde poorters van Gent. Ze waren leden van invloedrijke families waarvan de zonen heel goede vrienden van elkaar waren, en waarvan die zonen ook de zusters van hun vrienden hadden getrouwd. Meerdere bloedrelaties liepen in de families. Ze waren tevens verbonden met nog andere welbekende families van de stad. Hun namen waren de Vreseles als handelaars, de van Lakes als wevers en lakensniders, de Denouts als volders, de Herts als schippers. De Smets waren goudsmeden en de van Artevelde ook kooplui. De leden van die families kwamen regelmatig samen om over zakenondernemingen te praten, om de toestand van de stad te bespreken, en om een oordeel te vellen over de politieke situatie van Vlaanderen. Toen ze voelden aan het einde van het jaar 1337 dat Gent snel wegwijnde, verhongerde en haar rijkdom verloor omdat de faam en het geluk van de stad uitgedoofd werd

zoals de vlam van een kaars tot vettige, zwarte rook, besloten ze tot drastische acties om het lot van Gent weer in hun voordeel te doen zwenken. Ja, ze waren bekwaam en machtig genoeg om de lotsbestemming van een stad te kunnen veranderen!

Ze handelden niet onbesuisd. Ze waren logische en voorzichtige mannen. Ze zonden één man naar de voorgrond, een man van wie ze meenden dat hij de meest bekwame was om de bevolking van Gent van een dreigende catastrofe te redden. Die man was Jacob van Artevelde.

Ik was ooggetuige van wat ik u zal verhalen, en ik nam regelmatig nota's van wat ik hoorde in een dagboek, zodat u het volgende als waarheid kunt aannemen. Ik voelde al snel dat toen de Pharaïldis mannen besloten te handelen op de onrechtvaardigheden die aan Vlaanderen en vooral aan Gent gedaan werden, iets werkelijk belangrijks aan het gebeuren was, iets dat de wijze van leven in onze gebieden voor de toekomstige eeuwen kon veranderen.

De samenzwering

Op de vooravond van Kerstmis van 1337, zeer laat op de avond en na de heilige mis die de geboorte van Jezus Christus vierde in de kerken van de stad Gent, liepen meerdere mannen snel, bedekt met gesloten, bruine mantels en brede, donkere huiken op het hoofd, naar een grote woning in de Kalandenberg. De Kalandenberg was toen een straat van lakenhandelaars, rijke wevers en landeigenaars, herbergiers en brouwers. De mannen die zo behoedzaam en snel stapten, behoorden tot de rijkste en meest prominente burgers van Gent. Het huis dat ze opzochten was een complex van meerdere gebouwen en schuren die eigendom waren van de van Artevelde familie. Wanneer de mannen op de deur klopten, werden ze verwelkomd door Katelijne de Coster, de elegante echtgenote van Jacob van Artevelde. Katelijne was eveneens een lid van een zeer geachte familie van de stad. Haar vader was de koster en de administrator van de Sint Pieters abdij geweest, en nu nog een landeigenaar en ridder.

De mannen kwamen niet alleen aan. Ze kwamen met twee en met drie, in kleine groepen.

Katelijne de Coster verwelkomde eerst Willem van Vaernewijc en Willem van Huse, jonge mannen en leden van de oudste, meest adellijke en meest welgestelde poortersgeslachten van Gent. Ze hield de deur verder open, want ook Pieter van den Hove en Gelnoot van Lens snelden binnen. Katelijne had een speciaal warm woord voor Gillis Vresele en Raes van Lake die iets later aanklopten. Gillis was een koopman, zoals haar echtgenoot, Raes van Lake een rijke wever. Achter hen aan liepen Jan Denout, een volder van wie de familie verbonden was met de schipper Arnout de Hert. Jan was met die Arnout thans verwickeld in een zeer levendig gesprek. De goudsmid Wouter de Smet kwam als laatste binnen. Wouter handelde in goud en hij had verbindingen met de rijke geldwisselaars van Gent.

Deze mannen waren allen merkwaardige en ontzagwekkende persoonlijkheden. Ze hadden de volle kracht van hun leven bereikt, lachten ze over zichzelf na enkele bekers wijn. Hun families waren onderling verbonden. Sterke banden van vriendschap en onderlinge steun liepen tussen hen. Ze deden samen zaken, ze kochten en verkochten goederen en diensten samen. Veel van de meest gedurfde ondernemingen hadden ze samen verzegeld en hadden hun gezamenlijke medewerking vereist. Ze waren ook goede vrienden van nog andere families van Gent die mannen telden die schepenen waren en de stad beheerden. De Vreseles, de Smets, de van Lakes, de Denouts en de Herts hadden met Jacob van Artevelde een geheim genootschap gevormd dat ze de Pharaïldis groep noemden. Die groep werd gesticht na een even geheime en beruchte expeditie naar een bepaalde abdij van Zele, die de basis was

geweest van hun huidige rijkdom. De mannen verwezen nooit nog naar die expeditie, die ogenschijnlijk het begin was geweest van hun fortuin, maar ze bleef in hun geest gebrand en verbond hen.

De Pharaïldis mannen kwamen op de vooravond van Kerstmis samen in een vergadering omdat de toestand in Gent catastrofaal was. Gent hing voor drie vierde van haar welstand af van wol en van de wolnijverheid. De invoer van Engelse wol naar Vlaanderen was echter volledig gestopt door Koning Edward III van Engeland, ter vergelding tegen de graaf van Vlaanderen die op verraderlijke wijze de Engelse kooplui in zijn graafschap had gevangen genomen en Engelse handel in Vlaanderen had verboden. De graaf had de Engelse handelaars gearresteerd onmiddellijk na een hoogoplopende woordenwisseling in Parijs met de koning van Frankrijk, en dus veronderstelden de notabelen van Gent dat de koning zijn trouwe vazal bevolen had tot de daden. De koningen van Engeland en Frankrijk betwistten elkaar de kroon van Frankrijk.

Koning Edward III van Engeland was pas ernstig begonnen aanspraak te maken op de troon van Frankrijk nadat de koning van Frankrijk, zijn ver familielid Filips van Valois, ermee gedreigd had hem de streken van Guyenne en Gasconje te ontnemen, landen die Edward als zijn erfdeel in feodaal leen hield van de koningen van Frankrijk. Guyenne en Gasconje waren belangrijk voor Edward, want de inkomsten uit die streken brachten hem minstens evenveel geld op als zijn Engelse gebieden. De aanspraken van Edward III op de Franse kroon waren eveneens gerechtvaardigd, want Edward stond in familiebanden nauwer bij de overleden Franse koning dan Filips van Valois, die door de adel van Frankrijk als opvolger aangeduid was. Edward was echter een zoon uit een vrouwelijke afstammingslijn, een lijn die verworpen werd door Filips en door de Franse adel.

Zonder de wol van hoge kwaliteit afkomstig uit Engeland, kon er geen laken zijn in Vlaanderen geproduceerd worden. Er gebeurde dan ook geen vollen, geen verven, geen vervoer van laken, geen handel, en er kwam geen rijkdom meer. De fondsen van de rijkste families van Gent smolten snel weg zoals sneeuw in de zon. De armere poorters van Gent verhongerden. Bedelaars sliepen aan alle hoeken van de straten. De mensen die te fier waren om te bedelen stierven in hun woningen of langs de kaaïen van de Leie of de Schelde, de twee rivieren waaraan Gent een deel van haar rijkdom dankte. Sinds vijftien maanden al was er niet één baal van Engelse wol van hoge kwaliteit Gent binnen gebracht, terwijl de wevers van het nabije hertogdom van Brabant al de wol kregen die ze zich maar konden wensen uit de wolstapel van Dordrecht. Geruchten luidden steeds sterker dat de stapel van Dordrecht zou overgebracht worden naar Antwerpen.

De armen en de ambachtslui van Gent leden het ergst. Aan dit einde van 1337, zonken ook de kooplui van Gent door de knieën. Hun fortuinen verdwenen. Binnenkort zouden ook de rijkste families hun welstand verliezen!

Het enig alternatief leek voor velen te zijn om hun laatste goed bijeen te scharrelen en uit Gent en Vlaanderen weg te vluchten, weg uit een dode stad zonder toekomst en weg uit een gedoemd graafschap. De meeste wevers en volders weigerden dit te overwegen. Ze hielden van hun stad! De voorvaders van die Gentenaars hadden onderkomen en bescherming gevonden binnen de sterke muren van Gent. Velen onder hen kwamen van andere plaatsen dan Gent, maar allen hadden sterke wortels geschoten al sinds vele generaties lang in de stad. Sommigen, de oudste geslachten, hadden zelfs het centrum van Gent gebouwd, de kuipe, aan de samenloop van de Leie en de Schelde, waar allen veiligheid en welvaart gevonden hadden.

Toen de gewichtige maar sombere mannen nu rond de zware eiken tafel in de belangrijkste kamer van de van Artevelde's zaten, begon Jacob als eerste te spreken.

‘Ik heb jullie gevraagd naar hier te komen op deze mooie avond van Kerstmis, een nacht van vrede en hoop in de herdenking van de geboorte van onze Redder, omdat ik wanhopig ben en omdat ik geloof dat jullie zich zo ellendig voelen als ik. Ik heb mannen en vrouwen zien sterven in onze straten. Hongerige kinderen verschuilen zich onder onze houten bruggen. Goede families breken omdat de meester van het huis geen werk kan vinden en de laatste muntstukken uitgegeven zijn. Vergeleken bij verleden jaar, varen minder dan de helft van schepen nog op onze rivieren. Onze stapelplaatsen staan leeg. We hebben geen geld meer om voor graan te betalen. Ik zie slechts troosteloosheid om me heen. Elke dag verlaten er meer mannen Gent met hun familie, velen te voet, de magere resten van hun eigendom in stootkarren vóór zich uitduwend. Ze zoeken brood in Brabant, in Henegouwen, in Frankrijk en zelfs in Engeland. De koning van Engeland beloofde onderdak, geld en vrouwen aan de wevers en de volders die Gent willen verlaten om zich in zijn koninkrijk te vestigen. Onze productiegeheimen en onze kennis zal binnenkort in andere streken gekopieerd worden. De wevers van Brabant, van Leuven en van Brussel, werken thans zoals gekken om de markten te veroveren die wij vroeger domineerden. De Lombarden met wie wij handel dreven verlaten ons graafschap. Jullie weten dat allemaal!’

Jacob hield een pauze aan, liet zijn woorden inzinken, en ging dan verder.

‘Onze graaf en onze koning hebben die droevige toestand veroorzaakt. Niet één keer hebben ze de minste gedachte geschonken aan wat er met ons zou gebeuren. Gent is slechts één stad in hun uitgestrekte gebieden, en Gent is steeds tot de dood trouw aan hen gebleven. Ze verwachten nu blijkbaar hetzelfde van ons. Onze schepenen en onze edellieden hebben hun handen gebonden in trouw aan de graaf en aan de koning, zodat er niets verricht wordt om onze ambachten en onze inkomsten te verbeteren. Vrijheid en nering was onze strijdkreet. We hebben hard gewerkt om te overleven in onze stad. Vandaag lijkt het erop dat onze inkomsten verdwijnen, we kunnen onze ambachten niet meer uitoefenen, en ook hebben we geen geld meer over in de stadskas om de verdediging van de stad te organiseren. Onze vrijheden kunnen steeds meer vertrapt worden. Gent staat op het punt een zwakke, dode stad te worden. Gaan wij terzijde staan en dit laten gebeuren?’

De mannen riepen, ‘neen, neen!’

Ze sloegen hun vuisten op de tafel. Jacob van Artevelde had slechts een overzicht gegeven van de toestand van de stad.

Katelijne de Coster kon achter de deur geluisterd hebben naar wat er in de hal gebeurde, want de van Artevelde vrouwen kwamen plots de zaal in met hete wijn waarin specerijen gemengd waren, en met Kerstmiskoeken. Katelijne stapte als eerste in met een grote schotel koeken in de handen. De vrouwen van de Vreseles, de Smets, de van Lakes en de Herts volgden. Hoe had Katelijne die vrouwen gewaarschuwd? Hoe waren ze aangekomen, onopgemerkt door de mannen? In elk geval, hier gingen de vrouwen, om iedereen al lachend in enkele ogenblikken te bedienen. Daarna lieten ze de mannen over aan hun zaken. De vrouwen hadden hun punt duidelijk gesteld: jullie kunnen hier belangrijke beslissingen aan het nemen zijn, maar wij staan achter de deuren! Let op met wat jullie zeggen en doen! De mannen glimlachten.

Jacob van Artevelde dronk, wachtte tot de mannen hem weer al hun aandacht gaven, en dan zei hij, ‘de schepenen hebben de handen gebonden en kunnen niets doen tegen de graaf. Andere mannen van Gent moeten dus in actie treden en een nieuwe uitweg tonen, een nieuwe politiek. We hebben dit al enkele malen besproken in stukken en brokken, maar nooit, zoals in deze nacht, allen samen. Sommigen onder ons hebben een concreet voorstel uitgewerkt om

ons uit de moeilijke situatie te halen waar we ons nu in bevinden. Gillis, kun jij nu je uitleg geven?’

Gillis Vresele stond op uit zijn stoel.

‘Goed! In feite zou ik niet echt moeten herhalen wat we beslist hebben, want we hebben ons voorstel al besproken, hoewel niet iedereen weet hoe we het aangepast hebben en tot een finaal plan uitgewerkt hebben. Dit moet de laatste maal zijn dat we een overzicht geven van wat we zullen doen. Vanaf deze nacht moet wat ik ga uitleggen ons definitief plan blijven. Als jullie nog iets willen toevoegen, dan moet het nu gebeuren, want daarna blijven we bij ons plan. Jullie kunnen ook duidelijk en eenvoudig zeggen dat jullie er geen deel van willen uitmaken. Na deze nacht zullen de teerlingen geworpen zijn!’

Gillis keek rond zich, zag slechts gebogen hoofden en gezichten die met ernstige, strenge ogen naar hem keken. Hij ontwaarde geen tegenstand in de gezichten van de mannen, misschien wel wat scepticisme, maar geen verwerping. Hij vervolgde.

‘We gaan de regeringsmacht in Gent overnemen. Dat is ons doel! Laat daar geen twijfel over bestaan. We hebben enkele mannen nodig die de nieuwe macht, alle leidersmacht in Gent, moeten uitoefenen. Dat is iets heel gevaarlijks om te doen, want macht kan misbruikt worden en macht kan uitgedaagd worden. We willen geen vorm van oud dictatorschap in onze stad, maar als de schepenen tot geen nieuwe politiek kunnen besluiten, dan moet wel iemand anders dat doen. Hier is wat we gepland hebben.

We kunnen de rechten van de graaf op het land niet loochenen of verwerpen, en we kunnen ons ook niet afwenden van de Godsgegeven rechten van de koning van Frankrijk op onze streken. We kunnen die banden niet bewust verbreken omdat we anders al de edellieden van Vlaanderen, de graaf en de koning rechtstreeks tegen ons gekeerd zouden krijgen, op dezelfde wijze als de boerenopstandelingen van Zannekin deden en er hun hoofd bij verloren. We wensen geen veldslag zoals die van Cassel van tien jaar geleden. We wensen dat niet, zelfs als we meer kansen aan onze zijde hebben om te winnen dan Zannekin had.

Vitaal is dat de steden van Vlaanderen onze zaak zouden bijtreden, alle steden. We moeten bijgevolg afgevaardigden van Gent naar alle steden zenden om uit te leggen wat we voorstellen, en alles doen wat nodig is om hen ons plan te doen aanvaarden. De toestand in Vlaanderen is zo ernstig dat ik er sterk aan twijfel dat we ergens negatieve antwoorden zullen krijgen.

We houden ons ook streng en dierbaar vast aan onze instellingen en aan onze vrijheden. We kunnen de rechten van de graaf en van de koning niet verwerpen. Als we dat zouden doen, dan valt de ganse structuur van onze samenleving te drastisch in elkaar en te volledig. Onze vrijheidscharters, onze regels en reglementen verliezen dan alle wettelijke rechtvaardiging als we de graaf en de koning weigeren nog te erkennen. Teveel mensen in Vlaanderen en er buiten zullen onze weigering tegenwerken. We moeten wel risico's nemen, een beetje, maar we kunnen tussen de winden zeilen, zoals onze vriend Arnout zou zeggen. We houden dus vast aan onze dertien schepenen van de Keure en aan onze dertien schepenen van het Gedele, aan de zesentwintig schepenen die de verleden maand augustus verkozen werden. We veranderen de namen niet. Zoals voorheen zullen de schepenen de dagelijkse zaken van de stad verder blijven beheren.

Wat we wel veranderen, en ik hoop dat het slechts tijdelijk nodig is, is dat we vijf hoofdmannen van de stad zullen aanduiden, één hoofdman per parochie. De hoofdmannen zullen niet enkel onze militaire leiders zijn, zoals al in het verleden gebeurd is, maar zij zullen het zijn die de eigenlijke leiders van de stad zullen worden en het Beleid der Stede zullen houden, de hoogste regeringsfunctie van de stad. Met andere woorden zullen voor alle

belangrijke zaken betreffende de toekomst van onze stad de schepenen doen zoals de hoofdmannen hen zullen zeggen wat ze moeten doen.

We hebben dit soort organisatie al zeer discreet voorgelegd aan de meeste schepenen, aan diegenen die we beschouwen als redelijke mannen, en die ook een wending in de regeringswijze noodgedwongen positief genegen zijn. Ze schijnen voldoende wanhopig te zijn om met ons akkoord te kunnen gaan. De schepenen zetten een stap achteruit maar behouden hun zetel. Ze zullen de hoofdmannen laten beslissen over de meest dringende zaken die vitaal zijn voor het overleven van de stad. Ze zullen stemmen voor wat nodig is en hun wettelijkheid verlenen aan de beslissingen. Zo moeten we niets veranderen aan onze instellingen.

We zullen het hoofd moeten bieden aan oppositie, vanwege mannen die volledig trouw blijven aan de graaf en aan de koning, dat ook zullen willen tonen, en die koppig elke verandering weerstaan.

De militaire leiders zullen daarom direct een persoonlijke wacht van ongeveer twintig knapen krijgen, van jonge mannen die bereid zijn te sterven voor onze zaak, al hopen we dat het nooit zover zal komen. De milities van Gent, de Witte Kaproenen en ook de Ribauden, de militie die de belegeringstuigen van Gent bewaakt en onderhoudt in de Waalpoort, zullen onder het bevel van de hoofdmannen van de parochies geplaatst worden.

Eén van de hoofdmannen zal de opperhoofdman genoemd worden, met dezelfde voorrechten als de andere hoofdmannen. De opperhoofdman zal de hoogste militaire bevelhebber van de stad zijn. We menen dat die functie moet overgedragen worden aan Jacob van Artevelde, die al aanvaard heeft die rol te vervullen.’

Gillis pauzeerde, dronk en pauzeerde nog meer. Niemand in de hal onderbrak hem. De mannen knikten en bleven zwijzaam. Het was een plechtig ogenblik.

‘Voor wat betreft onze politiek, hebben we één belangrijk doel om na te streven. We willen Engelse wol! Op dit ene punt zullen we ons ongehoorzaam moeten verklaren aan de graaf en aan de koning.

We moeten verklaren dat Gent en Vlaanderen neutraal moeten blijven in het conflict tussen Engeland en Frankrijk! We moeten neutraal blijven in de komende oorlog tussen de twee koningen om de koning van Engeland ervan te overtuigen met ons bevriend te blijven en ons onbeperkte toegang te verlenen tot de Engelse wol. De Engelse kooplui zouden zonder hinder handel kunnen blijven drijven in Vlaanderen. Ik herhaal, niet slechts in Gent doch in gans Vlaanderen. Daarom hebben we de neutraliteit in het conflict tussen de koningen nodig! De andere Vlaamse steden moeten onze standpunten ook bijtreden. Dat is cruciaal! Later moeten we ook afgezanten sturen naar Parijs en naar Londen, om onze wanhopige maatregel uit te leggen.

We geloven dat de twee koningen beiden er zullen van terugdeinzen om Vlaanderen helemaal te verliezen aan de andere zijde. Zo nodig verdedigen we de neutraliteit met de wapens, maar we strijden enkel in onze eigen streken. We kunnen Engelse of Franse legers in onze landen gedogen, voor zover die in vrede komen en betalen voor wat ze nemen. We zullen geen steun van enige betekenis verlenen aan de ene of de andere koning.’

‘Hoe zullen de hoofdmannen aangeduid worden?’ wilde Willem van Vaernewijc weten.

‘De hoofdmannen zullen verkozen worden door het volk,’ antwoordde Jacob van Artevelde koel. ‘Ik zal namen voorstellen en ik hoop dat de bevolking daarmee akkoord zal gaan.’

‘Ik heb alles gezegd wat ik wou,’ zei Gillis Vresele snel. ‘Veel details moeten nog ingevuld worden, maar de hoofdmannen zullen ook moeten handelen op veel punten in het heetst van de ogenblikken. Oplossingen zullen moeten gevonden worden naargelang de problemen op ons afkomen. We zullen bijvoorbeeld veranderingen moeten afdwingen voor wat betreft de

klerken van de stad, want enige van die mannen zijn corrupt. We moeten een snel einde verwezenlijken aan de afpersing en de corruptie. De toestand is gewoon te wanhopig.’ ‘We hebben onze vijf hoofdmannen al,’ wierp Jacob van Artevelde grinnikend tussen. ‘We moeten alleen maar verzekeren dat die verkozen worden. Hun namen kunnen aangenomen worden bij eenvoudig handgeklap van de bevolking. De schepenen zullen de namen niet weigeren.’

De mannen glimlachten geslepen en ze ontspanden zich. Ze begrepen een beetje cynisme, een truc uitgespeeld tegen mogelijke oppositie, voor bestwil, hoewel niemand echte tegenstand verwachtte tegen hun keuzes.

‘De hoofdmannen zullen redelijke mannen moeten zijn,’ merkte Willem van Vaernewijc op. ‘We willen geen Julius Caesar onder hen!’

‘Hoe lang zullen de hoofdmannen de macht over de stad in handen houden?’ vroeg Gelnoot van Lens.

‘Zo lang als nodig,’ antwoordde Jacob van Artevelde. ‘Ik heb niet de bedoeling om een Julius Caesar te worden. Ik heb in het verleden zelfs niet schepenen willen worden. De hoofdmannen kunnen de macht houden zolang die macht toegelaten wordt. De leidende mannen van Gent, wij, de schepenen, de poorters, zullen weten wanneer ze het leiderschap van de hoofdmannen een halt kunnen en moeten toeroepen. Ik neem aan dat Gent van een regering door de hoofdmannen terug naar een regering door de twee lichamen van schepenen zal terugkeren, zodra de welvaart van Gent en van Vlaanderen beveiligd is.’

‘In andere woorden, geen Julius Caesar maar een Cincinnatus die naar zijn ploeg weerkeert,’ fluisterde Willem van Huse nauwelijks hoorbaar.

‘Exact!’ riep Jacob van Artevelde, die daarmee ook bewees dat hij één van de weinige mannen in de hal was die gehoord had van Cincinnatus.

De andere mannen bleven stil.

‘Het probleem met dit plan is,’ merkte van Huse op, ‘dat de bevolking van Gent deze machtswisseling moet veroorzaken. Zo niet, zijn we slechts enkele mannen die een machtsgreep proberen uit te lokken zonder enige vorm van wettelijkheid. Onze daden zullen dan falen!’

‘Daar heb je opnieuw gelijk in,’ ging Jacob van Artevelde akkoord. ‘Raes van Lake heeft het een en ander over dat onderwerp te zeggen.’

Jacob ging in zijn stoel neerzitten, en Raes van Lake stond recht. Hij overschouwde de mannen die rond de tafel zaten.

‘We hebben het beste gedaan dat we konden,’ bevestigde Raes. ‘We hebben al aan zoveel mensen als we konden uitgelegd dat een oplossing voor onze problemen met de invoer van Engelse wol werkelijk bestond, en dat Jacob van Artevelde die oplossing kon voorstellen. De stad gonst van de geruchten, aangewakkerd door ons. Dat is één van de redenen waarom we nu snel moeten handelen, want de geruchten zullen ook de mannen bereiken die alle verandering van politiek en van regering weigeren. Er blijven inderdaad nog machtige poorters over in Gent die zo trouw willen blijven aan de Graaf en aan de Koning dat ze alle maatregelen weigeren die niet voorgesteld worden door hun heren, zelfs wanneer die gewoon niets voorstellen! We moeten ook afgunstige mannen vrezen, en families die steeds al antagonistisch bleven tegenover ons voor diverse redenen. Het volk van Gent is echter wanhopig. Zij zullen alles aanvaarden, voor zover we hen maar beloven de wol terug te brengen.’

Enkelens van ons hebben daarom voorgesteld dat Jacob van Artevelde de mensen ergens in grote menigte zou bijeen roepen, al de geïnteresseerde mensen, liefst vele duizenden, om aan het volk uit te leggen wat er kan gedaan worden. In andere woorden moeten we een soort van

algemene opstand van het volk van Gent afdwingen. Die beweging moeten we benutten en ze leiden naar de aanvaarding van ons plan en van onze maatregelen. We willen natuurlijk de opstand vredelievend laten plaatshebben, en voldoende massaal, om de laatste sceptische schepen te dwingen de overmacht van de hoofdmannen te aanvaarden. De hoofdmannen zullen dan tot de macht geroepen worden door het verzameld volk en door de aanwezige schepenen. We menen dat we niet meer wettelijkheid kunnen vragen, wensen en verwachten! De hoofdmannen zullen hun macht krijgen van het volk en van de schepenen. Het zal zeer moeilijk zijn voor de graaf om een organisatie in twijfel te trekken die beslist en gesteund wordt door de wettelijke schepenen van de stad en door het volk.'

Raes van Lake ging weer zitten en greep naar zijn beker.

'Waar en wanneer zal deze volksvergadering plaatshebben?' wou Willem van Huse weten.

'Het ogenblik moet nu snel komen, de volgende week ten laatste,' antwoordde Jacob van Artevelde. 'De plaats zal het Bijloke Veld moeten zijn. Alleen dat veld is groot genoeg, bevindt zich buiten de kuipe, maar behoort toch nog tot het centrum van de stad. We hebben er een houten platform opgesteld van waarop ik het volk zal toespreken.'

'De Bijloke zal onze Pnyx zijn,' merkte Willem van Huse op.

'Exact!' herhaalde Jacob van Artevelde.

Hij glimlachte, 'we zullen het volk naar de Pnyx roepen zoals de oude Atheners hun ecclesia samenriepen.'

Eens te meer werd Willem van Huse verbaasd door de eruditie van Jacob.

'Wel dan,' besloot Willem van Vaerneuwijc, 'het lijkt me dat alles geregeld is. Ik stel voor dat we het goede werk zouden voortzetten. Het moeilijkste zal zijn de toorn van het volk in toom te houden en die te kanaliseren naar iets positiefs, naar ons doel. Het pad waar we op willen treden is gevaarlijk. We zetten onze hoofden op het spel! Ik ben er echter van overtuigd dat het de enige manier is om Gent en Vlaanderen te redden. Laat ons daarop drinken! Je schonk ons je beste wijn, Jacob!'

De mannen brachten hun bekertjes omhoog en ze dronken. Ze bleven hun plannen bespreken tot vroeg in de morgen.

Wanneer alle samenzweerders weer naar huis waren gegaan, bleven slechts Gillis Vresele en Raes van Lake in de hal met Jacob van Artevelde zitten.

'Jacob,' begon Gillis, 'van al de mannen die hier vannacht aanwezig waren, ben jij diegene die het verst de nek zult uitsteken. We weten hoe ons verhaal begint, maar we weten niet hoe en waar het zal eindigen. Je realiseert je waarschijnlijk wel dat de schepenen, door een stap terug te zetten, hun handen in onschuld wassen en toch in functie blijven. Ze zullen vanaf de zijkant met verbazing en plezier kijken naar wat er gebeurt. Ze zullen je laten doen wat je ook maar wilt doen, en wanneer je faalt terug naar de voorgrond treden alsof er niets veranderd is aan hun functie. Ze zullen beweren dat ze niets afwisten van wat we voorbereidden, daar geen deel aan hadden, en ze zullen je leiderschap van je wegnemen. Daarna zullen ze je wegens verraad gevangen nemen, of je misschien zelfs terechtstellen. Als het probleem echter opgelost geraakt, we onze wol weerkrijgen en wanneer de koningen hun dispuut bijgelegd hebben, dan ook zullen de schepenen een stap voorwaarts zetten. Ze zullen uit de schaduw treden, en je ofwel een mooi schouderklopje en enige dank geven, niet te luid natuurlijk, of je met geweld terzijde schuiven.

De oude geslachten van landeigenaars behouden de macht van hun fortuin en ze hebben teveel gezamenlijke belangen om je de macht zomaar op een schotel voor de eeuwigheid ten geschenke te overhandigen. Op één of ander ogenblik zullen ze je val veroorzaken en hun verloren macht weer opeisen. Je zult natuurlijk morgen en de komende maanden het volk aan je kant hebben, maar een menigte is wispelturig! Vandaag kunnen de goede mensen van Gent

je aanbidden als hun redder, ze zullen juichen en je op hun schouders dragen als je erin slaagt om weer wol voor ons te verkrijgen. Maar twee weken later kunnen ze hun oren doen hangen naar afgunstige mannen die allerhande smerige geruchten over je kunnen verspreiden om ook een stuk van je macht of je volledige macht over te nemen. Wat we doen is demagogie, en als dat lukt dan kunnen ook andere mannen proberen demagogie te gaan gebruiken, maar dan tegen ons.

Het volk is jaloers op teveel succes, Jacob, jaloers op teveel glorie! Je moet steun zoeken bij de gilden, maar de gilden zijn ook afgunstig op elkaar. De drie dekenen wensen de macht, elk persoonlijk voor zichzelf. De deken van de wevers houdt niet van de deken van de volders, want de deken van de volders vraagt steeds maar meer geld van de wevers. De opperdeken van de kleine gilden vertrouwt de twee andere dekenen niet.

Al de mannen die enige vorm van macht dragen rustig en blij houden, en hen ertoe brengen om iets van hun macht te overhandigen aan jou gedurende een lange duur, zal zeer moeilijk zijn. Je kunt ook je macht niet baseren op enige zogenaamde Godsgegeven wettelijkheid, of op de wettelijkheid van enige traditie. Je staat dus vóór een moeilijke evenwichtsoefening die de kracht van een Hercules zal vereisen, de wijsheid van een Socrates en de sluwheid van een vos. Je realiseert je dat toch?’

‘Natuurlijk weet ik dat,’ siste Jacob geïrriteerd terug. Gillis zei al zijn nachtmerries luidop. ‘Als ik echter nog wat in die lijn denk, dan kan ik beter hier en nu al opgeven. Het houdt me ’s nachts wakker. Maar we moeten doorgaan met ons plan.’

Raes en Gillis hoorden meer zenuwachtigheid, opgekropte woede en twijfel dan hun lief was. Ze hoopten dat Jacob van Artevelde slechts moe was van de spanning van de laatste dagen.

‘Ik realiseer me dat wat jullie zegden de waarheid is,’ gaf Jacob toe. ‘Ik herken de hypocrisie van de schepengeslachten. Veel van hen zijn eerlijke mensen, maar ze kunnen op eender welk ogenblik mijn vijanden worden. Thomas van Vaerne wijc bijvoorbeeld, steunt ons en zendt ons Willem van Vaerne wijc om hoofdman te worden, maar hij zal steeds de belangen van zijn families blijven verdedigen. Als die in gevaar dreigen te komen ten gevolge iets wat ik doe, dan zal bij me bevechten.

Dat is waarom ik jullie onvoorwaardelijke vriendschap meer, dan ooit nodig heb, en dat is ook waarom ik wil dat jullie in de schaduw zouden blijven. Jullie moeten een basis vormen waar ik naartoe kan vluchten. Jullie zouden me een grote gunst verlenen door me te zeggen wanneer ik eervol zou moeten terugtreden op een vredelievende wijze. Als ik me in vrede terugtrek, dan zullen misschien de oudere poortersgeslachten me niet langer zoals een bedreiging aanzien.

Maar waarom zijn we nu zo cynisch en sceptisch? Wie kan voorspellen wat de toekomst ons zal brengen? Ik moet met dit doorgaan. We zijn te ver gevorderd om nu nog te kunnen stoppen. Hoe anders zou Gent weer kunnen opleven? We moeten de neutraliteit in het conflict tussen de koningen doordrijven, en die neutraliteit verdedigen. Hoe anders kunnen onze zakenondernemingen overleven? Zijn we niet allen wanhopig, staan we niet allen op het punt alles te verliezen van onze bezittingen?’

Raes en Gillis knikten.

‘De dobbelstenen zijn inderdaad geworpen,’ zuchtte Gillis Vresele. ‘Dit is niet het ogenblik om te treuren om wat we moeten doen, niet vóór we zelfs begonnen zijn. Dit is een nacht van hoop. Een redder is ons geboren. We zullen zeer duidelijk moeten stellen aan Gent wie juist de stad redde en waarom. Wie weet? Misschien krijg je nog een standbeeld op de Vrijdagmarkt om de stad gered te hebben, Jacob!’

Zelfs Jacob van Artevelde kon met die grap lachen. De mannen dronken een laatste beker, dan nog één, en daarna gingen Raes en Gillis naar huis. Echter niet in een rechte lijn.

De Bijloke toespraak

Kerstmis en de dag nadien verliepen kalm in Gent. Een aandachtige bezoeker kon wel opgemerkt hebben dat kleine groepen van mensen zich aan de straathoeken verzamelden om heftig te discussiëren. De gesprekken werden vergezeld van brede gebaren met armen en handen. Hier en daar eindigden de discussies zelfs in een dispuut. Kreten werden geslaakt, een vuist werd gebald, maar op die dag gebeurde er geen algemene groepering in grote aantallen mannen.

Ook de vrouwen trokken samen, nog gekleed in hun beste jurken van het jaar, met zware mantels omgeslagen, want het weer was zeer koud. In de ijzige wind roddelden ze en gingen weer uiteen met plechtige gezichten, met gefronste voorhoofden en hoog opgetrokken wenkbrauwen. De vrouwen hielden niet van wat er in de maak leek te zijn. De stad kwam in beroering, iets drastisch hing in de lucht, maar ze waren er zich wel van bewust dat veel moest veranderen om hun families van de ellende te redden.

Een dag later, op de zevenentwintigste december van 1337, juist vóór de middag, hoorde Katelijne de Coster zwaar op haar voordeur kloppen. Ze opende, en zag een hijgende man in de Kalandenberg staan, een man die ze vaag herkende als zijnde Thomas van Vaernewijc, schepen van de Keure en een vriend van haar echtgenoot. Maes rende dadelijk langs haar naar binnen, roepend dat hij Jacob van Artevelde, haar man, zocht.

Maes van Vaernewijc was een grote, lenige man die zeer elegant gekleed ging in een kolder van de fijnste rode wol, mouwen en hals afgelijnd met bont, en met de lange en brede mouwen die de mode waren voor welgestelde ridders. Hij droeg donkerblauwe kousen en lage, bruine, lederen schoenen. Een zware mantel van warme, blauwe wol, was eveneens afgezet met bont. Hij droeg die niet gesloten, slechts rond zich geworpen. Katelijne zag een rode lederen riem waaraan een lange knijf in een mooi versierde schede stak, evenals een rode, lederen beurs. Maes wierp zijn brede, donkere huik af. Hij had blijkbaar hard gelopen en daardoor iets van zijn gewoonlijke waardigheid verloren terwijl hij nu hijgend stond. Hij bleef even zijn adem zoeken.

Jacob van Artevelde had ook een gerucht gehoord. Hij kwam zijn hal binnen uit de deur die naar zijn stallen in de Paddenhoek leidde, de straat aan de achterkant van zijn woning. Het complex van kamers van Jacob bestond uit meerdere huizen die hij en andere leden van zijn familie gekocht hadden en onderling verbonden hadden. Ze lagen van de ene straat, de Kalandenberg, tot in de andere, de Paddenhoek.

Maes wachtte niet tot Jacob naar hem toe schreed.

Hij maakte brede gebaren naar de echtgenoot van Katelijne, roepend, ‘Jacob, het volk komt! De gilden hebben vergaderingen bijeen geroepen in hun hallen deze morgen. Ze hielden verhitte discussies over de toestand van Gent. Ze kwamen duchtig in oproer, tot ze hoorden dat je een oplossing gevonden had om de stad van verder onheil te behoeden. Het gerucht loopt dat je klaar stond om iets voor te stellen aan de schepenen! De gilden willen daar niet op wachten. De gildeleden zijn erg opgewonden! Sommigen hebben naar de wapens gegrepen. Ze zijn op weg naar je woning, naar hier. In een korte tijd zullen ze in de Kalandenberg aankomen. Ze zullen je vragen hen te vertellen hoe de stad gered kan worden. We hebben een algemene opstand op handen, Jacob! We kunnen het niet hebben dat bloed gespild wordt in Gent! We kunnen hen niet toelaten het Schepenhuis aan te vallen, en schepenen zien gewond worden. Wat ga je doen?’

Jacob van Artevelde beantwoordde de schepen lang niet zo snel als Maes dat gewenst had. Jacob bleef rustig, nam een stoel en ging erop zitten. Hij wees een andere stoel aan Maes aan. ‘Om te beginnen, Maes, willen de schepenen geen bloedvergieten in Gent, maar ze laten toe dat mensen in de ergste ellende in de straten sterven! Zeg dat toch eerst aan de schepenen. Zeg hen dat ik ook geen bloedvergieten in Gent wil, nergens, maar ik alleen kan toch niet elke poorter van de stad in bedwang houden! Het volk is wanhopig, en dat is niet door mijn toedoen, maar door het toedoen van de schepenen. Nu, wanneer de dekens en hun gildeleden aankomen, dan zal ik hen toespreken.’

‘Niet in de kuipe, niet in het centrum, Jacob! De mannen zijn in dergelijke staat dat ze bekwaam zijn de stenen, de huizen van de beste poorters van de stad aan te vallen, de poorters te vermoorden en hun bezittingen te stelen. Dat kunnen we niet toelaten! We willen vandaag geen toespraak in de Vrijdagmarkt!’

‘Wel, ze komen naar hier, Maes. Ik zal hen toch iets moeten zeggen, nietwaar, want anders kan het zijn dat ze mijn woning vernielen! Ik zal hen zeggen naar het Bijloke veld te gaan. Ik zal daar, buiten de kuipe, de menigte toespreken. Blijf rustig! Ik zal mijn best doen om de gildeleden in te tomen. Jij zou er goed aan doen ook de schepenen te vragen hun kalmte te bewaren. Houd hen tegen als ze overhaaste beslissingen willen nemen, zoals de Witte Kaproenen op de menigte los te laten. Zeg aan de schepenen om ook naar het Bijloke Veld te komen. Jij hebt het recht om dergelijke vergadering af te roepen. Leg hen uit dat ze beter even op de tanden zouden blijven knarsen en ons steunen. Je broer Willem zal aan mijn zijde staan. Zeg aan de schepenen dat zij ook beter naast me zouden staan. Ze moeten mijn wensen en voorstellen blijven steunen. De menigte moet een gezamenlijke groep van leidende poorters zien, die een degelijke oplossing voorstellen voor ons gebrek aan wol. Zij en jij kunnen me helpen om de woede van het volk naar iets positiefs te richten!’

‘Al goed, al goed! Ik kwam je alleen maar waarschuwen,’ antwoordde Maes van Vaernewijc, maar Jacob merkte hoe zenuwachtig de man was. Maes vreesde voor zijn leven en voor zijn bezittingen.

‘Ik zal de schepenen samenroepen in het Bijloke Veld. Nadat je de gildeleden toegesproken hebt, vraag ik je om naar het Schepenhuis te komen en ons daar te zeggen wat je dacht over de volksverzameling.’

‘Dat zal ik doen, Maes,’ beloofde Jacob.

Op dat ogenblik hoorden Jacob en Maes en de verbaasde Katelijne het geluid van vele lopende mannen en de wilde kreten van een grote menigte die de Kalandenberg naderde.

‘Ze komen eraan,’ zei Maes angstig. Zijn ogen rolden naar alle kanten.

‘Inderdaad! Ga nu, Maes, en maak je geen zorgen. Ik zal hen wel in toom houden. Ga snel, of je ontsnapt niet meer. Kom mee naar de Paddenhoek, die straat zal nog leeg zijn. Zo nodig zal je in mijn woning moeten blijven, je verbergen tot ik de mensen kan kalmeren!’

Maes van Vaernewijc en Jacob van Artevelde gingen naar de Paddenhoek. Maes keek naar links en naar rechts, zag dat de straat leeg was, en hij liep weg. Jacob van Artevelde glimlachte.

Katelijne de Coster was hem verbouwereerd gevolgd. Ze keek ook iets geamuseerd Maes van Vaernewijc na.

Ze vroeg, ‘wat ga je doen, Jacob?’

Jacob van Artevelde antwoordde op een heel natuurlijke wijze alsof hij naar zijn hal gekomen was om een beker water te drinken, ‘ik was bezig de paardenstal herin te richten. Ik ga dat werk voortzetten. Sluit de voordeur af, wil je, Katelijne? Als iemand op die deur slaat, zeg hen dan dat ik in de Paddenhoek in mijn stal ben. Dank je, Katelijne.’

Katelijne grinnikte bij zoveel koelbloedigheid. Jacob wist waar hij aan bezig was! Ze wachtte tot Jacob de hal verlaten had. Daarna sloot ze de voordeur af met een stevige, eiken balk.

De gildeleden van Gent waren samen rumoerig van hun gildehallen naar de Kalanderberg gewandeld met wapperende vaandels. Op dat ogenblik verschenen ze in massa in de straat, dicht bij de woning van de van Arteveldes.

De wevers moesten slechts de kortste afstand gaan. Ze waren ook de eersten geweest die zich in beweging gezet hadden en in een grote groep, die bodes stuurden naar de zaal van de volders en van de schippers. Zij stelden voor om uitleg te gaan eisen bij Jacob van Artevelde en bij de schepenen. In hun vergadering had Raes van Lake de informatie herhaald dat ja, Jacob van Artevelde een voorstel klaar had van een verreikende oplossing voor de problemen van de stad. De wevershal en de weverskapel stonden aan de Waalpoort nabij de Ketelgracht van de Schelde. De wevers hadden slechts vijf minuten nodig om door de Koestraat te gaan en in de Kalanderberg op te duiken.

In de schippershal hadden Arnout en Jan de Hert al geroepen dat ze zeker wisten dat Jacob van Artevelde vervoer kon garanderen voor de scheepsmeesters zoals in vroegere jaren. De kleine gilden van de smeden, de bakkers, de slaggers, de kleermakers, de schoenmakers en de lederverwerkers plus nog vele andere, hadden zich in de schippershal nabij de abdij van de Fremineuren verzameld, de abdij van de Franciscaanse monniken. De abdij en de schippershal stonden naast de Fremineurenbrug over de Leie. De schippers vormden de grootste gilde onder de kleinere gilden, zodat de kleine gilden dikwijls samenkwamen in de schippershal. Op voorstel van Arnout de Hert gingen de gildeleden de Veldstraat af in de richting van het centrum, waar ze de bodes tegenkwamen die door de wevers waren uitgezonden. Ze stapten dan rechts de Voldersstraat in, een straat waar nochtans niet zoveel volders woonden, om ook in de Kalanderberg te verschijnen. Ze kwamen iets later dan de wevers aan bij de woning van Jacob van Artevelde.

Jan en Pieter Denout spraken de volders toe in de gildehalle van de volders. Zij zetten zich slechts in beweging nadat de bode van de wevers daar aankwam. Daarna moesten zij de langste weg afleggen. Hun hal stond in de Zachtbroedersstraat. Ze gingen in groep in de richting naar de kuipe, namen de Winkelstraat naar de Reep langs de Schelde. Ze gingen de Braembrug over die daverde van hun voetstappen, om de Brabantstraat in te stromen, waar ze de laatste wevers ontmoetten. Samen met die, roepend en tierend met de laatkomers trokken zij ook de Koestraat in om uit te komen in de Kalanderberg die al zwart van het volk stond.

De grootste gilde van Gent, de weversgilde, was dus eerst op de Kalanderberg aangekomen. De wevers klopten zeer hard op de deur van het huis van Jacob van Artevelde, hoewel al de inwoners van de straat dan al op de keien stonden vóór hun huizen. Ze hadden de rollende donder van honderden schreeuwende mannen al van ver gehoord. Katelijne de Coster opende een raam en riep dat haar echtgenoot aan het werken was in de Paddenhoek. Drie tot vierhonderd wevers draaiden hun hoofden, dan hun voeten, en ze liepen de hoek om naar die andere straat, waar ze de man vonden die ze zochten.

Jacob van Artevelde leunde nonchalant, benen gekruist, tegen de poort van zijn stallen. De wevers vonden Jacob met een klein mesje aan zijn nagels staan te snijden. Ze bleven zeer verstomd van zijn serene houding. De deken van de wevers stapte naar voren, gevolgd door Raes van Lake.

‘Een goede dag aan jullie, vrienden,’ riep Jacob gemoedelijk, blijkbaar niet onder de indruk van het groot aantal mannen dat de Paddenhoek instroomde. ‘Hoe gaat het met jullie? Waarom komen jullie zo talrijk in de straat?’

‘Stop de domme praat maar, Jacob,’ zei de deken van de wevers met een breed gebaar van zijn hand. ‘Je weet waarom we hier zijn. We hoorden dat je een oplossing hebt voor onze problemen. Zeg ons wat je daarmee bedoelt!’

Jacob van Artevelde keek zo kalm als een komkommer over de hoofden van de stille menigte heen. Hij stak zijn mesje weg.

‘Vrienden,’ begon hij, zonder zijn houding te veranderen, ‘jullie zijn met teveel voor de Paddenhoek! Ik neem aan dat nog veel meer mannen zullen aankomen. Laten we naar het Bijloke Veld gaan. We kunnen daar rustiger samenkomen en beter ademen, en jullie zullen me allen kunnen horen. Ik ken inderdaad een manier om onze wol weer naar Gent te krijgen. Laten we samen rustig, in vrede, naar de Bijloke gaan, dan kan ik jullie alles uitleggen. Vraag alstublieft aan uw mannen om de orde te bewaren. We willen toch niet dat zo dicht bij Kerstmis iemand zou gekwetst worden, nietwaar? Ik zal alles in de Bijloke uitleggen, en daar kunnen we rustiger praten!’

‘Je kunt het ons ook hier en nu vertellen,’ drong de deken aan.

‘Nee, dat kan ik niet. Ik kan de Gentenaars niet van anderen laten horen wat ik te zeggen heb. Allen moeten dezelfde woorden horen uit mijn eigen lippen. Kom met me mee naar de Bijloke!’

Jacob stapte plots twee lange stappen de menigte in, die zich opende, en hoewel de deken woedend reageerde, stapte Jacob snel verder, de Paddenhoek af.

Niemand hinderde Jacob toen hij vastberaden verder stapte. Hij ging de Voldersstraat in, terug naar de Fremineuren, over de brug daar naar de wijk van Onderbergen aan de andere zijde van de Leie. Daarna wou hij langzamer naar de Nieuwbrug en vandaar naar het Bijloke klooster gaan. Toen hij uit de Paddenhoek ging, echter, plaatsten twee grote, stoere wevers hun schouders tegen elkaar, en ze hieven Jacob op die levende, bewegende zetel zodat de menigte hem van ver kon zien. Jacob weigerde de eer niet.

Hij wees naar de Voldersstraat en riep luid, ‘naar de Bijloke!’

De wevers namen de kreet over en herhaalden met honderden schorre stemmen, ‘naar de Bijloke!’

Aan het einde van de Voldersstraat kwamen de wevers de schippers en de andere kleine gilden tegen.

Die mannen keerden zich om, schreeuwend, ‘naar de Bijloke!’

Jacob van Artevelde werd nog steeds op de schouders gedragen. Hij merkte op hoe mannen de zijstraten en de steegjes uit liepen om nog meer gildeleden op te roepen zich te verzamelen in het veld buiten de kuipe. Ook vrouwen begonnen de menigte te vervoegen.

Toen de massa van mannen en vrouwen aan de houten Fremineuren brug over de Leie kwamen, volgden al meer dan duizend mensen Jacob van Artevelde. De menigte groeide elk ogenblik aan.

Jacob van Artevelde werd naar het midden van het Bijloke Veld gebracht, naar een grote, bijna vierkantige, open plaats nabij de Bijloke abdij. In het midden van die ruimte stond een eenzame, oude en reusachtige lindeboom. De boom stond op een kleine heuvel, waarrond een houten platform opgesteld was. Het was daar dat Jacob stopte en ging staan met wijde, open armen hoog gehouden om de menigte enig geduld te vragen tot al hun kameraden waren aangekomen.

Veel mannen en vrouwen arriveerden nog steeds uit alle straten die naar het veld leidden. Meer en meer vrouwen liepen aan. Die vrouwen hadden hun keukens verlaten. Ze hadden slechts een wollen mantel over hun schouders gegooid, maar hadden nog hun voorschoten aan. Enkele vrouwen kwamen zelfs met nog zeer jonge kinderen in de armen, de kleintjes

gewikkeld in dikke lagen wol om hen warm te houden. De lucht was niet vriezend koud, maar een scherpe en vochtige wind sneed door de mantels en de huiken heen.

Een groot gebrul vanuit vele honderden kelen kondigde de aankomst van de volders aan. Ze werden geleid door hun hooghartige deken. Ze werden verwelkomd door nog andere kreten van het volk dat al in het veld stond. De mannen stonden echter niet in het veld volgens hun gilden. Ze vermengden zich meer met hun geburen en vrienden, met wie ze geanimeerde gesprekken begonnen. De menigte bleef aangroeien tot meerdere duizenden mannen en vrouwen.

Terwijl Jacob van Artevelde op het platform wachtte om uit te kijken naar opstootjes, klaar om met rake woorden tussen te komen, opende zich een bredere cirkel rond het platform. Veel van zijn vrienden kwamen rond hem en achter hem staan.

Gillis Vresele en Raes van Lake waren aangekomen. Wouter de Smet en Arnout de Hert wandelden uit de groepen van de kleine gilden naar voren. Daarna kwamen ook, eerst aarzelend, enige van de schepenen op de Bijloke aan, en zij ook gingen naar Jacob van Artevelde toe. Ze stonden aan zijn zijde.

Anderhalf dozijn schepenen waren gekomen om van Artevelde te steunen, mannen zoals Jan uten Hove, Jan van Lovene, Everdey de Grutere, en Pieter Zoetaert. Ook Thomas van Vaernewijc, Hugo van Lembeke, Jacob Masch, Jan Willade, Lievin Bevelant, Jan Moye, Jan van den Bossche en Filips van Oudenaerde kwamen Jacob van Artevelde hun steun verlenen. Jacob was verbaasd om enige van die mannen te zien, omdat ze niet direct als zijn vrienden aanzien werden: Gillis de Tolnere, Sanders Rijm en Tonis Bette, leden van de betere geslachten van Gent. Ook de deken van de volders stond daar, Jan Breedbaard, en de opperdeken van de kleine gilden, Willem Yoons, met de deken van de weversgilde, Jacob van Wackine. Ze waren allen heftig in gesprekken verbonden en maakten brede gebaren. Ze wachtten tot Jacob zou beginnen te spreken.

Jacob van Artevelde draalde tot de Bijloke zich gevuld had met mannen en vrouwen, tot de spanning voldoende gestegen was. Dan opende hij plots zijn armen en vroeg om stilte. Het duurde een hele tijd tot het gesis door de menigte kroop. Jacob begon dan zijn toespraak. Hij sprak eerst langzaam maar zeer luid, zei eerst slechts enkele woorden en daarna wat meer en wat sneller.

‘Vrienden, kameraden,’ riep hij, ‘welkom! Welkom! We zijn hier verzameld om jullie voor te stellen hoe we de onderdrukking van onze stad kunnen doen stoppen, hoe een einde te maken aan de ellende en aan de hongersnood die ons allen dreigt te doden. Hoe kunnen we ons werk herwinnen, onze handel, onze voorspoed? We moeten Engelse wol hebben om te spinnen, om te weven, om te vollen, om te verven, om te kaarden, te scheren en om te verkopen. We moeten ook onze vrijheid herwinnen om onze lotsbestemmingen zelf te kunnen bepalen. Onze voorvaders stichtten deze stad en maakten ze tot een vredelievende, rustige plaats om in te werken en in te leven. Ze vochten voor de charters die onze vrijheden en rechten beschrijven. Hebben we thans niet onze vrijheden verloren en buigen we onze ruggen niet onder de harteloze autoriteit van onze heersers?’

De tijd is aangebroken om onze rechten weer te doen respecteren als vrije mannen, en het juk te breken dat op onze stad weegt en om ons lot zelf te bestemmen! We willen niet moeten vluchten uit onze stad zoals dieven in de nacht, en we willen geen bedelaars worden die aalmoezen vragen in onze eigen straten. We zijn eerbiedwaardige mannen, die hard werken en die hun verstand tot het uiterste gebruiken om de welvaart na te streven die ons toelaat te leven als mannen en vrouwen die hun hoofd hoog en fier kunnen houden. Vlaanderen heeft al meermaals in het verleden aangetoond dat geen vernederend juk op haar schouders straffeloos

geplaatst kan worden. Het ogenblik om die boodschap te herhalen aan onze feodale heren is aangekomen!

We moeten luid en duidelijk zeggen dat we lang genoeg uitgebuit zijn! We hebben voldoende lang geleden! We hebben voldoende lang onrechtvaardige taksen betaald die onze vorsten moesten toelaten in overvloed te leven! Wat kunnen ons de twisten van onze feodale vorsten over een troonsopvolging werkelijk schelen? Waarom zouden wij de heren moeten blijven te verrijken zodat ze kunnen zwelgen in orgieën van luxe terwijl wij honger lijden? Waarom zouden we hele streken van ons land moeten uitreiken en verliezen, de streken van Lille, Douai, Béthune en Orchies, voor het persoonlijk genoeg van de vorsten?’

Jacob had langzaamaan zijn stem meer woedend doen klinken, zijn woorden nog harder en scherper en luider uitgeschreeuwd met stijgende verontwaardiging. Hij had een vuist gemaakt met zijn handen en die op de balustrade van het platform geslagen. Hij wachtte nu even met spreken, nam rustiger adem en vervolgde op een kalmere toon.

‘We willen in vrede kunnen werken en het resultaat van ons werk aan rechtvaardige prijzen in vrijheid kunnen verkopen. Vrijheid en nering! Vrijheid en nering! Vrijheid om onze ambachten te kunnen uitoefenen, dat is wat we willen! Is dat teveel gevraagd? Moeten onze vorsten ons beroven van onze vrijheid en onze ambachten? Moeten onze vorsten de basis van ons leven wegnemen? Niemand zou onze basisvrijheden van ons mogen afnemen! We kunnen dat niet toelaten! Anders worden we niets meer dan slaven, niet langer nog vrije mannen! Toen we vrije mensen waren stierven we niet van de honger. Toen we vrije mensen waren konden we werken en onze families voeden in de stad!’

Jacob van Artevelde pauzeerde weer enige ogenblikken, maar dan ging hij snel verder.

‘We hebben onze heren trouw gesteund en voor hen de laatste tientallen jaren hard gevochten. De huidige Graaf dwingt ons echter om taksen te betalen die we eigenlijk niet meer kunnen betalen omdat onze kinderen er onder lijden. Wanneer diezelfde Graaf ons inkomen afneemt, de inkomsten van onze weverij, hoe dan kunnen we de enorme taksen die op ons wegen nog betalen? Neen, we willen niet langer aldus vernederd worden, uitgehongerd en tot slaven gemaakt worden! We willen werken voor onze families. Velen in Vlaanderen en in Gent ook, menen dat we het recht niet hebben om de vrijheid op te eisen te leven van het werk van onze handen en van ons verstand. Ik zeg aan die bewering dat we wel de Godsgegeven rechten van graaf en koning over ons land willen eren, maar dat wij ook het recht hebben op het leven, en op goed te leven van ons werk. Wat kunnen ons de verbintenissen schelen tot betalingen en tot slavernij die in het ver verleden overeengekomen zijn door onze feodale vorsten? Die waren slechts onderling overeengekomen voor de in vrijheid stelling van een graaf, om de gevangenis van een koning te kunnen verlaten! Wij ook hebben een Godsgegeven recht op leven, en opdat we zouden kunnen leven hebben we wol nodig zodat we handel kunnen drijven en ons laken kunnen verkopen om muntstukken te hebben waarmee we ons voedsel kunnen kopen. Wat moeten we dus doen?’

Jacob liet zijn laatste zinnen inzinken in de geesten van de mensen. Hij zag hoe zijn woorden herhaald werden tot in de laatste rijen. Hij wachtte tot hij opnieuw stilte had. Hij veranderde een beetje de wijze waarop hij op het platform stond. Zijn twee handen nog steeds tot vuisten gebald. Hij hield ze nu ferm in zijn heupen, zijn ellebogen geopend, zijn rechter been stevig vóór zijn linker geplaatst. Hij boog eerst zijn hoofd om dan weer fier en hoog te kijken, dan recht naar de plechtige gezichten vóór hem. Hij sprak verder.

‘We moeten wol hebben, Engelse wol, zoveel als we kunnen, om tot laken te verwerken! We moeten zeggen aan iedereen die het horen wil dat wij, vrije Gentenaars, onze vrijheid zullen verdedigen en opnieuw onze vrijheid in eigen handen nemen! We moeten aan onze vorsten zeggen dat als ze onderling oorlogen willen voeren, ze kunnen doen zoals ze willen, maar niet

ten koste van ons! We moeten hen zeggen dat we niet zullen tussenkomen in hun oorlogen, en die ook niet voor hen zullen strijden. We zullen niet langer toelaten dat we zouden lijden ten gevolge van hun oorlogen! We zullen neutraal blijven in hun conflicten. We willen in vrede blijven leven met onze buurlanden. We willen wol zodat we kunnen werken. Vrijheid en nering! Vrijheid en ambachten, vrijheid en inkomsten, dat is onze strijdkreet!’

De menigte begon uit duizenden monden ‘vrijheid en nering’ te herhalen, zodat van Artevelde een tijdje moest stoppen met spreken. Hij opende daarna weer zijn armen en vroeg stilte. ‘Hoe kunnen we onze vrijheid weervinden en onze wol bekomen, kameraden? Wel, wij, mannen van Gent, moeten onze macht tonen! Vrijheid is niet wat we goedgunstig zullen krijgen. Vrijheid wordt niet gegeven! Vrijheid wordt genomen! Vrijheid is waar we moeten voor vechten en aan de anderen duidelijk maken dat we ze willen! We wensen geen oorlog en geen veldslagen met onze en andere vorsten. Maar we blijven klaar staan om onze vrijheden en onze rechten te verdedigen, zoals onze voorvaders deden. Ik stel voor dat we de wapens opnemen om onze macht te tonen. Ik stel voor te tonen dat we niet terugdeinzen om te strijden voor wat we willen, voor vrijheid en nering! Neem dus jullie goedendags, jullie maliënkolders, jullie zwaarden, jullie schilden, jullie bijlen en jullie helmen, en steunt elkaar! We stellen voor ons in groepen van tien man en van honderd man te organiseren, zoals we al voorheen deden, volgens onze parochies. We zullen vijf hoofdmannen aanduiden om onze troepen te leiden en de stad te beheren. De hoofdmannen zullen slechts de militaire leiders zijn om onze keuzevrijheden te bewaren in de politiek van neutraliteit in het conflict tussen de koningen.

We zullen de wapens niet opnemen tegen de graaf en ook niet tegen de koning van Frankrijk. We zullen iedereen bestrijden die probeert ons te weerhouden van in vrede te leven met die vorsten. Onze landen zullen open staan voor de koning van Engeland, voor zover hij betaalt voor wat hij nodig heeft voor zijn leger, en ons in vrede laat werken. We zullen geen zijde kiezen in de oorlog van de koningen. Koning Edward zal blij zijn ons te vriend te houden. Koning Filips zal ons niet aanvallen, want hij wordt te zeer bezig gehouden door Guyenne, Gasconje en Engeland, en hij ook zal snel blij worden ons als vriend te bewaren. We betwisten niet zijn recht om bepaalde taksen te heffen, en die inkomsten kunnen verder naar zijn kastelen vloeien.

Geloof me, de twee koningen zullen de neutraliteit van Gent en van Vlaanderen willen bewaren, de ene koning ten overstaande van de andere. Gaan we daarbij in tegen de feodale verplichtingen van onze vorsten? We zijn tot gehoorzaamheid verplicht aan onze vorsten, maar als we verhongerend moet een hogere orde van plicht de bovenhand krijgen! We hebben het recht te leven! We hebben het recht vrij te blijven. We hebben het recht om de totale, onvoorwaardelijke gehoorzaamheid te weigeren wanneer de meest elementaire rechtvaardigheid ons ontzegd wordt, de rechtvaardigheid waardoor we kunnen leven bij de gratie van God. Een eerbiedwaardige poorter van Vlaanderen werd door onze graaf gegrepen en is in de gevangenis gegooid, namelijk onze geëerde ridder Zeger de Kortrijkzaan. Rechtvaardigheid werd ons ontzegd, zodat we ons niet meer gebonden moeten voelen door de graaf! Hoe zullen we dat allemaal verwezenlijken?’

Enige schepenen van de Keure fronsten hun wenkbrauwen, maar Jacob van Artevelde sprak nu weer verder, langzamer en luider dan net tevoren.

‘Eén van onze hoofdmannen zal ons leiden als opperhoofdman. Hij zal het Beleed van de Stede houden. De hoofdmannen zullen in de stad regeren, maar dat volgens ons recht en voor de schepenen van de Keure. De schepenen zullen de stad administreren zoals voordien. De hoofdmannen zullen niet de absolute heersers over de stad zijn. Ze regeren en ze bewaken in

de naam van onze verkozen schepenen. De hoofdmannen zullen handelen volgens de wetten en de vrijheden van Gent!

We zullen de verplichtingen verwerpen die aan Vlaanderen opgelegd zijn om een graaf van het land uit een Franse gevangenis te bevrijden. We willen Lille, Douai, Béthune en Orchies terug als regio's van het enige, onschendbare graafschap Vlaanderen.

We zullen niet strijden voor de koning van Engeland. We blijven onze rechtmatige vorsten erkennen, maar we zullen verzekeren dat zij onze vrijheden en onze ambachten blijven in acht houden.

Er zijn dringende maatregelen vereist om de ellende in Gent toch enigszins te verminderen. Daartoe stel ik het volgende voor.

Eerst zouden de meest welvarende poorters leningen aan de stad moeten toestaan. Met de zo verzamelde fondsen moeten de meest hulpbehoevende families gesteund worden.

We zullen een afvaardiging naar de koning van Engeland zenden om hem ons standpunt uit te leggen en hem vragen opnieuw wol te krijgen. We zullen afvaardigingen van de stad naar Antwerpen en Dordrecht zenden om zoveel Engelse wol als mogelijk te kopen. De stad zal voor die wol betalen en de wol aan de wevers in leen overhandigen.

We zullen ook een delegatie naar Parijs zenden om onze neutraliteit uit te leggen. Onze neutraliteit in het conflict tussen de koningen is niet gericht tegen de ene of de andere, maar een zaak van overleven voor ons.

We zullen ook direct gezanten uitzenden naar de andere Vlaamse steden, eerst en vooral naar Brugge en Ieper, om hun steun te vragen en om de neutraliteit van gans Vlaanderen te bevestigen. We vragen dan Brugge en Ieper die neutraliteit samen met ons te verdedigen. Zijn jullie akkoord met die maatregelen?'

De mensen in het Bijloke veld riepen hun goedkeuring uit. De kreet van 'vrijheid en nering' en 'Jacob van Artevelde als opperhoofdman' klonken luid tot een overrompelende stormwind die over de daken van Gent tot in de kuipe kon gehoord worden, waar de laatste schepenen zich in de Schepenhof verzameld hadden, over de kerken en de torens heen, over het stadhuis, de gildehallen en de stenen van de Leliaert landeigenaars, de laatste onvoorwaardelijke voorstanders van de Graaf en de Koning.

Het Beleed der Stede

Op de avond van de volksverzameling in het Bijloke veld zat Jacob van Artevelde aan zijn tafel in zijn hal. Hij was in gedachten verzonken. Een kaars was eigenlijk nodig, maar Jacob had er geen aangestoken. Hij hield van de vallende duisternis wanneer hij diep moest nadenken, alsof er ideeën uit de schaduwen konden ontspruiten. Hij was er zich scherp van bewust hoe eenzaam hij was sinds hij Agneete verloren had. Zijn huidige echtgenote, Katelijne de Coster, was op bezoek bij vrienden. Hij hield van zijn eenzaamheid, nu, want hij voelde zich moe en opgebrand, energieloos. De spanning van zijn toespraak en het enorme enthousiasme dat zijn woorden opgeroepen hadden in de geest van de mensen van Gent had hij wel verwacht. Ook het akkoord van de schepenen die aanwezig waren had niet anders in gedachte gehad. De inspanning had hem niettemin uitgeput.

Jacob was steeds een discrete persoon geweest die in de eenzaamheid werkte, een introverte persoonlijkheid, opgewekt en expansief in het openbaar, maar die toch algemeen neigde naar enige vorm van melancholie, met ogenblikken van neerslachtigheid die zich afwisselden met periodes van buitengewone, uitbundige energie. De aandacht die hem gegeven werd door de

vele mensen in de Bijloke putten zijn zenuwen uit tot meer dan hij aan zichzelf wou toegeven. Hij had vandaag tegen zijn eigen natuur in gehandeld!

Jacob kon niet lang van zijn rust genieten. Zijn vrienden Raes van Lake en Gillis Vresele stormden plotseling zijn hal in. Ze klopten niet op de deur. Ze openden de panelen, riepen hun namen. Ze bleven even verbaasd staan om de deur inderdaad open te vinden, maar de hal gehuld in duisternis. Jacob stond op en stak drie kaarsen aan. Hij plaatste die op de tafel. Gillis en Raes gingen elk aan een zijde van Jacob zitten, verrast door zijn terughoudende stemming.

‘Dat ging allemaal heel vlot, nietwaar?’ vroeg Raes van Lake. ‘Het volk heeft al je voorstellen zonder morren aangenomen. Ik hoorde geen tegenstand. Je hebt je wettelijkheid nu, is het niet? Ik heb geen protesten gehoord uit de rijen van de schepenen. Zij ook juichten toe, applausseerden en knikten van het begin tot het einde. Als je het mij vraagt, leken ze zelfs opgelucht!’

Jacob van Artevelde dacht even na over wat Raes gezegd had.

‘Ja, ik veronderstel dat alles verliep zoals gepland,’ antwoordde Jacob met een zucht. ‘Ik had niet gedacht dat de menigte zo snel, zo spontaan en toch zo passief zou reageren. We verwachtten inderdaad niets anders, natuurlijk. Het was ook moeilijk om een debat te houden met zo vele duizenden mensen in het veld. Een debat was niet mogelijk.’

‘Een debat?’ vroeg Gillis zich af, de wenkbrauwen optrekkend, ‘ons doel was niet daar een debat te voeren! Slechts de eerste rijen hadden de uitwisseling van argumenten in een debat kunnen horen. De mensen zouden dan gegromd hebben, ongeduldig geworden zijn en misschien je woorden geweigerd hebben. Nu, in plaats van te protesteren, hebben ze je toegejuicht! Wat je zei was wat de mensen wilden horen! Minstens één man kwam hen vertellen hoe ze uit hun ellende konden geraken. Was dat niet wonderbaar?’

‘Ik sprak met de deken van de wevers, met Jacob van Wackine,’ sprong Raes van Lake in. ‘Hij gaat helemaal akkoord met wat we voorstelden. Hij zal willen erkend worden door de stad als volwaardige deken, echter. Hij meent dat de drie dekens samen, niet slechts de deken van de volders en de opperdeken van de kleine gilden zouden moeten deelnemen aan de regering van de stad, aan het Beleed der Stede.’

‘Dat is slechts normaal,’ antwoordde Jacob. ‘Ik zal er voor zorgen dat de deken van de wevers op dezelfde wijze behandeld wordt, voortaan, als de twee andere dekens. Toch wil ik niet alles met één worp omver werpen. Ik kan slechts de wevers in de stadsraad toestaan vanaf de vijftiende augustus van het jaar, wanneer de nieuwe schepenen verkozen worden. Ik beloof dat de wevers dan de rol kunnen opnemen die ze verdienen. Op dit ogenblik kan ik de schepenen niet veranderen, want de stad kan dan menen dat wat ik gezegd heb niet oprecht was. Ik neem de macht niet over van de schepenen. Ik regeer in naam van de schepenen. Ik verander de schepenen niet om hen te vervangen door mannen die totaal toegewijd aan mij zijn. Ik zei dat de hoofdmannen slechts onze troepen voor de schepenen zouden leiden. Had ik anders gehandeld, dan werd ik nu uitgescholden voor dictator. Dat zou teveel hartstocht ophitsen en te veel onenigheid, terwijl we nu de vele uitdagingen samen het hoofd moeten bieden. Ik ben niet sterk genoeg om alleen maar door het volk te regeren!’

‘Hoofdmannen? Wie zal aangeduid worden als hoofdman, wanneer?’ vroeg Gillis Vresele verwonderd.

Jacob keek op.

‘Wou jij een kandidaat zijn?’ vroeg hij.

‘Neen, neen, helemaal niet,’ weigerde Gillis snel met een sterk gebaar van zijn hand. ‘Ik ben alleen maar nieuwsgierig. Werd er al beslist wie hoofdman zal zijn?’

‘Ja, ik heb de namen. We spraken al met hen. Jij zelf stelde Gelnoot van Lens voor!’ lichte Jacob hem in. ‘Ik zal de hoofdman voor de parochie van Sint Jan zijn, en de hoofdman van Sint Jan zal het Beleed der Stede dragen, het bevel over de stad. Mijn man voor de parochie van Sint Michiel zal Gelnoot van Lens zijn en Willem van Vaernewijc voor de parochie van Sint Jacob. Ik kan Pieter van den Hovene voorstellen voor Sint Niklaas en Willem van Huse voor Sint Pieter.’

‘Gelnoot van Lens en Willem van Huse zijn wevers,’ legde Raes van Lake uit. ‘Gelnoot is een fijne, eerlijke, betrouwbare vent. Hij is de zoon van een rijke, populaire en zeer eerbiedwaardige poortersfamilie. We konden niet beter kiezen. Hij is ook een zeer goede vriend van ons, en zoals je weet, trouwde zijn zuster met mijn oudste zoon. Ik twijfel iets betreffende Willem van Huse. Hij schijnt trouw in onze zaak te geloven, maar hij toonde zich ook niet zeer enthousiast. Hij is ambitieus. Zijn familie werd zeer hard getroffen door het gebrek aan wol. Ik denk dat hij later eventueel schepen wil worden. Ik heb hem nooit een kwaad woord horen zeggen over de huidige schepenen. Hij gaf nooit enige kritiek. Hij gaat zijn eigen weg en laat ons niet in zijn kaarten kijken, maar op dit ogenblik lijkt hij ons wel trouw te willen volgen. Hij draait misschien met de wind. Ik kan hem niet volledig vertrouwen. Er ligt een opportunistisch trekje in zijn karakter. Hij is toch een wever, en zoals de meeste wevers weet hij dat de toestand moet veranderen. Hij heeft niets te verliezen en veel te winnen.

Pieter van dan Hovene is een volder, maar één van de weinig volders die begrijpt dat het beter is met de wevers samen te werken dan tegen hen tekeer te gaan. Hij vertrouwt Jacob en mij. Hij is ook een verzoener, een verstandige man met een positieve ingesteldheid. Hij zal ooit deken van de volders worden, en hij is werkelijk toegewijd aan onze zaak. Hij is een vriend van de Denouts. Zo nodig kunnen we hem boodschappen en richtlijnen laten geworden via de Denouts. Hij luistert naar wat die hem zeggen.’

‘Willem van Vaernewijc is de minst populaire figuur onder diegenen die ik voorstel,’ dacht Jacob van Artevelde luid. ‘We moeten echter minstens één ridder en landeigenaar onder de hoofdmannen hebben. Ik moet de terughoudendheid, vrees en twijfels van de landeigenaar poorters ook overwinnen. Onze opstand is niet gericht tegen hen. Willem is fier, misschien zelfs ietwat hooghartig vergeleken met de rest van ons, maar hij heeft toegang tot de oude geslachten en tot de Leliaerts. Hij kan enkele van de Leliaerts er toe brengen onze doeleinden bij te treden. Zijn familie is verbonden met de Herts, want Beatrise van Vaernewijc is getrouwd met Jan de Hert, een huwelijk dat nu al een dozijn jaar oud is en zeer goed verloopt. Beatrise is werkelijk gelukkig. Ik heb ook goede contacten met Thomas van Vaernewijc, het hoofd van de familie. Ik noem hem Maes, en hij protesteert daar niet tegen. Hij was het die zijn jongere broeder Willem voorstelde. Willem is een gesofistikeerde spreker, een grote spreker, een charmante man. Hij is behept met een talent van redenaar en bezit een grote overredingskracht. Hij kan sluw zijn, handig en geslepen. Maar hij is eerlijk, geloof ik toch, in zijn toewijding tot onze zaak. Ik ontwaarde in hem ook ware empathie voor de ellende van het volk. Hij had een hart en het verstand om te begrijpen dat er heel wat in Gent moest veranderen. Natuurlijk, aan het einde zal hij willen dat de macht terugkeert naar de traditionele schepenen, maar dat is ook wat wij willen en wat we overeengekomen zijn, nietwaar? Hij is een ridder, dus kunnen we hem zonder scrupules op zendingen sturen naar graven en koningen. Hij zal door de adel beter ontvangen worden dan eender wie van ons. Thomas van Vaernewijc heeft ook al aanvaard dergelijke rol te spelen, trouwens, en ook Jacob Masch. Ik vertrouw Willem. Hij is een eerlijke man. Hij zal me open, assertief en eenvoudig zeggen waar hij aan denkt, en hij zal daarover met me praten, het niet wegsteeken.’

‘Het volk moet echter voor hem stemmen,’ merkte Gillis Vresele op.

‘Dat zouden de mensen van Gent inderdaad moeten doen. Ik had gedacht nog een bijkomende verzameling in het Bijloke veld bijeen te roepen op de dag van Sint Veerle, zes dagen van vandaag, om de hoofdmannen te verkiezen. Ik denk niet dat andere kandidaten zullen komen opdagen. Ik zal al mijn gewicht achter die namen gooien. Hebben jullie bezwaren daartegen?’ ‘Nee, natuurlijk niet, de namen zijn uitstekend,’ antwoordde Gillis snel. ‘Je zou je goed moeten voelen met de mannen die met je moeten leiden. Vanaf nu is het spel aan jou alleen, weet je. De Pharaïldis groep treedt vanaf vandaag in de schaduwen. We blijven wel steeds aanwezig en paraat om zaken met je te bepraten. Wees ervan overtuigd dat je op onze steun en raad kunt rekenen.’

‘Ik weet dat ik op jullie kan rekenen,’ bevestigde Jacob.

‘Er moet een einde gesteld worden aan de corruptie,’ bracht Raes van Lake op als een onderwerp waar hij speciaal belang aan hechtte.

‘Ik ben dat probleem niet vergeten,’ knikte van Artevelde. ‘De hoofdmannen zullen ook dienst doen als stadsontvangers! Ik, van Vaernewijc en van den Hovene, wij zullen de Grote Ontvangsten houden, de inning van taksen. Van Vaernewijc en van den Hovene zullen van die functie houden omdat onvermijdelijk enig geld aan hun vingers zal blijven plakken, maar ik zal de rekeningen controleren! Mijn vrouw Katelijne zal me met de rekeningen helpen. Niemand in Gent is zo nauwkeurig met cijfers als Katelijne. Zij zal willen weten waar de laatste stuiver vandaan komt of naartoe is. Gelnoot van Lens en Willem van Huse kunnen de Kleinere Ontvangsten houden, de huurgelden. Zij zullen eerlijk zijn met de inkomsten van de stad, en die rekeningen zijn ook gemakkelijker te controleren. Ik heb er aan gedacht de huidige stadsklerken te ontslaan. Ik weet niet wie van hen corrupt is en wie niet. Enigen wil ik zelfs doen verbannen omdat ze duidelijk fraude hebben gepleegd. De schepenen zullen de ontslagen regelen en enkele klerken zullen aangeklaagd worden. Ik zal dat alles overzien en volgen, natuurlijk. Dat signaal zal ook belangrijk klinken voor het volk.’

‘Wat wordt de agenda nu dan?’ vroeg Raes van Lake.

‘Op de dag van Sint Veerle, de derde januari, komt er een nieuwe vergadering in de Bijloke om de hoofdmannen te verkiezen,’ begon Jacob van Artevelde op zijn vingers af te tellen. ‘Ik kan die niet vroeger houden. Twee dagen later houd ik een officiële vergadering met de schepenen. Het een en het ander zal moeten veranderen, en ik moet dat aan de schepenen duidelijk maken.

We moeten een parlement van Vlaanderen voorbereiden, ergens op een neutrale plaats. Die vergadering kan niet gebeuren te Gent, te Brugge of te Ieper. Ik had gedacht aan het klooster van Eeklo, dicht bij Gent maar toch niet in onze stad. We zullen enkele weken nodig hebben om die conferentie correct voor te bereiden en om onze gezanten uit te zenden om onze plannen uit te leggen. Het parlement kan dus niet samengeropen worden vóór de vijftiende januari, voordat we ook de beslissingen van Vlaanderen kunnen voorleggen aan de koningen van Frankrijk en Engeland. Daarna kunnen we misschien een vergadering houden met gevolmachtigde vertegenwoordigers van Koning Edward III te Leuven, de Brabantse stad. We kunnen hem de details van ons voorstel niet geven vóór de eerste februari.’

‘Zou je niet proberen om eerst in eigen persoon met de Koning van Engeland te gaan praten?’ vroeg Gillis Vresele.

‘Misschien moet ik dat inderdaad doen,’ antwoordde van Artevelde. ‘Ik moet zeer zeker een delegatie van Gent naar Engeland zenden om de koning de toelating vragen om verder in detail te onderhandelen met zijn gevolmachtigde, de graaf van Gelderland.’

De graaf van Gelderland was Reinoud II de Zwarte van Wassenberg. Reinoud was eerst getrouwd met Sofia Berthout, Vrouwe van Mechelen in Brabant, en dus wist de graaf toch wel iets af van wat er gebeurde in het nabije Vlaanderen. Thans was hij getrouwd met Eleanor

van Woodstock, de zuster van Koning Edward III van Engeland. Eleanor was nog zeer jong, nauwelijks negentien, terwijl Reinoud zevenenveertig was. Door zijn huwelijk was Reinoud de schoonbroeder van Edward III en toch een figuur van een zekere faam en belangrijkheid in de Lage Landen.

‘Als ik met onze afgezanten mee naar Engeland reis, dan moet ik Gent enkele dagen verlaten,’ rekende Jacob. ‘Wie weet wat er achter mijn rug kan bekookstofd worden? Ik kan mijn reis geheim houden, maar ik meen dat ik beter niet teveel Koning Filips van Frankrijk en Graaf Lodewijk van Nevers te openlijk op dit ogenblik voor de borst kan stoten. Ik moet ook nog mijn macht in de stad verstevigen. Ik moet dus in Gent blijven!’

‘Het is cruciaal om goede relaties van wederzijds vertrouwen op te bouwen met de goning van Engeland,’ drong Raes van Lake aan in zijn mening. ‘Relaties opbouwen vraagt tijd. Het zou goed zijn om enige korte ontmoetingen te regelen met de Koning zelf.’

‘Je hebt gelijk,’ glimlachte Jacob. ‘Kunnen jullie je dit inbeelden, de goede oude Jacob van Artevelde, de koopman, aan het praten met de koningen? Waar hebben jullie me ingesmeten, vrienden?’

De mannen lachten.

Uiteindelijk zeilde Jacob van Artevelde toch niet naar Engeland. Hij moest nog te hard werken aan het overwinnen van de aarzelingen betreffende zijn nieuwe politiek in Gent.

De volgende volksvergadering had plaats in de Bijloke zoals Jacob van Artevelde zich dat wenste op de derde januari. Heel wat minder mannen namen de tijd om de hoofdmannen te komen verkiezen. De kandidaten voorgesteld door Jacob van Artevelde werden zonder aarzeling verkozen, met volledige meerderheid. Jacob nam er nota van dat nu bijna al de schepenen aanwezig waren. De schepenen leken er gelukkig mee te zijn om voorlopig het leiderschap van Jacob van Artevelde te aanvaarden. Jacob werkte heel hard aan zijn populariteit. Hij had de tijd genomen om zijn politiek uit te leggen, zodat hij vele sceptici voor zijn zaak won. Niemand van de oude geslachten betwistte hem zijn verkiezing als opperhoofdman, verantwoordelijk voor het Beleid der Stede. Vanaf dat ogenblik kon Jacob van Artevelde zich beschouwen als de onbetwistbare leider van Gent. Schepenen en priesters kwamen met hem de toestand van de stad bespreken.

Twee dagen later, op vijf januari, hielden de schepenen van Gent een speciale vergadering van de stadsraad. Twee uur vóór de officiële verzameling van de zesentwintig schepenen, hadden de dertien schepenen van de Keure een ontmoeting met de hoofdmannen in het Schepenhuis. Deze vergadering diende niet om iedereen voor te stellen, want iedereen kende iedereen al. De gesprekken verliepen vlotter en hartelijker dan Jacob had durven hopen. Thomas van Vaernewijc zat de vergaderingen voor. Jacob van Artevelde kreeg direct het woord. Hij begon ook zo snel mogelijk de regering van de stad te bespreken. Hij bemerkte wel dat hij dat onderwerp misschien iets te snel dan de schepenen gewend waren aangesneden had, maar de mannen luisterden aandachtig.

‘Geëerde schepenen van de Keure,’ zei hij, ‘u weet zo goed als ik dat onze stand hervorming nodig heeft. We willen Engelse wol! We moeten onze stad neutraal verklaren in het conflict tussen de koningen van Engeland en Frankrijk. We moeten wol kunnen verkrijgen uit Engeland en granen uit Frankrijk. De verklaring van onze neutraliteit zal hoogstwaarschijnlijk niet met graagte aangenomen worden door Frankrijk, maar we kunnen niet voortbestaan zonder wol van hoge kwaliteit. Wanneer u uw raad houdt, vraag ik u hier aan te denken. De

koning van Frankrijk kan Gent komen belegeren. Hij kan het vervoer van granen naar onze stad tegenhouden. We kunnen het ondertussen niet gedogen dat enige kooplui beginnen te speculeren op de schaarste van granen. De prijzen van granen moeten vastgelegd worden, en de opslag van graan verboden. De stad zou op discrete wijze graan moeten opkopen en de stapel en andere opslagplaatsen vullen. We moeten ook nog de vrede in de stad bewaren.’ Thomas van Vaernewijc voegde toe, ‘we hebben meer discipline nodig in onze stad, Jacob, dat weten we. De schepenen zouden moeten beslissen dat alle verbannen mensen die zich nu schuil houden in de kerken en de abdijen hun schuilplaatsen zouden moeten verlaten. Al de mannen die verbannen werden wegens gebruik van geweld, wegens diefstal en andere misdaden door de gerechtshoven van andere steden van Vlaanderen, zouden ons territorium binnen de drie dagen moeten verlaten, want we hebben dringend de medewerking van de andere steden van Vlaanderen nodig. Als mannen zich verborgen houden in kerken waar ze asiel gevonden hebben, dan moeten we hen met macht naar buiten sleuren, en dat ook binnen de drie dagen. We kondigen een uitgaansverbod af en al de mensen die in de straten dwalen na de avondklok zouden genadeloos zwaar moeten beboet worden. Natuurlijk kunnen de nachtwakers en de priesters en de dokters en vroedvrouwen zoals voorheen de zieken en de zwangere vrouwen blijven bezoeken!’

Jacob van Artevelde knikte.

‘Twisten tussen individuele personen en tussen families moeten stoppen,’ vervolgde hij. ‘Tot de donderdag na het groot lentecarnaval, dus tot nog ongeveer vijftig dagen, moeten alle twisten stoppen. Die maatregelen moeten strikt toegepast worden. Wij, de hoofdmannen, zullen een sergeant aanstellen per district van Gent. Elke sergeant zal minstens tien mannen te zijner beschikking hebben om de vrede te bewaren. Dansen en gokspelen in het openbaar moeten een tijdje op houden omdat ze dikwijls de gelegenheid zijn voor opstootjes.’

Thomas van Vaernewijc voegde toe, ‘ik denk, vrienden schepenen, dat we die maatregelen in de raad kunnen stemmen!’

‘Teneinde een einde te stellen aan de corruptie,’ zei Jacob nog, ‘zullen voortaan de hoofdmannen als een deel van hun taak de verantwoordelijkheden van de stadsontvangers op zich nemen. Ik stel voor dat u het ontslag stemt, binnen de week, van de twee stadsontvangers Jacob Deynoot en Claes de Keyzer. Ook de klerken van de stad moeten ontslagen worden. Enkele van hen moeten trouwens terecht worden. In deze harde tijden kunnen we de minste corruptie niet meer toelaten. Nieuwe stadsklerken moeten ingehuurd worden, maar vooral doordrongen worden van een geestesgesteldheid van volledige eerlijkheid voor hun werk in de stad.’

‘Als dat gedaan moet worden,’ riep een schepen plotseling, ‘dan moeten ook de dekens van de gilden afgezet worden en vervangen door onomkoopbare mannen. De nieuwe dekens moeten zich er van vergewissen dat de controleurs van de stapel, de vindere van de gilden, met volledige integriteit werken.’

‘Akkoord,’ gaf Jacob van Artevelde direct toe, ‘en dat onder de autoriteit van de schepenen. De dekens moeten direct uit hun functie gezet worden. De gilden moeten zo snel mogelijk nieuwe dekens voorstellen. Ik wil namen van mannen die gekend staan als eerlijke poorters, en namen die zowel voldoen aan de schepenen als aan de gilden. We willen mensen die Gent goed dienen. De nieuwe dekens moeten aangeduid worden binnen de twee of drie maanden ten laatste. Ik zal willen dat de wevers deelnemen in de regering van de stad, al waren ze daarvan tot nog toe uitgesloten.’

‘Dat kan slechts gebeuren bij de volgende verkiezing van de raad,’ protesteerde een andere schepen.

‘Inderdaad, natuurlijk,’ gaf Jacob toe.

De schepenen begonnen daarna het aantal wachters te bespreken die zouden moeten toegewezen worden ter bescherming van de hoofdmannen. Jacob van Artevelde liet de schepenen tot een akkoord komen van vijftien knapen – strijders - voor de hoofdmannen, en tweeëntwintig voor de hoofdman van Sint Jan, voor Jacob van Artevelde. Thomas van Vaernewijc leek niet in te stemmen met die cijfers. Hij gaf als argument dat de hoofdman van de landeigenaars meer in gevaar stond dan de anderen. De schepenen wezen daarom ook twintig wachters toe aan Willem van Vaernewijc. Jacob reageerde daarop niet, hij knikte slechts in overeenstemming.

Er was nog wat discussie over hoeveel de hoofdmannen voor hun werk zouden betaald worden. De hoofdman van Sint Jan zou dertig pond Groot krijgen, of driehonderd zestig pond Parisis, de andere hoofdmannen twaalf pond Groot of honderd vierenveertig pond Parisis. Jacob van Artevelde knikte tevreden. De schepenen glimlachten.

Andere maatregelen die nog voorgesteld werden waren om een gezantschap van schepenen naar de Koning van Engeland te sturen. Jacob van Artevelde drong erop aan dat die zending geheim zou blijven, en hij kondigde ook aan dat hij persoonlijk er niet zou aan deelnemen. Hij vroeg dat de missie enkel Koning Edward III zou informeren over de bedoelingen van Gent. De delegatie zou meedelen aan de koning dat een parlement van Vlaanderen zou samengeroepen worden rond de vijftiende januari. Op die zittingen van het parlement zou steun gevraagd worden van het hele graafschap voor de politiek van de gewapende neutraliteit in het conflict. Jacob wou de toestemming van de koning krijgen om vertegenwoordigers van Vlaanderen de details te laten bespreken betreffende de aankoop van Engelse wol met de graaf van Gelderland. Het resultaat van die onderhandelingen moest bindend zijn vanaf het ogenblik dat een overeenkomst bereikt werd, zij het voorwaardelijk tot ook de koning van Engeland die formeel aanvaard had, of tot de voorwaarden weer moesten veranderd worden. De schepenen van de Keure stemden in met die voorstellen.

Een tijdje later werd afgesproken dat nog andere afgezanten van Gent naar de graaf van Vlaanderen zouden rijden. Op dat ogenblik bevond de graaf zich niet te Gent. Aan de graaf moest uitgelegd worden wat de schepenen besloten hadden, en waarom. Jacob van Artevelde bleef van mening dat dit laatste punt niet echt nodig was, want voorzeker zouden de mannen van de graaf onder de schepenen Lodewijk van Nevers op de hoogte houden van de evolutie in Gent. Hij begreep echter wel de tekens in de ogen van Thomas van Vaernewijc. Enige hypocrisie moest gedoogd worden om de beleefde schijn in eer te houden. De schepenen handelden al sinds eeuwen alsof ze niet wisten dat Lodewijk van Nevers bepaalde schepenen betaalde om voor hem inlichtingen te verzamelen, en de schepenen werden verkozen door vier mannen onder hen, maar ook door vier mannen van de graaf!

De graaf was thans wel afwezig van Gent, maar hij had al aangekondigd dat hij op weg was naar zijn Gravensteen, naar zijn kasteel in Gent, zodat hij de ontwikkelingen in zijn grootste en meest trouwe stad van nabij kon volgen.

Verdeelde trouw

Jacob van Artevelde keerde naar huis terug na zijn vergadering in het Schepenhuis. Katelijne de Coster wachtte hem op aan de eettafel.

Katelijne vroeg, ‘hoe verliep de vergadering?’

‘Zoals gepland,’ antwoordde Jacob verstrooid en laconiek, terwijl hij zijn mantel afwierp.

Het was ijzig koud buiten en hij beefde, ofwel van de koude ofwel van de opgekropte spanning.

‘Alles wat je wou werd dus aanvaard,’ veronderstelde Katelijne de Coster.

‘Inderdaad, dat is er gebeurd,’ glimlachte Jacob nu, meer zelfverzekerd dan een paar uur tevoren.

Hij voelde zich moe en leeg. Hij zonk in een stoel neer en keek naar Katelijne.

‘Misschien heb ik je hulp nodig,’ begon hij.

‘Waarom?’ vroeg Katelijne verbaasd.

Haar echtgenoot nam haar nooit in vertrouwen, en zeker niet wanneer het zijn zaken aanbelangde. Hij had haar hulp nooit in iets nodig, deze Jacob.

‘Ik werd aangesteld als hoofdman van de stad, en ook als toezichthouder op de Grote Ontvangsten. Ik moet ook al de ontvangsten van de stad controleren. Voor dat toezicht zal ik niet voldoende tijd hebben, en ik mis ook het geduld om door al die rekeningen te zoeken en te ontdekken waar en hoe iemand een fraude gepleegd heeft. Ik heb iemand nodig met een helder oog voor afwijkende patronen in de ontvangsten, niet voor individuele rekeningen, maar voor globale anomalieën, in regelmatig weerkerende betalingen die niet gerechtvaardigd zijn, en zo voorts. Zou jij dat werk voor mij en de stad kunnen doen? Je zult betaald worden, natuurlijk, om de grote Ontvangsten te houden.’

‘Als je het me vraagt zal ik helpen,’ antwoordde Katelijne. ‘Ik zal dan naar het Schepenhuis moeten gaan.’

‘Ja, dat zul je moeten doen. We kunnen er discreet mee blijven.’

‘Opdat niemand zou weten dat een vrouw de boeken controleert?’

‘Zo iets als dat,’ glimlachte Jacob en keek naar Katelijne.

Jacob wachtte nog even en bleef onderzoekend naar Katelijne kijken.

Dan zei hij zacht, ‘we zijn nu al enkele jaren getrouwd, Katelijne, maar er ligt geen liefde tussen ons, is het niet?’

‘Onze verhouding was ook nooit gebaseerd op liefde, Jacob. We sloten een pakt af dat ons beiden tevreden stelde, maar we waren niet verliefd. Ik keek naar je met respect en tedere gevoelens, maar de liefde van de jeugd verbond ons inderdaad niet,’ verklaarde Katelijne alsof ze getallen optelde, hoofd gebogen en naar haar vingers starend.

‘En ook geen hartstocht,’ voegde Jacob van Artevelde toe.

Hij liep naar een wandkast, nam daar een fles witte wijn van Gasconje uit en schonk zich een glas in. Hij stelde een beker voor aan Katelijne, maar ze weigerde. Hij bewonderde het glas dat zeer nauwgezet versierd en bewerkt was in verschillende kleuren, waarschijnlijk geblazen in een Venetiaanse werkplaats. Dit glas was met Katelijne gekomen, even broos en mooi als zij, en het voelde even koud in de hand aan. Hij oordeelde dat het glas nooit volledig gevuld was, noch ooit leeg op de tafel had gestaan. Katelijne werd zijn twijfels gewaar.

‘Ik probeerde een goede echtgenote voor je te zijn, Jacob van Artevelde,’ zei Katelijne nog, ‘maar ik beloofde je nooit de jonge, blijde liefde die je klaarblijkelijk deelde met je eerste vrouw.’

‘Dat deed je inderdaad niet,’ toostte Jacob naar haar. ‘Ik hoopte niettemin op een warmere soort verhouding tussen ons.’

Kateljine stond verrast. Ze had ook nooit enige wens naar warmte of tederheid in Jacob bespeurd. Betreurde hij nu zijn huidige manier van samenleven met zijn koude, zakelijke vrouw?

‘Ik denk goedaardig aan je,’ stamelde Katelijne, bijna fluisterend.

Ze had geen zwetende, hijgende man op haar rug nodig. Niet nu.

‘Dat weet ik,’ stelde Jacob vast. ‘Op die manier echter, worden er geen kinderen uit onze vereniging geboren. Wens je kinderen?’

‘Niet noodzakelijk, neen,’ antwoordde Katelijne heel naar waarheid. ‘Misschien ooit wel, later, wanneer we elkaar beter leren kennen. Niet vandaag.’

Jacob van Artevelde knikte. Zijn huwelijk was niet echt verlopen zoals hij gehoopt had, maar wat meer kon hij verwachten? Katelijne was hem anders wel vriendelijk toegedaan en behandelde hem met een eerlijke achting. Ze droeg hem echter geen liefde toe en verlangde geen hartstocht met hem. Ze werden niet echt intiem. Katelijne deelde blijkbaar helemaal niet de vleselijke noden van een man en ze wou die ook niet erkennen in Jacob. Ze leek niet geïnteresseerd in kinderen. Ze zorgde wel voor de kinderen die hij al had, maar op de wijze van een rentmeester. Echte liefde kregen zijn kinderen niet. Katelijne had haar handen vol met de woning en het huishouden, met de belangen ook van haar vader die ze bleef dienen, met de kinderen van Jacob, met haar familieleden en haar vrienden. Ze zorgde efficiënt voor het huishoudgeld, en zelfs voor een deel van het fortuin van Jacob. Jacob had een deel van zijn zakentransacties aan Katelijne overgeheveld. Ze werkte van zonsopgang tot laat in de avond. Meer kon hij zich niet wensen. Hij wou dat Agneete niet gestorven was. Hij voelde zich eenzaam, nu.

Graaf Lodewijk van Nevers wandelde op en neer in zijn ontvangstzaal van het Gravensteen van Gent. Hij hield niet van het afgrijselijk, donker, monsterachtig gebouw! Hij kon geen elegantie ontdekken in de massieve muren, de grijze stenen, de torens en de bastions. Het bleef steeds een koude, ongezellige woning, een gedrocht uit ver vervlogen tijden. Hij hield veel meer van zijn mooi kasteel van Male in Vlaanderen. Het Gravensteen was niet meer dan een symbool van brute grafelijke macht, een teken van de overheersing van de graven over de grootste stad van het land. Hij wist dat hij af en toe in dit kasteel moest verblijven om de Gentenaars te tonen dat hun vorst nog steeds de macht bezat over de stad. Waar hij wel van hield was langs de kantelen bovenop de muren te stappen om de drukte te bekijken in het Sint Veerle Plein. Lodewijk had de gebeurtenissen in Gent bijna uur na uur kunnen volgen, omdat sympathisanten, sycofanten en spionnen hem constant op de hoogte hielden. Hij had heel wat gevloekt! Gent, zijn trouwe, zwijgende, passieve Gent, had hem bedrogen en verraden bij de eerste gelegenheid!

Hij moest wel naderhand toegeven dat de stadsmensen eigenlijk niet anders konden handelen dan zoals ze gedaan hadden. Had hij in hun schoenen gestaan, dan had hij waarschijnlijk hetzelfde gedaan. Hij zou geprobeerd hebben met de koning te praten om te vragen de Engelse kooplui niet meer lastig te vallen. Zijn eigen fout was geweest niet voorzien te hebben dat Edward III zo snel en zo hard zou terugslaan, en zo drastisch. Niemand had iets gewonnen door de stop op de invoer van Engelse wol. De Engelse koning had inkomsten verloren, de Franse koning had geld verloren. Hij, Lodewijk, had handel en taksen verloren, en Gent was aan het verhongeren. Waar raakte Edward nu zijn wol kwijt? Brabant en Henegouwen waren natuurlijk aan het weven zoals nooit tevoren, en Vlaanderen was aan het verpauperen. Toch was Lodewijk van Nevers de heer van Vlaanderen, en sommige van de daden van de schepenen en de hoofdmannen waren zeer onwettelijk en rechtstreeks gericht tegen hem, tegen hun graaf. Ze hadden ook autonoom beslist en volgens hun beslissingen gehandeld zonder hem iets te vragen. Hij kon niet toelaten dat Gent en Vlaanderen zo handelden zonder zijn expliciete toestemming!

‘Maar,’ dacht Graaf Lodewijk, ‘hoe kan ik de steden van Vlaanderen ervan weerhouden net dat te doen wat ze willen? Ik ben de graaf, maar hoe ver reikt mijn macht? Die reikt slechts zover als het volk van Vlaanderen bereid is te erkennen en te eren! Dat is de spijtige stand van

zaken! Waaruit bestaat mijn werkelijke, tastbare macht? Uiteindelijk komt de echte macht steeds van de wapens, hoezeer ik ook kan schreeuwen dat de Vlamingen me moeten gehoorzamen. Hoeveel ridders en strijders kan ik zelf verzamelen? Vijfhonderd, duizend, tweeduizend mannen ten hoogste? Hoeveel strijders kunnen de steden tegen me opstellen? Konden dat niet vijftigduizend tot honderdduizend militiestrijders zijn? Wat ben ik meer dan een leeg omhulsel in vergelijking met die getallen? Mijn macht is slechts een morele macht. Ze is de enige waar ik me aan kan vasthouden, en dat weet men ook aan het hof van Frankrijk. Daarom is het dat men achter mijn rug lacht en waarom de Koning me minacht. De morele macht die ik heb is slechts een reële macht wanneer ze gegarandeerd wordt door de koning. Zonder het leger van de koning van Frankrijk is mijn macht slechts een ingebeelde macht vergeleken bij de reële macht van de steden. Met de steden kan ik de macht van het leger van Frankrijk gemakkelijk in toom houden. Zonder de steden ben ik slechts een holle schel aan het hof. Waarom weigeren die vervloekte Vlamingen mijn leiderschap te erkennen? Ze buigen voor me, steeds, maar ze lachen me ook uit bij de eerste gelegenheid wanneer ik hen echt nodig heb. Vervloekt zij die Vlamingen!'

Het Verdrag van Athis van 1305 stelde klaar en duidelijk dat de steden van Vlaanderen niet het recht hadden om hoofdmannen, militaire bevelhebbers, aan te duiden. De graaf en de baljuw alleen konden de stadsmilities leiden! Dat stelde de macht van de graaf veilig. Helaas, wist de graaf, was iemand anders nu de macht van de steden aan het gebruiken en was zijn eigen macht verdwenen.

De nieuwe sterke man van Gent, die van Artevelde, een illustere niemendal, had in het openbaar afgekondigd dat Vlaanderen neutraal zou moeten blijven in het conflict tussen de koningen. Dat kon hij niet zomaar beslissen! Wat die man riep was hoogverraad! Filips van Valois zou heel zeker de houding van de Gentenaar als verraad beschouwen. Hij, Lodewijk van Vlaanderen, zou weer de blaam krijgen aan het hof om zijn volk niet in toom te hebben gehouden. De koning van Frankrijk zou verraad willen en moeten straffen. Daarom moest hij een leger lichten. Hoe vervelend was dat alles! Welke zijde zou Lodewijk moeten kiezen? Hij zou natuurlijk moeten gehoorzamen aan zijn feodale heer en aan zijn echtgenote, een Franse koningsdochter, maar Lodewijk vond dat de Vlamingen een goed excuus hadden. Geen wol, geen laken, geen handel, geen werk, en de hongersnood in Gent, geen taksen voor de graaf en voor de koning! Lodewijk had vroeger al iets van die logica uitgelegd aan Filips van Valois, maar de koning had niet willen luisteren. De koning had zijn eigen logica, en de logica was dat Edward III in de weg stond, nu en altijd, voor de wettelijke troonopvolging, en dat vergalde de geest van de koning. Zolang Edward III niet verplicht kon worden op zijn somber eiland te blijven zou de figuur van de Engelse koning in de nachtmerries van Filips blijven ronddwalen. Edward III moest gedwongen worden Filips officieel als de koning van Frankrijk te erkennen. Filips meende dat het een zware slag kon zijn voor Engeland om geen handel meer te kunnen drijven in Vlaanderen. In die logica speelden de belangen van de Vlamingen geen enkele rol.

Het was Koning Filips geweest die Graaf Lodewijk bevolen had de Engelse kooplui in de gevangenis te werpen. De inkomsten van Vlaanderen waren direct met een derde gedaald, zodat ook wat Lodewijk aan het koninkrijk Frankrijk afstond met een derde verminderde, hoewel enorme speciale lasten nog steeds aan de Franse kroon moesten betaald worden. Vlaanderen en Lodewijk stonden zwaar in de schuld bij Frankrijk, en de schuld bleef onbetaald. Er was ook geen enkel middel waarmee hij, Lodewijk, de koning kon betalen zoals er beloofd stond in de verdragen. Filips van Valois moest zich daar toch bewust van zijn, want Lodewijk had dit al vele malen herhaald aan de raadgevers van het hof van Filips. Het platteland van Vlaanderen was jaren geleden vernield door de opstand van de boeren. De

ridders van het land waren in grote aantallen uitgeroeid. De kasselrijen herstelden zich langzaam, maar ze leden onder de zware taksen.
Wat zou hij dus moeten doen? Wat kon hij doen?

Meer geld vragen van de steden en van de kasselrijen was ondenkbaar. Er zou een nieuwe opstand volgen. Als Filips van Valois meer ponden wou, dan moest hij er voor zorgen dat Vlaanderen wol kreeg. Dat argument was toch evident! Het was logisch om op dit punt het eens te zijn met de hoofdmannen van Gent. Lodewijk kon dat uitleggen aan de koning. De koning moest daarover niet woedend worden! Lodewijk wou slechts de financiële belangen van het koninkrijk dienen door akkoord te gaan met de neutraliteit van Vlaanderen. Wat goed kon er voor de koning van Frankrijk komen van een financieel falend Vlaanderen? Met het goud van voorspoedig Vlaanderen kon Filips van Valois zijn oorlog voeren, hoewel niet in Vlaanderen zelf, maar Engeland was toch ook niet aanwezig in Vlaanderen. De Engelse koning bezette Guyenne en Gasconje, maar geen morzel grond in Vlaanderen! Was het niet veel beter om de ridders van Vlaanderen onder de Oriflamme te laten strijden tegen Edward III en Gent te laten werken voor de schatkist van de koning? De oorlog in Guyenne en Gasconje kon nog vele jaren aanslepen, veel geld kosten, en slechts nadien kon de Koning zijn leger naar het noorden richten. Lodewijk moest heimelijk toegeven dat hij het eens was met de politiek van die Jacob van Artevelde. Hij moest maar nogmaals de logica van zijn argumenten gaan uitleggen aan de koning!

De Leliaerts van Gent, de trouwste voorstanders van de Franse Koning, hadden afgezant na afgezant naar het Frans hof gezonden met brieven over wat er in Gent gebeurde. Koning Filips was goed geïnformeerd. De koning begreep onmiddellijk de reikwijdte van de beslissingen die door de stadsbewoners genomen werden. De beelden die vóór zijn ogen kwamen waren eerst de gruwel van verraad en van opstand tegen hem, beelden die hij goed kende van Vlaanderen. Zijn graafschap in het noorden was een land van koppige, eigenzinnige mannen die het niet eens konden worden met zijn eigen concepten van feodale gehoorzaamheid. Filips nam snel een besluit, beval aan zijn raadgevers en aan zijn klerken om het koninklijk leger te Amiens samen te roepen voor een mogelijke aanval op Vlaanderen. De koning zou de Vlamingen opnieuw een les moeten leren!

Bijna tegelijkertijd ontving Filips van Valois ook brieven die hem inlichtten dat er een vergadering van het Vlaams parlement zou plaats hebben te Eeklo. Hij vroeg aan enkele edelen van zijn hofhouding om zijn belangen op die verzameling te gaan verdedigen, onder wie Willem van Auxonne, de bisschop van Doornik. Ook de blinde koning van Bohemen beloofde tussen te komen voor de koning.

Nadat Filips van Valois die afgezanten had zien vertrekken, begon hij opnieuw na te denken. Hij vervloekte zichzelf nog maar eens om gehandeld te hebben vóór hij de zaak grondig doordacht had, maar nu nam hij zijn tijd en dacht tweemaal na.

Een nieuwe campagne tegen Vlaanderen zou niet verlopen zoals de campagne die hij tien jaar geleden gevoerd en gewonnen had. Zijn leger zou ditmaal niet tegenover een boerenleger staan. Filips zou nu in het veld komen tegenover de gecoördineerde milities van grote, machtige en rijke steden, die ook als het nodig was huurlingen konden betalen. Veel ridders van Vlaanderen en wellicht ook de ridders van de steden konden tegen hem strijden.

Filips moest ook toegeven dat de Vlamingen een rechtmatige reden hadden! Zonder wol zouden die verdomde Vlamingen inderdaad verhongerden, en algemene ellende was niet wat een staat en een monarch zouden moeten wensen aan hun volk. Dat was het tegengestelde van

alle wetten van het ridderschap! God kon de ziel van Filips verdoemen wanneer hij, de koning, hongersnood en catastrofes op zijn onderdanen bracht. Filips nam zijn verhouding met God zeer ernstig! Had God hem niet het koninkrijk gegeven? Hoeveel maal had hij gebeden voor die eer? Filips besloot dat het veel beter was de Vlamingen te bedreigen, maar niet te snel te handelen, nog niet te bijten. Het kon geen kwaad zijn leger samen te roepen. Een koning moest wel van tijd tot tijd aan zijn heren vragen om hun trouw te tonen. Filips zou zijn leger verzamelen, zijn kracht tonen en de Vlamingen tot onderwerping dwingen met de grootsheid van zijn slagordes van ridders. Het zou voldoende zijn met wat zwaarden en speren en vlaggen te zwaaien! Hij zou ditmaal zijn leger niet naar een veldslag leiden.

Koning Filips riep zijn twee trouwste en meest onscrupuleuze raadgevers naar zich, Graaf Raoul d'Eu en de Maarschalk Robert de Bertrand om met hen na te denken over het verontrustend nieuws uit Gent. De twee mannen stemden in met de mening van de koning: het was beter de toestand niet nog te verergeren. Ze beloofden om met voorstellen te komen van tegenmaatregelen die, samen met de bedreiging van een leger, de Vlamingen zouden doen verbleken en tweemaal doen nadenken over hun opstand.

Wol voor Gent

Jacob van Artevelde bleef in die periode in Gent. Hij reisde niet naar Engeland met Thomas van Vaerneuwijc en hij nam ook niet deel aan het parlement van Vlaanderen te Eeklo. Hij verwachtte weinig van enige ontmoeting met Edward III vóór gans Vlaanderen besloten had zich achter Gent te scharen, vóór de gezanten van Gent konden spreken voor het verenigd graafschap. De afgevaardigden van Gent konden nu niet veel meer doen dan vragen om details te mogen bepraten met de graaf van Gelderland, en dat was niet meer dan een beleefdheidsverzoek. Zonder twijfel zou Edward III zijn opmerkingen en enige richtlijnen zenden naar zijn gevolmachtigde in de Lage Landen.

Voor wat betreft het parlement van de steden en van de kasselrijen, twijfelde Jacob geen ogenblik over wat de vertegenwoordigers zouden beslissen. De ellende in Vlaanderen werd met de dag groter. Enige handel overleefde, maar de wevers, de volders en de ververs kenden de hongersnood. De inkomsten van de steden daalden erg. De afgevaardigden van de Vlaamse steden zouden voor de politiek stemmen, voor de officiële standpunten van de schepenen van Gent. De kasselrijen waren doodgebloed door de boerenopstand. De kasteelheren hadden een nieuwe oorlog niet nodig. De meeste kasteelheren zouden dus moedeloos ook hun akkoord betuigen.

Het parlement had plaats te Eeklo, een kleine stad die naast Gent lag, een signaal dat noch de Graaf van Vlaanderen noch de Koning konden negeren.

Enige dagen na de sessie van het parlement hoorde Jacob van Artevelde uit de mond van Gillis de Tolnere hoe de gesprekken verliepen. De Tolnere was een schepen die voorstander leek te zijn van de nieuwe regeringsvorm. De Vlaamse steden hadden alle gestemd ten voordele van de Gentse politiek van gewapende neutraliteit. Zij steunden Gent in haar onderhandelingen met de koning van Engeland. De vertegenwoordigers van de graaf van Vlaanderen, zelfs in tegenwoordigheid van de delegatie van de koning van Frankrijk, hadden

weinig tegenstand veroorzaakt tegen het neutraliteitsbeginsel. De graaf ook leek de maatregel te verwelkomen.

Het enig pijnlijk ogenblik kwam vanwege de Koning van Bohemen, die de Vlaamse afgevaardigden met hel en verdoemenis bedreigd had voor de belediging van hun vorst. De Koning van Bohemen was Jan I, reeds de Blinde genoemd omdat hij het zicht ongeveer een jaar geleden verloren had. Hij was graaf van Luxemburg en in titel koning van Polen, een indrukwekkende persoonlijkheid, vertelde Gillis, maar omdat hij blind was, was de koning onbekwaam om de meer subtiele houdingen van de gezanten op een vergadering in te schatten, niet op de hoogte van hun lichamelijke reacties zoals van hun weerzin of akkoord met de argumenten die besproken werden. Jan was opgevoed in Parijs en Frans door zijn opvoeding. Hij woonde meer aan het Frans hof dan in zijn kasteel van Praag. Hij scheen wel enige kennis van Vlaanderen te hebben, misschien omdat zijn moeder Margaretha van Brabant was. Zijn uitbarsting van woede werd met veel geduld verdragen in stilte, maar verder genegeerd door bijna iedereen.

Jacob van Artevelde sprak over de negatieve reactie van de vertegenwoordigers van Frankrijk met de schepenen van Gent. Ze vonden het voorzichtig en geëigend om de Franse koning in te lichten betreffende de redenen van hun beslissing om neutraal te blijven. Niet één maal dachten de schepenen aan de mogelijkheid om de graaf van Vlaanderen in hun taak te betrekken. De ridders en schepenen Jan van Utenhove en Simon Parijs werden afgevaardigd naar de koning met een vredesboodschap, om te bevestigen dat Gent toegewijd bleef aan de opperheer, maar ook met de vastberaden wens om hun politiek te verdedigen als een zaak van leven en dood. Eens te meer verkoos Jacob van Artevelde in Gent te blijven om zijn machtsbasis te verstevigen.

Jacob van Artevelde zag er op toe dat het plan dat hij op papier geschreven had punt voor punt uitgevoerd werd. In het begin van februari verzekerde hij zich ervan dat een gezantschap van schepenen naar Leuven gezonden werd, naar het hertogdom Brabant, om te gaan onderhandelen met de graaf van Gelderland, de schoonbroeder van Koning Edward van Engeland. Jacob bleef weer in Gent en reorganiseerde de verdediging van de stad met de andere hoofdmannen.

De schepenen keerden al na een week weer terug met uitstekend nieuws.

Engeland en Vlaanderen waren verzoend! Vlaanderen kon opnieuw wol van hoge kwaliteit kopen op de stapel van Dordrecht! De toelating om wol te verkrijgen was een voorlopige beslissing tot een meer definitief verdrag kon ondertekend worden. De schepenen die het goed nieuws naar Gent brachten waren Jan Willade en Jacob Masch, beiden leden van de beste geslachten van Gent. Masch was helemaal gewonnen voor de zaak die van Artevelde had voorgesteld. De hoofdmannen gingen er mee akkoord om Masch ook naar Dordrecht te laten rijden met wevers en kooplui om de laatste regelingen te treffen. De eerste leveringen van Engelse wol kwamen aan in Gent in schepen van Arnout de Hert.

Wanneer het eerste schip opgemerkt werd op de Schelde, werden kreten van vreugde geslaakt over de daken van de stad heen. De mensen liepen in grote getallen naar de binnenhaven, naar Tussen Bruggen. De klokken van alle kerken klonken luid in de droge winterlucht. De balen wol werden in triomf begeleid tot in de Lakenhal. Jacob Masch werd op schouders naar de kuipe gebracht. Het volk van Gent stroomde daarna de kerken in, waar heilige missen gezongen werden door de priesters uit opluchting en dankbaarheid. Gent kon weer werken! Na het eerste schip laadden Arnout de Hert en de andere schippers baal na baal van het kostbare product van hun schepen. Gent gonsde van de bedrijvigheid. Jacob van Artevelde

werd de meest populaire man van Gent. De poorters dankten hem uitbundig, oude vrouwen kusten zijn handen in de straten.

Ondertussen ook was er een parlement van de steden en de kasselrijen in Brugge gehouden. Gent stelde op die vergadering de overeenkomsten voor die afgesloten werden met de graaf van Gelderland.

Lodewijk van Nevers, de graaf van Vlaanderen, was aanwezig op die verzameling. Wanneer het nieuws van de overeenkomst met Engeland plechtig voorgesteld werd door Gent, hield de graaf zijn twee lippen stijf op elkaar. Hij weigerde het resultaat van de onderhandelingen niet, zodat hij zwijgend de regelingen aanvaardde.

De vertegenwoordigers van de koning hadden nota genomen van de overeenkomst, maar eveneens geen bezwaren geformuleerd. Jacob van Artevelde veronderstelde dat de koning van Frankrijk min of meer de standpunten van de Vlaamse steden aanvaard had, het moeilijk vond een groot leger in het noorden te verzamelen terwijl hij al een oorlog moest voeren in het zuiden, en bijgevolg tijd zocht te winnen. Koning Filips dreigde ermee al de goederen van de poorters van Gent verbeurd te verklaren, maar die loze bedreiging werd niet uitgevoerd en een tijdje later als idee ook weer ingetrokken. De vrede leek voor minstens enkele maanden gegarandeerd te blijven, de tijd die Jacob van Artevelde broodnodig had om zijn diplomatieke zendingen in Vlaanderen en in de naburige landen te voltooien.

Confrontatie

Graaf Lodewijk van Nevers, de graaf van Vlaanderen, verbleef in het begin van de maand maart van 1338 in Gent, in zijn Gravensteen. De graaf riep Jacob van Artevelde naar zijn kasteel.

‘Het is een valstrik! Vind een verontschuldiging, en ga daar niet heen,’ adviseerde Gillis Vresele. ‘Het kasteel staat onder de wet van de graaf, niet onder de wet van Gent. De schepenen hebben geen jurisdictie over wat er zich in het kasteel afspeelt. Als de graaf je in de donkerste kerker gooit, dan zal niemand in Gent bekwaam zijn daar wat dan ook tegen te ondernemen.’

‘Het is inderdaad gevaarlijk,’ meende ook Jacob van Artevelde, ‘maar het is een unieke gelegenheid om aan de graaf uit te leggen wat we aan het doen zijn en waarom. We strijden niet tegen de graaf, we aanvaarden zijn autoriteit. We strijden slechts voor ons leven!’

‘Een mooie gelegenheid zal je hebben vanuit een koude, vochtige cel,’ merkte Jan Denout op, daarmee zijn kwade voorgevoelens toevoegend aan die van Gillis. ‘De graaf wil niets anders dan de macht van de steden te breken. Je voorbeeld om een stad te beheren zonder de toestemming van de Graaf, onderhandelen met buitenlandse monarchen en aan de graaf voorbij gaan voor de meest belangrijke beslissingen van de staat, is iets wat hij niet kan en mag toelaten. Niemand zou dat verdragen. Hij moet je uit de weg ruimen. Naar het Gravensteen gaan brengt je in groot gevaar. Ga niet!’

‘Niet gaan zou een daad van vrees zijn, niet van uitdaging,’ bracht Jacob tegen. ‘Ik moet wel gaan, al was het maar om de graaf te tonen dat we geen schrik hebben van hem.’

‘Ga dan, maar ga niet alleen,’ stelde Gillis Vresele voor.

‘De brief die ik kreeg is voor mij alleen,’ wierp Jacob op. ‘Zelfs als ik naar het kasteel zal gaan met schepenen of andere mannen, kan de graaf me grijpen. Nam hij niet op verraderlijke wijze ook Zeger de Kortrijkzaan gevangen?’

‘Als ik alleen zei, meende ik niet dat enkele schepenen je zouden moeten vergezellen. Ik bedoelde een sterke afdeling van gewapende strijders. Ze zullen niet in het kasteel toegelaten worden, maar ze kunnen aan de poort blijven staan en de graaf bedreigen met vergeldingsmaatregelen.’

‘Ja,’ voegde Gelnoot van Lens toe. ‘De hoofdmannen kunnen de milities oproepen. We kunnen onze mannen verzamelen, en tot de wapens roepen. We kunnen duizend of zo gewapende strijders aan de poorten van het kasteel plaatsen om die te blokkeren. De graaf zal het niet voor mogelijk houden je uit het kasteel te smokkelen om je naar de gevangenis van Rupelmonde over te brengen. Je zou een gevangene zijn, maar hij ook! Als je niet uit het kasteel komt in de avond, dan kunnen we het kasteel bestormen. Op dit ogenblik, Jacob, is er slechts één taal die de graaf begrijpt, en dat is de taal van macht en geweld. Wel, we kunnen hem onze macht tonen en binnen in het kasteel kun jij dreigen met geweld.’

Jacob van Artevelde keek met verbazing naar zijn vrienden. Ze waren meedogenlozer dan hij zich had kunnen indenken!

‘Jullie hebben gelijk,’ zei hij grijnzend. ‘We moeten tonen aan de graaf hoe vastberaden we zijn. We moeten een durende indruk op hem maken. We zijn geen zwakkelingen. We kunnen eens en voor altijd onze kracht demonstreren. We zullen de graaf tonen dat wat er in Gent gebeurt de wens is van het volk. Hij moet niet proberen zich te verzetten tegen de wil van het volk en van de stad!’

‘Ik zal de nodige voorbereidingen treffen,’ stelde Gelnoot van Lens voor. ‘Wanneer wordt je verwacht aan het hof van de graaf?’

‘Morgen, vóór de middag.’

‘Dan zullen we onze milities bevelen zich te verzamelen aan het Gravensteen in de late morgen,’ stelde Gelnoot. ‘We zullen er zijn!’

‘Ik weet zelfs niet hoe een graaf aan te spreken,’ maakte Jacob zich bezorgd.

‘Je voegt “geachte heer” aan elke twee zinnen toe,’ glimlachte Jan Denout. ‘Draag er zorg voor de man niet te beschuldigen van enige kwaaddoenerij of overtreding. Hij is een ijdele man en hij heeft macht. Ontzie hem wat. Zijn hovelingen zeggen hem elk ogenblik hoe wijs en prachtig hij is. Mannen met macht worden snel kwaad bij de minste kritiek en omdat ze mensen met macht zijn worden ze ook snel verleid tot het gebruik van die macht. Ze zijn zoals een man die op een kermis rondwandelt met een zwaard aan zijn zijde. Meer dikwijls dan ooit wordt dat zwaard ook uit de schede gehaald! Vlei hem, zeg hem hoe verstandig hij is, hoe gepast zijn opinies en beslissingen, zelfs wanneer hij idiote dingen uitkraamt. Buig diep!’

‘Vleien en diep buigen is niet waar ik gewoonlijk goed in ben. Mijn moeder leerde me niet hoe dat te doen,’ snauwde Jacob snel terug.

‘Vleien is inderdaad niet één van je sterke kanten,’ vervolgde Jan glimlachend.

De volgende morgen verliet Jacob van Artevelde zijn huis in de Kalandenberg, vergezeld van zijn twintig wachters. Katelijne de Coster bleef aan zijn klederen borstelen tot hij zich de deur uit haastte. Ze toonde geen speciale emotie behalve de fierheid van een huisvrouw om haar werk erkend te weten en haar echtgenoot goed gekleed te zien vertrekken. Ze bleef toch aan de deur staan tot Jacob uit de straat verdween. Hij draaide zich niet om.

Jacob ging prachtig gekleed in een korte, rode kolder, zijn beste lederen riem rond zijn middel met zijn mooiste beurs en een lange messchede van hetzelfde fijn versierde leder, nieuwe bruine kousen en schoenen met tippen die een beetje langer liepen dan gewoonlijk. De mouwen van zijn kolder hingen breed en laag, volgens de laatste mode. De kleuren van zijn kolder en kousen waren licht, maar het doek was van het fijnste dat er in Gent vervaardigd

werd. Hij droeg een brede mantel van groene wol, afgelijnd met edel bont. Zijn hoed stond nonchalant met de gewenste elegantie op zijn hoofd.

Terwijl hij naar het Gravensteen wandelde kwamen meer mannen met wapens zijn escorte vervoegen. De mannen kwamen uit hun woningen wanneer Jacob voorbij hen wandelde, uit steegjes, en grotere groepen wachtten op hem in de straten. Jacob vroeg zich af hoe het nieuws van zijn bezoek aan de graaf zich zo snel en zo wijd had kunnen verspreiden. Hij merkte hoe de mannen aan hun deur wachtten, een zwaard, een bijl, een goedendag, een hellebaard of een strijdnok dragend. Sommige mannen droegen maliënkolders en een schild. Ze wachtten vóór hun woning, knikten een goede dag aan Jacob en stapten dan mee, achter hem en zijn wachters. Jacob voelde zich vreemd ontroerd bij deze openlijke eerbetuiging, maar zelfs hoewel de menigte aangroeide, bleef hij een beetje ontgoocheld. Helemaal niet voldoende mannen dan nodig waren volgden hem!

Toen Jacob over de brug naar het Sint Veerle Plein stapte, werd zijn glimlach breder. De gilden hadden zich verzameld in het plein vóór het Gravensteen. Hun milities stonden daar in slagorde en in groot getal. De vaandels waren ontvouwd en flapperden trots in de ijzige wind.

Toen Jacob van Artevelde op het plein aankwam, groeiden de kreten van de wachtende mannen aan tot een oorverdovend rollen dat steeds herhaalde, ‘Artevelde! Artevelde! Gent! Gent!’ en die schreeuw werd steeds luider geroepen. De koning in Parijs had de oorlogskreten kunnen horen, want de tonen weerkaatsten tegen de hoge muren van het sombere Gravensteen. De graaf, binnen in zijn slot, moest wel de gescandeerde kreten van de strijders horen, de aankondiging van de aankomst van Jacob van Artevelde, want de lucht in de kamers moest beven met de trillingen van het geluid. De demonstratie van macht die Gent op die dag leverde was overweldigend, want duizenden strijders van de milities stonden in dichte rijen met totale discipline achter hun hoofdmannen. Het Gravensteen was omsingeld.

Jacob wandelde fier naar de poort van het kasteel. Daar vond hij de vier hoofdmannen van Gent en een dozijn schepenen, onder wie Maes van Vaernewijc en Jacob Masch. De schepenen en de hoofdmannen verwelkomden Jacob van Artevelde. Ze schudden zijn handen, sloegen hem bemoedigend op de schouders. Jacob opende zijn mantel, en opnieuw deden de kreten van ‘Artevelde! Gent’ de lucht trillen. Jacob ging naar de houten brug en de poort van het Gravensteen toe. Een groep van een dozijn wachters in de livrei van de graaf wachtte op hem, onder het bevel van de baljuw.

‘Hoeveel wachters kan de graaf in het kasteel hebben?’ dacht Jacob van Artevelde. ‘Hij kan hier niet meer dan honderd strijders houden! Misschien heeft hij nog honderd meer ridders, gewapende mannen en enkele Leliaerts tot zich geroepen, maar meer dan een paar honderd strijders kan hij niet hebben. Zelfs achter zijn hoge muren kan hij onze militiemacht niet evenaren. Als hij me gevangen neemt, dan zal hij zich ook in een gevangenis bevinden! De Gentenaars zullen hem niet zijn kasteel uit laten. Ik kan gedood worden, maar dan zal Gent wraak nemen op de belediging van onze vrijheden. Ben ik niet een vrije poorter en een landeigenaar van Gent?’

Achter Jacob van Artevelde begonnen de hoofdmannen plots bevelen te schreeuwen, en de rijen van de gildeleden zetten zich in beweging. De mannen liepen om een ring te vormen van vier rijen diep helemaal rond het kasteel. Ze plaatsten grote schilden om hun eigen muur te vormen, een muur van staal, langs de muren van steen, vóór de gracht.

Jacob keek over zijn schouder heen. Hij zag hoe nog steeds mannen uit de straten kwamen aanlopen om gewapende blokken te vormen rond het Veerle Plein. De hoofdmannen hadden nog honderden mannen geplaatst in alle straten die naar het kasteel leidden. Niet slechts de straten waren nu afgesloten. Gelnoot van Lens plaatste een strijdmacht van tien rijen diep

recht vóór de poort van het Gravensteen. Paarden konden daar verwacht worden, dus had Gelnoot daar drie dichte rijen mannen geplaatst, met goedendags schuin in de grond gestoken. Jacob grijsde. Hij wist niet dat de gilden zoveel banieren hadden! De veelvuldigheid van de zeer fel gekleurde vlaggen, waarvan er veel de insignes van de parochies droegen, wuifden in de felle wind.

De demonstratie van macht was nog niet ten einde. Plots weer, voordat Jacob de binnenplaats kon ingaan, kwam uit een zijstraat een grote groep kruisboogschutters van de eerbiedwaardige gilde van Sint Joris aangelopen. De mannen liepen in rijen en stampten met hun voeten. Ze liepen naar de eerste gelederen, plaatsten pavises tegenover het kasteel, hun reusachtige, houten schilden, en ze wapenden ostentatief hun bogen volgens korte, geschreeuwde bevelen. Ze plaatsten hun pijlen in de voegen van hun bogen. Ze knielden allen samen in één beweging allen achter de pavises en richtten hun bogen naar de kantelen van het kasteel. De milities van Gent bereidden zich aldus voor op een belegering van het Gravensteen. Uiteindelijk stierven de bevelen uit en een vreemde stilte bleef hangen boven het Sint Veerle Plein. De milities wachtten. Hun hoofdmannen paradeerden hooghartig, de handen op de rug, vóór de muren.

Jacob van Artevelde, vergezeld van de baljuw, ging het Gravensteen in. Hij was aangekondigd in stijl! De jonge Gelnoot had een speciaal talent voor drama! Graaf Lodewijk van Nevers stond achter een venster van de toren van de hangbrug van zijn kasteel. Hij was aan het kijken naar het tafereel van de aanlopende strijders van Gent. Toen de kruisboogschutters hun pijlen naar zijn kantelen richtten, had hij zich onwillekeurig van de vensteropening weggetrokken. Hij had Jacob van Artevelde willen zien aankomen, slechts vergezeld van enkele schepenen en een groepje wachters. Hij had gehoopt getuige te kunnen zijn hoe zijn baljuw de magistraten van Gent vernederde door hen allen weg te sturen op één man na, die van Artevelde, die koopman. Hij had ook gehoopt van Artevelde ogenblikkelijk gevangen te kunnen nemen en daarna de stad uit te rijden met zijn prooi. Ridders wachtten op hem ten noorden van Gent, en die zouden van Artevelde tot in de gevangenis van Rupelmonde gegeseld hebben terwijl hij, de graaf, zich bij troepen zou gevoegd hebben die hem te Male opwachtten. Een andere sterke strijdmacht die hem trouw gebleven was bevond zich te Biervliet, een vluchtoord voor de Leliaerts en voor andere Vlaamse ridders die uit de steden verbannen werden, ruwe mannen, ridders, maar meedogenloze strijders die trouw waren gebleven aan hun rechtmatige vorst. Het plan was geweest om die man van Artevelde, die opstand schreeuwde, gevangen te nemen en hem uit de stad te verwijderen. In de daaropvolgende algemene verwarring had de Graaf de stad kunnen aanvallen met zijn ridders om zijn overheersing te bevestigen. Dat zou de andere steden tweemaal hebben doen nadenken vóór ze iets deden dat hun vorst kon vergrammen!

Graaf Lodewijk realiseerde zich dat zijn plan gefaald had. Wanneer hij zag dat van Artevelde zijn binnenplaats in stapte, kon hij nog wel de poorter gevangen nemen. Geen van zijn eigen mannen echter, en hij ook niet, zou bekwaam zijn om nog uit het kasteel te ontsnappen. Hij zou de gevangene worden van Gent. Hij kon wel een tijdje in zijn kasteel blijven schuilen, maar veel te veel strijders hadden zich in zijn slot verzameld om lang te kunnen leven van de magere reserves aan voedsel die het kasteel in de kelders hield. De mannen van Gent ook, vastberaden en kalm zoals ze in hun rijen in het Sint Veerle Plein stonden, hun oorlogskreten slakend, konden bekwaam zijn het kasteel te bestormen! Ze konden het slot innemen en iedereen die erin verbleef doden!

De graaf had aan zijn raadgevers gevraagd wie die van Artevelde was, de man die zo plots uit de schaduw naar voren was getreden in Gent. Niemand van zijn Franse raadgevers was bekwaam geweest ook maar één woord te zeggen over het verleden van Artevelde. Van Artevelde was een illustere niemendal, een gewone man zonder verleden die plots een demagoog geworden was en de macht van het volk gewonnen had. Graaf Lodewijk had dan dezelfde vraag gesteld aan de Leliaert ridders van Gent. Een nog relatief jonge ridder, Ser Jan van Steenbeke, was de enige geweest die kon antwoorden.

‘Van Artevelde is een man die afkomstig is van een grote, rijke familie van Gent, heer. Weinig edellieden aan uw hof, heer graaf, zijn zo rijk als de van Arteveldes samen. Ze zijn waarschijnlijk naar Gent gekomen vanuit de stad Ertvelde ten noorden van Gent, maar ze zijn nu poorters van de stad. De vader van Jacob van Artevelde diende trouw de graven van Vlaanderen. Hij vocht onder Willem van Gulik in de Veldslag van de Gulden Sporen. Hij verloor een deel van zijn fortuin aan de koning om de zaak van de graven te hebben gesteund vóór die slag. Dit kan bitterheid teweeggebracht hebben in de familie. De van Arteveldes zijn geen ridders, maar hun dochters trouwen met ridders en hun zonen trouwen met adellijke vrouwen.

Een Marie van Artevelde is getrouwd met Ser Gelnoot Damman. De Dammans zijn een oud geslacht van landeigenaars, zeer trouw aan uw hoogheid.

Een broeder van Jacob, Frans van Artevelde, is kasteelheer geweest van het kasteel van Beveren, één van de versterkingen rond Gent. Frans hield die en verdedigde ze tijdens de boerenopstand, een dozijn jaar geleden. Samen met zijn broer Willem bezit Jacob van Artevelde veel land ten noorden van Gent, vooral langs de Schelde, goede poldergrond. De familie werkt veel aan het droogleggen van de polders om die om te vormen tot vruchtbare weiden en akkers.

De van Arteveldes zijn ook eigenaar van landerijen nabij Axel, waar ze de grond ontginnen voor turf. Ze zijn landeigenaars in het centrum van de stad. Ze hebben terreinen en huizen in eigendom. Veel van die woningen liggen aan beide zijden van de Kalandenberg, maar ze hebben ook bezittingen in meerdere andere, betere straten van de kuipe. Hun familie telt ook priesters. Die zijn eigenaars van land en huizen waarin brouwerijen gevestigd zijn.

De van Arteveldes handelen in alles wat geld kan opbrengen. Ze zijn kooplui, en ze waren zeer succesvol in hun zaken. Ze genieten van veel contacten met relaties, met vrienden en handelspartners. Ze zijn niet echt typische handelaars van Gent omdat ze niet uitsluitend leven van de lakenweverij. Ze handelen in granen, in wijn, in bier, in metalen en in vee, in turf, in zout, en zo verder.

Hun samengestelde rijkdom moet enorm zijn. Ze zijn verstandig en ondernemend, zeer actieve mannen. Ik geloof dat Jacob van Artevelde niet tussenbeide kwam uit liefde voor het volk, niet uit onbaatzuchtigheid, maar omdat zijn zaken en de zaken van zijn familieleden geraakt werden. Ik denk niet dat hij helemaal alleen handelde.’

‘Natuurlijk, natuurlijk, iets anders hadden we niet verwacht,’ had graaf Lodewijk geantwoord. De macht van het geld begreep hij heel goed. Jacob van Artevelde werd plots heel wat minder bovenmenselijk in zijn ogen na wat Jan van Steenbeke hem had gezegd. Hij vormde zich een beeld van Jacob van Artevelde in zijn geest dat meer realistisch aanleunde bij wat er gebeurd was en bij hoe de poorters van Vlaanderen reageerden. Hij meende dat hij nu wist hoe de man aan te pakken.

Graaf Lodewijk van Nevers rilde. Vervloekte Vlamingen! Hij trok zijn mantel dichter rond zijn lichaam en snelde terug naar zijn ontvangstzaal, de treden van de trappen af, om naast de grote haard te gaan staan tussen zijn edellieden. Lodewijk liet Jacob van Artevelde nog een hele tijd wachten, terwijl hij de situatie besprak met zijn raadgevers. Daarna zond hij de meeste van zijn ridders en ook de Leliaerts van Gent weg uit zijn hal, om met slechts een

dozijn hovelingen in de grote zaal te blijven. De graaf beval dan om van Artevelde binnen te brengen.

Toen Jacob van Artevelde de zaal in stapte, voorafgegaan en gevolgd door een gewapende wachter, had hij nog steeds zijn mantel om. Het was koud geweest in de wachtzaal. Jacob wandelde door de mooi gesneden, en openstaande deur, en vouwde zijn mantel over één arm. Hij keek op en bewonderde de mooie tapijten die de muren bedekten. Hij keek naar het plafond, naar de vloer, verbaasd bij de rijkdom en de luxe van de versieringen en de ongelooflijke dikte van de houten balken. Dit was dus de zaal waarin de graven zoveel edelen van Vlaanderen ontvangen hadden! Jacob kwam niet zozeer onder de indruk van de hovelingen in de zaal als van de pracht van de Vlaamse kunst die in de zaal was samengebracht. Zijn ogen dwaalden dan af naar de graaf.

Graaf Lodewijk van Nevers stond aan de haard, zijn armen uitgestrekt naar het vuur om zijn handen te verwarmen, ogenschijnlijk veronachtzamd wat er in de zaal plaats vond. Hij draaide zich nu om alsof hij lastig gevallen werd door een ongewenste aanwezigheid. De woede laaide op in zijn gezicht. Jacob van Artevelde kwam tot op enige passen van de graaf te staan. Hij knikte naar de ridders die hij kende en boog dan, een gebaar van eerbied makend met de arm. Hij boog niet laag, ging niet door de knieën.

Rond de graaf stonden ridders en raadgevers, allen rijk gekleed in korte kolders die in vele vouwen geplooid waren van het middel af tot aan de knieën. De meeste van die kolders waren gekleurd in harde tinten, in blauw, groen en rood. Een paar mannen droegen geel aan één kant, zwart aan de andere, de kleuren van Vlaanderen. Enige ridders ook toonden zwaarden aan de zijde, allen hadden lange messen aan hun riemen hangen. Meer mannen dan gewoonlijk hadden maliënkolders onder hun jupons verstopt. De jupons droegen hun wapentekens geborduurd op de kostbaarste wol.

De graaf draaide weer zijn rug naar van Artevelde. Hij negeerde de buiging van de Gentenaar. De graaf was niet direct een indrukwekkend figuur. Hij was niet groot, niet bepaald knap, vetzakjes hingen in zijn gezicht, nietszeggende ogen keken naar de leegte, maar hij bewoog zich sloom en elegant. Jacob van Artevelde dacht dat hij zenuwachtigheid en ongeduld ontdekte in de stappen van de graaf rond de vuurhaard, een opgewondenheid die hij een beetje vreemd vond. Het was toch hij, Jacob van Artevelde, die in het leeuwenhol gestapt was, niet de graaf.

Lodewijk van Nevers deed alsof het warmen van zijn handen belangrijker was dan te spreken met van Artevelde. Jacob haalde de wenkbrauwen op. Hoe onhandig was het om onbeleefd te zijn, om te verachten!

De graaf draaide zich weer om en zei uiteindelijk, ‘Mer van Artevelde, een goede dag aan u. We hebben ons nog nooit ontmoet. Ik wou een gesprek met u hebben.’

De graaf pauzeerde weer enkele ogenblikken, de man bestuderend die vóór hem stond. Lodewijk zag een grote, eerder knappe man, een blijkbaar verstandige koopman met koude, ontoegevende ogen, een hard en vastberaden gezicht. Van Artevelde zag er uit zoals de graaf zich had ingebeeld. Hij vond echter niet dat deze van Artevelde een zeer indrukwekkende persoonlijkheid uitstraalde. De koning van Bohemen sloeg een indrukwekkend figuur, zelfs blind, niet deze gewone poorter. De graaf ontspande zich, werd minder zenuwachtig dan enkele ogenblikken geleden.

‘Ik moest toch de befaamde wijze man van Gent leren kennen! Uw naam is heel plotseling bekend geraakt in Vlaanderen, Mer van Artevelde!’

Jacob van Artevelde bleef even twijfelen. Moest hij op die verklaring antwoorden? De graaf had de woorden uitgespuwd alsof ze een vraag formuleerden. De graaf had hem ook aangesproken alsof hij, Jacob, een kind was, of in elk geval een man die zeer de mindere was van de graaf. Had Lodewijk van Nevers hem binnen geroepen om hem uit te schelden?

‘Ik vormde slechts tot woorden wat sterk in de geesten van de mensen lag, heer. Wij leven in Gent van de transformatie van wol. We hadden geen wol meer. Gent was aan het verhongeren. We hebben wol nodig om te overleven. In al de steden van Vlaanderen overheerste dezelfde bezorgdheid. We namen bijgevolg onze wol!’

‘Ja, de goedkeuring van wat u voorstelde was unaniem in de Vlaamse steden. Engelse wol is ook al aan Gent geleverd, hoorde ik. Het zal zeer binnenkort ook in de andere steden aankomen. Beseft u dat u gehandeld hebt tegen de wil in van uw heer en van uw koning?’

‘Ik handelde met de expliciete goedkeuring van de steden van Vlaanderen en van Gent in het bijzonder. Ik handelde volgens een hogere orde ten behoeve van de noden van het volk. God kan niet wensen dat het volk zou lijden en verhongeren, de mannen zonder werk om geld in te brengen voor hun familie. Het was mijn plicht om mijn vrienden en de mannen en vrouwen van onze stad te helpen.’

‘Oh, u had een Godsgegeven plicht? Waarom heeft God u dan niet graaf of koning gemaakt? Hebt u onlangs soms vreemde dromen gehad, Mer van Artevelde? Heeft God zich aan u getoond in al Zijn glorie, en u gezegd wat te doen? Om de voorrechten van uw vorst in eigen handen te nemen en hen te misbruiken?’

Van Artevelde antwoordde niet, maar boog zijn hoofd voor wat hij godslasterlijke taal vond.

Lodewijk van Nevers draaide zijn rug naar van Artevelde.

Nog steeds tegenover de vuurhaard staand, zei de graaf, ‘u moet me zeer vrezen, Mer van Artevelde, om zoveel schreeuwende, dronken mannen aan mijn poort te doen staan. Zijn uw intenties om die mijn binnenplaats in te sturen en mijn kasteel te plunderen?’

‘Mijn vrienden vergezelden me, heer,’ antwoordde Jacob slechts.

Jacob probeerde beleefd te blijven en eerbied te tonen, al bemerkte hij hoe telkens Lodewijk van Nevers zijn naam uitspuwde in spot. Voor het eerst fronste Jacob van Artevelde zijn voorhoofd in woede.

‘Arrogante, hooghartige, uitdagende en zeer dronken vrienden hebt u, Mer van Artevelde! U durft uw graaf uit te dagen, de graaf aan wie u gehoorzaamheid verschuldigd bent!’

De graaf draaide weer zijn rug naar van Artevelde, keerde zich dan toch naar Jacob, die nog steeds niets zei maar fier en stevig bleef staan. Lodewijk van Nevers staarde dan recht in de ogen van Jacob. Hij ontmoette staal.

‘Wat is het werkelijk dat u wilt, Mer van Artevelde, u, een koopman?’ vroeg de graaf plots.

‘U bent een rijk man, hoorde ik. U zoekt geld, macht en eer, neem ik aan, de krachten die een man zoals u, niet hoog geboren, kan zoeken. Macht en eer en geld kan ik u ook geven, van Artevelde! Ik kan een ridder van u maken. Ik kan u tot ruwaard benoemen. Ik kan u benoemen tot de militaire leider niet slechts van Gent maar van gans Vlaanderen. Ruwaard van Vlaanderen! U kunt mijn troepen leiden! Ser van Artevelde, ruwaard van Vlaanderen! Klikt dat niet goed? Natuurlijk zou u mijn livrei moeten dragen en in mijn naam leiden. Zou u dan niet geld, macht en glorie tegelijkertijd bezitten? Wat zegt u daarvan? Kan u dat behagen? U zou voortaan Ser Jacob van Artevelde genoemd worden, een mooi steen hebben in Gent in plaats van een hut met een rieten dak, een kasselrij wellicht, uw kinderen zouden jonkvrouwen en ridders zijn tot in de eeuwigheid! Als mijn ruwaard zou een fortuin wellicht gegarandeerd zijn en u zou een welkome gast zijn aan ons hof en aan het hof van de Koning, zelfs één van onze meest geprezen raadgevers. Het graafschap is die titel aan u verplicht! U

hebt wol naar Vlaanderen gebracht. U hebt het graafschap daarom haar belangrijkste bron van inkomen weergegeven. Hoe noemt u dat in Gent? Vrijheid en nering! De koning van Frankrijk schijnt nu begrepen te hebben dat Engelse wol nodig is voor één van zijn belangrijkste graafschappen. Wat zullen we doen met u, Ser van Artevelde? Zou u ervan houden de ruwaard van Vlaanderen te zijn? Het volk zal daarvan houden!’

Jacob van Artevelde had de beelden gevolgd die de graaf in zijn geest opriep. Hij beschouwde de woorden van Lodewijk van Nevers als evenvele beledigingen en valstrikken. Hij hield niet van de man die hij vóór zich zag. De graaf was aan het proberen hem om te kopen, om een populaire figuur meer aan zijn hof toe te voegen. Hij kon dan de macht van de milities van de steden beheersen, hem misbruiken om hem later in diskrediet te brengen in de ogen van het volk. De graaf wou de macht van de opperhoofdman recupereren. Misschien was zo het graafschap beter af, want de vrede tussen de graaf zou bewaard blijven, en hij, Jacob van Artevelde, zou misschien ook er beter van worden! Hij zou nog veel rijker worden en een ridderschap zou Katelijne met fierheid overweldigen. Misschien zou ze warmer naar hem kijken. Hij zou echter zijn ziel verliezen, zijn vrijheid, zijn onafhankelijkheid van denken, en zijn vrienden verraden. Vanaf het ogenblik dat hij ja zou zeggen, ja, maak me ruwaard, zou hij de man van de graaf worden. Hij zou het schoothondje van de graaf worden, en hij zou moeten doen wat de graaf hem voorschreef! Hoe lang zou hij de populaire van Artevelde blijven? Hoe lang nog zou hij de wijze man van Gent genoemd worden? Wat was zijn eer nog waard wanneer deze graaf klaar gekomen was met hem? Jacob moest een keuze maken, een harde keuze, en Jacob zag de graaf wachten op die keuze met begerige ogen. Lodewijk van Nevers ook zag de opflakking van hebzucht in de ogen van Jacob van Artevelde. Hij dacht dat hij het pleit gewonnen had, maar dan bemerkte hij hoe de ogen zich vernauwden en een zachte gloed uitstraalden, daarna dieper in kleur werden tot een harde vastberadenheid. Hij deed een stap achteruit wanneer hij zich realiseerde dat hij zijn weddenschap met zichzelf verloren had.

Jacob zei, ‘ik heb het lijden van het volk horen roepen, heer graaf.’

Jacob sprak dan zeer langzaam in een zo lage stem dat slechts de graaf kon horen wat hij zei. Lodewijk kwam weer naderbij om Jacob beter te horen, boven het geknetter van het vuur uit, maar ook nog om meer indruk te maken op Jacob met zijn ingeboren elegantie. De graaf hield zijn hoofd wat schuin alsof hij beter wou luisteren. Het was een andere ingeoeffende houding om de waardigheid van Jacob te verlagen tot ver onder zijn invloed.

‘Ik handelde uit medeleven met het volk van Gent,’ hernam Jacob, ‘en ik vond het mijn christelijke plicht om mijn medeburgers uit hun ellende te helpen. Ik kan geen andere beloning vragen dan Gent snel weer voorspoedig te zien. Elke andere beloning zou ongepast zijn, diefstal, en verraad van vertrouwen. Het spijt me, heer graaf, dat ik niet kan aannemen wat u me aanbiedt. Ik moet hoofdman van Gent en Mer van Artevelde blijven. Mijn werk is nog niet gedaan!’

De graaf kromp ineen, nam een stap terug naar zijn haard.

‘Dan kan het zijn dat we tegenstanders worden, binnenkort, Mer van Artevelde! Ik kan het niet toelaten dat er in Gent beslissingen genomen worden achter mijn rug!’ schreeuwde de graaf dreigend. ‘Er kan slechts één heer zijn in Vlaanderen, de vorst gekozen door God uit een dynastie die in Jeruzalem was en die een glorieus verleden had. De afstammeling van uw graven zullen nog eeuwen duren, terwijl u in de vergetelheid zult zinken! U moet toch weten wat er in het verleden voorgevallen is wanneer de macht van de graaf en van de koning uitgedaagd worden in Vlaanderen. Slagvelden met duizenden doden gebeuren dan, Mer Jacob, want graaf en koning verdedigen hun rechten! Wenst u dan de vernieling van Vlaanderen? Als u dat wenst kunt u het wel krijgen! De graaf en de koning hebben een plicht

te vervullen vanuit hun functie en hun toewijzing door God. Ik herhaal, er kan slechts één heerser bestaan in Vlaanderen, en die is niet uit te dagen door iemand van lage geboorte!’

Jacob aarzelde, maar antwoordde daarna, ‘ik daag het gezag van de graaf en de koning niet uit. Wanneer beslissingen van verkeerde raadgevers het volk onderdrukken, vernederen en tot ellende brengen, dan verlangen we allen, het volk, de schepenen en de hoofdmannen naar rechtvaardige alternatieven die ons onze waardigheid toestaan. Ja, wij hebben ook waardigheid, een waardigheid die men niet terugvindt aan de hoven, in kastelen of in prachtige herenhuizen met oeroude namen. Onze waardigheid is klein, voorzeker nederig, maar onze waardigheid ook wordt uitgeoefend vóór Christus. Ik moet mijn lotsbestemming vervullen. Ik moet Vlaanderen en Gent weer naar de voorspoed brengen. Daarna ga ik terug naar mijn ondernemingen. Als God me wenst te straffen voor die wens, dan moet het zo maar zijn.’

‘Als u probeert me te weerstaan,’ haalde de graaf woedend uit, ‘dan moet u mijn woede en de woede van de koning trotseren! U kunt nu gaan! Alles is gezegd.’

De graaf ontsloeg van Artevelde met een misprijzend gebaar van zijn hand en hij draaide zijn rug weer van Jacob weg om te kijken naar de vlammen in de haard. Het gesprek was ten einde en het was nutteloos geweest voor beiden. Twee edellieden van het hof van de graaf namen Jacob bij de armen, maar Jacob trok zich uit hun greep en bedreigde de edelen met vurige ogen. De mannen deinsden achteruit, probeerden niet langer hem vast te houden. Jacob draaide zich op zijn hielen rond, zei geen formele woorden van tot ziens of vaarwel, boog niet meer naar de man die zijn rug naar hem had, en schreed met lange passen naar de deur van de grote zaal. Gedurende enkele ogenblikken verwachtte hij een zwaardstoot door zijn lichaam, maar hij trok de deur ongedeerd wijd open. Hij bereikte de binnenplaats zonder escorte, en keek niet achter zich.

Niemand kwam Jacob van Artevelde achterna om hem naar de poort te vergezellen, maar ook niemand riep om hem gevangen te nemen.

De baljuw van Gent wachtte nog steeds aan de poort. Hij keek naar de hordes van gewapende mannen die vooralsnog tegen het Gravensteen konden geworpen worden. Wanneer de baljuw snelle stappen achter zich hoorde, keerde hij zich om en zag Jacob van Artevelde over de met keien belegde open binnenplaats stappen zich en naar de hangbrug haasten. Jacob keek naar de baljuw en de baljuw, die Jacob goed kende, keek naar van Artevelde. De twee mannen knikten, grinnikten. De baljuw zag niemand uit de grote zaal rennen. Hij hoorde niemand roepen om Jacob van Artevelde tegen te houden, kruiste hij zijn armen en bewoog niet.

Jacob van Artevelde liep over de brug tot in het Sint Veerle Plein. Nieuwe toejuichingen stegen dan op uit de menigte van de gildeleden. Jacob van Artevelde werd opgenomen in de groep van schepenen en hoofdmannen van Gent die geduldig op hem hadden gewacht. De baljuw zuchtte van opluchting. Hij wachtte aan de poort tot de strijders van de gilden uit het plein marcheerden met wapperende vaandels. Hij ook beval daarna zijn kruisboogschutters weg van achter de kantelen van het Gravensteen, terug naar hun eigen zalen.

Toen Jacob van Artevelde ongedeerd uit het Gravensteen liep, waren de raadgevers van Graaf Lodewijk van Nevers zeer woedend en beledigd. De meesten van de raadgevers stelden dan voor van Artevelde, de verrader, uit de weg te ruimen. Ridders van de oude Leliaert

geslachten van Gent die in de zaal aanwezig waren, wilden Italiaanse huurmoordenaars gebruiken. In feite waren die moordenaars al onderweg. De graaf, die links en rechts van zich mannen hoorden schreeuwen, gaf zijn akkoord. Ja, van Artevelde moest gedood worden, maar Gent mocht nooit te weten komen wie de opdracht tot de moord had gegeven! Doe het snel en efficiënt!

Slechts even later al speet het de graaf niet het hoofd te hebben geboden aan zijn raadgevers. Ze waren zo bloeddorstig geweest en hadden zo zeer aangedrongen! Wat anders had hij kunnen doen dan toegeven? Het was inderdaad waarschijnlijk maar beter dat die van Artevelde man van de aardbodem verdween, uit de weg geruimd door een anonieme doder die ingehuurd kon zijn door eender welke tegenstander van de hoofdman van Gent. Toch hield hij niet van achterbakse moorden! Ze waren beneden zijn waardigheid en bewezen zijn zwakheid. Hij wou eigenlijk dat iedereen zou weten dat hij die man van Artevelde gedood had omdat die vent hem, de graaf, beledigd had.

In die volgende weken van het begin van maart 1338 hadden drie pogingen tot aanslag op het leven van Jacob van Artevelde plaats. De wachters van Jacob stapten niet ostentatief achter hem als een escort! Ze leerden snel hoe steeds alert te blijven, om mensen te ontdekken die niet zoals iedereen gekleed gingen, of die vreemd wandelden. Ze daagden die mannen openlijk uit. In de derde aanval ontweek een moordenaar effectief de bewaking en bereikte Jacob. Jacob had de donker geklede man die een brede, bruine mantel droeg en een grote hoed, echter al van ver opgemerkt omdat die man naar niemand anders dan hem bleef kijken en zich verschillend bewoog dan de andere mensen in de straat.

‘Kijk uit naar ongewone patronen in de mensen die je ontmoet,’ had Gillis Vresele Jacob gewaarschuwd tegen dergelijke eventualiteiten. Wanneer dus de bandiet naar Jacob sprong net vóór de woning van Artevelde, had Jacob zijn lange knijf al klaar in zijn eigen handen en vol in de buik van de zeer verbaasde man zelfs vooraleer die met zijn zwaard kon inslaan op Jacob. Een ogenblik later zaten vijf mannen bovenop de ingehuurde moordenaar. Jacob had in de Franse taal aan de stervende man gevraagd wie de opdracht tot de moord gegeven had. De man in zijn laatste sluiptrekkingen van de dood, bloed opborrelend in zijn mond, nog steeds hopen op gratie, had duidelijk de woorden ‘il conte’ uitgesproken.

Jacob van Artevelde verspreidde het woord aan al de poorters van Gent dat de graaf van Vlaanderen de hoofdman van Sint Jan dood wou zien. Dat bevreesde enige mannen van Gent, maar het ergerde veel meer mensen in de stad. In de dagen na de aanslagen hadden dan al de mannen van Gent een witte huik opgezet als ze in de straten gingen, het teken van de militie van de stad. Sommige mannen van de gilden begonnen rond het Gravensteen te slenteren, hun handen op dolken die bijna zo lang waren als zwaarden. De Leliaerts durfden niet meer uit hun stenen te komen. De mannen in het Sint Veerle Plein riepen naar de muren van het Gravensteen dat Lodewijk van Nevers ook de witte huik moest opzetten om te tonen dat hij akkoord was met van Artevelde. Lodewijk keek naar die mannen van achter zijn kantelen, en hij kreeg schrik.

De hangbrug van het kasteel van de graven was eerst permanent naar beneden gelaten. Daarna werd ze opgehaald gedurende enkele dagen. Laat op een avond werd de hangbrug plots weer neergelaten om een sterk contingent van ridders gekleed in maliën en stalen borstplaten door te laten. Hun paarden droegen ook bewapening onder hun brede dekens. De ridders beschermden de graaf van Vlaanderen die in grote haast Gent verliet om naar zijn kasteel van Male te rijden. Zo ontvluchtte Graaf Lodewijk van Nevers zijn trouwe Gent. Hij vreesde

gevangen genomen te worden door de Witte Kaproenen, de militie van Gent, zoals hij al voorheen gevangen genomen was te Brugge.

Biervliet

In midden maart van 1388 stelden Graaf Raoul d’Eu en Maarschalk Robert de Bertrand een aantal maatregelen tegen de Vlaamse steden voor aan Koning Filips VI van Valois.

Ze hadden onder andere opgemerkt dat Gent in maart de grootste lentekermis zou houden op de zondag van Laetare. Veel buitenlandse handelaars bezochten Gent in die tijd. Engelse, Duitse, Franse en Lombardische kooplui en handelaars uit alle omringende landen gebruikten die periode om laken te kopen in Gent. Het laken dat in de wintermaanden geproduceerd was werd dan verkocht. Ze onderhandelden dan ook nieuwe contracten voor de rest van het jaar. Laetare, aan het einde van maart, was dus een goede gelegenheid om Gent te raken waar het pijn deed: in haar handel. Harde maatregelen zouden een grote en blijvende indruk maken en misschien zelfs de kooplui afschrikken om naar Gent en Vlaanderen te komen om langdurige zakenrelaties te onderhandelen.

Op de drieëntwintigste maart, wanneer al veel buitenlanders in Gent waren aangekomen, verspreidde zich het weerzinwekkende nieuws dat Graaf Lodewijk van Nevers Ser Zeger de Kortrijkzaan had laten onthoofden in zijn kasteel en gevangenis van Rupelmonde. Een golf van verontwaardiging, afgrijzen, en naakte haat liep door Gent en Vlaanderen. De blaam werd rechtstreeks gelegd op de graaf van Vlaanderen, al wist iedereen dat het bevel uit Frankrijk kwam. De volgende dag lieten Graaf Raoul d’Eu en Robert de Bertrand koninklijke brieven afgeven aan de stad Gent. Die brieven waren twee weken eerder ondertekend door de koning. Filips van Valois herinnerde de schepenen er aan dat Graaf Robrecht van Béthune destijds er in toegestemd had om de muren van de steden van Vlaanderen neer te halen. De koning beval nu aan Gent om die overeenkomst na te leven, en bijgevolg om haar verdedigingsmuren en torens te vernielen.

Dezelfde dag spraken de bisschop van Senlis en de abt van Saint Denis plechtig de excommunicatie van Vlaanderen uit in de marktplaats van Doornik. De bisschoppen hadden dat recht, gegeven door Paus Clemens V jaren geleden, als deel van één van de vroegere verdragen tussen Frankrijk en Vlaanderen. Missen konden nergens in Vlaanderen nog gezongen worden, en geen sacramenten meer gegeven worden aan het volk.

Vlaanderen negeerde de maatregelen van de koning! Geen muren werden neergehaald in geen enkele stad van Vlaanderen. Jacob van Artevelde en de schepenen van Gent zonden Jan van den Bossche naar het prinsbisdom Luik om daar met de bisschop en zijn geleerden te zoeken naar middelen om het interdict, dat niet door de huidige Paus was uitgesproken, nietig te verklaren. Monniken van de belangrijkste abdijen van Gent, zoals de Fremineuren, vergezelden die delegatie. Luik was een belangrijk spiritueel centrum waar veel geleerden in theologie en kerkelijk recht woonden en studeerden. Gent hoopte dat Luik de wetmatigheid van het interdict uitgesproken door de Franse bisschoppen kon aanvechten.

Op ongeveer dezelfde tijd hoorden de schepenen van Gent dat hun afgezanten die ze naar Parijs gestuurd hadden, Simon Parijs en Jan van Utenhove, op hun terugweg belemmerd werden om Doornik te verlaten. Gent vroeg dan nieuwe onderhandelingen aan met de koning,

hopend op een wapenstilstand. Lievin van Bevelant, Maes van Vaernewijc, twee schepenen, werden aangeduid om de vertegenwoordigers van de koning te ontmoeten te Deinze en te Lille. Die gesprekken hadden niet tot resultaat dat er enige wijziging kwam in de oorlogslustige houding van de koning. Geen wapenstilstand werd aan Vlaanderen gegund. Vlaanderen moest onder de woede van Koning Filips lijden.

De situatie ontaardde verder. Aan het begin van april kwam de *connétable* van Frankrijk, de militaire leider van de koning, met een groot contingent van troepen aan te Doornik. Die troepen begonnen de Vlaamse dorpen in het zuiden van het graafschap te teisteren. Enkele dagen later, op de elfde april, kwam ook Koning Filips VI van Valois met zijn hof aan te Doornik, en hij bracht nog meer troepen mee. De koning was echter nog steeds tijd aan het winnen. Hij viel Vlaanderen niet rechtstreeks aan en zocht geen beslissende veldslag. Hij meende dat de basis van de opstand te Gent lag, en hij had geen hoge dunk van de strijdvaardigheid en vastberadenheid van die stad. Hij hoopte ook dat Gent kon ingenomen worden door enkele strijders. Eens Gent terug aan zijn wil onderworpen, zou Vlaanderen opnieuw volledig geneigd zijn aan zijn nieuwe eisen te voldoen. Hij had een veldslag niet nodig. Hij wou voor het plan van de onderwerping van Vlaanderen zijn mannen van Biervliet gebruiken.

Op de zaterdag vóór Pasen bemerkten de wachters die hoog op de toren van de Sint Niklaas kerk stonden dat een grote groep ridders te paard Gent naderden. Eén van de wachters liep naar beneden, schreeuwde het alarm, en niet lang daarna zond Klokke Roeland haar lage, klagende, onheilspellende tonen over de stad. Roeland sloeg paniek in Gent. De hoofdmannen riepen de militie op in zeer korte tijd. De Witte Kaproenen en de Ribauden verzamelden in rijen in de Vrijdagmarkt, zoals ze geoefend hadden. Daarna liepen ze naar de muren en de versterkingen van de stad, waar honderden mannen van de militie hen nadien kwamen vergezellen.

De aanrijdende ridders waren geen troepen van het Frans leger. Ze kwamen uit de vesting van Biervliet. Biervliet was een kleine versterkte stad die op de zeer brede monding van de Westerschelde ten noorden van Gent lag. Dit was een vesting waar vele Leliaert ridders heel wat jaren geleden naartoe waren gevlucht, vooral nadat de bevolking van Gent enigen van hen had vermoord na de Slag van Cadzand. In die slag had een Engelse vloot geleid door de bisschop van Lincoln een Vlaams grafelijk leger overwonnen.

De ruiters begrepen snel dat ze Gent niet konden verrassen. De stad werd te sterk verdedigd. Toen de ridders de grote aantallen kruisboogschutters en gildeleden met pieken op de muren zagen, in de forten, langs de poorten en zelfs langs de waterwegen van Gent, trokken ze zich schromend terug.

Op de elfde april ontmoetten Jacob van Artevelde en de andere hoofdmannen elkaar boven op de muren van Gent om de ruiters te zien wegrijden.

‘Waarom trekken ze zich terug, waarom vallen ze niet aan?’ vroeg Gelnoot van Lens.

‘Ze hebben begrepen dat we te talrijk zijn om te kunnen aanvallen. Hun verrassing is verijdeld. Ze moeten wachten op het Frans leger, als dat al zal verschijnen,’ suggereerde Willem van Vaernewijc.

‘Ze reden recht naar de stad,’ merkte Willem van Huse op. ‘Als we niet zo snel naar onze versterkingen waren gelopen, dan waren ze nu de stad ingereden in volle vaart om het Schepenhuis in te nemen. Ik denk niet dat ze aan het wachten waren op het Frans leger. We hebben geen enkel bericht binnen gekregen van onze verwijderde forten om ons te informeren

van enige vordering van het leger van Doornik. Neen, dit was een initiatief enkel en alleen van Biervliet!’

‘Zend wachters te paard uit naar het westen, zuiden en zuidoosten,’ beval Jacob van Artevelde. ‘We moeten weten of het Frans leger op mars is. Zend ook een groep paardrijders achter de ridders van Biervliet aan. We moeten weten wat die troepen in het schild voeren. Trekken ze zich terug naar Biervliet, of verzamelen ze zich met nog meer troepen in de nabijheid van Gent?’

Pieter van den Hovene kreeg het bevel over de verkenners die rond Gent uitzwermden in het zuiden. Gelnoot van Lens reed naar het noorden, in achtervolging van de Leliaerts. Jacob van Artevelde, Willem van Huse en Willem van Vaernewijc namen het bevel over de militie op de versterkingen. Elke hoofdman moest een sector houden. Ze wachtten bezorgd af en voegden steeds meer gewapende mannen toe aan hun strijdmacht. De spanning in Gent rees ten top. Gent stond te wapen! Jacob van Artevelde liet herauten het bericht afroepen in de stad dat de hoofdmannen de situatie onder controle hadden. Er dreigde geen onmiddellijk gevaar. De mannen, vrouwen en kinderen moesten geen angst hebben.

Op de dag van Pasen vierden de Gentenaars hun heilige missen op de muren van de verdedigingen. Diezelfde dag kwamen boodschappers van de verkenners van de hoofdmannen van Lens en van den Hovene goed nieuws brengen. Het nieuws maakte vooral Jacob van Artevelde erg blij. Het Frans leger van Doornik was niet uit de stad gereden, en de Leliaert ridders waren teruggekeerd naar Biervliet. Jacob liet daarom de meeste van zijn troepen terug naar huis keren. Hij hield nog wel sterke groepen op wacht aan de muren en aan de poorten van de stad. Hij liet troepen patrouilleren langs de gedeelten waar Gent geen muren had, maar beschermd werd door moerassen.

Na nog drie dagen wachten, verschenen geen nieuwe vijandelijke troepen. De spanning in Gent verminderde. Jacob van Artevelde zond nog meer mannen naar huis.

De hoofdmannen van Lens en van den Hovene keerden dan ook terug naar Gent, maar andere verkenners werden uitgezonden om permanent de troepen van Doornik en Biervliet te bespieden.

De hoofdmannen begonnen dan Biervliet te beschouwen als een ernstige doorn in de voeten van Gent, één zorg te veel. Ze praatten over de Leliaerts in die stad. De hoofdmannen hoefden niet lang na te denken. Ze besloten de Leliaerts van Biervliet aan te vallen. De aanwezigheid van een strijdkracht van ridders die op elk ogenblik kon proberen de plannen van de hoofdmannen, van de schepenen en dekens van Gent te dwarsbomen, bleef een constant gevaar. Die Leliaert ridders hadden nog meer familieleden binnen in Gent, die bij een verrassingsaanval ook opstand konden plegen. Jacob van Artevelde kon het gevaar dat Biervliet vormde niet toelaten. Gent moest zich veilig voelen, niet steeds onder bedreiging liggen. Jacob moest zorgen dat de streken rond Gent trouw bleven en geen gevaar betekenden. Er was echter een goede kans dat ook het Frans leger nog een plotse aanval en uitval uit Doornik zou wagen. Het was absoluut nodig om de bewegingen van die troepen te volgen. Groepen van verkenners, van gewapende strijders te paard werden reeds uitgezonden voor dat doel. Het Frans leger moest vertraagd worden nadat het zich op mars zette. Dus vernielden de hoofdmannen van Gent de brug over de Leie te Deinze. Daarna deden de hoofdmannen de trompetten schellen en de trommels roffelen in de Kouter, van waar de Gentse militie de volgende dag zou vertrekken naar Biervliet.

Op de drieëntwintigste april kwamen de hoofdmannen, schepenen en dekens met de gildeleden in goede discipline samen in de Kouter. Iets later zette het leger van Gent zich op

mars. De Gentse militie werd vergezeld van de Witte Kaproenen en van de Ribauden die de belegeringstuigen van de stad meetrokken. Die tuigen werden uit de Waalpoort gerold, waar ze door de Ribauden steeds nauwgezet bewaard en onderhouden bleven. Hoewel oud, konden de belegeringstuigen de Gentenaars helpen een bres te slaan in de verdedigingswerken van Biervliet. De stadsklerken schreven in de archieven van Gent dat de militie optrok naar Biervliet om de vrede, het recht, de vrijheid en de nering in het land van Gent te herstellen. Het leger marcheerde in lange, indrukwekkende en gedisciplineerde rijen met wapperende vlaggen en slaande trommels. Het legde de dertig mijlen af vanaf het centrum van Gent over Zelzate en Assenede, noordwaarts, naar Biervliet.

Jacob van Artevelde reed en marcheerde aan het hoofd van de troepen. Hij was zeer verbaasd over hoe normaal dat alles leek. Jacob was het hoofd van de militie van Gent, natuurlijk, dus leek iedereen het gewoon te vinden dat hij het leger leidde. Hij was echter aangeduid vooral om het Beleed der Stede te houden, het beleid van de stad, niet noodzakelijk om de rol van oorlogsleider te vervullen. En toch marcheerde hij die nog nooit in enige veldslag of schermutseling gevochten had, aan het hoofd, op de tonen van de trommels en de trompetten! Het bevel kwam gemakkelijk aan hem toe, alsof het de meest natuurlijke gang van zaken was. Toch bleef Jacob zeer zenuwachtig! Zijn gezicht veranderde niet uit de normale trekken, maar zijn lippen werden dicht op elkaar gehouden en trilden, en hij bewoog constant zijn vingers. Jacob van Artevelde was een goede organisator, wist iedereen, een waaghals als koopman, een meedogenloze man om zijn belangen te verzekeren, een onderhandelaar zonder medelijden, charmerend met vrouwen en mannen die hij ontmoette, en iemand die grote zorg had voor details. Hij kon zich toelagen op een bepaalde taak, had energie te over, was snel in de daad, en kon nieuwe, creatieve oplossingen voor problemen vinden. Gent wist dat hij geen vrees kende in het zakenleven. Hij had echter nog nooit een leger van duizenden strijders geleid, met afdelingen die verschillende kenmerken hadden. In het leger van Gent marcheerden strijders te voet en te paard, ridders in stalen bewapening, troepen kruisboogschutters, mannen met goedendags, zwaarden en bijlen en pieken. Belegeringstuigen werden mee getrokken. Elk van die groepen kon voor een apart doel gebruikt worden naargelang de wapens en de bekwaamheden, zoals de delen van een organisme waarvan de opperhoofdman het brein was. Kon Jacob van Artevelde dergelijk organisme samenstellen en leiden? Kon hij de delen apart in de strijd gooien op het gepaste moment, het organisme opdelen en veranderen naargelang de evolutie van een slag? Dit was niet een gemakkelijke taak!

Gillis Vresele herinnerde zich hoe de filosoof Plato aan Socrates deed zeggen dat de oude Atheners de beste bakker, de beste slager voor hun brood en vlees kozen, maar eender welke man onder hen als strategos of leider van legers kozen, mannen die voordien geen speciale vaardigheden voor die functie hadden bewezen. Dat was niet de beste keuze voor oorlogsleiders, had Socrates gesuggereerd! Toch had Gent hetzelfde gedaan! Kon eender welke verstandige man een leger leiden? Was er geen speciale opleiding voor de oorlog nodig? Hoe zou Jacob van Artevelde, de handelaar, een echte veldslag leiden? Zou hij zich waardig bewijzen voor die taak? Gillis was ervan overtuigd dat Jacob zich diezelfde vragen aan het stellen was! Maar toch reed de man hier, ogenschijnlijk nonchalant. Hij marcheerde tussen zijn strijders, maakte grapjes en hij lachte met de mannen van de militie die hem inderdaad zagen als hun alleswetende leider, hun vader-in-oorlog. Jacob moest wel vertrouwen uitstralen en zich lichthartig voordoen, want anders had zijn leger hem tot de laatste man verlaten nog vóór hij te Biervliet aankwam.

Biervliet rees op uit het lage land, hoog, massief, indrukwekkend, en blinkend in de zon van de lente zoals het Nieuwe Jeruzalem. Jacob van Artevelde had de stad en haar haven vroeger al gezien en bezocht. Hij was toen zoals nu aangegrepen om te zien wat de mens uit steen en mortel kon creëren als grandioos in zulk een onopmerkelijke plaats in de vlakke polders. De stad was opgericht door een Vlaamse graaf om toegang te verkrijgen tot de Westerschelde en dus tot de zee in het noorden. Het was een nieuwe, een kunstmatige stad, zoals bewezen werd door haar patroon van rechte en loodrecht op elkaar liggende straten.

Gillis Vresele, die naast Jacob van Artevelde stond, kende de stad ook. Hij had al meerdere malen Biervliet bezocht, niet zozeer voor de haringen die de haven naar Gent zond, als voor haar zout.

Zout was kostbaarder dan haring in Gent, en het zout van Biervliet had een zeer fijne, opmerkelijke smaak. Het werd gretig als een delicatessen gezocht in Gent en in de andere grote steden van Vlaanderen. Dit zout was haar waarde in goud waard in Gent en Brugge en elders. Het was een zeer goed product om handel in te drijven zolang men geen monopolie vestigde, wat Gillis Vresele trouwens ook vermeed.

De mensen van Biervliet hadden een zeer speciale manier ontwikkeld om zout te produceren. Eerst groeven ze uit de venen de aarde die ze ‘daric’ of ‘zelle’ noemden, brandden dat tot as en spoelden die as met water uit de monding van de Schelde. Dat mengsel werd dan gekookt in brede pannen over turfveren, waarbij de turf ook in de nabijheid uitgegraven werd. Van turf hadden de mannen van Biervliet voldoende voorraad in de polders, zoals in Axel, waar Gillis veel turfvenen bezat. Wanneer het water kookte rees langzamerhand het zout naar de oppervlakte als een dunne laag, die later naar de bodem van de pannen viel als kristallen. Het zout werd in de eerste plaats gebruikt om de haringen er in te bewaren, maar Gillis Vresele kocht elk jaar een paar wagens van dat zout om het naar Gent te vervoeren en naar Sluis over de Schelde in een boot van de familie de Hert.

Nadat Jacob van Artevelde te Biervliet aangekomen was, stond hij met enige van zijn beste vrienden te kijken naar de Behemoth van steen die met talloze hoge torens uit het landschap oprees. Ze hadden te paard gereden, maar hun dieren met een wachter in een klein bos van berken achter een heuvel gelaten. Ze waren dan deze heuvel opgeklommen om naar het wijde landschap te kijken en naar de muren van de stad. Ze genoten van een mooi zicht van waar ze stonden.

Ze waren zeer vroeg opgestaan, aan het allereerste licht van de morgen. Alles lag in vrede. Het tentenkamp van de Gentenaars was opgesteld twee mijlen in het binnenland en het kon niet gezien worden vanuit de stad. Verkenner te paard van Gent reden in kleine groepen van drie tot vier strijders rond de stad. Die activiteit moest de stadsbewoners en de Leliaerts gewaarschuwd hebben van een dreigend gevaar. Geen geluid op het blijde tsjilpen van enkele kleine vogels na en de lange, kreunende kreten van de zeemeeuwen, verstoorde de natuur op de plaats waar de mannen van Gent stonden. Ze stonden met de vuisten gebald en in hun heupen geplaatst. Het ogenblik was plechtig.

Jacob van Artevelde keek naar Gillis Vresele die ongeveer even oud was als hij, en daarna keek hij naar de Vresele zonen. Boudin en Jehan Terhagen waren beiden ongeveer twintig. Jan de Smet, een zeer succesvolle goudsmid want zeer intelligent, had er op aangedrongen om mee te stappen met de militie ondanks de protesten van zijn vrouw, Marie Vresele, de dochter van Gillis. Nog betere vrienden zelfs van Jacob waren de wevers Raes van Lake de Jongere en Willem van Lake, beiden ongeveer vijfentwintig, maar veteranen al van de Veldslag van Cassel, waar ze gestreden hadden met Jan de Smet. De zuster van Jan, Veerle de Smet, was getrouwd met Willem, en Raes de Jongere was getrouwd met Mechtild, een zuster van

Gelnoot van Lens, die ook al in de groep stond te kijken. Jan de Hert was meegekomen, de zoon van de schipper. Hij was getrouwd met Beatrise, een van Vaernewijc meisje. Hij praatte druk met Pieter Denout, een volder, die met Kerstin de Hert getrouwd was, een zuster van Jan de Hert.

Iedereen op de heuvel was door familiebanden verbonden. Jacob van Artevelde verbaasde zich er telkens over wanneer hij vernam op hoeveel wijzen zijn vrienden gerelateerd waren. Zij waren allen partners in zakenondernemingen. Ze deelden samen handelsgeheimen en commerciële overeenkomsten. Jacob van Artevelde werkte dikwijls samen met de Vreseles die zoals hij sluw waren en een speciaal instinct hadden om goud op te snuiven in de handel met zowat alles waar men kon aan denken. Jacob verkocht laken van en met de van Lakes. De Denouts werkten veel voor de van Lakes, hoewel ze ook volden voor andere wevers. De familie de Hert vervoerde de goederen van de anderen en omdat ze allen hun geldelijk voordeel haalden uit hun transacties, kochten ze zilver, goud en juwelen van Jan de Smet, die ze verder verkochten in Frankrijk en Brabant, of in hun woning hielden.

De militie en de stadsgetrouwe ridders van Gent waren in de avond aangekomen, na twee dagen van marcheren. De mars was zonder speciale voorvallen beëindigd. Het weer bleef droog en warm. Deze morgen werden de vrienden van Jacob naar hem getrokken zoals bijen naar hun korf, zoals dikwijls ook in Gent gebeurde. Bij speciale gelegenheden zochten ze elkaar als bij instinct op. Jacob ook kon met hen praten alsof in dialoog met zichzelf. ‘Biervliet is inderdaad een formidabele vesting! Kijk eens naar die hoge muren, die uitstekende torens die de muren verdedigen van de zijden, de torens die de poorten vormen. De muren zijn omringd door een brede, diepe gracht die gevoed wordt door de zee. De enige manier om die stad binnen te dringen is door de poorten te bestormen, maar die poorten zijn echte slachtgronden! Zie maar eens hoe goed ze verdedigd worden van bovenaan en van de twee kanten. We kunnen onze stormrammen naar die poorten trekken, maar hun kruisboogschutters zullen vanaf hun torens in onze massa van mannen schieten en veel slachtoffers maken. Daarna dan kunnen de verdedigers kokende olie op de mannen gieten, op onze strijders. Ze kunnen die eventueel zelfs in brand steken, en nog pijlen recht naar beneden schieten. Hoe zouden we ooit die vesting kunnen veroveren? We wisten dat natuurlijk, maar kom ik nog steeds onder de indruk. We wisten dat er een goede reden was waarom de Leliaerts van Gent zich hier kwamen vestigen, eerder dan in eender welke andere plaats. We kunnen ook proberen hen uit te hongeren, maar ze hebben toegang tot de Schelde aan de noordkant en dus tot de zee. Schepen zullen hen voedsel aanbrenge. Om die tegen te houden hebben we een vloot nodig. We hebben geen vloot! Ze kunnen ook meer levensmiddelen gehamsterd hebben dan wij, en het nog jaren uithouden!’

De andere hoofdmannen kwamen nu ook naar van Artevelde.

‘Hoeveel mannen hebben ze daar echt samengetrokken, binnen in de stad?’ vroeg Raes van Lake de Jongere, hopen op erg lage aantallen.

Gelnoot van Lens diende hem tot antwoord, ‘ongeveer tweehonderd ridders van Gent, met hun schildknepen, en ook inclusief de vrienden en de zonen van de verbannen of gevluchte mannen. Die kunnen nu echter ongeveer hetzelfde aantal ridders en opgeleide strijders uit het platteland ten noorden en ten oosten van Gent meegebracht hebben. Ze kunnen in totaal zoiets als vierhonderd ridders hebben, plus ongeveer tweehonderd gewapende strijders die in hun betaalde dienst staan. Uit de stad zelf komen misschien nog tweehonderd man meer, minder goed opgeleid, in mindere bewapening, maar niettemin strijders. We kunnen het hoofd moeten bieden aan achthonderd gewapende mannen, onder wie vierhonderd ridders op strijdparden met zware bepantsering, vierhonderd meer mannen te voet en in maliën, misschien met borstplaten en beenstukken beschermd, allen met helm en schild. Ik twijfel

eraan dat die mannen van Biervliet meer dan honderd kruisboogschutters gevonden hebben. Ik vraag me ook af hoe trouw de militie van Biervliet zal blijven aan die Leliaert ridders. Mijn buikgevoel zegt me dat de oorspronkelijke bewoners van de stad tot de wapens gedwongen werden door de Leliaerts. Het is mogelijk dat die mannen niet veel zin zullen hebben om zeer hard te vechten. Misschien keren ze zich zelfs tegen de ridders wanneer die het veld lijken te verliezen.'

'Hoeveel strijders hebben wij gebracht?'

'Ongeveer zesduizend,' beantwoordde Jacob van Artevelde die vraag geruststellend. 'Maar hoe konden zelfs twintigduizend mannen die vesting in? Slechts enkele tientallen strijders kunnen die poorthuizen samen aanvallen. De rest van ons leger moet blijven toekijken en wachten. Misschien kunnen onze belegeringstuigen die poorten breken, maar dat kan een eeuwigheid duren en onze tuigen zijn oud! Onze katapulten kunnen stuk vallen voordat enige poort vernield geraakt. Onze rammen zijn Methusalems ook, met rot en worm in het hout. Die poorten rammen zal vele, vele doden en gewonden maken. We kunnen de gracht opvullen met aarde, misschien dicht bij een poort, en stormladders tegen de muren plaatsen. Als we dat echter doen, kunnen we zelfs nog meer land rond de muren doen overstromen dan ons lief is. In de modder strijden is alles behalve prettig! We hebben hier een zeer groot probleem!'

'We hebben geen andere optie dan de poorten aan te vallen,' hernam Gelnoot van Lens. 'Er is geen ander alternatief. Ik stel voor dat we twee poorten tegelijk zouden aanvallen. Ik zou ook slechts ongeveer de helft van ons leger eerst tonen. Misschien schrikken ze in Biervliet daar al zo erg van dat ze zich overgeven of willen onderhandelen. We kunnen altijd dromen! De andere helft van ons leger houden we in reserve verborgen achter de heuvels, voor het geval dat ze de stad uitrijden.'

'Waarom zouden ze een uitval wagen?' vroeg Jacob van Artevelde pessimistisch. 'Ze moeten tegen nu toch ook al weten juist hoeveel mannen we naar hier gebracht hebben.'

'Niet noodzakelijk,' protesteerde Pieter van den Hovene. 'We hebben verkenners van hen gezien terwijl we Gent begonnen uit te stappen, niet meer nadien. Ze zijn ervan op de hoogte dat we met een groot leger aankomen, maar ze kunnen slechts gissen naar met hoeveel we hier echt staan.'

'Wel dan,' besloot Jacob van Artevelde, 'het is niet nodig de zaken nog complexer te maken dan ze al zijn. Hier is het plan. We laten de helft van ons leger, drieduizend mannen, in ons kamp. Willem van Huse en Willem van Vaernewijc kunnen die leiden, en hen vooruit doen komen tot op een mijl van hier in totale stilte, tot achter die bossen, daar. De drieduizend andere splitsen we in drie slagordes van elk duizend mannen. Eén groep onder Gelnoot van Lens valt de westelijke poort aan, de Brugse Poort. De andere groep valt de oostelijke poort aan, de poort naar Assenede. Die groep zal geleid worden door Pieter van den Hovene. We bestormen niet de zuiderpoort naar Eeklo, want die ziet er de sterkst verdedigde uit. Ik zal duizend strijders in het centrum plaatsen. De eerste poort die valt bestormen we volledig. We vallen elke poort gedurende drie uur aan, waarvan tijdens het eerste uur de belegeringstuigen vanop afstand hun werk doen. We zullen hoogstwaarschijnlijk niet binnen geraken na twee uur vechten, maar als er een goede kans bestaat dat we één van de twee poorten na die tijd kunnen veroveren, dan proberen we daar verder. Als we na twee uur nergens geraken, dan trekken we ons terug. Mijn groep zal niet deelnemen in de aanval op de poorten, als reserve dienst doen, en de centrale poort bewaken in het geval de ridders toch een uitval wagen. Drie groepen van ongeveer duizend strijders elk. Hebben jullie opmerkingen?'

De hoofdmannen durfden geen woord uit te brengen. Ze bleven naar de poorten staren met gefronste voorhoofden en zeer bezorgde ogen. Van de verdedigers kregen ze weinig te zien, maar dat kon een list zijn. Weinig gewapende mannen toonden hun hoofden van achter de

kantelen, en dan zag men nog slechts de staaf en de boog van een kruisboog, of een lans, maar de hoofdmannen vermoedden dat honderden ogen elk van hun bewegingen volgden. Na nog enkele ogenblikken liepen de hoofdmannen naar hun strijders. Slechts Jacob van Artevelde en Gillis Vresele bleven nog op de heuvel staan, te dralen vóór de stad.

‘Weet je,’ zei Gillis plots, ‘de mannen in die stad zijn ridders, mannen die getraind zijn om te vechten vanop strijdpaarden en bepantserd met staalplaat boven maliën. Ze zijn fiere mannen, arrogante mannen, die geloven dat ze elk meer waard zijn dan tien van ons. Wij zijn slechts het uitschot van Gent voor hen. Hoe moeten ze zich voelen, gevangen in een kleine vesting, zelfs al noemt het zich een stad? Denk je dat ze nu langs de kantelen zullen wandelen, gekleed in volle bewapening? Ik denk eerder dat ze het haten te voet te moeten strijden. Ook al, met achthonderd mannen en meer dan vijfhonderd paarden in die beperkte ruimte, moet de plaats erger stinken na twee dagen dan een meshoop of een wijk van lederbewerkers. Hoe zullen de inwoners daar wel van houden? De urine van de paarden moet in stromen door de straten lopen! Ze moeten in paardenmest trappen telkens ze een wandeling maken! Ze kunnen eten, maar waar halen ze het hooi vandaan voor zoveel paarden? Hoeveel kost hen het vervoer van hooi over het water?’

Jacob van Artevelde grinnikte, ‘je hebt altijd een speciale manier om de dingen te bekijken en uit te leggen, Gillis, maar je hebt gelijk. Nu, zeg me, wat bedoelde je werkelijk?’

‘Wel,’ vervolgde Gillis zijn redenering, ‘ik wil er honderd pond op wedden dat die ridders uit hun rattenhol gaan uitvallen. Als je onze drieduizend mannen toont, kunnen die Leliaerts een uitval wagen! Drie kansen in vier dat ze een aanval in regel in de vlakte zullen houden. Wat denk jij?’

Jacob van Artevelde bestudeerde weer de muren van Biervliet.

‘Je kunt gelijk hebben. Ik zou niet tegen je wedden, drie kansen op vier,’ antwoordde hij, ‘en ik hoop dat ze het doen. Het zou zeer dom van hen zijn, want ik geloof niet dat we binnen die muren geraken door de poorten te bestormen. Maar wat je zegt lijkt me logisch. We zullen onze demonstratie wat langer doen duren dan echt noodzakelijk. Je verleidt me ertoe zelfs minder mannen te tonen, maar als ik niet voldoende strijders van de militia toon, dan zullen de ridders nooit geloven dat we met minder dan drieduizend gekomen zijn. Ze zullen dan een valstrik ruiken.’

‘We hebben ook meer goedendags en meer pieken nodig dan zwaarden,’ vervolgde Gillis Vresele. ‘De strijders die we eerst in massa moeten opstellen zouden meer goedendags en pieken moeten hebben om een charge van ridders op te vangen. We kunnen die uit onze reserves halen.’

‘Goed,’ ging Jacob van Artevelde kalm akkoord. ‘Putten kunnen we niet graven vóór onze gelederen, want dan weten de Leliaerts direct dat we hun strategie kennen. Ik ga de laatste bevelen geven zoals we nu afgesproken hebben!’

Jacob en Gillis gingen de heuvel af om zich te voegen bij de militia van de parochie van Sint Jan. Ik, Jehan Terhagen, ging met hen mee.

Een korte tijd vóór de middag marcheerden de strijders van Gent in de vlakte van Biervliet. Ze kwamen aan in drie golven.

Eerst stapten de manen van de parochie van Sint Jan in het veld, geleid door Jacob van Artevelde. Ze marcheerden in dichte rijen, ongeveer duizend strijders, en plaatsten zich in één blok vóór de centrale poort, de Zuiderpoort. Biervliet kon de bevelen horen die geschreeuwd werden om de slagorde te vormen. De militiemannen plaatsten zich in stilte op hun plaatsen voor de bestorming van de stad.

Iets later verschenen de mannen van de parochie van Sint Michiel onder Gelnoot van Lens. Zij plaatsten hun rijen in een andere slagorde van duizend man in het westen, links van Jacob

van Artevelde. Deze mannen kwamen met de Ribauden van Gent, die ook twee ontzagwekkende katapulten en een stormram meetrokken. De belegeringstuigen werden achter de gelederen gelaten.

De derde slagorde werd geleid door Pieter van den Hovene, met de mannen van de parochie van Sint Niklaas. Hun Ribauden trokken ook enkele belegeringstuigen van Gent mee.

Het leger van Gent dat op die manier toonde hoe machtig het was, stond en wachtte. Een kleine bries stak op vanuit de zee. De honderden vaandels ontvouwden en wapperden. Zouden de Leliaert ridders strijden tegen hun eigen vlaggen? Jacob van Artevelde voelde een reusachtige fierheid in zijn hart toen hij de veelvuldigheid van de kleuren van zijn leger zag, hoewel het bruin oker en de grijze tinten van de kolders overheersten. Dat waren de kleuren van de maliënkolders ook, en van de wapens van de Gentenaars. De militia van Gent en ook enige ridders te paard stonden rond de helft van de muren van Biervliet. Ze stonden in stilte. Jacob van Artevelde hield zijn troepen zo staan wachten voor wat hem langer dan een uur leek. De twee andere hoofdmannen gingen op en neer langs hun rijen. Ze keken af en toe naar Jacob, hopen het sein tot de aanval te horen, maar Jacob liet hen koppig wachten eerder dan de muren te bestormen. Jacob aarzelde niet in zijn plan. Hij wachtte tot zijn eigen geduld volledig opgevreten werd door zijn hartstocht om de Leliaerts te overwinnen, de verraders van de stad. Hij haatte nu die ridders met elke seconde meer, want ze waren mannen van Vlaanderen en van Gent, en toch zouden ze de dood van veel goede burgers van Gent op hun geweten hebben. Ten slotte ondergroef het wachten de kalmte van Jacob. Hij gaf het sein voor de aanval op de poorten.

Jacob van Artevelde deed zijn trompetten het afgesproken signaal blazen. Plots volgden al de trommelaars van de drie slagordes en hun trompetters ook dat sein. De mannen sloegen op hun oorlogsschilden met hun wapens en ze slaakten hun aanvalskreten. Het ontbreken van enig geluid van op de muren van Biervliet leek buitenaards. Waarom toonden zich zo weinig verdedigers achter de kantelen van de muren? Hadden de meeste strijders van Biervliet al de stad verlaten uit angst voor de wraak van Gent?

Dan werd een ander soort geluid gehoord, een rollende donder van honderden zware paarden die in galop hun hoeven op de droge, harde grond sloegen. Het geluid groeide, kwam dichterbij, en dan kwamen honderden schitterende, met staal bepantserde ridders op gekapariseerde strijdpieren in het zicht van de Gentenaars. De slagorde van ruiters reed vanuit het noordoosten. De ridders van Biervliet waren uitgevallen! De massa van paardrijders kwam volledig in het zicht, en dat zicht was prachtig en indrukwekkend! Elke ridder droeg zware bepantsering, die blonk in de zon. Elke ridder droeg een veelkleurige tuniek boven stalen borstplaten. De ridderschilden flitsten. Elk paard ook was bedekt met ijzerplaten en vele paarden droegen stalen hoorns aan hun snuit alsof ze eenhoorns waren. Bepantsering hing vooraan langs de sterke spieren van de voorpoten en schouders, maar verborgen onder mooie paardenkleden, waarop de blazoenen van de ridders geborduurd waren. De kleuren en de schittering van die slagorde die nu aldus naar de Gentenaars vorderde op een lichte draf, vormde een oogverblindende, prachtige en bedreigende macht. De ridders reden al met gesloten vizier, waarvan vele in de vorm van varkenssnuiten of vogelbekken waren.

‘De verdomde bastaarden hebben hun beste bepantsering aangetrokken alsof ze naar een toernooi rijden,’ riep Jacob van Artevelde.

Gelukkig hadden de militiemannen van Gent nog niet hun lijnen gebroken om naar de poorten te rennen. De twee andere hoofdmannen hielden nu hun strijders tegen, en ze wachtten op de

nieuwe bevelen die moesten komen. Maar Jacob van Artevelde had geen andere seinen besproken voor nieuwe bevelen! Hij riep dus Raes van Lake de Jongere, Gillis Vresele en Pieter Denout naar zich.

‘Snel,’ schreeuwde hij, ‘geen discussie! Raes, jongen, loop naar Gelnoot. Zeg hem zijn slagorden links van ons te plaatsen in acht rijen diep. Zeg hem zijn goedendags en pieken vooraan te plaatsen om de paarden op te vangen, en daar achter pas de kruisboogschutters. We vallen de poorten niet aan. We strijden tegen de uitval!’

Raes was al aan het lopen. Hij had niet veel meer dan driehonderd voet te overlappen, maar de tijd was cruciaal thans.

‘Pieter, jij loopt naar Pieter van den Hovene! Zeg hem zijn mannen aan onze rechterkant te plaatsen. We moeten een muur van pieken maken om de Leliaerts tegen te houden. Hij moet zich terugtrekken en aan mijn rechterzijde komen staan, zelfs als die beweging hem mannen kan kosten. Wees snel! Zeg ook hem de eerste lijnen met goedendags te bewapenen om de ruiters op te vangen! Hij moet zeer snel zijn om ons te vervoegen voordat de Leliaerts op zijn terugtrekkende mannen inslaan!’

Jacob riep verder, ‘Gillis, zwijg! Ik weet dat je hier wilt blijven, maar dat kan niet. Ik heb je nodig. Je moet in onze rijen een paard vinden. Trek een ridder naar de grond als het moet. Rijd naar de hoofdmannen die wachten in de reserves, naar de twee Willems. Zeg hen vooruit te lopen naar het oosten. Ik wil dat ze snel mogelijk die Leliaerts in hun achterste bijten! Zeg hen als de hel naar hier te komen, maar niet aan te vallen tenzij ze in de rug van die bastaarden kunnen geraken! Ik wil onze vijand tussen twee aambeelden verpletteren!’

Gillis protesteerde niet, maar was ontgoocheld. Hij had hier willen vechten met zijn zoon en zijn vrienden, hen beschermen en leiden. Dit was echter geen goed ogenblik om opmerkingen te maken. Hij liep naar achter de slagordes.

Jacob van Artevelde, de opperhoofdman van Gent, wist dat hij nooit de tijd zou krijgen om zijn troepen correct te laten draaien tot ze allen een onafgebroken rij maakten. Maar ook de ridders vóór hem hadden tijd nodig om hun slagorde te vormen, al reden ze langzaam verder. De ridders waren uit een grote poort in het noorden van de stad gereden. Ze kwamen in de vlakte ten zuiden van Biervliet aan in een lange kolom, hoewel ze de Gentenaars loodrecht op de richting waar ze vandaan kwamen moesten bestormen. Hun rijen verdikten zich wel allengs en werden dan langer, parallel aan de centrale lijnen van Jacob. Jacob slaagde er in zijn mannen in lijn te brengen met zichzelf om de ridders op te vangen. Hij kreeg voldoende tijd om de strijders van Gelnoot van Lens in positie te krijgen aan zijn linkerzijde, al heerste daar nog even wanorde. De strijders van Pieter van den Hovene werden niet dadelijk aangevallen. Pieter kon hen rechts van Jacob van Artevelde plaatsen. Dat gebeurde nogal wanordelijk. Ze moesten achteruit lopen, en ze keken bezorgd over hun schouder om te zien of ze al aangevallen werden door de Leliaerts. Van links naar rechts stonden dus de mannen van de parochies van Sint Michiel, Sint Jan en Sint Niklaas. Jacob dacht dat als hij de vijandelijke opperheer geweest was, hij direct zou hebben aangevallen en de mannen van Pieter van den Hovene in totale verwarring zou hebben neergeslagen vóór ze de centrale Gentse slagorde konden bereiken. Dat gebeurde nu gelukkig niet! Gillis Vresele zou de militia brengen van de parochies van Sint Jacob en van Sint Pieter, waaraan de mannen toegevoegd waren van buiten de kuipe.

De Leliaert ridders verzamelden hun troepen op hun gemak, overtuigd van hun superioriteit. Jacob van Artevelde bemerkte met ontzag dat de meeste van de vijandelijke strijders te paard vochten, daar waar zijn militiemannen te voet moesten strijden. Niet meer dan een honderdtal ridders waren trouw gebleven aan de schepenen van Gent. Die stonden nu samen naast de slagorde van Jacob, samengesteld uit gewapende gildeleden. Jacob beval de eerste drie rijen

hun goedendags klaar te zetten, en dat ook nam wat tijd. De mannen die goedendags droegen moesten voorwaarts treden. Militiemannen met zwaarden, bijlen, knotsen en morgensterren moesten naar achteren stappen. De drie hoofdmannen bouwden zo hun verdediging op met een muur van schilden en stalen punten. De Gentenaars hadden weinig tijd om zich op de schok voor te bereiden.

De ridders van Biervliet en hun strijders namen al de tijd om zich in aanvalspositie te brengen. Ze waren prachtig, allen gekleed in schitterend metaal, hun lange lansen nu laag naar de grond toe gedragen. Ze zaten comfortabel op hun beklede paarden, waarvan vele lange klederen droegen. Hun bovenklederen en paardendeckens droegen de wapenschilden van de betere geslachten van Gent, geborduurd op linnen. Jacob miste de kruisboogschutters in de voorste linies. Hij veronderstelde dat de meeste mannen van Biervliet op de kantelen van de muren waren gebleven. Dat was goed, want de kruisbogen konden zijn leger erg straffen. Een grote groep van strijders te voet kwam nu ook wel aangelopen achter de vijandelijke slagorde. De ridders hadden de bedoeling om de stormloop zelf uit te voeren en slechts nadien de slachting verder te laten uitvoeren door hun voetvolk. Op die strijders hadden ze gewacht.

Jacob stond tegenover ongeveer zeshonderd ridders, meer dan hij gevreesd had, en tegenover ongeveer tweehonderd man voetvolk. De zeshonderd ridders wilden klaarblijkelijk door zijn centrum slaan en door delen van zijn linker-en rechterflank. Ze zouden ontvangen worden op een stekelvarken van staal.

De slagorde van de vijand sprong plots vooruit. Het tafereel werd plots indrukwekkend dreigend. Het lawaai van de aandrivende paarden klonk afgrijselijk angstaanjagend. Hadden de ridders eerst geprobeerd de gildeleden af te schrikken door hun massa van paarden en lansen te laten zien? De enige, massieve slagorde van ridders kwam in dichte rijen naar voren, lange lansen nu horizontaal gehouden. De militiemannen van Gent zagen een veelvuldigheid van kleuren en de schitteringen van honderden lansen, gehouden naar hun borst. Hoe konden ze de energie breken van die galopperende strijdpieren en van de gevaarlijke, wraakzoekende monsters van staal die hogerop zaten? Ze konden ook niet goed zien. Ze hadden de zon in de ogen. Menige militieman fluisterde een laatst gebed. De priesters die meegekomen waren tekenden het kruis. De mannen in de eerste rijen wijdde hun ziel toe aan God, want zij verwachtten niet nog te leven na de eerste schok.

De ridders spoorden eerst hun strijdpieren aan tot een langzame galop. Wanneer hun massa tot slechts op ongeveer driehonderd voet genaderd was, voerden ze hun snelheid plots op tot een snelle, onbeheerste galop. De ridders willen inslaan op de Gentenaars met maximum impact. Ze schreeuwden hun oorlogskreten. Hun bewapening blonk. De hoeven van hun paarden schudden de grond. De oorlogskreten donderden over de hoofden van de militiemannen heen.

De Vlaamse Leliaert ridders van Gent wierpen al het gewicht van hun metaal in de gildeleden, die geknield zaten achter hun schilden en hun goedendags. Het ene eind van de wapens van de militiemannen stak stevig in de mulle aarde om de schok op te vangen.

De inslag van de twee legers was geweldig. De vier eerste rijen van het centrum van de gildeleden van Jacob van Artevelde werden neergeworpen en vertrappeld. De paardrijders stopten slechts wel en goed in de zesde rij. Ze werden daar opgeslokt, hun impact opgevangen. De meeste ruiters hadden dan al hun lansen verloren, gestoken door de moedige militiemannen die niet terugweken en wankelden, of verloren in de schok, of in stukken getrokken toen ze de grond raakten. De eerste rijen van de gildeleden werden in een oogwenk veranderd in een ongelooflijke chaos van vallende paarden, tuimelende ridders en gedode,

vertrapte gildeleden. De muur van goedendags bestond niet meer, maar had haar werk gedaan. De ridders geraakten niet helemaal door de lijnen van de Gentenaars. Paarden hinnikten luid, paarden slaakten huilende, verschrikkelijke kreten van pijn. Paarden vluchtten wild, ze steigerden met goedendags nog steeds in hun vlees, en heel wat strijdpaaarden verpletterden gildeleden terwijl die vielen.

Wanneer hun paarden moesten stoppen binnenin de rijen van staal, lieten de ridders hun lansen vallen en ze grepen naar hun slagzwaarden, strijdbijlen en knotsen. Een koppige strijd volgde. De ridders waren gevangen in het leger van de gilden, maar ze doodden en kwetsten gruwelijk in het Gents leger. De ridders sloegen openingen rond hen door al de gildeleden te doden die hen durfden te benaderen. De mannen van de militie trokken samen. Ee hinderden elkaar. Ze leken niet te weten hoe die wilde meesters van hard metaal die hen al te gemakkelijk doodden, aan te pakken.

De hulp kwam, vreemd genoeg, van de eerste rijen die de ridders neergeslagen hadden. Veel militiemannen in die rijen werden op slag gedood. Maar veel meer mannen waren slechts achteruit of opzij gegooid en gevallen. Velen van hen waren niet of slechts licht gekwetst. Zij stonden nu op met ogen vol wraak, razend gek geworden, dikwijls met vijf tegen één tussen de bijtende en met de hoeven slaande paarden. De ridders hadden daar te veel strijders te voet rond zich om hen allen af te kunnen slaan. Wanneer ze een lid van de gilden links dood sloegen, dook een moedige man van rechts onder hun paard om de buik van het dier open te rijten. Goedendags staken lelijk in de zijden van de strijdpaaarden, en dikwijls ook openden ze de beenstukken van de ridders.

Paarden bleven vallen. Het hinniken van de dieren, hun hijgen en huilen in de dood was verschrikkelijk om aan te horen. Het centrum van de gildeleden stonk naar bloed en zweet. Hete ingewanden gleden over de grond. Ridders vielen, hun benen bleven soms gevangen onder hun opengereten paarden. Sommige ridders vlogen over de hoofden van hun paarden heen, waarna ze niet snel genoeg recht konden geraken om te ontsnappen aan een zwaard dat naar hun keel sloeg, aan een strijdbijl die hun borstplaat kliefde. Er werd geen kwartier gegeven! Speren werden door de openingen van de vizieren in ogen en brein gestoken. Bloed sproot uit hoofden, nekken, benen en borsten van de ridders. Een ridder die zwaar gewond raakte, was een dode man. De gildeleden gebruikten de punt van hun goedendag om dodelijk te stoten. Roestige, ijzeren spietsen konden van zeer dichtbij met bovenmenselijke kracht zelfs door de borstplaten dringen en doden, maar evenveel strijders van Gent werden gruwelijk afgeslacht.

De gedisciplineerde, massieve stormaanval van de Leliaert ridders werd tot stilstand gebracht vóór de ridders alle acht rijen van de manen van Sint Jan konden doorbreken. Dit liet toe meer mannen van links en rechts naar hen te brengen, hen op te sluiten, en om de Leliaert ridders uit te dagen tot een verschrikkelijke slachting van waaruit de ruiters niet langer konden vluchten.

Jacob van Artevelde stapte met Boudin Vresele en met mij, Jehan Terhagen, aan zijn linkerzijde. Willem van Lake en Jan de Smet vochten in de massa aan zijn rechterkant. Jacob zwaaide een bijl die hij op de grond gevonden had, omdat hij dit wapen meer efficiënt vond dan enig ander. Hij draaide de bijl in een cirkel rond en wondde elk vijandelijk paard dat nabij hem kwam. Hij sloeg nu uit naar de poten van een mooi, zwart strijdpvaard. Hij zag het dier hinniken en langzaam, langzaam terzijde vallen en de ridder uit het zadel doen vliegen. De ridder viel hard op de grond aan de andere zijde, zodat de vijand tijd kreeg om moeizaam op zijn benen te geraken, maar Jacob van Artevelde viel de man al aan een seconde later. Jacob

moest dadelijk een met lood geladen knots afweren met zijn bijl. Hij voelde het staal zo hard beven dat hij even vreesde het wapen te verliezen, maar hij slaagde er in de bijl te bemeesteren en sloeg achterhands naar de ridder, al draaiend. De man van staal ving de bijl op zijn knots op en trok de bijl naar de grond. Jacob van Artevelde stond even weerloos, al zwaaide hij al zijn schild naar het hoofd van de ridder.

Boudin Vresele stak zijn goedendag in de zijde van de ridder en duwde verder met al zijn gewicht op het wapen. De ridder schreeuwde van pijn. Bloed sproot langs de armen van Boudin. Terwijl de ridder aarzelde en verlamd werd door de pijn, zwaaide ik mijn goedendag met zulke kracht dat het hoofd van de ridder terzijde sloeg. De helm van de man werd van zijn hoofd getrokken, en reeds hief ik mijn wapen en zwaaide het meer horizontaler naar de nek van de man. Ik raakte de hals en trok de spiets door. De ridder wierp zijn knots nog in bijna een volle cirkel rond zich, waarbij hij krachtig mijn schild en dat van Boudin raakte. In die opening van de verdediging van de man sneed Jacob van Artevelde diep met zijn bijl ook in de zijde van de ridder, doorheen de maliën en in de buik van de man. Warm bloed liep nu overvloedig langs de benen van de ridder, en sproot op de kolder van Jacob van Artevelde. Rood gekleurd bloed sprong ook uit de hals van de man, uit de gruwelijke wonde die ik hem toegediend had. De ridder wankelde, had niet voldoende kracht meer om zijn wapen te hanteren. Ik toonde dat ik een goede ambachtsman was met mijn lange, verroeste goedendag, en ik duwde mijn wapen recht door de strot van de ridder. Ik werd bedekt met bloed, maar ik duwde mijn wapen door. De vijand zonk op de knieën, zijn ogen werden wild en groter, en dan viel hij voorover.

Dat was mijn eerste ontmoeting met de totale verschrikking van een veldslag voor Gent! Ik herinner me hoe cruciaal het was om zijn gevoelens uit te schakelen in een veldslag en eenvoudig te blijven steken en slaan zonder na te denken over de mannen die men doodde. In een veldslag moest men zijn mens-zijn laten varen!

Boudin Vresele stapte al voorwaarts en daagde een andere ridder uit. Willem van Lake en Jan de Hert volgden hem. Willem weerde een moordende slag van een klievend zwaard af met zijn schild, terwijl Boudin en ik onze goedendags met alle macht vooruit duwden, in het paard en in de ridder. De man haalde nog uit naar Boudin met verbazingwekkende snelheid en handigheid, zodat Boudin een lange snede in de zijde kreeg. Ik kon de meeste kracht van dat zwaard wel afweren, maar ik kon niet vermijden dat Boudin gewond werd. Ik stootte daarna mijn goedendag naar de ridder. Hij ving mijn woede op zijn schild op. Dan stak ik snel opnieuw zonder even te kijken wat de vijand nog kon doen, tot hij van zijn paard viel, bedekt met bloed.

Jacob van Artevelde moest weten hoe de veldslag raasde om hem heen. Hij zag dat nu wel enkele ridders volledig doorheen zijn rijen gebroken waren, maar daar vochten ze duels uit met de trouw gebleven ridders van Gent. De vijandelijke ruiters doodden vele Gentenaars van de militie in de achterste rijen. Ze vielen ook achteraan de gelederen van Sint Jan aan. Jacob meende echter dat hij wanhoop ontwaarde in de gezichten van de ridders die hun vizieren omhoog hadden getrokken om beter te kunnen zien. Elders, van de eerste tot de laatste rijen, was er een erge, bloedige slachting aan de gang tussen de ridders en de militiemannen die daar vochten. Ridders en gildeleden streden tot de dood. Zeker de gildeleden gaven geen respijt meer. Ze hadden te veel van hun makkers meedogenloos zien gedood worden. Jacob trok zijn nek uit. Hij keek uit over de strijdende mannen heen. Minder ridders van Biervliet waren ingereden op de rijen van Sint Niklaas rechts en van Sint Michiel aan de linkerszijde. De mannen van Sint Niklaas, rechts, hielden hun plaats, maar er werd ook daar heftig gevochten.

Het lawaai van de veldslag was oorverdovend voor wie er midden in stond. De mannen bleven hun oorlogskreten slaken. Staal klonk op staal. Steigerende paarden hinnikten. De gekwetsten schreeuwden hun pijn uit. Daar bovenuit werden er nog bevelen geroepen door de leiders van de mannen. Trommels sloegen en trompetten spetterden hoog en doordringend. De grond stonk naar paardenzweet, naar heet bloed, urine en mest. Enkele van de minder moedige mannen hadden voorzeker hun ingewanden geledigd onder hun maliën terwijl ze stonden of vochten, sommige ridders zelfs in hun bewapening. Aan de linkerzijde van Jacob en recht van hem sloten de rijen van Sint Michiel en van Sint Niklaas zich overweldigend in op de ridders aan de voorzijde.

Jacob van Artevelde voelde zich dan uitbundig, zeker nu van zijn overwinning. Ik zag zijn vertrouwen groeien! Zijn groep van het centrum hield goed stand en hield haar positie moedig, was wel op enkele plaatsen in moeilijkheden, maar de linker- en rechtervleugels liepen nu naar waar ze konden gebruikt worden. Jacob zwaaide met zijn bijl als een gek, paarden en ridders rakend. Hij zwaaide, raakte, ging vooruit, zwaaide, sloeg en stapte verder, vooruit, steeds vooruit, in de ergste strijd springend, dan gevolgd door zijn jonge wachters. Hij vocht toen al rood geverfd door het bloed. Hij bleef zijn wapen rondslaan met een energie en kracht die niet meer van deze wereld waren. Hij vocht in een roes, wist ik, en het bleek dat geen zwaard of knots hem nog kon raken. Hij weerde af en sloeg. Hij gebruikte zijn schild ook als een wapen.

De Leliaert ridders maakten veel slachtoffers onder de mannen van Sint Jan. Ze sloegen lelijke wonden in onze gildeleden, maar ze werden onweerstaanbaar geslacht, in grote aantallen gedood, gevat in de massa van wraakzuchtige militiemannen. Heel wat oude geslachten van Gent zouden hier vernietigd worden!

Jacob van Artevelde slaagde er door zijn moordlust in zijn centrum samen te houden, wel strijders te verliezen, maar de kern van zijn leger sloot zich meer en meer om de vijand heen. De gildeleden merkten wel op dat ze alleen stonden in hun strijd, maar ze gaven niet op. Ze hadden al zoveel van hun vrienden en geburen zien vallen, gedood of verminkt door andere Gentenaars die ze kenden, die ze hooghartig hadden zien stappen in de stad, hun hand op een zwaard, in de marktplaatsen van Gent, dat hun hart en hun geest gevuld werden met haat en de nood aan weerwraak. Links en rechts nu, sprongen de mannen van Sint Niklaas en van Sint Michiel hen ter hulp, recht de chaos van strijdende mannen in, diep, om met frisse energie in te slaan op de vijandelijke ridders als in een stroom van vernieling. De Leliaerts werden gedood.

Jacob van Artevelde stopte even met strijden. Hij dook op uit zijn roes en keek rond naar de slag die verder raasde, alsof hij een toeschouwer was. Ridders waren nog steeds aan het vorderen tot ver in de rijen van de militie van Sint Jan.

Jacob keek rond zich. Boudin Vresele zat op de knieën naast een gedode ridder, maar hij hield een hand aan zijn zijde waaruit bloed bleef sijpelen. Zijn hand was gedrenkt in bloed. Jacob vloekte. Hij had Gillis Vresele, de vader van Boudin, naar de reserves gezonden. Hij kon niet toelaten dat Boudin nog meer gekwetst werd. Gillis zou hem dat niet vergeven! Jacob herkende dan ook nu Jan de Smet, gewond aan een been, een te grote pothelm dansend op zijn hoofd. Jan was vóór Boudin was gaan staan, zijn hand aan zijn kwetsuur houdend, maar toch nog met zijn goedendag slaand naar een ridder die te voet vocht. Twee andere gildeleden haalden dan uit naar de ridder, die zijn gevecht met Jan de Smet moest afbreken. Willem van Lake streed aan de rechterzijde van Jacob.

Jacob van Artevelde vond zijn verstand weer. Hij liep naar links van Boudin, die leek te wankelen en neer te vallen, onbewust nu van wat er rond hem aan het gebeuren was. Jacob

greep een lans, liet zijn bijl vallen, en terwijl hij vooruit stapte dreef hij de lange lans van een gevallen ridder diep, zeer diep, in de zijde van een ander stalen monster dat wou hakken met een zwaard naar het hoofd van Jan de Smet.

‘Neem dat aan, bastaard!’ riep Jacob van Artevelde met een sterke, hese, droge stem naar de ruiter. De man draaide zich om op het laatste ogenblik om te zien hoe de staak diep in zijn vlees schoof. De ridder viel van zijn paard, sloeg op de grond, maar Jacob keek al niet meer naar hem om, want andere Gentenaars duwden de lange spitsen van hun goedendags in de nek en de benen van de strijder.

Onder die mannen vocht ook ik. Ik stapte daarna naar Boudin toe, mijn broeder, en ik stond naast hem om hem te beschermen, en bleef daar. Willem van Lake kwam aanlopen. Willem had steeds witte zijde en wit linnen bij zich. Hij knielde naast Boudin en bond zijn wit doek aan de zijde van Boudin, de wonde sluitend.

Jacob van Artevelde nam zijn bijl weer op en draaide rond met zijn wapen om meer plaats te maken voor mij en Boudin Vresele. Jan de Smet en Willem van Lake stonden dan ook naast ons om Boudin te beschermen.

Waar was Pieter Denout? Pieter streed enkele passen verder. Hij was de frenetieke zwaardslagen van een ridder aan het afweren. De ridder had borstplaten versierd met gouddraad aan. Hij was een rijke man. Rond die ridder lagen al drie lichamen van militiemannen die aan het doodbloeden waren. De ridder deed zijn paard steigeren, bijten en grauwen naar de mannen van Sint Jan die hem aanvielen aan de andere zijde van Pieter. Deze ridder vocht zeer moedig en zeer handig, met de moed der wanhoop, met zeer efficiënte, goedgerichte slagen van zijn zwaard. Hij toonde een energie die ongeëvenaard bleef rond de groep van Jacob van Artevelde. Twee meer militieleden sprongen zonder vrees naar de man, binnenin de slagen van zijn zwaard. Ze dreigden het paard van de ridder te verminken. De ridder deed zijn paard achteruit stappen terwijl hij die gildeleden afweerde. Hij slaagde er nog in een militieman zwaar te verwonden. Daarna werd hij opgeslorpt in de strijd in de voorste rijen, waar nog meer ridders in een groepje samen vochten voor hun leven.

Dit was geen plaats voor lafaards, maar geen strijder dacht nog aan moed of aan lafheid in deze veldslag. Er was geen tijd meer om na te denken. Je streed, of je werd gedood. Vriend en vijand vochten tot het bittere einde. Niemand, of nu moedig of zwak, aarzelde nog in het gevecht. Men moest wel doden om te overleven.

De ridders van Biervliet konden gedurende enkele ogenblikken de illusie gekoesterd hebben dat ze de veldslag in ons centrum konden winnen, maar het centrum hield heel goed stand! Ridders reden nu uit de chaos, naar voren, om zich eens te meer in galop in de gelederen van Sint Jan te werpen met grote impact. De ridders trokken open ruimtes in de groepen van mannen die te voet streden. Ze vormden wiggen van vijf tot tien ruiters die dodend inreden op de gildeleden.

Daarna zag Jacob, die nu slechts nog Boudin Vresele beschermde, een nieuwe gevreesde ontwikkeling.

De tweehonderd of zo mannen voetvolk van Biervliet liepen de strijd in! Samen met de ridders vormden ze een onweerstaanbare kracht die wreed poogde de rijen en de strijd lust van de milities van Gent te breken.

De mannen van Sint Jan konden aan die bijkomende druk niet weerstaan. Ze stierven en stapten achteruit. We gaven terrein vrij. Dan echter, stroomden nog meer strijders van onze eigen linker- en rechtervleugel over het centrum om een nog dichter en dikker gevecht van mannen te vormen, waarin ook de strijders te voet van Biervliet konden gewurgd worden. De

strijd verhevigde. De ridders konden deze dichtere rijen strijders van Gent niet doorbreken. Hun tweehonderd man voetvolk werd opgeslorpt en verdween.

Op dat ogen blik klonken nog meer trompetten. Andere trommels sloegen hun tonen. Jacob van Artevelde zag zijn grootse reserve aan komen rennen met nog eens drieduizend frisse strijders. Ze renden vanuit het oosten, banieren hoog, om de vijand te overweldigen. Wanneer de ridders gewaar werden dat een nieuwe, bijzonder grote golf van troepen op hen toe rende, leken ze enige seconden het gevecht te stoppen. Ze hernamen wel hun afgrijselijk werk, maar ze trokken zich volgens geschreeuwde bevelen heel langzaam terug naar de cirkel van water rond Biervliet en naar de Zuiderpoort van de stad. Die poort was nog gesloten, maar toen een redelijk grote groep van ridders ze bereikte, draaide de poort snel open. Ridder na ridder reed de stad in en verliet de veldslag! Het voetvolk van Biervliet werd aan hun lot overgelaten. Jacob van Artevelde riep, ‘achter hen aan, achter hen aan! Laat hen die poort niet sluiten! Achter hen aan! De stad in!’

Tot grote tevredenheid van Jacob, renden sommigen van de meest moedige en nu geharde gildeleden tussen de paarden de stad in. Naarmate meer ruiters door de poort reden, liepen ook meer gildeleden te voet door de opening! De ridders die nog in de vlakte stonden braken dan snel de strijd af. Ze verlieten hun voetvolk die de milities van Gent verder bleven bestrijden, maar nu om meedogenloos afgeslacht te worden. Die strijders vochten tegen een grote overmacht. De ridders ontvluchtten de strijd naar alle kanten. Meer ridders reden naar andere richtingen dan naar de stad om te vluchten. De ruiters van de reserves van Gent achtervolgden die ridders van Biervliet her en der, maar sommige Leliaert ridders reden sneller. Ondertussen liepen al honderden militieleden de stad Biervliet in. Die veroverden eerst het poorthuis waarvan de houten panelen nog steeds open stonden. De poort van de stad kon niet meer gesloten worden! De vijand had een cruciale fout begaan aan dit dramatisch einde van de veldslag. De verdedigers van Biervliet hadden zowel het leger van Jacob van Artevelde de stad laten inlopen als hun Leliaert ridders! Op het slagveld eindigde de strijd in de rijen van de gildeleden. Grote aantallen van militiemannen stroomden de stad in.

Gillis Vresele kwam met de reservetroepen aan. Hij zuchtte. Biervliet, mooi, lieflijk, bucolisch Biervliet, zou weldra geplunderd worden. Geen enkele hoofdman van Gent had nu nog de gilden van Gent kunnen tegenhouden in hun wraak. De vrouwen in de stad zouden verkracht worden, de mannen vermoord. Jacob van Artevelde had wel het bevel gegeven de stad te sparen, maar dat was vóór de veldslag gebeurd. Geen hoofdman of leider van troepen kon thans nog de Gentenaars ervan weerhouden enige van de ergste misdaden te begaan in de eerste roes van de verovering van de fiere stad.

Diep in het centrum van Sint Jan namen Pieter Denout en Jan de Smet elk een arm van Boudin Vresele over hun schouder. Met Willem van Lake strompelden ze naar het tentenkamp in de achterhoede, op zoek naar een dokter. Jacob van Artevelde had hen bevolen naar de tenten terug te keren. Veel nog andere gewonde mannen werden op die manier teruggebracht naar de tenten om verzorgd te worden.

Jacob van Artevelde stond dan alleen tussen de dode mannen in het veld, tussen de lijken ook van de op verschrikkelijke wijze geslachte paarden. De strijd was hevig geweest, gruwelijk, kort maar genadeloos. Hij vloekte, maar stond uitgelaten met zijn overwinning. Ik zag hem staan zonder zich te bewegen, armen wijd open, een bijl nu in de ene hand en een schild in de andere, en zijn ogen naar de hemel richten in triomf. Bad hij aan een wrede God?

Terwijl Boudin Vresele weggeleid werd, bleef Jacob van Artevelde nog even dralen op het slagveld. De strijd was nog niet helemaal gedaan. Gevechten hadden nog plaats binnen Biervliet. Schermutselingen werden nog gestreden tussen ruiters in de verte. Jacob keek rond zich. Hij merkte als in een waas de honderden mannen die gedrenkt in bloed in de vlakke lagen. Hij keek verbaasd naar de verminkte paarden die weldra zouden sterven, ontdaan van hun levenskrachten. De paarden trokken hun ledematen krampachtig, bewogen hun snuiten op en neer, hinnikten nog van de pijn. Andere paarden stonden nog recht, wankelden, strompelden zonder doel, traptten rond een lijk van een man, wandelden en vielen dan toch. Deze paarden leken Jacob op de zielen die uit het veld stegen. Tussen dat alles hoorde hij het gekreun van de zwaar gekwetste mannen. De stilte echter hing als een sluier van ingetogenheid over de vlakke, in fel contrast met het vroeger, hevig lawaai van de veldslag. Strijders begonnen tussen de mannen te lopen om de minst gewonden te helpen, de zwaar gewonde mannen uit hun lijden te verlossen. De insecten van de vroege lente vlogen dan aan en vonden het geronnen bloed. Meeuwen trokken zich samen over de slachtoffers, niet meer opgeschrikt door de geluiden van de strijd. De paarden en de gewonde mannen kreunden in doodsstrijd. Wilde paarden renden weg van de akelige kreten van de gulzige meeuwen. Honden kwamen van overal om aan de lijken te snuffelen. Ze likten aan de lijken en scheurden rauw vlees af. Daarna kwamen de zwarte kraaien over de velden hangen. Jacob van Artevelde zag al die beelden één na één met verbazing rond zich. Hij stond met bloed op zijn kleren, parels van bloed op zijn gezicht, niet zijn eigen bloed maar toch het bloed van Gentenaars, hoewel die vijanden van zijn stad waren. De stoppels van een ruwe baard van meerdere dagen zonder scheren lagen op zijn gezicht ook. Pas nu begreep hij volledig de gruwel van wat er gebeurd was.

Gillis Vresele kwam aanlopen naar Jacob, bezorgd voor zijn zoon Boudin, en voor zijn vriend. Hij stopte abrupt vóór Jacob van Artevelde. Hij herkende hoe geschokt zijn vriend daar stond. Gillis zag een wildeman staan, niet erg verschillend van de andere verdwaasde mannen die Biervliet aan het plunderen waren, of die op het slagveld rondwaalden zonder nog te weten waar ze naartoe konden of moesten, mannen die niet meer konden denken. Gillis zag een man staan, volledig bespat met bloed, een bebloede bijl en een bebloed schild nog steeds stevig in de vuisten geklemd. Gillis zag de man plots naar de hemel huilen zoals een leeuw die gedood had, en de man opende de armen naar de hemel.

Gillis hoorde een rauwe kreet van overwinning weer, de uitbarsting van de spanning van het hart en de ziel.

Gillis dacht, erg verrast, ‘mijn God, hij hield hier van! Hij hield van de strijd, van het doden, van het geweld, van het overwinnen van anderen door zijn fysieke macht. Hij hield ervan de overwinnaar te zijn over zo vele andere mannen. Mijn God, wat hebben wij gecreëerd? Was hij tot nog toe steeds zo terughoudend gebleven tegenover macht omdat hij angst had hoe die macht hem zou veranderen, hoe hij ervan zou houden, hoe hij de macht zou willen toepassen zonder ophouden? Hoeveel talenten heeft deze man, en hoe kunnen we die talenten gebruiken doch intomen? Hoe kan hij zich zelf intomen? Hoe zal de macht zijn karakter veranderen?’ Gillis dacht dat Jacob van Artevelde zo erg geschokt was door de roes van de veldslag. Hij ging naar Jacob toe en trok aan zijn schouders, hopen zijn vriend uit zijn wilde waanzin te trekken. Heel langzaam verdween dan de wreedheid uit de ogen van Jacob.

Gillis vroeg waar zijn zoon Boudin was.

Ik, Jehan Terhagen, was in stilte getuige van dat tafereel, maar te moe om een woord te kunnen uitspreken. Ik stond geknield iets verder dan Jacob van Artevelde, mijn goedendag lag naast me op de grond. De twee mannen waren zich niet bewust van mij.

‘Boudin? Boudin?’ antwoordde Jacob. ‘Boudin werd gewond, maar hij zal leven. Ik vocht naast hem, Gillis! Ik vocht met de jongens mee! Ik heb hen niet in de steek gelaten! Ik kan strijden in een echte veldslag! De jongens zijn in orde, uitstekende strijders allen! Ze hebben Boudin meegenomen naar de tenten, naar een dokter. Hij kreeg een snede van een zwaard in de zijde. Zijn wonde toeknijpen en cauteriseren zal voldoende zijn om de wonde te sluiten. Hij zal overleven! Ze strompelden weg. Als je loopt kun je hen nog te pakken krijgen. Neem een paard! Er lopen hier nog veel paarden rond.’

Gillis hield Jacob nog steeds vast, schudde hem nog meer tot zijn verstand, en opnieuw moest Jacob in detail vertellen wat er met Boudin gebeurd was. Gillis liep dan in de richting van de tenten. Even verder greep hij een paard dat niet gekwetst leek. Hij reed daarmee in langzame galop naar het tentenkamp. Ik zag hem vermijden over gedode mannen te rijden.

Even later verzamelden de andere hoofdmannen zich rond hun leider. Jacob van Artevelde was weer helemaal bij zijn hoofd. Hij vroeg zijn collega's om de stad binnen te gaan en de slachting en de plundering daar te stoppen. Hij wou deze hel van een plaats verlaten en naar Gent terugkeren, maar hij mocht ook niet de Leliaerts na een paar dagen laten terugkeren om weer de stad te bezetten. Hij moest dus een groot deel van zijn troepen nog enkele weken te Biervliet houden en de vluchtende ridders achtervolgen tot zo ver als nodig was om hun tegenstand eens en voor altijd uit te roeien. De hoofdmannen liepen naar de versterkte stad. Jacob riep andere leiders van zijn leger samen en begon bevelen uit te delen om de doden te verzamelen, te tellen en te begraven. Hij beval zijn ruiters verder de Leliaerts te achtervolgen. Hij zond mannen naar het tentenkamp om karren te gaan halen om de gewonden in te vervoeren. Jacob van Artevelde stond nog lang op het slagveld, en hij hield mij, Jehan Terhagen, bij zich om hem te helpen zijn bevelen uit te delen en te verspreiden.

Voleinding

Boudin Vresele werd nogal ruw verzorgd in het reusachtig tentenkamp van de Gentse militie te Biervliet. Zijn wonde deed hem zeer pijn. Hij leed constant de ganse volgende week. De kwetsuur heelde goed maar langzaam, doch rotte niet met pus. Gillis Vresele praatte met Jacob van Artevelde en vroeg zijn toestemming om zijn zoon en zijn jongere vrienden terug naar Gent te brengen vóór het gros van het leger Biervliet verliet. Jacob ging daarmee akkoord, op voorwaarde dat Gillis een karavaan zou leiden van wagens, beladen met nog andere, vele, gekwetste mannen. Eén van de dokters zou de wagens begeleiden. Jacob van Artevelde gaf Gillis een escorte van twintig strijders te paard. Jacob nam het even zijn beste raadgever en vriend kwalijk dat Gillis hem wou alleen laten in het veld, maar hij begreep wel dat Gillis nu een eerste plicht had te vervullen ten opzichte van zijn zoon. We reden dus allen, behalve Jacob, weer naar Gent, blij een plaats des doods te verlaten, een plaats waar zo vele mannen van onze stad geпоogd hadden elkaar te vernietigen.

De militiemannen die te Biervliet bleven zonden groepen van trouwe ridders en strijders te paard uit om de Leliaert ridders op te speuren die nog in de omgeving konden rondrijden. De dorpen rond Biervliet werden regelmatig afgezocht op vluchtelingen. Jacob van Artevelde wou Biervliet niet meer in de handen van de Leliaert ridders laten.

Op de zesentwintigste april, na enige dagen van relatieve rust voor ons leger, reed een strijder van Brugge in galop het kamp van het leger van Gent in. De bode was bedekt met zweet en stof. Hij vroeg naar Jacob van Artevelde. De man was in één tijd van Brugge naar Biervliet gereden zonder te eten of te rusten. Zijn paard was half dood, uitgeput, toen hij te Biervliet aankwam. Hij werd naar de opperhoofdman gebracht. Van Artevelde was de omgeving aan het verkennen. De bode zei aan Jacob en aan de verraste hoofdmannen van Gent dat Graaf Lodewijk van Nevers zijn kasteel te Male verlaten had met een sterk contingent van troepen om Brugge in te nemen. De graaf had waarschijnlijk gehoopt dat het leger van Gent het zeer zwaar zou hebben om tegen de Leliaerts van Biervliet te strijden, zodat Brugge rustig en onverdedigd zou hebben gelegen. Natuurlijk waren er Leliaert ridders in de stad die met de Graaf samenspannen. Wetend dat de gildeleden van Gent ver van hun basis betrokken waren in een veldtocht, waren de graaf en zijn mannen, geleid door de ridder Morel de Fiennes, onverwachts de vorige dag de poorten van Brugge binnen gereden, om hun vaandels in de marktplaats van de stad te planten, tegenover het belfort. Zware gevechten waren nu aan de gang in de stad, zei de bode, want de volders van Brugge hadden bijna onmiddellijk opstand gepleegd. De volders hadden naar de wapens gegrepen en ze hadden de mannen van de graaf aangevallen. Brugge vroeg wanhopig om versterkingen vanuit Gent. De gilden van Brugge vroegen dat het Gents leger naar Brugge zou marcheren. De bode kon niet zeggen wie aan de winnende hand lag in Brugge, want de strijd had de ganse nacht geduurd en de bode was zeer vroeg uit Brugge weggereden, gezonden door de schepenen.

Jacob van Artevelde verzamelde onmiddellijk vijfhonderd gewapende ruiters, van wie sommigen op paarden reden die op het slagveld van Biervliet gerecupereerd werden. Hij reed nog diezelfde namiddag naar Brugge. Hij vroeg Willem van Vaerneuwijc om met duizend bijkomende strijders hem te voet te volgen. Die mannen zouden de volgende morgen naar Brugge komen. Pieter van den Hovene moest zich met nog tweeduizend strijders klaar houden om zich ook op mars te zetten zodra nodig.

Wanneer de ruiters van Gent met bonzende harten de stad Brugge inreden, hoorden ze van de wachters aan de poorten dat de slag voor de stad al over was. Graaf Lodewijk van Nevers en Morel de Fiennes hadden niet meer dan enkele honderden strijders kunnen ronselen. Die werden overwonnen in de nacht door de volders van Brugge, aan wie zich de andere ambachtslui hadden gevoegd. Brugge was in oproer. De stad liep in opstand tegen de graaf. De volders hadden enige mannen verloren in de strijd, maar de graaf was weer als een lafaard Brugge ontvlucht om terug naar zijn kasteel van Male te rijden. De mannen van Brugge hadden de graaf niet achtervolgd.

Jacob van Artevelde bracht zijn ruiters van Gent tot in de marktplaats van Brugge, ook al tot vóór het belfort, met wapperende vaandels, zijn mannen rijdend in mooie kolommen, fier en glimlachend, om met veel toejuichingen door de gildeleden van Brugge onthaald te worden. De schepenen van Brugge groetten in vol ornaat de ruiters van Gent. Ze openden hun armen voor Jacob van Artevelde.

De opperhoofdman van Gent riep, ‘vrienden van Brugge, we zijn op uw uitnodiging gekomen om u te helpen de steden van Vlaanderen te verdedigen! We wensen dat u uw vrijheid en nering ook zoudt verdedigen! We willen u geen kwaad aandoen, integendeel, en als uw stad vrij is, dan keren we snel terug naar Gent. We hoorden aan uw poorten dat de goede gildeleden van Brugge de mannen van de graaf reeds weer aan het rennen gejaagd hebben! Wij van onze kant, hebben de Leliaerts van Gent overwonnen te Biervliet! We kwamen u ter hulp omdat wij ook uw hulp kunnen gebruiken.’

De schepenen van Brugge ontvingen Jacob van Artevelde in triomf, waardig aan een vrijheidsstrijder, zelfs hoewel de stad zelf de mannen van de graaf al alleen had verdreven. Ze waren toch in de vrees gebleven van een terugkeer van de graaf met nog meer strijders. De schepenen organiseerden een vergadering, en dezelfde avond nog werd een defensieve alliantie ondertekend tussen Brugge en Gent. Dat bondgenootschap werd afgekondigd aan het volk. De schepenen en Jacob van Artevelde besloten nadien om een nog bredere verzameling met vertegenwoordigers van de drie grootste Vlaamse steden, Gent, Brugge en Ieper, en ook met het Brugse Vrije, de kasselrijen van het land rond Brugge, op te zetten. Die vergadering moest zo snel mogelijk ingericht worden in de abdij van Eeckhout te Brugge. De vertegenwoordigers van de andere steden werden in allerijl naar Brugge geroepen door snelle bodes. Jacob van Artevelde bleef nog een hele tijd binnen de muren van Brugge met zijn troepen, om zich ervan te verzekeren dat de graaf niet weerkwam.

Twee dagen later al kon Jacob van Artevelde de vertegenwoordigers van de drie Vlaamse steden toespreken in de grote zaal van de Augustijner abdij van Eeckhout, nabij het centrum van Brugge.

‘Geëerde vertegenwoordigers van de steden van Brugge, Ieper en Gent, en gezanten van het Brugse Vrije, ik groet u! We zijn hier samengekomen om de gebeurtenissen te bespreken in een conflict dat we hebben met de graaf en met de koning. Graaf Lodewijk heeft geprobeerd verraderlijk Brugge en Gent in te nemen. Hij heeft daardoor de vrijheden van de steden geschonden. Zoals jullie al gehoord hebben, heeft een leger van Gent de opstand van de ridders, die zich verzameld hadden in Biervliet, vrijdeld en de Leliaerts verslagen. De opstand van die Leliaerts was gericht tegen de wettig verkozen schepenen van de stad. De milities van onze gilden elimineren de laatste groepen mannen die zo trouw wilden blijven aan de koning en aan de graaf om Gent verder te willen zien verhongeren. De acties van de Leliaerts waren gericht tegen onze charters van vrijheden. Wij zijn de vrije steden! Vrije steden in een graafschap van het koninkrijk van Frankrijk, maar in een gegeseld graafschap! Wij kunnen niet langer toestaan dat iemand onze vrijheden onder de voet loopt! Wij kunnen niet toestaan dat Vlaanderen nog zou lijden onder het gebrek aan Engelse wol, volgens de grillen van mannen die geen zier geven om Vlaanderen. Onze gilden zaten zonder werk en waren aan het verhongeren. De hongersnood teistert gans Vlaanderen opnieuw! We kunnen niet begrijpen hoe een deel van de mensen die in Vlaanderen wonen een dergelijke schanddaad zouden willen laten duren! Wat hebben de graaf en de koning gedaan om de welvaart van hun stadsbewoners te garanderen of te verhogen, zoals de ridderlijke idealen het hen voorschrijft? De graaf van Vlaanderen forceerde zijn macht op Brugge ook, en begon daarmee onze fundamentele vrijheden met de wapens te beknotten. Hij en de koning hebben voorzeker de Leliaert ridders van Gent tot de opstand aangemoedigd.

Het is daarom absoluut vitaal en nodig geworden voor de grote steden van Vlaanderen om aan de graaf en aan de koning mee te delen dat de steden strikt de neutraliteit van Vlaanderen in het conflict tussen de koningen van Frankrijk en van Engeland zullen bewaren. De steden van Vlaanderen moeten beloven dat ze de feodale verplichtingen tegenover de graaf en de koning zullen eren. Onze steden hebben echter de fijnste wol broodnodig, alsook meerdere goederen uit Frankrijk. Daarom weigeren we troepen te leveren die ofwel de koning van Engeland of de koning van Frankrijk verdedigen of aanvallen, in eender welk land. We moeten ons klaar houden om dat standpunt met de wapens in de hand te verdedigen, met vol vertrouwen in onze macht en dat met feilloze vastberadenheid!

Ja, we zullen onze belangen verdedigen, de vrijheid van het volk in onze steden en onze fundamentele rechten om onze ambachten uit te oefenen. Vrijheid en nering blijft onze slagzin meer dan ooit. Eén stad alleen kan dat gevecht niet winnen, maar de graaf en de koning zullen nooit winnen van onze drie steden samen die hen dezelfde boodschap laten

horen! Laat ons daarom vandaag een expliciete, officiële alliantie aangaan, en actief de steun zoeken van nog andere steden in ons graafschap.

De boodschap die we aan de graaf zouden moeten zenden is er één van vrede! We willen neutraal blijven in het conflict tussen de koningen omdat we gewoonweg niet anders kunnen. We wensen dat dit principe zou erkend worden en dat onze vrijheden gevrijwaard zouden blijven zoals ze bestonden vóór de verderfelijke verdragen van Athis en Arques. Vrienden, die eenvoudige principes moeten we bereid blijven te verdedigen met onze levens!

De afgezanten applaudisseerden, en een zeer levendige discussie begon over het feit of al of niet de vrijheden eisen ongehoorzaamheid betekende aan de graaf van Vlaanderen. Jacob van Artevelde argumenteerde dat de graaf de logische, rationele motieven van de Vlaamse steden zou moeten begrijpen. Als de graaf akkoord was met de steden, dan was er geen sprake meer van gehoorzaamheid of ongehoorzaamheid. De gezanten besloten dat ze het recht hadden te weigeren te verhongeren en te sterven wanneer één van hun vorsten, of graaf of koning, hen zou zeggen dat te doen, enkel in de eigen belangen van de graaf of de koning. De gezanten bevestigden plechtig dat de drie steden hun belangen en hun vrijheden zouden moeten vrijwaren, zo nodig met de wapens. De alliantie tussen de drie steden zou op perkament geschreven worden en ondertekend door de schepenen. Er werd toch ook besloten een gezantschap naar de graaf van Vlaanderen in zijn kasteel van Male te zenden om deze afkondiging te herhalen, uit te leggen, en te verdedigen op de volgende zitting van het parlement van Vlaanderen te Oostkamp.

De charter van het verdrag werd op perkament voorbereid door de monniken van Eeckhout en ondertekend door de schepenen die op de conferentie aanwezig waren. Wanneer de laatste man ondertekend had, wandelde Jacob van Artevelde rustig de marktplaats van Brugge in, vergezeld van de delegaties. Een zeer enthousiaste bevolking groette hem en juichte hem toe. De gildeleden van de stad, zelfs ook de gilde van de kooplui, riepen hun akkoord met de alliantie uit. De gilden van Brugge verbroederen met de mannen van Jacob van Artevelde. Jacob werd de redder van Vlaanderen genoemd, de wijze man van Gent, de bevrijder van het graafschap en van de steden.

Aan het einde van april 1338 reed een grote delegatie van de drie steden naar het kasteel van Male. De schepenen hadden eerst bodes naar de graaf gezonden om hun komst aan te kondigen. Ze hadden het bericht gekregen dat de graaf hen welwillend zou ontvangen. Lodewijk van Nevers koesterde toch nog wantrouwen. Hij weigerde een grote groep van ongeveer tweehonderd mannen in zijn kasteel, maar hij liet een kleiner gezantschap van een dozijn mannen toe om hem hun boodschap te komen afgeven. De vertegenwoordigers van de steden riepen dat Jacob van Artevelde de plechtige verklaring van de drie steden moest voorlezen aan de graaf. Jacob zou voor de tweede maal de Lodewijk van Nevers moeten confronteren, maar ditmaal kon hij komen als de absolute overwinnaar die zijn wil in het graafschap kon opleggen.

De schepenen van Brugge, Ieper en Gent reden iets later het prachtig versierd kasteel van Male in. Dit was een residentieel paleis, niet echt een versterkte vesting. Het kasteel stond in de vlakte, leek geen hoge en sterke muren er rond te hebben, geen verdedigingstorens, geen diepe gracht. Het kasteel was natuurlijk in het midden van Vlaanderen gebouwd, maar de graaf kon zich hier niet erg veilig voelen tegen de interne opstanden van Vlaanderen. Een

grote strijdkracht van ridders en strijders te paard verdedigde daarom de toegangswegen ernaar. Jacob van Artevelde stopte als eerste aan de brug naar de poort.

Jacob herinnerde zich nog duidelijk hoe hij voor de eerste maal naar de graaf in het Gravensteen gegaan was, angstig en zenuwachtig en zich zeer klein voelend tegenover zulk een belangrijk heerschap. Hij had zich toen als een gewone poorter van een lage stand gevoeld, een gewone man die moest spreken met de hoogste adel en de hoogste autoriteit in het land. Nu hield Jacob van Artevelde zijn hoofd fier en recht, en hij stapte rustig door, ging snel en zelfverzekerd door de gang naar de zaal van Male. Hij deed arrogant alsof hij de wachters en de edellieden in de gang niet zag.

Graaf Lodewijk van Nevers zat op een prachtig gesneden, indrukwekkend grote houten zetel aan het einde van de zaal. De graaf had ditmaal zijn rug niet gedraaid naar Jacob van Artevelde. Hij bemerkte direct de zelfverzekerdheid waarmee de opperhoofdman van Gent naderbij stapte. Jacob van Artevelde ging door. Hij stopte slechts toen hij gewaar werd dat de hovelingen van de graaf hun hand naar hun zwaard brachten. Jacob hield dan ook zijn hand op zijn zwaard. Hij had dat wapen niet achtergelaten, had het gehouden in de aanwezigheid van de graaf. Niemand had hem dat nu gevraagd, en hij zou hooghartig geweigerd hebben zijn riem af te doen. Een rechtmatig aangeduide leider van een leger had het recht een zwaard te dragen aan zijn zijde!

Het was koud in de zaal, er brandde geen vuur in de haard. Lodewijk zat gekleed in zware wol afgelijnd met bont. De lucht voelde vochtig aan. Zonder twijfel was de zaal in alle haast voorbereid en slechts een heel klein beetje vooraf verwarmd.

De graaf sprak eerst.

‘Wel, Mer van Artevelde, we ontmoeten elkaar zo opnieuw. Wat hebt u ditmaal te zeggen?’ Jacob van Artevelde keek recht, uitdagend, indringend naar de graaf. Hij wachtte enige ogenblikken, opende zijn mantel en nam een rol van perkament uit zijn zak. Hij was zeer boos met de graaf. Hij had de vele mannen dood zien liggen te Biervliet en te Brugge. Hij was verontwaardigd. Hij gaf de schuld van die slachtoffers aan de graaf. Hij haatte de man op dat ogenblik als zijn ergste vijand.

Jacob zei met een vaste, luide stem zodat iedereen in de zaal hem duidelijk kon horen, ‘heer graaf, de vertegenwoordigers van de drie goede steden van Gent, Brugge en Ieper hebben zich verzameld in de abdij van Eeckhout in Brugge. Ze hebben besloten de tekst op te stellen van het volgend verdrag, dat ze me gevraagd hebben aan u voor te lezen.’

Jacob van Artevelde las dan langzaam de woorden op de lijnen van het perkament. Het bondgenootschap ondertekend door de drie steden eindigde met de woorden, ‘de afgezanten van de steden willen dat hun vrijheden, zoals afgesproken in hun charters en zoals geldig van nog vóór de verdragen van Athis en Arques door de graven van Vlaanderen, zouden gerespecteerd worden. De steden hebben trouw aan de graven van Vlaanderen gezworen, en ze respecteren hun eden, maar ze doen de graaf opmerken dat ze hun vrijheden ook willen gerespecteerd zien, en ook hun recht om hun ambachten vreedzaam uit te oefenen. Het bondgenootschap werd ondertekend door de schepenen die de drie steden vertegenwoordigden, en door het Brugse Vrije.’

De Graaf had zich enigszins verveeld getoond terwijl Jacob van Artevelde de lange, plechtig geformuleerde bewoordingen las. Hij had slechts het voorhoofd gefronst toen Jacob las over het actieve, defensieve bondgenootschap tussen de drie steden. Hij was naar zijn vingers blijven kijken alsof het voorlezen van de tekst hem niet erg interesseerde. Hij wachtte ook een lange tijd voordat hij reageerde na het voorlezen, zo lang dat Jacob van Artevelde de stilte wou breken en zich omdraaien om de zaal te verlaten, zijn boodschap afgeleverd.

Dan echter, verwaardigde de graaf zich om iets te zeggen.

‘Ik zweer de vrijheden van de steden te respecteren en te handhaven, Mer van Artevelde, zoals ik steeds al gedaan heb. Mijn eed kan niet in vraag gesteld worden. Ga en meld dat aan de vertegenwoordigers van onze goede steden, aan uw schepenen, hoofdmannen en aan wie u ook wilt. Niettemin verwacht ik van de steden dat ze me gehoorzamen als hun heer in de zaken van de staat! Ik en niemand anders ben de vorst van Vlaanderen, de leider van de Vlaamse legers! Ik zal nooit enige man boven mij erkennen in Vlaanderen, behalve dan de koning!’

Lodewijk van Nevers maakte een lang, sloom gebaar met zijn hand. Hij zond daarmee Jacob van Vlaanderen en de mannen van de steden weg die vóór hem stonden.

Jacob van Artevelde drong aan, ‘zou de heer graaf die eed willen herhalen aan het leger van de militie van Gent te Biervliet en aan het volgend parlement van Vlaanderen te Oostkamp?’ Graaf Lodewijk van Nevers keek weer neerbuigend en misprijzend naar van Artevelde, want hij had de woorden aanzien als een bevel en als een dreigement. Zijn eerste reactie was naar de vertegenwoordigers van de steden te snauwen dat ze geen recht hadden iets wat dan ook van hem te eisen. Hij wou zijn zaal open zien van dit gespuis!

Hij onderdrukte die woorden echter et op tijd en wierp terug, ‘ik ga niet naar Biervliet, naar uw leger, Mer van Artevelde, niet naar een leger dat onwettelijk geleid werd zonder de wetenschap en de toelating van uw graaf! Ik neem zelden persoonlijk deel aan vergaderingen van het parlement van Vlaanderen. Niettemin zullen mijn afgezanten mijn woorden herhalen.’

Jacob van Artevelde had niet de bedoeling en weinig zin om nog verder te praten met de graaf. Hij boog nauwelijks en verliet de zaal van het kasteel, gevolgd door de afgevaardigden van de steden. Hij ging in stilte buiten, en ook in de zaal bleef de stilte hangen tot hij door de deur stapte. Daarna hoorde hij hoe uitroepen van verontwaardiging door de hovelingen geschreeuwd werden. Zijn vastberadenheid wankelde niet. Wat achter zijn rug geschreeuwd werd kon hem niet deren. Jacob grijsde slechts, en hij ging naar de vele mannen van de steden die buiten op hem wachtten. De gedelegeerden die met Jacob binnen waren geweest vertelden aan hun collega’s in levendige termen, en ook al met verontwaardiging, wat achter hun rug geschreeuwd werd.

De vertegenwoordigers van de steden verzamelden zich aan de poort van Male, bespraken kort wat er gebeurd was, en daarna keerden ze weer naar Brugge.

Graaf Lodewijk van Nevers kwam dan toch enkele dagen later plots opdagen in het leger van Gent te Biervliet.

Hij reed het tentenkamp in, gezeten op een mooi renpaard, een snel paard, prachtig gekleed, een lang kleed ook op het paard met de zwarte klauwende leeuw van Vlaanderen geborduurd op een geel veld. Hij werd vergezeld door twintig ridders in volle bewapening. Ze hadden slechts een paar uur op voorhand een bode gestuurd om de hoofdmannen van hun komst te verwittigen. Was dit niet ook het leger van de graaf?

De militiemannen brachten de graaf naar de kleine tent van Jacob van Artevelde. Jacob stond te voet vóór de tent, gekleed in maliënkolder en met een lang zwaard aan zijn zijde. Zijn hoofdmannen, allen gekleed in korte maliënkolders maar met borstplaten en beenstukken, gekleed als voor een veldslag, stonden achter hem. Hun verkenners hadden de groep ruiters al lang voordien opgemerkt, zoals de grafelijke groep vorderde op de noordoostelijke weg van Assenede.

Jacob van Artevelde was verrast, maar hij glimlachte. De graaf had dan toch willen aantonen dat hij de opperleider van Vlaanderen was, ook de militaire leider, en bijgevolg de opperheer van Jacob van Artevelde en van de hoofdmannen van Gent. Jacob van Artevelde kon de toneelopvoering die zo dun was als het eerste ijs op het water van een meer, weinig deren. Hij, van Artevelde, had het bevel over het leger van Gent, en de graaf wist dat maar al te goed. De schone schijn moest nog even hoog gehouden worden.

De graaf bleef zitten op zijn hijgend paard, ‘ik ben gekomen om het leger te schouwen van mijn goede stad van Gent, hoofdman van Artevelde, en om de mannen te zeggen dat ik nooit iets anders deed dan hun vrijheden zoals die in de charters van de stad gedefinieerd staan, te bewaren. Roep uw mannen samen! Ik zal hen toespreken!’

Jacob van Artevelde en zijn hoofdmannen grijnsden met ongelovige gezichten.

‘Hoe is het mogelijk?’ vroeg Jacob van Artevelde zich af, ‘dat zo veel hypocrisie zo oprecht getoond wordt met zoveel lef! Deze man en zijn koning noopten de Leliaert ridders van Biervliet tot de actie tegen hun eigen stad. Ze veroorzaakten de dood van vele, goede mannen en deden Gent duizenden pond uitgeven. En nu toch, komt deze man naar hier om onze gildeleden te melden dat hij onze vrijheden zal respecteren! Ik heb een neiging om die man hier neer te slaan, maar dat kan ik niet doen, want dan zal gans Vlaanderen opstaan tegen mij en tegen Gent. Toch zou de eed die slechte mens ervan moeten terughouden nog verdere acties te ondernemen tegen Gent, tot hij weer alle eden vergeten heeft of tot hij hen wenst te vergeten en hen zal breken, of enig excuus zal vinden om aan hen voorbij te gaan. Ik moet toch toegeven dat hij durf heeft! Ik vertegenwoordig een stad die gehoorzaamheid aan hem heeft gezworen. Ik persoonlijk heb nooit iets gezworen aan die graaf, maar als vertegenwoordiger van Gent moet ik de eed handhaven. Het spel moet gespeeld worden tot aan het bittere einde!’

Jacob van Artevelde gaf dan de bevelen om zijn leger te verzamelen, maar hij zelf verzette geen voet. De trompetten begonnen hun schrille tonen te spetteren en de trommels roffelden, fluiten klonken, wat het paradepaard van de graaf zenuwachtig van de ene poot op de andere deed springen zodat Lodewijk van Nevers steeds aan de teugels moest werken. Van Artevelde hoorde de graaf vloeken. Na nog enkele ogenblikken stonden de hoofdmannen gepositioneerd vóór de graaf, en drieduizend strijders stonden in rechte kolommen met open getrokken vaandels achter de vijf hoofdmannen en hun sergeanten. Lodewijk van Nevers moest zo toch opmerken dat hij geen uitschot vóór zich had staan, maar gedisciplineerde groepen en goed opgeleide strijders.

De graaf reed langs de rijen op zijn paard. Hij keerde weer, en riep dan met een vreemde, hoge en scherpe stem, maar luid, ‘jullie hebben wel gevochten, mannen van Gent! Ik ben jullie vorst, de graaf van Vlaanderen! Ik ben gekomen om jullie te beloven dat ik steeds de vrijheden van jullie stad zal handhaven, jullie vrijheden zoals die zijn opgeschreven in de charters die de graven van Vlaanderen ondertekend hebben en die jullie bewaren en beschermen in jullie belfort. Ik zal dat doen ter ere van de goede mensen van jullie stad. Ik handhaaf jullie vrijheden, zoals jullie mijn trouwe onderdanen zijn. Samen zullen we de vrijheid en de integriteit van het graafschap Vlaanderen vrijwaren!’

Willem van Vaernewijc riep plots, ‘Vlaanderen! Gent!’ en die kreet werd opgenomen en herhaald door duizenden strijders. Zelfs Jacob van Artevelde schreeuwde mee, wat de graaf bemerkte, maar niemand voegde er de naam van de graaf aan toe. Niettemin draaiden de kreten uit op toejuichingen, en Graaf Lodewijk van Nevers had de dag gewonnen. Willem van Vaernewijc had ook de graaf ervan weerhouden een langere toespraak te laten houden dan nodig.

‘Hoeveel van onze mannen zullen de absurditeit en de hypocrisie hiervan inzien?’ vroeg Jacob van Artevelde aan zichzelf, maar hij kreeg geen antwoord. Een andere stem in zijn hoofd hield vol, ‘heb je dit niet zelf gewenst? Heb je niet de vrede met de Graaf verlangd, voor zover maar enkele eenvoudige principes aanvaard werden? Betekent dit niet het einde, het doel waar je voor gewerkt hebt? De vrijheid van de steden en hun recht op ambacht en inkomsten is nu gegarandeerd, er zal vrede zijn in Vlaanderen. Je kunt je nu terugtrekken als hoofdman, en weer koopman worden. Je werk is beëindigd! Verberg je, en rust!’

Graaf Lodewijk van Nevers bleef niet lang bij de hoofdmannen. Na zijn korte toespraak verliet hij ogenblikkelijk Biervliet, zonder een woord meer te verspillen aan de hoofdmannen en aan van Artevelde.

Wanneer de ruiters weer de weg van Assenede insloegen ontbonden de hoofdmannen de rijen en de mannen gingen langzaam terug naar hun wachtplicht of naar hun tent.

Graaf Lodewijk van Nevers, ondanks had wel het tegendeel beweerd in zijn kasteel van Male, maar nam toch ook in eigen persoon deel aan de conferentie van het parlement van Vlaanderen te Oostkamp. Hij herhaalde dezelfde eed. Te Oostkamp echter, zonder ook maar in één enkele zin de alliantie tussen de drie grootste steden te vermelden, eiste hij van de steden dat ze ook de eed van gehoorzaamheid aan hem zouden geven. Hij wou dat de eed herhaald werd door al de andere steden van Vlaanderen, opdat het graafschap zou verzoend zijn met de graaf.

Jacob van Artevelde was blij om de vrede hersteld te zien. Hij en de andere gezanten kwamen overeen om zich ervan te verzekeren dat alle andere steden van Vlaanderen, niet slechts de drie grootste, zich aldus verzoenden met de graaf.

Jacob van Artevelde constateerde dan opnieuw met grote tevredenheid dat het grootste deel van zijn doeleinden bereikt was: de wol werd weer in grote hoeveelheden binnengereden en binnen gevaren in Gent, de vrijheden van Gent en van de steden waren bevestigd door de graaf, Vlaanderen zou neutraal blijven in het conflict tussen de koningen, en Lodewijk van Nevers had gezworen dit alles te handhaven voor de goede vrede in zijn graafschap. Wat meer kon Jacob van de graaf verwachten? Jacob kon nu aftreden als opperhoofdman van de stad Gent. Twee redenen weerhielden hem ervan dat te doen.

Hij meende dat zijn taak nog niet gedaan was. Eerst had hij nog werk te doen, zoals beloofd, om al de steden van Vlaanderen te verzoenen met de graaf. Ten tweede was hij begonnen de macht te koesteren die hij uitoefende over Gent, zodat hij onwillig bleef die macht zo snel af te geven.

‘Ik houd niet zo zeer van de macht,’ dacht hij, ‘als van de genegenheid van de Gentenaars. Ben ik nu niet de meest geliefde man van Gent? Ik kan nu toch niet zo maar opstappen!’

Na het parlement van Oostkamp keerde Jacob van Artevelde terug naar Biervliet. De Leliaerts waren van de aarde verdwenen. Hun zaak was grotendeels zinloos geworden nu Gent zich verzoend had met de graaf. De koning was ver, en was niet ter hulp gesnelde van de ridders. Jacob van Artevelde bracht daarom zijn leger terug naar huis, maar hij liet wel een garnizoen achter te Biervliet om de stad te bewaken.

Jacob werd triomfantelijk aan het hoofd van zijn leger onthaald te Gent. De gildeleden marcheerden in ijzeren discipline de Kouter op, het militair oefenplein van Gent. Duizenden mensen juichten de helden van de militia toe in de straten. Iedereen nam het als normaal aan

dat Jacob van Artevelde een uitstekende veldheer was geweest. Gent had ook van het goed nieuws betreffende de verzoening met de graaf gehoord en van de aanvaarding van het neutraliteitsprincipe. De oude vrijheden waren herwonnen en de schulden met de graaf vereffend. De vrede was hersteld. De mensen waren tevreden om op hun hernieuwde veiligheid te kunnen rekenen. Zelfs de ergste voorstanders van Lodewijk van Nevers onder de schepenen applaudisseerden aan Jacob van Artevelde toen hij te voet met de troepen mee stapte. De militia van Gent werd ontbonden in de Kouter.

Niet lang daarna, op de tiende mei, reden Jacob van Artevelde, Willem van Vaernewijc als hoofdmannen, de schepenen van Gent met een afvaardiging van de schepenen van Brugge en Ieper, onder wie mannen zoals Hendrik Goethals, Jan Breydel, Jacob de Schotelaere en Hugo van Lembeke, vergezeld van vertegenwoordigers van Lodewijk van Nevers, naar vele van de kleinere steden in het westen van Vlaanderen. Ze vroegen aan de schepenen om de eden van trouw te hernieuwen aan de Graaf van Vlaanderen. Onder de steden die ze aandeden bevonden zich Bailleul, Ninove, Duinkerken, Kortrijk en Roeselare. Gent, Brugge en Ieper oefenden macht uit over uitgestrekte streken, maar niet over die steden van het westen van Vlaanderen. Niemand, vooral niet de Graaf, had vergeten dat de laatste verschrikkelijke opstand die het leven had gekost aan heel veel edellieden, de boerenopstand, uitgebroken was in die delen van het graafschap.

In de laatste week van mei bezocht die groep ook de steden in de gebieden van Vlaanderen die onder feodale verplichtingen lagen ten overstaande van de Duitse Keizer, het Land van Waas, het Land van Aalst, en de Vier Ambachten, de landen in het noorden van Vlaanderen en ten westen van de Schelde.

Op de achtste mei van 1338 zond Koning Edward III van Engeland een brief aan de schepenen van Gent, Brugge en Ieper. Hij verzekerde hen van zijn vriendschap en kondigde het vertrek aan van zijn afgezanten, de bisschop van Lincoln en de graven van Northampton en Suffolk, naar het vasteland. Hij stelde een vergadering voor met hen te Antwerpen. De afgezanten van Edward III moesten een commercieel en politiek bondgenootschap met de steden van Vlaanderen bespreken.

Jacob van Artevelde was nog steeds aan zijn ronde bezig van de Vlaamse steden in die periode van einde mei, zodat hij de delegatie van Vlaanderen niet kon vergezellen naar Antwerpen. De afvaardiging wist echter zeer goed welk soort tekst ze konden onderhandelen met de Engelse ambassadeurs.

Jacob zorgde er ook voor dat de koning van Frankrijk de correcte informatie kreeg betreffende de overeenkomst tussen de steden en de graaf. Thomas van Vaernewijc en Jan Utenhove, de twee aanzienlijkste ridders van Gent en trouwe bondgenoten van Jacob van Artevelde, reisden naar Frankrijk de derde juni.

Koning Filips VI van Valois ontving de Gentenaars hartelijk aan zijn hof. Hij had tegen die tijd begrepen dat het moeilijker was zijn wil door te drijven in Vlaanderen dan zijn raadgevers hem in hoop hadden voorgehouden. Het gemoed van de koning was toen ook geneigd naar verzoening. Hij had natuurlijk ook gehoord van de gesprekken die in Antwerpen moesten gehouden worden met de Engelse ambassadeurs. Als hij Vlaanderen nog een klein beetje in zijn greep wilde houden, dan kon hij de steden thans nog niet meer doen vervreemden van hem. Koning Filips onderbrak de betaling van de schulden van de steden aan hem, en ook de schulden van de individuele poorters uit de steden. De koning gaf een vrijgeleide aan Thomas van Vaernewijc waarin stond dat de Vlaamse kooplieden niet meer mochten gevangen genomen worden in Frankrijk. Dit moest een einde maken aan de grote smokkel tussen Frankrijk en Vlaanderen, zodat vooral ook de handelaars van Gent in veiligheid konden werken in het

noorden van Frankrijk en weer ongedeerd hun goederen over de Leie en de Schelde ver van en ver in de noordelijke streken van Frankrijk konden voeren.

In die eerste week van juni bleef Jacob van Artevelde in Gent. Hij had zijn volste vertrouwen gesteld in de onderhandelingen van Thomas van Vaerne wijc te Parijs, de onderhandelingen die belangrijk waren om ook de goede medewerking van Koning Filips te verkrijgen, zelfs al was de zending in de eerste plaats slechts bedoeld om de aankondiging te doen van de verzoening van de steden met de Graaf.

De vergaderingen te Antwerpen waren nog belangrijker, evalueerde Jacob. Hij had bereikt dat Gillis Vresele en Willem van Lake mee zouden deelnemen. Zij reden meerdere malen heen en weer tussen Gent en Antwerpen, om met Jacob de evolutie van de besprekingen te evalueren. De andere vertrouweling van Jacob van Artevelde was Jacob Masch, de hoofdonderhandelaar voor Gent. Masch zat regelmatig met Gillis en Willem samen om de vooruitgang te bespreken. Ze beslisten samen over vele punten en ook over hoe en wanneer Jacob van Artevelde in Gent op de hoogte moest gebracht worden van de ene of andere ontwikkeling. Jacob Masch keerde uiteindelijk naar Gent terug met een verdrag, overeengekomen met de afgezanten van Engeland. Masch las de tekst voor en legde hem uit aan de hoofdmannen en de schepenen van Gent. Jacob van Artevelde sprak zijn tevredenheid en zijn dank uit aan Jacob Masch, en hij werd daarin gevolgd door alle autoriteiten van Gent.

Aan het einde van juni, nog geen vijf maanden na het begin van het leiderschap van Jacob van Artevelde in Gent, ondertekenden de Engelse afgezanten van Koning Edward III en de gedelegeerden van Vlaanderen een verdrag waarmee de neutraliteit van Vlaanderen definitief erkend werd. Vlaanderen zou zonder de woede van de koning van Engeland op te wekken het recht hebben om Engelse en Franse strijders in haar gebied te weigeren. Engeland erkende de feodale plichten van de graaf van Vlaanderen aan de opperheer, de koning van Frankrijk, zodat de graaf nog steeds de oproep tot de wapens kon beantwoorden, zoals uitgeschreven in de *'arrière-ban'* van de koning van Frankrijk. De steden zouden echter geen troepen van hun milities zenden naar eender welke koning. Engeland zou wol leveren aan Vlaanderen. De Vlaamse kooplui konden niet slechts wol kopen in de stapel van Dordrecht; ze konden dat voortaan ook doen in eender welke stad van Engeland. Goederen die de zegels hielden van de Vlaamse steden konden ongehinderd in omloop gebracht worden in Engeland.

Op de dertiende juni van 1338 ondertekende ook Koning Filips van Valois een verdrag met Vlaanderen. Dit werd in triomf naar Gent gebracht door Thomas van Vaerne wijc op de eenentwintigste juni. De koning schreef dat hij de dringende verzoeken van zijn geliefde en trouwe neef, de graaf van Vlaanderen, gehoord had. Hij begreep de harde moeilijkheden die de inwoners van Vlaanderen hadden moeten lijden ten gevolge hun gebrek aan bepaalde goederen. De bewoners van Gent werden met verdriet geslagen door het interdict. Die rampspoeden beschouwend, had de Koning de misdaden van de inwoners van Vlaanderen vergeven en hij wou ook die daden vergeven zien door de paus. Het interdict zou opgeheven worden. De Vlaamse kooplui konden genieten van de vrije handel in Frankrijk, en aan de Engelse kooplui werd weer toegelaten vrij handel te drijven in het graafschap Vlaanderen. Aan de vijanden van Frankrijk moest weerstand geboden worden, maar de koning zou geen troepen van de steden opeisen, tenzij het graafschap rechtstreeks bedreigd werd. De graaf van Vlaanderen moest zijn feodale verplichtingen eren, en dat moesten ook de vazallen van de graaf doen.

Thomas van Vaerne wijc las dit verdrag plechtig voor aan de delegaties van de Vlaamse steden in vergadering te Gent.

Jacob van Artevelde kwam op een avond van midden juni in zijn woning in de Kalandenberg aan met de kopieën van de drie verdragen in zijn handen. Hij had een verdrag met de koning van Engeland, met de koning van Frankrijk, en met de graaf van Vlaanderen. In zijn zaal zat de ganse Pharaïldis groep, de mannen met wie hij besloten had de lotsbestemming van Gent te veranderen.

Aan zijn tafel zaten zijn vrouw, Katelijne de Coster, Gillis en Boudin Vresele, Wouter en Jan de Smet, Raes van Lake de Oudere met zijn zonen Raes de Jongere en Willem. Ook aanwezig waren Jan en Pieter Denout en de schippers Arnout en Jan de Hert, nu allen rijke poorters van Gent. Voor de eerste maal zat ook ik, de ridder Jehan Terhagen, geadopteerd als de zoon van de Vresele familie, achter mijn vriend en broeder Boudin Vresele.

Jacob las in het lang en het breed de drie teksten voor. De mannen luisterden ontroerd en met grote eerbied. Daarna braken de toejuichingen los. We vulden onze bekers uit de tonnetjes van zeer dure, zoete wijn die Raes de Oudere had meegebracht. We vroegen allen met verwondering hoe het mogelijk was om zo snel en zo efficiënt het lot van de stad te hebben omgedraaid, en ook om de graaf en de twee koningen tot andere gedachten te brengen. We waren ons allen zeer bewust van het succes van Jacob van Artevelde. Hoewel de autoriteiten allen gepast en gratievol aan Gent de vrijheden hadden weergegeven, nodig om haar rijkdom te verzekeren, en andere middelen toe te passen om te kunnen werken zoals voorheen, stelden ze allen dat dit resultaat slechts bereikt was door de demonstratie van kracht en de vastberadenheid van de stad. De overwinning van Biervliet was hierin een cruciaal element geweest.

‘Ja, de graaf en de koningen bevestigen hierin dat ze onze vrijheid geven,’ besloot Jacob van Artevelde, ‘maar vrijheid wordt nooit verleend! Vrijheid wordt genomen! We hebben onze macht getoond en de graaf en de koningen ertoe gedwongen onze vrijheden te garanderen. We hadden het nodig onze kracht met de wapens te tonen. We moesten het zwaard tonen en gebruiken om gevreesd te worden. Dat moet onze les zijn. Men verkrijgt slechts de vrijheid wanneer men bereid is er voor te strijden, en wanneer men de andere zijde kan overtuigen dat men bereid is dat te doen tot het bittere einde!’

De Pharaïldis mannen waren verbaasd met hun macht, verbaasd over hoe machtig hun stad eigenlijk was. Waren ze nu niet de gelijken van graven en koningen?

‘Wat moeten we nu nog verder doen?’ vroeg Raes van Lake de Oudere.

Niemand luisterde naar wat hij vroeg, want we juichten allen en we sloegen onze bekers tegen elkaar om ons succes te vieren.

Jacob van Artevelde had wel gehoord wat Raes vroeg. Hij had al een nieuw plan klaar, een andere droom. Hij zou nu niet stoppen! Dat kon hij niet. De smaak van het bloed van Biervliet had hem een smaak naar nog meer macht gegeven, het vertrouwen dat hij vroeger ontbrak, en hij had de bedoeling die macht voor nog meer te gebruiken.

Hoofdstuk 2. De neutraliteit van Vlaanderen. Zomer 1338 – winter 1340

Consolidatie

Op de twaalfde juli van 1338 zeilde Koning Edward III van Engeland met een grote vloot van oorlogsschepen uit de Theems. Hij had geld gekregen van het Engels parlement voor een campagne naar Frankrijk. Het geld kwam in de vorm van twintigduizend balen wol die ter zijner behoefte konden verkocht worden. Met hem zeilde zijn echtgenote, Filippa van Henegouwen, want Edward wou zijn bondgenootschappen in de Lage Landen ten noorden van Frankrijk consolideren. Hij moest vooral voorzichtig omgaan met Henegouwen, dat ook Holland en Zeeland inhield. Zijn schoonvader Graaf Willem van Henegouwen was ook de schoonbroeder van Filips van Valois door de Franse echtgenote van Willem! Edward voer samen met zijn edellieden, de graven van Derby, Warwick, Pembroke, Kent, Suffolk en Arundel. Ook de ridders Robrecht van Artois, die Frankrijk ontvlucht was, Reginald of Cobham en Walter de Manny vergezelden de koning met nog vele andere, mindere edellieden. Die mannen kwamen mee omdat ze aangelokt werden door de grote beloningen, de rijke oorlogsbuit, die ze konden veroveren in Frankrijk, zoals van de losgeld voor de ridders die ze in schermutselingen en veldslagen gevangen konden nemen.

Een week later liet de vloot de ankers los in de haven van Sluis, de eerste zeehaven van Brugge wanneer men vanuit het Noordzeekanaal naar Vlaanderen voer. Edward III zette zijn strijders niet direct aan de grond te Sluis, want volgens de recentste afgesloten verdragen zouden de Vlaamse legers weerstand tegen hem moeten bieden. Vlaanderen kon geen vreemde troepen in haar graafschap toelaten wegens het neutraliteitsprincipe waar ze aan hield. Edward wou zijn bondgenootschap met Vlaanderen niet al te snel op de proef stellen.

Toen het nieuws van een mogelijke invasie door Engelse troepen Gent bereikte, besprak Jacob van Artevelde de Engelse komst dadelijk met de twee broeders Maes en Willem van Vaernewijc in het Schepenhuis. De ene broeder was een vertegenwoordiger van de burgerlijke autoriteiten van Gent als schepenen van de Keure, de andere vertegenwoordigde de hoofdmannen van de stad, de militaire leiders.

‘De Koning van Engeland kan niet aan land komen met gewapende strijders,’ stelde de bezorgde Maes van Vaernewijc.

Maes vreesde dat Jacob van Artevelde het Engels leger zou toelaten de Vlaamse grond te betreden voor een uitval naar Frankrijk.

‘We hebben verdragen ondertekend waarin staat dat dergelijke inval strikt verboden is, zowel voor de Fransen als voor de Engelsen!’

‘Dat weet ik, en daar ben ik het helemaal mee eens,’ antwoordde Jacob van Artevelde geduldig. ‘De verdragen verbieden aan Koning Edward om voet aan grond te zetten met gewapende mannen. Maar we kunnen toch niet naar Sluis trekken met een groot leger, krijgslustig daar staan zwaaien naar de koning met onze goedendags in de handen, en hem toeroepen dat als hij zijn hoofd niet wilt ingeslagen zien hij direct moet wegzeilen! Een klein beetje hoofs gedrag zou toch welkom zijn, of niet?’

‘We kunnen onze militie samenroepen. Hij zal snel genoeg het nieuws van onze mobilisatie horen via zijn veelvuldige spionnen, en terugdeinzen!’

‘Neen, neen, neen,’ suste Jacob, het hoofd schuddend. ‘Ik zeg je dat we geen nood hebben aan stoer gedoe met wapens! Edward kent de verdragen even goed als wij. Hij is slechts onze vastberadenheid aan het testen. Misschien wil de koning slechts contacten leggen, zien wie het eerst naar hem toe komt, wie daar en nu met hem wil praten, als vriend of als vijand. Hij peilt naar hoe populair of hoe weinig welkom hij is in Vlaanderen. Ik moet naar hem toe rijden vóór andere idioten eerder bij hem geraken, zoals de vertegenwoordigers van de graaf. Ik zal aan Edward duidelijk maar beleefd zeggen dat we ons aan de verdragen houden tegenover al de aanbelangende partijen. We moeten hem eren, hem een beetje vleien, hem zeggen hoe knap hij is, maar ferm aan ons besluit houden.’

Maes van Vaernewijc knikte.

‘Als ik naar de koning rijd, Maes, zullen de schepenen daar dan mee akkoord gaan? Ik kan nu niet al de schepenen samenroepen om een beslissing te verkrijgen, want we moeten zeer snel handelen. Kun jij uitleggen aan de schepenen wat ik wil doen en hen winnen voor die wijze?’

‘Ik denk dat ik dat kan bewerkstelligen, Jacob. Als ik niet slaag, dan hebben we een ernstige geloofwaardigheids crisis op onze handen in Gent, maar ik meen niet dat zoiets zal gebeuren. Ga dus, en zeg aan de koning dat je als de officiële vertegenwoordiger van Gent komt. Ik regel de zaak wel achter je rug.’

‘Ik zal dat niet aan de koning moeten zeggen,’ grijnsde Jacob. ‘Vanaf het ogenblik dat ik een voet aan boord van zijn schip zet zal hij veronderstellen dat ik als de leider van Gent kom. Wat als de schepenen niet akkoord zijn daarmee?’

‘Dat zal niet gebeuren. Ik zal al mijn gewicht achter deze zaak werpen. Als het toch mocht gebeuren, dan zend ik wel een ijlboode naar Sluis om je te waarschuwen. Willem kan als boode dienen, maar het zal niet gebeuren! Zoveel krediet heb ik nog wel onder de schepenen.’

‘Goed,’ knikte ook Willem van Vaernewijc. ‘Wij dan, de hoofdmannen, doen voorlopig niets.’

‘Juist,’ voegde Jacob toe. ‘Je kunt echter met Maes afspreken en met hem beslissen wanneer je toch de militie moet samenroepen. De koning kan nog steeds met zijn leger voet aan wal zetten. Dan moeten we hem weerstand bieden. Ik zal ook van mijn kant een boode naar Gent sturen in dat geval. We hebben wel enige mannen van ons in Sluis.’

De schepenen en de hoofdman betuigden hun akkoord hiermee.

Jacob van Artevelde reed zo snel hij kon naar Sluis. De gezaghebbers van Sluis en van Brugge, onder wie ook de baljuw van de graaf, spraken kort met hem. Die mannen verschenen met bleke gezichten en bevende stemmen. Jacob van Artevelde sprak met de twee schepenen van Brugge die naar de grote Engelse vloot keken met groeiende vrees en bange voorgevoelens. Hij vroeg hen vriendelijk maar ook zo ferm als hij kon geen gewapende mannen in het zicht van de vloot naar de kaaien van de haven te brengen. Er was geen nood aan paniek. De twee schepenen van Brugge waren bezorgd, maar ze waren ook moedige mannen. Ze hadden niet over-gereageerd toen de Engelse vloot in het zicht van de haven kwam. Jacob ging met hen naar de kaaien, en in de verblindende zon zagen ze op het zilver schijnend water het wonderbaar schouwspel van enkele honderden schepenen die mooi in vele kleuren geschilderd waren, te wachten in de haven, maar nog steeds in zee. De Bruggelingen wezen naar de koninklijke oorlogskogge, de *Thomas*, vooraan.

Jacob van Artevelde vroeg onmiddellijk of een sloep hem naar de vloot kon brengen. Hij en de schepenen werden snel naar de Engelse vloot geroeid. Hun sloep toonde de grote standaarden van Brugge en Vlaanderen. Wanneer de vertegenwoordigers van de steden de vloot bereikten, moesten ze tweemaal vragen waar Koning Edward was, of hij wel aan boord van de *Thomas* was. Ten slotte stootten ze dan toch tegen de grote oorlogskogge die de *Thomas* genoemd werd, en die vers beschilderd was in zeer levendige kleuren, waaronder veel

goudkleur, en met de drie liggende leeuwen van het koninklijk schild. Ze vroegen toelating om aan boord te gaan.

Koning Edward keek van achter de reling van zijn schip hoe moeizaam Jacob van Artevelde en de schepenen koordladders gebruikten om de kogge in te klimmen. Jacob van Artevelde was de eerste om op het dek te springen. Boogschutters richtten hun bogen vervaarlijk naar hem.

De koning keek eerst zonder zich te bewegen naar het tafereel van de twee rijk uitgedoste mannen. De Gentenaars stonden duidelijk met enige schroom op het dek. De grote man gekleed in een korte, eenvoudige bruine kolder, lederen riem om de lenden, eenvoudige kousen en schoenen, slechts een lang mes dragend, de man die met de rijk uitziende mannen meegekomen was, stond trots en onbevreesd. Edward veronderstelde terecht dat de man in de meest eenvoudige klederen, maar met de meest energierijke ogen, de leider van Gent was, de hoofdman die de steun van de andere steden gekregen had in Vlaanderen. De steden kwamen met hem praten, in tijd eerder dan de gezanten van de graaf van Vlaanderen! Dat was goed nieuws, want Edward beschouwde de graaf als een vijand, de steden meer als zijn bondgenoten.

Koning Edward verwelkomde Jacob van Artevelde zonder enige ceremonie op het dek van zijn schip, in de opwekkende zeebries van de zomermorgen. Hij stak een hand uit naar van Artevelde toen de mannen bogen en zich voorstelden. De rechterhand van de koning ging naar de hand van Artevelde, maar zijn linkerhand kwam te liggen op de schouder van Jacob, en de koning glimlachte vriendelijk. Hij was nog een jonge man.

‘Het is goed om u in persoon te ontmoeten, heren van Vlaanderen! Welkom aan boord van de *Thomas*! Laat ons verder aan dek praten! Het is hier veel gezonder, in de eerste wind van de dag, beter dan in mijn enge kamers. Arundel, kun jij er voor zorgen dat er alstublieft stoelen op het dek geplaatst worden?’

De graaf van Arundel ging, en deelde bevelen uit aan de zeelieden. Stoelen en een tafel werden in een oogwenk aan dek gebracht, en bekers en wijnkruiken.

Jacob van Artevelde bestudeerde Koning Edward III. Hij was erg verbaasd met de persoonlijkheid van de koning, zeer onder de indruk van de man die hij zag. Edward III was zeer groot, een krachtige verschijning, zeer ridderlijk van houding, knap en elegant. De koning ging gekleed in blauwe wol die afgelijnd was met gouddraad, in een tuniek die tot op de knieën viel. De gouden, liggende leeuwen van Engeland waren geborduurd op de blauwe wol, en de tuniek was aan het middel dicht getrokken door een blauwe lederen riem die gesloten werd met gouden gespen. Een deel van de borst van de koning lag open in een smetteloos wit hemd. De koning droeg zware, lange gouden halssnoeren, donkerblauwe kousen en schoenen van blauw leder met lange tippen. Edward droeg geen maliënkolder. Hij zeilde op oorlogscampagne, maar hij verwachtte niet hier, in de haven van Brugge, aangevallen te worden. Wanneer de koning op het dek wandelde, op en neer ging, de handen in de heupen, bewoog hij zich zeer elegant, groots zelfs. Hij wees even later met een glimlach naar de tafel en de wijnbekers. Zijn ogen en gezicht lachten eerlijk, openhartig, naar zijn genodigden. Jacob van Artevelde merkte ook de puntige, blonde, geel wordende baard van de Koning, en de lange, dalende snorranden, een gelaatstrek die eerder ongewoon was in Gent. Daarna keek Jacob naar de donkerbruine, intelligente ogen, die dun stonden zoals die van een schipper, in een zonverbrand gezicht. De neus van de koning stond hoekig en krachtig. Edward had hoge kaaksbeenderen, maar zijn trekken waren mooi, een ietsje scherp, maar verzacht door de grijns vol charme die op zijn lippen lag, en door de rust, de natuurlijke eenvoud waarmee hij rond de Vlamingen stapte over het toch iets dansend dek.

‘De vrouwen moeten snel onderworpen worden aan deze kracht en charme,’ dacht Jacob. ‘Hoe vriendelijk is hij? Is hij warmhartig, wreed, hoeveel wilskracht heeft hij? Wat is hij, een wellustige vrouwenloper, een charmerende maar oppervlakkige politicus, een strijder, een sluwe intrigant, een man met een neiging naar pessimisme of naar optimisme? Waar vooral moet ik naar kijken om hem te kennen, te begrijpen? Is hij gevaarlijk, achterbaks of eerlijk en rechtuit? Is hij een man met een negatieve ingesteldheid of probeert hij het beste voor ons allen te bereiken? Zou ik van hem moeten houden, of niet? Ik hield al van bij het eerste zicht niet van Lodewijk van Nevers. Wat met deze koning?’

De twee schepenen van Brugge stonden nog met een plechtig en streng gezicht, maar Jacob had een lange ervaring met het onderhandelen van contracten. Een lachend, open gezicht en eenvoudige argumenten leidden meestal naar snellere en betere oplossingen. Jacob grijnsde zo breed als de koning. Zelfs vóór Edward of één van zijn graven, zoals Arundel of Warwick, een beker hadden kunnen grijpen, nam Jacob die het dichtst bij de tafel stond, er één op, en gaf die aan de koning, die de beker geamuseerd aannam en dronk. Dan nam Jacob van Artevelde ook een beker. De schepenen nipten aan hun beker met bijna gesloten lippen, maar Jacob en de koning dronken gretig. Beiden hadden dorst.

‘Zuurprijmen, die twee schepenen,’ dacht Jacob.

Hij dronk en juichte kort de koning toe.

Edward vergaf de weinig ceremoniële manieren van Jacob.

‘Hij is niet zeer snel lichtgeraakt en geen voorstander van streng protocol. Het is wellicht beter hem nog niet meer aan te porren,’ waarschuwde Jacob zichzelf.

De koning zei, ‘ik ben blij u uiteindelijk te ontmoeten, Sir van Artevelde. Gent heeft al enkele malen afgezanten naar ons hof gestuurd, maar ik had nog niet de gelegenheid om met al de schepenen en hoofdmannen van uw stad te spreken, en ook nog niet om met u kennis te maken. Ik ben onder de indruk van de mooie, brede haven die u hier hebt. Ik heb nog nooit zoveel transportschepen bijeen gezien. De baai beschermt de schepen zeer effectief!’

‘En ik heb nog nooit een dergelijke, machtige vloot gezien als u hier samengebracht heeft, uwe hoogheid,’ antwoordde Jacob van Artevelde beleefd.

‘U kunt me gewoon “mijn heer noemen”, Sir van Artevelde,’ ging de Koning verder. ‘Dit is niet gans mijn oorlogsvloot. Ik heb enkele schepen naar hier gebracht, niet mijn hele vloot.’

‘Wat kunnen we doen om u van dienst te zijn, heer?’ vroeg van Artevelde, bijna terloops.

‘Ik ben op weg naar Antwerpen,’ antwoordde Edward haastig. ‘Ik wou enige vertegenwoordigers van de Vlaamse steden ontmoeten, en natuurlijk u in het bijzonder, Sir van Artevelde!’

De mannen spraken Frans, zoals aan alle hoven op het continent gesproken werd, en Edward had daarom het Frans woord ‘Seigneur’ gebruikt voor Jacob.

‘Ik ben slechts de militaire leider van de stad Gent,’ vermeldde Jacob. ‘Ik ben de opperhoofdman van Gent. We kunnen een conferentie organiseren voor u en u onze beste families voorstellen, heer.’

‘Dat zou vriendelijk en aangenaam zijn. Dan zou ik echter mijn troepen aan land moeten brengen, en dat zou heel wat tijd vergen. Ik denk tevens niet dat mijn leger thans welkom kan zijn op Vlaamse bodem, is het niet, Sir van Artevelde?’

‘U zou zeer welkom zijn, heer, inderdaad, en we zouden u een sterke escorte geven van vele strijders om uw veiligheid te verzekeren. Onze verdragen laten inderdaad geen vreemde troepen op het Vlaams land toe, zoals ik meen dat u weet en begrijpt. Gelieve ons echter alstublieft te beschouwen als vrienden van Engeland. We willen volledig vrij handel drijven met Engeland. We willen zo onze welvaart verhogen door het laken te verkopen dat we maken met de Engelse wol, ook al aan het Engels volk, en zo samen beter worden. Onze

landen kunnen heel zeker veel winnen van de handel. We hebben feodale plichten aan onze opperheer, de koning van Frankrijk, en dus verkiezen we neutraal te blijven in de conflicten tussen Engeland en Frankrijk.’

‘Ik had gehoopt op warmere en meer directe verhoudingen, Sir van Artevelde! We hebben uw advies nodig in vele zaken. Ik had graag een open geest gewild voor onze problemen.’

‘Die kunnen we u volhartig geven, heer,’ antwoordde Jacob.

Jacob voelde zich ontspannen. De koning vond het blijkbaar niet echt realistisch om zijn strijders aan land te zetten. Edward zou de recente verdragen niet schenden. Hij had zich misschien Sluis zelf willen aanzien, de grootsheid van één van de grootste havens in de wereld willen aanschouwen. Hij had willen zien hoe de Vlamingen reageerden op zijn machtsvertoon. Waarschijnlijk wou hij ook om proviand in te nemen voor zijn leger, wat van Artevelde wist als reeds verzorgd door de schepenen van Sluis. De koning wou wellicht eveneens kort spreken met enige invloedrijke mannen van Vlaanderen, zij het niet met de hovelingen van de graaf.

Jacob van Artevelde dronk opnieuw en hij hield een ogenblik van stilte aan. Hij keek even naar de zee.

Dan zei hij plots, op beleefde toon, ‘we kunnen een ontmoeting ook opzetten, heer koning, met u en de vertegenwoordigers van de steden, hier te Sluis, of ergens anders in Vlaanderen. We moeten echter onze nieuw gedefinieerde neutraliteit bewaren.’

‘Wat natuurlijk betekent dat u hier mijn mannen niet van boord van mijn schepen zult toelaten!’

‘Daar vrees ik voor, heer, maar we zouden wensen dat u zich absoluut verzekerd kunt voelen van onze sympathie. Mag ik er u ook op wijzen, zoals u voorzeker weet, dat ik geen edelman ben in mijn land. U doet me een te grote eer aan door me aan te spreken met “Sir”. Ik ben slechts wat u misschien een “meester” zou noemen in uw land, of een “Mer” in mijn eigen taal. Ik ben een gewone man. Ik leid het leger van Gent, dat is al.’

‘Ik weet wie u bent en wat u doet, Sir van Artevelde. De gewoontes van Frankrijk zijn niet die van Engeland. Niemand in mijn land die een leger leidt van hoeveel, misschien tienduizend strijders, meer in elk geval dan ik met een vloot kan brengen, is geen gewone man. Een dergelijke leider zou steeds aangesproken worden met “Sir” in Engeland, en het is mijn bedoeling om dat zo verder te houden. Wij eren mannen zoals u, Sir Jacob, en aan hun echte waarde. Mannen die de hoogste functies in mijn land bereikt hebben, ten gevolge hun persoonlijke bekwaamheden, zijn edellieden van Engeland. De mensen in mijn koninkrijk zijn praktische mannen en vrouwen, Sir van Artevelde. We appreciëren en belonen eender welke man die grote bijdragen levert aan ons koninkrijk. We zijn klein tegenover onze vijanden, te klein om talent te weigeren, of dat nu politiek of militair is. Zeg me, hoe kunnen wij de bondgenoten worden van de Vlaamse steden? Ik meen waarachtige en trouwe bondgenoten, niet slechts vrienden, maar echte bondgenoten?’

‘Het graafschap Vlaanderen, heer, werd in feodale leen gegeven door de koning van Frankrijk aan Lodewijk van Nevers. Graaf Lodewijk is getrouwd met een Franse prinses van koninklijk bloed. Hij kan niet en wil niet verzaken aan zijn feodale verplichtingen. De graaf is onze heer. Een open, rechtstreekse opstand van de steden van Vlaanderen tegen de graaf is een daad tegen alle eden van onze schepenen en tegen onze door God benoemde heer in. Vlaanderen zou geëxcommuniceerd worden en onder het interdict geplaatst, bij macht daartoe gegeven door de pausen aan de koning in geval van opstand tegen onze opperheer. We zouden weer aangevallen worden door het Frans feodaal leger, zoals gebeurd is in het verleden. We hebben veldslagen gewonnen tegen Frankrijk in het verleden, en we hebben veldslagen verloren. We wensen in vrede te werken en handel te drijven. Neen, we kunnen gewoon thans niet openlijk

een effectief bondgenootschap met Engeland aangaan, hoeveel sympathie we ook voor u hebben.’

‘Dat is gesproken zoals een handelaar, zoals een koopman,’ siste Koning Edward nu lichtjes geïrriteerd.’

‘Dat is wat ik ben,’ wierp Jacob fluisterend terug.

Koning Edward dronk, keek weer in de verte naar Sluis, hij leek na te denken, keek dan weer naar de meeuwen die boven het schip vlogen en in de mast schreeuwden. Jacob van Artevelde meende nu zeker dat hij de koning beledigd had met zijn woorden. Hij vloekte in zijn geest. Hij had voorzichtiger moeten zijn.

Na enkele ogenblikken nog, zuchtte Koning Edward diep. Een zure glimlach vormde zich op zijn dunne lippen.

‘Ik begrijp uw dilemma, Sir van Artevelde, en ik zou het dilemma graag voor u willen wegnemen. Ik houd van koopmannen zoals u. Handelaars, leerde ik, kunnen ook subtiele mannen zijn, Sir Jacob! Ik dank u voor uw openhartigheid en voor uw oprechtheid, uw logica. U had me vage, hoffelijke, lege beloften kunnen voorschotelen waarvan zowel u als ik zouden weten dat ze nooit vervuld zouden worden. Ja, ik waardeer uw eerlijkheid. De toestand is eenvoudig.’

De koning pauzeerde. Hij wachtte een tijdje, keek naar van Artevelde, en leek dan tot een moeilijk besluit te komen.

Edward zei, ‘er bestaat nochtans een eenvoudige oplossing voor uw dilemma! U zegt dat u gebonden bent door heilige verplichtingen aan de koning van Frankrijk, maar wie is de koning van Frankrijk? Is dat Filips van Valois? Filips heeft zich de troon aangematigd die volgens het recht aan mij toebehoort!’

‘Wij, nederige poorters van Gent bepalen niet wie de koning van Frankrijk is, heer. De edellieden van Frankrijk en de paus beslissen over dat onderwerp. Waarachtig, als de troon van Frankrijk uw rechtmatige erfenis is, dan zal God u die troon ooit overhandigen, en wij zullen trouw de koning van ons land dienen. Ik zou dergelijke ontwikkeling zeer verwelkomen, want een opperheer moet zorgen voor zijn onderdanen, voor hun welvaart, en ik denk niet dat Filips van Valois veel geeft om het Vlaams volk!’

‘Het ziet er dan naar uit, Sir van Artevelde, dat ik de kroon van Frankrijk met de wapens zal moeten nemen, want de edellieden van Frankrijk hebben gekozen voor iemand onder hen, voor Filips van Valois, en de pausen van Avignon zijn Franse bisschoppen. Ik heb de indruk dat u niet veel van uw graaf en van uw koning houdt. Kunt u bereid zijn mij te helpen?’

‘Ik persoonlijk zou dat doen, heer. De steden van Vlaanderen, echter, hebben bepaald om neutraal te blijven in het conflict. De steden van Vlaanderen zullen zich houden aan de verdragen die nog onlangs afgesloten werden met u en met Filips van Valois. Gelieve aan het volgende te denken. Vlaanderen heeft graan nodig om brood te kunnen bakken, en ons graan komt uit Frankrijk. Vlaanderen koopt wol van Engeland ten gevolge onze verdragen, want de wol laat ons toe te overleven. En de wol betaalt ook voor de Engelse expedities!’

Koning Edward gromde.

‘Natuurlijk, natuurlijk,’ gaf hij toe. ‘Ik weet heel goed wat de verkoop van balen wol betekent voor het koninkrijk en voor mij.’

Koning Edward nam Jacob van Artevelde opnieuw bij de schouders, en zei, ‘kijk hoe mooi het land en de zee hier zijn, Sir Jacob! Ze liggen beide zo wonderbaar als de rug van een naakte vrouw. Vandaag kunnen we genieten van het zicht en van de wijn. Ik biecht aan u op dat ik niet enkel naar hier gevaren ben om te genieten van het landschap. Deze wateren worden geteisterd, onveilig gemaakt door kapers, door Franse piraten. Ik hoopte enige van die schepen te ontmoeten op zee en die schepen in brand te steken. Engeland wordt geteisterd

vanuit deze zee! De piraten zijn natuurlijk gevluht zodra ze mijn vloot zagen, want ze zijn slechts lafaards. Morgen zeil ik met mijn vloot naar Antwerpen. Ik heb meer bondgenoten nodig in de Lage Landen om mijn kroon te winnen.’

Na dit gesprek bleven Koning Edward, Jacob van Artevelde, de graven van Engeland en de schepenen nog slechts praten over veel minder belangrijke onderwerpen. Een uur later verlieten Jacob en de twee, nu lichtjes dronken schepenen van Brugge, het vlaggenschip van de koning, verrukt met hun bezoek.

Jacob van Artevelde bleef nog een dag langer te Sluis om met eigen ogen de Engelse vloot statig uit de baai van Sluis en uit het Zwin te zien zeilen, de monding van de Schelde in, naar Antwerpen. Daarna reed hij terug naar Gent om verslag uit te brengen van het korte, hoofse bezoek dat Koning Edward aan Vlaanderen gebracht had. De koning had geen gewapende troepen aan land gezet, in overeenstemming met de bepalingen van de afgesloten verdragen. Jacob kon bevestigen dat Koning Edward de verdragen die ondertekend werden ook respecteerde. Jacob vertelde ook hoe veel meer hartelijk, beleefd, concreet en oprecht zijn gesprek met Edward was verlopen, in sterk contrast met enig gesprek dat hij tot nog toe kon hebben met de graaf van Vlaanderen. Wenkbrauwen gingen omhoog in Gent toe Jacob van Artevelde sympathie toonde voor Koning Edward van Engeland, maar niemand durfde op dat ogenblik openlijk bezwaren maken daartegen. De schepenen prezen Jacob voor zijn succesvolle zending als vertegenwoordiger van de stad.

In het begin van augustus werden te Gent de procedures opgestart om nieuwe schepenen aan te duiden. Willem van Artevelde, de broeder van Jacob, werd als schepen verkozen, samen met de brouwer Hendrik Goethals, de ridder Jan van Steenbeke, Jacob van der Hoyen, Gerard de Neut, Lievin van Veurne, Boudin ute Meran, Jan Rugginstul en nog anderen. Jan Speliaert, werd de eerste schepen van de Keure. Schepenen van het Gedele werden Willem de Meerseman, Zeger uten Dale, Jan Minneman, Simon de Necker, Willem Molenyser, en anderen. Deken van de volders werd Jan van Dersele, deken van de wevers Jan van der Vloet en als deken van de kleinere gilden Willem Yoons. De meeste van die mannen stemden overeen met de politiek van Jacob van Artevelde.

Jacob van Artevelde onderdrukte met de wapens en met zijn gewoonlijke overredingskracht alle oppositie in de kleinere steden rond Gent en in Vlaanderen om zijn regime van de neutraliteit van Vlaanderen te verstevigen. Dat betekende soms dat hij zijn krachten en inspanningen erg moest wijten aan die zaak teneinde de orde te bewaren, want niet iedereen in de steden ging volledig akkoord met de opinies van Jacob. Niet steeds gedroegen de hoofdmannen die hij in die steden plaatste zich zoals het hoorde en hij gewent had. Jacob zond bijvoorbeeld Ser Jan van Abbinsvoorde en Gerard Toen naar Kortrijk om daar dienst te doen als hoofdmannen en om zijn politiek te doen uitvoeren volgens de verdragen. Gerard Toen bleek echter een gewelddadige man te zijn, en de twee hoofdmannen werden later beschuldigd van afpersingen. Het oproer dat daarbij in Kortrijk opstak moest in september onderdrukt worden.

Ook de graaf van Vlaanderen koesterde een wrok wanneer hij zag hoe Gent de bovenhand nam in Vlaanderen en zijn gezag ondermijnde.

Jacob van Artevelde bracht effectief rust in de steden van Vlaanderen ten overstaan van het nieuwe neutraliteitspact, en ook ten overstaande van de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Nevers, die gezworen had dat pact te eren. Hij deed hetzelfde met de kasselrijen van het land

en preekte overal verzoening en vrede. Heel wat schepenen en hoofdmannen van Gent werden op gelijkaardige missies uitgezonden, en Jacob rapporteerde ook enige malen aan de graaf in het kasteel van Male over hoeveel vooruitgang was gemaakt.

Voor één van die ontmoetingen stapte van Artevelde eens te meer de zaal van de graaf in. Hij had een dozijn van zijn wachters buiten het kasteel gelaten. Hij was vermoeid, want hij had de laatste dagen meerdere van dergelijke zendingen uitgevoerd.

Graaf Lodewijk van Nevers verwachtte Jacob van Artevelde die dag. Hij zat weer op zijn grote, houten zetel in de zaal, waar hij met de edellieden van zijn hof overlegde. Hij wou dat de hovelingen hoorden en de waarde konden inschatten van wat de opperhoofdman van Gent kwam melden, zodat hij hun raad nadien kon inwinnen. Van Artevelde was tegen dan gewoon geraakt aan de graaf. Lodewijk van Nevers maakte geen indruk meer op Jacob, zodat hij ook niet meer met ontzag opkeek naar de pracht van de ontvangstzaal. Hij gaf nog minder aandacht aan de opzichtig geklede hovelingen.

Het was de tweede augustus van 1338, een zeer warme, zwoele dag zelfs. Jacob wou een heel kort mondeling verslag afleveren en daarna het kasteel snel verlaten, op een draf weer naar Gent rijden. Dit zou één van de laatste malen moeten worden dat hij nog een verslag zou uitbrengen, want hij bracht niets belangrijker meer dan wat een schepenen de graaf in een korte, zakelijke brief kon meedelen.

Jacob stapte naar de graaf. Hij merkte enkele ridders van Gent in de zaal op, mannen die hij niet verwacht had zo dicht bij de graaf te zien in dit kasteel en gezelschap. Jacob vroeg zich af waarom die ridders, die hij ooit verraders van de stad had genoemd, hier aanwezig waren.

Waren die mannen opgeroepen om aan hem, Jacob, te demonstreren dat de graaf nog steeds een machtig gevolg had in Gent? Wou Lodewijk van Nevers opnieuw een sterke indruk op hem maken? Wou de graaf aan zijn ridders tonen hoe de opperhoofdman van Gent zich aan hen kwam vernederen met een verslag? Jacob voelde de woede opwellen in zijn geest, maar hij beet op de lippen en zwoer tegen zichzelf om kort en passief te blijven.

Jacob stopte vóór de graaf, boog snel, en hij begon daarna uit te leggen welke maatregelen genomen waren in welke stad en kasselrij, wie gedelegeerd werd met hoeveel mannen van de militie van de drie grootste steden van Vlaanderen.

Jacob had zelfs nog niet opgehouden met spreken wanneer hij achter zich al luid hoorde lachen. Hij onderbrak zijn verslag en draaide zich instinctief naar de zaal om iemand te horen roepen, ‘we hebben hier een laag geboren man die schoenen draagt met lange tippen, een tuniek met lange mouwen, in de klederen van een wapenteken dat opgesteld is tijdens het carnaval van de lente. Denken jullie dat die man ook een lange staart heeft?’

Jacob van Artevelde zag dat de stem kwam uit een groep ridders en landeigenaar-poorters van Gent die samenhoorden. Ze stonden hem nu spottend en grijnzend uit te lachen. Jacob negeerde eerst die mannen. Hij wou niet reageren op een belediging, naar hem gegooid door een domme, misschien dronken man, in een vijandige omgeving. Hij wou zijn verslag beëindigen met een paar laatste zinnen, en dan weg gaan. Hij zag echter ook Graaf Lodewijk grijnzen, een lach van spot op zijn gezicht, en de graaf luisterde naar de grap en de spot die verder duurde, niet meer naar wat hij, Jacob, te zeggen had. De woede van Jacob barstte uit.

Hij draaide zich weg van de graaf, stapte naar de Gentenaars en riep, het feit negerend dat hij omringd was door vijanden, door mannen die jaloers op hem waren en die hem haatten, ‘hebt u iets in mijn gezicht te zeggen, Ser Volker? Hebt u slechts de moed om achter mijn rug te spotten?’

De man die Jacob van Artevelde bespot had was Volker uten Rosen, een ridder en wever van Gent. De man was een vriend van de broeder van Jacob, en hoewel blijkbaar een Leliaert, een man die gewoonlijk de van Arteveldes goed toegenegen was. Volker uten Rosen was ook een zeer impulsieve man, echter, die niet veel verder dacht dan zijn neus lang was, steeds bereid bleef om als eerste lawaai te maken in een groep. Hij was een eerder domme opschepper en een oproerzaaier. Had Volker uten Rosen een indruk willen maken op de graaf door Jacob te bespotten en te beledigen, en zo in de gunst van de graaf te komen?

Volker antwoordde hooghartig, ‘deze zaal is een plaats voor ridders, boer! Het is geen plaats voor laaggeborenen. Kan Gent zelfs niet meer een echte ridder afvaardigen, een schepen van de oude geslachten, om verslag uit te brengen?’

‘Bent u nu echt aan het proberen me te beledigen, Ser Volker, of bent u slechts zo idioot als u er uitziet?’ vroeg van Artevelde.

De rechterhand van Volker uten Rosen bewoog naar zijn zwaard, maar voordat het wapen meer dan één derde de schede was uitgetrokken, had Jacob van Artevelde al zelf ook zijn zwaard getrokken. Hij sprong terzijde en trok een lange, bloedige wonde op de borst van Volker. Ondanks de kwetsuur stak uten Rosen heftig naar voren met zijn naakt zwaard. Jacob vervolgde echter de impactlijn van zijn wapen. Hij sneed nu neerwaarts verder, stapte naar de andere zijde van uten Rosen en zaagde aan de hals van de man.

De ogen van Volker uten Rosen gingen breed open van verbazing. Zijn zwaard kletterde op de grond. Jacob van Artevelde gebruikte dat ogenblik om de punt van zijn wapen in de borst van de man te duwen en hij wierp al zijn gewicht achter die stoot. Volker droeg geen maliënkolder. Bloed sproot overvloedig uit de hals en de borst van de ridder. Hij viel langzaam zijwaarts naar de vloer.

Het doden was zo snel gebeurd, met zulke grote snelheid en krachtige energie uitgevoerd, dat de edellieden van het hof met open mond en in stilte bleven staan, totaal verrast met de gruwelijke daad. De edellieden wisten niet dat Jacob van Artevelde gedurende jaren lessen in vechten met het zwaard gevolgd had bij de beste schermer van Gent, een ervaren strijder.

Jacob had ook te Biervliet gevochten!

Jacob van Artevelde draaide zich weer naar de graaf, boog stijf, oordeelde dat de rest van zijn verslag niet meer nodig was, draaide zich nog eens, toonde zijn rug aan Lodewijk van Nevers, en hij stapte naar de deuren van de zaal. Hij had de deur bijna bereikt, wanneer het pandemonium achter hem losbarstte. Jacob hoorde luid schreeuwen van woede over het schandaal. Een moord aan het hof! Hij vreesde in de rug neergestoken te worden. Hij liep dan bijna naar de veiligheid van de deur, maar de graaf moest een teken gegeven hebben hem vrij en levend te laten vertrekken, want hij geraakte ongedeerd aan de deur. Hij trok de panelen open, wandelde verder, liep zonder omkijken, en geraakte tot bij zijn paard en zijn wachters. Hij riep hen toe direct te paard te stijgen. Ze reden zo snel ze konden van Male weg.

Niemand volgde hen. Jacob veronderstelde dat hij voor een lange tijd niet meer zou welkom zijn aan het hof van Vlaanderen, maar dat kon hem nog minder schelen dan vroeger. Niemand kon de eer van een van Artevelde, van de opperhoofdman van Gent, onbestraft smaden!

De bondgenoten van Koning Edward

Koning Edward III van Engeland zeilde uit de baai van Sluis op de eenentwintigste juli van 1338. Hij kwam twee dagen later te Antwerpen aan. Zijn klein leger ging aan land te Antwerpen, en zijn vloot keerde naar Engeland weer, maar werd onderweg erg geteisterd door Franse schepen.

Edward begon direct te onderhandelen met zijn bondgenoot, Hertog Jan van Brabant. Hertog Jan bevestigde zijn vriendschap en zijn verbond met de koning van Engeland. Hij weigerde echter beleefd om zijn strijdkrachten te voegen bij die van de Engelse koning om Frankrijk binnen te vallen.

Hertog Jan gaf als argument dat Brabant deel uitmaakte van het Heilig Rooms Rijk van Duitsland. Een hertog van Brabant kon niet handelen zonder de goedkeuring van de Duitse keizer, de vrede van het keizerrijk niet in gevaar brengen door een oorlog te beginnen met een ander land. Toch bevestigde hij in een conferentie te Antwerpen zijn verbond met Engeland in een nieuw verdrag, al bracht dat verdrag niet veel nieuws bij aan de vroeger afgesloten beloftes. De afvaardigingen van de steden van Vlaanderen, die eveneens te Antwerpen uitgenodigd waren, herhaalden dat ze vasthielden aan hun neutraliteit en bijgevolg eveneens hun strijdkrachten niet konden toevoegen aan het Engels leger. Hoe goed begreep Edward dan op dat ogenblik dat zijn bondgenoten hem slechts met woorden doch niet met daden steunden, ten koste van zeer grote bedragen van hem en van het Engels koninkrijk!

In diezelfde zomer van 1338, versterkte Filips van Valois de stad Kamerrijk, Cambrai, waarvan Willem d'Auxonne de bisschop was, en ook de kastelen en vestingen aan de grenzen met Henegouwen en Vlaanderen. De koning bereidde zijn garnizoenen voor om een invasie van Engelse troepen af te slaan. Daarna beval hij aan zijn vazallen om zich weer te verzamelen te Amiens. Hij bereidde zich voor op de oorlog.

Koning Edward was ondertussen erg ontgoocheld, vooral ook omdat de balen Engelse wol die hij gehoopt had te zien op hem liggen wachten in de haven van Antwerpen, de wol die voor zijn strijders moest betalen, niet waren aangekomen! Hij moest nu echter vooruit! Als zijn bondgenoten van Brabant hem naar het Duits keizerrijk verwezen vooraleer ze hem steun wilden verlenen in zijn conflict met Frankrijk, dan moest hij zich maar wenden tot de Duitse keizer!

De keizer van het Heilig Rooms Rijk van Duitsland, Ludwig van Beieren, heilig maar geëxcommuniceerd wegens een conflict met de paus, bevond zich op dat ogenblik te Koblenz aan de samenloop van de Rijn en de Moezel. Het Duits rijk kende geen kroondomeinen en het had geen erfelijk systeem van troonopvolging. De Duitse keizer werd verkozen door de vorsten van de landen! Koning Edward reed naar Koblenz in het begin van augustus van 1338. Hij vond het keizerlijk hof in de oude Romeinse stad. Samen met de keizer zetelde daar een hof, bestaand uit de hoogste adel van Duitsland, de kiezers, de aartsbisschoppen van Mainz, Keulen en Trier, de graaf van het Palatinaat van de Rijnlanden, de hertog van Saksen, de markgraaf van Brandenburg, en nog vele anderen. Koning Edward sprak met de keizer en zijn hof, dag na dag, en hij won langzaam maar zeker, moeizaam, sympathie voor zijn zaak. Hij kon de Duitse keizer overhalen omdat die man ook Filips van Valois en zijn Franse paus haatte. Edward verkreeg tevens de steun van de echtgenote van de keizer door zijn natuurlijke charme bij de vrouwen. Hij pleitte en smeekte. Keizer Ludwig wou niet echt te zeer lastig gevallen worden met wat er aan de verre, westelijke randen van zijn reusachtig keizerrijk gebeurde. Hij wou Koning Edward eigenlijk kwijt raken en nooit meer over de man horen praten. Zijn raadgevers stelden hem iets drastisch voor om dat te verwezenlijken, en dat gaf hij ook aan Edward mee. Keizer Ludwig gaf aan Edward de functie van vicarius-generaal van het keizerrijk voor de landen buiten Duitsland zelf. De benoeming tot vicarius-generaal werd verleend door de keizer en bekrachtigd door de aartsbisschop van Trier in naam van de kiezers en de adel van het keizerrijk.

Als vicarius had Edward nu het recht om in naam van de keizer te handelen in de Lage Landen. Hij had het recht om eender welke stad die Frankrijk veroverd had op het keizerrijk

weer in te nemen en om wraak te nemen voor eender welke belediging gedaan aan het keizerrijk, of voor eender welke daad die ten nadele van het keizerrijk was verricht. Bijvoorbeeld kon Edward beweren dat de kasselrijen van Lille, Douai en Béthune veroverd werden door Frankrijk op de graaf van Vlaanderen, die minstens gedeeltelijk ook de vazal was van de keizer omdat de graaf gebieden in Vlaanderen hield voor de keizer. Als vicarius had Edward zelfs het recht de hulp in te roepen van de graaf van Vlaanderen en diens leger. De graaf had inderdaad feodale plichten ten overstaande van de keizer voor het Land van Waas, de Vier Ambachten en het Land van Aalst.

Van Koblenz reed Edward terug naar de Lage Landen om daar zijn triomf te smaken. Hij reed naar Herck in Limburg en zette daar zijn hofhouding als vicarius op. Hij riep de heren van de Lage Landen naar zich toe om hem hun hulde te komen betuigen. De conferentie werd gehouden in een grote schuur die dienst deed als opslagplaats van granen. De handen van de hertog van Brabant en van de graven van de naburige landen werden aldus omgewrongen door de nieuwe macht van Edward. Edward probeerde hard om niet teveel te lachen wanneer al die heren nu vóór hem bogen en zijn bevelen opwachtten. Ze moesten niet lang wachten. Edward beval hen hun legers te verzamelen voor het volgend jaar, 1339, en een belegering te beginnen aan de stad en het bisdom van Kamerrijk, Cambrai, in het noorden van Frankrijk, een stad die de koning van Frankrijk op onwettelijke wijze overgenomen had van het keizerrijk.

Enkele dagen later beval Edward aan de vorsten om in zijn naam met Filips van Valois te onderhandelen alsof hij, Edward, de rechtmatige koning van Frankrijk was. Keizer Ludwig van Beieren schreef ook brieven naar de steden van Vlaanderen om hen aan te kondigen dat Edward aangeduid was als vicarius van het keizerrijk. De keizer prees de steden voor hun ijver, vastberadenheid en doorzettingskracht waarmee ze tegen de mensen vochten die het keizerrijk vijandig gezind waren. Hij beloofde hen zijn steun.

In september dan, kwam de graaf van Gelderland, de schoonbroeder van Koning Edward, in Vlaanderen aan om de rechten van Edward als vicarius uit te leggen. Edward kon de plichten voor de keizer aan zijn vazallen voor zich opeisen. De graaf van Vlaanderen zou militaire diensten moeten verlenen aan de keizer, eigenlijk aan diens vicarius, of het gevaar lopen zijn feodale leengebieden te verliezen.

Edward riep al zijn vazallen van de Lage Landen samen te Mechelen. De problemen van de Lage Landen werden besproken. De graaf van Gelderland legde uit dat de keizer bemerkte had dat de graaf van Vlaanderen uitgestrekte gebieden verloren had aan de Koning van Frankrijk, verliezen die hij betreurde. De keizer was bereid Vlaanderen te helpen Lille, Douai en Béthune te heroveren. Daar Koning Edward van Engeland de rechtmatige koning van Frankrijk was, werd de graaf van Vlaanderen aangemaand die gebieden op te vragen van Edward. De graaf van Gelderland en de keizer bevalen de steden van Vlaanderen in wijsheid, wet en recht de situatie te onderzoeken en hun graaf advies te geven over hoe de onrechtmatig afhandig gemaakte gebieden terug konden toegevoegd worden aan het graafschap. De koning van Engeland kon voordelen toewijzen aan Vlaanderen. Hij kon een munt slaan die in alles gelijk was aan de munt van het keizerrijk van Ludwig van Beieren. Hij kon al de charters van de steden van Vlaanderen weer in voege laten brengen, opdat de ambachten zouden kunnen uitgeoefend worden zoals de vroegere koningen van Frankrijk afgekondigd hadden. Edward, koning van Engeland en van Frankrijk, kon de wolstapel overbrengen naar Vlaanderen en hij kon Vlaanderen helpen om Lille, Douai en Béthune terug te winnen. Al de veroordelingen, straffen, betalingen van boetegeld en gelden voor andere doelen die onrechtmatig door Filips van Valois aan Vlaanderen opgelegd waren, werden afgeschaft. Het keizerrijk en Edward zouden Vlaanderen helpen om bevrijd te worden van bandieten en

plunderingen. De koning van Frankrijk, Edward, zou nooit nog verdragen afsluiten met Vlaanderen zonder de overeenkomst en het akkoord van de graaf van Vlaanderen en de vertegenwoordigers van het land. Edward kon na het graafschap al de vrijheden verlenen die nuttig konden zijn voor Vlaanderen en die hij het recht had te verlenen. De graaf van Gelderland had reeds vroeger voorgesteld om de wolstapels van Frankrijk en Engeland te verenigen als één stapel, hopen de Vlaamse steden daar enthousiast over te doen worden. De vertegenwoordigers van Vlaanderen, echter, hielden zich steevast aan hun politiek van neutraliteit.

Edward had naar de conferentie van Mechelen ook de gedelegeerden van de steden van Vlaanderen en van de graaf uitgenodigd. Jacob van Artevelde nam deel aan de gesprekken, met de afgevaardigden van Gent. De vertegenwoordigers van de graaf beloofden militaire dienst te verlenen aan de keizer en bijgevolg ook aan de vicarius-generaal, voor de landstreken die de graaf in feodale leen hield van Keizer Ludwig. Hoeveel Lodewijk van Nevers dat ook echt zou waar maken was een open vraag.

Prinses Margaretha

Graaf Lodewijk van Nevers reed van het noorden van Frankrijk terug naar de gebieden van Nevers en Rethel in het oosten van Frankrijk. Het land van Rethel had hij geërfd van zijn moeder die gravin van Rethel was geweest. Nevers, het Nivernais gebied, en nog meer landen, was het graafschap dat hij geërfd had van zijn vader en van zijn grootmoeder Yolande, gravin van Nevers. Nevers was het graafschap dat Lodewijk als zijn thuis beschouwde. Hij was er zich zeer goed van bewust dat zijn voorvaders hem het graafschap Vlaanderen hadden veilig gesteld tegenover de druk van de Franse koningen die het land hadden willen inlijven bij de domeinen van de Franse kroon. Hij was de afstammeling van edele en moedige graven van het noorden, het kleinkind van de befaamde en geliefde Robrecht III van Béthune en het achterkleinkind van de niet minder grote Gwijde I van Dampierre. Hij had de kronieken van zijn familie gelezen en geluisterd naar de verhalen die zijn vader en grootvader hem verteld hadden. Maar hoe kon hij het hoofd bieden aan de koning van Frankrijk wanneer de steden van Vlaanderen hem hun uitgebreide middelen weigerden of nog erger zelfs, zijn autoriteit in vraag stelden? Zat hij niet gevangen tussen twee aambeelden, tussen Frankrijk en de Vlaamse steden, en had hij de meeste hulp niet verkregen van Frankrijk?

Lodewijk was een Franse vorst! De oude, heroïsche verhalen over de Leeuw van Vlaanderen hadden verteld over gebeurtenissen van vele tientallen jaren geleden! Hij had trouw gezworen aan de Franse koningen, en die eden betekenden veel voor hem. Hij zou branden in de hel als hij zijn eden aan Frankrijk zou breken!

Filips VI had het leger van Zannekin verpletterd voor hem. Zijn graafschap, zijn rijkdom, waren hem verleend door Filips van Valois! De koning was goed voor hem geweest, had hem gesteund, hem geholpen, hem zelfs beschermd aan het hof. Tevens was zijn echtgenote Prinses Margaretha van Frankrijk, de dochter van Filips V van Frankrijk en de moeder van zijn zoon en erfgenaam, Lodewijk van Male. Zijn vrouw kon de graafschappen van het Bourgondisch Palatinaat en Artois van haar moeder erven. Ze had ook rijkdom meegebracht, en kon nog meer brengen!

Lodewijk was opgevoed in het Frans en door Frans en door Fransen. Hij mispreeft de ruwheid van de laag geborenen van Vlaanderen. Hij sprak Frans aan zijn hof, zijn moedertaal, en hij begreep de taal van Vlaanderen slechts gedeeltelijk en met moeite. Hij hield van Vlaanderen omdat het hem rijke inkomsten bezorgde die vele malen belangrijker waren dan de inkomsten van zijn Franse bezittingen, maar hij hield niet van het land. Het was te grijs, te vochtig, de zon ontbrak er, de bevolking was koppig en steeds in oproer. Was hij niet één van de prachtigste vorsten van Frankrijk? Wanneer hij de grote zaal van het Frans hof intrad, dan werd de zaal stil en de ogen draaiden zich naar hem. De dames bewonderden hem, zijn prachtige kleren en zijn rijkdom, zijn prestige.

De leenheer van Lodewijk was de koning van Frankrijk, maar Lodewijk bezat voldoende eigen macht om de macht van de koning het hoofd te bieden, zoals zijn grootvader had gedaan. Dat zou natuurlijk zijn als hij die macht zou willen toepassen, en indien Vlaanderen deed zoals Lodewijk wenste. Hij kon gemakkelijk evenveel strijders in het veld brengen als de koning van Frankrijk, onder de voorwaarde dat de steden hem maar hun militie wilden geven! Waarom kon Vlaanderen niet handelen zoals hij dat wenste? Waarom probeerden de Vlamingen zijn macht en autoriteit over hen te betwisten? Ze hadden niet het recht dat te doen!

Lodewijk was een zeer godsdienstige man die, zoals trouwens de koning zelf, geïnteresseerd was aan de religieuze en filosofische discussies van zijn tijd. Eigenlijk wou hij gerust gelaten worden met de zorgen om Vlaanderen! Hij begreep niet echt hoe de constante twisten tussen iedereen van belang in de Vlaamse streken zo lang konden aanslepen. Hij hield er niet van. Hij vond de Vlamingen dwaas, zijn aandacht onwaardig. Hij mispreeft hun pietluttige disputen. Hij wou dat ze hun onbeduidende, egoïstische eisen terzijde zouden zetten. Ze konden alleen maar beter worden zonder al die gedurige twisten!

Toch moest hij rekenen op de heren van de kasselrijen en op de steden om hem strijders te bezorgen, om de vrede te kunnen handhaven, terwijl de steden hun militie voor zich zelf hielden als tegenmacht voor zijn eigen, magere middelen van de ridders en hun strijders. Hij had graag een oorlog gevoerd tegen de steden. De macht van de drie grootste steden alleen al was echter te groot voor hem. De heren van het platteland waren gedecimeerd, hun macht gebroken door Zannekin en zijn opstand. Hij durfde de steden niet nog meer uit te dagen, want de steden droegen het belangrijkste deel van de rijkdom van zijn landen bij.

Lodewijk van Nevers kon leven in de grootste weelde, en dat deed ook zijn echtgenote, een prinses van Frankrijk! Hij was het nu gewoon zo te leven. Hij hield een prachtig hof, onderhield veel kastelen en herenhuizen. Hij ging dikwijls op jacht en gaf mooie, dure gouden juwelen aan zijn minnaressen. Hij kon dus slechts zeer moeilijk aanvaarden dat de mensen van zijn landen durfden opstand te plegen tegen zijn Godsgegeven overheersing. Hij beschouwde het als totaal gerechtvaardigd dat hij als de enige opperheer van Vlaanderen, bij de gratie van de almachtige God en van de koning van Frankrijk, kon doen wat hij wou met zijn landen en hun inwoners. Hij vond het heel natuurlijk dat de rijkdommen van Vlaanderen hem zouden toekomen, aan hem, de graaf, hoewel de meeste van zijn onderdanen in de grootste armoede leefden. Hij had nooit kunnen denken dat de wereld er anders kon uitzien.

Lodewijk was een zeer impulsieve man. Hij handelde uit de wetenschap van zijn autoriteit, eerder dan door de kennis van gegronde, rationele argumenten. Hij gaf niet veel voor de welvaart van de inwoners van zijn landen. God had iedereen geplaatst waar hij of zij hoorde, was het niet? Het volk van Nevers, Rethel en Vlaanderen moest hem gehoorzamen, en daarmee uit! Het feit dat ze dat niet deden, was een zorg, een misdaad, een schande en een zonde! Vlaanderen hoorde niet toe aan de Vlamingen! Vlaanderen hoorde toe aan de graaf

van Vlaanderen, en hij, Lodewijk, was die heer! Hij had het recht om iedereen waar hij niet van hield buiten het graafschap te schoppen! Dat was zijn absoluut voorrecht. Zijn grootste frustratie bleef dat de zaken er enigszins anders uitzagen, thans, in Vlaanderen. Teneinde zijn voorrechten te kunnen uitoefenen had Lodewijk de macht van de wapens nodig, en op dit ogenblik ontbrak hem die macht. De Vlamingen gedoogden hem slechts. Die man, die Jacob van Artevelde, bezat de macht!

Lodewijk hield veel van Nevers en van Rethel omdat die streken zeer vredelievend waren. De mensen daar morden weinig, ze werkten hard. Het klimaat was er veel zachter dan in het koude, vochtige Vlaanderen! Geen wonder was het dat de Vlamingen zo hard werkten: het regende teveel in dat land!

Het enige probleem dat Lodewijk had wanner hij in zijn kasteel van lieflijk Nivernais aankwam was dat zijn vrouw, Margaretha, ook in dat kasteel woonde. Hij had heimelijk angst van zijn vrouw!

Lodewijk was wispelturig en onvoorspelbaar in zijn beslissingen, nooit zeker of hij wel het juiste deed, dikwijls verward in de argumenten en de vele aspecten van de problemen, maar hij was een meester in het ontwerpen van intriges! Hij wist zeer goed hoe zijn vijanden te teisteren en zijn tegenstanders te blijven achtervolgen. Hij wist niet wat scrupules betekenden. Hij had veel geleerd aan het Frans hof in dat verband. Hij was dus een zeer onscrupuleuze man, die weinig gevoelens kon opbrengen voor wat aan anderen overkwam.

Margaretha van Frankrijk was in alles zijn exact tegengestelde, behalve wat die laatste karaktertrek betrof. Ze was zeer verstandig, zeer rationeel, een goede beheerder van de landen van Lodewijk, een vrouw met ijzeren handschoenen rond haar zachte handen.

Lodewijk kwam vroeg in de morgen in zijn kasteel van Nevers aan. Hij ontmoette zijn vrouw slechts in de avond. Margaretha had het niet nodig gevonden hem te verwelkomen. Er lag geen liefde, geen genegenheid tussen hen, behalve dan het gemeenschappelijk gevoel van bescherming voor hun zoon. Lodewijk kwam de belangrijkste kamer in waar Margaretha gewoonlijk met haar hofdames zat. Ze ontsloeg daar diensters onmiddellijk. Lodewijk wist al wat dat betekende: een ruzie was in de maak! Margaretha zou hem berispen en hem een leugenaar en een lafaard noemen.

Als welkom kreeg Lodewijk, ‘waarom bent u naar Nevers gekomen, mijn beste Lodewijk? Hebt u de handen niet vol met de gebeurtenissen in Vlaanderen? Wat gebeurt er in uw graafschap?’

Lodewijk ging naar Margaretha toe, nam haar hand en kuste ze.

Hij zei, hoofd en neus in de lucht, ‘ik wou zien hoe u en mijn zoon het maakten, beste Margaretha!’

Margaretha was zes jaar jonger dan Lodewijk, maar zelfs wanneer ze zat zag ze er tweemaal meer eerbiedwaardig uit dan Lodewijk. Ze was uitgehuwelijkt aan de zestienjarige Lodewijk toen ze nog maar een kind van tien jaar oud was. Hun zoon, die ooit Vlaanderen zou erven, werd slechts tien jaar later geboren. Vóór die tijd had Margaretha steeds verboden Lodewijk haar te na te komen. Ze was nu dertig, Lodewijk zesendertig, en ze kon hem volledig onderwerpen in woorden en daden. Lodewijk maakte geen indruk meer op haar.

‘Mijn gezondheid is goed, en ook die van de jonge Lodewijk, dank u,’ antwoordde Margaretha kort en bondig.

Ze voegde niet het gewoonlijke ‘heer’ toe aan haar antwoord.

Ze herhaalde, ‘uw plaats is in Vlaanderen!’

‘Het wordt gevaarlijk gedurende een tijdje in Vlaanderen,’ gaf Lodewijk toe. ‘Ik moest het land tijdelijk verlaten.’

‘Oh, de machtigste, rijkste graaf van Vlaanderen moest vluchten! Waarom en voor wie moest u vluchten?’

‘Ik verliet het land op mijn eigen initiatief,’ wierp Lodewijk tegen. ‘De Vlamingen zullen het leren op de harde manier te ervaren wat het is om geen heer in hun land te hebben gedurende een tijdje. Ze zullen snel genoeg in chaos en anarchie vervallen! Ze zullen nog op hun knieën naar me toe kruipen en me smeken terug te komen!’

‘Denkt u dat? Wat als ze niet komen aankruipen, Lodewijk? Wat als ze ervan beginnen te houden u niet in hun graafschap te hebben? Waarom roept u niet uw ridders en hun strijders naar u, huurt u geen huurlingen in en slaat u niet een paar hoofden af? De Vlamingen moeten leiders hebben! Heb ik niet gehoord over iemand die van Artevelde heet? U kunt diegenen die u uitdagen eens en voor altijd verpletteren, en daarna genieten van vijftig jaar rust en vrede! Spel die laag geboren van Gent en Brugge een les, toon wat een vorst kan doen! Brand enkele huizen af, scheur enkele charters stuk, dood een paar honderd mannen en neem van hen wat van u is, bij recht!’

‘Ik vrees dat zoiets niet zou helpen, mijn liefste. Ik kan wel enkele duizenden strijders van mijn vazallen in Vlaanderen oproepen, en ik kan enkele honderden huurlingen bijhalen aan enorme kost, maar u kent de macht van de steden in mijn land niet! Die man, die van Artevelde, heeft de steden tegen mij verenigd. Ze staan nu tegenover me. De steden kunnen gemakkelijk twintig - of dertigduizend militiemannen tegen mij in het verweer gooien! Hun mannen zijn opgeleid voor de oorlog met allerhande soorten wapens. Hun kruisboogschutters in de stadsgilden schieten sneller en meer nauwkeurig dan de kruisboogschutters van Genua die ik misschien kan inhuren. Tevens zijn onze financiën opnieuw zeer laag gevallen. We hebben het geld van de steden nodig om voor dit mooi kasteel te betalen. Dat geld zal binnen lopen zolang ik de steden niet aanval, en of ik nu in Vlaanderen ben of niet! De geldstroom wordt gestopt wanneer ik Brugge of Gent rechtstreeks aanval. Het is beter wat te wachten en te zien wat er verder gebeurt.’

‘Ze nemen een vinger nu, een arm morgen,’ drong Margaretha aan. ‘Wie leidt hen vandaag? Is dat die van Artevelde man? Verwacht u opnieuw dat de koning van Frankrijk voor u zou strijden, om u te redden?’

‘Nee, nee, dat zal niet nodig zijn. Koning Filips heeft ook weinig geld op dit ogenblik. Hij wil zich niet bezighouden met mij en met Vlaanderen. Hij heeft zijn handen vol met Guyenne. Ik wil ook niet dat de koning weer Vlaanderen verwoest, dat zou betekenen een grote bron van weelde te sluiten. Het zou niet zeer slim zijn om dat te doen!’

‘Wat zult u dan wel doen?’

‘Het probleem zal wel overwaaien, het zal verdwijnen met de tijd,’ suste Lodewijk.

‘Nee, dat zal niet gebeuren,’ snoof Margaretha luid. ‘Het zal erger worden als u niet optreedt tegen de macht van de steden.’

‘Ik zei u dat er niets was dat ik kan doen!’

‘Er is altijd iets te doen! Denkt u werkelijk dat u hier knus kunt blijven zitten en snoeven aan uw minnaressen en te hopen dat het probleem zich zelf oplost? Heilige Marie en Jozef! U bent werkelijk een lafaard, mijn waarde! Hoe denkt u dat de koning en de andere vorsten zullen reageren wanneer ze bemerken dat u geen greep krijgt op de steden? Vroeger of later zullen zij de steden verpletteren, en u met de steden! Ze kunnen het zich niet veroorloven dat hun macht uitgedaagd wordt! U kunt dat ook niet! Dit is een wereld van wolven, Lodewijk. Men zegt dat de ene wolf de andere niet opeet, maar dat gaat niet op bij vorsten en koningen. Ze zullen het u nooit vergeven. Ze zullen u misprijzen, menen dat u zwak bent, weten dat u zwak bent, en uw rijk graafschap van u afpakken. Bent u een wolf of een lam? Vervloekt, Lodewijk!’

‘En wat zou ik dan moeten doen?’

‘De Vlamingen twisten steeds onder elkaar. Ik heb geleerd hen te kennen! De ene stad twist met de andere over dit of dat, de ridders twisten met de gildeleden in de steden, de gilden twisten onder elkaar. Als er iets is dat Vlaanderen goed en veel doet, dan is het twisten! Voed die twisten! In elk dispuut, steun een partij. Kies de zwakste partij en fluister aan die partij toe dat ze het dispuut zouden winnen met de steun van de Graaf. Er gebeuren elk ogenblik opstanden in Vlaanderen! Wees overal en nergens. U zoudt zeg moeten hebben en u moeten innemen in elk conflict, in elk oproer, mannen en geld geven aan de ridders. U moet de kleinere steden helpen in hun geschillen met de grote steden, met raad en wapens en geld. Steun de volders tegen de wevers, de schippers tegen de handelaars, de wevers tegen hun leveranciers, de handelaars tegen de schepenen. Wanneer er rust is, zorg voor onrust door valse geruchten te verspreiden. Wanneer er onrust is, kom dan tussen om weer voor vrede te zorgen, en toon goed dat alleen u, de Graaf, voldoende gezag kunt opbrengen om twisten te doen ophouden. Ondernijm de autoriteit van die man, die van Artevelde. Laat hem zo nodig uit de weg ruimen door huurmoordenaars. Er is zoveel dat u kunt doen! Teister dat duivelsgebroed zo erg dat ze uiteindelijk geen andere uitweg meer vinden dan u er op hun knieën bij te roepen. Zeg me niet dat u aan dat alles nog niet gedacht hebt! Zeg me niet dat u al opgegeven hebt! Bent u zo stom, zo lui, zo blind, zo lafaard van natuur? Moet ik u naar Vlaanderen terug slaan met de zweep? U bent een schande voor uw voorvaders en het slechtste voorbeeld waar ik aan zou kunnen denken voor mijn zoon. U kunt een paar dagen hier doorbrengen, in mijn kasteel, Lodewijk, maar daarna zweep ik u hier uit en ik wil u veel dichterbij Vlaanderen weten! Breng uzelf niet in ongenade aan het hof van Filips van Valois door in een hoek te blijven mokken of door aan het Frans hof voor hulp te gaan bedelen! Toon dat u een man bent, hoe zwaar u dat ook kan vallen. Ik wil u hier buiten en aan het werk in Vlaanderen!’

Lodewijk verbleekte toen Margaretha hem uitschold. Hij vond dat ze niet zeer redelijk was. Ze wist niet hoe hard en gevaarlijk Vlaanderen kon zijn! Hij wist ook wel dat hij naar dichterbij Vlaanderen moest terugkeren, maar nog net niet. Waar kon hij naartoe rijden? Hij kon naar één van zijn kastelen aan de grens rijden, of een hotel huren in Lille, Douai of Amiens. Het zou hem veel tijd en geld kosten om een netwerk van informanten en agitators op te bouwen in de grote steden. Hij kon weer de Leliaerts voor dat doel gebruiken en hen opstanden doen veroorzaken. Hoe vervelend was dat alles! Hij wou niet constant beledigd worden door een vrouw zoals Margaretha! Hij begon het zich te berouwen dat hij naar Nevers was weergekeerd.

Margaretha voelde dat hij aan het denken was aan zijn aanhangers in Vlaanderen. ‘U kunt de Leliaerts gebruiken om disputen en oproer te zaaien. De Leliaerts houden wellicht niet veel meer van u nadat u hen aan hun lot overgelaten hebt te Biervliet, en daarna nog te dikwijls. Zij zullen echter de Franse kroon blijven steunen, en ik ben een prinses van koninklijk Frans bloed! Mij zullen ze willen steunen! De rijke handelaars zullen u niet willen helpen, omdat u de zilveren muntstukken te dikwijls in waarde hebt doen dalen. Het verwondert me niet dat ze de Vlaamse munt willen verbinden met de munten van Brabant of zelfs van Engeland. U kunt hen misschien verleiden met speciale privileges op de vrije handel.’

‘Al goed,’ zei Lodewijk dan uiteindelijk. ‘Ik zal binnenkort naar Vlaanderen terugkeren. Daarna kom ik echter niet naar hier terug. Beledig maar wie u wilt. Ik neem afscheid, mevrouw!’

Graaf Lodewijk stapte de kamer uit, riep de gezelschapsdames van zijn vrouw weer naar binnen, en gaf bevelen aan zijn dienaars om zich voor te bereiden om een haastig vertrek al de volgende morgen. Hij zou zijn zoon deze avond moeten ontmoeten, slechts deze ene avond. Zijn thuiskomst was zeer bitter verlopen!

De verraderlijke graaf

De conferentie te Mechelen dwong de graaf van Vlaanderen hulp te verlenen aan koning Edward, maar dat hield Lodewijk van Nevers niet in het minst af van zijn intriges tegen de steden. Hij wou de steden weer aan zijn wil onderwerpen.

Koning Edward verbleef toen in Brabant, maar hij bleef zonder een groot leger en zijn schepen waren naar Engeland teruggekeerd. Terwijl nog in Brabant, ontbond hij zijn troepen rond de vijftiende september van 1338.

Graaf Lodewijk van Nevers bleef in het geheim onrust tegen de steden stoken. Hij had de bedoeling hen te straffen in de late winter van 1338, voordat de steden weer hulp konden verwachten vanuit Engeland.

De Leliaerts van de graaf bezetten bij verrassing de steden van Lille, Douai en Saint-Omer.

De graaf had de Leliaerts en de ridders van de kasselrijen weer kunnen overhalen om zich achter zijn doeleinden te plaatsen. Hij gaf aan de ridders de rechten terug die ze lang geleden van de graven van Vlaanderen gekregen hadden.

In januari van 1339 veroverden de Leliaerts eerst de stad Bergues, Sint Winoksbergen, in het zuiden van Vlaanderen. Ze doodden daar veel personen die sympathie hadden getoond voor de zaak van Gent, Brugge en Ieper. Dezelfde strijdmacht van ridders bedreigde daarna Diksmuide. De graaf van Vlaanderen trok met een klein leger uit Doornik om zich bij die strijdkrachten te voegen. Samen wilden de Leliaerts en de graaf Brugge aanvallen. De militia van die stad was toen het kasteel van Liedekerke aan het belegeren, een vesting die door een andere groep van Leliaerts verdedigd werd.

Tegen de twaalfde februari kregen de mannen van Brugge berichten over de nare bedoelingen van hun graaf. Geleid door hun Burgemeester Gillis van Coudenbroeck en door hun hoofdman Jan de Cockelaere, marcheerden ze plots op de drieëntwintigste februari naar Diksmuide om daar de strijders van de Leliaerts en van de graaf in hun slaap te verrassen.

Lodewijk van Nevers moest in het midden van de nacht vluchten, zelfs door de poorten van de stad breken omdat de mannen van Diksmuide die gesloten hadden, en zo snel hij kon met de Leliaerts naar veiliger oorden rijden. Hij bereikte Saint-Omer ongedeerd.

Het nieuws van wat de graaf zo verraderlijk had willen veroveren ondanks de recente verdragen, bereikte Gent in de lente van 1339. Jacob van Artevelde riep de militia van Gent samen en bewoog met hen zuidwaarts om hen naar Ieper te brengen. Hij werd vergezeld door twee kleinkinderen van de vroegere graaf en Leeuw van Vlaanderen, Robrecht van Béthune, door Hendrik en Gwijde van Vlaanderen, die zijn politiek steunden. De graaf hield zich dan stil.

In het midden van maart vreesde Jacob nieuwe opstanden van de ridders in Biervliet, zodat hij beval de muren van die vesting te vernielen. Dat werd gedaan onder het toezicht van hoofdman Pieter van den Hovene. Jacob versterkte verder zijn gezag in de kasselrijen en in de steden gedurende de zomer.

Het gevaar van de troepen van Lodewijk van Nevers was voorlopig afgeslagen, zonder veel bloedvergieten. De steden van Vlaanderen waren erg verontwaardigd over de onwettelijkheid van de acties van de graaf. Wat ook Lodewijk van Nevers plechtig had beloofd, gezworen en

ondertekend in verdragen, had hem niet één ogenblik ervan weerhouden zijn plannen om de macht weer te veroveren over de steden verder uit te voeren.

Jacob van Artevelde schreeuwde naar de afgevaardigden, de schepenen van de steden, dat nu toch voldoende bewijs was geleverd van de onbetrouwbaarheid van de graaf van Vlaanderen. De steden schreven dan brieven gericht aan Koning Filips van Valois om te protesteren tegen het asiel dat hij in Frankrijk verleende aan hun vijanden. In bittere bewoordingen eisten ze de overhandiging van Lille en Douai aan Vlaanderen. Ze zonden officiële afvaardigingen met die eisen naar de koning.

Filips VI ontving de gezanten met een brede glimlach en woorden gedrenkt in honig. Hij suste in verzoening, maar vloekte stil omdat de Vlaamse steden eens te meer de graaf en de Leliaerts, die hij heimelijk had gesteund, verdreven hadden. Hij durfde echter op dat ogenblik de neutraliteit van de steden niet tegen hem in het gedrang brengen. Filips vreesde meer dan ooit dat Gent, Brugge en Ieper Koning Edward met hun milities zouden helpen om een invasie te lanceren vanuit Vlaanderen naar Frankrijk.

Koning Edward, van zijn kant, oefende minder geduld uit. In de zomer van 1339 had hij een leger bijeen gebracht van nieuwe strijders die vanuit Engeland naar Antwerpen waren overgebracht, maar waarin ook mannen ingelijfd waren van de hertog van Brabant en de Duitse edellieden. Hij wachtte nu te Vilvoorde om ten aanval te trekken tegen de koning van Frankrijk met sommige van deze, zijn eigen troepen en de troepen van zijn bondgenoten. Hij wachtte tot aan het einde van de zomer van 1339 om zuidwaarts te marcheren met deze legers van Brabant en van de Duitse graafschappen. Hij had ongeveer vijftienduizend strijders, een toch al belangrijk leger. Edward bereikte Laon, bewoog zich langzaam door de streken van Picardië en Thiérache in het noorden van Frankrijk, en verwoestte alles wat hij op zijn weg vond. Misschien wou hij indruk maken op de Franse koning met hoeveel schade hij het land kon aanbrengen, maar de wrede middelen die hij thans aanwendde had hij al toegepast in zijn Schotse oorlog. Hij bereikte Flamengerie.

Een zeer groot Frans leger versperde hem de weg. Koning Edward splitste zijn leger in drie slagordes. Hij stond in het centrum met zijn Engels voetvolk, waaraan hij boogschutters aan de flanken had toegevoegd. Achter hem, in een andere slagorde, stonden de Duitse edellieden en hun mannen. Nog verder wachtte de hertog van Brabant met strijders uit Brabant en Vlaanderen.

Koning Filips was aangekomen met meer dan dertigduizend mannen, van wie de meesten ridders te paard waren, het traditionele leger van feodaal Frankrijk. Koning Filips VI van Valois vond het dan te laat in het jaar voor een veldslag en een campagne. Hij trok zijn strijdmacht terug, nog maar eens bewijzend hoe wispelturig en twijfelend hij in de oorlog kon handelen. Edward III, verontrust en geteisterd door twijfels over hoe hij zijn strijders zou betalen, trok zich ook terug. De koning van Engeland had bijzonder weinig geld over op dat ogenblik. Hij had reeds de kroon van Engeland in pand moeten geven aan geldschietters, nu moest hij zelfs de kroon die vervaardigd was om hem als koning van Frankrijk te kronen in pand geven!

De milities van Vlaanderen hadden zich ondertussen samengetrokken tussen Deinze en Menen om hun aandacht te richten naar Lille, Douai en Béthune, klaar om die steden te veroveren in het geval Filips van Valois niet wou tegemoet komen aan hun eisen. Ze bleven ook klaar om in steun van Koning Edward te snellen. Graaf Lodewijk en Koning Filips vreesden zeer de interventie van de milities.

Terwijl de veldtocht van Koning Edward nog vorderde, kwam Graaf Lodewijk van Nevers plots aan te Kortrijk om de vertegenwoordigers van de steden uit te nodigen met hem samen

te zitten en te onderhandelen op de eenentwintigste oktober. Lodewijk kondigde met veel trompetgeschal aan dat de koning van Frankrijk aan de Vlaamse eisen wou voldoen. Jacob van Artevelde en veel afgevaardigden van de steden gingen daarom met de graaf aan tafel zitten. Ze konden geen vaste verklaringen afdwingen.

Na enkele dagen, nadat de graaf hoorde dat er geen veldslag zou komen en dat Koning Edward zijn troepen in het graafschap Henegouwen had teruggetrokken, verliet Lodewijk plots de conferentie zonder dat die tot enig besluit was gekomen! Jacob van Artevelde begreep dan dat de Vlaamse steden weer maar eens verleid en bedrogen werden om de vordering van hun legers stop te zetten, om de Vlaamse legers te beletten zich bij die van Koning Edward te voegen, terwijl de Franse heren van de grensstreken van Vlaanderen verder Vlaamse dorpen in de regio's van Doornik en Kamerrijk bleven vernielen en plunderen. Hij zwoer nooit nog bedrogen te worden door Lodewijk van Nevers.

Terug in Gent, in zijn woning van de Kalandenberg, zat Jacob op een avond aan zijn tafel de verdragen te herlezen. Het verdrag afgesloten op tien juni 1338 met Koning Edward stelde dat als de koning van Engeland zijn beloftes verbrak, de Vlaamse steden de koning van Frankrijk zouden steunen in het conflict. Hetzelfde principe kon toegepast worden op Filips VI! De Vlaamse steden konden na het laatste verraad de Engelse koning openlijk steunen! 'Onze verdragen met Filips van Valois zijn het perkament niet waard!' riep Raes van Lake bitter in de zaal.

'En dat zijn ook onze overeenkomsten met Graaf Lodewijk van Nevers niet,' voegde Jan Denout toe. 'We meenden allen dat onze problemen opgelost waren met onze mooie verdragen geschreven en ondertekend in de handen, maar de verdragen zijn niets waard. Waarom zouden wij de verdragen van Athis en Arques nog moeten eren terwijl de graaf en de koning van Frankrijk hun gezworen woord niet eren?'

'Ze zijn nu duidelijk verraderlijke, onbetrouwbare, liegende en stelende vorsten,' voegde Gillis Vresele toe. 'De enige beloftes en eden die ze zullen volgen zijn diegene die hen met de macht van het zwaard en de goedendag onttrokken worden, bij voorkeur met het zwaard op de hals. Die beloftes zullen ze dan nog slechts eren zolang ze ons zwaard op die plaats voelen! We dachten dat we de vrede gewonnen hadden, maar we hebben niets anders in onze handen dan de ijdele woorden van mannen die er stevast in blijven geloven dat het enige wat telt voor hen het realiseren van hun eigen belang is, wat ook ze beweerd hebben, beloofd, ondertekend op perkament, of zelfs eerder gezworen hebben.'

'Jullie hebben zo erg gelijk,' zuchtte van Artevelde. 'Ik ben eens te meer naïef geweest. In de toekomst zullen we, wanneer Lodewijk of Filips nog iets van ons willen hebben, hun neuzen in hun gebrek aan betrouwbaarheid duwen. Ik beschouw dat nog slechts Koning Edward een betrouwbare vorst is. Hij is meedogenloos, hard, maar eerlijk. Hij gaf steeds de voorkeur aan de ontwikkeling van onze lakennijverheid. Dat is natuurlijk ook in zijn eigen belang, maar toen ik hem ontmoette zag ik in zijn ogen dat ik op hem kon rekenen. Hij is een man van zijn woord. Hij houdt zijn beloftes en zijn eden!'

'Als we Filips van Valois niet blind gehoorzamen, dan zullen we weer het hoofd moeten buigen onder het pauselijk interdict,' waarschuwde Arnout de hert.

'Nee, niet echt,' verbeterde Gillis Vresele. 'We lopen slechts het risico van het interdict als we de koning van Frankrijk niet gehoorzamen. Maar wie is de koning van Frankrijk? Als Edward betrouwbaar is, dan hebben we veel te winnen aan vrede, vrijheid, uitvoering van onze ambachten, door Edward te erkennen als onze feodale opperheer. We zouden Edward officieel kunnen erkennen als de opvolger van Sint Lodewijk als koning van Frankrijk. Edward en enkel Edward lijkt mij waardig en geëigend voor dergelijke heilige en

eerbiedwaardige functie. Van Filips van Valois en Lodewijk van Nevers moeten we niets anders verwachten dan pijn en ellende! Wat als we nu eens aan Edward zouden vragen om zijn aanspraken nog duidelijker te formuleren en hem dan openlijk in zijn oorlog met Filips van Valois te ondersteunen? Graaf Lodewijk onder Koning Edward zal de mond gesnoerd worden!’

‘Dat zou betekenen dat we onze neutraliteit laten varen,’ merkte Jacob van Artevelde op, ‘en voor veel mensen in Gent en in Vlaanderen zou vandaag zulk een openlijke verklaring een stap te ver zijn. Wat weten zij van het bedrog achter de schermen dat de graaf uitgevoerd heeft? Je hebt echter gelijk, natuurlijk. Wat kunnen wij doen, zonder ons openlijk uit te spreken, om Edward toch aan te moedigen weer aanspraak te maken op de troon van Frankrijk, zoals Robrecht van Artois als doel lijkt te hebben al sinds lange tijd. Robrecht heeft de Engelse adel rond Koning Edward er toe gebracht trouw te zweren aan dat doel, de zogenaamde Eed van de Reiger! In alle logica zal Edward ons vragen hem te helpen in een oorlogscampagne tegen Frankrijk. Dat zal nog wel in de toekomst liggen, en wanneer die vraag komt, zal het vroeg genoeg zijn om na te denken over hoe we daarop kunnen antwoorden. Ondertussen zouden we hem en Filips al een duidelijk teken kunnen geven dat ons geduld definitief op is. Koning Edward is in Brussel. Ik zal naar Brussel rijden om aan de koning uit te leggen wat we besproken hebben.’

De mannen van de Pharaïldis groep knikten in overeenstemming, maar hun hart voelde zwaar aan.

In de volgende dagen had Jacob van Artevelde hetzelfde soort gesprek met de schepenen van Gent. Zelfs de trouwste voorstanders van Filips van Valois, de Leliaerts onder de schepenen, brachten geen protesten tegen wat de opperhoofdman van de stad voorstelde. Het verraad van de graaf was te openlijk geweest. Jacob begeleidde daarom de gedelegeerden van de steden naar Brussel om Koning Edward te erkennen als de rechtmatige koning van Frankrijk. Het neutraliteitsprincipe van Gent lag daarmee grotendeels in diggelen.

Zoals kon verwacht worden antwoordde Edward bitter dat hij moeilijk aanspraak kon maken de koning van Frankrijk te zijn terwijl hij nog niet de minste stad van dat koninkrijk veroverd had. De gedelegeerden begrepen de zinspeling, de verwijzing naar wat onlangs gebeurd was, en ze bogen het hoofd in schaamte. Niettemin drong Jacob van Artevelde sterk aan bij de koning om in de Lage Landen te blijven. Hij nodigde Edward uit om Gent te komen bezoeken, en daar verder te praten met de schepen en zijn standpunten te verduidelijken. Jacob stelde ook aan Edward voor om sterkere banden te smeden met de kraaf van Vlaanderen, hoe moeilijk dat ook zou zijn. Hij kreeg te horen dat Edward ook al aan iets gelijkaardigs had gedacht.

Wat Edward niet zei, was dat hij wist dat elke belofte hem enorme bedragen aan geld zou kosten. Slechts met veel geld kon hij beloftes en eden kopen. Fondsen waren juist wat bij toen het ergste ontbrak. Edward vond dat de mannen van de Lage Landen betere zakenmannen en afpersers van geld waren dan trouwe krijgers!

Koning Edward III kwam enkele dagen later aan te Gent, aan het begin van de koude novembermaand van 1339, maar hij keerde al de twaalfde november naar Antwerpen terug om er een conferentie bij te wonen met zijn bondgenoten van Brabant, Henegouwen, Gelderland en Jülich.

Edward vaardigde ook zijn ambassadeurs Willem Montague, Henry Ferrers, Godfrey Scrop en Maurice of Berkeley af voor onderhandelingen met Graaf Lodewijk van Nevers met het oog op een huwelijk tussen de zoon van de graaf, Lodewijk van Male – zo genoemd omdat de jongen in het kasteel van Male geboren werd - met de dochter van de koning, Isabella.

De Engelse gezanten konden met de graaf onderhandelen om in de naam van de koning de vrijheden en privileges die Vlaanderen genoten had onder de voorvaders van de graaf te bevestigen, en zelfs om de graaf en het graafschap nog meer vrijheden te bezorgen. De gezanten mochten ook beloven om aan Vlaanderen al de kastelen, streken en steden die Vlaanderen weleer in bezit had, weer te geven. Ze voelden zich ook gemachtigd om als vertegenwoordigers van de ware koning van Frankrijk, Edward, de annulering te beloven van de excommunicaties en het interdict uitgesproken over Vlaanderen in de naam van de paus door de onrechtmatige Koning van Frankrijk, Filips. Edward III gaf aan zijn afgezanten de macht om de rechtstreekse huldebetuyging te ontvangen van de Vlaamse steden aan Edward als de rechtmatige koning van Frankrijk, of toch minstens een verklaring te krijgen ten gunste van de rechtmatigheid van zijn aanspraak.

Koning Edward keerde daarna terug naar Gent.

De Engelse koning kreeg onderdak in de gastkamers van de Sint Baafs abdij. Hij praatte dagelijks met afgevaardigden van de drie grootste steden van Vlaanderen. Jacob van Artevelde stelde de schepenen van Gent aan hem voor. De charme van de koning bewerkte wonderen. Jacob stelde aan de koning ook zijn raadgevers voor, de Pharaïldis mannen Zo ontmoette ook ik, Jehan Terhagen, de koning van Engeland, wat ik een grote eer vond. Een verrukt Gent organiseerde prachtige banketten voor de koning.

De vertegenwoordigers van de Vlaamse steden en van de Engelse koning bespraken verschillende verrijkende overeenkomsten.

In een eerste verdrag beloofde de koning van Engeland de koggen van de Vlaamse kooplui te beschermen. Dit punt werd erg geapprecieerd in de handelskringen van Vlaanderen, omdat meer en meer Franse kapers op zee de handelsschepen van Vlaanderen aanvielen.

De commerciële contracten die in Vlaanderen afgesloten werden en die de zegels van de steden droegen, zouden ook geldig worden in Engeland.

De wolstapel, de officiële opslagplaats van Engelse wol, waar de wol gekeurd en geteld werd door Engelse beambten, zou opgezet worden in Vlaanderen of in Brabant.

Edward III beloofde geen enkel verdrag met Filips van Valois af te sluiten zonder de overeenstemming van Vlaanderen, de graaf en de steden. Edward zou de steden ter hulp moeten snellen wanneer hun vrijheden en charters in het gedrang kwamen. Op dit punt bond Edward ook zijn rechtmatiger opvolgers tot de troon.

Hij beloofde reusachtige sommen geld aan Vlaanderen ter steun aan de steden, maar geld dat hij niet bezat op dat ogenblik.

In een tweede verdrag, de verdere concretisering van het eerste, beval de koning van Engeland heel concreet aan zijn vloot om de schepen van buitenlandse kooplui te verdedigen. Om dat te realiseren zouden twee derden van de zeemannen aan boord van de Engelse vloot in Vlaanderen en Brabant gerekruteerd worden, maar volledig betaald door de koning.

Tijdens de volgende periode van vijftien jaar zou de wolstapel te Brugge gehouden worden. Edward zou honderdveertig duizend pond sterling aan de Vlaamse steden betalen. Jacob van Artevelde had tegen die tijd een min of meer goed inzicht gekregen in de financiën van de koning, en hij vroeg zich af hoe Edward zijn schulden zou betalen.

In een laatste verdrag werden alle voorwaarden en clausules van de oude charters die Vlaanderen konden bedreigen met het interdict en de excommunicaties volledig nietig verklaard.

Edward III, als koning van Frankrijk, gaf genoegdoening aan de Vlaamse steden voor al de grieven die ze sinds een eeuw geopperd hadden.

De steden van de kasselrijen van Lille, Douai, Béthune en Orchies moesten teruggegeven worden aan Vlaanderen om nooit nog van het graafschap gescheiden te worden. Het graafschap Artois en de stad van Doornik ook zouden weer bij Vlaanderen gevoegd worden. De privileges die de steden verkregen hadden van Robrecht van Béthune na de Slag van Kortrijk in 1302, de Slag van de Gulden Sporen, werden bevestigd.

Geen taks kon geheven worden op goederen die van Frankrijk naar Vlaanderen en naar Brabant gebracht werden.

De enige gerechtshoven die over de inwoners van de steden konden oordelen waren de gerechtshoven van die steden.

Eén en slechts één munt zou gebruikt worden in Frankrijk, Vlaanderen en Brabant, en die munt zou ook geldig zijn in Engeland. De waarde van die munt kon niet veranderd worden.

Koning Edward beloofde op die manier zeer veel om de steun van de Vlaamse steden in zijn oorlogsinspanning. Het verraderlijk gedrag van de huidige koning van Frankrijk en van de graaf van Vlaanderen resulteerde zo in het nog dichter samenbrengen van de Vlaamse schepenen met de koning van Engeland, het tegengestelde van het effect dat Filips en Lodewijk gezocht hadden. De strategie van Koning Filips en Graaf Lodewijk had zich tegen hen gekeerd, toch op dat ogenblik. De faam van Jacob van Artevelde werd zeer groot in gans Vlaanderen.

Op de zesentwintigste januari van 1340 bracht Koning Edward III te Gent op zijn wapenteken naast de drie gouden leeuwen ook de gouden *fleur-de-lys* van Frankrijk aan. Voortaan zou de standaard van de koning van Engeland de leeuwen samen met de lelies dragen. De koning van Engeland kondigde daarmee overduidelijk en vastberaden zijn aanspraak weer aan op de troon van Frankrijk.

Dit uiterlijk vertoon werd hem aangeraden door Jacob van Artevelde.

Filips van Valois hoorde snel over de verandering van symbolen in de vlag. Hij schreeuwde het uit van woede wanneer hij hoorde waar Edward zo duidelijk aanspraak had gemaakt op Frankrijk: in de Vrijdagmarkt van Gent.

Een koninklijk banket

Koning Edward III en zijn echtgenote Filippa hielden ervan om hun hof in stijl en grootsheid te houden. De schepen Maes van Vaernewijc had gehoord van de voorkeur van de koning voor extravagante feesten, zodat wanneer Edward te Gent aankwam in november van 1339, hij in de Gentse schepenraad voorstelde dat de stad enige mooie gemakkelikheden voor het koninklijk hof zou moeten houden. De schepenen voelden zich daartoe verplicht, vooral ook omdat geen ander volk van Vlaanderen zo graag deelnam aan feesten en zo graag wilde tonen dat ze voorname gasten goed konden ontvangen. Hoewel het november was, het weer koud en vochtig, stelden ze een reusachtige tent op in het Bijloke veld. Ze verwarmden de lucht met draagbare vuurhaarden, plaatsten in de tent lange tafels en eindeloze rijen stoelen en banken, en boden een overdadig avondmaal aan. Ongeveer driehonderd mannen en vrouwen werden

uitgenodigd, van wie een honderdtal van het hof van Edward en tweehonderd leden van de beste families van Gent.

De uitgenodigde mannen en vrouwen stroomden de tent in al vanaf de vroege namiddag. Jacob van Artevelde en de van Vaernewijc broeders waren vroeg aangekomen om zich ervan te vergewissen dat alles klaar was om de koninklijke gasten met de plechtigheid, de praal te ontvangen die ze verdienden, en dat volgens het protocol van het Engels hof. De man die de organisatie leidde was Gillis Vresele. Jacob van Artevelde weinig toe te voegen behalve zijn aanwezigheid. Hij was zeer tevreden toen hij opmerkte dat de Gentenaars die langzaam de tent vulden gekleed gingen als rijke ridders. Hun dames droegen prachtige jurken van zijde en de fijnste wol, volgens de laatste mode. Jacob van Artevelde zag dat de mooie klederen trots gedragen werden, heldere kleuren op alle. De vrouwen hadden hun haar opgemaakt tot zeer hoge, ingewikkelde haarstukken waarvan hij zich dikwijls verbaasd afvroeg hoe die strak op de hoofden van de vrouwen konden blijven staan. Zijde en kant, mantels afgezet met bont en de fijnste gestreepte wol werd elegant gedragen, met veel waardigheid. De schepenen hadden als enige wapens dolken toegelaten, die nu in mooi versierde lederen schedes staken, geen zwaarden of andere wapens. Herauten kondigden het maal aan en de klerken van de stad leidden iedereen volgens het ingewikkelde protocol naar de plaatsen aan de tafels.

Koning Edward en Koningin Filippa kwamen in de vroege avond aan. Ze werden vergezeld van de tonen van de ceremonietrompetten en het applaus van een gevulde tent. Muzikanten met luiten, harpen, fluiten en zachte trommels begonnen levendige deuntjes te spelen terwijl de koning en de koningin naar hun zetels gebracht werden in het midden van de prachtigste versierde tafel. Toen ze gingen zitten vonden ze Jacob van Artevelde en Katelijne de Coster aan hun zijde. Jacob zat naast Filippa, Katelijne naast de Koning. De muzikanten bleven nog een hele tijd spelen en het koninklijk paar leek wel te houden van de tonen. Ze keken de zaal rond, maar spraken weinig met elkaar. Twee groepen van narren en tuimelaars onderhielden de genodigden enkele ogenblikken terwijl wijn uitgeschonken werd. Wanneer al de stoelen en banken bezet waren, kondigden herauten met luide stem de schotels aan. Een leger van dienaars en dienststers gekleed in livrei van Gent brachten het voedsel in.

De Gentenaars toonden hoe, ondanks hun ongunstig lot van de laatste jaren ze toch nog niet vergeten waren hoe een koning te ontvangen en te onderhouden. De ene schotel na de andere gevuld met delicatessen werd op de tafel geplaatst. Sommige van die schotels waren mooie kunstwerken in voedsel. Geroosterd gevogelte, gekookte vogels, geroosterd varkensvlees, stukken wild, groenten in meerdere soorten, sauzen, fruitmandjes, eindeloze rijen pasteitjes, met honig bereid gebak, alles mooi voorgesteld in gebeeldhouwde werkjes, werden aan de koning en koningin voorgesteld.

Koning Edward III leek niet minder verwacht te hebben. Hij sprak zijn verrukking uit. Hij glimlachte vergenoegd, maar hij toonde geen verrassing. Hij begon met plezier te eten van het geroosterd wild en nodigde iedereen uit met een breed gebaar van zijn hand en een buiging van zijn hoofd om hetzelfde te doen. De zaal was tot dan stil gebleven, maar nu gonsde de tent met de honderden gesprekken. Koning Edward at, veegde af en toe dik vet en saus van zijn baard af, en bemerkte hoe nog slechts half verorberde, enorme schotels al snel uitgewisseld werden voor nog meer kleurrijk en smaakvol voedsel. De meeste van die schotels waren speciaal besteld door Gillis Vresele. Van Artevelde had aan hem gevraagd was het avondmaal te organiseren en op te voeren. Gillis liep van tafel tot tafel zoals een leeuw in een kooi, zijn dienaars bevelend en roepend waar moest ingegrepen worden wanneer de tafelleiders vergeten waren een groep genodigden op tijd te bedienen. Hij had twee koks bij hem, luisterde naar hun raad, maar deelde bevelen uit aan zijn leger van het banket.

Die avond was Jacob van Artevelde eerst zwijgzaam gebleven. Hij wist niet echt of hij de koningin kon aanspreken dan wel moest wachten op vragen. Hij wou geen vervelende boer zijn! Hij wist ook niet goed wat te zeggen aan Koningin Filippa. Wat kon een koningin interesseren aan tafel? Hij zag wel dat Filippa genoot van haar gevogelte, hoewel ze slechts kleine stukjes tegelijk in haar mond bracht met haar tweetandige vork. Zij ook gebruikte dikwijls haar servet, veegde lichtjes haar kin en lippen af. Ze neuriede zelfs mee met de muziek, waar ze intens leek naar te luisteren ondanks het geroezemoes rond haar. Ze bewoog haar hoofd naar de tedere, lange tonen, die wel regelmatig gebroken werden door meer snellere, blijdere deuntjes. Haar wijn leek haar ook te smaken, bemerkte Jacob, hoewel ze zeer gematigd bleef in hoeveel ze dronk. Ze nam slechts kleine teugjes tegelijk aan haar beker, maar ze deed dat wel redelijk dikwijls. Haar bekers bleven nooit leeg.

Jacob keek ook een paar maal naar wat zijn vrouw, Katelijne, deed aan de andere zijde van de koning. Hij moest zijn hoofd daartoe diep naar de tafel buigen, over de schotels heen voorbij Filippa loeren, en voorbij de koning. Filippa leek die beweging en zijn snelle blikken niet opgemerkt te hebben. Jacob zag dat Katelijne in zeer levendige gesprekken verwickeld was met Koning Edward, zelfs haar zachte witte wijn toostte met de koning, hem flirtende blikken toewierp en zich blijkbaar kostelijk aan het vermaken was. Jacob zag hoe ze haar hals achterwaarts boog en een parelende lach de tent in joeg bij de ene of andere gevatte opmerking of grap van de koning. Daarna staken ze hun hoofden dicht naar elkaar om iets te fluisteren dat slechts voor hen beiden bestemd was.

Edward III was slechts vijftien jaar oud geweest toen hij de troon van Engeland in 1327 bestegen had. Hij was nu zevenentwintig. Katelijne was bijna van dezelfde ouderdom, twee jaar jonger. Jacob was een oude man vergeleken bij Edward, bijna twintig jaar ouder dan Katelijne, zesenvieftig jaar oud. Jacob voelde nu acuut het gewicht van zijn jaren.

Jacob moest meer naar voren leunen om te zien wat Katelijne vervolgens deed. Filippa bemerkte plots naar waar Jacob aan het gluren was, volgde zijn blik, en Jacob zag een glimp van pijn, woede en bitterheid in een trilling van haar mond en wenkbrauwen. Een blik van droefheid kwam dan in haar gezicht. Jacob, zowel als Filippa, zagen met gemengde gevoelens naar hoe Katelijne en Edward elkaars gezelschap leken te waarderen. Jacob werd rood in zijn gezicht en trok zich recht. Filippa strekte trots haar nek.

Jacob vond het zijn plicht de aandacht van de koningin even weg te trekken van wat er aan haar rechterzijde gebeurde, maar hij kon zijn gedachten niet direct van Edward afhouden. Hij besloot dan dat hij niet langer kon wachten tot Filippa van Henegouwen hem eerst zou aanspreken, en dus schraapte hij zijn keel.

Jacob van Artevelde leunde naar zijn buurvrouw, Koningin Filippa, en fluisterde, ‘het spijt me, mevrouw Filippa, maar ik vroeg me af hoe u Koning Edward ontmoette en met hem trouwde. Hoe ontmoette een edelvrouw van Henegouwen een koning van Engeland?’

Koningin Filippa keek met haar warme, donkerbruine ogen recht naar die van Jacob. Ze leek eerst te aarzelen, keek naar haar lepel op tafel, bevingerde die, en dan antwoordde ze, ‘mijn moeder, Ser van Artevelde, was Jeanne, dochter van de Franse Koning Charles van Valois. Koning Charles werd ziek in de late decembermaand van 1325, en dus gingen mijn moeder en ik hem bezoeken in Parijs. Karels oudste dochter, en dus zuster van mijn moeder, was Isabella, de koningin van Engeland. Zij was toen ook in Parijs, met haar zoon. Daar ontmoetten we elkaar. Ik was toen twaalf, Edward veertien.’

Filippa zuchtte. ‘Misschien was het liefde op het eerste zicht. We praatten, en vonden elkaar op ons gemak in elkaars gezelschap. Edward stelde later voor met me te trouwen, en de machtigste mannen van onze landen leken daar niets op tegen te hebben. Ze vonden het huwelijk zelfs een goede zaak voor hun belangen. Edward was natuurlijk toen een niemendal, maar hij was de erfgenaam van Engeland en kon op een dag belangrijk worden op het schaakbord van de bondgenootschappen. We waren echter verwant, neef en nicht in de tweede graad, zodat we pauselijke toestemming moesten bekomen, want we waren verwant ver binnen de graden van bloedverwantschap die verboden werden door de kerk. De paus en de curie weigerden eerst ons de toelating te geven. Ik hoorde dat de paus eigenlijk vreesde dat onze vereniging een sterke band van belangen zou smeden tussen de Keizer Ludwig van Beieren en het Engels hof. U bent natuurlijk op de hoogte van de constante strijd in Italië tussen de paus en de keizer. Het Engels hof drong echter aan, zodat we onze toelating dan uiteindelijk toch kregen aan het einde van augustus van 1327. In december van dat jaar reisde ik naar Engeland, vergezeld van Sir Walter de Manny van ons hof van Henegouwen als gids. Ons huwelijk werd ingezegend te York, in die mooie stad, op de vijftiengste januari van 1329. Dat jaar was een zeer catastrofaal jaar voor Vlaanderen, nietwaar?’

‘Het jaar 1328 was inderdaad een zeer slecht jaar voor Vlaanderen, en 1329 was nog veel slechter. Veel Vlamingen werden toen gedood. De Veldslag bij Cassel was geen slag van de ridders van Vlaanderen tegen Frankrijk, echter, en ook niet een slag gegeven door de milities van de steden, geen veldslag van een strak georganiseerd leger van Vlaanderen. Boeren en landarbeiders stonden toen tegenover een Frans leger van goed geoefende ridders en van ervaren huurlingen. De Vlaamse troepen vergaten een heel eenvoudig oorlogsprincipe, daar,’ ging Jacob van Artevelde verder, enigszins verbaasd over het feit dat de koningin een gastheer aan een vernederende nederlaag herinnerde.

‘Welk principe?’ vroeg Filippa plots, zeer aandachtig luisterend naar wat Jacob aan haar zei. ‘Val nooit slagordes van bewapende ridders aan die op de Normandische wijze strijden! Om zulke legers te trotseren moet men steeds een ingegraven, defensieve positie bezetten en die positie tot aan het einde verdedigen, kome wat mag.’

Filippa glimlachte, ‘het schijnt me toe dat ik mijn echtgenoot hoor spreken, nu, Ser Jacob. Hij zegt me bijna elke dag hoe de Engelsen de Schotten te voet versloegen, de aanval van de Schotse ridders op strijdpaarden afwachtten, te voet, en hun boogschutters gebruikten om de aanval af te slaan.’

‘Dan hebben de Engelsen geleerd te strijden zoals de Vlaamse milities, mevrouw,’ lachte Jacob van Artevelde ook.

Hij voegde er heel ernstig aan toe, ‘dat is de enige manier om een Frans feodaal leger te verslaan!’

‘Zeg me, Ser Jacob,’ vervolgde Filippa onschuldig en een ietsje sardonisch, ‘waarom zou Vlaanderen zo belangrijk moeten zijn voor mijn echtgenoot? Vlaanderen is slechts een klein land vergeleken bij de landen van mijn vader van Henegouwen, die ook kraaf van Holland en Zeeland is!’

De vraag kwam bijna als een belediging. Misschien wou Filippa Jacob uit zijn hol lokken, hem provoceren, ofwel had ze werkelijk geen idee betreffende wat Edward in Gent aan het doen was. Jacob wou Filippa geduldig antwoorden wanneer hij weer hoog gelach hoorde aan de andere zijde van de Koningin. Filippa draaide zich weg van Jacob, keek iets geïrriteerd naar de zijde van haar echtgenoot, die haar echter negeerde. Katelijne lachte nooit samen met Jacob van Artevelde.

‘Verhoudingen,’ fluisterde Jacob, menend dat Filippa van Henegouwen hem niet meer hoorde, maar dat had ze wel, en ze bracht haar hoofd dicht bij dat van Jacob, keek hem verrast aan en herhaalde, ‘verhoudingen, Ser Jacob? Wat bedoelt u daarmee?’

Filippa keek in alle ernst naar Jacob, en Jacob durfde voor het eerst meer naar Vrouwe Filippa te kijken.

Ze had een mooie, volle mond, een kleine naar boven gelichte neus, en niet opmerkelijke maar zeer grote, diepe, warme, bruine ogen. Haar haren waren ook bruin, overvloedig en dik, maar haastig geduwd onder een hoog, gestijfd kapje. Filippa kon de krullen van haar dikke haren niet volledig bemeesteren, zodat de krullen naar alle zijden van onder haar kapje doken. Haar gezicht toonde niet de gesofistikeerde elegantie, de discipline en terughoudendheid van de Gentse dames, maar haar gezicht had ten minste nog een sprankeltje bewaard van de natuurlijke schoonheid die de Gentse dames misten. Filippa was echter groot, groter nog dan Katelijne, en waarschijnlijk zelfs groter dan hij zelf. Ze was een indrukwekkende vrouw, helemaal het tegendeel van de kleine delicatessie die de eerste vrouw van Jacob geweest was. Had Edward haar daarom willen veroveren?

‘Ja, verhoudingen, mevrouw,’ hernam Jacob van Artevelde met een zucht, zich zo herinnerd aan zijn mooie, maar overleden Agneete. Jacob had erg gehouden van zijn kleine, kwetsbare vrouw, misschien omdat hij haar kon beminnen en verdedigen als een broze bloem.

‘Vlaanderen is inderdaad klein in oppervlakte. In bevolking schat ik Vlaanderen op één, Engeland zou dan vier moeten zijn en wellicht zes met Gasconje en Guyenne er bij, terwijl gans Frankrijk wel twintig zou kunnen bedragen. U vraagt zich dan wellicht af hoe een land dat twintig of zo maal kleiner is in aantal inwoners dan Frankrijk kan weerstaan aan de Franse koning!’

‘Dat vraag ik me inderdaad af, Ser Jacob,’ daagde Filippa Jacob van Artevelde spottend uit. Jacob nam nota van een geamuseerd trekje in de wenkbrauwen en lippen van Filippa. Filippa was hem aan het plagen.

‘Ze is geïrriteerd vanavond, ze is in een slecht humeur,’ dacht Jacob. ‘Katelijne heeft haar boos gemaakt, jaloers misschien. Ik moet nu voorzichtig blijven in wat ik zeg!’

Jacob voelde zich toch ook een beetje geërgerd, voor redenen die hij niet goed begreep, dus vervolgde hij.

‘In verhoudingen van rijkdom, in productiewaarde, in productiemacht, in inkomsten uit handel, echter, lijken me de verhoudingen verder één te worden voor Vlaanderen, twee voor Engeland, en zo iets als tien voor Frankrijk.’

‘Dat zijn nog reusachtige verschillen, Ser Jacob!’

‘Inderdaad, mevrouw! In aantallen strijders die naar het slagveld op het vasteland kunnen gebracht worden, zijn de verhoudingen ongeveer één voor Vlaanderen, één of minder voor Engeland, en misschien twee voor Frankrijk, maar Frankrijk heeft zeer lange en vele grenzen, zodat ze aan onze grenzen ook herleid is tot één of minder. Het is die laatste verhouding die de koning van Frankrijk vreest. In verhoudingen van legers is Vlaanderen even machtig als Frankrijk.’

‘Hoe is dat mogelijk? Leg me dat alstublieft uit, Ser Jacob!’

‘Het leger van Frankrijk is een typisch feodaal leger, mevrouw, zoals praktisch alle legers van de koninkrijken op het vasteland. De Franse koning zendt de *arrière-ban* brieven uit, zijn bevelen, en al de ridders die hem feodale dienst verplicht zijn moeten dan een bepaald aantal ridders naar de koning brengen. De mannen die zo opgeroepen worden zijn formidabele, sterk bewapende ridders die op strijdparken rijden, en die samen alles uit de weg ruimen dat op de aarde tegenover hen staat. Dat leger is echter niet zo talrijk als men wel kan denken. Slechts een klein deel van de bevolking van Frankrijk trekt ten oorlog met de koning en zijn edellieden. De koning huurt ook troepen in met behulp van verzegelde contractbrieven, de

“*lettres de retenue*”. Hij huurt zo kruisboogschutters van Genua in bijvoorbeeld, en huurlingen kosten veel. De koning moet ook de ridders betalen die hij oproept, want anders kunnen die slechts hun kat sturen. Een leger samenroepen is daarom een erg kostelijke zaak voor Frankrijk, al heeft de koning ontzaglijke geldmiddelen ter zijner beschikking uit de verschillende takken die hij in het koninkrijk heft.’

‘Hetzelfde geldt voor mijn echtgenoot,’ merkte Filippa op.

‘Dat is het inderdaad, mevrouw,’ gaf Jacob toe. ‘Koning Edward moet ook voor zijn eigen leger betalen. Hij kan echter plundering en losgeld voorschieten, want hij zal in een vreemd land strijden, wat de Franse koning niet kan. Toch is de financiële toestand van Koning Edward slechter dan die van de Franse koning,’ voegde Jacob genadeloos toe, ‘want de verplichte feodale dienst is bijna gans verdwenen in Engeland, hoewel het voor een Engelse edelman onbeleefd zou zijn om de koning van Engeland iets te weigeren. Engeland kan slechts veel minder ridders naar het slagveld brengen dan de Franse koning, en meer strijders te voet, waarbij die mannen lichter bewapend strijden, sneller zijn in de strijd, maar kwetsbaarder voor aanvallen door zwaar bewapende ridders, doch zeer goed geschikt voor de verdediging. Koning Edward rekent ook veel op verzegelde contracten, op contracten tegen betaling, afgesproken met zijn ridders om een bepaald aantal mannen te brengen aan een vooraf onderhandelde schaal van salarissen. Dergelijke legers zijn zeer duur, vooral voor een land zoals Engeland dat minder hulpmiddelen voor productie van goederen heeft dan het uitgestrekte Frankrijk of het rijke Vlaanderen! Ook moet Koning Edward met zijn leger over de wateren van het Kanaal varen. Daar heeft hij schepen voor nodig, misschien zelfs duizend schepen om een leger van twintigduizend mannen met wapens, voedsel, paarden, wagens en belegeringstuigen te vervoeren. Een dergelijke expeditie kan slechts opgezet worden aan een reusachtige kost!’

Filippa keek naar haar vingers.

‘En dan is er nog Vlaanderen,’ ging Jacob van Artevelde verder, om de nagel nog verder in het hout te drijven, maar zijn brein werd nu verstoord door twijfel en argwaan over waarom hij eigenlijk hierover met de koningin aan het praten was, en waarom ze zo aandachtig luisterde.

‘De Graaf van Vlaanderen kan hetzelfde soort leger oproepen als de koningen van Engeland en Frankrijk. Zijn troepen zouden dan minder bedragen dan één tiende van de legers van Frankrijk en Engeland! Mocht u beweren dat het gewicht van Vlaanderen in een strijd klein zou blijven, in vergelijking met de andere strijdkrachten, dan zou u het bij het rechte eind hebben. Er bestaat echter nog een ander leger in Vlaanderen, mevrouw!’

‘Welk ander leger?’ grijnsde Filippa, ‘een leger van boeren?’

‘Het leger gevormd door de milities van de steden, een goed gewapend en goed geoefend, goed geleid en goed georganiseerd leger. De drie grootste steden van Gent, Brugge en Ieper, hebben samen meer inwoners dan Parijs, en drie of vier maal meer inwoners dan Londen. Gent alleen is al twee maal groter dan Londen! In Frankrijk en in Engeland hebben de steden zelf geen grote milities gevormd. Ze mochten dat ook niet doen, want de militaire macht ligt er volledig bij de koningen, en de koningen laten geen andere macht toe dan hun eigen macht in het land. Dat is niet het geval in Vlaanderen! De steden van Vlaanderen, niet slechts Gent, Brugge en Ieper, met andere steden nog, kunnen in enkele dagen een leger van twintigduizend strijders in het veld gooien. Als men daar nog het leger van de kasselrijen aan toe voegt, de strijders van de lagere adel en van het platteland zoals van het Brugse Vrije, en van de streken die door Gent beheerst worden, dan kunnen we de koning van Frankrijk het hoofd bieden met een leger dat zo groot is als het koninklijk feodaal leger, met zoveel als dertigduizend strijders. Met een dergelijk talrijk leger aan zijn zijde, zou Koning Edward onoverwinnelijk zijn op het vasteland! En wat nog meer interessant is, is dat het leger van de milities van de steden veel goedkoper is dan een leger gelicht met betalende contracten. De steden moeten

natuurlijk betalen voor het onderhoud van de strijders, voor wapens en voedsel, voor voeder voor de paarden, voor het onderhoud van de wagens die de proviand moeten vervoeren, maar de mannen vechten voor vrijheid en eer aan praktisch geen betaling!’

‘Een dergelijk leger kan echter niet lang op veldtocht blijven,’ wierp Filippa zuur op, ‘want het gebrek aan arbeiders in een stad zou de steden snel ruïneren en de strijders ook. Zulk een leger kan goed van dienst zijn wanneer het graafschap rechtstreeks aangevallen wordt, maar niet voor andere doeleinden.’

‘Ik gun u de overwinning van de rede, mevrouw,’ lachte Jacob, zich zeer bewust van de intelligentie van Filippa. ‘De militie kan niet veel langer dan één maand, twee ten hoogste, volledig op campagne blijven. Daarna moeten de mannen naar huis terugkeren of hun families beginnen te verhongeren. Maar hoe lang kan een koning een leger op veldtocht houden voordat zijn financiën uitgeput raken? U hebt echter absoluut gelijk, hier ligt het grootste nadeel van het stedelijk leger van Vlaanderen!’

Filippa bleef stil en leek na te denken.

Jacob van Artevelde wou dan niet stoppen. Hij wou dat Filippa en Koning Edward wisten dat hij, Jacob, zich volledig realiseerde hoe waardevol Vlaanderen voor Engeland kon zijn.

‘Vlaanderen is belangrijk voor nog meer redenen,’ fluisterde Jacob opnieuw.

Filippa schrok uit haar gedachten op en draaide haar hoofd terug naar Jacob van Artevelde.

‘Voor welke andere redenen nog?’

‘Hoe begerig is ze om dit soort van praktische zaken te horen,’ dacht Jacob. ‘Is het Filippa die denkt met en voor haar echtgenoot, de koning?’

‘Koning Edward heeft geld nodig voor zijn expedities naar Frankrijk. Het geld komt van de belastingen, maar ook van de balen wol die Engeland aan Vlaanderen verkoopt. Koning Edward heeft dus heel wat te winnen bij een groeiende, welvarende lakennijverheid in Vlaanderen. We hoorden dat hij hogere taksen hief op de balen wol.’

Filippa bleef zwijgzaam.

Jacob van Artevelde hield niet op met spreken. ‘Koning Edward legde niet slechts hogere taksen op de balen wol. Hij probeerde ook een monopolie op wol voor zichzelf te beveiligen. Met de hulp van de wolhandelaars van Engeland, mannen zoals William de la Pole van Hull en Reginald de Conductu van Londen, kocht de koning wol op aan een vaste prijs. Het vervoer van wol uit Engeland werd gestopt tot de enorme hoeveelheid van de dertigduizend balen die de koning wou verzamelen samengebracht waren. Daarna was het plan om die wol aan de hoogste prijzen op het vasteland te verkopen, om een reusachtige winst van tweehonderd duizend pond sterling op te brengen voor de koning.’

Jacob keek naar Filippa, maar de Koningin boog slechts het hoofd en at. Hij bemerkte dat ze niettemin bleef luisteren.

‘Dat plan faalde,’ meldde Jacob droog. ‘Niet voldoende wol kon verzameld worden. De schapenwekers en kooplui weigerden hun wol te verkopen aan de vastgelegde lage prijs. Ze verborgen hun wol tot betere tijden. Ten hoogste tienduizend balen bereikten uiteindelijk Brabant en Vlaanderen. De schepen die Koning Edward opgeëist had voor het transport bleven in de havens liggen, wat de koninklijke schatkist ook al een fortuin kostte. Koning Edward moest bijgevolg zijn plannen voor een massieve invasie via Vlaanderen in 1338 opschorten. Aan het begin van dat jaar kon hij niet meer voldoen aan zijn financiële verplichtingen. In maart leende hij zeer grote sommen geld van de Bardi en de Peruzzi van Firenze. Gedurende de hele zomer probeerde hij de handen te leggen op voldoende wol om zijn expeditie mee te betalen, maar hij slaagde daar niet in. In december van 1337 riep de koning een parlement te Westminster samen om de helft van de wol in het koninkrijk toegewezen te krijgen, zijn rest van de twintigduizend balen. In maart daarna verbood de koning alle export van wol tot zijn deel verzameld was. De wol bleef te Dordrecht tot een

afvaardiging van Vlaamse kooplui uit onze stad daar aankwam om de verkoop te regelen. Ik vroeg me toen af waarom onze regelingen met de koning zo snel vooruit gingen! Van de lente tot de zomer van 1339 was de koning te Antwerpen, en hij bleef daar wachten ten gevolge zijn financiële problemen. Hij bevond zich in een zeer onzekere financiële situatie. Een gedeelte van zijn wol kwam slechts in april aan en werd dan in de zomer verkocht, maar de koning moest opnieuw geld lenen om zijn klein leger in Brabant te kunnen houden. Hij leende van vele mannen, zelfs van Rufus Vivelin, een Jood uit Straatsburg. Hij leende van een lange lijst van namen, ook van Engelse handelaars. Ik meen dat zijn belangrijkste financiële zorgen nu grotendeels opgelost zijn, mevrouw. Vlaanderen en Engeland blijven echter verbonden door dezelfde belangen. Niet alleen hebben wij wanhopig wol nodig, maar de koning van Engeland heeft onze fondsen nodig! De Vlaamse steden en Koning Edward zijn bij noodzaak verbonden. En er is nog meer!’

Filippa bleef nog steeds zwijgen. Ze werd rood in het gezicht.

‘Koning Edward moet het vasteland aanvallen voor een oorlog tegen Koning Filips,’ zei Jacob verder. ‘Hij kan dat doen vanuit Guyenne, vanuit de haven van Bordeaux, maar Bordeaux ligt zeer ver van de Theems, de wateren tussen de Theems en Bordeaux zijn zeer gevaarlijk, en de afstand van Bordeaux tot Parijs is zeer groot. Van Bordeaux uit trekken met paarden, wagens, duizenden mannen, bijna volledig door vijandelijk gebied, moet een reusachtige uitdaging zijn. Waar zullen de legerleiders het voedsel vandaan halen voor de strijders op de lange weg, wanneer de boeren al hun producten verbergen en hun vee wegbrengen uit de streek waar het stappend leger door trekt? Waar zal het voeder voor de paarden gehaald worden? Wat als Koning Filips de aarde verbrandt vóór het leger van Koning Edward? Zijn de Engelse graven Hannibals? Neen, Koning Edward heeft een betrouwbare basis nodig van waaruit hij zich op stap kan zetten, een basis die veel dichterbij Parijs ligt. De weg vanuit de Theems naar Sluis is de kortste weg op zee! Het zou goed zijn voor de koning om zijn leger in vriendelijk gezinde streken aan land te kunnen zetten, in streken waar hij al het voedsel dat hij nodig heeft aan redelijke prijzen kan kopen, goed voedsel, geen verrot vlees, en dat kan bekomen van een dankbare, hulp biedende bevolking die hem goed gezind is. De wegen van de meest zuidelijk gelegen steden van Vlaanderen naar Parijs zijn gemakkelijk, bijna vlak, gehard tegen de vallende regen. De wagens zullen niet in de modder rollen. De Vlamingen kunnen ook gemakkelijk het proviand aanbrengen over de rivieren de Leie en de Schelde, tot zeer diep in Frankrijk. De afstand van Sluis tot Parijs is kort, en een lang stuk van die weg ligt in bevriend gebied. Zo nodig kan de koning zich terugtrekken tot binnen de grenzen van Vlaanderen, in veiligheid, waar zijn leger meer dan verdubbeld zou worden in aantal door de militias van de steden. Het ideale zou natuurlijk voor hem zijn als de steden hem volop steunden in zijn aanval op Frankrijk vanuit het noorden. De samengestelde legers van Engeland en van de Vlaamse steden zouden een onmogelijke macht vormen voor Koning Filips om er aan te weerstaan. En dat is nog niet alles!’

Filippa kon haar nieuwsgierigheid niet meer verbergen, ‘wat meer is er nog?’

Ze hing aan de lippen van Jacob, nu.

‘Koning Edward heeft de laatste maanden gebruikt om bondgenootschappen af te sluiten in de Lage Landen. Hij doet dat met de vorsten. De bondgenootschappen zijn met Brabant, Henegouwen, Gelderland, Jülich, en nog andere, met het doel vijanden te creëren voor Filips aan de noordelijke grenzen van het koninkrijk Frankrijk. Die bondgenootschappen werden afgesloten vooral met de steun van de Duitse keizer. De feodale legers van Ludwig zouden zich dus kunnen voegen bij die van uw echtgenoot, maar de vorsten van die landen bleven tot nog toe nogal weigerig om de bevelen op te volgen. Wanneer ze dan toch strijders leverden, zoals in de vorige campagne, dan deden ze dat tegen hun zin. Ze brachten minderwaardige

strijdkrachten. Wat echter, indien de tweede legers die in de schaduw liggen in die landen, de legers van de milities van de steden van Brabant, Henegouwen, Namen, Gelderland, Jülich en andere, zich bij de militia van Gent zouden voegen, bij de milities van Vlaanderen? Koning Edward zou dan zijn leger kunnen verdrievoudigen! Dat is het belang van Gent en van wat we hier eventueel kunnen verwezenlijken!

Filippa keek verbaasd naar Jacob. Ze bleef zwijgen, maar fluisterde dan, ‘ik wist niet dat er zoveel op het spel stond!’

Jacob van Artevelde was verrast, maar geloofde haar.

Filippa leunde zich naar Jacob van Artevelde toe en zei, ‘en dat is dan de reden, Ser Jacob, waarom ik als een gijzelaar aan Gent moet gegeven worden! Mijn echtgenoot, de koning, zal weldra Gent verlaten, en ik moet hier een gevangene blijven, in pand gegeven worden.’

‘De koning heeft veel beloofd en veel beloftes werden vergezeld van giften van zeer hoge sommen aan de steden. De schepenen van de Vlaamse steden hebben contact opgenomen met de handelaars van Lombardije, die op hun beurt contacten hebben met de Lombardische bankiers. We weten dat de kronen van de koning in pand gegeven werden. We weten dat de koning reusachtig hoge sommen geld geleend heeft van de Bardi en de Peruzzi van Firenze. De vertegenwoordigers van Vlaanderen zijn voor het grootste gedeelte ridders. Zij leven van de handel en van het lenen van geld aan zakenondernemingen. Zij vroegen garanties in de transacties, in hun leningen.’

‘En ik moet die garantie zijn? Is een zwangere vrouw dan zo waardevol als garantie?’

Nu was het de beurt aan Jacob van Artevelde om even versuft van verbazing te blijven. Hij werd heel bleek in zijn gezicht. Hij was de eerste man in Gent om te horen dat Filippa zwanger was. Hij was ontzet.

‘Wat soort man laat zijn zwangere vrouw achter als gijzeling in een vreemd land?’ vroeg hij aan zichzelf, ‘hoe ambitieus, wreed, hardvochtig, wanhopig kan een man worden om zijn doel te bereiken? Ben ik ook zo een hardvochtige man aan het worden?’

Filippa keek strak naar van Artevelde met pleitende ogen. Ze wachtte op een reactie die niet snel kwam. Jacob was te verrast, te zeer geslagen met ontzetting.

Hij bleef lang stil, maar dan zei hij, ‘beschouw uzelf niet als een gijzelaar, mevrouw, u bent de gast van de stad Gent en u geniet van de bescherming van de militia van de stad. De militia van Gent gehoorzaamt aan mij. Ik ben de opperhoofdman. Ik beveel duizenden strijders, veel meer dan de graaf van Vlaanderen en zelfs de koning van Frankrijk naar deze stad kan brengen. Ik persoonlijk zweer een heilige eed aan u. U en uw kinderen zullen niet gedeerd worden. We zullen u alles bezorgen wat u nodig hebt. Ik zweer dat als uw welzijn ooit in gevaar zou gebracht worden, de militia van Gent steeds zal staan tussen de man die u kwaad zou willen aandoen en uw persoon. Als dat niet voldoende mocht blijken, dan kan ik nog steeds beroep doen op een groep van vastberaden mannen van Gent die u met alle middelen in veiligheid zullen brengen. U kunt ervan verzekerd zijn dat u in Gent zo veilig zult zijn als in eender welke stad van Engeland.’

Jacob van Artevelde gaf zijn belofte met een trillende stem waarin Filippa een mengeling van woede, afkeer, verontwaardiging, passie en eerlijkheid ontdekte. Filippa kwam er onder de indruk van. Ze was duidelijk opgelucht, maar een traan kwam in haar ogen. Ze greep de hand van Jacob in een spontaan gebaar van dankbaarheid. Jacob begreep dan hoe Filippa deze avond had gevreesd en in welke angst ze kon geleefd hebben sinds haar echtgenoot haar had gezegd dat ze in het ruwe Vlaanderen zou moeten blijven terwijl hij het land zou verlaten. Welk contrast had ze verduurd tussen haar hooghartige houding en haar innerlijke twijfels, angsten en onzekerheid!

‘Dank u, Ser van Artevelde,’ fluisterde Filippa. ‘Ik zal uw aanbod niet vergeten. Ik vreesde dat ik geen vrienden had onder de ridders van Vlaanderen!’

Jacob grinnikte, ‘u zult wel enige vrienden hebben onder de ridders, mevrouw. De twee broeders van Vaernewijc die vóór u zitten, leden van de meest adellijke poortersgeslachten van Gent, zijn uw dienaars, en nog veel meer dergelijke mannen zitten in deze zaal. Ik behoor niet tot hen, echter!’

‘U bent dan niet mijn vriend?’ vroeg Filippa onthutst.

‘Toch wel! Ik meen dat ik geen ridder ben! Uw echtgenoot spreekt me genadig aan met de titel van “Ser”, zoals u ook doet, maar ik ben geen ridder. De eed en de beloftes van een gewone man kunnen echter sterker zijn dan de eed van een ridder!’

Filippa werd opnieuw verrast. Jacob zag dat ze niet wist dat hij niet van adel was.

Filippa zei dan, ‘wie kan het wat schelen of u in adel geboren werd of niet, Ser van Artevelde? In mijn Henegouwen, waarin ik geboren ben, dat zo Frans in opvoeding en cultuur is, zou het voor onmogelijk gehouden worden dat een gewone man een leger zou kunnen leiden. Ik ben echter een Engelse vrouw geworden! Ik was verbaasd om te zien, toen ik in Engeland aankwam, hoeveel legerleiders en invloedrijke manen aan het hof van de Koning ook niet hoog geboren waren. Mijn echtgenoot houdt van mannen die zijn achting konden winnen, niet omdat ze in adel geboren waren, maar omdat ze rijkdom en macht vergaarden met hun eigen verstand en bekwaamheden. Aan het hof komen veel mannen die groepen strijders en legers geleid hebben naar overwinningen door hun sluwheid en moed in de strijd. Mijn koning eert die mannen regelmatig, geeft zelfs graafschappen aan hen. Ik moet toegeven dat ik het in het begin moeilijk had om dit verschil in standpunt te aanvaarden tegenover wat ik gewend was in Henegouwen. Met de tijd, echter, leerde ook ik die mannen te achten. De echte waarde van een man ligt in zijn karakter en in zijn daden, veel meer dan in zijn geboorte. God is niet slechts werkzaam bij de geboorte! Ik geloof dat God een kind wil eren door het van adel te laten geboren worden. Bepaalt God echter ook niet het lot van alle mensen, inclusief de lotsbestemmingen die mannen zoals u naar de voorgrond brengen als leider van vele anderen? Ik bewonder oprechte, eerlijke mannen veel meer dan hooggeboren mannen, Ser van Artevelde. Ik ook waardeer meer de adel van het hart dan de adel van het bloed!’

Jacob bemerkte tot zijn verbazing dat hij nog steeds de hand van Filippa vasthield, en die een beetje aan het knijpen was om haar moed te geven. Hij werd rood, trok zijn hand haastig weg, en kreeg dan een glimlach terug die veel warmer, vriendelijker, zachter was in een gelukkiger gezicht dan hij nog slechts enkele ogenblikken voordien gezien had.

Ze hielden daarna een stilte aan.

Ze aten, tot de koningin vroeg, ‘kunt u me alstublieft beter voorstellen aan uw vrienden die vóór ons zitten, Ser van Artevelde? Van Vaernewijc is hun naam?’

Jacob stelde dan Koningin Filippa voor aan de schepen Maes van Vaernewijc en aan de jongere broeder van Maes, de Hoofdman Willem. Snel werden ze alle vier betrokken in een aangenaam gesprek over de abdijen, kerken, hospitalen zalen, en de mooiste straten van Gent. Koningin Filippa negeerde bijna volledig haar echtgenoot, de koning, voor de rest van de avond.

Katelijne

Voor de eerste maal in haar leven had Katelijne de Coster een man ontmoet die haar had bekoord, met wie ze zicht ontspannen voelde, die haar kon vleien met woorden die naar haar hart grepen, en ze vreesde ook wel, haar ijdelheid bespeelde, maar die waarlijk geïnteresseerd leek in haar. Wanneer hij haar hand had aangeraakt, zijn schouder tegen haar schouder had geleund, teder een beroep had gedaan op haar warmere blikken, had ze gebeefd over gans haar lichaam. Golven van verdrongen hartstocht hadden haar bloed doen koken, naar haar wangen doen rijzen tot een scharlaken blos, haar lichaam doen warmer worden en haar doen denken aan een krachtige, naakte man die op haar woog. Ze vroeg zich bevreesd af welke macht, of welke betovering haar veroverd had en bezit van haar genomen had. De man die dergelijke verwarring in de anders koude, berekende, logische, rationele, ogenschijnlijke gevoelloze vrouw had veroorzaakt, was Koning Edward III van Engeland.

Katelijne was veroverd zoals een onoverwinbaar leger een onneembare burcht belegerd had en stormenderhand had ingenomen, maar waarbij die burcht de poorten open gegooid had bij de eerste aanval. Nooit in haar leven had ze een man ontmoet die bij het eerste zicht dergelijke indruk op haar had gemaakt, met zulke begeerte als ze nu ervoer. Katelijne had steeds aan de liefde gedacht als iets dat fel onderschat werd. Het was een gevoel waarvan slechts dichters droomden en er over schreven, maar dat voorbehouden bleef aan de zwakkere zielen. Katelijne werd overweldigd! Ze voelde zich hopeloos verloren, onderworpen, zeer verward bij de emoties die haar wezen vulden. En dat alles was geschied in de weinige uren van een wondermooie avond, tijdens een officieel avondmaal georganiseerd door de stad, tussen honderden voorname gasten. Ondanks dat publiek had ze zich overwonnen gegeven.

Katelijne dacht geen ogenblik aan haar echtgenoot, aan Jacob van Artevelde. Ze dacht niet aan hoe die kon reageren op haar geheime hartstocht. Haar huwelijk was een zakelijke overeenkomst geweest, een schikking waarin gevoelens geen rol hadden gespeeld. Katelijne had respect gehad voor de grote man die van Artevelde was in Gent. Toen ze ontdekte hoe rijk hij ook werkelijk was, was ze nog meer verbaasd gebleven. Maar dat respect was snel verdwenen in het huwelijk toen ze hoorde dat Jacob niet alleen geweest was om zijn faam en fortuin te bevestigen. Jacob was slechts lid van een groep mannen die samen hun beslissingen namen! De sterkte, het ontzag voor hem, en de moed van Jacob waren zeer relatief. Zijn vastberadenheid slechts groot wanneer zijn vrienden hem steunden en zeiden dat hij de juiste beslissing aan het nemen was. Anders kon hij gehuiverd en gearzeld hebben! Katelijne ontdekte dat Jacob helemaal niet zo zeker was van zichzelf als ze wellicht vroeger had gedacht. Dat was een zwakheid! Ze had het tegengestelde van zwakheid gezocht in een man! Jacob bleef vriendelijk met haar. Hij domineerde haar echter niet. Geen andere man ook had haar ooit had kunnen domineren en temmen. Intellectueel ook voelde ze zich zijn gelijke, indien niet superieur aan hem. Ze had geen speciale fysieke aantrekking gevoeld voor Jacob, en dus deelde ze niet dezelfde kamer met hem 's nachts. Katelijne had aangedrongen op haar afzondering. Jacob had kinderen. Waarom zou hij er nog meer wensen? Respect lag er tussen de Arteveldes, maar liefde was verloren bij hen.

Edward was een heel andere man! Met Edward leek Katelijne weer een zeer jong meisje te worden, zo sterk en zelfverzekerd was hij en toch lief ook. Ze verlangde naar zijn aanwezigheid met een smachtend verlangen dat een volledig nieuwe, onverwachte en alles verterende ervaring voor haar was. Hij had haar hand gekust, waarbij zijn lippen slechts even over haar vingers heen gleden. Toch had ze de vlammen van de hartstocht in haar lenden voelen oplaaien.

‘Dus dit is de liefde,’ dacht Katelijne. ‘Hoe vreemd en krachtig is dit gevoel! Hoe moeten de goden met me spotten, me uitlachen, om me in deze toestand geworpen te hebben! Wat moet ik nu doen? Het enige wat ik nog begeer is met hem samen te zijn. Hoe kan dat, wanneer ik getrouwd ben en hij getrouwd is met die koe Filippa en een koningin, en ik een gewone vrouw?’

Desondanks, als het lot hen samen gebracht had, dan moest het lot een nog hoger doel gehad hebben dan slechts een toevallige ontmoeting! Katelijne was nog een zeer aantrekkelijke vrouw, wist ze! Ze was groot, eerbiedwaardig, en ze dwong achting af. Ze had een mooi, fijn gezicht met heel regelmatige en niet te harde trekken, een smal middel, voldoende brede, aanlokkende heupen die konden rollen wanneer ze op een bepaalde manier ging, lange en slanke benen, ronde billen waar geen vet op lag en goedgevormde borsten, haar buik was niet geraakt door de littekens van de geboorteweeën. Ze ging nu zo dikwijls naakt voor een kleine spiegel staan om haar figuur er in te bestuderen. Ze meende wel dat een man haar nog kon begeren voor wat ze te bieden had. Wat kon Edward van haar verlangen, behalve haar lichaam? Was hij slechts geïnteresseerd in de vleselijke begeerte? Bewonderde hij haar evenzeer als zij hem bewonderde? Zou hij willen weten waar haar echtgenoot aan dacht? Wou hij haar gebruiken om meer te horen over Gent, over de houding van de schepenen, over hoe trouw van Artevelde aan hem bleef? Wel, ze zou het allemaal geven aan Edward! Graag! Jacob was een eenvoudig en open boek voor haar. Hij had geen complexe, vervormde persoonlijkheid! Wat wou Edward weten? Het grote probleem was er voor te zorgen dat ze de koning weer kon ontmoeten, en dat was de echte moeilijkheid die haar veel pijn veroorzaakte. Hoe kon ze de verdedigingen van een steeds aanwezige en veelvuldige hofhouding doorbreken?

Kateljne de Coster hoefde niet lang te wachten. Ze kreeg een uitnodiging per brief, afgeleverd in haar huis op de Kalandenberg, gebracht door een bode in het koninklijk livrei van de koningen van Engeland, die haar meldde dat de koningin haar aanwezigheid aan het hof verlangde op de volgende dag in de Sint Baafs abdij. Een schildwacht zou zich aan haar woning bevinden op een bepaald uur van de dag, in de late namiddag. De koningin was niet de koning, maar Katelijne voelde zich niettemin uitgelaten. Ze hoefde ook niets aan Jacob van Artevelde te zeggen van het bezoek. Jacob was niet in zijn woning. Hij zou dat ook niet zijn de volgende vier dagen.

Op het aangeduide uur klopte inderdaad een schildknaap, gekleed in de koninklijke kleuren van Engeland, aan haar deur. Het was een zeer jonge ridder te paard, die een mooi rijpaard voor vrouwen achter zich meetrok, een paard voor Katelijne. Katelijne had eerst gedacht te voet te gaan, maar ze nam nu het dier aan. Ze had wel enige woorden uitgewisseld met Koningin Filippa, maar nooit vermeld dat ze kon paardrijden. Ze had echter wel aan Edward haar passie voor paarden opgebiecht. Klaarblijkelijk werd paardrijden als een gegeven beschouwd in Engeland.

Kateljne reed achter de schildknaap naar de abdij. De kamers van Koningin Filippa lagen diep in de abdij, nabij het klooster. De schildknaap bracht haar echter naar kamers in het gastgebouw, waarin het Engels hof ook onderdak had gekregen. De schildknaap hield zijn paard stil, deed teken aan Katelijne hetzelfde te doen, hielp haar van het paard, en wees haar naar nog een andere schildknaap. Die dienaar leidde haar lange gangen in, waarin ze ridders zag die ze ook op het banket had opgemerkt. De ridders groetten haar, maar namen weinig nota van haar. Ten slotte duwde de schildknaap een deur open die bewaakt werd door twee gewapende wachters van Engeland. Katelijne kwam een grote kamer in met haar wintermantel nog steeds over haar schouders, haar huik op het hoofd.

De kamer was rijk versierd met tapijten, niet het soort tapijten die men in een abdij kon verwachten. Ze toonden mythologische thema's, niet religieuze onderwerpen. Mooi gesneden meubels, meestal koffers, stonden schaars in de kamer met een tafel, stoelen en kandelaars. Vlammen flikkerden in een grote haard. Een stoel stond vlak vóór het vuur, en in die stoel bewoog een man, die opkeek toen ze binnenkwam.

Wanneer de man zag wie binnen kwam, sprong hij op, en hij stapte naar Katelijne toe met moede, brede stappen, kuste haar hand en vroeg, 'hoe gaat het met u, Vrouwe Katelijne?' Koning Edward bleef haar hand vasthouden. Er was geen teken van Koningin Filippa in de kamer.

'Ik dacht dat we ons banket konden verderzetten,' grijnsde Edward, en hij leidde Katelijne naar de tafel. 'Ik hoop dat u hongerig bent!'

Edward deed Katelijne naast hem aan de tafel gaan zitten. Hij nam haar mantel af en ging even de kamer uit, waarna de dienaars schotels met voedsel op de tafel kwamen plaatsen. Edward bood Katelijne aan te eten en te drinken.

Ze praatten blij samen tijdens de maaltijd. Edward vertelde honderduit over het Engels hof en hij wou ook weten wie Katelijne was, wat ze vóór haar huwelijk gedaan had, en wat ze nu deed om haar dagen te vullen.

Na de maaltijd, toen de dienaars de tafel weer leeg gemaakt hadden, werd meer wijn ingebracht. Koning Edward nam Katelijne mee naar de warmte van de haard. De hitte van de grote houtblokken die vóór haar in het vuur knetterden warmden Katelijne op. Ze voelde zich een beetje blozen van de zoete, witte wijn die hij haar had doen drinken. Ze praatten verder. Hun stoelen stonden naast elkaar.

Na een tijdje durfde Edward opnieuw haar hand aanraken, daarna haar arm, en dan werd zijn aanraking een lange streling. De Koning stond op, pookte in het vuur, verlegde de houtblokken, knielde vóór de haard op de tapijten. Katelijne ging ook dichterbij het vuur zitten, knielde eveneens op de dikke tapijten die de vloertegels bedekten. Edward bleef zwijgen en staarde slechts in de vlammen. Hij legde nieuwe blokken op het vuur. Daarna keek hij naar Katelijne, en hun ogen blikten naar elkaar. Hij bracht zijn gezicht dichterbij dat van Katelijne, leek even te aarzelen, maar kuste haar dan op de lippen. De kus werd niet geweigerd, en de kus duurde. Edward bracht zijn armen rond Katelijne, omhelsde haar, en trok haar naar zijn borst. Ze nestelde zich in zijn armen.

Wanneer Edward zich uit de kus trok, lag de glimlach van de overwinning in zijn donkere ogen, en een flikkering van hartstocht. Hij ging nog dichterbij Katelijne zitten en liet zijn lange vingers over haar ruggengraat glijden. Katelijne rilde, haar huid reageerde en beefde onder zijn aanraking als zijn iets koude vingers haar nek bereikten. Een gloed van hartstocht scheurde door haar lichaam. Edward begon dan zeer langzaam en voorzichtig de riempjes van haar hemd uit te trekken, en ze liet hem dat ook glimlachend doen.

Het verdrag met Brabant

In augustus van 1339 werden nieuwe schepenen aangeduid in Gent. De keuze werd zoals vroeger gemaakt door vier mannen uit de huidige schepenbank en vier mannen aangeduid door de graaf. Onder de nieuwe schepenen bevonden zich de volder Jan van Lens, de koordenmaker Rogier de Smet en traditionele mannen uit de oude geslachten zoals Simon Parijs die eerste schepen van de Keure werd, Boudin van Walle, Gillis Rijnvisch, Thomas van Vaernewijc, Willem de Bomere, Michiel de Witte, Hendrik Goethals, Jan de Bake en Simon

van Merelbeke. Jan van Steenbeke werd deken van de wevers. Van Steenbeke was een ambitieuze ridder. Hij zou ook in laat 1339 aangeduid worden als lid van de Raad van Vlaanderen, een adviesgroep toegevoegd aan Graaf Lodewijk van Nevers.

Zoals Jacob van Artevelde al toevertrouwd had aan Filippa van Henegouwen, koningin van Engeland, werkte hij het ganse jaar 1339 aan een verdrag met Brabant, een verdrag dat de reeds bestaande overeenkomsten van samenwerking tussen Vlaanderen en Brabant, afgesloten in april 1337, moest vervolledigen. Jacob had ook gevraagd aan invloedrijke ridders en schepenen van Vlaanderen dit verdrag mee te onderhandelen en te ondertekenen. De vergaderingen om de tekst te bespreken werden gehouden in Brussel en in Gent. Jacob was meerdere malen naar Brussel gereden, vergezeld van de schepenen van Gent, met mannen zoals leden van de families Bette, Damman, Rijnvisch, van Vaernewijc, en nog anderen. De eindtekst van het verdrag handelde over een bondgenootschap tussen Vlaanderen en Brabant, niet slechts afgesloten tussen de steden, maar ook tussen de graaf van Vlaanderen en de hertog van Brabant. De hertog zou het verdrag ondertekenen en de bijkomende eden zweren in het begin van december van 1339.

Jacob van Artevelde en twee van zijn vrienden van de Pharaïldis groep, Raes van Lake de Oudere en Arnout de Hert, reden van Gent naar Brussel op de eerste dag van december. Het was koud maar niet zeer vochtig. Het weer was mooi toen ze in hun zware mantels afgelijnd met veel bont op paarden die dik stonden van hun winterhaar, naar Brussel reden. Dit was verfrissend maar versterkend weer voor de geest onder de azuurblauwe lucht zoals die slechts te zien was bij vorst. Jacob van Artevelde en zijn gezellen waren goed gemutst onderweg. Ze kwamen te Brussel aan vanuit het noorden, via de Lakense Poort. Jacob en zijn twee vrienden stopten even aan die poort om de gebouwen te bewonderen.

De poort stond indrukwekkend. Ze kondigde een grote, fiere stad aan die achter haar lag. De poort gaf een indruk van macht en orde aan de mannen. Ze was gebouwd over de stadsgracht die gevuld was met water van de Zenne rivier. Het water beschermde de muren van de stad aan het noorden, het westen en een gedeelte van het zuiden van Brussel.

De versterkte muren van Brussel waren nog in opbouw op bepaalde plaatsen, maar die nieuwe muren zouden zowel de oude stad omwallen als de uitbreidingen ervan, verder dan de eerste gracht rond de oude gedeelten. Loodrecht op de gracht liep hier de Zenne rivier zelf, zodat aan de poort een dubbele brug lag. De mannen waren reeds de Zenne overgestoken. Ze zouden die rivier trouwens nog meerdere malen moeten passeren. In Brussel liep de Zenne van het zuidwesten naar tussen de Obbrussel Poort in het zuiden en de Guyskine Poort in het westen, naar het noorden, naar deze Lakense Poort, waarna ze onder de straten doorvloeide in het centrum van de stad.

De Lakense brug was gebouwd over de gracht rond Brussel. De brug liet de weg verder de stad in lopen, maar men moest hier het goed bewaakt poorthuis door.

De Lakense Poort was gebouwd zowel als een brug als een sterke verdedigingspost. Men bereikte eerst een hoge structuur van steen opgericht boven een geplaveide weg waaronder de gracht lag, om aan te komen aan twee vierkantige torens aan elke zijde van de zware, ijken poort. De panelen daarvan stonden in een poorthuis dat de twee torens verbond. Voorbij die torens reed men tussen hoge muren naar nog een poort, die dan zelf geplaatst stond binnen een reusachtige, ronde, stoere toren met ongelooflijk dikke stenen muren en gekanteelde platformen bovenaan. In de hoge torenmuren, hoog boven de weg, stonden slechts enkele kleine openingen die gebruikt konden worden door kruisboogschutters. Achter die massieve toren en terzijde ervan, stond een groot rechthoekig gebouw dat op een huis leek, gebouwd achteraan en links, met open bogen waaronder de Zenne liep. Men reed onder de toren door,

onder het groot gebouw om op het niveau van de straat de stad in te rijden, en reed nog voorbij kleinere wachthuizen de Lakensestraat in. Die straat leidde naar het centrum van Brussel. Het gebouw links, waar de Zenne onder stroomde, bevatte een gevangenis van Brussel. De mannen reden die straat in naar rechts, dan naar links, om door een smallere en oudere poort te rijden, de Kleine Lakense Poort. Ze vorderden daarna langs het Begijnhof van Brussel.

Ze reden naar nog een stenen gebouw dat over een andere gracht gevuld met water gebouwd was. Het water hier werd de Wolvengracht genoemd, niet naar de dieren maar naar de naam van een man die Wolf heette en die zeer lange tijd geleden hier woonde.

Ze zetten hun weg voort nog een beetje verder naar de Steenweg, de hoofdstraat van de binnenstad, die van de Sint Katelijne Poort in het westen naar de Coudenberg liep. Daar stond het kasteel van de hertogen van Brabant.

De hertogen van Brabant hadden in het begin van de eeuw hun hofhouding van Leuven naar Brussel overgebracht. Het oude kasteel op de Coudenberg was klein; maar werd thans vergroot en mooier gemaakt. Achter het kasteel lag een mooie, groene zone van weiden en bossen, waar ook wijngaarden groeiden. Die zone werd eveneens door de hertogen omgevormd tot een grote binnenplaats waar ze toernooien konden houden.

Jacob van Artevelde bracht zijn vrienden naar een herberg nabij de Sint Niklaas kerk. Hij vond die herberg gerieflijk. De mensen waren er vriendelijk, de dienst correct en de bedden in de kamers vrij van vlooiën. De herberg lag tussen de kerk en het Broodhuis, de gildehalle en ook de markt van de bakkers van Brussel. Jacob van Artevelde en zijn gezellen gingen eerst bidden in de Sint Niklaas kerk om God te danken voor een veilige reis. Wanneer hij in Brussel was dan bad Jacob ook en vooral in de kapel van de zeer invloedrijke kruisboogschutters op de Zavelberg, een beetje verder.

In de herberg overliepen Jacob van Artevelde, Raes en Arnout de laatste tekst van het eeuwigdurend verdrag met Brabant. Ze bespraken de inhoud ervan een laatste maal. Het verdrag met Brabant was langzaam en moeizaam uitgegroeid tot een bondgenootschap tussen de steden en de vorsten van de twee landen. Zonder de vlijt en de aanhoudendheid van Jacob van Artevelde en zijn vrienden zou het verdrag al maanden geleden opgegeven zijn. Het verdrag begon met te stellen dat de inwoners van de twee landen slechts konden overleven dank zij hun ambachten en hun nijverheid. Dat was een thema dat nauw aan het hart lag van de Pharaïldis mannen.

Belangrijke voorwaarden om de ambachten en de nijverheid te kunnen verzekeren waren de vrede en de vrijheden van het volk, een ander thema waar de steden erg aan hielden. Het bondgenootschap had daarom als voornaamste doel de levens, de bezittingen, de vrijheden en de nijverheid van het volk te garanderen, en om tweedracht en de verspilling van bloed in de landen te vermijden.

De steden beloofden elkaar te helpen tegen gemeenschappelijke vijanden, zodat het verdrag ook een defensief bondgenootschap betekende. De vorsten van Vlaanderen en Brabant zwoeren zich niet in oorlogen te werpen zonder de voorafgaandelijke toestemming van de vertegenwoordigers van de twee landen.

Tevens konden de kooplui van de twee landen vrijuit reizen, en eender welke goederen kopen en verkopen. Eén gemeenschappelijke munt zou in de twee landen gebruikt worden door de vertegenwoordigers van Vlaanderen en Brabant.

Voor misdaden of begane onrechtvaardigheden, zouden de gerechtshoven de stad moeten contacteren waar de misdadiger vandaan kwam, en het rechtsoordeel moest uitgesproken worden binnen de acht dagen. Als dat niet mogelijk was, moest een raad van tien rechters samengesteld worden, vier aangeduid door de graaf van Vlaanderen en door de hertog van

Brabant, zes anderen door de steden. Dit gerechtshof moest vergaderen in het land van de klagende partij, om ook een oordeel te vellen binnen de acht dagen.

Alle strijden van wraaknemingen of uitdagingen tussen de twee landen werden opgeheven, zodat de vrije handel niet meer gehinderd kon worden door hangende conflicten.

Wanneer één van de vorsten of één van de steden de clausules van het verdrag niet respecteerde, dan zouden de andere partijen zonder dralen het verdrag doen respecteren en daar al hun macht voor gebruiken.

De twee vorsten van Vlaanderen en Brabant en de vertegenwoordigers van de zes belangrijkste steden van Vlaanderen en Brabant zouden in de toekomst drie maal per jaar vergaderen, te Brussel op de veertiende dag na de geboorte van Sint Jan de Doper, te Gent op de veertiende dag na Maria Lichtmis en te Aalst op de veertiende dag na Allerheiligen. Tijdens die vergaderingen zouden alle zaken betreffende het bondgenootschap en de groei van de welvaart en de nijverheid van de twee landen besproken worden.

Jacob, Raes en Arnout legden het document met de tekst op de tafel, tussen hun bekers bier. Ze waren zich bewust van de belangrijkheid van het bondgenootschap en van de principes die voor de eerste maal neergeschreven werden op de perkamenten die zouden ondertekend worden. Eén van de eerste malen in de geschiedenis werd de welvaart van het volk erkend als een doel voor de vorsten van de landen. Het bondgenootschap smeedde ook sterke banden van wederzijdse hulp in het geval van agressie, en de handel zou verbeterd worden door het gebruik van één en dezelfde munt.

Het verdrag zou getekend en gezworen worden morgen, op de derde december van 1339, door de hertog van Brabant, in de aanwezigheid van talrijke ridders en schepenen van Brabant en Vlaanderen, van wie de namen rechtstreeks vermeld werden in het verdrag. De burgemeesters, schepenen en de raden van Leuven, Brussel, Antwerpen, 's Hertogenbosch, Nijvel, Tienen en Leeuw zouden ondertekenen voor Brabant. Gent, Brugge, Ieper, Kortrijk, Oudenaarde, Aalst en Geeraardsbergen tekenden voor Vlaanderen. Het verdrag bond ook de kasselrijen van de twee landen.

Als getuige voor het verdrag diende Arnold, de abt van de Benedictijnse abdij van Gemblours voor het bisdom Luik. Arnold had de charters gezegend. De keuze van deze godsdienstige getuige had Jacob van Artevelde veel hoofdpijn bezorgd, want de Vlamingen wilden de Franse bisschop van Arras niet laten ondertekenen, al lag Vlaanderen in diens diocese, en evenmin hield Brabant van de Franse bisschop van Kamerrijk. Een deel van Brabant lag in het bisdom Luik, zodat de abt van Gemblours, een grote en invloedrijke abdij die nabij Namen lag, een goede oplossing was gebleken, die aangenaam bleef zowel aan Brabant als aan Vlaanderen.

De volgende morgen ontmoetten Jacob van Artevelde en zijn raadgevers de afgezanten van Gent en dan, samen in groep, gingen ze te voet langs de Steenweg naar het kasteel van de Hertog. Het verdrag zou ondertekend worden in de grote zaal. Wanneer Jacob van Artevelde die prachtige zaal binnentrad, draaiden alle ogen zich naar hem. Hij keek eerst slechts naar de mooie versieringen in de zaal, die een grote indruk op hem maakten. De zaal werd verheerlijkt met de schilden van de heren van Brabant. Aan de muren hingen de standaarden van Brabant en van Vlaanderen en ook de vlaggen van de steden.

De mannen werden overweldigd door de grootsheid, de veelvuldigheid van de kleuren en de praal. Hun zinnen werden bij storm ingenomen door de pracht. Geen speciaal applaus werd er aan Jacob van Artevelde gegeven. De naam van Artevelde werd niet vermeld in het verdrag. Al de mannen in de zaal wisten echter dat het bondgenootschap zijn werk was. Jacob groette de mannen die hij kende van vroegere vergaderingen, anderen werden hem voorgesteld. Aan

het einde van de zaal stond een houten, beschilderd verhoog, waar Hertog Jan van Brabant op troonde. Hij was diep in gesprekken verwickeld met de ridders die de graaf van Vlaanderen vertegenwoordigden. Een tafel met het verdrag geschreven op zijde was voorbereid. Een verdrag geschreven op zijde werd beschouwd als meer langlevend, omdat zijde een medium was dat langer fris bleef dan perkament. De mannen stonden. Geen stoelen waren op het verhoog geplaatst, op de troon van Hertog Jan na, wat ook onmogelijk zou geweest zijn met zoveel heren aanwezig.

Na een korte tijd kondigde een heraut de ondertekening van het verdrag aan. De hertog schreed dan plechtig naar de tafel, ondertekende, en een oorverdovend applaus brak los. Eén na één ondertekenden de grootste heren van Brabant en Vlaanderen na de hertog. Ook de abt van Gemblours werd naar voren geroepen en ondertekende.

Voor Brabant tekenden de ridders en heren Otto en Jehan van Kuyc, Willem van Huerne, Thomas van Diest, Willem van Wesemale die de maarschalk van Brabant was, Jehan van Rotselaer, Jehan van Loen, Henry Berthout, Jehan van Leefdael, Willem van Boecstele, Jehan van Sombreffe, Lodewijk van Diepenbeek, Diederic van Walencourt, Lodewijk van Berlaer, Gillis van Quaderebbe, Arnold van Aelbeke, Jehan Pyliser, Jehan van Kersebeke, Herman van Os, Jehan Pulleman, Daniel van Bouchout, Hendrik van Boutersem, Hendrik van Walem, Raes van Graven, Goswin van Goetsenhoven, Ywayne van Meldert, Arnold van de Wiere, William van den Bossche, Gerard van Vorselaer, Jehan van Immersele, Colin van Vilvoorde, Jehan van Craeynem, Jehan van Scoenhoven, Charles van de Rivieren, en Walter van Melyn.

Voor Vlaanderen plaatsten hun handtekeningen Hendrik van Vlaanderen, Filip en Jehan van Axel, Simon van Mirabello, Gerard van Rasseghem, Rasse en Arnold van Gaveren, Jehan van den Gruuthuse, Roger Bryseteeste, Olivier van Poucke, Willem van Nevele, Gossin van den Moure, Wulfaerd van Gistel, Gerard van Raeseghem, Gerard van Outre, Jehan van Belle, Justase Passcharis, Rogier van Lichtervelde, Zeger en Daniel van Drongen, Gerard van Gistel, Daniel van Rozebeke, Simon van der Maelsteden, Rogier van Vaernewijc, Gerard van Moerseke, Willem van Straten, Jehan van Poelvoorde, Jehan van Masseminne, Rasse van Erpe, Jehan van Ayshoven, Giselbrecht van Leeuwergem, Gerard van Masemme, Jehan van Herzele, Jehan van de Moere, Arnold Bernagen, Jehan van Huutkerke, Louis van Moerkerke, Hugo van Steelant en Jehan van Lokeren.

Die namen werden alle vermeld in het eeuwigdurend bondgenootschap. Jacob van Artevelde was erg ontroerd toen hij de namen van zoveel edelen één na één op de zijde zag ondertekend worden.

Hij was nog meer ontroerd toen enige weken later Henegouwen het verdrag samen met Holland en Zeeland bijtrad.

Ik, Jehan Terhagen, had niet deelgenomen aan de onderhandelingen en aan de reizen van Jacob van Artevelde, van de schepenen en de raadgevers. Gillis Vresele had dat wel gedaan. Hij diende als raadgever voor Jacob. Gillis legde me al de details uit over wat besproken werd, de vele sessies die nodig waren geweest om tot een eindresultaat te komen. Misschien was Gillis te nauw betrokken geweest in het proces dat leidde tot het verdrag om nog de grootse, volle betekenis van de clausules te beseffen. Misschien had zelfs niemand die waarlijk betrokken was de grootsheid begrepen van wat toen verwezenlijkt werd, maar ik twijfelde er niet meer aan dat de betekenis van het verdrag snel duidelijk zou worden en iedereen zou verrassen.

Wanneer Gillis me dus over het verdrag sprak, dan bleef ik met verbazing geslagen in mijn stoel zitten, vóór Gillis, en ik kon een lange tijd geen woord uiten. Ik nam de implicaties in naargelang Gillis me de clausules las. Boudin Vresele was ook met ons aanwezig. Hij keek naar me af en toe, want hij ook had begrepen wat Jacob van Arteveldes visie was geweest.

‘Ben je me nu aan het zeggen, Gillis,’ begon ik, ‘dat in minder dan twee jaar tijd Jacob van Artevelde niet alleen de eenheid verzekerd heeft in Gent van de verschillende partijen en Gent er toe gebracht heeft zijn visie van de neutraliteit in het conflict tussen de koningen bij te treden, de volledige steun bekomen heeft van Edward III, wat alles al aardschokkende daden op zichzelf zijn, dat hij na Biervliet de drie belangrijkste steden van Vlaanderen er toe gebracht heeft die visie te aanvaarden als de natuurlijke loop der gebeurtenissen, en ook het volk van Vlaanderen achter zijn project heeft kunnen krijgen ondanks de tegenstand van de Graaf, en dat hij nu ook nog een bondgenootschap heeft gevormd van al de steden van de Lage Landen samen, alle, in een verdedigingspact en in een verklaring van non-agressie? Realiseer je de grootsheid van wat verwezenlijkt is?’

‘Wel ja, natuurlijk,’ antwoordde Gillis Vresele, een beetje verrast bij mijn plotse uitroep. Ik zei nog, ‘Jacob van Artevelde werd gevraagd het probleem op te lossen van de Engelse wol die niet meer naar Gent kon komen. Nu, echter, heeft hij al de steden van de Lage Landen verbonden. Bijna al de landen ten noorden van Frankrijk bondgenoten zijn geworden alsof ze één homogeen, enig blok vormden! Realiseer je even! Koning Edward kan ongeveer tien tot twintigduizend strijders in het veld brengen op het vasteland, en Koning Filips van Valois ten hoogste dertigduizend. Jacob van Artevelde, echter, kan een leger verzamelen bestaande uit dertigduizend mannen van Vlaanderen, twintigduizend van Brabant en nog eens dertigduizend uit Henegouwen, Holland en Zeeland samen!

Hij is daarmee de grootste krijgsleider van de eeuw geworden, een man met een visie die drie maal groter is dan een visie voor Vlaanderen, en dat allemaal in één verdrag? Hij creëerde een blok dat zo krachtig is dat geen enkele koning ons nog kan aanvallen en misschien zelfs niet de keizer! Hij heeft de grootste strijdkracht op het vasteland gevormd! Waar zal die man stoppen me te verbazen? Ook het principe om door iedereen te doen aanvaarden dat de vorsten voor de welvaart van de onderdanen moeten zorgen in vrede en in vrijheid, voor de ambachten en de nijverheid, is groots! Hoe is hij erin geslaagd de graaf van Vlaanderen, de hertog van Brabant en de graaf van Henegouwen er toe te verleiden dit schema bij te treden, ondanks hun wederzijdse afgunst?’

‘Wel,’ lachte Gillis Vresele, maar hij fronste toch zijn voorhoofd en trok zijn wenkbrauwen op, ‘dat is inderdaad wat neergeschreven is en ondertekend werd! Het is inderdaad een grootser verdrag geworden dan ik me eerst realiseerde. Niets verklaart echter dat Jacob van Artevelde de drie legers in het veld zal leiden. Wie de legers moet leiden werd niet beslist. De oorlogsleider zal bepaald worden door de schepenen van de steden en door de vorsten. Jacob van Artevelde zou een uitstekende leider zijn, maar hij zal niet noodzakelijk aangeduid worden. Het verdrag is ook wel geschreven op zijde en op perkament voor de eeuwigheid, maar het verdrag blijft geschreven worden. Waar is de ziel?’

‘Welke ziel?’ riep ik uit.

‘Geschreven woorden zijn beloftes,’ antwoordde Gillis, ‘beloftes en eden. Beloftes kunnen vergeten en genegeerd worden en eden kunnen verbroken worden. Een verdrag heeft slechts waarde voor zover achter het perkament en de zijde, achter de handtekeningen en de zegels, de wil ligt van de mannen die tekenden om de clausules echt leven te schenken, ze te vervullen. Willen de hertog en de graven werkelijk dit pact vervullen? Ik betwijfel dat! Het verdrag geeft teveel macht aan de steden om de vorsten het volmondig en volhartig te doen aanvaarden. Het verdrag stelt dat de landen samen moeten werken. Willen ze dat echt? Er

heerst veel concurrentie en afgunst tussen de steden en tussen de vorsten. De hebzuchtige, ijdele vorsten benijden elkaar zeer. Misschien denken ze vandaag dat het goed is om een gemeenschappelijke vijand, Frankrijk, samen het hoofd te bieden. Koning Edward komt er aan en kan succes hebben, maar ze blijven afgunstig tegenover elkaars motieven. Ze vertrouwen elkaar niet. Zou de hertog van Brabant werkelijk al zijn troepen willen opstellen naast die van de graaf van Vlaanderen of van de graaf van Henegouwen wanneer er een aanval komt op één van de graafschappen? Dezelfde vraag geldt voor de andere vorsten. Willen de steden van Holland werkelijk hun volledige milities sturen wanneer Vlaanderen aangevallen wordt? Dat is wat ik meende met “de ziel”. Woorden zijn mooi maar goedkoop, eden en plechtige beloftes zijn al wat beter, maar de totale inzet om de mooiste idealen die neergeschreven zijn in het verdrag ook werkelijk te verwezenlijken, is nog een andere zaak!’

‘Het verdrag is een begin, geen einde,’ legde Gillis verder uit. ‘De vertegenwoordigers van de steden en van de drie landen zullen van nu af aan regelmatig samenkomen, en dat is een middel om de steden van de Lage Landen beter samen te rijgen, een andere mentaliteit te creëren. Zullen we daar in slagen? Misschien ja, maar waarschijnlijk niet! Mij lijkt het dat onze opinieverschillen en onze divergentie van belangen, spijtig genoeg steeds egoïstisch lokaal, lege woorden uit het verdrag kunnen maken, en niets meer. Het blijft nog steeds waar dat de sterkste band tussen de mensen de regering is uitgeoefend door een traditioneel, feodaal staatshoofd. Er is een hertog of een graaf nodig om de dorpen en de steden en de kasselrijen samen te houden tot één land, één rijk.’

‘Het lijkt me niettemin een bewonderenswaardige visie,’ drong ik aan, ‘die hoop geeft aan de jongeren onder ons. Uit een gewone koopman hebben jullie, de Pharaïldis mannen, een visionaire staatsman geschapen, een staatsman zoals de Lage Landen eeuwen lang niet gekend hebben. We zijn een nieuw tijdperk ingetreden, indien met het verdrag slechts het eerste graantje gezaaid werd. Dit zal een verdrag worden dat veel mensen die nadenken over de toekomst van onze landen zich nog lang zullen herinneren!’

‘Daarin heb je gelijk,’ besloot Gillis, ‘en je hebt het bij het rechte eind ook als je stelt dat slechts één man eigenlijk, het idee zo ver als vandaag mogelijk is tot werkelijkheid heeft gebracht. Het was volledig zijn idee, zijn plan. Ja, we brachten een man naar de voorgrond die van een eenvoudige handelaar ontpopt is tot een geniale staatsman. Hoe lang zal dat nog duren, en waar zal hij ons nog verder naar brengen?’

Na die laatste woorden van Gillis Vresele bleven we allen nog een hele tijd in gedachten verzonken.

Na de publicatie van het verdrag betreffende het eeuwigdurend verbond tussen Vlaanderen en Brabant, ondertekende Koning Edward III van Engeland te Gent een manifest als Koning van Frankrijk. Hij verklaarde de welvaart in Vlaanderen te willen brengen. Daarom schafte hij alle belastingen af die Graaf Lodewijk van Nevers en Koning Filips op goederen hadden geplaatst. Hij verklaarde Vlaanderen te willen terugbrengen naar de wetten en gewoontes die heersten ten tijde van zijn voorvader, Koning Sint Lodewijk van Frankrijk. Dit manifest werd door de koning ondertekend op de achtste februari van 1340

Koning Edward verliet Vlaanderen vroeg in maart 1340. Zijn financiële problemen waren zeer verergerd. Hij had weer belangrijke sommen geld moeten lenen van de Florentijnse bankiers, van de Bardi, de Peruzzi en de Leopardi, en ook van de handelaars van de Lage Landen. Hij leende geld van handelaars uit verschillende landen, van William de la Pole in Engeland, Anthony Bache en Matthew Dast, van handelaars van de Brugse Hanze van

Londen, en van handelaars uit Leuven en Mechelen, alsook van Simon van Halen-Mirabello in Gent. De leningen waren zo hoog dat de koning aan zijn crediteuren moest beloven tegen het feest van Sint Jan de Doper weer te keren naar Gent, en hij moest Koningin Filippa achterlaten in de stad.

De Vlaamse afgezanten Willem van Steelant en Nicolaas de Schotelaere zeilden samen met de koning naar Engeland. Ze waren er getuige van hoe Edward het Engels Parlement samenriep te Westminster op de negenentwintigste maart.

De koning herhaalde aan het Parlement de drie verdragen die hij ondertekend had te Gent. Dezelfde eden werden dan gezworen door de bisschoppen van Canterbury, Durham, Lincoln en Londen, en ook door de graven van Derby, Northampton, Warwick, Gloucester, Huntingdon en Oxford. Die eden werden nadien herhaald in al de steden van Engeland.

De Vlaamse handelaars bekwamen dezelfde rechten als de Engelse handelaars van Londen. Dat vergramde de handelaars van Londen. De schepenen en de kooplui van die stad, onder de druk van de koning en de graven, draaiden echter bij en betuigden hun akkoord met de verdragen in de maand mei. Ze deden dat tijdens een grote vergadering gehouden in de halle van de gilden van Londen. Het akkoord werd dan ook ondertekend door de schepenen, onder wie Andrew Major, John of Grantham, Roger of Depham, John Hamond, John of Resham, William of Thorneye, John of Hardyngham, William of Ilford en Adam of Bury.

Koningin Filippa

Jacob van Artevelde had aan Koningin Filippa een plechtige belofte gedaan. Hij had beloofd haar te beschermen. Hij hield ook die belofte. Hij voegde speciaal meer gewapende bewakers toe rond de abdij en gaf daarvoor de verantwoordelijkheid aan Hoofdman Gelnoot van Lens. Zo lang als Koning Edward nog zelf in de Sint Baafs abdij verbleef zond hij die bewakers niet te dicht bij de kamers van Filippa. Wanneer de koning echter vertrokken was, plaatste hij zijn militiemannen dicht bij haar, tot in het klooster. De abt protesteerde zwakjes, maar Jacob legde hem uit waarom de veiligheid van de koningin van Engeland belangrijk was voor Gent en dus ook voor de abdij. Jacob vertelde ook van zijn belofte, biechtte die op, en pleitte zo lang tot de abt akkoord ging met de inval van de gewapende mannen in de abdij.

Jacob van Artevelde vroeg ook aan Gerolf Vresele, de monnik onder zijn beste vrienden, om zich te gaan informeren over de gezondheid van de koningin en over haar welzijn. Werd Filippa bediend zoals ze dat wenste, had ze iets nodig, kon Jacob met iets helpen? Gerolf werd de boodschapper tussen Jacob en de koningin. Gerolf onderhield Filippa met zijn verhalen van reizen naar verre landen en met zijn eruditie, op dezelfde wijze als hij de Pharaïdis vrouwen van Gent had onderhouden. Gerolf praatte met Filippa van Henegouwen ook over meer ernstige onderwerpen, natuurlijk, sprak over godsdienstige en filosofische kwesties, en hij en de abt aten dikwijls samen met de koningin.

Jacob hoopte dat hiermee de eenzaamheid van de koningin wat verlicht kon worden, hoewel toch ook haar hofdames en ridders met haar in Gent gebleven waren.

Na enige tijd wou de koningin Jacob van Artevelde bedanken. Ze nodigde hem uit, per boodschap gegeven door Gerolf Vresele, om haar te bezoeken. Jacob aanvaardde de uitnodiging graag. Hij had Koningin Filippa nog op zijn geweten en hij betreurde de ruwheid waarmee hij haar aangesproken had op het banket van de stad. Hij voelde zich enigszins verward in de gedachten die haar betroffen.

Waarom was hij zo agressief en geïrriteerd in woorden met Filippa? Misschien was het omdat zij ook vragen gesteld had die hem geprovoceerd hadden, alsook de toon waarop ze die vragen naar hem toe geworpen had. Jacob had zich eerst vernederd gevoeld en misschien had hij daarom ook haar willen vernederen. Hij meende toen dat Filippa van Henegouwen hem mispreekt, hem de mindere had willen doen voelen. Was zij niet een edelvrouw en een Koningin? Jacob had die muur van arrogantie willen neerhalen. Waarom werd hij, Jacob van Artevelde, die zoveel dingen in zijn leven verwezenlijkt had, verondersteld de mindere te zijn van mannen en vrouwen die met een adellijke titel geboren waren, maar die nadien niets wezenlijks gerealiseerd hadden in hun leven? Hij had zijn fortuin aanzienlijk doen groeien, wat hij geërfd had vermenigvuldigd. Hij was toch de leider van een stad en van een machtig leger, een man naar wiens woorden gans Vlaanderen luisterde. Waarom zou hij moeten aanzien worden als de mindere van een edelman of een edelvrouw zonder belang op het schaakbord van de stadspolitiek? Jacob had nooit de achting kunnen opbrengen die veel andere mensen voelden en betuigden aan iedereen die zogenaamd hoog geboren was. Had hij niet het recht om ook edel genoemd te worden?

Toch wou hij geen hardvochtige man zijn. Nadat hij met Filippa van Henegouwen gesproken had en haar in striemende bewoordingen had uitgelegd hoe de zaken er werkelijk voor stonden, hoe Vlaanderen rijk was en Engeland niet echt zo, hoe Vlaanderen tienduizenden krijgers kon optrommelen en Engeland veel minder, dan betreurde hij nu haar zo ruw, direct en meedogenloos afgesnauwd te hebben. Haar houding was toen ook zo plots veranderd! Hij was eerst onder de indruk gekomen van de persoonlijkheid van Filippa. Hij had haar hooghartigheid willen vernielen. Wanneer hij daarin gelukt was, had hij ontdekt dat ze helemaal geen zo fiere vrouw was. Hij had slechts een kunstmatige en erg oppervlakkige bescherming doorbroken. Dan had de koningin hem getoond hoe kwetsbaar ze was. Toen hij die kwetsbaarheid ontdekte, was hij heel beschaamd geworden, zo erg zelfs dat hij er nu tegen op zag haar nog een tweede maal te ontmoeten. Hij zou ditmaal zijn hoofd in deemoed moeten buigen, maar voor andere redenen dan slechts omdat ze een koningin was. Geen man kon hem overwinnen met arrogantie; een vrouw had hem overwonnen in een oogwenk, door een traan te tonen!

Jacob van Artevelde had ook problemen met de manier waarop zijn vrouw zich de laatste tijd gedroeg. Hij had haar zien flirten met Koning Edward. Hij had gedacht dat het ver onder de waardigheid van Katelijne viel om te flirten met enige man! Ze had nooit geprobeerd hem, Jacob, te verleiden of met hem te flirten, zeker nooit hem fysisch aan te trekken. Sinds de dag van hun huwelijk hadden ze geen kamers gedeeld 's nachts. Dat lag wel in lijn met hun overeenkomst die op een zakencontract leek, zoals ze vóór hun huwelijk afgesproken hadden. Katelijne was recentelijk heel wat uitgenodigd geworden in de Sint Baafs abdij, aan het hof van Engeland. Dat hadden zijn dienaars hem verteld. Waarom was dat zo? De uitnodigingen kwamen van Koningin Filippa. Waarom wou Filippa Katelijne zo dikwijls zien? Waarom, echter, vermeed het hof hem?

De stand van zaken tussen Jacob en Katelijne was plots spectaculair veranderd een tijd na het groot banket dat ter ere van de koning en de koningin van Engeland aangeboden werd. Enige nachten na dat banket, nadat Jacob op een reis geweest was in Brabant, ver van Gent, was Katelijne in het midden van de nacht zijn kamer binnengeslopen. Jacob had naar zijn dolk willen grijpen die steeds op een tafel naast zijn bed lag. Niemand kwam 's nachts zijn kamer in! Maar dan had hij de zachte, lange vingers van een vrouw op zijn lippen gevoeld. De vrouw fluisterde in de duisternis, 'zeg niets! Ik ben het, Katelijne. Maak het heel huis niet wakker!'

Hij had een geritsel van klederen gehoord, en even later gleed Katelijne in zijn bed, volledig naakt, en ze hadden de liefde bedreven. Hij had al heel lang gewacht op een ogenblik zoals dit, hij had bijna vergeten wat te doen om het haar aangenaam te maken. Nu had zij hem geleid. Haar hartstocht was groot geweest, maar ze kreunde zelfs niet even. Waarom was Katelijne plots zo erg veranderd, zo seksueel aangetrokken?

Jacob van Artevelde bleef zeer verward toen Gerolf Vresele hem zei dat het hoog tijd werd voor hem om een bezoek te brengen aan Filippa van Henegouwen. Filippa had naar hem gevraagd, niet voor enige specifieke reden, maar ze had gezegd dat ze hem wou bedanken en met hem wou praten. Hij had Gerolf als koerier en als pleitbezorger gebruikt. Filippa hield blijkbaar geen wrok tegen hem. Jacob ging er dan mee akkoord om Filippa te bezoeken. Hij zei toch aan Gerolf dat hij niet veel tijd had. Dat was de waarheid, want Jacob had toen de handen vol. Hij vroeg aan Gerolf of de monnik en vriend hem wou vergezellen.

Gerolf Vresele begreep niet zeer goed waarom de grote Jacob van Artevelde aarzelde om Filippa alleen te ontmoeten. Ze bleef eigenlijk nooit alleen, want meerdere hofdames zaten steeds met haar. Hij voelde zich ook wel een beetje geveleid omdat de zo befaamde Jacob van Artevelde, de man die het Beleid der Stede droeg, hem leek nodig te hebben en zijn aanwezigheid op prijs stelde. Gerolf kon hen correct voorstellen, de ene aan de andere. De koningin had hem ondervraagd over Jacob. Gerolf had dan veel verteld over de familie van Jacob, over zijn broers en over zijn vroegere vrouw, Agneete Vresele, de zuster van Gerolf, en haar kinderen. Gerolf kon niet veel vertellen over Katelijne de Coster, want die vrouw bleef een gesloten boek voor hem.

Op één van de volgende avonden, nadat Koning Edward reeds Gent verlaten had, haastte Gerolf Vresele zich naar de woning van Jacob van Artevelde in de Kalendarberg om zijn vriend naar Koningin Filippa te vergezellen. Jacob verkoos te wandelen. Het was redelijk zacht weer die dag. Jacob had frisse lucht nodig, beweerde hij. Ze wandelden naar de kuipe, dan oostwaarts naar de Sint Baafs wijk. De koninklijke escorte wachtte op hen. Ze brachten Jacob en Gerolf snel de abdij in, naar een gezellige kamer die mooi versierd was met dikke tapijten aan de wanden en op de vloer. Koningin Filippa zat aan een tafel op hen te wachten. Ze was in een zwaar boek aan het lezen dat een Latijnse transcriptie was van het Trojaans epos van Homeros. Toen Jacob en Gerolf binnenstapten sloeg ze het boek met een klap dicht, en ze keek op.

Gerolf was verbaasd. Hij had verwacht een zeer neutrale, hoffelijke maar toch ook iets hooghartige blik van de Koningin naar Jacob te zien. In plaats daarvan bemerkte hij een warme blik van dankbaarheid, bemoediging en plezier. De Koningin toonde een glimlach! Gerolf had een korte, elegante introductie voorbereid van hoofse en mooi gekozen woorden. In de plaats daarvan stond de Koningin op en ze ging direct naar Jacob toe, nam zijn handen in haar beide handen. Ze weerhield Jacob ervan voor haar te knielen. Ze stapte tot dicht bij Jacob en zei dadelijk, ‘mijn beste Ser Jacob, ik ben heel gelukkig u weer te zien! Ik moet u bedanken voor al wat u doet om mijn veiligheid en comfort te verzekeren!’ Jacob van Artevelde bemerkte de zachte welving in de buik van de zwangere Koningin, herinnerde zich dat ze hoogzwanger moest zijn en binnenkort geboorte zou geven. Hij glimlachte zacht, voelde zich goed op zijn gemak met Filippa. Hij antwoordde, ‘ik wil geen dank horen, alstublieft, mevrouw! U bewaken is een plicht. Na het vertrek van uw echtgenoot verdubbelden we de bewakers aan de abdij. De abt liet wachters toe aan de poorten en zelfs tot in het klooster. De wachters worden bevolen door mijn dierbare vriend Gelnoot van Lens. Hij is een zeer trouwe dienaar van Gent en van uwe

hoogheid. Hij wil vurig de koningin van Engeland dienen. Hij is ook een zeer alerte man, zeer bezorgd en oplettend bij het minste teken van gevaar. Ik hoop dat hij hoofs gebleven is.’ ‘Ik heb hem ontmoet en met hem gesproken, en hij was inderdaad zeer beleefd, voorkomend en hoofs, Ser Jacob,’ wierp de koningin snel tussen, ‘maar ik weet dat ik u persoonlijk moet bedanken voor zoveel aandacht en ook speciaal voor hem en voor de bewaking. Dames, alstublieft, kunt u ons alleen laten? Ik zou even alleen willen praten, nu, met Ser van Artevelde en Vader Gerolf.’

De twee dames die met de koningin zaten verlieten de kamer zo statisch en met zo strenge gezichten, dat Jacob van Artevelde veronderstelde dat ze een beetje verbijsterd waren met dat bevel.

‘Ik moet u berispen, Ser Jacob,’ vervolgde de koningin terwijl ze weer ging zitten. ‘Ik hoorde wel dat u veel gereisd hebt, maar ik heb veel te weinig van u gezien, recentelijk!’

‘Dat spijt me erg, mevrouw,’ antwoordde Jacob.

Hij en Gerolf namen een stoel en ze kwamen vóór haar zitten.

‘Ik ben inderdaad veel in Brabant geweest, in Brugge ook, nog heel wat in andere steden. De plicht riep me. Er was zoveel te doen! Ik hoop dat Gerolf en de rentmeesters van Gent u goed gediend hebben.’

‘Dat hebben ze, dat hebben ze,’ verzekerde Filippa. ‘Hoe gaat het met u?’

‘Ik ben blij en gezond,’ zei Jacob, ‘zoals voorzeker mijn echtgenote, Katelijne, u kan verteld hebben. Wol van de beste kwaliteit stroomt Gent binnen in grote hoeveelheden, onze nijverheid bloeit weer op, onze handel groeit, we kopen en verkopen ook meer en meer met Engeland. Ons volk kan weer werken en glimlachen. Dank aan uwe hoogheden is Gent opnieuw gelukkig!’

Jacob vroeg daarna hoe de gezondheid van Koningin Filippa verliep en of haar zwangerschap zonder problemen vorderde.

‘Mijn laatste zoon, Lionel, werd in november geboren van verleden jaar in de Sint Michiels abdij van Antwerpen, Ser van Artevelde, en mijn zwangerschap van hem vorderde tot mijn tevredenheid, zoals ook deze zwangerschap. Dank u om me dat te vragen. Mijn zoon Lionel wordt van Antwerpen genoemd omdat hij in die haven geboren werd. Hij is hier in Gent, bij mij, hij heeft me nog nodig. Mijn volgende zoon, of dochter, zal van Gent genoemd worden, of Gaunt, in de taal van Engeland.’

Ze lachte, ‘ik moet heel wat van mijn kinderen in de Lage Landen krijgen, dunkt me!’

Jacob glimlachte, maar dan ging hij verder met zijn reeks verontschuldiging.

‘Ik heb het zeer druk gehad, mevrouw. Ik moest de oproeren in het graafschap onderdrukken. Ik heb vooral dat gedaan het laatste jaar. Aan het einde van verleden jaar werden de hoofdmannen en de schepenen naar Dendermonde gezonden, naar Aalst in het begin van dit jaar, naar Oudenaarde in de lente, naar Deinze aan het eind van de zomer, en ook naar Aardenburg, Assenede, Geeraardsbergen, Moerkerke, Kortrijk, Eeklo en vele andere steden in de herfst. Zo laat als oktober had er weer een oproer plaats in Rupelmonde. De grote steden hebben speciale privileges, zoals exclusieve rechten op het weven van het allerbeste laken. De andere steden proberen dat privilege te doorbreken. We moesten gezanten zenden naar een aantal plaatsen om de weefgetouwen in beslag te nemen die elders in het land gebruikt worden om eveneens het duurste laken te produceren. We moesten het hoofd bieden aan ernstige moeilijkheden in Oostburg, Poperinge, en zelfs in Ieper. De handel tussen Vlaanderen en Frankrijk is praktisch stopgezet. We hangen van Frankrijk echter af voor de invoer van granen, hoewel niet op vitale wijze. We hadden wat geluk, onze eigen oogst stijgt. We proberen de steden van Douai, Orchies, Lille en Béthune over te halen om toch met ons handel te drijven. We vroegen hen ook om Koning Edward als de rechtmatige koning te

erkennen, maar die pogingen verlopen moeilijk en vragen veel diplomatie en geduld. We wilden ook de paus overtuigen van onze goede wil en van de goede redenen waarom we Edward als onze koning willen erkennen, maar Paus Benedictus schijnt niet te willen geloven dat we te goeder trouw handelden. Benedictus is natuurlijk een Fransman. De Franse garnizoenen aan onze grens zijn zeer agressief op dit ogenblik en onder hen dienen een aantal van de heren van onze kasselrijen, mannen die trouw bleven aan Filips van Valois. We hebben dus troepen tot zover als Cassel moeten zenden! Onze zorgen, ziet u, blijven veelvuldig ten gevolge de acties van de graaf en Filips van Valois. Die zorgen vragen mijn constante aandacht.'

Jacob van Artevelde pauzeerde even, maar voegde dan toe, 'we zonden ook de schepenen Simon van Merelbeke en Thomas van Vaernewijc weer naar Prijs. Ze praatten met de graaf, zeiden hem dat zijn plaats in Vlaanderen was, niet aan het Frans hof. De graaf keerde terug in oktober en we gaven hem een prachtige ontvangst. We installeerden een Raad van Vlaanderen om de graaf te helpen zware beslissingen te nemen en om de harmonie in het land te herstellen. Jan van Steenbeke, Thomas van Vaernewijc, Jacob van der Hoyen, Meester Machelien van Sint Baafs en Hendrik de Keyzer zijn leden van die raad voor Gent, maar de graaf gaf er de voorkeur aan weer uit Vlaanderen weg te rijden einde oktober. Hij waardeert de Raad niet zeer.

Even later moesten we de opstand in Rupelmonde stoppen. De graaf keerde niet naar Vlaanderen terug, kwam weer in Parijs aan in december. We benoemden daarom de ridder Simon van Halen-Mirabello als legerhoofd of ruwaard van Vlaanderen aan het einde van januari. Simon van Mirabello is de heer van Beveren, Halle en Perwez. Hij is getrouwd met Elisabeth van Vlaanderen, een dochter van Graaf Lodewijk, zodat hij ook wel kan aanvaard worden door de graaf. De dochter van Simon is getrouwd met Yvain van Vaernewijc van Gent. De Raad slorpte veel van mijn tijd op.

We hebben zo constante zorgen om onze vriendschap met Koning Edward sterk te installeren, maar we krijgen ook meer bijval dan tegenstand met onze politiek. Toch blijven veel edellieden Leliaerts zijn, dus voorstanders van Filips van Valois, en volgelingen van de graaf, terwijl Lodewijk slechts danst naar de pijpen van Frankrijk. Tot in deze lente hebben we overal uitgelegd waarom Koning Edward zich uitgeroepen heeft tot koning van Frankrijk in de Vrijdagmarkt van Gent, en waarom wij dat goedkeurden.

We doen dus veel om de steun van Vlaanderen te verzekeren voor de koning en koningin van Engeland, die ook naar recht de koning en koningin van Frankrijk zijn!'

'Ik ben gelukkig dat te horen,' knikte Filippa van Henegouwen.

Filippa veranderde abrupt van onderwerp, naar iets dat blijkbaar op haar gemoed lag en dat ze misschien al eerder had willen opnemen. 'Ik heb uw echtgenote niet meer ontmoet sinds het banket van de stad, Ser Jacob. Ze zou me één dezer dagen opzoeken. Hoe gaat het met uw vrouw en met uw kinderen?'

Jacob van Artevelde bleef even zwijgen van ontsteltenis. Filippa bemerkte zijn verbazing en verlegenheid met een vriendelijke, onschuldige glimlach. Jacob begreep dan dadelijk waarom de koningin hem naar haar had uitgenodigd en waarom de hofdames weggestuurd werden. Ze had hem willen waarschuwen, of ontdekken of het soms Jacob was die Katelijne gezonden had.

Jacob vond snel zijn gewone houding weer, maar de glimlach lag niet meer op zijn gezicht.

'Het gaat goed met haar, mevrouw. Ik hoop, dat het even goed gaat met uwe hoogheid.'

'Ja, ja, natuurlijk,' glimlachte Filippa. 'De hoeveelheden voedsel die de Gentenaars me proberen toe te stoppen zijn enorm! Ik heb een Vlaamse dokter en een Vlaamse vroedvrouw, weet u, die me elke andere dag komen bezoeken. Ze proberen een dikke, Romeinse matrone

van me te maken! Ze zijn vriendelijk en competent genoeg, maar ze vergeten dat dit niet mijn eerste zwangerschap is. Ik weet wat te doen. Ik heb ervaring! Ik weet wat goed is voor mijn gezondheid en hoe die te blijven bewaren. Bent u hongerig?’
De mannen lachten.

Jacob bewonderde hoe de Koningin haar lichte conversatie op dezelfde toon kon verderzetten, terwijl hij zich nog meer beschaamd, woedend, gepijnigd en vernederd voelde.
Gerolf en Jacob gaven toe dat ze die avond nog niet gegeten hadden. Dus vroeg Filippa aan Gerolf om de dienaars binnen te roepen. Filippa bleef het gezicht van Jacob van Artevelde bestuderen. Iets later werd een kleine tafel in de kamer vol gezet met een snel, laat maal. Gerolf moest even de kamer uit, waarop Jacob stamelde, ‘mevrouw, ik verontschuldig me echt om u met ruwheid tijdens het banket van de stad geantwoord te hebben. Ik vergat mijn goede manieren volledig, en dat is onvergeeflijk. Het spijt me.’
‘Zeg niets verder, Ser van Artevelde. Ik begrijp volkomen hoe u zich voelde en waarom. Misschien vroeg ik voor een ruw maar oprecht antwoord. Ik vroeg in elk geval naar de waarheid, en de waarheid gaf u me, onverbloemd. Ik biecht aan u op dat ik niets wist van wat u me allemaal vertelde. Ik vond me niet beledigd. U bleef beleefd. Ik houd van mensen die me de waarheid vertellen.’

De Koningin, Jacob en Gerolf zetten hun gesprek aan tafel voort. Ze spraken over Gent, over de mooiste monumenten, over de wallen van de stad, over het belang voor Gent van de twee rivieren de Leie en de Schelde, en over de wolwevers van de stad. Gerolf Vresele bleef verbaasd over de familiariteit en openheid van hoe Filippa en Jacob van Artevelde met elkaar praatten.
‘Die man kan iedereen charmeren,’ dacht Gerolf, ‘handelaars, arme volders, koningen en koninginnen, allen gelijk. Realiseert hij zich zijn talent? Het komt hem zo natuurlijk!’
Onder hun drieën fluisterden ze, lachten, slaakten uitroepen, klaptten lichtjes in hun handen bij grappen, en ze beleefden een echt mooie avond.

Later in de avond, wanneer Gerolf zei dat het tijd was om naar de kuipe terug te keren, en nadat Filippa zei dat ze inderdaad wat moe werd, kwam het gesprek nog terug op de veiligheid van de Koningin.

Filippa zei, met de ogen afgewend, hoofd gebogen, ‘Ser van Artevelde, ik herinner me dat u mijn veiligheid hebt gegarandeerd. Ik vrees altijd het gevaar, niet zozeer voor mijzelf als voor mijn ongeboren kind. Ik waardeer uw inspanningen. Ik heb veel vertrouwen in de jonge mannen die aan de poorten van de abdij staan. Het grootste deel van mijn veiligheid ligt in de handen van het volk van Gent. Ik moet u vragen op uw hoede te blijven, ook aan de schepenen en aan de edellieden van de stad. Er dreigt gevaar, hier! Dank u voor wat u zult doen!’

De glimlach van Jacob van Artevelde verdween even snel als een kaars uitgedoofd werd. Was Filippa hem iets aan het verwijten? Hij moest over haar woorden nadenken, misschien ook haar vragen te verduidelijken waaraan ze dacht. Vermoedde Filippa iets concreet? Hij verzekerde de koningin opnieuw van zijn inspanningen, steeds en overal, met de bewakers en de politieke instellingen van de stad. De koningin keek veelbetekenend naar Gerolf. Daarna namen hij en Gerolf hun afscheid. Jacob beloofde snel terug te komen.

Jacob van Artevelde en Gerolf Vresele wandelden naar de kuipe, naar het centrum van de stad. De mannen bleven zwijgzaam, Jacob was nog aan het nadenken over de laatste waarschuwing van Filippa.

Jacob draaide zich plots naar Gerolf en vroeg, ‘Gerolf, die laatste woorden van de koningin hebben me bezorgd gemaakt. Ze klonken me als een waarschuwing en als een pleidooi, als een bede. Lag daar naar jouw weten een verborgen betekenis in? Heb ik iets gemist?’ Gerolf Vresele zuchtte, ‘het was een bede inderdaad! Ik hoorde er ook al iets van. De koningin nam me een beetje in vertrouwen. Ik kon het je nog niet uitleggen omdat je uit de stad waart. Ik moest ook wat aandringen, met veel vragen, vóór ze me min of meer toevertrouwde wat ze wist.’

‘Wist waarover? Je maakt me nieuwsgierig, Gerolf!’

‘Wel dan, hier is wat ik weet. Er moeten Engelse of andere spionnen in Gent zijn, mannen die werken voor Engeland of die veel sympathie voelen voor Engeland. Koningin Filippa houdt contact met hen langs haar dokter.

Hij is een Vlaming, maar een man die afkomstig is uit Henegouwen, weet je. Hij is al lange tijd geleden naar Gent gekomen om hier te wonen en te werken. Ik neem aan dat hij ook trouw bleef aan Henegouwen, aan het graafschap van Filippa en aan haar. Misschien zijn zelfs al de mannen die iets gehoord hebben mannen van Henegouwen. Ik durf beweren dat er nogal wat handelaars uit Henegouwen in onze stad wonen, en zelfs ridders van dat land.

Wat er ook van zij, het schijnt, en Filippa hoorde, dat niet iedereen in Gent van de Engelse monarchen houdt. Sommige mensen houden niet van de vriendschap en de eer die de huidige schepenen en hoofdmannen betuigen aan Engeland. Of die mensen daar slechts over praten, of er nu werkelijk een complot aan de gang is, weten noch ik noch de Koningin met zekerheid. Geruchten vliegen er altijd rond in een stad zoals Gent, en er zijn altijd mensen die over dit of dat ontevreden blijven. Vage geruchten van een samenzwering tegen Filippa gonzen echter in Gent. Een complot dat het leven van de Koningin bedreigt zou waarschijnlijk weer vijanden maken van Engeland en Vlaanderen, kan misschien zelfs uitlokken dat Koning Edward razend kwaad Gent aanvalt, dat we bijgevolg onze wol weer verliezen, jij in diskrediet valt en Gent terug in de armen van de Graaf of van Koning Filips van Valois geduwd zou worden. Dat is juist wat sommige mensen zouden willen!’

‘Je kunt het niet ernstig menen,’ riep Jacob uit. ‘Het zou een complete ramp voor ons allen zijn als er iets met de koningin zou gebeuren! Wie is hier zo dom als te denken aan enige actie gericht tegen de koningin van Engeland binnen onze muren? Welke is de bedreiging? Wie zit daar achter? Waarom hoorde ik daar niet eerder van?’

‘Om in omgekeerde volgorde te antwoorden,’ glimlachte Gerolf zuur, ‘je hebt er niet van gehoord omdat wij ook het slechts zeer recent wisten, en jij was niet in Gent. De bedreiging komt van de gewoonlijke heethoofden, van de ridders die Leliaerts zijn, onder wie waarschijnlijk de Gruteres, van mensen rond de dekens van de gilden, mensen die in hun hart Leliaerts bleven of die jaloers werden op je succes. We hebben wel enkele namen, niet veel, en slechts geruchten om op af te gaan, niets zekers, geen bewijzen. De bedreiging lijkt te bestaan uit een mogelijke aanslag op de Sint Baafs abdij, een verfoeilijke daad op zichzelf, of een aanval wanneer de koningin iets of iemand bezoekt in Gent, wat zeer zelden gebeurt, want ze verlaat de abdij niet meer sinds ze iets hoorde over de geruchten. Gelukkig zo, trouwens!’

‘Dit is verschrikkelijk!’ riep Jacob van Artevelde met gebalde vuisten. ‘Ik moet direct daarop handelen!’

‘Nee, dat moet je nu juist niet doen,’ zei Gerolf nog heel kalm.

Gerolf greep een arm van Artevelde, zodat de twee mannen stopten en niet meer verder gingen. ‘Houd je kalm! Je was niet in Gent, maar ik heb al verteld wat ik wist aan Gelnoot van Lens en aan Willem van Vaernewijc. De drie van Lakes zullen horen wat de wevers te zeggen hebben, hoe hun gevoelens liggen tegenover de aanwezigheid van de koningin, en proberen om meer namen duidelijker en met meer waarschijnlijkheid te kennen. De Herts ook proberen meer te weten te komen. Je weet hoe de schippers zijn, de ergste roddelaars op

aarde! Schippers zijn eenzame mannen, die als ze een haven aandoen alles uitwisselen over wat ze in Gent en elders hoorden, en ook alles melden wat ze vermoeden. We moeten meer informatie verzamelen, Jacob, er zeker van zijn dat iets smerigs in de pot aan het koken is! Ondertussen heeft Gelnoot van Lens zijn mannen al tot meer waakzaamheid aangespoord. Hij leeft nu praktisch zelf in de abdij, slaapt in zijn maliën, en hij heeft zijn mannen vlijtig geoefend. Hij smokkelde nog een dozijn mannen meer de abdij in. Ze verbergen zich in een zaal en komen er niet uit. Niemand in Gent behalve jij en ik weten dat ze binnen in de abdij wachten. Ze oefenen dagelijks. Bij het minste alarm is het hun taak de deur naar de kamers van de koningin te bewaken met hun leven.

Al die voorzorgsmaatregelen zijn genomen de laatste dagen, terwijl jij Gent uit waart. Laat Gelnoot en de Pharaïdis mannen deze zaak oplossen! Als jij begint met mannen de gevangenis in te gooien, dan doe je misschien meer kwaad dan goed. We moeten je populariteit bewaren! Je mag er niet uitzien als een wraakzoekende dictator. Je populariteit is de basis van je macht. Het is een broze basis. Wij bepraatten dat allemaal, en hebben tot dat plan besloten. Laat dit maar door ons behandelen!’

‘Het spijt me, Gerolf,’ sprak Jacob hem bitter tegen, ‘maar ik kan niet toestaan dat jullie dit alleen behandelen. Ik moet weten wat er rond de koningin aan het brouwen is. Ik moet de namen van de samenzweerders hebben. Ik moet het gevaar in de kern vernietigen, de bedreigingen voor Filippa doen stoppen!’

‘We willen allen dat complot in de kiem smoren,’ verzekerde Gerolf, ‘maar we kunnen niet ingrijpen zonder zekerheid te hebben betreffende de aantijgingen. Je kunt niemand in Gent gevangen nemen en doden zonder bewijs, en voorwaar geen ridders! Wanneer we bewijzen gevonden hebben, dan pas kunnen we snel ingrijpen. Ondertussen is Koningin Filippa goed beschermd door de mannen van Hoofdman Van Lens!’

‘Dat weet ik. Wel, wat je voorstelt kan de betere manier van aanpak zijn. Ik zal ook horen of mijn bronnen iets weten over de samenzwering. Ik zal niet wachten om toe te slaan! Ik kan geen gevaar voor Filippa dulden!’

Gerolf Vresele hoorde Jacob van Artevelde meerdere malen de naam van Filippa vermelden, niet haar titel.

‘Hoe gewend is Jacob met de koningin?’ vroeg Gerolf aan zichzelf. ‘Heilige Jezus! Wat gaat er om tussen die twee? De hemel late dat niet gebeuren! We hebben een verschrikkelijk gevaarlijke situatie op handen, in meer dan één aspect!’

Gerolf pleitte, ‘we zijn aangekomen, Jacob. We kunnen het probleem met Gillis en met Raes bespreken. Ze geven steeds goede raad!’

‘Dat zal ik doen,’ bevestigde Jacob.

Hij ging zijn huis in, hoofd gebogen, en Gerolf Vresele wandelde verder naar zijn cel in de Fremineuren abdij.

Jacob van Artevelde keerde dan regelmatig naar Koningin Filippa weer. Hij bracht aangename en interessante avonden met haar door. Ze werden goede en intieme vrienden. Jacob vond harmonie en vrede met Filippa. Hij vermeed nu lange periodes afwezig te zijn uit zijn woning in de Kalandenberg.

Einde februari kondigde de koningin aan dat de geboorte van haar kind elk ogenblik kon gebeuren. Ze vroeg Jacob naar een mooie, Vlaamse naam. Jacob dacht aan de hoofdkerk en aan de patroonheilige van Gent, aan Jan de Doper, en hij stelde de naam van Jan voor. Filippa had hem gezegd dat ze er bijna zeker van was dat ze weer een zoon zou baren. Filippa vond de naam toepasselijk, en ook een degelijke Engelse naam.

Jan, John, werd geboren vroeg in maart. Koning Edward was toen nog steeds in Engeland. Jacob van Artevelde deed dienst als peter bij de doop. Hij gaf drie soorten van een zeer kostbaar laken van de allerhoogste kwaliteit als geschenk aan de Koningin, en een prachtige, gouden beker, gemaakt door Jan de Smet, een meesterstuk van ambachtswerk, aan de nieuwgeboren prins.

Die zoon, de derde overlevende zoon van Koning Edward, zou later inderdaad John of Gaunt, Jan van Gent, genoemd worden. Hij werd de hertog van Lancaster en de vader van koningen van Engeland.

Het complot tegen Koningin Filippa

‘Al goed,’ zei Gillis Vresele in de hal van zijn huis. ‘We weten dat een samenzwering bestaat in Gent en een aanslag op til is om Koningin Filippa te vermoorden of te schaken of om haar op een andere wijze kwaad aan te doen. We weten dat, omdat de spionnen van Filippa er over gehoord hebben. De dokter van Filippa, een man geboren in Henegouwen, heeft er geruchten van opgevangen en die aan de Koningin gerapporteerd. Filippa vertelde dat aan mijn broeder Gerolf en ook aan Jacob van Artevelde. Jacob heeft aan mijn broeder beloofd om voorlopig niet tussen te komen. Ik vrees dat het aan ons is om een oplossing te vinden om de samenzwering te doen mislukken. Filippa van Henegouwen mag natuurlijk geen kwaad geschieden! Allereerst vond ik het zeer erg vervelend dat wij nog niets hoorden over het complot. We zijn gewoonlijk goed op de hoogte van wat er omgaat in Gent, ook van de geheime overeenkomsten. Dit komt dust als een totale verrassing aan. Ik bedoel niet het complot zelf, want als men er een beetje over nadenkt, dan lijkt het heel waarschijnlijk dat zoiets ergens in de maak lag, maar ik bedoel het feit dat wij er helemaal niets over hoorden. Hoe komt het dat een weinig gekende dokter, een vreemdeling in Gent, meer weet dan wij?’

In de hal van Gillis zaten zijn zoon en Jan de Smet, de goudsmid die getrouwd was met de dochter van Gillis. Ik, Jehan Terhagen, zat aan de tegenoverliggende zijde van de tafel. Ook aanwezig waren Raes van Lake de Jongere en zijn broer Willem, alsook de volder Pieter Denout. De laatsten om aan te komen waren Jan de Hert en Gerolf Vresele. Wij waren de Pharaïldis mannen van de derde generatie, aan wie de oudere Pharaïldis mannen opgedragen hadden het complot te doen mislukken.

‘Ik heb geen idee waarom wij niet gehoord hebben van een complot,’ schudde Jan de Hert zijn hoofd. ‘De van Vaernewijcs weten er ook niets over!’

Jan de Hert was getrouwd met Beatrise van Vaernewijc, de jongere zuster van de broeders Thomas en Willem van Vaernewijc, zeer prominente mannen, een schepen en een hoofdman van Gent.

‘Het complot moet voorbereid zijn door slechts enkele personen,’ giste Pieter Denout, ‘en we moeten aannemen dat het een zeer goed bewaard geheim is gebleven. Niets is uitgelekt! Een dokter bezoekt veel huishoudens, huishoudens van de rijkere poorters. Hij heeft misschien iets opgepikt van de vrouwen, of gesprekken van de mannen afgeluisterd.

‘Misschien,’ ging Gillis Vresele nadenkend verder, ‘maar hoe kunnen wij dan iets horen van het complot?’

‘Iets te weten komen van één man in het complot zou al voldoende zijn,’ stelde Raes van Lake voor. ‘Als we slechts één man konden te pakken krijgen, dan kunnen we alle andere namen wel uit hem persen. Maar waar kunnen we beginnen te zoeken, en hoe?’

‘De moord van Filippa van Henegouwen zou de graaf van Vlaanderen en de koning van Frankrijk dienen. Logischerwijze zouden dus de volgelingen van de kraaf en de Leliaerts tot de samenzweerders moeten behoren, en daaronder de mannen met de grootste mond. We moeten dus zoeken onder de ridders van de stad. Ik denk ook niet dat het een complot kan zijn van mannen die van buiten Gent komen. Die hadden we al opgemerkt. De verraders moeten poorters zijn,’ suggereerde Jan de Hert.

‘Inderdaad,’ vond ook Gillis, ‘maar als de van Vaernewijcs van niets afweten, en zij hebben veel vrienden en kennissen in hun omgeving, hoe kunnen wij dan het complot aan het licht brengen?’

‘We moeten beginnen met vragen te stellen aan al de mensen die we kennen in die kringen,’ besloot Raes van Lake. ‘Zonder informatie kunnen we niets doen. Ik stel voor dat we ons vijf dagen geven om iets uit te vissen. Ik en mijn broeder, wij ondervragen de wevers van de gilde. We zullen uiterst discreet moeten blijven, er misschien op zinspelen dat we al iets weten zonder veel de aandacht te trekken. Pieter kan vragen of de volders iets weten, hoewel ik niet denk dat een volder betrokken is in de samenzwering. Jan de Hert kan de schippers ondervragen. De schippers praten veel, blijven niet steeds zeer discreet, maar ik denk ook niet dat een schipper er in verwickeld is. Toch kunnen zij ook iets opgepikt hebben. Jan de Smet kan horen onder de smeden en de goudsmeden, en jij, Gillis, kunt vragen beginnen te stellen aan de kooplui en aan de landeigenaars. Jehan, ondervraag een aantal van de jongere ridders die je in Gent kent!’

‘En dan wat? Veronderstel dat we van de samenzwering horen, en van wie er aan deelneemt. Wat doen we dan?’ vroeg Pieter.

‘Dan vissen we uit wanneer de aanval moet gebeuren, we stoppen die! We kunnen voldoende mannen samenbrengen om te helpen. De hoofdmannen kunnen zorgen voor strijders,’ besloot Gillis.

‘Wat als we helemaal niets vinden?’ drong Pieter aan.

‘Gelnoot van Lens en zijn mannen bewaken de Sint Baafs abdij,’ antwoordde Gillis. ‘Gelnoot zal waakzaam moeten blijven. We kunnen een bijkomende wacht samenstellen en klaar houden. Als de abdij aangevallen wordt, dan moeten we onmiddellijk op de hoogte gebracht worden. Onze wachters moeten dan snel ingrijpen, om de mannen van Gelnoot te helpen.’

‘Als de abdij aangevallen wordt, dan zal Gelnoot geen bodes meer kunnen uitzenden, en zijn bodes kunnen ook nog onderschept worden. We moeten enkele spionnen rond de abdij op uitkijk plaatsen, zelfs zonder dat Gelnoot die mannen gewaar wordt,’ stelde Raes van Lake voor.

‘Goed, goed,’ knikte Gillis. ‘We hebben wachters en mannen die kunnen helpen in overvloed. Willem, kun jij dit organiseren? We hebben ongeveer vijftig mannen in de speciale wacht nodig, liefst kruisboogschutters, en vier mannen constant op wacht rond de abdij. Neem mannen die hun lippen op elkaar kunnen houden.’

Hij pauzeerde, dacht na, aarzelde, en zei dan, ‘neen, neen, er zal geen aanval komen in het daglicht! We moeten slechts een uitkijk plaatsen van zonsondergang tot zonsopgang. Maar, Willem, je zult een plan van waarschuwing moeten opstellen. Hoe kan de man op wacht die iets ziet in de kortst mogelijke tijd de anderen oproepen? Als de abdij aangevallen wordt, dan hebben we niet veel tijd te verliezen. De snelheid van tussenkomst is alles! Je zult daar moeten aan denken. We moeten ook vriend en vijand ’s nachts kunnen onderscheiden.’

‘Een witte huik zal voldoende zijn,’ gaf Willem terug. ‘Onze mannen zullen een witte huik dragen als ze tot de tegenaanval overgaan.’

‘Zeer goed,’ zei Gillis. ‘Ik veronderstel dat we op dit ogenblik niet veel meer kunnen doen. Ik wil de wacht en de bewakers klaar binnen de drie dagen. Willem, ik reken op je. Als je hulp nodig hebt, vraag dan aan Jehan. Voor wat betreft de informatie, de eerste die wat hoort

waarschuwt de anderen. Neem een beker wijn. De kaas uit Tienen is uitstekend! We vergaderen elke dag, nu.'

Jan Stocman had zoveel schrik als om er krankzinnig van te worden. Hij was per verrassing gegrepen. Nu was er een donkere, linnen en zeer vuile zak over zijn hoofd gebonden. Zijn armen en benen waren ook gebonden. Hij voelde dat hij op de harde en natte planken van een boot lag. De vloer onder hem bewoog zich lichtjes. Hij wist niet waar hij was. Hij kon niets zien en hij had een harde slag op zijn hoofd gekregen, het bewustzijn verloren, en hij wist ook niet hoe lang geleden dat gebeurd was. Hij had ook een stuk doek in zijn mond geproefd, maar hij was er in geslaagd dat na langdurige pogingen uit te spuwen, te verschuiven, door met zijn kaken te werken, zijn tanden en zijn tong.

Hij had daarna om hulp geschreeuwd, zeer luid, maar hij had stappen horen naderen en een ruwe stem beval hem om onmiddellijk, 'probeer dat nog één keer, Jan, en we slaan je opnieuw op je hoofd. Ik hoop dat je een harde schedel hebt. Schreeuw nog een beetje luider, en je eindigt met een ingeslagen hoofd. Wees slim, en houd je stil!'

Het was niet nodig geweest om zijn mond opnieuw te snoeren. Jan was stil gebleven. Hij twijfelde niet aan de meedogenloosheid van de mannen die hem hadden gebonden, hem op het hoofd geslagen hadden en hem een pijnlijke schedel hadden bezorgd. Hij was gewoon op een avond wat aan het wandelen geweest in de Reep. Plots had hij een slag op het hoofd gekregen. Hij herinnerde zich niet iemand langs hem te hebben zien bewegen, die avond. De man die hem neersloeg had zich waarschijnlijk verstopt had achter de rij bomen langs de Reep. Het volgende dat hij zich herinnerde was dat hij in een boot werd neergelaten, omwikkeld in doeken. Hij had geschreeuwd, maar dan kreeg hij weer een slag op het hoofd en hij was volledig buiten bewustzijn gevallen. Waarom werd hij in leven gelaten? Zijn geldbeurs hadden de mannen gestolen, maar waarom hadden de dieven hem meegenomen? Waarom hadden ze hem niet achter een boom laten liggen? Wat wilden die mannen?

Jan voelde dat hij in een rivierboot lag. Hij hoorde water klotsen tegen hout, tegen de scheepsromp. De vloer waarop hij lag bewoog zeer, zeer langzaam onder hem.

Plots voelde hij hoe de zak over zijn hoofd opengescheurd werd. Een mes sneed een grote opening juist ter hoogte van zijn mond. Hij kon nog steeds niets zien. Als hij niet te lang bewusteloos had gelegen, dan kon het nu buiten nacht zijn.

Een stem zei, 'wel, wel, Jan Stocman! We moeten praten, man! We zullen kort blijven. Je bent verwickeld in een samenzwering gericht tegen Koningin Filippa van Engeland. Jullie plannen de koningin te vermoorden, haar te schaken of haar kwaad op een andere manier aan te doen. We willen horen hoe je ons de namen van de andere samenzweerders uitspuwt. Geef ons de namen, en wees er snel mee!'

'Ik weet van geen samenzwering,' stamelde Jan Stocman. 'Jullie zijn gek. Lat me gaan!'

'Jan, Jan,' ging de stem verder, 'als je niet je stem doet fluisteren, dan ga je dat ook nog betreuren! Niet dat het ons veel kan schelen, Jan, want niemand behalve wij kan je horen. Ik ben echter nogal gevoelig aan het oor van al dat geschreeuw. Ik houd niet van kreten. Nu, ik herhaal, Jan, we willen die namen!'

'Ik weet niet waarover u het hebt,' hield Jan koppig vol met een heel lage stem.

'Kijk, Jan,' hernam de stem. 'Ik ga je eerlijk zeggen wat er met je gaat gebeuren. Je gaat ons nu dadelijk de namen geven van die ellendige samenzweerders. Je kunt weigeren, maar dan gaan we je in het water laten zakken met gebonden armen en benen. We zullen je doen verdrinken, Jan! Niets is meer logisch, Jan, want als je niet spreekt, dan ben je zonder nut

voor ons, en dan kunnen we je al evengoed direct doen verdrinken. Verdrinken is niet de mooiste wijze om de aarde te verlaten, Jan! Als je echter praat, dan beloven we je dat je verder zult leven. Je zult een tijdje uit Gent verdwijnen, maar je zult leven. Maak nu je keuze! Spreken of verdrinken!’

‘Jullie zullen me toch verdrinken nadat ik gesproken heb,’ hilde Jan.

‘Nee, Jan, dat zullen we niet doen, maar je zult er ons woord voor moeten nemen. Ik herhaal, maak je keuze. Praten of verdrinken!’

‘Ik heb niets om over te praten!’

‘Goed, Jan, dat is dan spijtig voor je,’ zei de stem heel kalm.

Jan voelde twee paar handen hem van de houten vloer opheffen, en dan voelde hij hoe hij over de reling van een boot gehangen werd, voeten en benen in het koude water.

‘Spreek op, Jan, laatste kans!’

‘Loop naar de hel! Help! Help!’ schreeuwde Jan.

Zijn lichaam zonk verder het koude water in, en Jan voelde de vochtigheid over zijn lichaam stijgen. Hij begon te trillen. Hij werd aan koorden in het water gelaten. Zijn hoofd kwam onder het water. Hij verslikte zich. Daarna had hij geen adem meer, en hij begon te stikken. Jan was er van overtuigd dat hij zou sterven. Zijn longen barstten. Hij probeerde wat adem in te houden, maar na een tijd hoestte hij water in. Hij betreurde het zijn ontvoerders naar de hel te hebben gewenst. Hij wou leven! Hij wrong zich in bochten en trok aan de koorden rond zijn handen. De knopen kwamen niet los. Jan gorgelde voor zijn leven, maar hij slikte enkel nog meer water in. Dan kwam er meer spanning in de koorden.

Jan werd uit het water getrokken. Hij ademde met de snikken van de wanhoop. Hij schreeuwde, maar iemand raakte zijn hoofd aan met een hand.

‘Dat was slechts een voorsmaakje van wat er gaat komen, Jan,’ hoorde hij de stem genadeloos zeggen. ‘Geef ons de namen, Jan, en leef! De volgende maal ga je dieper het water in, en dan halen we je er slechts nog maar uit nadat het te laat voor je is geworden! Laatste waarschuwing!’

Jan Stocman werd opnieuw neergelaten, maar hij schreeuwde uit in doodsangst, ‘al goed, al goed! Ik zal u de namen geven!’

De koorden hielden de benen van Jan onder water, en de helft van zijn lichaam, maar het neerlaten werd gestopt.

De stem drong aan, ‘begin maar te praten, Jan! Geef ons de correcte namen, want als de verkeerde namen uit je mond vloeien, dan komen we naderhand naar je terug en dan snijden we eerst je buik een beetje open, daarna hakken we je rechterhand af, en je rechtervoet, en dan ontmannen we je. We zullen je niet doden, Jan, want dat zou een te kleine straf voor je zijn, krengh!’

‘Goed, goed, ik zal u de namen geven,’ hikte Jan nog steeds. ‘De samenzwering werd opgezet door de ridders Willem Bette, Gilbert de Grutere en Peter Damman. Jan Borluut en Jan van Steenbeke leiden ze. Ik ben slechts klein grut!’

‘We weten dat je slechts klein grut bent, Jan Stocman. Dat is waarom we je laten leven. Die namen zijn niet voldoende. We hebben meer namen nodig. Wie nog?’

‘Jan de Roemere, Jan Sleepstaf en Gillis Soyssone,’ gaf Jan.

‘Is dat alles?’

‘Ja, bij God, meer namen ken ik niet. Er kunnen nog anderen bij betrokken zijn, maar die ken ik dan niet. Oh God, ze gaan me doden!’

‘Nee, dat zullen ze niet doen, Jan lief,’ troostte de stem. ‘Zie je, je gaat een tijdje verdwijnen. Nadat we je laten lopen kun je beter ook nog een hele tijd niet terugkomen naar Gent, of slik iets in dat je voor een maand of zo heel erg ziek maakt. Nu, vertel ons, hoe plannen ze om de abdij aan te vallen?’

‘Ze verzamelen zich aan een muur van de Bijloke, een uur na zonsondergang. Dan gaan ze samen naar Sint Baafs, om de bewakers te overweldigen.’

‘Hoeveel mannen?’

‘Ongeveer veertig. Goede mannen! Allen strijders! Jullie zullen hen niet kunnen stoppen.’ De stem lachte alsof hij de grap leuk vond, ‘wij kunnen iedereen stoppen die we willen, Jan! Nu, Jan, vertel ons wanneer. Je kunt ons maar beter de waarheid vertellen, vent, want we houden je in bewaring tot alles voorbij is, en dan laten we je ofwel gewoon lopen, ofwel verminken we je zoals we beloofd hebben, naargelang het resultaat. Je zult een zeer ellendig leven leiden nadat we dan met je gedaan hebben wat we beloofden! Verleid ons daar niet toe!’

‘God, oh God!’

‘Maak het snel, Jan,’ drong de stem aan.

‘Vijf dagen van vandaag! Tel af van één tot vijf vanaf morgen. Op de vijfde dag! Oh God!’

‘Meer hebben we niet nodig van je, Jan. Je hebt mooi samengewerkt, waarvoor we je danken. We sluiten je op gedurende ongeveer tien dagen. Het spijt ons, maar je zult moeten overleven op brood en water. Je zult daar niet van houden, en je zult je dan ergens ver van Gent bevinden. We zullen je wat geld laten, Jan, dus je hoeft je geen grote zorgen te maken. Als wat je ons gezegd hebt niet de waarheid is, dan zul je veel minder nog een man zijn dan je nu bent. Dit is je laatste kans, Stocman, om wat je gezegd hebt nog te wijzigen naar wat meer de waarheid is. Heb je nog iets toe te voegen?’

‘Nee, verdomme. Ik heb de waarheid gezegd!’

‘Fijn. Tot ziens dan, Jan.’

Jan Stocman hoorde de stappen van twee manen die weggingen. Hij bleef om het harde hout liggen, gans nat. Hij rilde. Hij draaide zijn lichaam zodanig dat hij beter door zijn neus kon ademen dan door zijn mond.

‘We hebben dus de namen, veronderstel ik,’ zei Gillis Vresele. ‘Dank je, Jan, om dat ontdekt te hebben over die Stocman.’

‘Het was niet te moeilijk,’ antwoordde Jan de Smet. ‘Ik stelde mijn vragen onder de smeden en de goudsmeden. Eén van mijn collega’s had die Stocman horen pochen dat hij verwickeld was in iets groots, iets mysterieus. Jan Stocman kende ik. Hij is ook een goudsmid, maar alles behalve een goede ambachtsman. Hij was inderdaad een oproerzaaier in de gilde, die graag bij ridders vertoefde. Het was een verre gok. We kunnen er op vertrouwen dat hij de waarheid gezegd heeft. Hij had werkelijk verschrikkelijke angst voor zijn leven!’

‘Wat hebben jullie met hem gedaan?’ vroeg Gillis Vresele.

‘Ik heb de vent in een schip geplaatst,’ lachte Jan de Hert. ‘Dat schip zal hem naar Antwerpen brengen. Daar ben ik overeengekomen dat hij aan boord van een zeeschip gegooit wordt. Na twee weken zal hij ontwaken ergens nabij de haven van La Rochelle in Frankrijk. Hij zal voldoende geld naast zich vinden om enkele dagen voedsel te kopen, maar niet genoeg om een gemakkelijke zeevaart mee af te kopen op een schip dat terug naar Vlaanderen vaart. Hij is een sluwe vent, echter. Hij zal misschien zijn weg naar Vlaanderen aan boord van een schip afvliegen. Hij zal terugkomen!’

‘Je kunt hem dus niet snijden waar je dat beloofde als we ontdekken dat hij loog?’ fronste Gillis zijn voorhoofd.

‘Nee, inderdaad,’ lachte Jan de Smet. ‘We zouden toch niet de moed gehad hebben hem te ontmannen. Maar hij geloofde ons, dus moet hij ons de waarheid verteld hebben. We hebben de namen, de datum, de plaats, het uur, en het aantal mannen. Wat hebben we nog meer nodig? Als Stocman gelogen heeft, dan kunnen we hem nog steeds doden wanneer hij naar

Gent is teruggekeerd. Als je meent dat het nodig is, kunnen we iemand anders uit die lijst van namen ophalen, maar twee mannen die verdwijnen net vóór hun aanval is wat veel. We kunnen hen ook laten volgen.'

'Ik neem aan dat het niet nodig zal zijn,' oordeelde Gillis. 'Laat ons die lijst overlopen.'
Gillis Vresele keek naar de namen.

'Zoals we dachten,' zei hij even later, 'de samenzwering wordt geleid door de volgelingen van de graaf en van de koning. De namen zijn van gekende mannen, mannen uit de beste geslachten van Gent, ridders en landeigenaars. We hebben Jan Borluut, Gilbert de Grutere, Jan van Steenbeke, Willem Bette, en Peter Damman. Die zijn allen edellieden en niet exact vrienden van de van Arteveldes, hoewel Jan van Steenbeke zich nuttig heeft getoond tijdens de regering van Jacob. Hij is zeer ambitieus en wint aan invloed. Hij is zeer verstandig, meedogenloos, koelbloedig, zoekt het leiderschap in Gent te winnen. Ik ben zeer verbaasd Willem Bette onder die mannen te vinden. Bette is geen mindere naam dan van Vaernewijc. Hij is een geweldige man! Die vijf ridders delen de kaarten uit. De andere vier zijn gildeleden, maar elk van een andere gilde. Jan de Roemere is een beurzenmaker. Ik ken hem niet zo goed, maar ik heb hem al gezien. Jan Sleepstaf ken ik, een verachtelijke vent! Hij is een wever, niet een man van de kleinere gilden. Zijn reputatie is niet vlekkeloos, al beweert hij een belangrijke man te zijn. Gillis Soyssone is een slager, zeer antagonistisch ingesteld tot de van Arteveldes. Al de Soyssones zijn dat, trouwens! Onze Jan Stocman is een goudsmid, maar een niet erg verstandige, naar wat Jan de Smet vertelde. Vijf ridders, vier mannen van de gilden. Dat is een goede combinatie! Ze zouden ongeveer veertig mannen hebben, zei je. Veertig, dat kunnen er zo weinig als dertig zijn en zo veel als vijftig. Ze zullen samenkomen in de Bijloke. We doen we met hen?'

'We kunnen gemakkelijk meer dan honderd betrouwbare mannen van de gilden verzamelen,' stelde Raes van Lake voor. 'We wachten de samenzweerdere op, vallen hen aan waar ze het niet verwachten, en doden hen! We gebruiken kruisboogschutters!'

'Dat zou dan een ware schermutseling, zelfs een kleine veldslag binnen in Gent worden, Raes,' kwam Willem tussen. 'Het zou onze reputatie als een veilige stad voor de koning van Engeland kunnen schaden, en een belangrijk schandaal worden in de landen rondom ons. We kunnen dat niet hebben. We moeten in stilte werken.'

'Goed nagedacht,' prees Gillis Vresele Willem. 'We kunnen ons geen schandaal veroorloven, geen bloedbad in Gent over de koningin. We kunnen binnen onze muren geen bloed over Filippa verspillen.'

'Hier is een ander middel,' fluisterde Gerolf.

De mannen leunden naar de monnik toe, gaven hem hun oor.

Op de vijfde dag na de ontvoering van Jan Stocman, gleden vele gewapende figuren in de donkerder wordende avond door de straten van Gent naar de bruggen die naar de Bijloke leidden. De mannen waren ridders, leiders van de groep van toekomstige moordenaars die tijdens die nacht een aanval hadden gepland op de Sint Baafs abdij. Ze gingen behoedzaam naar een kant van de Bijloke waar er bomen en struiken groeiden, om zich te voegen bij een groep van ongeveer dertig mannen die daar in stilte stonden en die dadelijk naar de Sint Baafs abdij zouden lopen om daar de wachters van hoofdman Geloot van Lens te verrassen, de hoofdpoot van de abdij zo nodig met bijlen open te breken, de slapende wachters te doden of gevangen te nemen en dan door te stoten tot naar het klooster en de kamers van de koningin. Vijf ridders leidden elk een kleine groep strijders. De gehuurde moordenaars wisten wat te

doen. Elke groep had een bepaald doel: de poort, de gangen, de wachters, het klooster, de koningin. Ze liepen in stilte naar Sint Baafs. Ze maakten zo weinig mogelijk lawaai, liepen in rij langs de muren tot ze de abdij bereikten. Ze liepen naar de poort.

Wanneer de vijf groepen aan de poort stonden en wilden beginnen te hakken aan het slot en aan de houten panelen, kregen ze een onwelkome verrassing. Iemand achter hen floot op een hoge, enkele toon. Daarna werden tientallen kleine, brandende toortsen van binnen de abdij over de muur naar de groepen geworpen. Enige van die toortsen zetten zelfs vuur aan de klederen van een paar mannen, maar die vlammen werden snel gedoofd. Vloeken en schreeuwen klonken onder de mannen. De leiders riepen voor stilte. Ze waren duidelijk in verwarring gestort. Deze aanval had als een verrassing moeten komen voor de wachters in de abdij! De verrassing was nu eerder op hen. De aanvallers keken naar alle kanten, zich afvragend wat er nog meer ging gebeuren. De toortsen vielen slechts in de straten, de stilte werd niet verbroken, en dan niets meer. De mannen realiseerden zich wel dat ze in het licht van de vlammen stonden.

Een sterke stem riep dan naar het aardsvreemde licht van de toortsen in de nacht. De stem kwam vanuit de hoek van een zijstraat.

‘Mannen van Gent, we weten wat jullie hier komen doen! Ga tegen de muren van de abdij staan, de ene naast de andere. Wat jullie aan het doen zijn is hoogverraad. Gent staat op het punt jullie zwaar te straffen! Jullie zijn omsingeld en we houden jullie onder schot met meer dan vijftig kruisboogschutters. Maak een verkeerde beweging, en jullie worden gedood! Doe zoals ik zeg! Plaats jullie tegen de muren!’

Tientallen schaduwen van mannen met witte huiken over hun hoofd bewogen zich geluidloos als spoken in de nacht. Ze doken op vanuit de zijstraten die naar de muren leidden waar de aanvallers verstijfd stonden. Hoewel er niet veel licht was zagen de aanvallers dat de mannen die naar de andere zijde van de straat stroomden kruisbogen droegen. De muren en de aanvallers stonden in het licht van de toortsen. Meer toortsen kwamen nog over de muur. De tegenaanvallers stonden in de duisternis. Eén van de aanvallers probeerde weg te sluipen aan de rechterkant. Hij werd onmiddellijk neergeschoten. Twee korte pijlen staken in zijn borst. Een andere man liep plots snel naar een steegje. Hij werd in de heup getroffen door een pijl, viel, en bleef dan akelig op de keien liggen kreunen.

‘We hebben nog veel meer kruisboogpijlen gebracht,’ riep de stem vanuit de witte huiken.

‘Doe maar voort, probeer nog maar te gaan lopen. Doe ons een genoegen! We houden ervan jullie te kunnen doden!’

De groep van mannen die waren begonnen de Sint Baafs abdij aan te vallen bleven staan. Ze keken naar elkaar, wisten niet wat te doen.

‘Werp de wapens neer! Ga tegen de muur staan! Rug tegen de muur!’ beval de stem.

Er volgde enige aarzeling in de groep. De mannen keken weer naar elkaar. Enkelen maakten zich klaar om de witte huiken toch nog aan te vallen. Opnieuw sloeg een kruisboogpijl tussen hen in tegen de muren. Dan gooide een aanvallers een goedendag met veel gekletter op de grond. In enkele huizen rond de abdij begonnen dan de lichtjes van kaarsen of olielampen door de vensters te schijnen. Niemand kwam die huizen uit, maar vele ogen bespieden wat er gebeurde van achter de gordijntjes.

Een tweede man liet zijn wapen vallen. Daarna rimpelde de beweging van vallende wapens doorheen de ganse groep. De mannen gingen ook met de rug tegen de muur staan.

‘Iedereen naar de muur!’ beval de stem opnieuw aan enkele aanvallers die nog in twijfel stonden, wapens in de handen.

De laatste zwaarden, bijlen en pieken vielen.

De witte huiken wachtten tot alle aanvallers gedwee met hun rug tegen de muur stonden. Twee mannen stapten dan naar voren van onder de witte huiken. In de donkerte en in het flikkerende licht van de toortsen konden de gezichten van die mannen niet onderscheiden worden omdat hun ogen en monden verborgen bleven in de schaduw van de brede kappen. De twee mannen wandelden langzaam langs de lijn. De tweede man wees naar iemand, en de eerste behuikte figuur trok die aanvaller van de muur weg, tot drie stappen de straat in. De man met de witte kap verzamelde zo de aanvallers die de tweede man koos. Wanneer die mysterieuze man voorbij alle dertig aanvallers gestapt was, stonden er acht mannen afzonderlijk in de straat, weg van de muren. De andere aanvallers moesten tegen de muur blijven staan. De eerste man met een huik trok nog dolken weg en gooide die ook verder op de grond.

De stem riep, ‘allen die tegen de muur staan, draai jullie om met jullie gezicht tegen de stenen van de muur.’

Wanneer al de aanvallers, sommigen nu bevend op hun benen, met hun gezichten naar de muur stonden, liepen behuikte mannen voorwaarts om de handen van de aanvallers achter de rug te binden. De acht mannen die uitgepikt werden bewogen zich niet. Daarna kwamen de kruisboogschutters met de witte kappen naar voren. Ze leidden de gebonden aanvallers weg. Elke kruisboogschutter nam tot vier aanvallers mee en verdween met hen. De aanvallers werden aangepord met zwaarden om naar de aanpalende straten te gaan. Die groepen verdwenen snel in de nacht. De stilte viel weer aan de muren van de Sint Baafs abdij.

Eén van de overblijvende aanvallers riep, ‘wat gaan jullie met ons doen, gespuis? Weten jullie wel wie wij zijn? Wij kunnen meer macht uitoefenen dan jullie kunnen bedenken!’

De eerste van de twee mannen die de acht had uitgekozen kwam weer dichterbij. De andere tegenaanvallers stapten achteruit, de duisternis in.

De behuikte man zei, ‘natuurlijk kennen we jullie! We weten wie jullie allen zijn! Kijk maar, we pikten jullie welbewust uit de groep!’

De man stapte langzaam langs de acht mannen, en bestudeerde hen kort. Hij zag woede, arrogantie, uitdaging, een beetje vrees ook.

‘Willem Bette, Jan van Steenbeke, Gilbert de Grutere, Jan Borluut, Gillis Soyssone, Jan Sleepstaf, Peter Damman, Jan de Roemere, we kennen jullie inderdaad! Jullie hebben een schandalige poging gedaan om de Sint Baafs abdij binnen te dringen met het doel Koningin Filippa van Engeland te kwetsen of te doden. Voor dat feit verdienen jullie te sterven! Jullie worden hiermee tot de dood veroordeeld!’

De acht mannen begonnen te roepen. Ze schreeuwden dat ze leden waren van families van schepenen en afstammelingen van de beste geslachten van Gent. Ze konden eenvoudigweg niet terechtgesteld worden.

‘We zijn daartoe perfect bekwaam, en we zijn er zeer op uit om jullie allen te doden,’ zei de man die vóór de groep stond.

Hij wandelde op en neer langs de lijn van nu zeer angstige mannen. Hij ging de handen op de rug, zwaard aan zijn zijde en niet getrokken, de huik nog steeds over zijn gezicht getrokken. Hij was een nog jonge man, maar zeer vastberaden.

‘Hoor mij aan! Jullie verdienen te sterven. Jullie zullen sterven, de ene na de andere, als jullie opnieuw nog proberen de koningin kwaad aan te doen. We kennen jullie namen en we kennen jullie gezichten. Als we één van jullie nog ooit binnen een mijl van de Sint Baafs abdij zien, dan zullen jullie gedood worden. Sommigen onder jullie zullen eindigen op een donkere avond met een lange dolk in de ruggengraat. Sommigen zullen een zwaard door de longen voelen. Anderen zullen een kruisboogpijl horen sissen van nergens, en een pijl zal een hart

doorboren. We kennen jullie als de leiders van een hatelijk, smerig, verraderlijk complot tegen de belangen van de stad. We zullen geen genade verlenen als jullie opnieuw een complot mochten vormen. Denk niet dat we jullie geheimen niet kennen! We hebben informanten in jullie groep! We wisten al van het begin af aan dat jullie een aanslag aan het beramen waren! We zullen op dezelfde manier horen van een nieuwe samenzwering. We hebben jullie namen, we weten wie jullie zijn, we kennen jullie gezichten! We zullen jullie geen proces geven in de stad als jullie nog een aanval plannen. Jullie zullen eerst sterven! We gaan jullie nu laten vertrekken, maar jullie zullen iets hebben om jullie aan ons te doen herinneren. Nadien willen we dat jullie voor het leven zouden lopen. Als jullie niet snel genoeg rennen, dan zal jullie leven eindigen door een pijl van een kruisboog.’

Twee sterke manen, nog steeds gezicht verborgen achter een huik, stapten vooruit. Ze hielden elk een zweep in de hand. Ze sloegen de eerste samenzweerder hard met vijf pijnlijke slagen op de rug. De kleine loden balletjes aan het einde van de zweep scheurden de klederen en het vlees daaronder.

De eerste man die zo in de lijn stond was Willem Bette. Hij kreunde onder de slagen, maar schreeuwde het niet uit van de pijn. Hij was een moedige man. Daarna, één na één, werden de overblijvende aanvallers zo gegeseld. Ze stonden allen met gebogen ogen, gekromde rug, het zweet van de angst druppelde van hun gezichten. Hun monden verwrongen zich in pijn en haat.

Wanneer de zweepslagen gegeven waren aan de acht mannen, wees de leider van de kruisboogschutters naar het andere eind van de straat.

Hij zei slechts één woord, ‘loop!’

Willem Bette liep weg, zo hard hij kon, maar hij schrompelde eerder onder de pijn op zijn rug. De andere mannen volgden. Ze verdwenen.

Wanneer al de aanvallers zo verspreid werden, gingen drie van de overblijvende witte huiken naar de poort van de abdij.

Eén van hen riep luid, ‘Gelnoot, ben je daar?’

Een stem schreeuwde terug, ‘natuurlijk! Ik sta hier! Wat gebeurde er?’

‘Het is volbracht! De aanval is over! Je moet niets meer vrezen. We gaan terug naar huis!’

‘Goed, vertel me later alles maar,’ riep Gelnoot van Lens van aan de andere zijde van de abdijpoort die gesloten bleef. Hij stond daar met een dozijn zwaar bewapende mannen gekleed in maliënkolders en borstplaten, zwaard in de hand. Hij liet zijn wachters terug naar hun kamers gaan.

De leider van de witte huiken riep buiten de abdij naar zijn mannen, ‘dank u om ons zo goed geholpen te hebben! Alles is vervuld. Ik herinner jullie er aan niet te spreken over wat jullie gezien hebben! Jullie kunnen jullie nu ook verspreiden en naar huis weerkeren. Wees voorzichtig met de nachtwacht!’

De kruisboogschutters lieten hun huiken zakken en ze haalden de pijlen uit de groeven van de kruisbogen. Ze lachten, wensten een goede nacht en ze gingen in groepjes weg. Ze verdwenen in de nacht, in de donkere straten die naar het centrum van Gent leidden. Vijf mannen bleven nog een tijdje staan aan de poort van de Sint Baafs abdij. Daarna wandelden zij ook kalm weg. Ze bleven nog samen, maar ze spraken niet meer. Ze gingen langzaam weg en dan sneller, en van over de Leie af namen ze verschillende straten, naar verschillende woningen.

Bij zonsopgang van de volgende dag ontmoetten de Pharaïldis mannen elkaar in de hal van het huis van Jan de Smet in de Veldstraat. Marie Vresele, de vrouw van Jan, diende hen een hartig ontbijt op.

‘Denk je dat we hen voldoende schrik aangejaagd hebben?’ vroeg Jan de Hert.

‘Ja hoor, ik denk het wel,’ antwoordde Gillis Vresele. ‘Ze zullen nu wel hun wonden aan het likken zijn. Ze zullen daarna naar de verrader of verraders zoeken, en ze zullen zich afvragen hoe we over hun samenzwering hoorden. Ze zullen Jan Stocman missen. Dat alles zal hen een hele tijd bezighouden. Daarna zullen ze nadenken over onze boodschap dat we hen kunnen vermoorden. Hun wonden van de zweepslagen zullen hen doen herinneren aan die bedreiging. Neen, een nieuwe poging zullen ze niet zo snel wagen. Ze hebben hun les geleerd!’

‘Hebben ze ons herkend?’ vroeg Pieter Denout een beetje bezorgd.

‘Hoe kunnen ze dat?’ verzekerde Gillis. ‘Ze hoorden slechts één stem in de nacht, de stem van Gerolf, en niemand van hen zal een monnik verdenken! Ik wees slechts de leiders aan. Ik verborg mijn gezicht. De meesten van die ridders kennen me, maar het was nacht en ik droeg een brede kap. Ik zei geen woord! Ze hoorden ook slechts Gerolf en Jehan, maar Jehan kennen ze nog niet! Mijn stem hadden ze kunnen herkennen, minstens een paar van hen, maar ze hadden nog nooit Jehan gehoord. Dank je, Jehan, je speelde je rol perfect!’

Ik grinnikte. Het was niet niks om geprezen te worden door de grote Gillis Vresele! Ik had ook mijn stem een beetje vervormd, verleden nacht, die dieper doen klinken, warmer. Ik had heel wat genoten van de verslagenheid van die mannen. Ze verdienden niet beter.

‘Het was me een plezier, Gillis,’ knikte ik naar hem, een stuk brood en boter in mijn mond stekend.

‘Och jullie, vervloekte mannen,’ riep Marie Vresele uit. ‘Moesten jullie nu echt Jehan al hierbij betrekken? Hij is de jongste onder jullie!’

Niemand antwoordde. Ze waren een beetje beschaamd, en ik vond mijn glorie in hun aandacht.

‘Alles verliep toch goed, Marie,’ wuifde ik haar bezwaren weg. ‘Ik was de enige die nooit kon herkend worden wanneer ik sprak. Eén of andere van de samenzweerders had de stem van Gillis of van de van Lakes, of van Jan de Smet, Jan de Hert of Pieter Denout kunnen herkennen. Op deze manier lopen we geen onnodige risico’s!’

De mooie Marie trok kwaad haar schouders op.

We aten ons ontbijt en feestten. We lachten over hoe al die mooie heren van Gent naar huis waren gelopen, hun rug nog heet van de zweepslagen. Onze wachters, de kruisboogschutters, hadden de andere samenzweerders apart langs donkere straten weggebracht, waarna onze mannen in de nacht verdwenen, de gehuurde bandieten met de handen nog steeds op de rug gebonden, laten hun weg zoeken in de duisternis. We hadden ook niet speciaal gevraagd de verdeemoedigde aanvallers geen pak slaag te geven.

We hadden zo het gevaar van het complot tegen Koningin Filippa bijna zonder bloedverlies afgeweerd. Het was een moeilijke, gevaarlijke operatie geweest, maar uiteindelijk was alles verlopen zoals we gepland hadden. Er had enig tumult plaats gehad in het Sint Baafs kwartier, en nadien gingen de wildste geruchten rond in Gent, maar niemand leek naar ons met naam te verwijzen. De abdij van Sint Baafs was aangevallen, maar was dat wel waar? De eer bleef meestal toegewezen aan Hoofdman Gelnoot van Lens. Zelfs Jacob van Artevelde vond nooit uit wat er werkelijk gebeurd was. We vertelden hem ook niet wie er deelgenomen had aan de samenzwering.

Hoofdstuk 3. De tijd van de offensieven. Lente 1340 - einde 1340

Het Frans offensief

Koning Edward III was naar Engeland teruggekeerd op de twintigste februari van 1340. Hij had beloofd om terug in Vlaanderen te zijn op de geboortedag van Sint Jan de Doper in juni. Hij liet een klein leger achter in de Lage Landen onder het leiderschap van de graven van Suffolk en Salisbury.

Edward keerde vooral terug naar Engeland om fondsen te verzamelen om zijn schulden te betalen, en om zich reserves van geld op te bouwen voor nieuwe expedities naar Frankrijk. Hij ontving grote sommen geld van verscheidene bronnen in Engeland, van zijn graven en kooplieden, en van nieuwe belastingen overeengekomen met het Parlement. Zijn financiële problemen werden daarmee zeer langzaam, maar voor het grootste deel opgelost in de volgende maanden.

Koning Filips VI van Frankrijk volgde de ontwikkelingen in Vlaanderen met argusogen, met grote interesse, en van nabij. Hij was zowel bezorgd als woedend over wat er gebeurde ten noorden van zijn koninkrijk. Hij zocht wel geen directe confrontatie. Hij vreesde erg de gecombineerde legers van Engeland, Vlaanderen, Brabant, Henegouwen en Gelderland tegen zich te krijgen. Die konden hem verpletteren. Hij begreep nu zeer goed wat Edward III probeerde te verwezenlijken in de landen die zich meer en meer dreigend tegen hem opstelden. Hij moest zich bijgevolg beroepen op beperkte acties en beperkte, verraderlijke schermutselingen uitgevoerd door kleinere aantallen strijders in zeer vernielende acties, en zo hopen uiteindelijk de geldelijke middelen van Engeland en van de Vlaamse steden uit te putten.

Koning Filips voorzag zijn eerste reële acties in het begin van april van 1340. Op de vijfde april kondigden de bisschoppen van Doornik, Thérouanne en Arras weer het interdict over Vlaanderen uit. Door een oud verdrag, ondertekend door de toenmalige paus, kon Koning Filips nog steeds dat recht uitoefenen, hoewel het interdict over een gans land uitspreken het voorrecht van de pausen bleef. De maatregel was echter niet zeer effectief en nuttig, want in de meeste Vlaamse steden bleven priesters toch missen vieren en de sacramenten uitdelen, daarmee grote menigtes lokkend.

Dezelfde dag reden de koninklijke ridders Mathieu de Try en Godemar du Fay de poorten van Doornik uit met ongeveer duizend strijders en driehonderd boogschutters. Met die strijdmacht teisterden ze het zuidelijk platteland van Vlaanderen. Hun strijdkracht trok naar Kortrijk, vernielde en plunderde de dorpen onderweg, en ze doodden en verkrachtten de inwoners. Ze probeerden ten slotte niet Kortrijk aan te vallen, maar op hun weg terug vernielden ze ook de streken tussen Doornik en Oudenaarde.

Jacob van Artevelde hoorde te Gent laat over de campagne van de Try en du Fay. Hij verzamelde de militie van de stad, ongeveer vijfduizend strijders. Met die mannen marcheerde hij snel naar Doornik. Op de vrijdag net vóór Palmzondag, verraste hij het kleiner Frans leger in de heuvels bij Doornik. De Franse aanvallers vluchtten hun stad weer in. Van Artevelde plaatste zijn militie in de dorpen van Chin en Ramegnies, in het zicht van Doornik. De Gentenaars hadden geen belegeringstuigen meegebracht. Jacob van Artevelde vreesde uitvallen en valstrikken van het Frans leger in zijn achterhoede, dus zond hij koeriers naar de stad Ieper om versterkingen te vragen. Hij zond ook berichten naar de graven van Salisbury

en Suffolk, die in Vlaanderen waren gebleven met een klein aantal strijders. Salisbury, Derby en Suffolk waren in Gent gebleven als gijzelaars en als garanties voor de fondsen die beloofd waren door Koning Edward III.

De Engelse troepen voegden zich bij de troepen van Ieper die geleid werden door de kasteelheer Gerard van Oultre en door de schepenen Jacob de Vroede en Nicolaas de Dickebie. De schepenen van Ieper haalden de Engelse graven over eerst de kleine stad van Armentières in te nemen. Armentières was een stad die verdedigd werd door ongeveer driehonderd kruisboogschutters van Genua, gehuurde troepen van Koning Filips. De Engelsen en de militia van Ieper namen die stad snel in. Armentières was nog muren voor de stad aan het bouwen, de muren stonden praktisch alle recht, maar de stad had slechts hoge muren rond een gedeelte van de huizen. De graaf van Salisbury en de schepenen van Ieper plunderden de stad en brandden nadien Armentières af.

De Engelse graven en de schepenen van Ieper waren toen zo overmoedig van hun gemakkelijke overwinning, dat ze dachten op dezelfde manier de grote stad van Lille te kunnen veroveren. Ze marcheerden langs de Leie, staken over naar de westelijke oever van de rivier, en vorderden tussen twee hagen door op de weg naar de abdij van Marquette. Ze vergaten de omgeving te verkennen. Ze vertrouwden er op dat niemand vermoedde dat ze naar Lille trokken.

Ze vielen echter in een hinderlaag opgezet door meer dan vijfhonderd Franse strijders, onder wie veel kruisboogschutters, door een strijdkracht geleid door de heer van Roubaix. Totaal verrast, vluchtten de militiemannen van Ieper en de Engelsen in paniek, zonder zelfs weerstand te bieden aan de Franse strijders. Een leger op de vlucht vernietigen, zoals een klein Vlaams-Engels leger, was relatief gemakkelijk. Eén der schepenen van Ieper werd gedood en de andere schepenen, samen met de graaf van Salisbury, gevangen genomen en naar Parijs gebracht.

In het kamp tegenover Doornik, hoorde Jacob van Artevelde over de nederlaag van de enkele mannen die de ramp van Marquette overleefd hadden. Hij meende dan dat hij niet voldoende strijders had om een correct beleg te leggen aan Doornik, om zijn achterhoede te dekken, en zeker niet voldoende middelen om de sterk verdedigde stad te veroveren. Hij besloot daarom naar Gent terug te keren, met zijn troepen. Hij liet echter een garnizoen van piekeniers achter in het kasteel van Elchin, een bisschoppelijke vesting, om de mogelijke uitvallen van Mathieu de Try en Godemar du Fay te observeren en mogelijk te verijdelen. De troepen van Koning Filips werden aldus eigenlijk tot gevangenen binnen hun eigen, koninklijke stad, want bij de minste beweging van de Fransen konden koeriers van Elchin naar Gent en Ieper rijden en de militia's van die steden zouden snel tegen hen optrekken.

Jacob van Artevelde stapte langzaam aan het hoofd van zijn militia terug naar Gent. Het advies volgend van de monnik Gerolf Vresele, vroeg Jacob aan de Vlaamse steden om bij de paus beroep aan te tekenen tegen de excommunicatie van Vlaanderen. De schepenen van de stad schreven dat ze niets anders gedaan hadden dan de rechtmatige koning van Frankrijk, Edward III, ontvangen en geholpen te hebben.

Koning Filips VI zette zijn verraderlijke, beperkte aanvallen op de streken ten noorden van Picardië en Artois verder. Een leger, geleid door de oudste zoon van Filips, de hertog van Normandië, hield regelmatig invallen in het graafschap Henegouwen om die graaf te straffen voor zijn bondgenootschap met de steden van Vlaanderen en met Koning Edward III. Die troepen vielen de steden, vestingen en dorpen van Henegouwen al aan in mei en in het begin

van juni. Graaf Willem van Henegouwen protesteerde wel in vurige brieven bij Filips VI, maar wanneer die onbeantwoord bleven, viel hij op zijn beurt de Franse grenssteden aan. Graaf Willem legde zo een beleg aan de stad Thun-l'Evêque, een stad die aan de samenvloeiing lag van de Schelde en de Scarpe.

Thun was een sterke vesting, zeer belangrijk voor het transport over de rivieren, voor het transport dat van Douai kwam. De Franse troepen van de hertogen van Bourgondië en Normandië, van de graaf van Armagnac, de koning van Navarra, met de hoofdmannen Godemar du Fay en Thibaut de Moreuil, marcheerden dan snel op, recht naar Henegouwen. Ze plunderden en verwoestten tweëëndertig dorpen en steden, en vernielden het platteland met een grote strijdkracht van meer dan achtduizend strijders. Ze brachten ongehoorde schade aan in Henegouwen. Ze marcheerden dan naar Valenciennes. Ze vernielden ook schandelijk het platteland rond die stad, maar trokken zich nadien terug, bevreesd voor uitvallen door de militie van die grote stad.

Graaf Willem verzocht om de hulp van de hertog van Brabant en van de Vlaamse steden ter verdediging van Henegouwen. De Franse legers bewogen zich trouwens ook al naar Thun-l'Evêque, de stad en vesting die Willem ondertussen had veroverd.

Gent beantwoordde de oproep. Onder de leiding van Jacob van Artevelde en zijn hoofdmannen, de drie dekens van de gilden en acht schepenen, marcheerde de militie van Gent met vierduizend driehonderd strijders naar Henegouwen. Ook troepen van Brabant kwamen aan in Henegouwen.

De Fransen weigerden lafhartig een veldslag aan te gaan, zodat de twee legers aan tegenoverliggende oevers van de Schelde bleven staan in juni 1340, en elkaars bewegingen angstvallig volgden. Ze konden echter in de omgeving van Thun de stroom niet oversteken. Op de achttiende juni kwam Koning Filips in hoogsteigen persoon te Thun aan. Het leger van Henegouwen had zich tegen dan teruggetrokken uit Thun. Filips vernietigde de stad tot op de grond. Een week later hoorde hij van de Zeeslag bij Sluis. Hij vreesde een invasie van Engelse troepen, zodat hij zich met gans zijn leger terugtrok naar Frankrijk.

Jacob van Artevelde keerde met zijn militie naar Gent terug, waar hij aankwam op de vijfde juli, nadat hij eerst nog een snel bezoek had gebracht aan de haven van Sluis. Hierna volgt wat er ondertussen te Sluis voorgevallen was.

De Zeeslag bij Sluis

Terwijl Frankrijk een offensief begonnen was in het zuiden van Vlaanderen en in Henegouwen, waagde Koning Filips eindelijk zijn grootste aanval op zee. Filips had vroeger al enige successen geboekt met zijn vloot, door regelmatige aanvallen te plegen op Engelse havens en kustdorpen. Steunend op een groot vertrouwen in zijn marine en zijn kapiteins, had Filips daarom een grote vloot van oorlogskoggen en andere soorten schepen verzameld om het schip van Koning Edward III te onderscheppen wanneer zijn rivaal van Engeland naar Vlaanderen zou terugkeren. Filips wist van zijn spionnen dat Edward binnenkort weer zou afvaren. De Franse koninklijke vloot kwam daarom het Zwin blokkeren, de baai van de havens van Sluis en Damme, de belangrijkste havens van Vlaanderen. De honderden schepen vormden lange rijen in de wateren tussen het eiland Cadzand en de haven van Sluis.

De Franse vloot werd geleid door Hugues Quiéret, een ridder van Artois, en door de *connétable* van de Koning, Nicolas Béhuchet. Ze bestond uit niet alleen Franse schepen.

Castillië was een bondgenoot van Frankrijk, zodat ook Castiliaanse koggen met zeer hoge vóór en achterkastelen met de Franse boten meezeilden. De Fransen hadden ook enige Engelse schepen veroverd, de *Dionysus*, de *Christopher*, de *George* en de *Black Cogg*, en die koggen ook waren bemand met strijders en kruisboogschutters. Meer gevaarlijk nog voor de Engelsen was dat de Franse admiraals zes galeien uit de Middellandse Zee hadden ingehuurd. Die stonden onder het bevel van een zeekaper van Porto-Venere genaamd Barbavera, Zwartbaard. Barbavera was een zeer ervaren bevelhebber ter zee. Zijn galeien waren zeer manoeuvreerbaar en snel in de open zee, omdat ze zowel konden rekenen op hun zeil als op hun roeiers. De galeien waren ook uitgerust met rammen die versterkt waren met staal en met katapulten die zware stenen ver konden werpen. De schepen konden door gebruik te maken van de roeiers zeer snel en kort draaien en dan weer snel voorwaarts varen, en dat in eender welk weer. De Genuaanse galeien waren geduchte en gevreesde tegenstanders op zee. De Franse vloot bestond zo uit meer dan honderdveertig oorlogskoggen die speciaal voor de oorlog op zee te Calais en in de havens van Normandië gebouwd waren. Zeer veel schepen van allerhande soorten, sloepen en kleinere transportvaartuigen, vergezelden de vloot in een totaal van tot vierhonderd zeilen.

Bij de Franse vloot ook bevonden zich de schepen van de Vlaamse kapers Lanisius Spoudevisch en Jan van Eyle. Spoudevisch vooral was bekend geraakt om vanuit zijn basis van Calais heel wat Vlaamse koggen die op weg naar Sluis voeren te hebben geakaapt. Die Franse vloot bereikte het Zwin op de achtste juni van 1340, en sloot de havens van Brugge af.

Op de tiende juni al, hoorde Koning Edward III van een bode die naar hem gezonden werd door de aartsbisschop van Canterbury, dat een zeer grote vloot de kust van Vlaanderen had afgesloten. Diezelfde dag ook zette Nicolaas Béhuchet een groot aantal strijders aan land te Cadzand, tegenover het Zwin. Die troepen brandden de hutten op het eiland af en doodden de inwoners.

De militie van Brugge, geleid door Jan Breydel en Jan Schynkele was tegen dan ook al aangekomen met een eerste contingent strijders om de stad Sluis te verdedigen. Jacob van Artevelde was toen nog op mars met de militie van Gent om Henegouwen te helpen in de strijd met Frankrijk.

De mannen van Brugge zagen hoe de Franse vloot tussen de duinen aan beide zijden van het Zwin effectief de grote baai afsloot. Die Franse schepen lagen samen geketend, verbonden door lange staven ijzer en door planken om het effect van de getijden op de schepen en op de Franse strijders te verminderen. De vloot had een muur van boten samengesteld in drie eskaders die de ene achter de andere lagen. De schepen werden in plaats gehouden doordat ze geflankeerd en beschermd werden door de kleinere schepen die met stenen zwaarder gemaakt werden. De zijden van de Franse schepen werden eveneens gebarricadeerd door houten planken. Hun massa's vormden aldus een soort van reusachtig, onneembaar fort.

In het eerste eskader, in de voorste rijen, hadden de admiraals Quiéret en Béhuchet hun grootste koggen en de op de Engelse geakaapte koggen geplaatst. De schepen in die rijen hadden ook kanonnen aan boord, kruisboogschutters, en Vlaamse en Picardische huurlingen. Het tweede eskader bevatte boten en mannen van Boulogne en Dieppe. Het derde eskader met de kleinere vaartuigen, werd bemand door Normandische zeelui.

De Franse schepen hadden in totaal meer dan twintigduizend mannen aan boord, een echt invasieleger. De meeste van die mannen hadden echter weinig ervaring met zeeslagen. Ze waren in presgang gedwongen om dienst te nemen in de vloot. Ze hadden nog nooit aan een veldslag deelgenomen, laat staan een zeeslag. De kleinere schepen hadden meestal vissers als zeelieden aan boord, en ook zeelieden die gewoonlijk op eenvoudige transportschepen werkten. In dit Frans leger bevonden zich minder dan honderdvijftig ridders, en slechts

ongeveer vierhonderd kruisboogschutters. De vloot vormde echter een indrukwekkende zeemacht.

Koning Edward had eerst de berichten van Canterbury afgedaan als fantasie, maar hij ontving gelijkaardige waarschuwingen van zijn schoonbroeder, de Graaf van Gelderland, die getuigde van de aanwezigheid van een grote Franse invasievloot in het Zwin. Edward moest zich dan haasten. Hij beval om zoveel schepen als mogelijk zich bij zijn vloot te voegen te Orwell in Suffolk.

Edward kon de vijandelijke vloot niet negeren. Hij kon niet doen alsof die hem niet kon deren. Franse overvallen hadden al teveel schade aangebracht aan Engelse havens zoals aan Southampton. Hij kon en wou zijn terugkeer naar Vlaanderen niet uitstellen. Hij had op de vierde december van het jaar tevoren, 1339, gezworen terug in Gent of Brugge te zijn op de feestdag van Sint Jan de Doper, en dat wou hij ook doen. Edward was een zeer vastberaden man en een man van zijn woord. Zijn admiraal, Robert of Morley, werkte koortsachtig om de zeewaardige schepen te verzamelen, al de schepen die strijders konden vervoeren en die min of meer als oorlogskoggen konden zeilen om een Engelse vloot te vormen. In tien dagen tijd verzamelde, controleerde en aanvaardde Robert of Morley ongeveer honderdzestig schepen en enkele tientallen kleinere vaartuigen.

Koning Edward zeilde met zijn vloot uit Orwell op de tweeëntwintigste juni van 1340. Nog meer schepen verwoegden de vloot in de open zee.

De wind had twee weken aan één stuk uit het oosten geblazen toen de koning uitvoer, maar plots waaide de wind die dag krachtig uit het westen.

Koning Edward vond het al even onbegrijpelijk dat hij een veldslag of een zeeslag kon verliezen als dat een vrouw aan zijn charme zou kunnen weerstaan.

Koning Edward III stond aan boord van zijn vlaggenschip, de *Thomas*, armen open en handen rustend op de reling. Hij keek naar de vredevolle kust van Vlaanderen. Hij zag mooie, witte zandstranden vóór laag liggende duinen die overgroeid waren met hoog, groen gras. De duinen strekten zich eindeloos uit naar links en naar rechts. Hij zag geen hutten, maar hij wist dat dorpen achter de duinen lagen. Zijn admiraal en zijn ridders bogen zich over oude kaarten. Ze noemden hem de namen van de dorpen waarlangs hij zeilde. Dicht naast de Koning stonden Sir Reginald Cobham, Sir John Chandos en Sir Stephen Lambkin. De Koning meende dat deze mannen zijn beste legerleiders voor veldslagen op het land waren. Voor die ridders had hij een bijzondere opdracht ontworpen.

‘Mijn ridders zijn de beste strijders ter wereld,’ dacht de Koning. ‘Ze kunnen dagenlang in maliën blijven en van top tot teen bedekt met stalen bewapening. Ik moet hen op een speciale opdracht sturen!’

Edward wou niet dat het Frans leger ergens langs de kust aan land zou gaan en Vlaanderen zou teisteren. Cobham, Chandos en Lambkin zouden aan land moeten gaan met een sterk contingent van strijders en boogschutters, en naar het dorp gaan waarvan hij wist dat het achter de duinen lag, het dorp genaamd Blankenberge, en daarna langs de kust op mars gaan, langs de duinen. Hun bevelen waren te beletten dat Franse troepen ofwel te land konden ontsnappen, ofwel Vlaanderen konden binnenvallen.

Edward was bezorgd omdat hij geen berichten ontvangen had van Jacob van Artevelde. Hij had er wel goed vertrouwen in dat de milities van Vlaanderen zich bij zijn troepen te land zouden voegen. Hij draaide zich dan resoluut naar zijn twee admiralaal, Robert of Morley en

de Vlaming Jehan Crabbe. Hij beval hen recht naar het Zwin te varen, recht naar de Franse vloot toe.

Jehan Crabbe was een vreemde, ondoorgrondelijke man voor Edward. Een vroegere piraat, handelaar, leverancier van de kroon, was die Jehan zeer opportunistisch, bijzonder verstandig, meedogenloos. Zoals Edward was hij een man die zelfs niet aan een nederlaag kon denken in alles wat hij ondernam. Crabbe behoorde tot het soort mannen die zo onverschrokken waren dat hij recht tot in het midden van de Franse vloot kon varen, zonder vrees, om daar chaos, paniek en verwarring te stichten in de hoofden van de Franse leiders. Dit was de strijdgeest die Edward bewonderde.

De Engelse schepen zeilden verder naar het oosten. Voorbij de weiden van Sint Anna ontdekte Koning Edward van uit zijn *Thomas* de grootse vloot van Frankrijk, honderden masten die aan de horizon opdoken en daarna in focus verschenen. Hij bemerkte de drie opeenvolgende blokken schepen die stevig samen lagen, tussen de twee landengten van de wijde baai van het Zwin.

Edward was reeds hier geweest. Hij wist exact waar Sluis lag. Hij hield van wat hij zag. De Fransen hadden hun vloot in drie delen gesplitst, en het ene deel vlotte achter het andere. Drie blokken van elk ongeveer honderd schepen versperden hem de weg. Hij kon het eerste blok aanvallen met meer schepen dan de Fransen daar hadden, en daarna elk blok op hun beurt vernietigen. Zouden de Fransen in die formatie blijven liggen? Ja, meende hij, het Zwin was te nauw opdat de andere Franse eskaders langs en voorbij zijn vloot konden varen om hem te omsingelen. De Franse schepen hadden naar de open zee moeten zeilen en hun superioriteit in aantal daar gebruiken! De Franse admiraals hadden hun overmacht in aantal schepen veronachtzaamd. Dat kon slechts één iets betekenen: hun vertrouwen was geschokt. Ze twijfelden aan de bekwaamheden van hun mannen. Ze vreesden ook de zeeziekte. Hun mannen hadden geen zeebenen, en daarom waren de schepen aan elkaar geklonken. ‘Ook,’ dacht Edward, ‘als die schepen zo samen geketend blijven in een verdedigende positie, dan kunnen ze niet manoeuvreren! Ik kan dus mijn aanvalspunt kiezen, hun schepen rammen, of zelfs langs zij zeilen en mijn boogschutters gebruiken om hun gevechtslust te vernielen nog vóór we hen enteren. Ze hebben nog nooit mijn boogschutters in actie gezien! Ik kan hen verrassen met snelheid en met mijn boogschutters, zoals we deden tegen de Schotten!’

Robert of Morley en Jehan Crabbe waren het eens met Edward, al drong Morley aan op voorzichtigheid. Morley was erg onder de indruk gekomen van de grote hoeveelheid schepen die de Engelsen zouden moeten aanpakken, en hij kende te goed de zwakheden van zijn eigen vloot. Dit zou niet een kleine zeeslag worden! Morley raadde Edward aan niet aan te vallen, omdat de Fransen zo veel schepen hadden.

Koning Edward antwoordde, ‘Sir Robert, ik heb al zo lang de Franse schepen willen afstraffen om onze Engelse kusten geteisterd te hebben! Ik wil wraak nemen voor hun acties van piraterij op onze kusten en onze schepen. We moeten hen hier vernielen, nu ze alle samen dobberen! Engeland en ik verwachten niets minder!’

Jehan Crabbe was het volledig eens met Edward. Hoe dommer kon een Fransman nog worden, argumenteerde hij! De Fransen hadden er gewoon geen idee van hoe op zee moest gevochten worden! Ze zochten een slag te land, een veldslag, een slag gevochten alsof de Engelsen een kasteel, een versterkte plaats zouden moeten belegeren. Wel, dat konden ze krijgen, maar dat was niet hoe een strijd ter zee moest gebeuren tussen twee vloten! Edward rekende op zijn boogschutters om aan de winnende hand te geraken.

‘De Fransen hebben een versterkte massa gevormd, een kasteel op zee,’ legde Jehan Crabbe uit. ‘Ze menen dat ze door hun schepen in een stevig blok te plaatsen ze zich in een sterke defensieve positie bevinden, een positie die niet kan aangevallen worden. Ze hebben er niet de minste notie van hoe schepen kunnen bewegen en aanvallen. Ze denken dat we onze schepen langs zij hun koggen moeten brengen en dan onze mannen van boord moeten jagen en op het dek een veldslag moeten strijden zoals aan land. Maar een zeeslag lijkt helemaal niet op een slag te land! We kunnen hun schepen rammen en hun boten doen zinken zodat hun strijders verdrinken! We kunnen ook die massa van hout in brand steken! Wat die schepen daar gedaan hebben, heer, kan ons geen betere gelegenheid geven voor een aanvalsstrategie! Dit is het ogenblik waar we op gewacht hebben! We hebben drie maal minder schepen dan de Fransen, maar ze hebben hun voordeel opgegeven al vóór de slag! Ze kozen een verkeerde hand kaarten.’

Robert of Morley erkende de logica van wat Crabbe zei, maar hij bleef voorzichtig, ‘de slag zal verschrikkelijk zijn, heer. De zeeslag die we kiezen zal één van de allergrootste zijn die ooit ter zee werden gestreden. De Fransen moeten meer dan dertigduizend mannen aan boord hebben. Wij brachten daar slechts de helft van, en er zal geen gelegenheid zijn om te ontsnappen. Te land kan een strijder nog vluchten. Op de zee verdrinkt hij. Strijders met bepantsering zullen door het water opgezogen worden en naar de bodem zinken. Weinige mannen hebben geleerd te zwemmen, en niemand die ijzer draagt kan dat gruwelijk lot in de zee ontsnappen. Vóór het einde van de komende strijd zullen twintigduizend tot dertigduizend mannen, Fransen en Engelsen, hier in het water vóór Sluis sterven.’

‘Ik moet te Sluis aan land gaan,’ antwoordde Edward op beslissende wijze. ‘Ik heb gezworen om terug te keren, en ik zal ook terugkeren. Ik laat me mijn eer niet stelen door een Franse vloot. Zoveel doden moeten er dan maar gebeuren. Ik heb deze slag niet gezocht. Ik wil ook al mijn schepen nu niet doen wegzeilen en hun tienduizenden mannen ergens nabij Southampton of ergens in de monding van de Theems zonder eer aan land zetten. Mijne heren, we moeten ons werk doen! Het is een akelig werk, maar het moet gedaan worden! Maakt u klaar voor de strijd. We hebben toortsen nodig. Ik wil die Franse schepen zien branden, afhankelijk van de windrichting, en de wind waait naar het land. We vallen morgen bij zonsopgang aan!’ Morley en Crabbe verlieten de *Thomas* in een sloep, en ze bleven onder elkaar kibbelen over wie de eerste aanval zou leiden en waar.

Koning Edward sliep zeer onrustig die nacht. Hij sliep niet goed. Hij keerde en draaide in zijn bed. Hij ontwaakte en had nachtmerries. Twee uur vóór zonsopgang viel hij toch in een diepe, verfrissende slaap, zodat hij zich perfect uitgerust voelde toen men hem kwam wakker maken. Hij was wel eerst nijdig daarvoor, maar hij voelde zich nadien toch goed, blakend van energie, fris en kalm en koelbloedig. Hij had zijn besluit genomen, dus moest hij zich nu niet veel zorgen meer maken. Hij moest een plan uitvoeren. De zorgen vielen van zijn schouders. Hij kleepte zich aan voor de strijd, maar in lichte bewapening, in een korte maliënkolder en een stalen borstplaat. Hij weigerde zwaardere platen, de beenstukken, en al het gebruikelijke staal voor gevechten op het land en te paard. Hij nam een gewone bascinet helm, want hij wou vrij kunnen bewegen en zien. Over zijn borstplaat trok hij een korte zijden tuniek waarop zijn wapenteken geborduurd was, de gouden leeuwen in kwart met de lelies van Frankrijk. Hij deed opvallende witte laarzen aan, de enige extravagantie die hij zich toestond die dag. Hij negeerde de protesten van zijn dienaars.

Koning Edward stapte dan naar het dek, niet om de slagorde te overzien en te herzien, maar om de aanval uit te roepen, recht voorwaarts, naar het hart van de Fransen! Hij liet zijn zwaard in de schede, en wandelde op en neer op het dek van de *Thomas*. Hij wou dat

iedereen in de vloot hem prachtig wist, kalm, rustig, vastberaden, overtuigd van de overwinning en vol vertrouwen betreffende de uitkomst van de slag.

Edward geloofde in eenvoudige maar groots opgezette plannen voor veldslagen of oorlogscampagnes. Hij wou dat men daarna bij zijn plan zou blijven. Voor wat betreft de eigenlijke aanvallen, geloofde hij niet aan het overweldigende, steeds aanwezige bevel van slechts één man, al was die man dan nog de koning van Engeland. Hij hechtte geen vertrouwen in één enkele massa geleid door één man. Hij plaatste zijn geloof en hoop en vertrouwen in kleine eenheden die individueel geleid werden, zodat elke leider zijn eigen beslissingen kon en moest nemen binnen het plan, over hoe te vorderen en het beste te strijden. Iedere man moest zijn plicht doen en zijn brein gebruiken! Edward plaatste zo zijn vertrouwen in de superioriteit van het Engels individu. Elke man moest voor zichzelf strijden. Niemand mocht in paniek geraken tenzij voor wat hem alleen gebeurde. Was dat niet hoe zijn voorvaders, de Noormannen, de Angelen en de Saksen overwonnen hadden? Hij zond nu zijn bodes naar de verschillende schepen in de vloot. De Earls van Pembroke, Derby, Huntingdon, Hereford, Northampton en Gloucester hielden het bevel over zijn schepen. De Heren Felton, Percy, Bradestan, Sir Henry of Flanders, Sir John Beauchamp en Lord Malton leidden groepen van koggen. Edward hield Robrecht van Artois op zijn schip, ook Walter de Manny en Richard Stafford.

De Koning had zijn vloot in vier, niet in drie eskaders verdeeld. Elk eskader bestond uit kleinere groepen van drie schepen. Van die drie was het middenste schip voorzien van zwaar bewapende strijders, geflankeerd door twee schepen beladen met boogschutters. Het vierde eskader werd in reserve gehouden en was vooral bemand met boogschutters. Edward had de Veldslag van Halidon Hill vóór zijn ogen opgeroepen, de beslissende veldslag tegen de Schotten, waarin de Engelsen gewacht hadden tot de Schotse legers hun aanval inzetten. Hij had daar ook gewacht met strijders en ridders te voet in het centrum, boogschutters aan de flanken. Hij herhaalde nu dit basisschema, het plan dat de Douglassen en de Bruces verslagen had.

Op de vierentwintigste juni van het jaar 1340, op de feestdag van Sint Jan de Doper, een mooie dag in het Kanaal, rees de zon naar een azuurblauwe lucht in het begin van de dag en bij laag tij. Koning Edward III stond stevig op het hoogste voorkasteel van de *Thomas*, boogschutters rond zich, ridders aan zijn zijde, te wachten tot het getij zou keren, tot de wind sterker van de zee naar het land zou blazen, en tot de zon zo hoog te staan dat de vijand al de elementen van de natuur tegen zich gekeerd kreeg.

Edward wachtte. Hij zag zijn admiraals op en neer hun dek stappen, ijsberend, zich afvragend waar de koning op wachtte, en dan gaf hij het laatste, definitieve bevel tot de aanval. Het was laat, het negende uur van de dag, drie uur in de namiddag. De zeeslag begon op de tonen van de trompetten en de trommels. De koninklijke vloot zeilde resoluut voorwaarts, alle banieren hoog en fier open gevouwd, naar het Zwin, naar de Franse vloot, niet langzaam, maar elk schip snel varende.

De koning kreeg dan zijn eerste verrassing. Vóór de Engelse schepen de eerste lijn van de Fransen kon bereiken, zag Edward hoe de zes Genuaanse galeien van tussen de Franse schepen gleden, zeer vrij, en hun positie innamen vóór de vijand. Edward veronderstelde dat Barbavera de Franse bevelen om binnen de massa van de vloot te blijven genegeerd moest hebben. Hij, de ervaren leider op zee, moest begrepen hebben dat de enige hoop voor zijn

schepen in de beweging, de snelheid, lag, en in het manoeuvreren, in wat galeien goed in waren, in beweegbaarheid en snelheid.

De eerste Engelse koggen streden dan al tegen de galeien van Barbavera. De galeien vielen eerst de kogge *Oliver* aan. Ze wierpen grote stenen met hun katapulten aan boord van het arm Engels schip, scheurden het zeil aan flarden en veegden de zeelui en de strijders van het dek weg.

Andere Engelse schepen namen echter de uitdaging aan. De Engelse schepen in die eerste gelederen waren meestal kleinere schepen, kleiner dan de galeien van de Genuaanse kaper. Niettemin zag Edward dat zijn schepen het voordeel hadden om vlaag na vlaag pijlen op de strijders en de roeiers van de galeien te kunnen neer zenden. De galeien sloegen echter handig met hun stalen boegen in de kwetsbare zijden van de Engelse koggen. Meer Engelse schepen kropen naderbij en probeerden de galeien vast te houden ter plaatse met de macht van hun aantal. Honderden pijlen decimeerden de strijders aan boord van de galeien, maar raakten blijkbaar niet de roeiers.

De Genuaanse schepen roeiden, draaiden, maakten snelheid en ramden, trokken zich los door achteruit te roeien, vielen een andere Engelse boot aan. Ze baatten duidelijk hun bewegingskracht ten volle uit en wonnen daarmee de zeesrijd. Ze beschadigden veel koggen, en hun strijders zwermden over de kleinere boten van alle zijden. Minstens twee ook grotere Engelse oorlogskoggen werden snel overmeesterd. De galeien roeiden snel, handig, vermeden de dodelijke omhelzing van de koggen, maar meer en meer Engelse oorlogsschepen zeilden naar de galeien toe. De Engelse schepen vermeden de confrontatie niet! Ze vluchtten niet! Edward vergeleek deze strijd met een jacht, waarbij veel honden zich vastbeten in een mannelijk hert. De koggen staken de galeien ook zoals de bijen van een hardnekkig, gewond nest. De galeien draaiden op zichzelf en wrongen om zich los te wrikken, slaagden daarin, en ramden een ander Engels schip dat begon te zinken.

Edward vloekte. Dit verliep niet zoals hij gewenst had! Hij was nog niet de zeeslag aan het verliezen, maar veel te veel van zijn schepen moesten zich rond de zes galeien van Barbavera gooien, en de Genuees was de Engelsen belachelijk aan het maken! Veel Engelse schepen werden zwaar beschadigd. Drie van de koggen van Edward zeilden al weg en waren bijna aan het zinken. Edward zag ook niet zijn strijders aan boord van de galeien geraken, maar de galeien hadden strijders aan boord van de Engelse koggen gezonden! Zoals hij verwacht had werden de galeien wel gepijnigd door zijn boogschutters. Waar bleef Jehan Crabbe en zijn schepen? Had de sluwe, vroegere Vlaamse piraat ook geen antwoord tegen de kennis van de Genuaanse kaper? Crabbe zeilde echter verder rechts op di ogenblik, kan Morley niet ter hulp snellen.

De eerste Zeeslag van Sluis werd zeer hevig en woest gestreden, in het nadeel van de Engelsen, maar duurde niet lang. Barbavera realiseerde zich dat hij nooit alleen, met slechts zes galeien de ongeveer tweehonderd schepen die snel naar hem toe voeren kon overwinnen. Hij verloor teveel kostbare zeelieden samen met zijn strijders aan de pijlen van de boogschutters. Hij kon op zijn eentje niet de ganse Engelse vloot verslaan! Twee van zijn galeien liepen het risico overweldigd te worden door een aantal Engelse koggen die hen praktisch geïmmobiliseerd hadden.

Barbavera vond dat deze zeeslag zijn verlies niet waard was. Hij gaf een teken aan zijn trompetspelers. Bij de plotse tonen van de trompetten draaiden de Genuaanse galeien zich om, ze braken vrij van de vijand en roeiden naar het westen, elkaar vermijgend, en weg van de veel langzamere Engelse schepen. Barbavera vluchtte ijlings naar de open zee. Jehan Crabbe, van wie de schepen zich ook hadden kunnen draaien in achtervolging van de Genuaanse

piraat, overwoog een tijd om Barbavera nog verder aan te vallen, maar de bevelen van de Koning waren duidelijk: val de centrale massa van de Fransen aan! De Franse vloot vlotte vóór Jehan Crabbe, niet in de open zee. Crabbe wist ook dat het verspilde tijd was om achter de veel snellere schepen van de Middellandse Zee te varen. Tevens bleef de *Thomas* de frontale aanval op de Franse vloot in het Zwin signaleren, zoals steeds het plan was geweest. De volledige Engelse vloot zeilde op naar de vijandige, Franse koggen. De galeien van Barbavera zeilden en roeiden ongestoord westwaarts, weg van het Zwin.

In de late namiddag sloegen de Engelse oorlogskoggen in op de verzamelde, bijna onbeweegbare Franse schepen. De Franse admiraals waren toen wel bezig de ketens tussen hun boten te verwijderen, en hun zeelieden hakten de planken weg die hun schepen aan elkaar verbonden, maar dat vroeg veel tijd. De admiraals hadden zich veel te laat gerealiseerd dat om te ontsnappen of eenvoudig om zich beter tegen de Engelse boogschutters te weren en tegen de hoge voorstevens van de Engelse schepen, vrijheid van manoeuvreren cruciaal was. Het was echter te laat! De Franse schepen lagen nog steeds aan ankers vast, als één blok aan elkaar verbonden, samengeklonken.

De Engelse oorlogsschepen ramden recht met hun versterkte voorstevens, hun sterkste balken, in de Franse schepen. Het hout kraakte en brak, splinterde, Franse relingen en rompen werden ingebeukt, verpletterd. De Franse strijders werden onder die impact over de dekken geworpen, terwijl de Engelse strijders vlogen van pijlen neerschoten vanop hun hoge voorkastelen op de Franse zeelui en strijders. De Engelse zeelui gebruikten dan grote enterhaken en andere ijzeren haken aan dikke koorden om de vijandelijke schepen definitief aan zich te bevestigen, zodat hun sterk bewapende strijders op de vijandelijke dekken konden springen om hun verschrikkelijk, dodend werk te verrichten.

De koggen die de beide vloten gebruikten waren onhandige schepen met dikke buiken die diep in het water lagen met lelijke, ronde rompen. Ze waren volledig van hout vervaardigd en oorspronkelijk vrachtschepen, waarop aan de beide uiteinden hoge structuren waren gebouwd die kastelen genoemd werden, hoge gekanteelde platformen aan de boeg en aan de achtersteven. De koggen hadden één mast die in het midden van het schip geplaatst was, en waaraan één groot, vierkantig zeil hing. Dat zeil trok de schepen door het water, en de Engelsen hadden het voordeel van de wind. Op de oorlogsschepen was ook een kraaiennest gebouwd hoog boven aan de mast, een ander, kleiner platform dan dat van de kastelen, maar van waar toch speciaal moedige boogschutters zelfs tot op de kastelen van de vijandelijke schepen naar beneden konden schieten, en ook stenen neerwerpen op het dek van hun naaste vijand. Bijzonder gevreesd door de Engelse zeilers waren de Castiliaanse koggen, die zeer hoge kastelen hadden. De Spaanse dekken werden ook beschermd door hoge houten beschotten, voorzien van kantelen.

Op de Franse hoge kastelen stonden wel enkele kruisboogschutters die hun korte, dodelijke pijlen tot ver op de Engelse dekken konden schieten. De Engelse boogschutters die eveneens meestal op de kastelen stonden, zonden echter tien pijlen naar de vijand voor elke kruisboogpijl die naar hen gezonden werd. Met elke kruisboogschutter die door een lange Engelse pijl geraakt werd, verminderde de kracht van de Franse schepen om de Engelse aanval te weerstaan aanzienlijk.

De Engelse pijlen die afgeschoten werden door de lange bogen die de Engelsen en de schutters van Wales bemeesterden, bleken uiterst dodelijk op de korte afstand van tegen elkaar slaande schepen. De pijlen raakten gemakkelijk doorheen de maliënkolders, en zelfs door de stalen borstplaten, en ook door enkele duimen dikte van zacht hout. De Engelse boogschutters hadden geleerd om zeer efficiënt te zijn in het kwetsen en doden van de

vijandelijke strijders. Ze wonnen ogenblikkelijk het pleit tegen de Franse kruisboogschutters, nog terwijl de schepen elkaar naderden.

Na de inslag sprongen de Engelse strijders aan boord van de Franse schepen. Ze riepen afschrikwekkende oorlogskreten en hakten en zwaaiden met hun wapens, strijdbijlen, en zwaarden zoals gekken. Veel meer ridders sprongen van Engelse kant aan boord van de Franse koggen, en de goed geoefende Engelse ridders bleven zonder weerga op de Franse dekken. De Franse, jong gerekruteerde strijders waren de gruwel van getrainde ridders niet gewend. De Engelsen ontdekten snel dat ze de macht van het Frans leger aan boord van de schepen erg overschat hadden. Hun vijand was niet zeer geoefend voor de strijd! Een geënterde Franse kogge was verloren! Op de kleinere Franse schepen die de Franse admiraals gebruikten om hun grotere koggen te beschermen, overleefde niemand de woeste aanvallen, en toch hadden de Franse leiders niet veel meer grote koggen dan de Engelse zeevaarders! De boogschutters eisten een grote, dodelijke tol onder de Franse zeelui. De Fransmannen vonden dan dat er nergens een uitweg was om naar te vluchten wanneer de energieke Engelse strijders in een dichte rij van maliën en staal hun dek klaarden. Veel Franse krijgers gaven zich snel gewonnen, anderen keken naar de zee, maar in de zee verdrongen ze. Het aantal slachtoffers in het Frans kamp groeide intens, de strijd aan boord van de schepen ging ongelijk op maar werd koppig en hardvochtig gestreden tot het einde.

Edward III zag hoe dicht naast hem twee Engelse oorlogskoggen naar tot tegen een Frans oorlogsschip zeilden. De twee Engelse schepen zonden onophoudelijk de ene vlag pijlen na de andere naar het dek van het Frans schip. Edward bemerkte hoe snel veel vijanden vielen, andere mannen naar schilden grepen en hun heil zochten achter enige bescherming tegen de pijlen. Dat liet toe de twee Engelse schepen toe de Franse kogge te raken in de zachte onderbuik. Edward hoorde het hout onheilspellend kraken, splinters vlogen de lucht in, de boegen van de Engelse schepen boorden zich in de Franse kogge, en hij wist dat het Frans schip niet zou overleven. De boot zou tijd nemen om te zinken, maar ze zou nooit dieper het Zwin in kunnen ontsnappen, en nog minder naar de open zee kunnen vluchten. De Engelse strijders, opgewonden en bloeddorstig, sprongen reeds aan boord van het vijandelijk schip. Ze hadden de Franse kogge gewoon kunnen laten achterwaarts varen, maar de ridders waren uit op wraak en ze zouden geen genade geven aan de vijand, aan de zeelui die aan dek van de Franse kogge streden. Pijlen bleven in de Franse strijders vliegen. De Fransmen probeerden een lijn op hun dek te vormen. De kruisboogschutters van de Fransmen waren dan al lang geëlimineerd. Gewonde lichamen in de livreen met de groene beker op hun tuniek geborduurd, de graal van Genua, hingen over de relingen of bedekten de hoge platformen.

De aandacht van Edward werd weggetrokken van de zeeslag naar zijn eigen schip dat zich in een groep van minstens zes boten wierp die nog samengevoegd werden door gebroken balken en het versplinterd hout van een hoge mast die neergevallen was. Een Engelse kogge had een Frans schip geramd, zodanig dat hun voorkasteel ver over het Frans dek hing. Een Franse kogge zeilde naar het Engels schip, raakte langszij, en Franse krijgers zwermden over dit Engels schip. De Fransmen verloren dadelijk veel mannen aan de Engelse pijlen. Een Castiliaanse kogge ramde dan weer die Engelse boot, maar werd op haar beurt aangevallen door twee kleinere Engelse schepen. Edward riep zijn tevredenheid over de moed van de Engelse strijders uit.

Vanaf het vlaggenschip van Edward, de *Thomas*, schoten nu de boogschutters naar links en rechts, terwijl de koninklijke kogge langzaam dieper in de chaos vorderde. Edward zag hoe, niet ver van waar hij stond, strijders aan boord van het Frans schip over de reling sprongen. Zijn *Thomas* bonkte tegen een Frans oorlogsschip, en ramde dan een andere Castiliaanse

kogge. De ridders en strijders van Edward stroomden aan boord van het Spaans schip. Edward bewonderde zijn mannen, die zich zo moedig en roekeloos in de gevaarlijke massa van Franse zeelui wierpen die hen opwachtten. Een echte schermutseling, een kleine slag, werd onder zijn ogen gevoerd tussen de Engelse strijders en de Franse overlevenden op de Castiliaanse kogge. Wel tweehonderd strijders vochten. De Engelse strijders vormden een hechte lijn. De strijd woedde voort. De boogschutters van Engeland bleven pijlen neerschieten in de achterste rijen van de Fransen. Daarna richtten ze hun aandacht weer naar de hoge Castiliaanse, gekanteelde kastelen. Die reikten vele voeten hoger dan de Engelse houten platformen, zodat de Castiliaanse kruisboogschutters hun korte pijlen nog even konden neerwaarts zenden, naar de Engelse zeelieden en strijders.

Eén van de vijandelijke kruisboogschutters moet de opvallend geklede ridder met de witte laarzen aan boord van de *Thomas* opgemerkt hebben, want hij zond één van zijn laatste pijlen naar die figuur. Koning Edward bewoog zich constant, zodat de pijl slechts langs zijn been scheerde, maar toch een lange vleeswonde opende. De wonde was diep en het bloed van de Koning liep over zijn witte laarzen, hen rood kleurend. Edward viel op één knie en hij voelde zich duizelig worden van het plots verlies van bloed. Een ridder sprong naar de Koning en bond wit linnen rond de kousen van Edward om het bloed te stelpen. De wonde stopte Edward niet zijn mannen naar voren te roepen, en aan boord van de Castiliaanse kogge. Hij wees naar de kogge met zijn zwaard. Op naar de Spanjaard! Hij stond weer op hoewel hij zijn geest en lichaam daartoe moest verplichten met veel inspanning, want hij kon het zich niet veroorloven op dat ogenblik zijn vloot zonder leider te laten.

De Engelsen moesten kleine ladders gebruiken om in het Spaans schip te klimmen, maar ze slaagden daar toch in. Een tiental zwaar bewapende ridders werden zo aan dek van het vijandelijk schip gezonden, waar ze grote verwoesting aanrichtten aan de Franse strijders. De Engelsen gebruikten oorlogsbijlen en zware knotsen, die ze met veel kracht rondzwaaiden om de Castiliaanse zeemannen van zich af te houden. Die mannen liepen aan met pieken en zwaarden. Meer Engelse strijders sprongen dan gemakkelijker aan dek, onder wie ook enige ridders van het hof van Edward. Edward ging ook mee aan boord van het Spaans schip. ‘Het is goed’, dacht hij, ‘voor de mannen om hun koning in de strijd te zien.’

De Engelse groep lanceerde dan de aanval om te doden. De ridders gaven geen kwartier, namen niemand gevangen. Ze vochten met wilde energie, wetend dat hoe sneller ze vochten, des te sneller ook de strijd ten einde zou zijn.

Edward hanteerde zijn lang zwaard. Hij hakte in op de Franse en Spaanse strijders, duwde zijn wapen diep in de buik onder een borstplaat. Hij zag uit een hoek van zijn ogen een duivels snelle vijand naar zijn ogen steken, maar die man werd op het laatste ogenblik gevelde door een Engelse bijl. Edward realiseerde zich dat hij beschermd werd door meerdere ridders, en wellicht had hij niet minder verwacht. Hij ook beschermde zijn mannen. Edward stapte al over het lichaam van zijn gevelde vijand die kreunend met de handen aan de buik op het dek bleef liggen in een wijder wordende plas bloed. Edward stapte naar voren en negeerde de pijn in zijn beenwonde. Hij was een zeer ervaren zwaardvechter! Hij zwaaide zijn wapen met grote kracht en nooit opgevend energie, greep een schild dat op het dek vergeten lag, ontweek de laatste kruisboogpijlen, en bereikte de houten trappen die naar boven leidden, naar het zeer hoge achterkasteel van het Castiliaans schip.

Op dat ogenblik hoorde Koning Edward afgrijselijke kreten aan zijn linkerkant. Zijn aandacht werd tijdelijk getrokken naar een ander Engels schip. Hij zag die ongelukkige kogge geramd worden door twee Franse oorlogsschepen. Een enorm lawaai was het resultaat. Dat had de aandacht van Edward getrokken, maar niet enkel dat geluid. Het geschreeuw van de zeelui

aan boord van dat schip was afgrijselijk om horen, en ook de verschrikkelijke inslag, het lawaai van het brekend hout en de balken die openspleten, de splinters die in het ronde vlogen, was oorverdovend.

Dan zag Edward ook een zware, zwarte wolk van één van de Franse schepen waaien. Edward meende dat een kanon afgeschoten was. Hij zag houten planken lager dan, en op de waterlijn van het Engels schip weggeslingerd worden met grote kracht. De Engelse kogge begon water in te nemen. Langzaam, dan sneller, gleed ze schuin naar beneden. Dan bemerkte Edward met afgrijzen dat zich tussen de zeelieden en de boogschutters aan dek meerdere zeer mooi geklede dames bevonden, van wie er nog meer van benedendeks naar de oppervlakte van de kogge liepen. Twee van hen waren bedekt met bloed, waarschijnlijk het bloed van zeelieden. De dames schreeuwden hun terreur uit. De boogschutters aan boord van het Engels schip zonden nog steeds hun snelle pijlen naar de Franse kogge, waar ze twijfelloos zoveel strijders en vijandelijke zeelui troffen, dat de Fransmannen het gewonde schip niet durfden enteren. De Engelse kogge was echter aan het zinken, nu heel snel. Ze zonk diep de zee in, zodat de dames, onder wie enigen nog zeer jong waren, en allen zeer mooi, ook in het water gleden en in de donkere, kokende golven verdwenen. Deze dames hadden de vloot vergezeld om Koningin Filippa te bezoeken. Ze zouden de koningin nooit meer zien! De dames schreeuwden hoog in hun laatste doodsangst, maar ze vielen allen in het water, verdwenen, kwamen een paar angstaanjagende ogenblikken later toch weer naar boven, snakten naar adem. Ze werden dan onherroepelijk onder water gezogen wanneer hun grote, zware jurken doordrenkt werden met het zeewater.

‘Wat een verspilling,’ dacht Edward, en dan kreeg hij in een flits het idee dat hij toch maar eens opnieuw moest gaan kijken naar die kanonnen, wapens die hij tot dan toe wat over het hoofd had gezien, en niet zeer nuttig had bevonden in een veldslag. Kanonnen waren zwaar, hadden meer geluid gemaakt dan schade, maar ze waren misschien interessant als wapens aan boord van schepen.

Edward was getuige geweest van de verdrinking van de gezelschapsdames van zijn vrouw gedurende slechts enkele ogenblikken. Het tafereel had zich zo snel afgespeeld! Zijn ridders hadden zelfs niet allen gekeken naar wat er bij het andere schip gebeurde. Zij waren het Castiliaanse achterkasteel opgelopen. Edward volgde nu zijn strijders om hen te helpen de houten structuur vrij te maken van vijandelijke kruisboogschutters. Wanneer hij op het platform aankwam, dat zo hoog boven het water stond en zich veel meer bewoog met de golven dan hij gedacht had, voelde hij zich toch even bevreesd, zo hoog en slipperig op de natte planken. Zijn mannen waren reeds overmoedig aan het strijden tegen vijf schutters van Genua die hun kruisbogen hadden laten vallen en met korte zwaarden vochten.

De met ijzer beklede loden knotsen van de Engelse ridders sloegen hard op hen in. Edward stootte ook door en wondde een vijand aan de arm met een krachtige snede van zijn zwaard. Die man deed dan iets wat Edward zeer verbaasd liet staan. De man deinsde achteruit, liet zijn zwaard vallen, en sprong overboord, van zeer hoog. Edward keek hem na, zag de man zich volledig in de lucht draaien terwijl hij viel, en in de zee duiken, hoofd en armen vooruit. Hoe die man hoopte te zwemmen en te overleven, gekleed in een stalen maliënkolder, was een mysterie voor Edward. De duik was een wanhoopspoging om aan de Engelse furie te ontsnappen, maar de man viel naar een zekere dood.

Edward had trouwens niet de tijd om daarover lang en veel na te denken, want een ander zwaard van Genua sloeg venijnig naar hem. Edward kon de slag slechts ternauwernood afweren, en dan haalde hij uit met de dolk die hij in zijn andere hand had geplaatst. Hij sneed ook de buik van deze man open, doorheen een korte maliënkolder. Edward wist dat over dit wapenfeit tussen de kampvuren onder zijn mannen zou gesproken worden. De strijder van Genua leek verbaasd over de plotse kwetsuur. Hij schreeuwde, en gaf Edward dat ene

genadige ogenblik dat hij nodig had om zijn zwaard weer naar boven te halen, te draaien, en achterhands te slaan. Zijn zwaard sneed door de nek van de man. Bloed sproot op Edward, maar hij was al terzijde gesprongen om in een strijd terecht te komen die eigenlijk al over was. Drie kruisboogschutters van Genua lagen dood op het platform. Nog een andere man had er de voorkeur aan gegeven overboord te springen, eerder dan gedood te worden door een Engelse bijl.

De gezellen van Edward juichten, maar de koning schreeuwde al nieuwe bevelen, ‘zendt boogschutters naar het ander kasteel! Strijders naar beneden! Klaart dat ander kasteel en het dek. Keer terug naar de *Thomas*! Boogschutters met mij! Ridder naar ons schip!’

Koning Edward vergat dan even zijn schip om te kijken naar hoe de zeeslag verliep. Was zijn vloot aan de winnende hand, of geraakte ze niet vooruit? Hij kon niet ver zien, want hij stond op de *Thomas* in een massa van ineengestremde schepen van vriend en vijand. Een chaotische strijd was aan de gang op vele koggen. Strijders vochten overal op de dekken. Engelse boogschutters namen deel en schoten hun pijlen af. Duels werden uitgevochten tussen de Engelse ridders en Franse strijders. Het lawaai van de zeeslag was oorverdovend. Edward hoorde het klinken van de stalen wapens, de schreeuwen van de gewonden, de oorlogskreten van de enterende krijgers, de vloeken van de zeelieden, de bevelende schelle trompetten, het kraken van de houten balken. Trompetten schalden nog steeds en de trommels roffelden de dood. Veel Franse zeelieden probeerden te ontsnappen aan de tientallen pijlen die door de lucht schoten. Heel wat zeelui sprongen over boord. Diegenen die geen staal droegen hadden een kans te overleven, en eveneens diegenen die een stuk wrakhout ontdekten en zich daar aan vastklampten.

Ver achter de chaos van de hier verbonden schepen zag Edward rook opstijgen uit brandende schepen, de ergste angst van zeelui. Hij zag met grote tevredenheid hoe de wind de vlammen verder het Zwin in blies, niet naar zijn vloot maar naar de andere blokken Franse schepen.

Minstens tien schepen hingen zij aan zij rond de *Thomas*. Het vlaggenschip van Edward kon niet verder zeilen zonder dat de Franse schepen overwonnen werden, zich overgaven of zonken. Edward zag weer met evidente en wrede tevredenheid hoe zijn boogschutters een echte slachting aanrichtten op de Franse zeelieden en strijders. Hoe verliep de zeeslag in de verte?

Edward liep van de Castiliaanse kogge weer naar zijn schip. Terwijl hij klom en daarna weer op zijn dek sprong, zag hij hoe het water tussen de schepen gevuld lag met lijken. Enkele zeelieden probeerden nog wel te zwemmen, maar zoals vele anderen werden ze naar de diepten van de zee getrokken. Het was waar dat er geen ontsnappen mogelijk was in een zeeslag!

Toen de koning op zijn Engels dek sprong schoot er weer een hevige pijn door zijn been. Had de pijl meer geraakt dan slechts vlees? Edward werd gedwongen door de knieën te gaan en hij moest een hand op de houten vloer plaatsen om niet te vallen. Hij hinkte daarna naar het voorkasteel van de *Thomas*, grijzend van de pijn, en gevolgd door zijn ridders.

De dokter van de Koning had de grijns opgemerkt, de val, en het bloed op de laarzen van de Koning. Hij zag het met bloed doorweekte linnen hoger. Hij kwam naar de koning toe met nieuw, proper linnen, knielde naast Edward terwijl de koning verder wees en bevelen uitdeelde. Hij sneed een deel weg van de mooie laarzen, zuiverde de wonde, veegde bloed weg, plaatste de twee gedeelten vlees weer dicht tegen elkaar. Hij bond veel linnen strak rond het been. Hij bevestigde het linnen zoals het hoorde. Een schildknaap kwam met andere laarzen aanrennen, eenvoudige bruine laarzen, maar de jongen werd in de rug geschoten door

een kruisboogpijl. Edward raapte de laarzen op, sloot de ogen van de schildknaap, deed zijn opvallende witte laarzen uit en trok de nieuwe aan, zich daarbij verbergend achter de reling. Edward stond dan weer recht en riep, ‘trek die haken weg van dat schip aan de rechterkant! Draai het zeil! Trek aan het roer! Duw ons weg van die kogge, links!’

Ook ridders die met de koning op het houten voorkasteel stonden begrepen dat de koning uit de chaos van hout wou geraken om de rest van de vloot te gaan bekijken. Sommigen onder hen liepen het dek op. Anderen schreeuwden bevelen aan hun kant naar de zeelieden. Het nam hen meer dan een uur, maar daarna kon de *Thomas* vrij wegzeilen van de vijandelijke koggen. Die waren dan trouwens ook bijna alle overmeesterd of aan het zinken. Edward beval te zeilen langsheen de zeeslag.

Overall, zo ver als Edward kon zien, waren Engelse koggen aan het strijden tegen de Franse en Castiliaanse schepen. De Engelse vloot had vooral de linkerflank van de Franse vloot aangevallen. De rest van de vijandelijke schepen lag nog steeds onbeweeglijk, als geparalyseerd, onbekwaam aan de verdediging deel te nemen. De Engelse oorlogsleiders konden hun schepen concentreren op bepaalde plaatsen en daar de individuele Franse koggen overweldigen. Enkele van de Franse schepen stonden hevig in brand zoals reusachtige toortsen, en de wind dreef de vlammen en de gensters naar andere vijandelijke schepen. Op die boten kon afgrijselijk geschreeuw gehoord worden.

Op alle Engelse kastelen, vooraan en achteraan de koggen, bleven de Engelse boogschutters onophoudelijk de Franse dekken teisteren. Edward merkte dat de boogschutters minder snel hun pijlen loslieten dan hij graag gezien had. Misschien waren de boogschutters vermoeid na al zoveel uren strijd, misschien geraakten hun pijlen op en pikten ze nu hun doelen met meer nauwkeurigheid, wilden ze nu meer zekerheid hebben hun uitgekozen doelen te treffen. Elke pijl was efficiënt, vond doel, in het onbeschermd vlees van een Franse zeeman of in de benen, armen en gezichten van de zwaarder bewapende strijders. In deze zeeslag ook hadden de boogschutters van Edward het pleit gewonnen, bemerkte hij.

Vanaf de vele Franse schepen die aangevallen werden of die in brand stonden, zag hij tientallen mannen in het golvend water springen, waar andere zeelui reeds lagen met de armen te slaan en probeerden te ontsnappen. Het water was echter koud, moordend koud, en vele mannen zonken. Waar hadden ze naartoe kunnen zwemmen? De kust was veel te ver weg, geen Engels schip haalde hen aan boord. Ze zouden ofwel direct verdrinken, ofwel erin slagen een vlottend wrakstuk te grijpen, en dan hopen om zich aan dat hout vast te kunnen klampen tot ze ergens aanspoelden of verstijfd van de koude moesten lossen. Het koude water eiste zijn tol, en aan de kust zouden de Vlamingen de vijand achtervolgen en doden. De namiddag was ver gevorderd, de zeeslag had al drie uur geduurd, en woedde onverminderd voort.

Een Engelse oorlogskogge gleed langs de *Thomas* van de koning en een ridder riep een bericht vanaf het kasteel van dat schip.

Walter de Manny rapporteerde aan Koning Edward, ‘Hugues Quiéret, de Franse admiraal, is gesneuveld! We bestreden hem. Hij werd gekwetst. We doodden hem.’

Toejuichingen stegen dan op uit de kelen van de ridders aan boord van de *Thomas*. Later zou Koning Edward horen dat Quiéret eigenlijk zich had willen overgeven nadat hij zwaar gewond werd, maar de Engelse ridders hadden hem ogenblikkelijk onthoofd.

Koning Edward zag dan ook dat de grote Engelse koggen die door de Fransen aan Engelse kusten overrompeld werden en hier aan de strijd deelnamen in de eerste lijn, bemand met Franse zeelieden en Franse strijders, nu opnieuw fier de Engelse koninklijke vlaggen droegen aan de mast. De strijders van Edward hadden de schepen heroverd! Ze voeren samen met andere Engelse schepen tot diep in de Franse gelederen. Het samenhouden van de Franse

schepen was inderdaad rampzalig gebleken voor de Franse marine. De vlammen sprongen meer en meer van het ene Franse schip naar het andere over. Vele Franse schepen trokken zich terug uit de vaste formatie en ze probeerden het Zwin in te zeilen, naar Sluis, door de sterke avondwinden te gebruiken die in hevigheid waren toegenomen en in de zeilen bliezen.

Koning Edward zag dan een andere, gelukkige ontwikkeling. Tientallen Vlaamse schepen, kleinere koggen en Vlaamse handelsschepen, waren uit Sluis uitgevaren en vielen de Franse vloot in de achterhoede aan. De Franse koggen werden omsingeld en ze konden niet meer ontsnappen. De Vlamingen zetten het Zwin af. Als tot nog toe de Franse zeelieden op min of meer gelijk opgaande wijze op het water hadden gevochten, hoewel benadeeld in hun strijd door de niet aflatende Engelse boogschutters, werd hun kwetsbaarheid ter zee nu overduidelijk. De Vlamingen waren uitstekende zeelieden. Ze vielen de Franse koggen van alle zijden aan. Edward telde ongeveer tweehonderd Vlaamse schepen die zich in de strijd wierpen.

Een uur of zo later, bracht één van die Vlaamse schepen het zwaar gehavende lijk van de Franse Admiraal Béhuchet naar de *Thomas*. Béhuchet had het hoogste bevel gehouden over de Franse vloot. Het was vooral hij die geweigerd had om de verankering van de vloot te verlaten, zoals Barbavera had voorgesteld. Edward deed het lijk van de admiraal aan de ra van de *Thomas* hangen, aan de voorstevan. Edward hoopte dat het verschrikkelijk zicht van de dode leider de Fransen nog meer in paniek zou werpen.

De donkerte van de avond viel snel, maar de strijd in de zee duurde verder. Edward zeilde met zijn *Thomas* langs de zeeslag, maar hij beval zijn schip niet meer de chaos in. Hij riep nog steeds bevelen, en hij vroeg om raad waar nodig, maar hij wist de zeeslag gewonnen en bijna beëindigd. Hij wou nu nog enkel zoveel mogelijk schade aanbrengen aan de Franse vloot. Franse kapiteins streden nog. De minder moedige schepen zeilden doelloos in het Zwin. Ze vormden geen georganiseerd blok meer om het hoofd te bieden aan de Engelsen. Eén na één werden die Franse bemanningen geteisterd door strijders die vanaf meerdere Engelse koggen aan boord sprongen. Meer en meer uitzinnige Franse zeelieden en strijders trokken hun bewapening uit, verlieten hun schepen, om de dood te vinden in de koude wateren van het Zwin.

Het tweede eskader van de Fransen vluchtte achteruit bij het zicht van hun admiraal bengelend aan de ra van de *Thomas*. Ze leverden weinig weerstand. Het licht van de brandende schepen vormde de vreemde, onaardse achtergrond voor de strijdende vloten. De slachting duurde verder in dat licht.

De hevigste strijd toen werd gegeven om aan boord te komen van de Franse oorlogskogge de *Saint-Jacques* van Dieppe, en om dat schip te veroveren. De bemanning van de *Saint-Jacques* vocht door in de duisternis, tot alle Franse strijders gedood op het dek lagen. De graaf van Huntingdon nam ten slotte de *Saint-Jacques* in, en wanneer hij de lijken van de gedode krijgers en zeelieden naast elkaar op het dek deed brengen, dan telde hij vierhonderd doden op dit ene schip alleen al.

De nacht viel over het Zwin. Dertig vijandelijke schepen van het derde eskader konden wegglijpen voorbij de Engelse vloot, door gebruik te maken van de duisternis. Zij zeilden weg, naar het westen, terug naar Frankrijk. Die schepen werden geleid door de vroegere Vlaamse kaper Spoudevisch. Ze zeilden uit de Franse lijnen van Normandische vrachtschepen die al geprobeerd hadden uit te breken, maar in hun eerste pogingen niet geslaagd waren. In de late nacht liet Edward Jehan Crabbe toe om die schepen met een groot aantal Engelse

koggen te achtervolgen, maar hij vroeg aan Crabbe om ook niet te ijverig daarin te zijn. Edward gaf niet veel om zo weinig vijandelijke schepen die de catastrofe ontvluchtten. Alle andere koggen werden veroverd of vernield, of waren nog aan het branden. Duizenden Franse, Castiliaanse zeelieden en kruisboogschutters van Genua stierven, verdronken of verloren het leven in de branden. Weinige vijandelijke strijders werden gevangen genomen. Sommige mannen bereikten de kust, maar daar werden de meesten genadeloos gedood door de Vlaamse troepen die langs de kust patrouilleerden, of door de Engelse strijders die Edward had afgezet te Blankenberge. Koning Edward had meer dan honderd zestig Franse schepen veroverd te Sluis!

De Vlaamse kustbewoners beweerden later met galgenhumor dat zoveel Fransmannen in de zee waren verdronken en hun bloed in het water vergoten hadden, dat had God aan de vissen van Sluis de gave van het spreken gegeven, de vissen zeker Frans zouden gesproken hebben na hun feest op zoveel Frans bloed.

Koning Edward zou zo zijn grote overwinning in de zeeslag bij Sluis op de feestdag van Sint Jan vieren. Hij bleef een tijd aan boord van zijn schip, om te herstellen van de wonde aan zijn been. Veel Vlaamse afvaardigingen kwamen daarna zijn schip bezoeken, en de hoofsheid eiste dat de koning hen beleefd moest ontvangen. Vooral de schepenen en hoogwaardigheidsbekleders van Brugge werden tot de koning toegelaten. De schepenen feliciteerden Koning Edward, en hij dankte hen voor de kostbare hulp. Edward vroeg hen waar Jacob van Artevelde bleef, want de koning was een beetje ontgoocheld dat zijn goede vriend niet naar hem toe was gekomen om hem te steunen met de militie van Gent. De Vlaamse gezanten vertelde de koning dat Jacob nog steeds te Thun-l'Evêque was om graaf Willem van Henegouwen te helpen de Franse troepen in het zuiden af te slaan. Het Frans offensief tegen Vlaanderen en Henegouwen was afgeslagen door de bondgenoten van Edward. Dat nieuws maakte de koning weer tevreden.

Edward deed zijn vloot Sluis in zeilen en daarna, vergezeld van veel edellieden van Engeland en Vlaanderen, ging hij te voet van Sluis op pelgrimstocht naar Onze-Lieve-Vrouw van Aardenburg. De Koning woonde een heilige mis bij te Aardenburg, en hij at daar. Hij werd voortaan zeer bewonderd in Vlaanderen voor zijn grote godsvrucht, omdat hij die lange weg helemaal te voet had afgelegd, ondanks zijn kwetsuur.

Jacob van Artevelde reisde van Henegouwen naar Sluis, waar hij aankwam op de dertigste juni. Hij ook wenste Koning Edward geluk met zijn prachtige overwinning. Hij meldde dat Koning Filips in het zuiden een veldslag ontlopen was. Edward omhelsde Jacob alsof hij zijn broeder ontmoette. Iets later reisde ook Koningin Filippa van Gent naar de *Thomas*. Ze bracht haar kinderen, Lionel van Antwerpen en de laatste zoon van de Koning, Jan van Gent, mee. Jacob van Artevelde keerde een week later naar Gent terug om voor het nieuw verblijf van de Koning in de Sint Baafs abdij voor te bereiden.

In Parijs durfde niemand de ramp van het verlies van de Franse vloot aan Koning Filips VI meedelen. Dan, waagde slechts de nar van de Koning te zingen van, 'oh die lafhartige Engelsen! Geen van hen durfde onze Franse zeelieden te volgen wanneer die overboord in de zee sprongen!' Koning Filips begreep, en rouwde.

Het beleg van Doornik

In de haven van Sluis bespraken Jacob van Artevelde en Koning Edward de situatie in Henegouwen, waar Jacob vandaan kwam. Ze praatten lang aan boord van de koninklijke kogge, de *Thomas*. Jacob van Artevelde was niet alleen gekomen. Met hem kwamen Willem van Vaernewijc, Simon Ser Thomaes en Willem de Bomere uit Gent. Jacob herhaalde zijn wens om Lille en Douai te heroveren voor Vlaanderen, want Gent verwachtte dat Edward nu met zijn leger voet aan wal zou zetten en zou optrekken naar Frankrijk.

Koning Edward had echter opnieuw geldzorgen. Zijn schatkist was leeg. Hij moest tijd winnen. Hij zond berichten naar Engeland om aan zijn raadgevers te vragen hem de beloofde sommen geld te brengen, maar dat goud en zilver had het moeilijk om tot in Vlaanderen te geraken! De koning reed dan weer naar Gent, waar de schepenen hem een feestelijke ontvangst gaven en hem geschenken presenteerden die geleverd werden door Jacob van Artevelde.

Koning Edward stelde voor om een reusachtig leger te vormen bestaande uit al de troepen van zijn bondgenoten op het vasteland. Hij wou honderdduizend strijders krijgen van zijn bondgenote. Hij zou zelf dat leger leiden als koning van Frankrijk en vicarius van het Duits Keizerrijk. Nog vijftienduizend strijders meer zouden geleid worden door Robrecht van Artois, zijn vertrouweling. Robrecht van Artois was er vurig op uit om de streek van Artois in de kuststreken van noordelijk Frankrijk te veroveren.

Jacob van Artevelde reed terug naar Henegouwen. Na zijn schermutselingen met de Franse strijdmacht, was Graaf Willem van Henegouwen triomfantelijk teruggekeerd naar Valenciennes. Hij organiseerde daar een feest, in zijn kasteel, om de overwinning van Koning Edward te Sluis te vieren, en natuurlijk ook zijn expeditie tegen Frankrijk waarin hij toch zijn grenzen beveiligd had. Een groot banket werd gehouden in de grote zaal van het kasteel. De dag na het banket planden de vazallen van de graaf een grote, triomfantelijke parade in de marktplaats van Valenciennes. De edellieden deden de strijders van de campagne vóór de schepenen van de steden en vóór de heren van de kasselrijen van Henegouwen in parade marcheren. Graaf Willem van Henegouwen en Hertog Jan van Brabant hielden korte toespraken.

Wanneer de graaf en de hertog hun toespraak beëindigd hadden, en het volk dacht dat er niet meer gesproken zou worden, sprong Jacob van Artevelde onaangekondigd op het verhoog en deed teken met zijn open armen om weer stilte te vragen in de plaats. Hij ook, hoewel hij geen edelman was, wou enkele woorden zeggen als vertegenwoordiger van de Vlaamse steden. ‘Geëerde Hertog, Graaf en vrienden,’ riep Jacob luid, ‘ik ben niet van adel, niet van hoge geboorte, maar niettemin de leider van het Vlaams leger dat Graaf Willem begeleid heeft. Ik wou de belangrijkheid van onze gezamenlijke acties benadrukken. We waren in staat om het leger van Frankrijk weg te jagen en hebben zo onze onafhankelijkheid, onze vrijheden en onze levens gevrijwaard. We bereikten dat omdat we als een eenheid samenwerkten. De verdragen die we onlangs afgesloten hebben voor Henegouwen, Holland, Zeeland, Brabant en Vlaanderen, tonen aan dat we de macht van veel grotere landen nu kunnen weerstaan. Door onze legers samen te stellen, hebben we de getoond dat we in macht de gelijke zijn van Frankrijk. We hebben een goede les toegediend aan grotere landen rondom ons. Inderdaad, we toonden ons allesbehalve de zwakkere volgers van de monarchen die menen dat we een minder volk zijn! Door onze krachten te bundelen hebben we de Franse koning gedwongen

respect voor ons te hebben. Frankrijk zal nu tweemaal nadenken vóór ze onze landen opnieuw zal aanvallen. Onze verenigde kracht zo tonen heeft de vrede beveiligd. Dat is de weg waarop we ook in de toekomst moeten treden: gescheiden blijven als onschendbare graafschappen, maar er voor zorgen dat door als één macht te werken de volkeren rondom ons respect hebben voor ons en ons in vrede laten leven, zodat we onze handel en onze ambachten verder kunnen uitoefenen, eervol kunnen leven en onze families kunnen voeden. Ik eer de hertog en de graaf om dit mogelijk gemaakt te hebben en zo de welvaart van onze bevolking te hebben bevorderd.’

Jacob van Artevelde kreeg een hartelijk applaus in de marktplaats van Valenciennes. Hij bemerkte nochtans de woede in het gezicht van de stugge Hertog Jan van Brabant. Dit had een triomfantelijke parade moeten zijn, georganiseerd door en voor de edellieden van het graafschap! Hertog Jan keurde de groeiende macht van de milities van de steden niet goed! Een man zoals Jacob van Artevelde vormde een gevaar voor de autoriteit van de hertog en de graaf.

Jacob van Artevelde sprak echter onverstoord verder, ‘we hebben Koning Edward van Engeland aanvaard als koning van Frankrijk in de Vrijdagmarkt van Gent. We geloven dat Koning Edward geen trouweloze monarch is, zoals Filips van Valois twijfelloos wel is, maar een eerbiedwaardige koning die sympathie voelt voor zijn onderdanen en zorgt voor hun welvaart. De koning heeft onze vrijheidscharters weer ondertekend en onze wensen erkend om fiere mannen te blijven van Vlaanderen, fiere mannen van Brabant en fiere mannen van Henegouwen. Koning Edward erkent de grenzen van onze landen. We weten allen dat de rechten van Koning Edward op de troon van Frankrijk correct en rechtmatig zijn. Edward zou de koning van Frankrijk moeten zijn volgens de wetten van onze landen. Zijn grote overwinning in de haven van Sluis, waar hij een Franse vloot versloeg van vierhonderd schepen en dertigduizend strijders, bewijst dat God hem zijn welwillende hulp verleent. De overwinning van de koning tegenover een overweldigende overmacht kan niets anders dan gewonnen worden met behulp van de genade van God! Wat meer bewijs hebben we nodig om Koning Edward de rechtmatige koning van Frankrijk te noemen?’

Een tweede oorverdovend applaus begeleidde nu deze toespraak van Jacob van Artevelde. Zelfs de hertog en de graaf glimlachten, leken in te stemmen met de woorden, en applaudisseerden met uitroepen van enthousiasme.

De edellieden die bondgenoten waren van Koning Edward werden samen geroepen te Vilvoorde in het begin van juli van 1340. Hertog Jan van Brabant, Graaf Willem van Henegouwen, Graaf Reinoud van Gelderland, de Markgraaf Willem van Jülich, en ook Ludwig van Brandenburg, de zoon van Keizer Ludwig, met nog veel meer andere edellieden, kwamen naar de conferentie van Vilvoorde met de afgezanten van de belangrijkste steden van Brabant, Vlaanderen en Henegouwen. De vorsten en de gezanten gingen daar akkoord met de plannen van Koning Edward om een beleg te plaatsen aan de stad Doornik, teneinde die vesting van Filips van Valois te veroveren. Van daar konden de legers later doorstoten naar Compiègne, en verder zuidwaarts. De Vlaamse milities konden Lille en Douai heroveren.

Ondertussen plunderde het leger van Koning Filips de valleien rond Cassel. Het koninklijk Frans leger trok daarna op naar Saint-Venant. De koning werd vergezeld van de machtigste edellieden van zijn hof: de koningen van Bohemen en Navarra, de hertogen van Normandië, Bourgondië, Bretagne en Lotharingen, de graven van Savoie, Alençon, Armagnac, Boulogne,

Roussy, Dreux, Aumale, Blois en Sancerre, evenals van een groot aantal mindere vorsten. De koning plaatste zijn kamp te Bouvines, waar ook de Graaf Lodewijk van Nevers zich bij hem voegde met een groep van ridders en heren van de Vlaamse kasselrijen.

Robrecht van Artois slaagde erin ongeveer tienduizend krijgers te verzamelen voor de Engelse zijde, wat toch een aanzienlijk leger was. Hij vond die legermacht op hem wachten te Cassel. Dit leger bestond uit de milities van meerdere Vlaamse steden. Hij zelf bracht een groep Engelse boogschutters mee. Onder zijn leiding zette dit leger zich op mars om alles wat het in zijn weg in Frankrijk vond te verwoesten. De strijdmacht brandde Arques af en richtte zich naar Saint-Omer. Saint-Omer werd verdedigd door een sterk garnizoen van Franse strijders en Vlaamse Leliaert ridders. Hertog Eudes van Bourgondië, de graaf van Armagnac en de heren van Diksmuide en andere kleinere kasselrijen maakten de omgeving onveilig. Die troepen marcheerden snel naderbij om een onderdeel van het Vlaams leger van Robrecht van Artois tegen te houden.

De Vlaamse milities bezetten een sterke, defensieve positie. De graaf van Armagnac moest vaststellen hoe sterk in aantal zijn vijand was, en hoe goed die gebruik had gemaakt van het landschap. Hij keerde vij gevolg zijn troepen om en wou hij het veld verlaten. De Vlamingen interpreteerden de terugtocht als een vlucht. Ze renden bijgevolg in enige wanorde van hun heuvel af, in achtervolging van de Fransen. Armagnac keerde echter zijn leger weer om, en hij viel onverhoeds het Vlaams centrum aan en versloeg het. De Vlaamse strijders moesten van het veld vluchten in plaats van de Fransen!

Terwijl dit gebeurde liep Robrecht van Artois naar de poorten van Saint-Omer net op het ogenblik dat de troepen van de hertog van Bourgondië de stad introkken. Robrecht probeerde de stad in te lopen samen met de achterhoede van het Frans leger. Bourgondië kon echter net op tijd de poorten sluiten, net vóór de neus van Robrecht. De graaf van Armagnac kwam dan ook plots aan te Saint-Omer, en hij begon direct te strijden tegen de troepen van Artois die in enige wanorde verkeerden. De Fransen moesten wel snel ondervinden dat ze tegen het groter leger van Artois niet opgewassen waren, en dus trokken ze zich terug, wat dan eveneens Robrecht van Artois deed. Niet veel meer werd door de beide zijden verwezenlijkt.

Robrecht van Artois bracht nadien zijn troepen ook naar Doornik. Koning Edward had zich op mars gezet naar die stad met een zeer sterke macht, waaronder ook die van de troepen van Jacob van Artevelde, meer dan vijfduizend strijders van Gent. Koning Edward kwam zelf met ongeveer vierduizend mannen. Van Artevelde en Koning Edward kwamen op de drieëntwintigste juli aan te Chin nabij Doornik.

Koning Filips hield het grootste deel van zijn leger diep in het noorden van Frankrijk. Koning Edward daagde Filips van Valois tot een persoonlijk duel uit, of ook vroeg hij om honderd mannen uit elk leger gekozen het conflict tussen de koningen te laten beslechten. Filips ontving wel de berichten van die uitdagingen. Hij antwoordde echter fijntjes dat hij er niet kon op ingaan! De boodschappen waren gericht waren tot de naam van Filips van Valois en niet tot de koning van Frankrijk. Ze waren dus niet aan hem geadresseerd!

In de late zomer van 1340, in de eerste dagen van de maand van augustus, liep de zwangerschap van Katelijne de Coster ten einde. Jacob van Artevelde wist al van in de lente van dat jaar dat zijn vrouw zwanger was, maar hij had zich nauwelijks met dat feit bezig

gehouden. Hij had ook niets speciaals gedaan om zich er aan te herinneren dat hij in de nabije toekomst opnieuw vader kon worden. De verhoudingen met zijn vrouw waren goedmoedig, vriendelijk en beleefd gebleven. Warmere gevoelens waren er niet in betrokken. Terwijl Jacob in zijn kamp van Gent verbleef tijdens het beleg van Doornik, kreeg hij het bericht dat zijn vrouw, Katelijne, op het punt stond om geboorte te geven. Jacob wou zich niet harteloos tonen aan zijn medewerkers. Dus reed hij terug naar Gent om een paar dagen door te brengen aan de zijde van Katelijne.

De geboorte van de zoon van Jacob van Artevelde verliep zonder verwickelingen op de achttiende juli van 1340, hoewel niet zonder folterende pijn voor Katelijne. Jacob hoorde haar de ganse nacht schreeuwen en kreunen. Slechts in de morgen brachten de vroedvrouwen hem een zoon, gewikkeld in fijn linnen. Jacob van Artevelde nam het kindje in zijn armen, zoals van hem werd verwacht. Hij bleef verbaasd over hoe weinig gevoelens in zijn hart opwelden. Hij kon het niet helpen. De zuigeling liet hem onverschillig. Zijn liefde was Agneete geweest, en hij had wel en veel echte genegenheid gevoeld voor de kinderen van Agneete. Zij waren en bleven de vreugde van zijn dagen. Jacob van Artevelde gaf snel het kindje terug aan zijn min, en ging dan naar zijn vrouw.

Katelijne lag bleek en uitgeput in een bed dat net verfrist was. Van de geboorteweën was niets meer te bespeuren. Katelijne was zeer moe. Ze zonk weg in een groot kussen, maar ze glimlachte. Ze was fier toen de vroedvrouw haar pasgeboren kindje naast haar legde.

‘Hij ziet er een goedgebouwde jongen uit,’ stamelde van Artevelde.

‘Inderdaad, is hij dat niet?’ ging Katelijne akkoord, zwakjes lachend. ‘Hij is mooi in lichaam en leden. We inspecteerden hem van top tot teen! Hij is ook in goede gezondheid! Hij huilde dadelijk om eten! Ik zal hem zelf de borst voeden, dat niet volledig overlaten aan de min.’

‘Goed, goed,’ voegde Jacob van Artevelde toe.

Hij wist niet wat hij nog meer kon zeggen.

‘Ik kan slechts een paar dagen hier blijven,’ verontschuldigde hij zich snel. ‘We leggen een beleg aan Doornik. Ik moet naar mijn mannen terugkeren.’

‘Ja, dat moet je natuurlijk,’ antwoordde Katelijne. ‘Kun je aanwezig zijn op de doop? Na nog twee dagen zal ik kunnen opstaan.’

‘Dat zal wel lukken,’ zei Jacob. ‘Ik kan nog wel drie dagen langer blijven. Welke naam wil je de jongen geven?’

‘Dat is voor de vader om te beslissen,’ oogde Katelijne naar hem.

Jacob hield een stilte aan, hij aarzelde, hij leek iets te willen snauwen naar Katelijne, boog dan zijn hoofd en fluisterde, ‘we kunnen hem Filips noemen.’

‘Filips? Naar Filippa?’ vroeg Katelijne met enige bitterheid en sarcasme in haar stem.

‘Ja, naar Filippa,’ drong van Artevelde aan. ‘Ik was de peter van de zoon van Filippa, van Jan. Ik had gedacht haar te vragen de meter te zijn van dit kind.’

‘Dat moeten we dan maar doen,’ zuchtte Katelijne.

Ze leunde weer achterover in haar bed, keek naar de vensters. Haar ogen glinsterden van de tranen.

‘Wat zal er geworden van mijn kinderen?’ vroeg Jacob hardop, maar aan zichzelf.

Katelijne draaide zich weer naar Jacob.

‘Ik zou willen dat dit kind aan God worde gewijd,’ fluisterde ze, ‘hij kan priester worden, een abt, of misschien een bisschop!’

‘Waarom niet?’ glimlachte Jacob. ‘We kunnen nog een priester in de familie gebruiken.’

‘Och Jacob,’ pleitte Katelijne plots, ‘ik heb me vergist. Ik onderschatte je. Je bent sterk, besluitvaardig, en een man met een ver reikende visie. Ik heb die kracht vooreerst niet in je

herkend. Kunnen we onze oude overeenkomst niet vergeten en leren elkaar een beetje lief te hebben?’

‘We konden dat proberen, waarom niet?’ zei Jacob, maar de glimlach verdween nu helemaal van zijn gezicht.

Hij stond van het bed op en verliet de kamer.

Filips van Artevelde werd gedoopt in de kerk van de Sint Baafs abdij van Gent. Filippa van Henegouwen, de koningin van Engeland, was aanwezig op de doop. Zij aanvaardde de meter te zijn van de jonge Filips.

Direct na de doop reed Jacob van Artevelde terug naar Doornik, zijn hoofd zeer verward en gefolterd door tegenstrijdige gevoelens. Hij reed zo snel hij kon, zodat de meer dan vijftig leiders en strijders die met hem meereden zich afvroegen welke duivel bezit had genomen van hun opperhoofdman.

Het beleg van Doornik door de Engelse en de Vlaamse legers begon slechts nadien echt, op de eenendertigste juli van 1340. Het Engels leger bezette de zuidwestelijke omgeving van Doornik onder de leiding van Koning Edward en van Robrecht van Artois. De Vlaamse troepen, inclusief diegene die vroeger werden geleid door Artois, bleven bij Jacob van Artevelde. De opperhoofdman van Gent plaatste zijn troepen aan de oevers van de Schelde. Graaf Willem van Henegouwen en Jan van Henegouwen kwamen daarna ook aan, en zij plaatsten hun mannen en tenten rechts van de Engelsen. Tussen Henegouwen en Vlaanderen hadden al de hertog van Gelderland, de markgraaf van Jülich, de graven van Berg en Salm, de heer van Valkenburg en hun Duitse troepen hun tenten neergezet. Wanneer nog iets later de hertog van Brabant aanreed, leidde hij zijn leger naar tussen de rechterzijde van de graaf van Henegouwen en de Duitse troepen. Al de bondgenoten van Koning Edward waren op die wijze te Doornik verzameld om hun campagne voor de verovering van Frankrijk te ondernemen.

Binnen in Doornik stonden de troepen van Godemar du Fay en van Graaf Raoul d’Eu, de *connétable* van Frankrijk. Die waren een week eerder nog de stad binnen geglipt. Met de mannen van Bourgondië samen telden zij iets meer dan vijfduizend strijders te voet en tweeduizend vijfhonderd ruiters.

Cruciaal voor elk beleg van een stad was de proviand die in de stad kon gehamsterd worden vóór het beleg aan haar geplaatst werd, en de stad afgesloten. Van die reserves hing het af hoeveel weken of maanden een garnizoen de stad kon houden vooraleer iedereen begon honger te lijden. De Franse heersers joegen alle inwoners uit die geen wapen konden dragen om de stad te verdedigen. Ze hoopten zo voedsel te kunnen sparen voor een lang beleg. Een lange sliert vrouwen, kinderen en oude mannen begon Doornik te verlaten.

In die tijd, iets later, op de veertiende september, moest de jaarlijkse processie van Onze-Lieve-Vrouw plaats hebben in Doornik. Het was de gewoonte van Gent om vier Dominicaanse monniken met geschenken naar die processie te zenden. Dit jaar werden de Dominicanen teruggezonden omdat Vlaanderen geëxcommuniceerd was.

Doornik werd van verschillende zijden aangevallen. Geen van die aanvallen werden zo krachtig uitgevoerd als die gelanceerd door Jacob van Artevelde met zijn gevreesde Vlaamse milities. De Vlamingen verzamelden zelfs een kleine vloot van rivierboten. Het idee om de

stad te water aan te vallen was natuurlijk geopperd door Jan de Hert, die Jacob van Artevelde vergezelde op de campagne naar Doornik. De Hert had opgemerkt dat de verdedigingswerken op de Schelde niet zeer sterk waren. De barricades waren zwak. De Hert plaatste stormrammen aan boord van sommige boten om de verdedigingstorens en de versperringen op de Schelde te doorbreken. Jacob van Artevelde beval om mannen met de zwaarste strijdbijlen in de eerste boten te doen aanvallen.

Voor de eerste maal ook gebruikte Jacob kanonnen op de boten. De Vlamingen noemden die kanonnen ook de ribauden. Ze bestonden uit een reeks buizen die samengehouden werden door ijzeren hoepels. In elke buis stak een lange, op een harpoen gelijkende ijzeren pijl. Wanneer het vuur aan het zwart poeder werd gelegd, hoorde men eerst een reusachtige ontploffing. De zware pijlen werden dan met grote kracht uit de buizen geschoten, en verworpen.

De meester van die kanonnen heette Pieter van Vullaere. Hij had drie timmermannen en vijf andere helpers nodig om de tuigen te manipuleren. De ribauden waren van Gent naar Doornik gebracht, geladen op vijf grote karren, die beschermd werden door de militie, en die ook getransformeerd waren tot oorlogsvoertuigen door lange ijzers in de vorm van zwaarden aan de beide zijden te doen uitsteken. Na het beleg van Doornik werden die tuigen terug naar Gent vervoerd aan boord van schepen.

Wanneer de Vlaamse boten recht naar Doornik voeren, bereidde het garnizoen in een minimum van tijd een tegenaanval voor. Ze vielen aan boord van schepen uit om de Vlaamse boten te onderscheppen vóór die de versperringen op de Schelde bereikten, en een zeer harde strijd werd op en in de rivier geleverd. De kleine veldslag duurde nadien voort op de oevers van de stroom. De ridders van Doornik vielen te paard uit om de Vlaamse milities af te weren. De legers vochten te voet, te paard, en op de boten. Het Frans garnizoen streed zo erg, met de moed der wanhoop, wreed en woest, dat de Vlamingen de verdedigingen van de stad niet konden innemen. De Vlamingen vochten die dag alleen.

Jacob van Artevelde, die te Doornik was aangekomen in een zeer slecht, zwijgzaam, woedend humeur, werd nog kwader en meer gefrustreerd met de afgeweerde inspanningen van zijn leger. Hij begon eens te meer te twijfelen aan zijn onoverwinnelijkheid als legerleider. Had hij gefaald, of waren anderen verantwoordelijk voor het falen van zijn leger om door te breken? Die slag duurde de ganse dag. Jacob van Artevelde vocht mee in de eerste rijen te land. Hij kon het niet vermijden dat in de zeer harde strijd, waarvan de uitkomst lang in de balans hing, meer dan honderd Vlamingen in die ene aanval sneuvelden. Eén van de Vlaamse schepen werd in vuur gestoken en moest verlaten worden. De Vlaamse milities trokken zich terug in de avond, ten gevolge de duisternis. De mannen waren zeer vermoeid. Het garnizoen van Doornik had voorzeker evenveel strijders verloren, maar ze hadden de Vlaamse aanval op de Schelde teruggeslagen.

Meerdere gecombineerde aanvallen werden daarna nog gelanceerd door Engelse en Vlaamse troepen tegen de hoge muren van Doornik, maar al die aanvallen werden teruggeslagen, met groot verlies aan levens voor de aanvallers. De wachters van Doornik wierpen zware stenen op de stormladders van de aanvallers, en ze goten brandende olie op de rammen.

Kruisboogschutters doodden veel aanvallers zelfs nog vóór die de muren bereikten. Die schutters werden wel geteisterd door Engelse boogschutters, maar zelfs de boogschutters konden niet beletten dat het sterk garnizoen van de stad ruim voldoende in aantal waren om de aanvallers terug te slaan.

Het beleg van Doornik bleef duren. Graaf Willem van Henegouwen verliet de belegering een tijd om de stad Saint-Amand te gaan belegeren, en die kleine stad in te nemen. De strijders van Henegouwen plunderden Saint-Amand en ze doodden de inwoners. Ze deden hetzelfde met Orchies, Seclin en Marchiennes. Henegouwen kon ook Lille plunderen. Die verschrikkelijke vernielingen werden uitgevoerd als weerwraak voor de verwoestingen die enkele maanden voordien aangericht werden door de troepen van Koning Filips in Henegouwen.

Ondanks die verschrikkelijke uitdagingen bracht Koning Filips nooit zijn groots leger naar Doornik! Hij vreesde een veldslag tegen de belangrijke legers van Koning Edward. Filips hield zijn troepen tussen Lens en Arras. Hij zette zich uiterst langzaam op weg naar Doornik, maar hield zijn leger staande achter de moerassen van de rivier de Marcq.

Het werd langzaam duidelijk aan de belegeraars dat Doornik te sterk verdedigd werd. De Franse troepen in de stad konden de muren van de stad gemakkelijk verdedigen en eender welke aanval met stormladders afslaan. Doornik kon slechts tot overgave gedwongen worden door uithongering, maar daarop wachten kon een zeer lange tijd duren! Zowel de verdedigers als de aanvallers leden onder vervelende problemen. De verdedigers zagen hun grote voedselreserves verdwijnen. Onder de belegeraars, die bestonden uit verschillende legers, braken onenigheden uit, en de afgunst groeide met de dag. De troepen gaven elkaar de schuld van de moeilijkheden.

De troepen van de hertog van Brabant werden er meer en meer op gebrand om naar huis terug te keren. Zij hadden veel minder onder Franse invasies geleden dan Vlaanderen en Henegouwen. Koning Filips was ook begonnen om onenigheid te stoken onder de steden van Brabant, zodat kleine oproeren plaats hadden, waarmee Hertog Jan zou moeten afrekenen bij zijn terugkeer naar zijn hertogdom. Koning Filips deelde grote sommen geld uit aan de Brabantse steden, zaaide onenigheid om de milities van Brabant aan te sporen Doornik te verlaten en naar huis weer te keren.

Hertog Jan hield ook weinig van Jacob van Artevelde, van de man en vooral van wat die voorstelde. Van Artevelde was erin geslaagd de Engelse wolstapel naar Brugge in Vlaanderen over te brengen, zodat Brabant de winstgevende inkomsten van de belastingen op de handel in wol verloor. Hertog Jan keek ook met een twijfelende belangstelling naar hoe van Artevelde de macht van de graaf van Vlaanderen afbrak ten voordele van de macht van de steden. Hertog Jan voelde zich nog wel de vijand van de mooie, elegante Graaf Lodewijk van Nevers, maar hij wou niet het voorbeeld van Artevelde herhaald zien in Brabant!

Hertog Jan ontdekte ook dat de financiën van Koning Edward weer een dieptepunt bereikt hadden, en dat kwam hem als een zeer zware ontgoocheling, want hij had gehoopt op meer geld van de koning. Na het zeer lange en daarom zeer kostelijke beleg van Doornik, kon Edward moeten terugkeren naar Engeland om Brabant de prooi te laten van de woede en wraakzucht van Koning Filips! De meer en meer bezorgde hertog werd terughoudend om de ambities van Edward nog te steunen. Edward terug in Engeland, Brabant op zijn eentje, de Franse koning in volle aanval op Brabant met een ridderleger, was een zeer reële mogelijkheid geworden voor Hertog Jan, een niet zo prettig vooruitzicht. Dus wou hij kunnen onderhandelen met Koning Filips, en minstens als argument naar voren schuiven dat hij wel te Doornik geweest was, maar niets concreets daar had willen bewerkstelligen. Hij had eerder de inspanningen van de Engelse koning en van de Vlaamse steden een staak in het wiel gestoken.

Jacob van Artevelde voelde zich verbitterd tegen Hertog Jan van Brabant. De Vlaamse hoofdmannen beschuldigden Brabant van inactiviteit, van verraad zelfs. Brabant hielp Doornik door grote hoeveelheden voedsel de stad in te smokkelen! Of dat nu waar was of niet, die beweringen en de wrevels wachtten op een uitbarsting. Iedereen in het Vlaams leger was gefrustreerd om niet veel meer te kunnen bereiken in het beleg.

De uitbarsting kwam tijdens een overleg betreffende de belegering in de tent van Koning Edward.

Op een dag in september riep Koning Edward de legerleiders naar zich om de toestand van het beleg te bespreken en om verder naar redenen te zoeken voor het gebrek aan succes van de aanvallen. De edellieden kwamen aan, prachtig gekleed in hun uitrusting van zeer kostbare maliën, stalen borstplaten die mooi gegraveerd waren, en veelkleurige zijden tunieken, in de tent van Edward. Ze stonden allen rond een campagnetafel naar de perkamenten te kijken met de tekeningen van de verdedigingswerken van de stad.

‘We hebben nu al een belegering gelegd aan de stad Doornik gedurende tien weken,’ begon Edward. ‘Tot zover hebben we geen vooruitgang geboekt. De muren zijn hoog en dik, goed verdedigd, en we hebben geen belegeringstuigen van enig belang. De aanvallen met ladders faalden. We waren niet in staat de stad uit te hongeren en haar zo tot overgave te dwingen, al moeten de reserves van proviand in de stad sterk verminderen. Doornik heeft ogenschijnlijk haar graanschuren gevuld vóór onze komst en de inwoners moeten heel wat vee verzameld hebben. We lijken ook niet in staat de toevoer van ongeoorloofde mondivoorraden naar de stad te stoppen. Hoe kunnen we aan die situatie verhelpen en toch nog de stad veroveren?’

‘We hebben meerdere malen geprobeerd de verdedigingen van de stad te doorbreken, heer,’ antwoordde Jacob van Artevelde als eerste om te spreken. ‘De Vlaamse milities hebben de muren al verscheidene malen aangevallen, te land en langs de rivier. Zoals u zei heer, hebben we geen succes behaald. Zonder veel en zwaardere belegeringstuigen, belegeringstorens en dergelijke, zal Doornik onoverwinnelijk blijven. Haar garnizoen bestaat uit goed geoefende veteranen als strijders, die zeer efficiënt zijn in het afslaan van onze aanvallen, maar die toch ook onbekwaam blijven om uit te vallen.

Het lijkt me dat ondanks de veelvuldige smokkel de verdedigers van de stad nu moeten honger lijden. Reusachtige belegeringstuigen bouwen kan meer tijd vergen dan de stad kan overleven, zodat we een dilemma in keuze hebben. De stad kan ons nog een maand, misschien nog twee maanden ophouden, maar dergelijke lange belegering brengt een geweldige druk op onze eigen hulpmiddelen.

Ik kan het leger van Vlaanderen nog wel een maand hier houden, twee maanden in het ergste geval. Daarna moeten onze milities naar huis terugkeren! Ik zou willen toevoegen dat als alle legers dezelfde ijver aan de dag hadden gelegd als de Vlaamse en de Engelse troepen, dan Doornik al veel eerder was uitgeput. Wanneer onze milities aanvielen, dan waren ze de enige troepen om aan te vallen. Gecoördineerde aanvallen aan alle zijden van de stad tegelijk kan op één of ander punt lukken of de verdedigers totaal uitputten. Wij, Vlamingen, hebben gewoonlijk alleen aangevallen!’

‘Wat bedoelt u met die beledigende woorden?’ riep Hertog Jan van Brabant uit. Hij trok het schoentje aan. ‘Bent u me soms aan het beschuldigen niet te willen of niet te durven strijden? Beschuldigt u ons lafaards te zijn?’

‘De Vlaamse troepen hebben aangevallen en opnieuw aangevallen,’ drong Jacob van Artevelde aan, zich vóór Hertog Jan plaatsend. ‘Hetzelfde kan niet gezegd worden van het leger van Brabant! Hoeveel malen eigenlijk hebben de troepen van Brabant een volledige aanval ondernomen? Niet één maal! Brabant heeft gedraald, de mannen bleven in hun bed rusten. Ik betwijfel inderdaad de bereidheid van Brabant om te strijden. We moeten allen

samen aanvallen en opnieuw aanvallen, en door dat te doen onze vastberadenheid tonen om deze stad te willen innemen. Slechts wanneer ze onze vastberadenheid duidelijk ziet, zal Doornik de wil verliezen ons te weerstaan, en wankelen. Wanneer slechts één leger aanvalt, kan Doornik al haar mannen op dat ene punt van de verdedigingen concentreren en met ons spotten, menend dat onze bereidheid tot strijden mager uitvalt. Ze slaan ons af, eisen telkens een overwinning op, en dat brengt hen keer op keer nieuwe hoop!

Een ridder van Brabant die in de oorlogsstaf van Hertog Jan diende, begon dan hevig tekeer te gaan tegen Jacob van Artevelde. De man voelde zich erg beledigd.

Hij riep, ‘wie bent u om de daden van edellieden van hoge geboorte zoals Hertog Jan te bekritisieren? U bent geen ridder, u bent slechts een horige, een handelaar, een koopman! U moet met respect de hertogen en de graven en de ridders in een raad laten praten en u moet in de achtergrond blijven staan luisteren naar uw beteren! U moet wachten tot men u vraagt om te spreken. Wat kent u van de oorlog af? Slechts ridders zijn geoefend voor de strijd. Het brein van een horige is niet geschikt voor de strijd en voor beslissingen aangaande de wijze van oorlogsvoering. Geef uw bevel over aan mannen die weten hoe te strijden, en handel niet dom in nutteloze bestormingen die natuurlijk alle faalden. U hebt geen recht om edellieden te beledigen! Uw woorden tonen de onbeschaamdheid van mensen die vergeten zo laag geboren te zijn, de onbeschaamdheid die in deze dagen lijkt gedoogd te worden en die haar oorsprong vindt in de steden. Kooplui en ambachtslieden weten niets af van de oorlog en van veldslagen! Houd je mond, van Artevelde, luister met respect naar uw beteren die door God aangeduid werden om de oorlog te leiden, en keer maar naar Gent terug. Geef het bevel over aan de bevoegde ridders!’

Die woorden werden zo minachtend uitgespuwd, dat Jacob van Artevelde rood van woede werd in zijn gezicht. Het bloed stroomde kokend door zijn aderen, en hij voelde de beledigingen als evenvele dolken van haat en verachting in zijn borst steken.

Jacob trok zijn zwaard, roepend, ‘verdedig uw leven, verraderlijke idioot! U durft de leider van een leger te beledigen op de snoodste manier. Ik zal u tonen wie het best weet te strijden, de ridder of de poorter!’

De Brabantse ridder trok eveneens zijn zwaard op van Artevelde, en hij sprong naar voren, maar Jacob gebruikte behendig de chaos van plots bewegende mannen in de tent om terzijde te springen, het zwaard af te weren, de onstuimige stoten van het zwaard van de ridder te ontwijken, en dan zijwaarts de maliënkolder van de ridder te doorsteken. Jacob dreef dan de punt van zijn zwaard in de ribben van de ridder, wrong naar boven, en duwde de halve lengte van het staal dadelijk in de longen van de Brabander. Wanneer Jacob zijn zwaard wegtrok, sproot bloed in de tent van Koning Edward. De ridder gaf het gevecht op, dodelijk gekwetst, hield nog even zijn hand om het bloed te stoppen, maar het bloed bleef door zijn vingers vloeien. Hij liet zijn zwaard vallen. De ridder van Brabant viel kreunend op de vloer.

De edellieden in de tent grepen dan Jacob van Artevelde, die naar het hoofd van de ridder wou slaan. Jacob kon niet een tweede maal vooruit stoten, maar hij had het ook niet nodig om opnieuw toe te slaan, want de Brabantse ridder maakte nog een paar krampachtige pogingen zich weg te trekken, rochelde, en stikte dan in zijn bloed.

De edellieden in de tent hadden het tafereel met afgrijzen gevolgd. Hertog Jan liep de koninklijke tent uit. Koning Edward sprong dadelijk achter de hertog aan en begon met hem buiten te pleiten, vrezend dat na dit incident de troepen van Brabant de belegering definitief konden verlaten.

Jacob van Artevelde bleef nog even in de koninklijke tent staan, ziedend van woede. Hij stond naast het lijk van de dode ridder, en keek rond zich met wilde ogen. Wie nog wou hem

aanvallen? Jacob bemerkte de afkeuring op de gezichten van de edellieden, de minachting ook. De ridders stonden als verstijfd van de gruwel van de moord. Een man doden in de tent van de koning was laten zien dat men niet hoofs was, geen goede manieren kende, en niet ridderlijk was.

Toch erkenden de mannen dat gekrenkte eer mocht gewraakt worden, en dus trok niemand een zwaard. De geest van Jacob was nog steeds beneveld door woede en wraakzucht. Hij was zo hoog in gezag geplaatst door zo veel mensen in Vlaanderen, dat hij de minachting niet kon slikken, vooral komend van iemand die hij zo niet als een lafaard of een verrader beschouwde, dan minstens als een schandalige hypocriet. Brabant was met een groot leger naar Doornik gekomen, maar had nog geen zwaard getoond behalve dan om de eigen belangen van het hertogdom te dienen. Zijn Vlaamse milities werden aan hun lot overgelaten. Zijn mannen hadden vele vrienden in uiterst harde en bloedige schermutselingen verloren. Van Artevelde zag nog de lijken van de dode Vlaamse strijders rond zich liggen. Zijn zenuwen waren erg op de proef gesteld, ook door de geboorte van het kindje van Katelijne. Hij was erg verontwaardigd.

De woede om nu niet snel successen te kunnen boeken op Doornik, de frustraties van er niet in te slagen de stad tot onderwerping te dwingen, de vernedering in zijn eigen woning met Katelijne, hadden zich opgehoopt al gedurende vele weken in zijn geest, en waren nu tot uitbarsting gekomen in het doden van de Brabantse ridder. Toch begon de wroeging al in zijn hart te knagen.

Als de edellieden van het hof van Koning Edward afgrijzen toonden bij het doden in de koninklijke tent, dan konden ze hem, Jacob van Artevelde, vergezellen om te komen kijken naar de slachting die de Franse strijders veroorzaakt hadden op de Vlamingen tijdens de bestormingen van de stad! Jacob had zijn buik vol van die hooghartige maar onbekwame ridders die beweerden alles af te weten van de strijd en die aanspraak maakten op alle rechten, alleen maar omdat ze hooggeboren waren. Een hoge geboorte sloot totale domheid niet uit, had Jacob willen schreeuwen. Hij werd zich plots volledig bewust van hoe zeer hij veracht werd door de edellieden. Jacob weerhield zich ervan nog meer te roepen of te tieren, trok zich los en ging de tent uit met stevige, lange stappen, terug naar zijn kamp. Twee Engelse wachters gingen langs hem heen de tent in, grepen het lijk en trokken het de tent uit. Van Artevelde botste bijna tegen Koning Edward en Hertog Jan van Brabant, die nog steeds heftig met brede gebaren en sterke woorden buiten aan het argumenteren waren, de ene met pleitende ogen en de andere met obsessionele woede.

Hertog Jan van Brabant bleef nadien nog wel met zijn troepen naast de Engelse, Duitse en Vlaamse legers liggen, maar hij gaf niet meer energie aan het beleg dan vroeger.

Een week na het doden van één van de Brabantse ridders, kwam een ander incident de verhoudingen tussen de hertog en Jacob van Artevelde nog meer verzuren.

Herman de Boughere was een fluitspeler in het leger van Brabant. Hij was afkomstig van Stokheim in het graafschap Loon. Op een dag ging die man, vergezeld van enige vrienden, kijken naar een katapult die zware stenen de stad van Doornik in wierp. Het tuig had geen dierend effect op de strijd lust van de verdedigers, maar het was toch een spectaculair zicht om die machtige machine zware stenen door de lucht te zien zwieren, zeer hoog en over de muren van de stad heen.

Terwijl Herman en zijn vrienden blij langs de stille muren van Doornik wandelden, speelden ze een prettig deuntje op hun instrumenten. Een fluitspeler van Doornik die op wacht stond, hoog achter de kantelen, herhaalde het deuntje dat Herman had ingeleid. De vijandelijke muzikant gaf dan teken aan Herman om naderbij te komen. De muzikanten begonnen een

gesprek, en nog meer muzikanten van Doornik kwamen op de muren staan, vragend hoe het ging met de troepen van de belegeraars.

Drie Engelse wachters die daar langs de muren patrouilleerden vonden het gedrag van Herman zeer verdacht. Ze meenden dat de geschreeuwde gesprekken en de tekens op de fluit de afspraken konden betekenen tussen spionnen of smokkelaars. Ze namen Herman bijgevolg met hen mee om ondervraagd te worden door hun aanvoerder. Die aanvoerder ondervroeg Herman ook daadwerkelijk, beschouwde de fluitspeler meer verdacht dan de man wou toegeven, en hij beval de fluitspeler te martelen.

Op dat ogenblik verschenen drie Vlaamse strijders in de leiderstent van de Engelse wachters. Ze eisten de verrader op. De Engelse bevelhebber had al even graag de fluitspeler niet meer in eigen handen. Hij was blij dat iemand anders de zaak wou aanpakken, en hij had wel wat angst ook voor de gevaarlijk uitzierende, donker kijkende Vlaamse krijgers. Hij wou geen ruzie met de Vlaamse milities. De Engelse aanvoerder gaf daarom met plezier Herman de Boughere over aan de Vlamingen. Die brachten de op zijn benen trillende man naar een kleine tent die naast de tent van hun opperbevelhebber stond, de tent van Jacob van Artevelde.

Later in de avond duwden de Vlaamse wachters de arme Herman naar de tent die gebruikt werd om vergaderingen te houden met de schepenen van Gent. In die tent wachtte Jacob van Artevelde, leunend op een lange stok. Jacob vroeg de zeer angstige Herman wat hij in de stad Doornik had uitgespookt. Herman zei dat hij nooit een voet in Doornik had gezet, waarop Jacob terugwierp dat Herman maar beter kon opbiechten dat hij samenzwoer met de vijand, maar Herman bleef steeds herhalen dat hij niets had op te biechten.

De Vlaamse wachters trokken daarop de kolder en het hemd van het lichaam van de Brabantse fluitspeler af. Ze bonden hem de handen op de rug en duwden hem ruw tot tegen een rechtstaande balk in de tent. Ze bonden de man met koorden aan die balk. Ze trokken dan een stuk van het hemd van de man af, doordrenkten dat in water, plaatsten het doek op zijn gezicht en staken een stuk hout in zijn mond zodat zijn lippen steeds open bleven. Daarna goten ze emmers water over en in de man. Ze verstikten hem bijna met een koord rond zijn hals en spanden zijn borst met koorden. Het water dat de man binnengekregen had kon niet weg, zodat hij zeer langzaam begon te stikken. Hij voelde zich sterven.

Jacob van Artevelde bleef de fluitspeler aanmanen te spreken. Hij beval hem op te biechten dat de Heer Willem van Duvenvoorde, de heer van Oosterhout, van wie sommige Vlaamse aanvoerders beweerd hadden dat hij een spion van Frankrijk kon zijn, de fluitspeler naar Doornik had gezonden om dingen af te spreken met het vijandelijke leger, en dat met behulp van muzikale tonen, van buiten de muren. Jacob zei meerdere malen tijdens de volgende martelingen, die zeer lange tijd duurden, dat als de man opbiechtte dat hij had gehandeld volgens de bevelen van Ser Willem, hij vrijgelaten zou worden. Herman moest slechts het hoofd bewegen om ja te knikken. Herman vreesde voor zijn leven, schudde het hoofd in doodsangst, vervuld van wanhoop bij de langzame verstikking die hij onderging. De martelingen stopten dan.

Van Artevelde vroeg later aan de fluitspeler om zijn bekentenis te herhalen aan een afvaardiging van schepenen van de Vlaamse steden. Vooraleer dit echter kon gebeuren, slaagde Herman erin om uit het Vlaams kamp te ontsnappen. Hij gaf verslag bij de Brabanders hoe hij genadeloos door bevriende troepen was gemarteld, en wat men hem had bevolen op te biechten. Hertog Jan van Brabant en Ser Willem van Duvenvoorde, die een vazal was van de hertog, aanhoorden de fluitspeler met stijgende verontwaardiging. De schepenen van Brabant hoorden ook snel het verhaal, dat zij ook afgrijselijk vonden. Ze zonden brieven naar hun collega's van de Vlaamse steden om te protesteren tegen de zeer

verfoeilijke daden van Jacob van Artevelde. Ze eisten een schadevergoeding voor de pijn die een vrije man van Brabant had moeten doorstaan.

Na dit tweede incident met de Vlaamse milities, toonde Hertog Jan van Brabant zich nog minder geneigd om actief deel te nemen aan het beleg van Doornik. De hertog van Gelderland en de markgraaf van Jülich begonnen ook hun vastberadenheid in vraag te stellen. Zij voelden allen dat het beleg nutteloos aansleepte, en zij ook kregen wind van de financiële problemen van Koning Edward. Ze meenden dat het Engels leger niet nog veel langer vóór Doornik kon blijven liggen, en ook niet dat Edward zijn campagne kon verder zetten in Frankrijk.

De financiën van Koning Edward hadden inderdaad weer een rampzalig dieptepunt bereikt. De situatie in Doornik zelf kon ook een wanhopig eindpunt bereikt hebben, maar de belegerende troepen hadden eigen, belangrijke problemen en twistpunten. Koning Filips van Valois bleef ondertussen zijn intriges in Vlaanderen, Brabant en Henegouwen opdrijven.

De wapenstilstand van Esplechin

Op de zesentwintigste augustus van 1340 zond Paus Benedictus XII twee afgezanten, Willem Amicus en Willem van Norwich, naar de twee strijdende koningen. Hij stelde aan de koning van Frankrijk en aan de koning van Engeland voor hun hostiliteiten een halt toe te roepen. Filips van Valois ging daarmee akkoord, beloofde het hertogdom Aquitaine officieel weer te geven aan Koning Edward, maar hij eiste zijn recht als soeverein van Frankrijk te houden. Hij argumenteerde ook dat Edward zich toch moest realiseren dat zijn bondgenoten niet konden vertrouwd worden. De paus verweet tevens aan Edward een bondgenootschap afgesloten te hebben met Keizer Ludwig van Beieren, die geëxcommuniceerd was.

De eerste onderhandelingen tussen Filips van Valois en Edward van Engeland, die toen nog steeds Jacob van Artevelde als zijn trouwe raadgever aan zijn zijde had, verliepen zeer slecht.

Dan verscheen een nieuwe persoon op het toneel, de abdis van een klooster dat niet ver van Doornik lag, de abdis van Fontenelle. Zij was Johanna, de gravin-moeder van Henegouwen, zuster van Filips van Valois en schoonmoeder van Koning Edward. De vorsten van de Lage Landen ondersteunden haar pleidooi. Jeanne stelde aan Koning Filips voor om nieuwe onderhandelaars naar Koning Edward te sturen, in plaats van met zijn leger naar Doornik te trekken en een veldslag te leveren waarin duizenden mannen het leven zouden verliezen. Koning Edward, van wie de financiële toestand zo erg slecht was geworden dat hij geen uitweg meer vond uit de warboel van leningen, wist dat hij het beleg aan Doornik niet nog veel dagen kon verder zetten. Hij ook vroeg naar onderhandelingen om een tijdelijk maar snel einde te beslissen voor zijn desastreuze campagne.

De twee koningen, dus, wel tegen hun wil in en om zeer verschillende redenen, sloten een akkoord af om nieuwe onderhandelingen te openen, ditmaal in de plaats van Esplechin, ten zuidwesten van Doornik. De besprekingen zouden gevoerd worden door hun afgezanten.

Toen Jacob van Artevelde hoorde dat de koningen onderhandelingen zouden beginnen in de stad van Esplechin, voelde hij zich gekrenkt omdat hij niet direct uitgenodigd werd om aan de gesprekken deel te nemen. De onderhandelingen zouden gehouden worden door de vorsten. Het Vlaams leger lag toen nog in het kamp van Doornik. Jacob liep naar het Engels leger. Hij

kwam aan de tent van Edward en stormde die dadelijk in, waar hij de koning en zijn raadgevers in gesprek vond met de gravin-moeder van Henegouwen, de abdis van Fontenelle, van wie Jacob ook al had gehoord dat ze een belangrijke invloed uitoefende op de koning. Jacob was aangekondigd in de tent. Koning Edward vroeg hem onmiddellijk wat hij te zeggen had.

Jacob van Artevelde bleef heel kalm, ‘heer, ik heb gehoord dat er onderhandelingen aan de gang zijn tussen uwe hoogheid en Filips van Valois. Afgezanten van de steden van Vlaanderen werden niet uitgenodigd. Ik bid u om voorzichtig te blijven, welke ook de overeenkomsten kunnen zijn die met Filips van Valois kunnen afgesloten worden. Indien wij, de Vlaamse steden, niet in de overeenkomsten vermeld worden, dan zullen onze milities geen stap wijken van Doornik. We zullen Doornik blijven uithongeren en de stad innemen. We houden ons ook aan de eden die aan ons gezworen zijn.’

De gravin-moeder van Henegouwen kwam in het gesprek tussen voordat Edward kon antwoorden, met een argument dat Jacob dan al voldoende malen gehoord had om er nog op te reageren met uitzinnige woede.

De Abdis riep hooghartig uit, ‘God verbiede het dat het edel bloed van Christenen zou verspild worden door de woorden van een horige!’

Jacob van Artevelde antwoordde niet op de belediging zoals hij tegen een ridder zou gedaan hebben. Hij negeerde de opmerking en bleef kijken naar de man die waarlijk van belang was in de tent, de koning.

Edward nam de woorden van Jacob van Artevelde in beschouwing.

Hij antwoordde, ‘Ser van Artevelde, maak u geen zorgen! Ik zal geen verdrag ondertekenen dat geen rekening houdt met de wensen van mijn bondgenoten, de goede steden van Vlaanderen!’

Jacob van Artevelde dankte de koning en verliet snel de tent. Hij wou de verdere schimpende woorden van Gravin Johanna niet nog eens aanhoren.

Jacob van Artevelde was de leider die het meest onvermurwbaar bleef in de onderhandelingen van Esplechin. Hij kon niet met lege handen terugkeren naar Gent! Gent en de andere grote steden hadden belangrijke sommen geïnvesteerd in de campagne. Hij kon niet naar zijn stad en naar Vlaanderen weerkeren zonder tastbare resultaten.

Filips van Valois stelde daarom voor om veel toegevingen te doen aan de Vlamingen. Hij betuigde zijn akkoord om de clausules te annuleren van het Verdrag van Athis-sur-Orge waarbij de koning van Frankrijk het recht nam om de Vlamingen te excommuniceren en om het graafschap in het interdict te slaan. Graaf Lodewijk van Nevers steunde Johanna van Henegouwen toen die op dat punt toegaf, en Filips aanvaardde het voorstel. De Franse koning beloofde om te Doornik alle brieven, bullen en volmachten te overhandigen die betrekking hadden op de mogelijkheid om het interdict over Vlaanderen uit te spreken. Hij beloofde die clausules te vernietigen op de volgende zondag van Laetare.

De vorsten die in het verdrag betrokken werden ontmoetten elkaar in de kerk van Esplechin en ondertekenden het verdrag op de vijftiengste september van 1340.

Het verdrag van Esplechin legde een wapenstilstand op tussen de strijdende partijen van september 1340 af tot op de zonsopgang van de feestdag van Sint Jan de Doper, op de vierentwintigste juni van 1341.

Tijdens die wapenstilstand moesten alle vijandelijkheden in Gasconje en Guyenne stopgezet worden vanaf de twintigste dag na het begin van de overeenkomst. De plaatsen die in die oorlog nog moesten bezet worden, moesten tijdens de wapenstilstand door veertien mannen gehouden worden, van wie zeven mannen van elke partij. De twee partijen kwamen overeen

om niet in beroep te gaan in hun conflict bij de paus. Tijdens de wapenstilstand zou de handel ongehinderd kunnen verder gezet worden. Alle gevangenen moesten in vrijheid gesteld worden, maar de eed zweren dat ze zich terug in gevangenschap zouden melden op de laatste dag van de wapenstilstand.

Koning Filips ondertekende een ander document waarin hij verklaarde voor zichzelf en voor zijn erfgenamen het recht op te geven de Vlamingen te kunnen excommuniceren of het interdict over Vlaanderen af te roepen. Het lopend conflict moest beëindigd worden ten laatste tegen de eerste oktober. Koning Filips beloofde de steden van Gent, Brugge en Ieper kopieën te geven van de brieven die de overeenkomst in voege deden treden. De personen die uit Vlaanderen verbannen werden konden niet naar hun land terugkeren, zo niet zouden al hun bezittingen in Vlaanderen verbeurd verklaard worden. Ook de Vlaamse ridders die de Graaf Lodewijk van Nevers gevolgd hadden naar het Frans leger, werden niet toegelaten het graafschap nog te betreden. De toegevingen van Filips van Valois aan de Vlaamse milities waren belangrijk. Jacob van Artevelde niet naar Gent zou moeten terugkeren met volledig lege handen.

Filips van Valois moest ook alle vestingen teruggeven die hij veroverd had op de hertog van Brabant en op de graaf van Henegouwen.

Met de Wapenstilstand van Esplechin eindigde een campagne van Koning Edward III die met grote hoop begonnen was, maar praktisch zonder resultaten eindigde. Dat was eveneens en grotendeels het geval voor de Vlaamse steden, en evenzeer voor Koning Filips, dus voor alle partijen die er in verwickeld werden. De offensieven van 1340 werden er mee beëindigd. De bevolking van het noorden van Frankrijk en het zuiden van de Lage Landen had echter nodeloos en onnoemlijk geleden onder de oorlog.

Hertog Jan van Brabant snelde naar huis, maar zijn hart en geest bleven vervuld van een grote zin op weerwraak. De graaf van Vlaanderen kon hem informeren over de verraders die opstanden aanstookten achter zijn rug in opdracht van Filips van Valois, en die de strijd lust van zijn troepen ondermijnd hadden. De hertog sloeg het hoofd af van enkele mannen, verbande anderen, en nam er nog meer gevangen.

Jacob van Artevelde keerde terug naar Vlaanderen en naar Gent. Hij legde aan de bevolking uit wat hij verwezenlijkt had te Doornik. Op de zevende oktober ontving Gent de nieuwe charters die Filips van Valois ondertekend had voor Vlaanderen. Graaf Lodewijk van Nevers keerde ook naar Vlaanderen terug. Hij vergezelde zelfs een tijdje Jacob van Artevelde. Hij schreef een brief waarin hij aan de Vlamingen al de grieven vergaf die hij tegen hen had kunnen houden. Hij beloofde voortaan het graafschap in goede verstandhouding met de belangrijkste steden te beheren.

Koning Edward III keerde eveneens naar Vlaanderen terug. Hij praatte met Jacob van Artevelde over zijn geldelijke problemen, want hij kreeg weinig geld van Engeland. Jacob van Artevelde en de afgezanten van Vlaanderen gaven dan hun toestemming voor een nieuwe lening aan de koning. Jacob van Artevelde zei aan de koning zich niet teveel zorgen te maken betreffende zijn raadgever-beheerders in Engeland.

‘Vlaanderen is rijk genoeg om aan uw noden te voldoen, heer,’ troostte en beloofde Jacob. De raadgevers van de koning waren het daarmee eens, maar ze zeiden wel aan Edward om voorzichtig te blijven met van Artevelde. Op een dag kon de opperhoofdman van Gent aan de kant gezet worden door de Vlamingen, en misschien zelfs gedood!

Koning Edward, die ook beladen was met hoge schulden in de Lage Landen, werd constant lastig gevallen door zijn vele schuldeisers in Gent. Hij wou terugkeren naar Engeland. De rijke poorters van Brabant van wie hij enorme sommen had geleend deden de koning zelfs beloven om op de veertiende november van 1340 nog naar Brussel te komen, naar een plaats die zij zouden aanduiden, om er zijn schulden af te betalen, en in die plaats te blijven tot hij de schulden had vereffend.

Koning Edward verliet Vlaanderen in allerijl! Sommigen beweerden dat hij gevlucht was. Hij nam zijn vrouw en kinderen mee naar Sluis en zeilde terug naar Engeland. Edward en Filippa gingen heimelijk aan boord van een schip en ze voeren van Sluis naar Londen, waar ze aankwamen in het midden van de nacht. Het overhaaste vertrek van Edward maakte Jacob van Artevelde verdrietig en geërgerd. Hij verloor met de koningin een echte vriend en een tedere vertrouweling.

Wanneer de milities van Vlaanderen van Doornik terugkeerden, stopten ze bij de stad van Oudenaarde. Ze zeiden daar aan de schepenen dat ze slechts naar huis zouden terugkeren als ze voldoende betaald werden voor hun diensten tijdens de belegering. Dat geld had moeten komen van Koning Edward III, maar die had geen geld meer. Aan het einde van september werd daarom een afvaardiging van Vlaanderen naar Engeland gezonden om met de Koning te onderhandelen en de beloofde fondsen te verkrijgen. De afgezanten waren drie schepenen van Gent, en Willem Yoons, die deken was van de kleinere gilden alsook Jan de Meerseman, die lid was van de Raad van Vlaanderen. De militiemannen keerden daarna naar hun respectievelijke steden terug, blij om betaald te worden.

Op de achttiende november van 1340 zond Koning Edward een brief naar zijn bondgenoten in Vlaanderen om zijn plots vertrek uit het graafschap uit te leggen. Hij dankte de milities van de grote steden en meldde dat hij zijn zaken in Engeland weer in goede banen moest leiden teneinde zijn bondgenoten beter te kunnen dienen. In december van 1340 zond Gent Jan de Coster, de broeder van Katelijne van Artevelde, alsook Jan de Lokerne naar Koning Edward om mee te delen hoezeer het snelle vertrek van de Koning de stad had bedroefd.

Edward herhaalde aan Jan dat hij had moeten terugkeren om orde op zaken te stellen in Engeland. Hij moest om ontrouwe vazallen te straffen.

De Koning nam inderdaad een aantal prominente koopmannen gevangen en betichtte die mannen van fraude. Hij wierp hen vooral in de gevangenis omdat ze hem de wol geweigerd hadden die hij zo dringend nodig had om zijn schulden af te betalen. Hij verweet zijn raadgevers ook dat ze hem niet goed van dienst waren geweest in het Engels parlement. Edward legde nieuwe belastingen op wol. Hij verbeterde de inning van de taksen, en zorgde voor een betere telling van de wol die elk graafschap hem moest leveren. Toch kon hij niet voldoende balen wol verzamelen om zijn schuldeisers te betalen, onder wie Simon van Halen-Mirabello van Gent. Niettemin begon de Koning zeer langzaam Graaf Willem van Henegouwen en de markgraaf van Jülich al te betalen wat hij hen had beloofd.

Edward had niet gelogen tegen Jan de Coster. Hij wou werkelijk de mannen straffen die hij beschouwde als de eerste verantwoordelijken voor zijn problemen met de taksen, onder wie de Kanselier John Stratford, de Aartsbisschop van Canterbury. Edward beweerde dat Stratford met opzet geld bestemd voor hem had weerhouden. Hij insinueerde ook dat de aartsbisschop buitenechtelijke betrekkingen met Koningin Filippa op het oog had. De aartsbisschop vluchtte, maar slaagde er in zo veel edellieden in het Parlement tegen de koning in het verweer te brengen, dat de koning zich moest verzoenen met Stratford en hem opnieuw in functie moest laten treden. Zijn boodschap werd echter gehoord en zou voortaan in acht genomen worden.

Een Pharaïldis raadszitting

De Pharaïldis mannen wandelden zelden in groep naar een vergaderplaats. Ze kwamen volgens familie aan, met twee of drie mannen hoogstens. Arnout de Hert, de schipper, had gevraagd om samen te komen in raadszitting. Dit moest ditmaal gebeuren in een grote keet van zijn scheepswerf aan het Lieve kanaal, niet ver ten noorden van de Betsgravenbrug. Arnout de Hert had zijn zaken uitgebreid. Hij had niet alleen het bevel over een aantal rivierboten nu, maar ook over enige zeeschepen. Hij bouwde zelfs schepen, maar dat deed hij tot nog toe slechts voor rivierboten, in een scheepswerf aan de Lieve in Gent.

Voor de vergadering maakte Arnout een kleinere werf leeg. Twee boten stonden buiten. Hij had een pleite omver getrokken en stoelen langs de romp geplaatst. Deze boot had een platte bodem, zoals nodig was om turf over de moerassige rivieren van noordelijk Vlaanderen te vervoeren, uit steden zoals Axel en Assenede. De romp kon gebruikt worden als een grote, geïmproviseerde tafel, zelfs als de mannen zich even naar voren moesten buigen om hun beker wijn te nemen. De Pharaïldis mannen, onder wie sommigen ouder werden en grijssharig, anderen dikbuikig, verkozen nog steeds hun zoete, witte wijn boven bier.

Van de Vresele familie kwam het familiehoofd, Gillis Vresele, nu zevenenveertig jaar oud, en ook zijn broeder Gerolf, die al vijfenvijftig was. Boudin Vresele, vierentwintig, was voor de eerste maal uitgenodigd. Ik, Jehan Terhagen, was eenentwintig, maar ik had al vroeger deelgenomen aan dergelijke zittingen. Ik wandelde mee met Boudin.

De goudsmid familie van de Smet werd vertegenwoordigd door Wouter, nu zestig en volledig wit van haar en baard. Hij kwam met zijn zoon Jan, nu al dertig, maar één van mijn beste vrienden.

Raes van Lake, ook al zestig maar nog zeer kwiek, had een luide mond, maar was toch zeer wijs. Hij bracht zijn zonen mee, Raes de Jongere, dertig, en Willem, negentwintig, de ontzagwekkende broeders die met Jan de Smet in de veldslagen van Cassel en Biervliet hadden gevochten. Raes en Willem waren werkelijk moedige mannen met een grote dosis aan durf in hun ondernemingen. Ze waren thans ook befaamde lakensniders, handelaars in laken, zoals hun vader.

De van Lakes kwamen niet alleen. Raes de Oudere kwam met zijn boezemvriend en partner Jan Denout, de volder, die zevenenvijftig was. De van Lake zonen volgden hun vader met Pieter Denout, zoon van Jan, zevenendertig jaar oud.

Arnout de Hert, eenenzestig en daarom het oudste lid van de Pharaïldis groep, zat de familieraad voor. Hij verwelkomde de mannen naarmate ze zijn werf betraden. Naast Arnout stond zijn zoon Jan, drieënveertig, die de anderen eveneens hartelijk een goede avond toewenste.

In dat jaar van 1340 telde de Pharaïldis groep in totaal veertien leden, veertien mannen. De oudere mannen konden na nog enkele jaren terugtreden, misschien zelfs al vroeger. Ze zouden dan de raad over laten aan de derde generatie. Op dat ogenblik waren de patriarchen echter nog Arnout de Hert, Jan Denout, Raes van Lake de Oudere en Wouter de Smet, nog steeds krachtige mannen van wie de raad en de wijsheid erg op prijs werd gesteld. Zij waren thans de leidende mannen van de groep met Gillis Vresele, die meestal hun woordvoerder was, en Jacob van Artevelde. Jacob was die avond niet uitgenodigd omdat hij het belangrijkste onderwerp van de avond zou worden.

De Pharaïldis groep bestond uitsluitend uit mannen. Allen wisten wel dat achter elke man een moeder en een echtgenote schuil ging. De vrouwen bespraken geen zakenondernemingen, maar ze hadden hun zeg, een machtige zeggingskracht, in alle onderwerpen van geld, macht en politiek. Niemand onderschatte de wijsheid van de Mutaert vrouwen die getrouwd waren met de patriarchen van de Vresele en de Smet families, hoewel Juris Vresele al vele jaren geleden gestorven was en zijn echtgenote, Mergriet Mutaert, op haar doodsbed lag. Ook de Scivaels zusters hadden veel macht, getrouwd als ze waren met de hoofden van de Denout en de Hert families. Iedereen wist dat die vrouwen samen zweerden met Zwane Bentijn, de vrouw van Raes van Lake de Oudere. Indrukwekkende dochters ook waren geboren in de Pharaïldis families, en die heersten natuurlijk over hun echtgenoten! Ze waren getrouwd met jongens uit de andere families. De buitenstaanders waren Beatrise van Vaernewijc, getrouwd met Jan de Hert, en Mechtild van Lens, getrouwd met Willem van Lake. Beatrise was een van Vaernewijc, een edele dame uit één van de meest geachte geslachten van Gent. Ze was echter een vriendelijke, lieve en verstandige vrouw, vriendin van de andere vrouwen in de Pharaïldis families, en bijgevolg zeer gerespecteerd. Hetzelfde kon gezegd worden van Mechtild van Lens, de zuster van een hoofdman van Gent. Beatrise en Mechtild vormden de banden met de beste en meest ridderlijke families van de stad.

Arnout de Hert nodigde iedereen uit aan de tafel te gaan zitten. Hij schonk zelf wijn in de bekertjes, liet de kruiken op de tafel staan. Wanneer iedereen zijn plaats had gevonden, leidde hij de raadszitting in.

‘Vrienden,’ begon hij met een beker in de hand en breed glimlachend, ‘het jaar is goed voor ons geweest. We hoopten op een zachte, droge winter, en we hebben die ook gekregen. Ik vroeg jullie om samen te komen teneinde de laatste gebeurtenissen in Gent en in Vlaanderen te bespreken. We hebben twee jaar buitengewone tijden van handel en nijverheid in onze stad beleefd. We worden stilaan rijk en we zien geen einde aan onze welvaart, die we verwezenlijken door onze naarstigheid. Meer investeren betekent meer winsten, zodat we reserves kunnen opbouwen en toch ook nog verdere ondernemingen kunnen opzetten. We moeten in de eerste plaats onze vriend en partner Jacob van Artevelde en zijn familie danken voor de welvaart. Jacob bracht ons de Engelse wol terug en hij verzekerde onze vrijheden, onze vrije handel in de Lage Landen en in Engeland, met een stabiele munt. Het is tijd om de verwezenlijkingen van Jacob te evalueren. We weten allen hoeveel goede dingen die man volbracht heeft. Misschien moeten we ook de negatieve kanten van zijn daden afwegen, en schatten hoe zeer hij nog handelt volgens onze zienswijzen en ons advies. We zijn zo succesvol geworden omdat we onze geesten oefenden tijdens onze raadszittingen, zoals deze. We plaatsten onze hoofden samen om ver vooruit te denken en niets steeds in te geven aan onze ogenblikkelijke impulsen en ingevingen. We moeten steeds rationeel nadenken over wat de toekomst ons nog kan brengen, nu dat Jacob van Artevelde virtueel het land beheerst. Raes, mijn vriend, wat is jouw opinie aangaande de laatste gebeurtenissen?’

Raes van Lake bleef zitten omdat hij last van jicht had.

Hij dronk eerst zijn beker uit, vulde hem opnieuw, en zei dan, ‘ik geloof dat Jacob van Artevelde niet slechts volledig afgeleverd heeft wat we meenden dat hij met onze nederige hulp kon bereiken. Hij deed veel meer, en dat is waar we moeten over nadenken! Jacob gaf ons de wol, verzekerde ons een neutraliteitsverdrag dat Vlaanderen rustig plaatste tussen Frankrijk en Engeland, zodat we vrede en handel kregen. Dat was prachtig, en Jacob kon gestopt zijn wanneer dit gerealiseerd was, al meer dan een jaar geleden. Hij ging echter door om de verdragen te verstevigen, onze positie te consolideren. Zonder die langdurige inspanningen zouden de verdragen wellicht al verscheurd zijn geworden en opzij gezet door de graaf en de koning. Maar Jacob ging nog veel verder, om dromen waar te maken die wij

niet noodzakelijk delen. Hij spreekt nu als de gelijke van graven, hertogen en koningen! Hij dwingt hen verdragen te aanvaarden door te dreigen met de militaire macht van de Vlaamse steden. Hij hielp Koning Edward van Engeland bondgenootschappen te vormen in de ganse Lage Landen. Meer dan neutraal te blijven steunt hij nu volledig Edward tegen de graaf van Vlaanderen en tegen de koning van Frankrijk, die wij menen nog steeds Filips van Valois te zijn, hoezeer Edward ook het tegendeel beweert. Jacob van Artevelde is een opstandeling geworden! Hij heeft van Vlaanderen een soort van de facto republiek gemaakt met hem aan het hoofd, voorbijgaand aan de graaf en de koning. Waar moet dat ons naartoe leiden? Kan één man alleen aldus de natuurlijke orde van onze regering omver werpen, en daarmee aan de tradities verzaken die eeuwen oud zijn, de tradities van de hegemonie van de graven en de koningen?’

Gillis Vresele nam op dat punt over.

‘Dat is inderdaad de centrale vraag! Is Jacob van Artevelde sterk genoeg om aan de krachten te weerstaan van eeuwen van overheersing door onze feodale heren in de steden en in het land? Als hij niet allen is, hoeveel mannen steunen hem dan werkelijk? Ik zal jullie daarover mijn opinie geven. Ik geloof dat hij te snel te ver gevorderd is. Ik geloof dat hij het niet zal kunnen uithouden, uiteindelijk, tegen de conservatieve, dwarsliggende krachten in onze gemeenschap. Hij heeft geen opvolger in zijn heerschappij, want ik betwijfel dat iemand onder onze schepenen en onder de andere leiders van de stad bereid is en bekwaam om verder te zetten wat hij begonnen heeft. Jacob blijft een eenzame figuur, een eenzame man, een man die door ons zoals een ster in het firmament geslingerd is, maar niet een man zoals een planeet die voor altijd zal schijnen. Zo lang zijn ster schijnt hebben we orde, we hebben onze wol, we houden neutraliteit in het conflict tussen de koningen. We moeten ons vooral bewust zijn dat die neutraliteit snel kan verdwijnen omdat de graaf en Koning Filips die niet willen en ook Koning Edward niet, die ze maar al te graag in zijn voordeel wil zien verdwijnen. Wanneer het briljant licht zal dimmen, dan kunnen we terugkeren naar het oud beheer, en naar wie weet hoeveel nieuwe rampen. We moeten verder vooruit denken, verder dan Jacob van Artevelde. Wanneer hij de macht verliest of die opgeeft, hoe kunnen we dan toch nog verzekeren dat onze wol en ons graan naar Gent geraakt, wol uit Engeland en graan uit Frankrijk, en hoe kunnen we dan onze vrijheden behouden?’

‘Dat is het cruciale punt waarover we zouden moeten nadenken,’ wierp Wouter de Smet tussen. ‘Natuurlijk bracht Jacob van Artevelde ons de redding. Zonder hem waren we nu arm en verhongerd. Hij was de enige man die bekwaam was om ons uit de catastrofe van het gebrek van wol te trekken. In ben ook niet vergeten dat wij allen akkoord waren om Edward, de koning van Engeland, te steunen in diens aanspraken op de troon van Frankrijk. We hoopten dat we door Edward te steunen, we Graaf Lodewijk van Nevers de mond konden snoeren. Door openlijk Koning Edward van Engeland te steunen, hebben we echter Gent en Vlaanderen blootgesteld aan grote gevaren. De laatste gebeurtenissen toonden duidelijk aan dat Edward niet de middelen heeft om zijn ambities waar te maken. Toch bevinden we ons nu recht in het kamp van Edward. Koning Edward is zeer moedig, onvervaard en verstandig, maar het ontbreekt hem aan het geld en aan de mannen om zijn aanspraken te verwezenlijken. Zoals een handelaar die droomt van grote ondernemingen, van winstgevende transacties, heeft Edward het geld niet om die projecten ook waar te maken. Zijn financiën liggen in duigen aan zijn voeten, en daarom is er nu een wapenstilstand voor een jaar afgesloten. Edward zit tot over zijn oren in schulden en hij heeft geld geleend aan zowat iedereen die reserves had in onze landen en bij de Florentijnse bankiers die wel steeds geld te over hebben, maar ook hoge interesten eisen. Ik geloof niet dat Edward binnenkort naar het vasteland zal terugkeren met een nieuw leger. Het Engels Parlement zal hem enorme sommen moeten toekennen opdat hij

uit het moeras van zijn schulden zou kunnen opduiken, en om dan nog nieuwe veldtochten te kunnen financieren om Frankrijk te veroveren. Dat alleen al, de middelen verzamelen, kan hem vele jaren nemen, vijf jaar of meer! Ondertussen zou niemand in de Lage Landen die zich opstelt tegen Filips van Valois substantiële hulp van Edward mogen verwachten. De druk van Filips van Valois en van zijn schoothondje, Graaf Lodewijk, zal groeien. Vlaanderen, Brabant, Henegouwen en Gelderland zullen tussen aambeeld en hamer komen te liggen. Wij kunnen overblijven zonder een leider. Jacob van Artevelde kan niet echt een leidende figuur blijven of worden omdat hij geen edelman is, en de hertogen, graven en andere vorsten erkennen slechts de autoriteit van iemand die hun gelijke is. Zonder leider, zonder een charismatische leider, of zelfs zonder een effectieve leider, zullen elk van de vorsten van de Lage Landen hun eigen weg gaan, zodat de ene de andere zal verraden aan wie het meeste macht en geld heeft. Dat kan thans spijtig genoeg niemand anders zijn dan Filips van Frankrijk! Die conclusie betekent dat wij onze politiek moeten herzien. Hoe kunnen we uit deze chaos geraken? We hebben onze neutraliteit grotendeels opgegeven, en we moeten erkennen dat die daad een vergissing kon geweest zijn.’

‘Jacob van Artevelde zal nooit de ware, langdurige leider van de Lage Landen zijn, hoezeer ook hij naar dat doel lijkt te werken,’ ging Jan Denout akkoord. ‘Ik twijfel er zelfs aan dat hij nog lang de leider van Gent zal blijven. Hij schijnt zich er niet van bewust te zijn, maar zijn autoriteit in Gent is al in belangrijke mate aangetast! De campagne met Koning Edward naar Doornik is jammerlijk mislukt. Ze leverde niet veel op, maar ze heeft honderden Gentse slachtoffers gevraagd. Ze eindigde in wat niets meer is dan een tijdelijke wapenstilstand, daar waar de ambities van Edward waren om de troon van Frankrijk te veroveren! Dat moet de andere vorsten aan het denken zetten over hun politiek van steun aan Edward. Hoe lang zal het in Gent duren tot de meest invloedrijke ridders en poorters van de stad gaan inzien dat Jacob van Doornik is teruggekeerd met bijna lege handen?’

Het groots leger van Engeland, Duitsland, Vlaanderen, Brabant en Henegouwen, heeft niets van waarde verwezenlijkt! Edward is teruggekeerd naar Engeland, onverhoeds, met zijn staart tussen zijn magere benen, zonder een stuiver, vernederd en gekastijd. Jacob van Artevelde is wel naar Gent teruggekeerd al roepend van een overwinning, roepend dat de koning van Frankrijk eens en voor altijd afgezien heeft van het recht om ons te excommuniceren, wat inderdaad een prachtige ontwikkeling is. Maar was het eerste doel van Jacob niet veel, veel meer, toen hij onze militie op mars zette? Gent heeft meer dan tweehonderd doden achtergelaten te Doornik, en weinig gewonnen. Jacob is er zich nog niet van bewust, maar zijn reputatie van onoverwinnelijkheid werd vernietigd tegen de muren van Doornik! Biervliet is al lang vergeten! Jacob moet zich toch ook zelf realiseren dat hij faalde verder dan Doornik te geraken. Doornik werd zelfs niet ingenomen! Toch schreeuwde Jacob zijn triomf uit in de Vrijdagmarkt en aan iedereen die hij ontmoet. Het is alsof hij vraagt aan iedereen om hem zelf te overtuigen van enig succes! Hij gaat nu rond in Gent met een stijve nek en een hoog gehouden hoofd, gevolgd door zijn talrijke persoonlijke wacht, alsof hij een consul was in het oude Rome. Hij gaat zoals een koning! Gelooft hij werkelijk zelf dat hij een overwinning behaald heeft? Hoe lang zal het nog duren tot zijn macht in het gedrang komt in Gent en in Vlaanderen? Ik vrees dat Jacob voorbij het punt geraakt is vanwaar hij niet meer kan terugtrekken in rust en eer. Hij is nu helemaal in het kamp van Koning Edward terecht gekomen, hoewel hij meer discretie had moeten tonen en gewacht tot Edward meer effectief vooruit geraakte in zijn aanspraken op de troon van Frankrijk en in zijn militaire operaties. In alle logica zou Jacob vandaag de macht weer moeten overdragen aan de schepenen van Gent. Hij is te ver gegaan en mikte te hoog. Het enige wat hij nu nog kan doen is nog meer vooruit te stoten en nog hoger te duwen en zijn positie te verdedigen.

De recente moorden van Jacob getuigen voor mijn argument. Hij schijnt me zijn spreekwoordelijke zelfbeheersing te verliezen, hoewel wij ook niet zouden toegelaten hebben dat onze eer besmeurd zou worden. Wanneer een man in de verdediging en onder hevige spanning tegen de muur geduwd wordt, voelt hij dat hij gevaar loopt verpletterd te worden. Dan wordt hij geneigd tot wanhopige, radicale en niet meer rationele, bedachte daden. Een kat die in een hoek geraakt valt aan en probeert te doden! De moorden op de Brabantse ridder en de marteling van de Brabantse fluitspeler, lijken me de daden van een man die weet dat hij in een hoek gestuurd werd en die zijn vroegere successen niet kan herhalen. Hoeveel doden moeten er nog vallen? Ik weet het, ik weet het, we moeten allen onze eer met het zwaard verdedigen, maar onze groep werd in het leven geroepen om na te denken over hoe dat te doen met redelijke middelen en niet met wanhopige daden!’

‘Ik ben het daarmee eens,’ voltooide Arnout de Hert die redenering. ‘Met Koning Edward terug in Engeland, beladen met schulden, zal Jacob van Artevelde meer geïsoleerd geraken. Jacob kan zich zelf overtuigd hebben van een overwinning, maar dan heeft hij slechts zijn illusies vermeerderd. Ik geloof dat inderdaad juist zoiets gebeurd is. Jacob schijnt te geloven dat hij niet kan falen, dus heeft hij niet gefaald! Een man die nu erg moet staan lachen in zijn vuist en zijn volgende zet al aan het voorbereiden is, is Graaf Lodewijk van Nevers. Zijn invloed en de invloed van de Leliaerts kunnen alleen maar groter worden! De vraag is wat we als groep kunnen doen om onze overleving te garanderen. Hoe kunnen we ons aanpassen aan de zich ontwikkelende toestand? Volgen we nog Jacob van Artevelde, of zoeken we ons een alternatieve politiek?’

‘We kunnen praten met Jacob van Artevelde, en hem uitleggen wat wij thans menen,’ stelde Gillis Vresele voor. ‘Jacob heeft in ons belang gehandeld. We kunnen hem recht in zijn gezicht zeggen dat hij niet echt naar huis gekomen is met een overwinning in zijn zakken. Dat kan hem aanzetten om meer naar de realiteit der dingen na te denken. Het kan hem een zware schok worden, of hij kan onze redenering wegwaaien.

Ik vraag me niet af wie Jacob aan het firmament bracht en hoe. Waren het niet wij die Jacob zo ver gelanceerd hebben, of heeft Jacob ons ertoe gebracht hem te steunen en naar de voorgrond te duwen, tot hij nu de gelijke van koningen werd? Waren het wij niet die hem aangemoedigd hebben om de zijde van Koning Edward te kiezen? We realiseren ons nu dat Edward niet afgeleverd heeft op zijn dromen, maar Jacob schijnt de problemen van Edward niet duidelijk in te zien. Jacob is een eerlijke man, en een trouwe man. Hij steunde de graaf daadwerkelijk, tot hij inzag hoe verraderlijk die man en Filips van Valois werkelijk waren. Hij zette zich volledig achter Koning Edward, en eerlijk en trouw zoals hij is, blijft hij volledig trouw aan zijn vriend Edward, nu, hoewel die trouw rampzalig kan worden voor hem en voor ons.’

Gillis pauzeerde, liet zijn woorden inzinken, zei dan verder, ‘wat ook, we moeten zorgvuldig omspringen met onze verdere steun aan Jacob van Artevelde. We kunnen hem natuurlijk nog steeds raad geven wanneer hij ons advies vraagt, maar ik meen dat jullie al wel opgemerkt hebben dat hij dat minder en minder doet. Zijn raadgevers nu zijn de ridders-poorters van Gent, de van Vaernewijcs, de Bettés, zelfs sommigen van de Gruterés, minder wij! Ik zeg dat het goed is, laat het zo zijn! Ik zeg, wij trekken ons terug in de schaduwen! We verdwijnen, rijven de winsten in van onze handel en onze ambachten en onze nijverheid, en we bewegen ons langzaam weer naar de oude, gevestigde kringen van oudsher, naar de partijen die de Graaf en de Leliaerts steunen, naar de meest gematigde onder die mannen, natuurlijk, en naar de kringen die een verzoening met de graaf en Koning Filips zoeken, in ons achterhoofd houdend dat we wol willen en graan en vrije handel, en een zeer sterk Gent, en dus ook niet volledig moeten breken met Koning Edward.’

‘Dat is goed en wel,’ wierp Pieter Denout tussen, ‘maar jullie vergeten misschien een richting van denken. Alles wat jullie gezegd hebben betreft onze positie in vergelijking met wat er buiten Gent gebeurt. Houd toch een open oog voor wat er binnen onze stad gebeurt! Hoe overleven we dat? Spanningen worden ook opgebouwd tussen onze muren!

De lakensniders zijn de laatste twee jaar rijker geworden, de wevers ook, hoewel een beetje minder, maar de wevers deden het toch ook goed. De volders en de meeste van de kleinere gilden, echter, hebben hard gewerkt aan dezelfde prijzen als vóór het wolembargo. De prijzen van voedsel en laken zijn omhoog gegaan. De niet gestegen salarissen van de volders hebben de wevers toegelaten meer en beter laken te produceren aan lage prijzen. Daarmee konden ze nieuwe markten veroveren en werden ze meer bekwaam om weer te wedijveren op onze traditionele markten.

De volders worden echter gewaar dat slechts een deel van de bevolking beter af is geworden, en niet zij! Ik ben niet echt nog een volder. Ik investeer en ik ben een makelaar zoals jullie, zelfs als ik mijn meeste geld nog in het vollen investeer. Ik ben nu eigenaar van drie voldermolens, en ik handel in voldersklei en in aluin voor de volders, maar ik heb toch nog het oor van de gewone volders. De volders zijn er niet erg blij mee dat de wevers weer aan de macht in de stad deelnemen, tot dezelfde macht zo niet meer nog dan de volders uitoefenen. De volders, ten slotte, zijn nu de gilde met het hoogst aantal ambachtslieden, niet meer de wevers! De spanningen kunnen leiden tot het verbreken van de vrede onder de gilden, maar Jacob van Artevelde is niet meer bezig met de stad. Hij is bezig met de graaf en met de koningen, meer dan wat er in Gent zelf broeit. Hij kan bijgevolg problemen krijgen binnen in de stad! Ik denk niet dat de wevers de verhoging van de salarissen van de volders zelfs maar in beschouwing willen nemen. Vroeger of later kunnen de volders naar de wapens grijpen in een opstand. Geen dergelijke opstand kan zonder geweld plaats hebben in Gent! Geweld moeten we dus vrezen binnen onze muren.’

‘Ik kan de betaling van hogere salarissen aan de volders toestaan,’ bevestigde Raes van Lake de Jongere, ‘maar ik kan dat niet doen op dit ogenblik, al was het maar omdat de andere wevers me dat niet zouden toelaten. Als de bedreiging van de volders reëel wordt, dan zal ik pleiten om hogere salarissen te betalen aan de volders. De deken van de volders kan voorstellen aan de schepenen om de prijzen te verhogen. De wevers bepalen de salarissen voor het vollen niet, de schepenen doen dat!’

‘De hartstochten zullen oplaaien,’ antwoordde Pieter Denout. ‘Sommige wevers zullen zich zoals steeds misrekend hebben. Andere wevers hebben de moeilijkheden van het wolembargo nog niet verwerkt. De meeste wevers zullen principieel weigeren uit zuiver egoïsme en hebzucht. Die wevers zullen slechts hun meningen wijzigen na een uitbarsting van geweld. Dit weten de volders ook!’

Raes van Lake de Oudere zuchtte. ‘Wat met de graanhandel, de wijnhandel, de andere handel met Frankrijk?’

‘Die groeit fantastisch!’ grijnsde Arnout de Hert. ‘Ik vervoer meer graan in smokkel dan ik dat voorheen volgens de wet deed. Mijn schepen hebben dubbele dekken en ik moet de tolbeambten betalen opdat ze een oogje zouden sluiten, wat de prijzen doet oplopen, maar anders overleven de schippers wel, en ze overleven goed! Waar zouden de boeren van Picardië naartoe moeten met hun graan als niet naar Vlaanderen? De boeren zijn bereid om graan te verkopen aan de Vlaamse handelaars, en die handelaars aan Gent. Picardië is met ons, niet met Parijs!’

‘Wat doen we dan, uiteindelijk?’ vroeg Gillis Vresele, die steeds uit was op concrete actieplannen zoals elke goede Gentse poorter.

‘We doen zoals meer en meer mannen van Gent doen,’ zuchtte Raes van Lake de Oudere opnieuw. ‘We houden iets meer afstand van nu af aan tegenover Jacob van Artevelde. Hij is voor ons een gevaarlijke man geworden. Hij is niet meer de van Artevelde van drie jaar geleden. Zijn successen en de constante aandacht aan zijn persoon hebben zijn karakter veranderd. Hij vaart minder en minder tussen de machten door, omdat hij in schade en schande en veel werk geleerd heeft dat hij de graaf en Koning Filips niet kan betrouwen. Ze hielden hun beloftes niet, en zullen dat ook nooit in de toekomst doen. Hij heeft daarom de zijde van Engeland gekozen, en dat, zoals we bespraken, is een zeer gevaarlijke beweging geworden. Wij vergaderen verder met de Pharaïldis families. We blijven niet meer zo dicht naast en achter Jacob staan tijdens openbare vergaderingen. We trekken ons terug in de schaduwen. We antwoorden nog aan Jacob met goede raad, echter, zoals we bespraken. We antwoorden hem wanneer hij er om vraagt, maar we zoeken hem ook niet meer actief op om onze invloed op hem op te dringen. Het spijt me oprecht dat hij uit ons bereik is gelopen, tot waar we hem niet meer kunnen volgen. Hij heeft zich in de hogere regionen begeven, naar waar voor ons, de Pharaïldis leden, hij zich alleen kan en moet bewegen zonder ons direct te impliceren. Dat is spijtig, en ik betreur die evolutie, maar zo is het dat de zaken er voor staan. Zijn jullie het eens met dat standpunt?’

De Pharaïldis mannen knikten, maar met gebogen hoofden. Ik, Jehan Terhagen, zag met verbazing de meedogenloosheid aan van hoe deze mannen tot een besluit kwamen en handelden. Ze formuleerden hun beslissingen door koude logica toe te passen, door onverzoenlijke argumenten voor te leggen, argumenten waarin geen greintje gevoel stak. Daarna bleven ze strak bij hun beslissingen in hun zaken. Ze neigden er steeds toe de gevoelens uit discussies te mijden, vooral in verband met hoe ze het best samen konden werken in de toekomst. Toch voelden ze allen in meer of mindere mate dat ze uit noodzaak een vriend in de steek lieten.

Wanneer hun besluit betreffende Jacob van Artevelde genomen was, begonnen ze te praten over hun zakenondernemingen. Dat leek al veel eenvoudiger vergeleken bij de hardvochtigheid van hun oordeel over Jacob van Artevelde.

Wij, de jongens in de groep, hoorden zo van de enorme bedragen die betrokken waren in wat de oudere generatie samen had gebracht en in de weegschaal legde voor gezamenlijke winst. Wij dachten dat we harde jongens waren in vergelijking met onze ouderen. Bij wat we nu hoorden, bij de belangen die hier betrokken werden, bleven we heel stil luisteren en maakten grote ogen naar elkaar tijdens die raad bij de Betsgravenbrug! De Pharaïldis families waren uitgegroeid tot een grote economische macht in Gent, maar toch bleven die mannen discreet, nederig, bijna onopgemerkte inwoners van Gent. Ze hadden zelfs zojuist besloten om nog meer in de schaduw te treden, om hun winsten te beschermen en te blijven verhogen! We dachten ook aan de verantwoordelijkheden die wij op een dag zouden moeten dragen.

‘Macht kan dus in stilte uitgeoefend worden, en in de schaduwen opgebouwd worden,’ dacht ik. ‘Is dat het echte geheim van de macht in Gent, deze rustige verstandhouding tussen oude families die kalm samenwerken voor hun eigen belang en die niet als één enkele man denken, maar als één orgaan samengesteld uit evenvele geesten? Gebeurt dit ook zo in andere steden van Vlaanderen, en overal?’

Ik was er natuurlijk fier op om deel uit te maken van de Pharaïldis groep. Ik zei dat niet hardop in de raad, toen, maar ik sprak apart met die merkwaardige mannen. Ik voelde dat ze mijn gedachten waardeerden. Ze grinnikten toen ik zei wat ik ontdekt had voor mezelf. Ik besloot dan ook om veel meer te leren van hen over hun handelszaken en hun ambachten, want ik vond geen poging in de wereld meer eerbiedwaardig. Strijden in een veldslag was

klein bier vergeleken met wat deze mannen aan het verwezenlijken waren! De Pharaïldis mannen waardeerden hun persoonlijke eer, maar ze waardeerden meer de vrede. Daar hield ik ook van. Ik haatte het geweld waarin mijn ouders het leven hadden gelaten. Ik was dankbaar aan de Pharaïldis mannen om me zo duidelijk een heel nieuwe levensweg te hebben getoond dan de passies en het geweld rondom mij. Ze waren mannen van nederige afkomst, maar met een buitengewoon gezamenlijk inzicht, waartoe ze gekomen waren door de zaken samen te bespreken. Ze hadden die bekwaamheid ontwikkeld in hun raadszittingen. Wanneer ik daarover met hen praatte, keken ze verbaasd op. ‘We passen toch slechts de principes toe die Juris Vresele ons geleerd heeft,’ antwoordden dan de oudsten. Ik werd dan zo erg bedroefd nooit die heel speciale man gekend te hebben die het inzicht en de wijsheid bezat om een nieuwe visie in Gent te creëren.

Hoofdstuk 4. De tijd van de wapenstilstanden. Lente 1341-winter 1342

De wapenstilstanden van 1341

Na de belegering van Doornik keerde Graaf Lodewijk van Nevers weer naar Vlaanderen, naar zijn mooi kasteel van Male. Zijn terugkeer was overeengekomen en beloofd in de overeenkomsten afgesloten tussen de koningen tijdens de besprekingen van Esplechin. De Raad van Vlaanderen, opgericht naar een idee van Jacob van Artevelde, bleef de daden van de graaf controleren. Trouwe aanhangers van Artevelde zetelden in die raad, zoals de alomtegenwoordige Maes van Vaernewijc, maar ook Willem de Meerseman en Simon Ser Thomaes. De betrekkingen tussen de graaf en de door de steden als ruwaard aangestelde Simon van Halen-Mirabello, die Vlaanderen regeerde in de afwezigheid van de graaf, werden allengs vriendelijker. Simon stichtte de abdij van de Groene Briel in Gent, in goede verstandhouding met de Graaf. Lodewijk van Nevers behandelde ook, tijdens een vergadering te Aalst, met veel diplomatie de zaak van het doden door Jacob van Artevelde van de Brabantse ridder te Doornik. Verontschuldiging werd gepresenteerd aan de hertog van Brabant, en zoengeld betaald.

Het Verdrag en de Wapenstilstand van Esplechin bevatten een clause die stelde dat de Leliaerts die uit Vlaanderen verbannen werden omdat ze het leger van Frankrijk vervoegd hadden, niet naar het graafschap mochten terugkeren. Als ze toch durfden weer te keren, dan zou hun straf de verbeurd verklaring van hun bezittingen worden. Die clause liet aan Jacob van Artevelde en aan de steden toe om de grootste heethoofden onder de Leliaerts op afstand te houden. Veel van die heren keerden echter toch terug, en weigerden nadien om het land te verlaten. Hun eigendommen werden dan in beslag genomen. De steden van Vlaanderen wonnen grote sommen geld voor hun schatkisten door de verkoop van de verbeurd verklaarde goederen, landerijen, huizen, en herenhuizen in het platteland. Kleine opstanden braken uit. Maar die werden onderdrukt door de milities van Jacob van Artevelde of door de lokale schepenen.

De macht van Jacob van Artevelde had in die periode haar hoogtepunt bereikt. Hij moest nu ook de aanduiding van schepenen in de kleinere steden controleren. Die bleven meer dan ooit onderworpen aan de drie grootste steden, aan Gent, Brugge en Ieper. Jacob moest er voor zorgen dat zijn politiek van overheersing door de grote steden gerespecteerd werd. Onder zijn leiding oefenden Gent, Brugge en Ieper, de feitelijke overheersing uit over de kleinere steden. Brugge hield aldus de jurisdictie over steden zoals Damme, Sluis en Aardenburg. Gent had al rechtsbevoegdheid sinds het begin van de eeuw over Geeraardsbergen en over de steden van de Vier Ambachten, waaronder Axel en Assenede. Gent maakte ook aanspraak op haar bevoegdheid over steden zoals Oudenaarde. Die regels of wetten waren niet expliciet in verdragen neergeschreven, maar ze werden niettemin opgedrongen aan de kleinere steden. Jacob van Artevelde liet nu ook de gilden deelnemen in de vertegenwoordiging van de steden, samen met de schepenen en de hoofdmannen. Hij gaf de dekens van de gilden, en via hen de volledige gilden, bijkomende autoriteit. De dekens van de gilden vergezelden regelmatig de schepenen op hun zendingen van verzoening onder de steden.

Autoriteit is een vorm van macht, en macht zoekt meer macht. Jacob van Artevelde kon de ijver van de meest eergierige mannen in de gilden om macht te zoeken onderschat hebben. Van deze periode af zag men gildeleden meer en luider spreken in de raden van de steden,

met meer vertrouwen en meer onbeschaamdheid. Jacob van Artevelde had deze macht in voege doen treden als een nieuw element in zijn politiek om een tegengewicht te vormen voor de overheersing van de landeigenaar-ridders en van de Leliaerts onder de schepenen. De wevers en de volders vonden veel genoeg in hun nieuwe macht, en sommige invloedrijke persoonlijkheden in de gilden begonnen te dromen van absolute macht over de stad, de macht die op wapens steunde. De Pharaïldis mannen zochten steeds compromissen. Niet deze mannen, niet deze nieuwe leiders!

Jacob van Artevelde bleef in die tijd op zoek naar een stabiele, gevestigde autoriteit anders dan die van de graaf, een alternatief dat in Vlaanderen kon aanvaard worden, al was de graaf wel terug geroepen naar het graafschap voor juist hetzelfde doel. Doorheen dat jaar van 1341 werkte Jacob hard om de overheersing van Gent, Brugge en Ieper te verstevigen, om de lokale oppositie tegen het bondgenootschap met Koning Edward III te onderdrukken, om de vrede te bewaren onder de gilden die nu ook om de macht wedijverden in de verschillende steden, en om de opstanden te verijdelen uitgelokt door de verbannen ridders van wie de eigendommen in beslag werden genomen. Hij kon daarin rekenen op de hulp van de schepenen van de drie steden, onder wie ook prominent de schepenen en hoofdmannen van Gent. De van Vaernewijc broeders werden dikwijls van Gent uitgezonden naar andere steden in Vlaanderen om de twisten te beslechten en om de rust te handhaven. Dringende problemen van onlusten en geweld ontwikkelden zich zo te Aardenburg, Kortrijk, Ieper, Oudenaarde, Geeraardsbergen en Dendermonde, en nog minder grote conflicten bruisten op in een aantal van de kleinere entiteiten.

In het begin van het jaar kondigde Katelijne de Coster aan haar echtgenoot aan dat ze opnieuw zwanger was. Ze had het bed van Jacob meerdere malen gedeeld in de voorafgaandelijke maanden.

Koning Edward III verloor veel invloed op zijn bondgenoten in 1341. In januari van dat jaar al, beloofde de Duitse keizer te Vilshofen in Beieren voortaan een trouwe vriend en bondgenoot te worden van Koning Filips van Frankrijk. Hij was daartoe aangezet door de paus. De keizer gaf eveneens alle aanspraken op tot de keizerlijke gebieden die in de handen van Filips waren gevallen. Koning Filips kon aldus voor eeuwig de streken en dorpen en kleine steden behouden die hij veroverd had op Graaf Willem van Henegouwen nabij Kamerrijk, Cambrai, in de Cambrésis streek. Graaf Willem reageerde zeer bitter tegenover het gebrek aan invloed van Koning Edward in deze zaken. Welk nut had Willem van een dergelijke passieve bondgenoot?

Op de achtste februari van 1341 zond Koning Edward, op aanraden van Jacob van Artevelde, een brief naar al de steden van Frankrijk. De Koning verzekerde de hoogwaardigheidsbekleders van de steden ervan dat hij tijdens zijn regering zou zorgen voor het welzijn van de bevolking van zijn rijk.

In de lente moest Koning Edward de heropening van de oorlog ernstig in overweging nemen, omdat de wapenstilstand van Esplechin afliep in juni van dat jaar. Hij riep het Engels Parlement samen in een vergadering op de derde maart, en verkoos met de Franse Koning Filips te onderhandelen over een verlenging van de wapenstilstand. De financiële problemen van Edward waren nog steeds niet opgelost. Hij was niet klaar om dat jaar de oorlog te hernemen. De Vlaamse steden en de edellieden van Brabant vreesden eveneens de nieuwe oorlog. Ze begonnen hun grenzen te verstevigen.

Koning Edward zond een gezantschap naar Vlaanderen om de Vlaamse steden zijn steun te beloven in het geval de Franse koning het land zou aanvallen. Hij verklaarde dat hij de wapenstilstand met Frankrijk verder zou houden, later dan de dag van Sint Jan op de vierentwintigste juni. Hij kondigde aan dat daarom een nieuwe conferentie zou ingericht worden te Antoing vanaf de eerste augustus van 1341. Tijdens die periode werden veel besprekingen gehouden onder de schepenen van de drie grootste steden van Vlaanderen, de hertog van Brabant en de andere vorsten van de Lage Landen, met het oog op het einde van de wapenstilstand.

In het midden van juni kwamen de gezanten van Koning Edward en van Koning Filips overeen de wapenstilstand te verlengen tot de negentwintigste augustus van 1341. Die korte verlenging van de Wapenstilstand van Esplechin gaf Edward en Filips iets minder dan drie maanden de tijd om nieuwe onderhandelingen te houden.

Veel vorsten van de strijdende landen ontmoetten elkaar te Antoing, onder wie de hertog van Brabant en de aartsbisschop van Rheims, maar de eisen van Koning Edward konden niet verzoend worden met die van Koning Filips van Valois. De onderhandelingen duurden daarom veel langer dan verwacht. De wapenstilstand werd eens te meer met vijftien dagen verlengd tot op de veertiende september. De onderhandelingen duurden nog verder, zodat de koningen besloten de Wapenstilstand van Esplechin nog langer te laten duren, tot de dag van Sint Jan-de-Doper, tot de vierentwintigste juni, van het volgend jaar 1342.

Terwijl die ontwikkelingen zich voordeden, stierf in de lente van 1341 de laatste hertog van Bretagne. Zijn erfgenamen waren de halfbroeder van de overleden hertog, Graaf Jan van Montfort, en zijn nicht Johanna van Penthièvre. Johanna was getrouwd met Karel van Blois, een neef van Koning Filips VI, de zoon van een zuster van Filips. Montfort en Blois eisten beiden het hertogdom op. Blois zocht steun bij de Koning van Frankrijk, Montfort bij Engeland. De successieoorlog voor Bretagne kon beginnen.

Jan van Montfort erkende in Engeland in 1341 Edward III als de rechtmatige koning van Frankrijk. Edward noemde Jan de hertog van Bretagne en gaf hem later ook de titel van graaf van Richmond, de titel die zijn vertrouweling Robrecht van Artois tot aan zijn recente dood gedragen had. Edward erkende ogenblikkelijk met Bretagne nieuwe mogelijkheden voor zijn oorlog tegen Frankrijk. Hij kon Bretagne als aanvalsbasis gebruiken in plaats van Vlaanderen. Bretagne was zeer belangrijk voor de Engelse zeevaart. De Baai van Biskajen was zeer gevaarlijk voor de Engelse schepen die zuidwaarts zeilden op hun weg naar Aquitaine, zodat die schepen de Bretoense kust volgden. Als Bretagne een bondgenoot van Engeland werd, dan konden de Engelse schepen zich tijdens stormen schuilen in de bevriende Bretoense havens. Tevens zouden de Engelse vrachtschepen niet meer geteisterd worden door de Bretoense kapers, en de wateren van Bretagne konden ook gezuiverd worden van Franse oorlogsschepen. Met groot enthousiasme steunde Edward III dan ook Jan van Montfort.

De periode die volgde op de belegering van Doornik verliep nadelig voor de inspanningen van Koning Edward om de vorsten van de Lage Landen verder aan hem te binden. Zijn langdurige en moeilijke pogingen leidden tot niets. Onder de constante druk van de Franse koning onttrok de Duitse keizer aan Koning Edward de functie van vicarius-generaal van het keizerrijk. Edward verloor daarmee het opperbevel over de keizerlijke troepen in de Lage Landen. Hij hield nog vast aan zijn bondgenootschap met Vlaanderen en met Jacob van Artevelde, de feitelijke heerser over het graafschap, als zijn enige overblijvende en echt nog trouwe bondgenoot ten noorden van Frankrijk.

In juni van 1341 werd Graaf Lodewijk van Nevers moe de nooit aflatende en moeilijke controle van de Raad van Vlaanderen op zijn handelingen te gedogen. Hij reed opnieuw weg uit Vlaanderen. Zijn aanzien als hogere autoriteit was nuttig geweest in Vlaanderen, in een land van steden die zeer afdunstig bleven op elkaars privileges en vrijheden, en ook tegenover de heren in het platteland. Het gezag van de graaf verdwenen, moest Jacob van Artevelde het hoofd bieden aan vele opstanden die zowat overal uitbraken. Zoals vroeger verliet hij echter zelden Gent, zodat de schepenen en de andere hoofdmannen de problemen moesten gaan oplossen terwijl Jacob vanuit Gent alle conflicten opvolgde en zijn vertegenwoordigers naar de verschillende haarden van ontevredenheid delegeerde.

Vóór de Wapenstilstand van Esplechin verliep op de vierentwintigste juni van 1341, stelde Paus Benedictus XII dat de opstandige Vlamingen trouw zouden moeten blijven aan hun graaf en aan hun koning als nederige onderdanen. Hij weigerde daarom het recht te herroepen van de Franse koningen om het interdict over Vlaanderen uit te vaardigen. De pauselijke beslissing kwam zelfs Koning Filips zeer ongelegen, want die had het tegengestelde beloofd aan de Vlamingen. Hij wou de Vlaamse steden niet nog meer doen overhellen naar Koning Edward van Engeland. Filips deed een beroep op de paus, maar Benedictus bleef weigeren. De Vlamingen zagen hierin een reden te meer om de Franse koning te wantrouwen.

In juli van dat jaar werd het tweede kind van Katelijne de Coster geboren. Ze gaf geboorte aan een dochter, die Katelijne genoemd werd door haar vader, Jacob van Artevelde, naar haar moeder. Katelijne de Jongere had diepblauwe ogen, die ook na de eerste weken blauw bleven, en zeer blonde haren.

In een charter die op de achttiende augustus van 1341 getekend werd, publiceerde Koning Edward de regels volgens welke de wolstapel van Brugge moest werken. Die regels waren eenvoudiger en minder streng dan de vorige. Een hoofdmeester en agenten, verkozen door de Engelse handelaars, zouden de stapel controleren. De stapel van Brugge werd bediend vanuit meerdere aangeduide stapelsteden in Engeland, vanuit Newcastle, York, Lincoln, Norwich, Westminster, Exeter, Bristol, Caermarthen, Dublin, Waterford, Cork en Drogheda. Het exclusieve privilege op het vervoer van wol vanuit die Engelse steden en havens werd toegekend aan de Vlaamse schippers, ten nadele van de Engelsen.

Keizer Ludwig van Beieren deed nog meer dan het vicariaat-generaal van Koning Edward in te trekken. In de herfst van 1341 liet hij toe dat er vriendschapsverdragen ondertekend werden tussen Koning Filips van Frankrijk en de Aartsbisschop Boudewijn van Trier en Aartsbisschop Hendrik van Mainz. Koning Edward kon slechts vaststellen dat zijn bondgenoten in de Lage Landen zijn zaak opgaven.

Hoewel de wapenstilstand verlengd was tot juni van 1342, bleven de relaties tussen Koning Edward en Koning Filips zeer gespannen in de tweede helft van 1341. Het nieuwe twistpunt kwam natuurlijk van de opvolging in het hertogdom van Bretagne. Koning Edward steunde Jan van Montfort die feodale trouw aan hem gezworen had. Hij kwam in Bretagne tussen tegen de kandidaat van Koning Filips tot de opvolging. Edward beval zijn vloot samen te stellen te Orwell voor een expeditie tegen Filips van Valois in Bretagne. Hij voerde zijn onderhandelingen tussen Engeland, Vlaanderen en de andere vorsten van de Lage Landen weer op. Schepenen van Gent reisden naar Londen en afgezanten van Engeland kwamen weer aan in Vlaanderen. Jacob van Artevelde had al wel begrepen dat Edward een andere invasie route ontdekt had van waaruit de Koning eveneens campagnes kon lanceren om Koning Filips te teisteren, vanuit Bretagne. De onderhandelingen van Edward

met de vorsten van de Lage landen brachten niets op. In het midden van april al kwamen de bisschop van Londen, Earl Thomas de Beauchamp van Warwick en John of Oxford aan in de Lage landen om de oorlog tegen Koning Filips te bespreken.

Aan het einde van 1341 verliep de oorlog in Bretagne niet goed voor Jan van Montfort. Het hertogelijk kasteel bevond zich te Nantes, de hoofdstad van Bretagne. In november belegerde het Frans leger de stad Nantes. Karel van Blois schreeuwde zijn aanspraken op het hertogdom uit van onder de muren van de stad. Hoewel Blois bekend stond als een zeer godsdienstige man, wierpen zijn belegeringstuigen de afgeslagen hoofden van dertig gevangen genomen aanhangers van Montfort de stad in. Die daad terroriseerde de verdedigers van de stad zo erg, dat ze zich overgaven. Jan van Montfort werd gevangen genomen en naar Parijs overgebracht. De gevangenneming van Jan van Montfort eindigde echter de successieoorlog in Bretagne niet! De echtgenote van Jan nam de gevallen en vertrapte vaandels van Montfort op en zij begon de oorlog met krachtige hand verder te zetten. De echtgenote van Jan van Montfort was niemand minder dan Johanna van Vlaanderen, de zuster van Lodewijk van Nevers, Graaf van Vlaanderen!

Karel van Blois legde nadien een beleg aan Quimper. Hij veroverde ook die stad, en doodde er meer dan tweeduizend inwoners omdat de stad aan zijn wil en macht had weerstaan. Johanna, de Hertogin van Montfort, was veel moediger en wilskrachtiger dan haar broeder Lodewijk. Ze bleef weerstand bieden aan de Franse legers die tegen haar steden en kastelen geworpen werden. Ze streed beter en hardnekkiger dan haar man. Ze reed in volle bewapening op een strijdpard, spoorde de steden aan zich bij haar gerechtvaardigde zaak te voegen. Ze toonde haar driejarige zoon aan als de opvolger en erfgenaam van haar echtgenoot. Ze versterkte de kastelen van Bretagne, en plaatste sterke garnizoenen in de steden van haar hertogdom.

Karel van Blois zou stad na stad, kasteel na kasteel moeten veroveren in zeer kostelijke belegeringen en veldslagen. De oorlog raasde voort in Bretagne gedurende het gans jaar van 1342.

Huwelijken en geboortes

Op de drieëntwintigste oktober van 1341, op een dinsdag, had te Gent de plechtige viering plaats van het huwelijk van Margaretha van Artevelde, de eenentwintigjarige dochter van Jacob van Artevelde met de ridder Ser Wouter, heer van Erpe.

Ser Wouter van Erpe, de heer van de gelijknamige kasselrij in de omgeving van Gent, was voorheen al getrouwd met een Katelijne van Scoudee. Hij was echter weduwnaar geworden van zijn eerste vrouw. Uit dat eerste huwelijk had hij drie kinderen. Ser Wouter was tien jaar ouder dan Margaretha, maar toch een knappe, robuuste man in de kracht van zijn jaren. Wouter was een vriendelijke, zelfs lieve man, die eerlijk en rechtvaardig probeerde te zijn. Hij bleef een man van huis en vree, echtgenote, kinderen en zijn honden. Beter nog, hij was een lustige man die hield van een grapje en een lachje en van een beker wijn. Hij streefde niet naar nog meer wereldlijke macht dan zijn kasselrij. Hij dreef handel, meer om de tijd te verdrijven dan uit een obsessie voor geld. Hij was succesvol in die bedrijvigheid. Wouter had Margaretha ontmoet op een feest gegeven door de schepenen van Gent in het Bijloke veld, nu bijna een jaar geleden. Nadat hij haar voor de eerste maal gezien had, zo jong en zo erg mooi, was hij niet bekwaam geweest haar uit zijn gedachten te verliezen. Ze was de

tweede oudste dochter van Jacob van Artevelde, zeer knap en een zeer voorname vrouw met een mooi, vol figuur, haar de kleur van rijpend graan en met een kleine, naar boven gerichte neus die nog even hoger trok toen Wouter aan haar werd voorgesteld, maar die dan weer aangenaam naar beneden zakte wanneer ze recht in zijn ogen keek toen ze zijn naam hoorde. Margaretha leek duidelijk opgetogen met de naam en met wat ze zag van Wouter van Erpe. Ze hadden die namiddag aangenaam in elkaars gezelschap doorgebracht, en Wouter had zijn hart een tweede maal verloren. Margaretha hield van oudere mannen. Ze keek van hoog neer op domme, jonge mannen zonder inhoud, zodat ze Ser Wouter plaagde en lokte met sensueel gezwaai van heupen en meer.

Zes maanden later, heel blij met haar, vroeg Ser Wouter al of ze met hem wou trouwen. Jacob van Artevelde was ook wel behaagd, want Wouter was een edelman, rijk, zoon uit een befaamd geslacht, en Jacob bemerkte hoe blij en gelukkig zijn dochter was met Wouter. De van Erpe familie had ook goede relaties opgebouwd, want de broeder van de bruidegom, Rasse van Erpe, was getrouwd met Johanna van Mirabello, en de Mirabello's waren de rijkste familie van Vlaanderen!

Het huwelijk tussen Wouter en Margaretha werd gepland voor het einde van oktober 1341 om Katelijne de Coster, de vrouw van Jacob, toe te laten te herstellen van de geboorte van haar tweede kindje, de dochter die zoals haar moeder Katelijne genoemd werd.

De huwelijksceremonie had plaats in de kerk van de parochie van de bruid, de parochie waarvoor Jacob van Artevelde de hoofdman was, de kerk van Sint Jan. Het feest werd nadien georganiseerd in het Bijloke Veld, waar een aantal grote tenten naast elkaar geplaatst werden om de vele mannen en vrouwen die uitgenodigd waren te ontvangen. Veel tafels en stoelen en banken waren in voldoende aantal in de tenten geplaatst. Een grote ruimte was open gelaten in één van de tenten voor de jongeren die wilden dansen. Fluitspelers, harpspelers, luitspelers, trommelslagers en andere muzikanten speelden levendige deuntjes terwijl de gasten een plaats zochten. Minnezangers zouden later optreden. Acrobaten wrongen zich al in de meest onmogelijke figuren.

Heel veel mensen waren inderdaad uitgenodigd op het huwelijk, want dit was één van de meest prestigieuze ceremonieën van de laatste jaren in Gent en in Vlaanderen. Niet slechts de leden van de twee families en hun vele vrienden reikten mooie geschenken aan. Ook de steden waarmee Jacob van Artevelde samenwerkte hadden vertegenwoordigers gezonden en prachtige geschenken meegebracht.

Brugge bood de duurste kanten en geborduurde tafellakens aan en twee reusachtige, vergulde vazen. Gent kwam met drie zilveren vazen, gekocht bij de beste zilversmid van Brugge door de stadsklerk Augustin. Die kunstvoorwerpen hadden bijna zeshonderdzeventig pond gekost. Ieper zond gelijkaardige geschenken en zelfs kleinere steden zoals Hulst gaven drieëndertig pond in geschenken.

Jacob van Artevelde had minzaam de meeste mannen uitgenodigd van de steden, mannen die hij kende omdat hij met hen in vergaderingen had gezeteld. Het huwelijk zou één van de prachtigste en grootste worden die Gent ooit had gezien.

De mis die gevierd werd in de kerk van Sint Jan werd gediend door niet minder dan zes priesters. Ze duurde langer dan een uur. Psalmen werden door een koor gezongen en daarna werden bruid en bruidegom tot aan de deur van de kerk vergezeld door de priesters in plechtige processie. Het bruidspaar werd daarna in een grote koets versierd met witte bloemen naar het Bijloke Veld gereden, maar dat zo langzaam dat een lange sliert mannen en vrouwen van familie en genodigden te voet konden volgen, gekleed in hun prachtigste klederen en toegejuicht door een enthousiaste Gentse menigte die naar het spektakel was komen kijken.

Bruid en bruidegom zaten dan in het midden van de eretafel, waar ook Jacob van Artevelde en zijn echtgenote zaten.

De vader van Wouter van Erpe, Goswin van Erpe, was zes jaar geleden gestorven. De moeder van Wouter was ziek, zodat de ouders van de bruidegom niet het huwelijk met hun zoon konden vieren. Wouter had echter de rest van zijn talrijke familie meegebracht, en veel vrienden. Aan de eretafel zaten ook de schepenen van Gent die nauwe vrienden waren van Jacob van Artevelde. De meest opvallende onder hen was Maes van Vaernewijc. Ook de hoofdmannen en collega's van Jacob, met de oudere leden van de Pharaïldis groep, Gillis Vresele, Raes van Lake de Oudere, Arnout de Hert, Jan Denout, Wouter de Smet en hun dames, waren gekomen.

Aan de rest van de Pharaïldis families was een andere tafel gegeven, waar ook andere leden van de van Artevelde familie zaten. Ik, Jehan Terhagen, zat ook aan die tafel. Jacob van Artevelde keek speciaal gelukkig en vergenoegd om zijn familie verzameld te zien, allen samen voor de gelegenheid die inderdaad een zeldzame gebeurtenis was, want de van Arteveldes waren zeer onafhankelijk gezinde personen, die zich slechts zelden opzochten.

Het bruidspaar had geluk met het weer! De week was warm en droog gebleven, zoals soms gebeurde in het midden van de herfst. Jacob van Artevelde keek dikwijls rond zich om te controleren of het feest goed verliep. Met deze gebeurtenis ook moest hij zijn reputatie hoog houden. Gans Vlaanderen zou roddelen over de pracht van dit huwelijksfeest! Zijn rentmeesters werkten ijverig, en zoals steeds op deze grootse gebeurtenissen, geleid door Gillis Vresele. Eerder op de dag had Jacob de afgevaardigden van de steden hartelijk verwelkomd, de mannen die hij nu goed kende en die toegewijd waren aan hem, maar nu stond hij op van de eretafel, een glas Franse wijn in de hand. Hij wandelde naar de tafels van de mannen van Brugge en Ieper, gaf hen een grapje, een warme groet, en een woord van eerbetuiging, zoals ze verdienden.

Een man sloeg Jacob op de schouder. Jacob keek achter zich en zag zijn broeder Frans, rood van gezicht al van te veel wijn en te veel lachen, glimlachend en joviaal. Jacob hield van Frans. Frans was slechts zijn jongere broer met één jaar, en een koopman zoals hij, Jacob. Frans had bewezen een moedige man te zijn in 1325, een jonge man toen nog, toen hij het kasteel van Beveren verdedigd had, één van de versterkte vestingen van de grotere omgeving van Gent.

Nadien had de graaf Frans die functie van kasteelheer ontnomen en een ridder de voorkeur gegeven, maar Frans had daar geen wrok voor gekoesterd en was verder zijn eigen gang gegaan. Hij was lid geweest van vele zendingen voor de stad Gent, tot zijn zakenbelangen hem meer en meer naar Brugge trokken. Zijn fortuin was dan al gevestigd. In het jaar dat Jacob aan de macht kwam in Gent, had Frans formeel gevraagd erkend te worden als poorter van Brugge, en hij kocht zich het burgerschap van de stad. Frans was snel een lid geworden van de exclusieve Hanze van Londen, de gilde van de overzeese handelaars van Brugge. Frans was een invloedrijke poorter van Brugge nu, die ook al had deelgenomen voor die stad aan meerdere gezantschappen. Frans was tot hoofdman van Brugge gekozen iets meer dan een jaar geleden! Als hoofdman had hij zelfs al een grote militaire expeditie van Brugge naar Doornik geleid, verleden jaar, om ten slotte als schepen aangeduid te worden in de schepenbank van Brugge! Hij had zich een mooie reputatie opgebouwd in zijn nieuwe thuisstad. Hij was een grote man, sterk en indrukwekkend, met overvloedig zwart haar en een donkere baard. Hij had wat van een goedmoedige reus, was joviaal, steeds met een grijns of een glimlach op de lippen, de vriend van iedereen. Jacob van Artevelde moest zich geen zorgen maken om zijn broeder. Frans was verstandig en vooral sluw, en hij was een moedige man.

Een derde man kwam Frans en Jacob omhelzen. Hun oudste broer, Willem, was ook een indrukwekkende man. Willem was de eerste zoon van hun vader geweest, en zo genoemd naar het hoofd van de familie, zoals de gewoonte was in Gent. Hij was niet zo groot als Jacob en Frans, wat stoerder gebouwd, met bruine ogen en bruine haren, geen baard, zware borst en gespierde armen. Willem kon de energie in haar zuiverste vorm voorstellen! Hij was ook een geboren verleider van vrouwen. Willem had ook dit jaar zijn dochter uitgehuwelijkt en een groot Vlaams feest gehouden, in de maand augustus. Zoals Frans was hij een moedige strijder geweest. Twee jaar geleden had hij prachtig een glorierijke militaire tocht in het westen van Vlaanderen geleid, in ruw land, waarvoor vooral de stad Ieper hem had bedankt, geloofd en geëerd.

De vader van de van Artevelde broeders was een befaamde strijder geweest die in de Gulden Sporen Slag gevochten had, en goede strijders waren ook zijn zonen geworden. Nog een zoon was vermoord tijdens een twist in de stad Mons. Dat was de jongste broer geweest, maar de drie overblijvende zonen van Willem de Oudere hadden alle drie hun waarde bewezen als uitstekende leiders van troepen en als moedige strijders.

Het jaar was ook goed verlopen voor Willem, want hij werd benoemd tot watergraaf van Vlaanderen, een prestigieuze functie ook. Als watergraaf moest hij scherp uitkijken, steeds zorgen voor zijn verantwoordelijkheden, en veel intelligentie toepassen. Jacob had geholpen om die functie toe te kennen aan zijn broer, met de steden en met de graaf. De watergraaf was verantwoordelijk voor het goed onderhoud van de waterwegen van Vlaanderen, van de bruggen en de sluizen op de kanalen en de rivieren. Hij moest er ook voor zorgen dat de dijken in goede toestand werden gehouden om overstromingen te vermijden. Willem had het opzicht over de molens die de polders uitdroogden en hij droogde ook nieuwe polders uit door nieuwe dijken aan te leggen. De watergraaf kon de scheepvaart op eender welke rivier stoppen wanneer hij dat nodig achtte, dus genoot Willem van de speciale aandacht van de schippers van Gent, die hij allen met naam kende. Jacob moest met zijn broeder onderhandelen voor zijn polders te Weert en te Zelzate, en voor zijn turfvenen nabij Axel. Willem was een befaamde man in de beste kringen van Gent, een herbergier ook, en een koopman. Hij was al schepen geweest in het jaar dat Jacob aan de macht kwam in 1338. Willem bezat een mooi steen in de Sint Michielsstraat, nabij de kerk van Sint Michiel aan de westelijke kat van de Leie, en nabij Tussen Bruggen, de haven van Gent. Jacob van Artevelde was zeer fier op zijn twee broeders, en hij omhelsde hen hartelijk.

Katelijne de Coster keek met verbazing en ontzag naar de drie mannen die ze nu samen zag. Ze waren allen poorters met een grote faam in Gent en Brugge. Ze omhelsden elkaar nu in het openbaar, vergenoegd met hun succes in het leven. Willem was wel ooit uit Gent verbannen, gestuurd op een pelgrimstocht naar Galicië gedurende drie jaar. Dat feit van zo lang geleden leek alleen maar te hebben toegevoegd aan het respect en de afgunst waarmee de mannen die op het huwelijk aanwezig waren naar hem keken. Die verbanning was gebeurd tijdens weversonlusten, zodat Willem op een goed blaadje stond bij de rijke wevers van Gent. Hij was een zeer opvallende figuur, veruit de knapste van de drie.

Ze hadden nog een vierde overlevende broeder, Jan, die een meer rustige man was, maar eveneens een rijke handelaar van Gent. Jan zat een beetje verder, verwickeld in een druk gesprek. Hij had niet gezien dat de drie andere broeders samengekomen waren. Katelijne de Coster kende niet al de van Arteveldes bij naam en gezicht! Ze waren met zovele mannen en vrouwen, neven en nichten, personen van wie zelfs Jacob van Artevelde soms niet

meer wist van welke tak van de familie ze afkomstig waren. Katelijne kende slechts de broeders van Jacob en hun zonen en dochters, niet de familieleden uit andere takken.

Kateljne zag Jacob verder stappen. Hij ging eerst naar de tafel waar zijn vrienden zaten. Daarna wandelde hij, overal handen drukkend, naar de tafel van zijn eigen zonen en dochters. Jacob had vier kinderen van zijn eerste vrouw, Agneete Vresele. Zijn oudste kind was een dochter die getrouwd was met Godfried de Roede, een lakenhandelaar uit een bakkersfamilie. Dat koppel woonde in één van de huizen van de Arteveldes in de Kalanderberg, zeer discrete mensen in een gelukkig huwelijk.

De jongste zoon van Agneete, diegene die haar dood bij de geboorte had betekend, heette Jacob de Jongere. Hij was nog slechts een jongen van elf jaar oud, maar hij zat hier toch ook al, tussen Godfried en Jan, de andere zoon van Jacob die drieëntwintig jaar oud was. Jan was de oudste zoon van Jacob. Katelijne was een beetje bezorgd over Jan, want ze had hem een beetje teveel gezien in het gezelschap van Christine van Steenland, de Jonkvrouw van Drongen, de erfgename van een andere kasselrij in de buitenbuurten van Gent, een befaamde edelvrouw.

Ja, de kinderen van Jacob hadden hun oog geworpen op edelvrouwen en edelheren, zeker Margaretha die vandaag een Ser van Erpe trouwde, en nu ook de zoon Jan! Wat zou er geworden van haar eigen kinderen?

Willem van Artevelde, de zeer uitbundige broeder van Jacob, had dezelfde gedachten als Katelijne op het trouwfeest van Margaretha, want wanneer Jacob tussen de zeer luidruchtige genodigden door stapte, ging hij in de weg van Jacob staan en duwde hem een beker wijn in de hand.

Hij fluisterde in het oor van Jacob, ‘wel, Jacob, nu kun je uiteindelijk toch tevreden zijn! Je bent zelf nog niet tot de adelstand verheven, wat zonder enige twijfel ooit zal gebeuren, maar je dochter is toch al edel geworden! Dit huwelijksfeest ook is waardig aan een edele familie en aan een grote vorst van Vlaanderen! Is het dat wat je steeds wou, om Ser genoemd te worden?’

‘Willem, Willem, laat je stem nog maar wat zachter worden! Ja, ik ben blij dat mijn dochter een fijne echtgenoot gevonden heeft, een voorname man. Welke vader zou daarmee niet blij zijn? Ik zou echter mijn dochter niet tegengehouden hebben een ambachtsman, een poorter van de stad te trouwen, wel, bij voorkeur natuurlijk een welgestelde poorter!’

Willem lachte, ‘welgesteld is het woord dat we eerst zoeken, is het niet, Jacob?’

‘Doen we dat niet beiden?’ grijnsde Jacob terug. ‘Ik hoorde ook geruchten over je zoon, Willem de Jongere!’

‘Welke geruchten?’ vroeg Willem plots ernstig, lippen samengetrokken.

‘Ik hoorde dat hij het hof maakt aan Zwane van Mirabello! Er is moeilijk een meer welgestelde en betere jonge vrouw te vinden in Gent!’

Willem de Jongere was opgelucht en riep spottend lachend uit, ‘ja, die jongen stelt zich wel hoge doelen, nietwaar? De lelijkaard zei me daar geen half woord van, tot ik er hem op betrapte! Ik hoorde alles van mijn kokkin, een hartige vrouw die me al de roddels van Gent komt vertellen en die de vertrouweling is van mijn zoon.

Ik vroeg hem natuurlijk direct of hij wel goed wist met wie hij aan het rondtollen was. Hij werd slechts een heel klein beetje rood, de schurk, daagde me uit, tot hij me opbiechtte dat in het geheim Zwane van Mirabello inderdaad ontmoette, in alle goede eer, maar stiekem. Ik zei hem dan dat hij beter alles ging vertellen aan vader Mirabello, want dat ik anders op een mooie dag zijn lijk in de Leie zou zien vloten. Ze schijnen verliefd op elkaar te zijn. Kun je dat geloven? Liefde! Zeg me nu, Jacob, wat betekent dat woord eigenlijk?’

‘En jij, Willem, verwijt mij dat ik diegene ben die mijn kinderen getrouwd wil zien in de adel?’

De Mirabello's waren een familie van Lombardische afkomst, die ook van Halen genoemd werden in Vlaanderen. De naam van Halen-Mirabello was waarschijnlijk de meest eerbiedwaardige van Vlaanderen, samen met de Kortrijkzanen! De bastaardzuster van Graaf Lodewijk van Nevers had een Mirabello getrouwd. De Mirabello's waren zo ontzaglijk rijk dat ze geld konden lenen aan Koning Edward van Engeland zelf!

Had Katelijne de Coster gehoord waarover Willem en Jacob van Artevelde aan het praten waren, dan zou ze eens te meer verrast zijn gebleven met hoe haar echtgenoot banden legde met de adel en met de meest welgestelde mannen van Gent. Jacob was de vertolker van al die machtige mannen. Hij was de koning op het schaakbord die ze allen een beetje naar voren geschoven hadden met al hun andere pionnen toen de rijkdom van Gent en van Vlaanderen op het spel stond. Jacob had goed de rol vervuld die van hem verwacht werd. Ze lieten dan ook hem en zijn familie meer en meer in hun middens toe. Jacob leek daarvan te houden. Hoe hoog kon Jacob van Artevelde reiken?

Ik, Jehan Terhagen, ook, keek naar de van Arteveldes met veel respect en bewondering. De broeders waren krachtige, machtige en rijke mannen, van wie de macht ontsproot uit hun karakter, talenten en intelligentie. Ze vormden een formidabele macht in Gent, inderdaad. Ze keken wellicht arrogant rond zich, maar ze hadden volop het recht om hun hoofd hoog te houden. De Arteveldes hadden veel meer volbracht dan de gewone doorsnee koopman van Gent! Het leek me toe dat Jacob van Artevelde Vlaanderen omgevormd had tot een soort van republiek, hoewel niemand in Gent dat woord zou durven gebruiken.

Voor zover ik wist echter, duurden republieken nooit lang. De Atheense democratie in het oude Griekenland werd verslagen in de Peloponnesische Oorlog door de oligarchie van Sparta, die werd geleid door twee koningen. Het republikeins Rome evolueerde tot een keizerrijk onder de Caesars, en ik meende ook gehoord te hebben dat de huidige Italiaanse stadstaten leunden naar verdoken dictaturen. De republikeinse regeringsvorm leek eenvoudig niet te kunnen werken op ons vasteland! Hoe lang dan kon Jacob van Artevelde en de brede oligarchie die hij vertegenwoordigde het uithouden tegen de logische, traditionele, zo genoemd rechtmatige overheersing van de graaf?

De van Artevelde broeders waren mannen die hun eigen lotsbestemming konden boetseren, mijmerde ik, en dat was iets buitengewoons om te observeren, terwijl iemand zoals ik slechts kon aanvaarden wat het lot me gaf, het lot dat al lang geleden in Gods boek was opgeschreven.

Zou ik aangenomen hebben te beginnen wat Jacob van Artevelde verwezenlijkt had? Ik dacht van niet, of ik had die rol al vroeg opgegeven zoals Cincinnatus! De intriges van de politiek en van de voorname heren waren aan mij verloren!

Ik ging me in een donkere hoek van de tenten verbergen, overzag weemoedig het schouwspel van het Vlaams feest, en dronk mijn zoete, witte wijn. Ik danste niet. Ik vroeg me zelfs af die avond of ik ooit wel een jonge vrouw zou vinden die me kon bekoren. Die avond leken mijn ogen zeer gesloten voor het vrouwelijk schoon!

Uiteindelijk werd ik uit mijn dromen getrokken door twee wondermooie blonde hoofdjes die me terug kwamen meesleuren naar de zaal, door de tweelingzusjes Wivine en Quintine Denout, de tienjarige dochtertjes van Pieter die deze avond mijn beste vriendinnetjes leken en die wilden dat ik hen onderhield met dansjes en grapjes.

Het huwelijksfeest van Margaretha van Artevelde met Ser Wouter, heer van Erpe, duurde tot zeer diep in de nacht. Wanneer al de genodigden de tenten verlaten hadden, op enkele zware

drinkers na die aan één tafel samendrongen rond de laatste wijn en het laatste bier en luidruchtig zongen, zag ik Jacob van Artevelde ook nog aan een tafel zitten met zijn broers en zijn vrienden. Zijn beste vrienden bleven de Vreseles, de van Lakes, de Denouts, de Herts en de Smets. Die vertrouwde hij, bemerkte ik. Katelijne de Coster was naar huis weergekeerd, vergezeld van enige bewakers van haar echtgenoot.

De wapenstilstand van Malestroit, einde 1342

In de lente van 1342 begonnen nieuwe onderhandelingen tussen de graaf van Vlaanderen en de steden om de terugkeer naar Vlaanderen van Lodewijk van Nevers voor te bereiden. De schepenen van Gent, Brugge en Ieper smeekten de graaf om terug te keren. Iedereen in Vlaanderen had begrepen dat het gezag van Jacob van Artevelde slechts tijdelijk kon zijn en geen solide rechtvaardiging had. Voor Gent namen de schepenen Maes van Vaernewijc, Simon Ser Thomaes en Pieter Zoetaert deel aan de besprekingen. Graaf Lodewijk keerde weer terug naar Male in het begin van augustus 1342. Hij had de weddenschap met zijn echtgenote gewonnen.

Aan het einde van april 1342 stierf Paus Benedictus XII. Hij werd opgevolgd in mei door Pierre Roger, de vroegere bisschop van Arras en aartsbisschop van Sens, toen aartsbisschop van Rouen. De nieuwe paus koos de naam van Clemens VI en hij was natuurlijk weer een Fransman die te Avignon bleef.

In mei, één maand voordat de Wapenstilstand van Esplechin zou eindigen, bereidden de steden van Vlaanderen en Henegouwen zich voor op de nakende herneming van de oorlog. Aan het einde van die maand werd eveneens een vergadering belegd met de afgezanten van Engeland en de Vlaamse steden. Besprekingen met de hertog van Brabant en met de graaf van Henegouwen werden verder gezet tot aan het begin van juni te Brussel.

Tijdens het hele jaar 1342 had Koning Edward III verschrikkelijke moeilijkheden gehad om de zware belastingen te heffen en te innen die hem van zijn schuldeisers hadden kunnen redden. Ten gevolge van die hoge taksen moest hij meerdere onlusten in de steden van Engeland onderdrukken. Kooplui weigerden de wol te leveren die aan de belastingen konden toegevoegd worden, en de smokkel verspreidde zich in het land. Tot de financiële problemen van de Koning behoorde de druk van zijn bondgenoten om de beloofde sommen vereffend te krijgen.

Edward was al gedwongen de Wapenstilstand van Esplechin af te sluiten ten gevolge die financiële problemen. Dat moest gebeuren net op het ogenblik dat Doornik op het punt stond om zich over te geven omdat de verdedigers voedselgebrek leden. Nu ook nog moest Edward geld lenen aan woekerinteressen. Te Gent werd hij constant belegerd door schuldeisers. Koning Edward had daarom al geprobeerd om een langere wapenstilstand met Frankrijk overeen te komen. Die inspanningen draaiden echter op niets uit, zodat de wapenstilstand ook werkelijk eindigde in juni van 1342. In die maand werd Edward verplicht zelfs het huwelijk van zijn dochter Johanna met Frederick, de zoon van de hertog van Oostenrijk, uit te stellen, en dat op vraag van de vader van de bruidegom, Hertog Albrecht. Het was allesbehalve zeker dat Edward de bruidsschat kon betalen! De geldproblemen van Edward waren alom bekend.

In de laatste dagen van mei 1342 kwamen de afgezanten van Engeland, Vlaanderen en de Lage Landen bijeen te Mechelen. De vorsten en de bisschoppen van Engeland gaven toe aan

de wensen van de Vlaamse steden, want ze besloten de oorlogsinspanningen te richten tegen het graafschap van Artois, dat in vroegere tijden deel had uitgemaakt van het graafschap Vlaanderen. Artois maakte geen deel meer uit van het graafschap Vlaanderen sinds het einde van de twaalfde eeuw, meer dan honderd jaar geleden, maar dat kon Jacob van Artevelde niet veel deren. Hij hield de ambitie levendig om al de landstreken die ooit deel hadden uitgemaakt van Vlaanderen te heroveren.

Koning Edward bereidde zich dus voor op de oorlog, omdat de wapenstilstand die begonnen was te Esplechin eindigde op de vierentwintigste juni. De graaf van Northampton zou zijn opperbevelhebber in Frankrijk worden.

Van juli tot oktober van 1341 had Koning Edward balen wol verzameld ten behoeve van de hertog van Brabant, om zijn schulden verder af te betalen tot december van dat jaar. Edward moest Hertog Jan van Brabant nog steeds enorme bedragen betalen. Hij kon die slechts dekken in juli van 1342 met de levering van meer dan drieduizend balen wol. Brabant gijzelde zelfs de graaf van Northampton tot die afbetaling achter de rug was.

De kooplieden van Mechelen vroegen nog tweeënveertigduizend florijnen aan Koning Edward, de handelaars van Leuven bijna zeshonderd balen wol.

De markgraaf van Jülich had Edward dertigduizend pond geleend en Edward had een schuld bij Graaf Willem van Henegouwen van meer dan vijfentwintigduizend florijnen.

Aan de drie grote steden van Vlaanderen bedroeg zijn schuld vijfendertigduizend mark.

Toen de oorlog moest hervatten, vroeg de paus om zijn gezanten te laten spreken met vertegenwoordigers van de Vlaamse steden. Paus Clemens VI had al duidelijk in oktober van 1342 verklaard dat als de Vlamingen niet terugkeerden naar hun bondgenootschap met Filips van Valois, hij hen zou excommuniceren. De paus wou ook dat de graaf van Vlaanderen naar zijn graafschap kon terugkeren als rechtstreekse heer, maar dat moest niet als soevereine heerser zijn. De Vlaamse vertegenwoordigers wisten dus wat ze konden verwachten. De kardinalen dreigden met het interdict als de Vlamingen Koning Edward hielpen tegen hun feodale vorst, Koning Filips. De Vlamingen kenden het effect van een interdict over Vlaanderen maar al te goed, want ze waren daar al meerdere malen aan onderworpen geweest. Ze kwamen niet onder de indruk.

Aan het einde van juli kwam de graaf van Vlaanderen onverwachts aan in de stad Menen, aan de grens van Vlaanderen en Frankrijk. Hij was naar zijn graafschap teruggekeerd! De verbaasde Vlaamse gezagvoerders eerden hem. In het begin van augustus was de graaf zelfs terug in zijn kasteel van Male. Onder de afgevaardigden die de graaf van Vlaanderen te Male welkom heetten, bevond zich de schepen van Brugge Frans van Artevelde, de broer van Jacob!

Jacob van Artevelde had eerst niet goed begrepen waarom de graaf was teruggekeerd, ook al omdat Lodewijk van Nevers merkwaardig kalm en beheerst bleef, geen nieuwe initiatieven nam en op zeer hoofse wijze praatte met de hoogwaardigheidsbekleders van de steden. Zoals snel zou blijken had de graaf echter zijn doel en zijn trouw aan Frankrijk helemaal niet gewijzigd. Hij bleef een vurige aanhanger van Koning Filips VI. Hij had slechts gewacht tot de Vlamingen ontdekten dat Koning Edward ver in het veilige Engeland zou blijven en niet de bedoeling had Vlaanderen als zijn aanvalsbasis te gebruiken, zelfs hoewel Edward William Trussel als zijn gezant naar Vlaanderen zond om de steden te overtuigen van zijn toewijding en niet aflatende steun.

Op de tweede augustus van 1342 zetten de milities van Vlaanderen zich op mars naar Cassel. Ze vorderden van daar naar Gravelines, waar ze hun kamp plaatsten tegenover het Frans leger geleid door de graaf van Eu en de graaf van Valois. Het Engels leger kwam nooit aan.

De oorlog begon dus opnieuw, eerst aan de grens tussen Frankrijk en Henegouwen. De kardinalen van de paus overreedden Hertog Jan van Brabant en Graaf Willem van Henegouwen om neutraal te blijven in het komend conflict. In die overeenkomst bleef toch een clause die de vorsten toeliet Vlaanderen ter hulp te snellen in het geval Koning Filips dat graafschap aanviel. Die clause liet toe het eerdere, eeuwigdurende verdrag dat Vlaanderen, Brabant en Henegouwen bond, verder te laten gelden.

De Vlamingen weigerden een aparte wapenstilstand aan de kardinalen, nog steeds in lijn met hun steun aan de koning van Engeland. De Vlamingen versterkten hun grenzen. Ze plaatsten sterke garnizoenen te Bergen en te Cassel. Veelvuldige berichten werden uitgewisseld einde 1342 tussen Engeland en de Vlaamse steden. Vlaanderen bleef trouw aan haar politiek van steun aan Koning Edward, maar Koning Edward bleef uiterst traag in de afbetaling van zijn schuld aan de steden, wat de steden in een moeilijke situatie liet. Gent, Brugge en Ieper eindigden het jaar 1342 met belangrijke tekorten. Het was nodig nu om met de koning van Engeland te gaan praten over de oorlog en over hun financiën.

Paus Clemens VI werkte ondertussen energiek verder aan een nieuwe verlenging van de afgelopen wapenstilstand. Zijn kardinalen bereikten daarin successen! Een verdrag werd aanvaard in januari van 1343 om de oorlog te stoppen gedurende een periode van ongeveer vier jaar, tot op de feestdag van Sint Michiel, tot negenentwintig september van 1346. Onder dit verdrag, bereikt te Malestroit in Bretagne, mochten de mannen die uit Vlaanderen verbannen waren nog steeds niet terugkeren naar hun land, en de kardinalen deden alles in het werk om de Vlamingen de absolutie te geven voor hun excommunicaties en het interdict. Graaf Lodewijk van Nevers wou natuurlijk de rechtmatige graaf van Vlaanderen blijven, met uitsluiting van andere regeringsvormen voor het graafschap. Over het Verdrag van Malestroit zal ik, Jehan Terhagen, het later nog hebben, omdat Katelijne de Coster daar een niet onbelangrijke rol in speelde.

Een groot schandaal aan het hof van Engeland werd in het jaar 1342 tot in Gent gehoord. Edward III was nog steeds en opnieuw verwickeld in de oorlog in Schotland. Na een harde strijd in dat land bezocht Koning Edward, die nu dertig jaar oud was, het kasteel van Salisbury.

De Gravin van Salisbury was een zeer mooie vrouw. Ze was Catherine Grandison, getrouwd met William Montacute, de eerste graaf van Salisbury en een vriend van Edward III. De koning werd onmiddellijk razend verliefd op de knappe gravin. Hoewel Edward ook een aantrekkelijke man was die heel wat charme rond zich uitstraalde, weerstond de gravin aan de avances van de Koning. Edward was woedend. Hij had een amoureuus avontuur nodig om meer tevreden te zijn, blij, strijdlustig en krachtdadig in de oorlog, en vriendelijker tegenover zijn vrienden. Het verlangen naar de mooie gravin had van hem een knorrende, gemelijke, slecht gemutste man gemaakt.

Zoals Koning David deed met Uriah, zond Edward de graaf van Salisbury naar Bretagne als ambassadeur bij de hertog, terwijl hij naarstig het gezelschap bleef zoeken van de mooie dame en zijn belegering van haar voortzette. Wanneer Edward eens te meer verworpen werd, slaagde hij er in op een dag met de gravin alleen te blijven in een kamer van haar kasteel, en daar verkrachtte hij haar. Hij hield zijn hand op haar mond zodat ze niet om hulp kon roepen,

en daarna liet hij haar in een plas bloed liggen die uit haar geslachtsdelen sijpelde. Koning Edward keerde onverhoeds terug naar Londen, zijn hart nog zwaarder van de kennis en de wroeging over wat hij gedaan had.

Wanneer de graaf van Salisbury naar zijn kasteel terugkeerde, wou zijn vrouw niet met hem slapen, en ze moest aan haar echtgenoot uitleggen waarom. De graaf was een trouwe vriend van de koning, maar nu voelde hij zich onteerd. Hij reed naar het hof van de koning, deed afstand van zijn landen om zijn vrouw een levenslange inkomst te verzekeren, en hij confronteerde Edward III. Hij riep zijn schaamte uit aan het hof, en verweet Edward bitter hem onteerd te hebben. Daarna verliet hij Engeland.

Bijna elke ridder aan het hof gaf de koning de schuld van wat er gebeurd was. Jacob van Artevelde geloofde geen ogenblik aan dat verhaal! De ene of de andere vijand van de koning had waarschijnlijk de enige zwakheid van Edward misbruikt, zijn liefde voor vrouwen, om de reputatie van de koning te vernietigen. Jacob kende de kracht van valse geruchten!

Een ander verhaal stelde dat nadat Koning Edward later de haven van Calais op het vasteland veroverd had, hij beval een hofbal te organiseren in de stad om zijn overwinning te vieren. Terwijl de mooie gravin van Salisbury aan het dansen was, dit maal echter Joan, de ‘mooie dame van Kent’, glipte haar kousenband naar beneden en viel op de grond. Enkele leden van het hof grijnsden en giechelden. De galante koning boog zich echter naar de vloer, nam de kousenband op en plaatste hem rond het welgevormde been van de Gravin, roepend, ‘Honi soit qui mal y pense,’ oneer aan wie kwaad denkt over de kousenband en over mij die hem weer op het been van de gravin plaatst. Ik hechte weinig waarheid aan dat verhaal, temeer omdat edelvrouwen geen kousenbanden aan hadden, wel de mannen van het hof! Koning Edward stichtte niettemin direct daarna de Orde van de Kousenband als een ridderorde voor hem zelf, zijn zoon, de Prins van Wales, en vierentwintig van zijn meest trouwe gezellen-ridders. Onder die ridders bevonden zich Thomas de Beauchamp graaf van Warwick, John de Beauchamp, John Chandoz, Thomas en Otho Holland, Jean de Grailly genoemd the Captal de Buch, Henry van Grosmont graaf van Lancaster, en zelfs Willem Montacute graaf van Salisbury, en anderen. De woorden die de koning uitgesproken had werden het motto van de ridderorde, de meest prestigieuze orde van Engeland.

Ondertussen had Jacob van Artevelde veel werk om de vrede in Vlaanderen te bewaren. Verscheidene opstanden staken de kop op. Een voorbeeld was het oproer dat te Oudenaarde plaats had, een stad die in principe onder de overheersing van Gent bleef.

Kort nadat Graaf Lodewijk van Nevers naar Vlaanderen teruggekeerd was, in de maand augustus, braken vreemde onlusten uit in de stad Oudenaarde. Het oproer werd uitgelokt door de verbitterde bannelingen die getroffen werden door het Verdrag van Esplechin. De heer van de kasselrij van Oudenaarde, Willem van Mortagne, bijvoorbeeld, had zich bij het Frans leger gevoegd en was daarom verbannen uit Vlaanderen. Zijn eigendommen werden in beslag genomen. De onlusten werden veroorzaakt door de ontevredenheid van de ridders in de stad, maar ze was nog meer teweeggebracht door de tegenstellingen tussen de wevers en de volders, en door de overheersing van Gent. Twee personen speelde er een belangrijke rol in: de deken van de wevers Gillis Craenhals, en de hoofdman van de stad Lambert Mondekin.

Om de goede orde in de stad te bewaren, was Lambert Mondekin benoemd tot hoofdman van Oudenaarde door Gent. Mondekin was niet zeer geschikt om die functie uit te voeren. Hij

bleef angstig, schuchter en onzeker in zijn beslissingen. Gillis Craenhals vreesde dat een complot georganiseerd werd tegen de wevers van Oudenaarde. Mondekin, daarentegen, vreesde een complot van de ridders. Beide mannen zochten eigenlijk meer macht over de stad voor zichzelf. Mondekin vroeg een grotere escorte van wachters aan de schepenen van Oudenaarde. Craenhals riep dat hij dan ook meer wachters nodig had, gekozen uit de leden van zijn gilde. Mondekin kreeg de bijkomende wachters niet van de schepenen, en dus riep hij de hulp van Gent in.

De Gentse hoofdmannen Willem van Huse en Pieter van den Hovene kwamen een tijdje later te Oudenaarde aan met een groep Engelse boogschutters. Op bevel van de hoofdmannen moesten de schepenen van Oudenaarde twintig bijkomende wachters toevoegen aan Mondekin. Gedekt door de macht van Gent bezochten Mondekin en Craenhals daarna elk apart de huizen van de ridders in de stad, op zoek naar bewijzen van mogelijke opstanden. Geen samenzweers konden aan het daglicht gebracht worden, ook niet in daaropvolgende overvallen uitgevoerd door de milite van Gent op dezelfde woningen.

Op een zaterdagmorgen, tijdens een vergadering in het stadhuis, werd Mondekin beschuldigd ridders van de stad te hebben willen terechtstellen door de Engelse boogschutters en de andere strijders van Gent. Woedende woorden werden ook gewisseld tussen Craenhals en Mondekin. Craenhals bracht de hand aan het gevest van zijn zwaard.

Hij liep naar een venster van het stadhuis en schreeuwde naar de menigte die zich in de marktplaats verzameld had, ‘kijk hoe ze me willen doden! Iedereen te wapen!’

Craenhals beval aan zijn volgelingen om de troepen bij te halen die hij in het geheim te Pamele verzameld had. Enige uren later liepen de mannen van Craenhals met de wapens in de hand en met ontvouwde vaandels ook naar de marktplaats van Oudenaarde. Een groot aantal volders en landeigenaar-ridders kwamen daar ook aan, schreeuwend van, ‘vorst en wet!’ De wevers van Craenhals antwoordden door nog luider, ‘stad en kameraden!’ te schreeuwen. De volders en de landeigenaars zochten de autoriteit van de Keure, van de schepenen en van de graaf, hun vorst.

De wevers ondersteunden ook Mondekin dan, en ze zagen in het oproer het bewijs dat ridders zoals Mortagne tegen de politiek van Artevelde optraden, dus tegen de overheersing van de steden. De schepenen van Oudenaarde slaagden er nauwelijks in de orde te herstellen in Oudenaarde en Pamele, en veel bloedverlies te vermijden. Ze legden een wapenstilstand op. De schepenen bevalen aan iedereen de wapens neer te leggen.

Craenhals had beloofd in Oudenaarde te blijven. Hij verbrak echter zijn woord en snelde naar Gent. Jacob van Artevelde oordeelde dat zowel Craenhals als Mondekin zich gedragen hadden als onbekwame idioten. Hij zei dat ook zo aan Craenhals. Jacob bleef echter op zijn hoede over de toestand in Vlaanderen, en hij gaf wel enig gehoor aan de geruchten over een nieuw complot opgezet in Oudenaarde. Zijn informanten hadden hem gewaarschuwd dat een grote groep van Leliaerts zich verzameld hadden in het koninklijk domein van Doornik. Die mannen waren uit op enige kwade interventie aan de grens. Ze stonden klaar voor elke interventie gericht tegen de van Artevelde visie voor Vlaanderen, geleid door de steden. Een oproer in Oudenaarde kon de steun krijgen van de volders en de landeigenaars. Die konden hun krachten bundelen van buiten uit de stad om de macht te grijpen. Daarna zouden de Leliaerts een garnizoen van vele troepen in de stad kunnen plaatsen en Gent afsnijden van de noordwestelijke streken van Frankrijk, van Artois, en ook de Schelde sluiten voor de handel met Gent. Gent haalde veel voedsel vanuit die gebieden.

Jacob van Artevelde wou een dergelijk complot niet de kans geven te lukken. Hij wou dat een sterke strijdkracht van troepen, niet slechts van de militie van Gent maar ook van de andere grote steden naar Oudenaarde zou gezonden worden.

De schepenen van Gent zonden opnieuw twee van hun collega's, en Jan van der Vloet, een lid van de Raad van Vlaanderen, om met de graaf te Brugge te praten over de zaak van Oudenaarde. Ze bereidden ook de grote strijdkracht van militiemannen voor, die konden tussenkomen in de opstandige stad. Ondertussen werden de schepenen in de stad Oudenaarde zeer geschokt en bevreesd toen ze hoorden hoe een groot leger naar hun stad kon gezonden worden. Ze delegeerden Mondekin af naar Gent en naar de Graaf, om iedereen ervan te verzekeren dat de rust in Oudenaarde hersteld was.

De inspanningen van Mondekin kwamen te laat! Op zondag de vijftiende augustus, kwamen de milities van Gent reeds te Oudenaarde aan. De hoofdman van de militie van Brugge, Peter van Coudenhove, en Willem van Vaernewijc, Jozef Aper en Gelnoot van Lens hielden het bevel over de troepen gezonden door Jacob van Artevelde. Vier schepenen van Gent en de drie dekens van de gilden vergezelden hen. Die dekens waren Gillis van Gavere voor de wevers, Zeger Boele voor de volders en Pieter Zoetaert voor de kleinere gilden. Jacob van Artevelde had zo een indrukwekkende strijdkracht naar Oudenaarde gezonden. De strijders van Gent namen onmiddellijk de macht over in de stad. Ze gaven het bevel een onderzoek in te stellen. Iets later kwamen nog meer schepenen aan van Brugge en Ieper. De gezanten van de drie grootste steden leidden het onderzoek naar de beweringen van Craenhals en Mondekin.

Op de eenentwintigste oktober van 1342 legden de schepenen van Gent, Brugge en Ieper zware boetes op aan Oudenaarde, maar de rust was hersteld in de stad. De troepen van de drie grote steden bleven daar tot in december.

In de maand oktober braken nog meer tweedrachten uit onder de ambachtslieden van Brugge en Ieper, die de tussenkomst van Gent noodzakelijk maakten. Gelnoot van Lens, vergezeld van de dekens van de wevers en de volders van Gent, herstelde telkens de rust. In die periode van 1341 tot en met 1342 overheersten zo de drie grote steden het graafschap Vlaanderen volledig, en Jacob van Artevelde leidde en garandeerde die overheersing.

In diezelfde maand van oktober werd Graaf Lodewijk van Nevers gedwongen uit te vaardigen dat geen laken meer mocht ter verkoop aangeboden worden in het Brugse Vrije, in de kasselrijen van het platteland rond Brugge. Hij verleende de militaire macht over het Brugse Vrije aan de stad Brugge. Om de vrede en de rust te bewaren werd het verboden om nog te roepen 'voor Brugge!' of 'voor het Vrije!' Een strijdkracht van de militie van Gent hielp de handelaars van Brugge al de weefgetouwen in het Vrije te vernietigen, de getouwen die konden gebruikt worden om laken te weven. Dit was, net zoals de wevers van Gent al voordien gedaan hadden rond Gent, om de Brugse stedelijke privileges op het vervaardigen van kwaliteitslaken te bevestigen.

Jacob van Artevelde beheerde Vlaanderen goed. Hij gebruikte de schepenen van de drie grootste steden nog steeds als zijn wettelijke macht. Het Lieve Kanaal werd zo verbeterd om het vervoer van goederen tussen Gent en Sluis sneller en gemakkelijker te laten verlopen. Jacob beval dat de handelaars die zout en wijn en andere producten van vreemde streken invoerden, ook granen naar Vlaanderen moesten brengen. Het Frans embargo op uitvoer van

granen werd veel minder efficiënt door die maatregel. Jacob stabiliseerde de Vlaamse munt en bleef onderhandelingen voeren met Engeland om tot een eenheidsmunt te komen.

De vertegenwoordigers van de steden van Vlaanderen verzamelden zich op de negende november van 1342 in Damme nabij Brugge. De graaf van Vlaanderen nam deel aan die vergadering. Hij gaf een warme toespraak ten voordele van de Franse zaak, maar dat pleidooi werd slecht onthaald. William Trussel, de gezant van Koning Edward, was ook uitgenodigd op die vergadering en genoot heel wat meer bijval. De gedelegeerden van de drie grootste steden vergaderden nadien onder elkaar te Gent, waar ze hun beloftes van trouw aan Koning Edward herhaalden.

Achter de schermen was de graaf van Vlaanderen ijverig en in alle stilte zijn volgelingen aan het reorganiseren. Hij duidde leiders aan en hij groepeerde de Leliaerts van het graafschap rond die mannen. Elke leider kreeg een vaandel waar de ridders en hun strijders zich rond moesten verzamelen als ze opgeroepen werden.

Jacob van Artevelde hoorde over de komende opstand tegen zijn politiek op bevel van de graaf, en meer speciaal van mogelijke onlusten te Aardenburg. Hij reed snel zelf naar die kleine stad, vergezeld van een grote strijdkracht van wachters van Gent. Hij reed recht naar de woning van de man die verdacht werd de leider van de opstand te zijn, deed de man meedogenloos en snel doden, en vond het vaandel dat het teken moest zijn van het verraad. Jacob van Artevelde nam daarop nog andere Leliaerts gevangen en hij ondervroeg hen. Het complot werd duidelijk. Jacob rolde daarna één na één al de kringen van Leliaerts op, en sloeg zo opnieuw de verraderlijke plannen van Graaf Lodewijk naar de vergeethoek.

De graaf was bijzonder woedend om zijn plannen op die manier verijdeld te weten, vooral ook de onlusten te Oudenaarde. Zijn schema's die tot doel hadden zijn enige, volledig soevereine overheersing over Vlaanderen te herstellen, waren eens te meer gefaald. Hij verliet Vlaanderen weer op de tweede januari van 1342, twee weken vóór de wapenstilstand van Malestroit ondertekend werd door de koningen van Frankrijk en Engeland. Hij keerde terug naar zijn zachtere, meer handelbare landen in Frankrijk.

In Bretagne kon Johanna van Montfort haar positie behouden tegenover Karel van Blois. Toen Karel haar kasteel van Hennebont belegerde, moedigde ze de inwoners aan zich niet over te geven. Op een bepaald ogenblik, toen alle Fransen tegen het kasteel geworpen werden, bleef het tentenkamp van Blois bijna zonder bewaking staan. Johanna viel uit Hennebont aan met driehonderd strijders, en ze brandde het kamp af. Voortaan zou ze genoemd worden: 'Jeanne la Flamme', of 'Johanna de Vlam' in Bretagne! Ze vocht wanhopig verder tegen de Fransen, en ze hield haar kasteel van Hennebont tot het gered werd, ontzet door Engelse troepen die per schip aangevoerd werden door de beruchte Sir Walter de Manny.

In september van 1342 besloot Koning Edward zelf tussen te komen, rechtstreeks, in de oorlog van de Bretoense erfopvolging. De hertogin van Bretagne, Johanna, had Karel van Blois en zijn leger heldhaftig het hoofd geboden. Edward III, steeds ridderlijk en galant, verzamelde zijn vloot te Orwell en zeilde naar Bretagne. Hij kon ongeveer twaalfduizend strijders aan boord van zijn schepen plaatsen, boogschutters, ridders, en strijders. Hij zette voet aan land in de haven van Brest en stuurde zijn leger op een wilde en wrede campagne doorheen Bretagne. Hij wou belegeringen plaatsen aan de grootste steden van het hertogdom, aan Rennes, Nantes en Vannes, die in de handen van de Fransen gevallen waren.

Koning Edward begon te Vannes. Hij legde een beleg aan de stad. Robrecht van Artois was toen nog bij hem, maar Robrecht werd in dat beleg gedood. Edward gaf dan de titel van graaf van Richmond aan Jan van Montfort.

De Engelse zending van Katelijne de Coster

Op een koude avond van de herfst van 1342 kwam Jacob van Artevelde terug naar zijn woning in de Kalandenberg na een bijzonder inspannende dag. Jacob hoorde geen geluid in zijn hal. Hij wierp zijn mantel op een stoel. Hij zocht enige geestesrust na een turbulente dag. Wanneer de schepenen, de dekens, de hoofdmannen en de ganse raad van Gent overal rondom Jacob schreeuwden, dan had hij geleerd om zonder verpinken te luisteren, onverstoord, kalm, zich afsluitend van het tumult, om na te denken, slechts half luisterend tot iedereen zijn zeg had gekregen. Pas daarna zou hij de besluiten en de conclusies formuleren die uitgevoerd moesten worden. Hij had ook geleerd zich te wapenen tegen de heftige kritieken die steeds naderhand kwamen. De mannen die hem goed kenden keken hem aandachtig aan om tekens op zijn gezicht te ontdekken, tekens van goedkeuring of van afkeuring. De stormen van woorden liet hij gewoonlijk over zijn hoofd glijden, tot niemand nog een nieuw argument had toe te voegen. Daarna somde hij alles op en zei aan iedereen wat moest gedaan worden, de laatste tegenargumenten neerslaand met een paar harde zinnen. Wanneer aan het einde van een discussie de mannen hun arsenaal van argumenten uitgeput hadden, ze moe waren van de politieke twisten, waren ze ook klaar om te steunen wat Jacob van Artevelde voorstelde te doen. Zijn besluiten hielden logica, rede en waarheid in. Jacob verwierp dan ook de argumenten die hij als dom bestempelde en die niet verder konden geleid worden. Hij zei waarom. Met de tijd vermeden de mannen zo in verlegenheid gebracht te worden. Ze werden dus voorzichtiger wanneer ze een argument op de tafel wierpen. Jacob wist gewoonlijk al van bij het begin hoe dergelijke vergaderingen zouden eindigen. Hij had zijn besluiten en opinies reeds klaar in zijn hoofd. Hij had het zelden nodig die te wijzigen naargelang wat hij hoorde op de vergaderingen.

Katelijne de Coster had vanuit de keuken haar echtgenoot de hal horen binnenkomen. Ze opende de deur, vroeg hem of hij iets wou eten, waarop hij neen zei, haar dankte. Hij had al gegeten met enkele schepenen onder zijn vertrouwelingen in het Schepenhuis, terwijl hij met hen nog na vergaderde.

Katelijne vroeg hem daarna hoe zijn dag verlopen was, en wat nieuws er in Gent gebeurde. Ze hield ervan om op de hoogte te blijven van de gebeurtenissen in de stad en in Vlaanderen, en vroeg dikwijls naar informatie uit de eerste hand, van Jacob. Katelijne werkte nog steeds aan het opzicht over de stadsrekeningen, dus deed Jacob wat ze vroeg. Hij legde haar in enkele zinnen uit wat er was voorgevallen.

‘Er is niet echt veel nieuws vandaag,’ zuchtte Jacob kalm. ‘Veelal de gewoonlijke sleur gaat door. We moeten opnieuw enkele schepenen en een hoofdman uitzenden om de rust en vrede te bewaren in de kleinere steden die we beheren. Brugge en Ieper doen hetzelfde. Er was enige opwindning rond de schulden van Koning Edward. De schepenen begrijpen nog steeds niet waarom Edward vluchtte, al lijken de redenen evident. De man vluchtte voor zijn verdomde schuldeisers! Toch willen de schepenen iemand van Gent naar Engeland sturen om met de koning te gaan praten. Ze willen bij hem aandringen om zijn schulden te betalen, en

hem te nopen ons meer geld te geven. Edward moet ook grote sommen aan sommige schepenen terugbetalen. Die roepen nu natuurlijk om het luidst.

Ze wilden een ridder naar Engeland zenden, hoewel ik het idee nogal nutteloos vond.

Natuurlijk moeten we wat aandringen, zodat hij ons betaalt vóór hij anderen betaalt. Ik wil de koning echter ook niet te zeer onder druk plaatsen. Ofwel kan Edward gewoon niet betalen, ofwel heeft hij het geld wel, en als hij het geld heeft dan zal hij betalen. Zo ken ik hem.

Aandringen helpt niet veel!

Ik heb weinig vertrouwen in de ridders van Gent, en in de namen van dat soort schepenen waar ze mee naar boven zullen komen. Wat als ze een Borluut of een de Grutere voorstellen? Slechts God weet wat aan nonsens een dergelijke ridder kan gaan uitkramen aan Edward om te proberen de koning onder druk te zetten. Ik had bezwaren tegen het zenden van een ridder. Geen naam werd gekozen.

We hebben nog niet beslist over wie naar Engeland zal gaan. Ik dacht aan je broeder, aan Jan de Coster. Hij is een redelijke man, en voldoende verbonden met ons om enig gewicht en geloofwaardigheid te krijgen bij Koning Edward. Jan is toegewijd aan ons, trouw, en ver van een idioot. Hij is nog een ridder die ik kan vertrouwen. Hij zal geen verraad plegen, en degelijke argumenten voorstellen aan de koning.'

'Waarom niet de van Vaernewijcs?' vroeg Katelijne.

'Nee! Ik heb de van Vaernewijcs nodig in Vlaanderen. Willem is mijn beste hoofdman samen met Gelnoot van Lens, en Maes is een geachte man die goed gekend is in veel steden. Hij is een gezagvoerder die ik niet kan missen. Ik heb zendingen voor hen op touw die nog vele maanden kunnen duren. Gelnoot is ook elders al bezig. De andere hoofdmannen zijn geen diplomaten. Ik kan geen ambachtsman zenden, zelfs niet een deken, naar het Engels hof! Nee, je broeder Jan is een ridder en zowat de enige man van edele afkomst die ik op dit ogenblik volledig kan vertrouwen voor een dergelijke missie. Hij spreekt met elegante, verzoenende woorden, en hij weet hoe zich hoofs te gedragen bij de koning. Hij is ook een goede onderhandelaar.'

Kateljine de Coster keek gedurende enkele ogenblikken naar het plafond. Ze bleef in gedachten verzonken. Ze vocht tegen een verleiding, maar gaf dan toe. Een zachte blik kwam over haar gezicht. Ze bleef zwijgen. Jacob keek naar haar. Ze staarde dan weer haar echtgenoot aan.

Kateljine fluisterde, 'je kunt mij weer naar Engeland zenden!'

Jacob van Artevelde was verrast. Hij onderzocht de ogen van Katelijne, haar gezicht, de lijnen van haar mond. Hij zag haar lippen samentrekken en trillen. Ze beet op haar lippen alsof ze iets gezegd had waar ze al spijt van had. Haar blikken vermeden die van Jacob, dwaalden over de kamer, kwamen dan terug naar hem.

'Daar denk je toch niet ernstig aan,' riep Jacob uit.

Hij durfde, 'ben je er dan zo erg op uit hem terug te zien?'

Kateljine antwoordde niet. Ze bleef zwijgen. Ze keek met gebogen hoofd naar haar vingers. Jacob ging naar een kast, nam een aarden beker en schonk zich wijn uit. Hij wees naar een andere beker met zijn hand en keek vragend naar Katelijne, maar ze schudde het hoofd. Ze wou geen wijn.

'Ik ben al in Engeland geweest,' voegde Katelijne snel toe, trachtend hem te overreden. 'Je zond me naar Koningin Filippa in de vroege lente om haar uit te leggen wat er gaande was in Vlaanderen en wat je in het geheim wou dat de koning wist. Ik weet dus hoe van Sluis naar Londen te varen. Ik wordt niet ziek op zee. Ik zal een schip uitkiezen dat naar Gravesend vaart. Ik ben al in het paleis van Westminster geweest, en als de koning niet in Londen is, dan kan ik onder escorte rijden naar welk kasteel hij ook is op dat ogenblik.'

Jacob reageerde niet. Hij dronk verder.

Kateljne drong aan, ‘ik ben een edelvrouw, en de echtgenote van Jacob van Artevelde. Ik ken de koning. Ik heb met hem gegeten. Ik heb al in vertrouwen gesproken met Koningin Filippa. Koning Edward zal naar mij luisteren, meer dan naar eender welke man in Vlaanderen. Hij zal luisteren naar wat ik te zeggen heb. Hij kan veel mannen negeren, hen terugzenden zonder naar hen te willen luisteren, zelfs mijn broeder. Hij kan mij niet negeren!’

‘Dat kan hij inderdaad niet,’ zei Jacob zonder van zijn beker op te kijken. Hij bleef de beker in de handen draaien.

Jacob dacht, ‘wat kan ik doen en wat zou ik moeten doen met een dergelijk voorstel? Ze is wanhopig om Edward terug te zien, dat is duidelijk. Ik ben altijd vriendelijk en vergevingsgezind gebleven met Katelijne, zelfs wanneer ik dat echt niet moest doen. Wat zullen de schepenen zeggen van dit voorstel? Ze zullen doen zoals ik hen zeg te doen. Meer dan de helft van hen zal het voorstel gretig aannemen, hoe vreemd het ook lijkt om een vrouw naar Engeland en naar de koning te zenden. Ze zullen voorwenden alsof ze maar al te goed weten waarom Katelijne naar Engeland wou varen. De andere helft, die zich van niets bewust is, zal ook aanvaarden, al was het maar om haar van mij weg te hebben, weg van de rekeningen, en om eender welke andere collega van de eer af te houden op zulke prestigieuze zending gestuurd te worden. Waarom houd ik voldoende van Katelijne om haar te geven wat ze verlangt? Ben ik dan toch een zwakkeling?’

‘Het is een gevaarlijke reis,’ protesteerde Jacob even. ‘We zijn in de herfst, de winter is nabij. In de Noordzee hangen er veel zware stormen in de herfst, veel meer dan in de lente. Je zou lijden aan boord van een schip.’

‘Dat zou slechts één dag duren,’ antwoordde Katelijne, plots opgewonden. ‘De zeereis duurt niet lang. Arnout en Jan de Hert kunnen ook wel een goede kogge vinden, een echt goed, zeewaardig schip.’

‘Denk je daar ernstig aan? Er staat veel op het spel bij deze zending!’

‘Natuurlijk. Wie anders in Gent zou beter met de koning kunnen praten?’

Kateljne beet weer op haar lippen.

Jacob glimlachte, nam zijn wijn, had een nieuwe beker nodig.

‘Waarom ook niet?’ gaf hij plots toe, de vermoeidheid scherp voelend in lijf en leden en geest. ‘Ik zou toch nog willen dat Jan de Coster je zou vergezellen, en er zullen ook wel een paar gezanten van Brugge en Ieper meekomen!’

‘Ja,’ was alles wat Katelijne fluisterde. ‘Ik zal slechts vijf wachters nodig hebben, geen koets voor mij, paarden, maar een wagen om onze dingen op te laden.’

‘Zal je rijden in de open lucht? Wat met de wind en de regen?’

‘Ik heb niet de bedoeling om elke dag lange afstanden af te leggen,’ antwoordde Katelijne nu, de handen op de tafel. ‘Ik neem aan dat we herbergen zullen vinden, onderweg, of onderdak kunnen vragen in abdijen of kastelen. Vind me een wachter die al voordien naar Engeland gereisd is, misschien iemand die Engels spreekt. Geef me een kaart. Je moet kaarten hebben in Gent. De weg naar Londen is gemakkelijk, maar je weet nooit waar de koning kan zijn.’

‘Ik kan een kaart laten kopiëren,’ gaf Jacob toe.

‘Dat kan in minder dan een week gedaan worden in één van de abdijen,’ zei Katelijne nog.

Jacob van Artevelde dacht verder, ‘wat een vrouw! Ze is meerdere mannen waard. Ze is jong en onvervaard, onstuimig zelfs. Ze zou blij naar het einde van de wereld reizen om Edward terug te zien. We hebben slechts één leven, en dat leven is kort. Ik kan haar dit niet weigeren, hoezeer men ook met mij zal spotten in Gent. Tevens, ze heeft gelijk. Als er iemand is die Edward kan overhalen, snel toegang tot hem krijgen, hem naar haar doen luisteren, dan is dat wel Katelijne.’

Jacob besloot, ‘al goed dan! Als er niet teveel tegenkanting komt van de schepenen, dan kun je naar Engeland zeilen. De schepenen zullen daar morgen over beslissen. Binnen de week zul je op weg moeten zijn. Ik zal een kaart laten kopiëren en ik zal je een gids vinden, hoewel jij van hier tot Londen waarschijnlijk een betere gids zult zijn dan de man die ik tevoorschijn kan toveren. Jan gaat met je mee. Zonder Jan kan ik je niet laten gaan!’

‘Ik zal wel met Jan praten. Hij zal wel akkoord zijn.’

‘Hij moet je niet slechts aanvaarden,’ draaide Jacob zich naar Katelijne. ‘Jij zult het hoofd van de zending zijn. Hij zal slechts je bewaker en je raadgever zijn. Probeer hem dat maar te doen aanvaarden!’

‘Ik zal hem wel sussen,’ beloofde Katelijne glimlachend.

Jacob knikte. Hij zei die avond niets meer. Hij dronk meerdere bekertjes wijn leeg. Hij bleef nog lange tijd alleen in zijn hal zitten, nog steeds nadenken over de problemen van de dag. Hoe erg snakte hij naar een tedere, liefhebbende omhelzing! Dat was verleden tijd! Hij zuchtte en ging naar zijn kamer om slaap te vinden.

Jan de Coster aanvaardde zijn zuster als het hoofd van de zending. Hij begreep het argument dat het absoluut nodig was om Edward te bereiken, en dat kon zijn zuster doen.

Wanneer Jacob van Artevelde het voorstel de volgende dag in het Schepenhuis naar voor bracht, grinnikten sommige schepenen met veelbetekenende blikken, maar allen namen het voorstel enthousiast aan. De van Vaernewijc broeders fronsten de wenkbrauwen, maar zeiden ja.

Een week later reden broeder en zuster de Coster weg uit de Kalandenberg, te paard, vergezeld van vijf wachters, vijf knapen uit de omgeving van Jacob van Artevelde. Een wagen beladen met de koffers van klederen voor Katelijne en Jan, reservekleding voor de wachters, proviand en ook een kleine koffer gevuld met gouden florijnen, volgde hen. Eén van de wachters, Jan van Damme, sprak wat Engels en hij was al drie maal met zendingen mee naar Engeland geweest. Katelijne had een kaart van de streek rond de Theems in haar koffer. Ze dacht niet dat de kaart zeer nauwkeurig was, maar ze had die slechts nodig om zich de namen te herinneren van de dorpen die lagen tussen Gravesend, naar waar haar boot zou zeilen, en Londen.

Arnout en Jan de Hert hadden geen zeekogge in de haven. Ze stelden voor dat Jan de Coster in Sluis zou vragen naar Meester Willem Daanen. Die schipper was een ervaren zeeman, kapitein en loods tussen Sluis en de Theems. Arnout gaf Jan de Coster een brief mee voor Meester Willem.

Kateljine de Coster reed Gent uit in een periode van enige mooie dagen. Het weer bleef relatief warm en droog in één van die periodes waarin de zomer nog weigerde te sterven en nog even verder heerste, mensen en dieren verrassend met een zeer aangename zonneschijn. Haar echtgenoot wuifde haar na, maar Katelijne draaide zich niet om in het zadel. Ze reed recht naar Sluis, zonder zich eigenlijk te bekommeren over het feit of haar metgezellen haar wel volgden of niet. Ze kwam te Sluis aan in de late namiddag na een zeer vermoeiende dag. Ze vond een herberg waarvan de kamers er proper uitzagen. Ze wou direct daarna naar buiten lopen om in de haven op zoek te gaan naar Meester Willem. Jan de Coster hield haar kordaat tegen, en beloofde dat hij wel naar de haven zou wandelen en rondvragen.

Diezelfde avond kwam al een eerste, kleine groep van mannen uit Brugge en Ieper eveneens in de herberg aan om Katelijne te begroeten. Ze vroeg hoe ze haar zo snel gevonden hadden,

maar Sluis was geen grote stad. De mannen waren als vertegenwoordigers van de andere grote steden gezonden.

Katelijne werd voorgesteld aan Hoofdman Jan Lenvall van Ieper, groot, blondharig met blauwe ogen, krachtig gebouwd, zwierig, lenig en gespierd, zeer knap van uiterlijk en zeer jong, galant, en waarschijnlijk ook zeer moedig. Hij bleef steeds de hand op het gevest houden van een zwaard dat in een oude, goed gebruikte lederen schede stak. Katelijne ontmoette ook Jacob van Scotelaere, de Provoost van Onze-Lieve-Vrouw van Brugge, ouder, donkerharig met diepe en donkere ogen, bruine huid, een beetje gewichtig doend, kort en vet, een mannetje dat hield van een goede grap. Hij kwam met Thomas Witlostael en Pieter Ternincmaker van Brugge, jongere mannen met donkere gezichten, beiden met baarden, ongewapend op een lange dolk na, niet heel erg verstandig, maar aangename gezellen. Die gedelegeerden kwamen zonder escorte aan te Sluis. Ze waren zeer tevreden met de jonge wachters van Gent, de knapen die de wapentekens van Gent op hun tuniek droegen. Lenvall en Ternincmaker kondigden direct aan dat ze Vrouwe de Coster niet zouden volgen als Katelijne dadelijk wou vertrekken. Ze moesten nog eerst een zending vervullen in Damme. Ze zouden later afzeilen en Katelijne in Londen vervoegen. Katelijne gaf daar niet veel om, zolang ze maar kon verder reizen. Ze sprak hoofs met de gezanten, weigerde een bijkomende week op hen te wachten, en dankte hen.

De volgende morgen zocht Jan de Coster naar Meester Willem in de herbergen en kosthuizen van Sluis. Hij vond hem niet, want de kapitein was nog steeds op zee, maar zou wel die week nog te Sluis aankomen. Katelijne was ontgoocheld. Ze had graag zo snel mogelijk gezeild. Ze had echter een zeeman nodig die ze kon vertrouwen, dus bleef ze met het vooruitzicht om het Kanaal over te steken in de kogge van Meester Willem en in geen andere boot.

Katelijne, Jan en hun metgezellen wachtten nog drie dagen. Het schip van de meester, de *Zephyr*, kwam de volgende dag in de haven aan. Het schip zeilde zelfs zeer vroeg in de ochtend al de haven in. Jan de Coster werd er zich slechts van bewust in de namiddag dat de boot eerder dan verwacht in de haven was gegleden. Willem was al bezig een nieuwe lading op te nemen die hij naar Rye moest brengen. Hij aanvaardde wel de groep van Gent mee te nemen naar Gravesend op de brief van de Hert. Hij zou snel naar Rye zeilen, daar zijn lading afzetten en dan verder zeilen naar Gravesend. Katelijne en Jan vertelden niet aan de zeeman waarom ze naar Engeland wilden varen. Ze wilden niet dat spionnen van Frankrijk wisten wanneer juist een Vlaams gezantschap op weg was naar de koning van Engeland.

Meester Willem was een man in de bloei van zijn jaren, kort en gezet, geboren met de wind en in het zeewater laten vallen door zijn moeder. Hij was op zee zo sluw als een Vlaamse vos op het land. Hij giste onmiddellijk naar waar de begeleide groep van Vlamingen van Gent wilden trekken. Hij bewoog geen wenkbrauw wanneer iets later de naam van Katelijne van Artevelde viel. Hij hield zijn mond, probeerde geen commentaar. Hij was geen leliekaard, meende Katelijne, met zijn ruwe rode baard, verward rood haar op zijn hoofd, maar met regelmatige trekken in zijn gezicht. Hij zag er een beetje uit zoals de zoon van een Noorman van weleer. Zijn ogen straalden eerlijkheid uit, en hij was snel met een glimlach. Hij bleek zeer efficiënt, stond met zijn voeten vast op het dek en was zeer praktisch in zijn beoordelingen en beslissingen. De man beviel dadelijk aan Katelijne. Wanneer ze zei dat ze een vriend was van Jan de Hert, blonken de ogen van de man plots op als een licht in de nacht en een brede lach verscheen op zijn gezicht.

‘Ach, Jan, Jan, mijn beste vriend,’ riep hij met een hese stem met de tongval van de kust en de zee in zijn keel, ‘waar is de tijd dat we samen op zee zeilden? Ik was een scheepsjongen met Jan, weet u! We zeilden zoals twee handen op één buik. Als Jan niet met mij samen was

geweest op mijn eerste schip, dan zou ik nu een dode man zijn. Hij redde mijn leven in een storm zoals ik er geen meer gezien heb al die jaren. Ik beschermde natuurlijk ook zijn rug. Prachtige vriend! Hoe gaat het met Jan? Getrouwd en al, hoop ik?’
Katelijne vertelde alles wat ze wist over Jan aan Meester Willem.

Willem waarschuwde, ‘met de goede winden kunnen we Gravesend in één dag bereiken. Met slechte winden kunnen we ergens vast blijven zitten en nooit tot daar geraken, wel, minstens niet in minder dan vier dagen of zo. We kunnen ver ten zuiden van de Theems geworpen worden. Ik kan dan langs de kust in tegenwinden moeten zeilen, wat aan het onmogelijke grenst, moeilijk is en gevaarlijk. We kunnen moeten vluchten voor kapers. De zee kan wild doen in de herfst. Jullie zullen ziek zijn! Het beste voor u is dan uw ziekte te doorstaan aan dek, zelfs in de regen, plat liggend en biddend aan God. Ik beloof u dat u niet zult sterven, hoed hard u ook wilt bidden om eeuwige rust te krijgen. Ik zal u echter wel naar Gravesend brengen! Wilt u nog steeds zeilen?’
Katelijne begon onmiddellijk te bidden.

De mannen en de paarden en zelfs de wagen werden op het dek geplaatst. Meester Willem hield niet van paarden aan boord. Hij haatte hun uitwerpselen op zijn dek. Katelijne plaatste dan nog meer gouden florijnen in zijn harde hand, en de bezwaren werden weggeveegd. De *Zephyr* verliet Sluis de volgende dag in de vroege morgen. Meester Willem zeilde vroeg, want de wind blies uit de goede richting en de zee bleef kalm. Een lichte regen sijpelde neer uit de hemel die volledig gesloten werd met zware wolken. De golven bleven toch zo vlak alsof de Noordzee slechts een bad was.

Het schip zeilde fier de haven van Sluis uit en wanneer het slaan en het rollen van de lompe, brede kogge begon, bleef Katelijne zich zo fris als een vogel voelen. Ze werd weer kalm en hield op met bidden. Ze zag zich veel meer ongevoelig voor de bewegingen van de breedbuikige kogge dan de meeste, zo niet alle, mannen die haar vergezelden. De bemanning lachte met hen, maar niet met haar. Jan de Coster werd al doodziek na minder dan een uur varen. Hij hing over de houten reling en gaf alles over wat hij de laatste dag gegeten had. Hij kon geen woord meer uitbrengen en geloofde opnieuw dat zijn laatste uur geslagen had, zoals op al van zijn zeereizen. De gedelegeerden van de andere steden die bij Katelijne waren kwamen er niet veel beter van af, en ook niet haar escorte.

Meester Willem vermeed handig alle schepen die ze ontmoetten. Hij zeilde ver van hen door. Ze bereikten Rye, één van de havens van de Confederatie van de *Cinque Ports*, niet in één dag. Ze kwamen daar de volgende dag aan, tegen de middag.

De *Zephyr* werd in een recordtijd ontladen van de balen laken die onder het dek lagen, en daarna zeilde Meester Willem naar Gravesend. Hij bereikte die stad en haven vroeg in de volgende morgen. Katelijne de Coster dankte hem. Zij en haar groep gingen van boord met paarden en wagen.

Jan de Coster hield ervan de harde grond weer onder zijn voeten te voelen. ‘Om naar Londen te rijden volstaat het de rivieroeveren in de noordwestelijke richting te volgen,’ zei Meester Willem, maar Katelijne, van wie het hart sneller sloeg van verwachting, wist dat ook.

Ze zou de koning ofwel in zijn paleis van Westminster vinden, ofwel ergens anders in Engeland, kost wat kost en kome wat mocht.

Jan de Coster leidde de groep langs de rivier. De groep reed naar het westen, volgde de oevers. Het gezantschap van Vlaanderen bereikte Londen in de namiddag. De Vlaamse wachter die wat Engels sprak vroeg exacte aanduidingen naar Westminster, en Katelijne volgde op haar kaart. In de buitenwijken van Londen begon het zeer hard te regenen. Ze

kwamen aan bij de grote poort van het paleis van Westminster zoals natte eenden die uit hun poel ontsnapt waren.

Katelijne meldde hooghartig aan de koninklijke wachters die haar weg versperden aan de poort van het paleis, dat ze op zending was van Vlaanderen om met de koning te spreken. Ze sprak Frans, hier. Tweemaal kreeg ze van verschillende wachters die rijkelijk gekleed gingen te horen, in gebroken Frans, dat de koning niet te Westminster was. Katelijne schreeuwde daarna tweemaal harder, zo luid dat nog eens tweemaal beter geklede en beter bewapende mannen er werden bijgehaald om haar te kalmeren. Elke man zocht iemand anders op die hoger stond in de hiërarchie van idioten, meende Katelijne. De vierde man die uiteindelijk naar het kabaal kwam kijken, was een graaf.

Hij noemde zich Richard, earl van Arundel. Hij had met Koning Edward te Sluis gestreden en ook te Doornik. Hij legde uit aan Katelijne dat hij Jacob van Artevelde zeer goed kende. Hij bevond zich toevallig en niet voor een lange tijd in het paleis. Hij bleef verstomd en buiten zichzelf van verontwaardiging de Vrouwe van Artevelde zo laat en zo nat uitgeregend aan de poort te weten staan.

Katelijne wou roepen, ‘laat ons dan toch naar binnen, idioot!’ maar ze kon zich nog net beheersen en tot kalmte dwingen.

Arundel was een briljante verschijning. Hij was gekleed op extravagante wijze in rood fluweel met bijna komische, buitengewoon lange mouwen die bijna tot op zijn rode, lederen schoenen vielen die uiterst lange tippen hadden en met een kettinkje naar boven gekruld werden. Zijn prachtig wapenteken stond geborduurd in goud en zilver op zijn oranje zijden tuniek. Zijn benen staken ook in oranje en rood gestreepte kousen. Een zwaard hing aan zijn zijde, maar ook dat zwaard was veel gebruikt, merkte Katelijne; Het was geen ceremonieel zwaard, maar een kort steekzwaard met breed lemmet.

Arundel vertelde in het poorthuis dat de regent van Engeland, de hertog van Cornwall, zich liet excuseren want niet aanwezig in het kasteel, zodat de Vrouwe van Artevelde het voorlopig met hem, Arundel, moest doen. Hij bood Ver Katelijne naar binnen op een galante wijze. Katelijne stapte dankbaar door het poorthuis, opgelucht om eindelijk uit de regen in een overdekte plaats te stappen. Arundel schreeuwde al bevelen zoals een vlammeende duivel. Hij riep al de dienaars van het paleis wakker. Van alle deuren in de grote binnenplaats kwamen dan mannen en vrouwen aangelopen. Katelijne vreesde even dat Arundel zijn zwaard zou gebruiken om de paleisdienaars tot actie te dwingen.

Twee uur later had iedereen in het gezelschap van Katelijne onderdak gevonden. De paarden en de wagen werden in een droge hoek van de stallen geplaatst en er werd voor de paarden gezorgd. De koffers van Katelijne werden naar haar kamers gebracht, een mooie kamer, waar Arundel zelf vuur aanstak in de haard. Dienstertjes zorgden voor een bad, haar klederen weden in koninklijke koffers geplaatst. Sommige klederen werden naar de kelders meegenomen om gewassen te worden. Schotels fruit werden in elke kamer aangeboden. Een schildknaap kwam aankondigen dat de graaf van Arundel de eer verzocht om in het gezelschap van Vrouwe Katelijne van Artevelde het avondmaal te eten. Katelijne veranderde van klederen, waste en droogde haar haren, waarna dienststers het bonden en hoog opmaakten. Ze sprenkelden parfums over haar lichaam, en bereidden haar voor tot het avondmaal. Wanneer ze bijna klaar was, kwam een andere schildknaap haar halen. Ze werd door eindeloze gangen en trappen meegenomen naar een andere vleugel van het paleis. Haar metgezellen doken daar ook op, en ze volgden haar.

Kateljne kwam een fel belichte kamer in. Een reusachtig vuur knetterde in een nog grotere haard. De vensters leverden een mooi zicht op de Theems. Richard Arundel stond naast het vuur, zijn oude beenderen te verwarmen, zei hij, hoewel hij nog een jonge man was. Hij verwelkomde Vrouwe Katelijne met zoete zinnen, en hij had ook enkele vriendelijke woorden over voor de mannen. Katelijne vroeg zich nog steeds af waarom ze geen berichtje van de koning gekregen had. Zou Edward weigeren haar nog terug te zien? Arundel toonde een tafel aan zijn gasten, nodigde hen uit te gaan zitten. Warm voedsel werd dan binnengebracht door dienaars, meer voedsel dan zelf een gans bataljon van ruwe krijgers die avond in hun buik hadden kunnen steken. De mannen aten snel. Ze voelden zich uitgehongerd.

Arundel begon, ‘mag ik vragen, Vrouwe Katelijne, wat het doel is van uw bezoek?’
‘Ik kwam om een onderhoud te vragen met de koning, Heer Arundel,’ zei Katelijne. ‘Ik werd op een missie naar de koning gezonden door de stad Gent. De schepenen en de hoofdmannen van de stad zonden me, en natuurlijk ook mijn echtgenoot, Jacob van Artevelde. Ik kom met vertegenwoordigers van de Vlaamse steden, van wie nog enkelen later zullen aankomen. We zouden graag verschillende onderwerpen willen bespreken met de koning, onderwerpen van ons bondgenootschap, natuurlijk. De hoogwaardigheidsbekleders van onze steden hebben me gevraagd te informeren naar de gezondheid van zijne hoogheid en naar hoe zijn zaken en belangen vorderen.’

Arundel keek verbaasd op, hield een stilte aan, dacht na, en riep dan uit, ‘geachte mevrouw, u weet het dus echt niet? Het spijt me u te moeten aankondigen dat de koning zich helemaal niet te Westminster bevindt! Ik vrees dat hij zelfs niet in Engeland, Wales of Schotland is! De koning voert een oorlog in Bretagne, op het vasteland!’

Kateljne liet van verrassing de vork met veel gekletter in haar schotel vallen. De wachters aan de poort hadden dus niet gelogen! Edward was niet in zijn paleis, en zelfs niet in Engeland! Wat moest ze nu doen? Moest ze terugkeren naar Gent? Neen, een nederlaag kon ze niet aanvaarden.

‘Ik moet met de koning spreken,’ drong Katelijne aan. ‘Als de koning in Bretagne is, dan moet ik naar Bretagne gaan!’

De mannen van Brugge en Ieper keken haar verbaasd aan. Ze hadden verwacht dat Katelijne nu naar Gent zou terugkeren. Jan de Coster verbleekte tegenover haar. Een nieuwe, langere zeereis in het vooruitzicht! De afgezanten van Brugge en Ieper verbleekten. Hoe koppig kon deze vrouw zijn!

‘Wel, wel, wel,’ gaf Arundel als commentaar, ‘mijn beste Vrouwe Katelijne, geeft u zich er rekenschap van dat u dan een nieuwe, zeer vermoeiende zeereis zou moeten doorstaan, over de Noordzee en in de Keltische Zee? U zou moeten reizen in een land dat in oorlog is, recht in een wrede, gevaarlijke oorlog! Er wordt hevig gevochten in Bretagne!’

‘Natuurlijk, natuurlijk realiseer ik me dat allemaal, Ser Arundel,’ antwoordde Katelijne zenuwachtig, bijna schreeuwend met hoge stem. ‘Maar ik moet de koning zien! Begrijpt u dat niet? Ik moet de koning spreken! Hoe kan ik het best zijne hoogheid bereiken, Heer Arundel?’ Earl Richard Arundel wierp zijn servet neer. Hij pikte een morzel haan op die gekookt was in sterke rode wijn, liet het vet afdruipe, wou het in zijn mond tussen zijn tanden duwen, maar liet het dan in zijn schotel vallen.

‘Bent u vastberaden, mevrouw?’ vroeg hij.

‘Inderdaad! Ik moet een zending vervullen, Heer Arundel, een belangrijke zending!’

‘Binnen de twee dagen,’ probeerde Arundel, ‘moet ik zelf ook naar Bretagne vertrekken. Ik moet naar Guyenne gaan, in het zuiden, en het is mijn bedoeling om van Londen over het land naar Southampton te rijden. Ik houd niet van zeereizen die zeer lang duren, weet u! Ik plan aan boord van een schip te gaan in Southampton, een schip dat naar Brest in Bretagne zeilt.’

Onze wegen moeten zich daar scheiden, te Brest, mevrouw, want ik moet nog verder zuidwaarts dan Brest, de kust volgen in een ander schip tot Bordeaux. Ik kan u echter als escorte dienen tot in Brest. Van daar kunt u de Vrouwe Johanna van Montfort vinden in haar kasteel van Hennebont. Zij zal u beschermen op uw reis naar het binnenland.'

'Johanna van Montfort is een zuster van de graaf van Vlaanderen, van Lodewijk van Nevers,' fluisterde Katelijne.

Arundel begreep direct waarom Katelijne van Artevelde ervan terugschrok om de hulp in te roepen van een dochter van de graven van Vlaanderen. Hij was in het graafschap geweest, was op de hoogte van de problemen in het land.

'Dat is zo, inderdaad,' antwoordde hij, 'maar de gravin is een Montfort nu. Haar echtgenoot, zij en haar zoon, zijn bondgenoten van Engeland. Ze vecht voor het hertogdom tegen Karel van Blois en tegen Filips van Valois. Ik kan u een brief meegeven, geschreven in mijn hand, natuurlijk, om onze steun te verklaren en om haar vriendelijk te vragen haar hulp te geven tijdens uw reis. Geloof me vrij, ze zal niet weigeren! We zijn bezig haar hertogdom weer te veroveren uit de hebzuchtige handen van Frankrijk! Doen de Vlaamse steden niet hetzelfde?' Katelijne maakte niet erg overtuigde ogen. Arundel legde haar dan uit wat er allemaal voorgevallen was in Bretagne, en waarom Koning Edward daar oorlog voerde.

'De koning moet nu Rennes heroverd hebben, voor zover ik weet,' vervolgde Arundel, en ook een aantal kastelen op de weg naar Nantes. Hij moet Vannes of Nantes op dit ogenblik aan het belegeren zijn. Die steden liggen ver in het binnenland. Ik kan u daar niet naartoe brengen, vanuit Brest. Johanna van Montfort is daarom onontbeerlijk voor u, want u zult gidsen en een grotere escorte nodig hebben.'

Katelijne wuifde de verontschuldigheden van Graaf Richard weg. Ze was al zeer dankbaar dat hij haar naar Southampton wou meenemen en aan boord van een schip brengen.

De Gentenaars genoten enkele dagen van hun aangenaam verblijf in het paleis van Westminster, de residentie van de koning te Londen. Earl Richard van Arundel gebruikte die dagen om zijn zaken in orde te brengen in Londen. Twintig sterke, ervaren, door de strijd geharde veteranen van vele schermutselingen vormden dan een bijkomende escorte. Met hen samen reed Katelijne met Arundel en de Vlaamse vertegenwoordigers uit Londen.

Arundel nam resoluut de richting van Southampton. Hij was de perfecte gastheer geweest in Westminster, in de afwezigheid van de kertog van Cornwall. Steeds optimistisch, voorkomend, hulpvaardig en hoofs, bleef hij ook de perfecte gids voor Katelijne en Jan op de wegen naar Southampton. Hij ontweek een gesprek nooit, en stelde ook duizend vragen aan Katelijne.

Eén vraag kwam dikwijls terug, 'hoe verliep uw zeereis van Sluis naar Gravesend?'

Katelijne antwoorde steeds met, 'prachtig! Dat was mijn derde zeereis, en ik hield van de rust van de zee! Ik hield er ook van gewiegd te worden door de zachte golven, door de beweging van het schip, de verfrissende bries in mijn haar te voelen. Ik hield van de geuren van de zee! Wat een behaaglijke indruk en belevenis is het om door de wind gedragen te worden zoals een lichte veder op het water! De strakke wind in een bol zeil is een blijdschap voor de zinnen! Ons schip heette de *Zephyr*, weet u, Heer Arundel! Ik heb wel van de zeeziekte gehoord, maar ik lijk er ongevoelig voor te zijn! Ik weet niet wat het is!'

Arundel keek met een misselijk gezicht vol walging naar Katelijne.

Hij gromde dan tussen zijn knarsende tanden, 'ik haat zelfs de verdomde gedachte alleen al om op het water te zitten! Het is gewoon niet natuurlijk voor een mens,' en dan zou hij niets meer vragen, en snel wegrijden, al snuivend met zijn neus.

Katelijne glimlachte, want Graaf Richard liet haar nadien even met rust.

Na drie dagen van vermoeiend rijden kwam de groep van Katelijne de Coster en Richard FitzAlan graaf van Arundel aan in de grote haven van Southampton. De rentmeesters van de Graaf zochten een herberg, dan het schip, en ze vonden de *Hastings Hermes*. Haar Meester Julian Brighton bleek zeer bereid om de groep mannen aan boord te nemen. Wanneer hij echter Katelijne zag, beklaagde Julian Brighton zich over de vrouw van wie hij dacht dat ze de minnares van Arundel was. Hij wou ook slechts een paar paarden meenemen. Katelijne moest haar wagen te Southampton laten, maar haar koffers werden aan boord genomen. Katelijne gaf daar niet veel om. Ze verkocht haar wagen in de haven en zou een nieuwe kopen in Brest. Er werd beslist slechts enkele paarden van Katelijne op het schip te nemen. Arundel zou andere paarden vinden te Bordeaux.

De *Hermes* verliet de haven bijna dadelijk in zeer mooi weer, met als doelhaven Brest. Meester Julian nam geen andere lading mee. Hij zou naar Southampton terugkeren, beladen met wijn uit de Gironde streek.

Graaf Richard kon zich min of meer troosten met het mooi weer dat onverwacht kalm bleef voor de tijd van het jaar. Er viel een lichte regen nadat het schip de haven uitvoer, die de golven rustig hield. Iedereen aan boord kreeg dan wel last van de koude en de vochtigheid, maar zelfs Arundel en Jan de Coster leken te genieten van de frisse lucht en de zeer zachte bewegingen van de kogge onder hun voeten. De wind bleef licht, blies uit het noordoosten, vanuit de gepaste richting om hen een aangename en snelle tocht naar Brest te garanderen. Na een dag van fijn varen, werd Graaf Richard echter al zo ziek als een man maar kon ziek worden, zo ziek als een zondaar in de hel. Met hem begonnen de meeste mannen van de Engelse en de Vlaamse escorte te lijden. Katelijne echter, omwikkeld zich in een zware, met bont afgelijnde wollen mantel, wandelde en danste op en neer op het dek, klom parmantig naar het voorkasteel, rekte haar nek en haar hoofd in de wind.

Meester Julian kwam naast haar staan. Hij ook leunde op de reling, hij ook tuurde in de verte. ‘Had iemand me dit verteld, dan zou ik het niet geloofd hebben,’ begon Julian. ‘Mevrouw heeft inderdaad zeebenen! Bent u zeker dat u geen zeemannen onder uw voorvaders telde? De rest van uw metgezellen zijn zo ziek als honden, maar u danst over het dek zoals een meeuw in de lucht glijdt! De zee is uw element, lijkt me, mevrouw!’

Kateljine glimlachte en dankte voor het compliment.

‘De zee ligt vredevol en kalm,’ antwoordde Katelijne lachend, haar neus rood in de wind, ‘maar toch lijkt u bezorgd, Meester Julian!’

‘Een zeeman die niet steeds bezorgd is, is geen goede zeeman,’ gaf Julian haar terug. ‘Nog niet hier, mevrouw, maar slechts een beetje verder, bevinden zich de meest verraderlijke wateren die God op aarde geschapen heeft. In zijn grote wijsheid schiep hij die wateren om nederigheid te leren aan al de zeemannen, loodsen en kapiteins. Geen meester en loods die ooit in deze wateren gezeild heeft is nog een arrogant man! We zeilen naar wateren van huilende stormen, van stromingen en tegenstromingen die de golven kunnen opzwieren tot hoger dan honderd voet! Zes keer op tien gebeurt er daar niets, en je dankt God dat je Brest ongedeerd bereikt hebt, maar vier keer op tien moet je aan God bidden en danken dat hij ten minste je ziel gered heeft!’

‘Waar bevinden we ons dan?’ vroeg Katelijne geïnteresseerd, want ze zag slechts water aan de vier zijden van de *Hermes*. ‘Is het zo moeilijk om de haven van Brest in te zeilen?’

‘We moeten nu iets ten noorden van Le Tonquet in Bretagne varen,’ informeerde Julian aan Katelijne. ‘In de nacht konden we de vuurtoren van de kaap opgemerkt hebben. We zijn een beetje verder in de open zee dan ik had gewild, omdat we nu steeds een lichte oostelijke wind

dichter bij de kust voelen. Ik zal ons binnenkort dichter bij de kust bevelen. Voor wat betreft het binnenzeilen in de haven van Brest, wel, niets is eenvoudiger dan dat! Brest is een uitstekende haven aan het einde van de Keltische Zee, eigenlijk heel wat het land in, zeer goed beschermd tegen alle winden, stormen en hoge golven. Het weer vóór Brest kan echter zeer ruw zijn, ruw in wind en in stroming, maar ik kan de Keltische Zee binnenzeilen met mijn ogen gesloten.

Wat veel erger is, is wat op ons kan liggen wachten vóór de landtong van Saint-Mathieu, en daar moeten wij ook voorbij. Daar ligt een reeks eilanden in onze weg, het eiland Molène in het westen, de eilanden Christians en Trielen ten zuidoosten van Molène, twee meer eilanden die Ouéménès genoemd worden iets meer ten oosten, daarna de eilanden van Litrin, Petit Litrin en Morgol, dicht naast elkaar, en ten zuiden het grootste eiland, Béringuet.

Die eilanden zijn gemakkelijk te ontwijken, hoewel stromingen en verwarde geesten de nietsvermoedende zeilers er naartoe trekken. Verspreid tussen die eilanden liggen nog vele hoge rotsen te wachten, sommige klein en andere reusachtig, waarvan sommige hun top boven het water tonen, maar veel meer zich verborgen houden net onder de zeespiegel, vooral bij hoogtij, en alle dodelijk voor een schip. Wanneer de winden en de stromingen je naar die plaatsen werpen, dan kun je niet veel meer doen dan bidden! Je bidt heel hard! Als je geluk weggeblazen wordt op één van die drakentanden, dan keer je niet meer weer, want je ligt vast en je wordt verpletterd in de golven. Je ziet dan je Schepper!

‘Ik heb er goed vertrouwen in dat u ons veilig en gezond door die eilanden heen kunt loodsen, Meester Julian,’ glimlachte Katelijne.

‘Met Gods wil, met Gods wil, mevrouw,’ grijnsde Meester Julian. ‘Ik kan ons wel langs die eilanden brengen in het volle licht van de dag, in een rustige dag en in stormen die niet te geweldig waaien. In ander weer, beslist God alleen! Ik wacht op de dageraad om ons voorbij Saint-Mathieu te doen zeilen naar het land van Bretagne. We kunnen dan langs de kust zeilen, de eilanden ontwijken, en de baai van Brest in varen.’

Meester Julian verliet Katelijne, ging op het dek aan touwen en hout trekken, maar hij keerde later terug naar het voorkasteel, waar Katelijne nog steeds op en neer wandelde. Hij keek naar de hemel.

‘Is alles in orde?’ vroeg Katelijne hem.

‘Ik weet het niet,’ fluisterde Julian. ‘De wind blaast nu al bijna sinds een volledige week uit het noordoosten, en dat was zeer goed voor ons. We hebben heel wat afstand snel afgelegd. Elke zeeman zal u vertellen dat hij de westenwinden en de noordwestenwinden het meest vreest hier, maar kijk eens in de verte, juist boven de horizon. Ziet u die donkere wolken? Die zijn somber, zwaar, onheilspellend, zwanger met veel regen en wervelende windvlagen. Wanneer dat soort van wolken ons inhaalt, dicht bij de eilanden, dan weet God alleen wat er verder gebeurt. De wind kan ons te midden van de eilanden werpen, en eens we daar in terecht komen, dan zullen de eilanden ons in hun omhelzing houden. Als dan, juist op dat ogenblik, de wreedste noordwestenwinden aankomen en botsen met de huidige wind, dan doen die een schip draaien en draaien als een tol, en kunnen ze onze kogge verpletteren. Dan zou zelfs u moeten beginnen te bidden, mevrouw!’

Kateljine glimlachte. Ze veronderstelde dat Meester Julian nog steeds probeerde haar vrees aan te jagen, zoals ook Meester Willem geprobeerd had. Ze keek naar het dek vanaf het voorkasteel en zag twee mannen van haar escorte van de ene reling naar de andere rennen, hun lichamen over de reling hangen en de inhoud van hun ingewanden uitspuwen. Enkele mannen van de escorte van Arundel deden zoals zij.

‘Er zijn zee-Engelsen en land-Engelsen’ merkte Katelijne op, grijnzend, wijzend naar de zieke mannen.

‘Zoals er zee-Vlamingen en land-Vlamingen zijn,’ antwoordde Meester Julian droogjes.

Hij keek weg van de mannen, terug naar de zee.

Katelijne had slechts Frans gesproken op het schip en aan geen zeeman verteld wie ze was, maar de schipper had haar escorte gehoord en juist gegist met waar ze vandaan kwam. Het deerde haar niet meer.

‘En de Vlaamse vrouwen behoren blijkbaar tot de zee-Vlamingen,’ voegde Julian nog toe, nu luid lachend.

De *Hastings Hermes* wierp het anker uit in het zicht van Le Tonquet om de nacht door te brengen. Julian durfde niet tussen de kust en de eilanden in de duisternis zeilen.

Tijdens de nacht begonnen de winden harder te huilen, hoewel nog steeds uit het oosten. De bewegingen van het schip werden harder. De *Hermes* werd aan de boeg hoog op gegooid en sloeg dan laag onder de golven. Ze was echter een stoere boot. Haar planken kraakten, maar begaven niet. Ze verschoven maar hielden de boot zonder water in het ruim binnen te laten. De mannen konden niet slapen. Ze werden nog meer ziek dan voorheen, vreesden telkens de boeg de lucht in schoot dat er iets rampzalig zou gebeuren, maar de boot dook weer recht elke maal.

Richard Arundel kroop op handen en voeten over het dek. Hij zocht het midden van het schip op, hopend daar wat minder hevig rollen en stoten te vinden, maar wat hij ook deed verminderde zijn ziekte niet. Elke beweging van de vloer onder zijn voeten was hem een marteling. Totaal uitgeput bond hij ten slotte touwen rond zijn lichaam en bond zichzelf aan de mast. Hij viel in een slechte slaap van zuivere vermoeidheid. In de morgen bleef hij ziek. Hij werd de zee maar niet gewoon. Hij trok de touwen los, liep naar de reling van het schip, naar de plaats waar hij zijn maag kon ledigen. Hij voelde zich ellendig. Een beetje verder stonden de paarden, zo ellendig als hij, te hinniken en te slaan met de hoeven. Aan de andere zijde van het schip hingen de mannen van de Engelse en Vlaamse wacht, solidair ziek aan de reling. Jan de Coster stond naast Arundel, even ziek, maar kon hem niet troosten.

Bij dageraad huilde de wind verschrikkelijk rond de *Hermes*. De wind omwikkelde het schip met wilde stoten waarvan de kracht door iedereen in de buik gevoeld werd, en die de balken en planken deed kraken. De golven van de zee sloegen hoger. Ze beukten tegen het schip. De golven vlogen nog niet zo hoog dat Katelijne er schrik zou van kunnen krijgen, maar ze kwam onder de indruk en werd ongerust. Zij bleef nu ook aan dek eerder dan op één van de kastelen, die soms bijna loodrecht boven haar stonden. Ze hield haar vertrouwen in het oud schip en in de zeelui. Ze zag Meester Julian de trappen opkruipen naar het voorkasteel. Ze volgde hem, zich afvragend hoe iemand daar nog kon recht staan. Toch leek Julian blij om met iemand te kunnen praten.

‘We moeten het anker heffen,’ legde hij aan Katelijne uit. ‘We kunnen in dit weer niet langer aan het anker houden. We moeten verder zeilen. Voelt u zich nog steeds goed? Merkwaardig is dat!’

Julian wachtte niet op een antwoord. Hij tuurde in de verte. De zon kwam op. Het was zonsopgang, maar hij zag geen zon. Hij bemerkte slechts een vaag licht boven de horizon. Katelijne dacht zelfs dat er minder licht was dan een uur geleden. Zij ook keek vooruit, bemerkte hoe inde richting van de kust de hemel nog donkerder was. Julian keek ook over zijn schouder naar achter zich. Wanneer Katelijne met haar ogen die blik volgde, zag ze dat de hemel nog veel donkerder was in het westen dan in het oosten. Zware, zeer zwarte wolken hingen boven hen, daar, een enorm zwart tapijt van water.

‘Wat is dat?’ vroeg Katelijne en ze wees naar die hemel.

‘Begin te bidden,’ antwoordde Julian.

De *Hastings Hermes* werd gevat tussen twee stormen die samensloegen op haar romp, haar balken en haar zeil. Het schip werd plots rondgezwierd, gedraaid en opnieuw gedraaid. Het zeil brak open op twee plaatsen. Het schip werd de hoogte in geworpen tot twee maal haar diepgang en werd dan weer neergeworpen met buitengewone kracht. Dit was slechts de eerste van een reeks slingeringen op het water dat haar ook zijwaarts sloeg, met hoge boeg, om het schip weer te doen neervallen in de afgrond tussen de golven. Windstoten en waterkolommen van woedende golven vlogen over het voorkasteel. De boeg van de kogge dook echter steeds weer uit de zee op. Katelijne hield zich vast aan de balken en de zijde van de reling, haar armen in een gat van die reling. Water sloeg verschrikkelijk over haar heen zodat ze soms niets anders meer zag dan de vlagen van de golven. Ze was doordrenkt met zeewater. Ze kon niet meer recht staan. Ze knielde met één knie op de vloer van het kasteel. Water vloeiende rond haar. Onder haar, zeer diep, zag ze twee paarden over de reling verdwijnen en twee meer paarden werden tegen het voorkasteel gesmeten zodat planken en beschotten in splinters vernield werden onder hun gewicht. De paarden moesten gewond zijn. Ze vielen op het dek, hinnikten onheilspellend en sloegen met hun scherpe hoeven rond Arundel. Een wachter werd gedood met vermorzelde schedel. Niemand durfde nader te komen aan de dieren, want ze sloegen verder uit met hun hoeven.

Niet alleen rees de kogge telkens hoog en viel dan laag en schuin in de golven. Ze rolde ook gevaarlijk zijdelings, en kreeg veel water binnen rechts. De romp zwaaide daarna echter weer naar de andere zijde, en de *Hermes* viel zwaar naar beneden achter een nieuwe, torenhoge golf. Ze trok zich weer recht in de kokende zee. De loods op het achterkasteel beheerste de *Hermes* niet meer. Niet het roer maar de natuurlijke elementen hadden nu het bevel over haar bewegingen. Zij deden met het schip wat ze wilden. De *Hermes* werd onvermijdelijk naar het oosten geworpen, bemerkte Katelijne. De loods had het schip in die richting moeten sturen, want anders zou de kogge onder de golven moeten verdwijnen.

De *Hermes* bleef nog steeds op de golven rijden, omhoog en omlaag, recht in de golven, op en neer, op en neer. De golven sloegen wild over haar heen en vielen in wit schuim op het dek, haar planken en balken krakend in doodsangst, maar de moedige boot bleef boven en uit de golfstoten drijven. De *Hermes* zeilde in de duisternis, hoewel het zeil zelf aan flarden was gescheurd. De regen kletste neer. Katelijne voelde zich doordrenkt met water zoals ze nog nooit in haar leven nat was geweest, zowel met zoet water als met zeewater. Wanneer het boegkasteel rees, kon ze niet verder dan enkele voeten lengte van het schip zien.

Meester Julian stond nog steeds op zijn benen, recht, tegen de reling. Van daar riep hij bevelen naar achter zich, naar de loods die het roer hield, maar die dat nog nauwelijks met beide handen kon vasthouden, laat staan het schip doen bewegen zoals hij het wenste. De beproeving duurde en duurde. Katelijne kon zelfs in de regen en de duisternis het ander einde van de *Hermes* niet meer zien. De mist hing over de boot en de rollende golven braken gedurig in witte schuim over het dek.

De storm duurde zo meer dan twee uur voort tot de wind, de regen en de golven voldoende zwaar in de *Hermes* hadden gebeukt. Het vaartuig was al die tijd het speelding van de elementen geweest, maar nu begon de wind te waaien met wat minder en constante kracht, en de golven vlogen iets minder hoog.

De loods schreeuwde iets naar zijn meester, ‘Ledenez!’

Julian schreeuwde terug, ‘Petit Litrin!’ en dan hoorde Katelijne een verschrikkelijk gekraak, een schrapend geluid dat slechts enkele ogenblikken duurde. In de harde schok die volgde werd iedereen die op het dek stond naar de houten vloer gesmeten. De loods hield het roer vast, maar het schip antwoordde niet meer. Meester Julian moest de voorreling loslaten. Hij

rolde naar de achterzijde van het kasteel, kon nog net de reling grijpen van de trappen naar het dek, en vond dan weer houvast voor zijn voeten.

‘We zijn op een rots geslagen, Jezus, Marie en alle Heiligen,’ riep Julian, vervuld van de gruwel, maar er was niets dat hij nog kon doen om zijn kogge en zijn bemanning te redden.

Het schip bewoog op en neer, langzamer, veel minder dan enkele ogenblikken geleden, maar meer water vloog op dek en naar het ruim. De storm nam af in kracht.

‘God, oh God,’ hoorde Katelijne Meester Julian nu bidden, ‘ik hoop dat we wat respijt krijgen om de schade in het ruim te gaan bekijken. God, alstublieft, houd ons vlottend!’

God verleende inderdaad wat tijd aan de bemanning, maar liet niet langer de *Hermes* nog vlotten. Het schip was in de lucht geworpen om zich op een reeks van scherpe rotsen te spietsen, net onder de waterlijn. Telkens nieuwe golven over het schip heen sloegen bewoog ze een paar voet opwaarts. Ze bleef echter vast zitten op de rotsen. Telkens weer braken meer planken in haar bodem. Ze nam water beneden en water boven.

De *Hermes* zat vast, en de wind en de zee konden haar nu op hun gemak stuk breken. Hoe lang zou de kogge het uithouden? Het enig geluk van de *Hermes* was dat de storm over haar heen geraasd was, de regen hield op en hoewel de wind hard bleef waaien, daalde het gehuil enkele toonaarden. Het zwaarste van de storm leek voorbij te zijn. De storm was over hen heen geblazen, de elementen tevreden met hun vernietigingswerk. De hemel lichtte wat op en Katelijne kon honderden voet verder weg de contouren zien van een zeer groen eiland, rotsachtig maar volgroeid met struiken, een groot eiland, dat uit het water rees. Was dat Ledenez of Petit Litrin?

‘Petit Litrin,’ wees Meester Julian Katelijne aan. ‘Als de storm volledig over waait, dan kunnen we misschien nog net tot daar geraken. We zullen zinken, maar hopelijk net aan het strand. God helpe ons.’

Wat Julian niet zei was dat de wind hier nu uit het westen blies. Er was geen enkele wijze waarop de *Hermes* de wind kon gebruiken om aan land te geraken, als ze zich al van de scherpe rotsen bij hoogtij kon verlossen. Het zeil was weg. Hoe lang kon ze nog vlotten, haar buik open gesneden onder het dek, zonder te zinken en iedereen in haar naar beneden, tot op de bodem van de zee te trekken? De hemel klaarde echter op. Katelijne vond nieuwe hoop.

‘Hello, daar, *Hermes*! Wat gebeurde er?’

Katelijne voelde een tweede botsing. Ze zag een grote kogge uit het niets verschijnen en tot tegen de *Hermes* varen. Het schip schraapte langs de *Hermes*. Een man stond op het torenhoge voorkasteel van dat schip te roepen zoals een bezetene.

‘Meester Andrew Talbot hier,’ riep de zeeman, zijn handen aan de mond om zijn stem verder te doen reiken in de wind. Talbot plaatste dan zijn handen weer op zijn reling en liet zijn lichaam mee bewegen met de golven en de wind.

‘We zitten vast op een rots,’ riep Meester Julian met de wind mee. ‘Kunt u ons aan boord nemen?’

‘U bent welkom aan boord van mijn schip,’ riep Talbot terug. ‘Kom maar naar hier! Hoe sneller, hoe beter! Ik kan mijn schip niet heel lang tegen dat van u laten slaan!’

De wind verminderde wel in kracht, maar de golven woelden nog hoog.

‘Blijf waar u bent,’ schreeuwde Julian naar Katelijne en naar zijn loods.

Meester Julian liep de trappen af naar zijn dek, en werd daarbij nog steeds van de ene zijde naar de andere gezwierd. Hij begon te vloeken naar zijn bemanning, en toonde hen hoe aan boord van de andere kogge te klimmen. De reling van dat schip stond drie voet hoger dan de reling van de *Hermes*, maar de mannen begonnen zich in het ander schip te gooien. Ze plaatsten een brede ladder tegen de andere kogge.

Richard Arundel schoot dan in actie. Hij was nog steeds ziek, maar hij was zijn verstand nog niet kwijt. Hij liep eerst naar het ruim, en kwam enkele ogenblikken later terug aan dek, twee koffers achter zich sleurend, die hij naar de reling trok. Katelijne herkende zijn en haar geldkoffers. Arundel wierp de koffers met de hulp van Jan de Coster naar het dek van het schip. Hij liep opnieuw het ruim in, keek op en grijsde naar Katelijne. Hij kwam naar boven met nog twee koffers. Hij wierp die eveneens aan boord van de andere kogge. Twee van zijn mannen zagen wat hij aan het doen was. Ze begonnen hun graaf te helpen tot al de eigendommen in de koffers van de graaf en de Vlaamse afvaardiging gered waren. De wachters sprongen dan allen naar het schip van Talbot, en ook de bemanning. Arundel, de loods en Meester Julian waren de laatsten om aan boord van de *Hermes* te blijven.

De *Hastings Hermes* had zich recht getrokken. Katelijne de Coster wist dat zij ook van het voorkasteel af moest, de trappen af, of ze zou verloren zijn. De loods kwam haar halen, en met de hulp van die man gleeed ze naar het dek, meer vallend dan mooi de trappen af tredend. Arundel ving haar op. Haar natte haren kleefden lang langs haar gezicht.

‘Het spijt me werkelijk, mevrouw,’ zei Arundel.

Hij en een zeeman namen Katelijne beet, benen eerst, en hieven haar weinig gracieus maar efficiënt over de reling, waar sterke armen haar aan dek van het andere schip plaatsten.

Katelijne zag dat Meester Talbot zijn commandopost niet had verlaten.

De dienaars, strijders, de bemanning, de gedelegeerden van de Vlaamse steden, de Engelse en Vlaamse wachters, Arundel en Jan de Coster, ziek, nat, uitgeput, vervuld met afschuw, in schok, trillend en toch brede gebaren makend, geraakten allen in het andere schip. Ze gingen liggen op het dek. De koffers van Arundel en Katelijne stonden in wanorde op het dek. Ook Meester Julian had nog een paar koffers over de reling gegooid. Hij sprong als laatste aan boord.

‘Plaats die koffers in het ruim,’ beval Meester Talbot, ‘we verlaten de *Hermes*!’

De bemanning van de Talbot verwijderde de haken die ze in de *Hermes* hadden geworpen om de twee schepen aan elkaar te binden. De zee tussen de schepen werd snel breder.

‘De paarden!’ riep Katelijne wanhopig.

‘Onmogelijk!’ antwoordde Arundel. Hij viel weer op handen en voeten op het dek. ‘Het was onmogelijk om hen te redden!’

‘Op naar Brest!’ riep Meester Talbot naar zijn loods.

De wind begon te vallen.

De *Scarlet Rose*, de *Scharlaken Roos*, was de kogge van Meester Talbot. Ze had in de omgeving van de *Hermes* gezeild, evenzeer het slachtoffer en de speelbal geworden van de wind en de golven. Ze had geprobeerd te vermijden tegen de *Hermes* te bonken, maar Talbot had dan gezien hoe de *Hermes* zich vast spietste op de rotsen van Petit Litrin. Hij had wel enkele ogenblikken gearzeld, maar dan resoluut besloten de bemanning van de *Hermes* te redden.

Twee uur later stond Katelijne de Coster aan de reling van de *Roos*, gekleed in min of meer droge kleren, de haren los hangend, overvloedig en lang, hangend tot op haar schouders. Ze bestudeerde de lijnen van de stad Brest die uit de mist opdoken op de namiddag na de storm. De zee bleef wild kolken, maar Katelijne voelde dat de baai hen beschermde. Ze stond weer op het voorkasteel van de *Roos*.

Meester Julian stond naast haar, somber vóór zich uit starend.

Katelijne zei, ‘het spijt me dat u uw schip verloren hebt, Meester Julian. Uw bemanning en wij zijn gered. Is dat niet het belangrijkste na een dergelijke storm?’

‘Het spijt mij ook,’ knikte Julian. ‘Ze was een goed schip, mijn *Hermes*! Ik zal een nieuw laten bouwen! Ik ben nog eigenaar van twee andere koggen, weet u! Ik heb gespaard. Ik ben

al blij nog in leven te zijn. Dit was één van de zwaarste stormen waar ik al in gezeild heb, mevrouw. Zoals ik u zei, deze wateren maken een zeeman nederig. Ik zal hier echter terugkomen!’

‘Ik verloor al twee schepen in stormen zoals die,’ troostte Meester Talbot, die naderbij geschoven was. ‘Vijf reizen heen en weer tussen Engeland en Guyenne kopen je een nieuw schip! Ik heb medelijden met de meester die slechts één schip heeft en dat in de golven ziet verdwijnen. Jij, Julian, zult wel overleven!’

‘Bij God, dat zal ik,’ beurde Julian op.

‘Een mooie vrouw bent u,’ waardeerde Talbot Katelijne. ‘Ik zag u! Ik heb nog nooit een vrouw ontmoet die de zee zoals u wou temmen, staand op het voorkasteel van de *Hastings Hermes* om de golven te bezweren. Bent u misschien een meermin? Wel, ik heb ooit Jeanne de Belleville ontmoet, en zij was een even dappere vrouw als ik vermoed dat u bent. Zij ook was een temmer van de zeeën! De eerste en enige vrouwelijke kaper die ik ooit zag! Een wrede vrouw! Knap ook was zij!’

Julian bevestigde dat. ‘Mooie vrouw, Jeanne, de beste loods van Bretagne!’

Kateljne kon niet meer vragen wie Jeanne de Belleville was en wat zij gedaan had om het respect van de twee meesters te winnen. Ze was te zeer uitgeput. Richard Arundel zat een beetje verder op het dek, zieker dan ooit, rug aan rug met Jan de Coster. Katelijne had medelijden met hen.

‘Mag ik vragen waar u onderdak wilt zoeken in Brest, mevrouw?’ vroeg Talbot.

Kateljne glimlachte. Als ze in Brest gebleven was, dan had ze een bezoek mogen verwachten van Andrew Talbot! Ze voelde zich gevlend.

‘Ik moet een zending vervullen naar Koning Edward van Engeland,’ antwoordde Katelijne. ‘Ik wil niet in Brest blijven. Ik hoorde dat de koning te Vannes was. Hoe geraak ik daar?’

Talbot en Julian wisselden een veelbetekenende blik uit.

‘De koning legt thans inderdaad een belegering aan Vannes,’ wist Talbot. ‘Hoe geraakt u best naar Vannes? Laat me even nadenken.’

‘Ik zou ook naar het kasteel van Hennebont willen om met de hertogin van Montfort te praten.’

Andrew keek weer met belangstelling Katelijne aan.

Hij zei, ‘zij is een Vlaamse vrouw ook, nietwaar, die Vrouwe Montfort. Wel, als ik u was, dan zou ik naar Landerneau rijden, vandaar naar Pleyben, naar Gourin, Rosparden, Quimperlé, en Hennebont ligt daar niet ver vandaan. Het is echter veel sneller om naar Vannes te komen door een schip te nemen naar Auray! Vannes ligt dicht bij Auray. De wegen zijn niet veilig in Bretagne. De weg over zee is sneller en veiliger.’

‘Ik heb een tijdje voldoende van schepen gezien,’ kon Katelijne grijnzen. ‘Veiliger? Sneller? Ik zal wel over het land reizen, dank u. Kunt u me misschien een tekening maken van wegen die leiden naar de dorpen of steden die u opnoemde?’

‘Natuurlijk,’ was Talbot bereid. ‘Ik zal een kaart van Bretagne ruw maar voldoende nauwkeurig kopiëren. Iedereen in Brest zal u naar Hennebont kunnen brengen, tegen een betaling, natuurlijk.’

‘Zeilt u naar Auray, Meester Talbot?’

‘Het spijt me heel erg, mevrouw, maar helaas niet! Ik heb een lading aan boord en moet die zo snel mogelijk verder naar het zuiden brengen. Ik vaar naar Bordeaux. Uw vriend, Ser Arundel, heeft al gevraagd me te vergezellen. Dat is een man die weet wat lijden is! Ik heb gehoord dat hij een befaamde strijder is te land, maar een zeeman is hij niet! Hij is echter wel een moedige duivel!’

Kateljne, Julian en Talbot konden nog lachen terwijl ze Arundel en Jan de Coster ellendig zoals steeds aan dek zagen staan.

Talbot had schade opgelopen aan zijn schip in de storm. Hij had een paar dagen nodig om de herstellingen uit te voeren.

Terwijl Katelijne de Coster naar Engeland en Bretagne voer, zette de zoon en erfgenaam van Koning Filips VI van Frankrijk, Hertog Jan van Normandië, een leger op mars naar Bretagne. Dat gebeurde al einde 1342. Hij bracht een Frans leger van ridders naar het hertogdom Bretagne, een leger dat tweemaal groter was dan de strijdkracht van Koning Edward. Koning Edward moest bijgevolg zijn campagne ter herovering van de streken van Bretagne die gekozen hadden voor Karel van Blois stoppen.

Hij pauzeerde omdat het winter was, maar vooral omdat ook Jan van Normandië stopte en de koude, vochtige Bretoense winter in zijn kamp doorbracht. Tijdens die winter was het zo slecht weer, dat de beide legers uiteindelijk ontmoedigd werden om verder te strijden. Koning Edward hield echter wel zijn belegering van Vannes aan.

De paus kwam in die periode weer tussen in het conflict van de twee koningen, zodat beide partijen overeen kwamen een wapenstilstand af te sluiten. Onderhandelingen begonnen daarvoor in Malestroit, een kleine stad van Bretagne, niet ver van Josselin, in het binnenland.

De wachters van het gezelschap van Katelijne hadden twee dagen nodig om ietwat te recupereren van wat ze doorstaan hadden op zee. Katelijne had nog voldoende florijnen over om nieuwe paarden en een nieuwe wagen te kopen. Drie dagen nadat ze aangekomen waren te Brest, reed haar kleine groep de stadspoorten uit. Katelijne droeg een ruwe schets mee van deze delen van Bretagne, gekregen van Meester Talbot. Ze vond een Bretoense man die naar het zuiden moest reizen en beloofde hen via de kortste weg naar Hennebont te brengen. Hij zou hen verlaten vóór ze het kasteel zouden bereiken. Hij zou hen toch tot zeer dicht in de omgeving brengen.

Drie dagen later hielden Katelijne en Jan de Coster hun paarden aan vóór het kasteel van Hennebont, een reusachtige, versterkte plaats, een dorp en een kasteel omringd met indrukwekkend hoge muren. Ze vroegen de hertogin van Montfort te spreken, voor Katelijne van Artevelde.

Johanna van Montfort, Jeanne voor de Fransen en Joanna voor de Engelsen, ontving hen in haar zaal. Ze was een sterke vrouw met een streng maar belangwekkend, hoekig gelaat, glinsterende blauwe ogen, een harde lach, een hese stem, niet zeer elegant in kleding en in woorden, maar warm van hart en snel in daden.

Johanna wou eerst weten waar de bezoekers vandaan kwamen. Slechts daarna vroeg ze wie haar genodigden waren. Ze bleef Frans spreken, zelfs nadat Katelijne haar verteld had dat ze uit Vlaanderen en Gent kwam. Wanneer Katelijne haar uitlegde hoe ze te Hennebont aangekomen was na een schipbreuk nabij Molène, begonnen de ogen van Johanna te sprankelen. Ze wou alles weten over dat avontuur.

Aan het einde zei Johanna, ‘Katelijne de Coster ben je dus! Ben jij de echtgenote van Jacob van Artevelde?’

‘Dat ben ik,’ bevestigde Katelijne fier, maar vrezend dat de hertogin van Bretagne haar daarna uit het kasteel zou wijzen.

Kateljne zei verder, ‘ik ben in Bretagne op een diplomatieke zending om Koning Edward van Engeland te spreken. Ik breng afgezanten van Gent, Brugge en Ieper met me mee. Ik kan u documenten tonen van Gent en van de graaf van Arundel als geloofsbrieven.’

‘En een vrouw leidt een zending over twee zeeën heen? Hebben de Vlamingen dan geen mannen met voldoende moed voor een dergelijke missie? U bent een vrouw naar mijn hart,

Vrouwe Katelijne! Ik zal u een escorte geven naar Koning Edward. U zult een sterkere escorte nodig hebben dan diegene die u nu hebt, want Franse strijders rijden nog steeds rond, tussen hier en Vannes. Kom, we zullen een maal opdienen. U moet hongerig zijn, en uw mannen nog meer.'

Johanna van Montfort gaf Katelijne vijf van haar beste sergeanten mee, uitstekende gidsen en verkenners voor de reis naar Vannes over Auray. De groep van Katelijne bestond daarmee uit meer dan een dozijn goedgewapende strijders, ruimschoots voldoende om de ronddwalende bandieten of groepjes Franse strijders op de weg te doen omkeren. Drie dagen later kwam Katelijne te Vannes aan.

Te Vannes vond Katelijne de Coster Jan Lenvall van Ieper terug. Hij was van Duinkerken naar Sandwich gezeild en had daar direct een ander schip voor Brest gevonden. Pieter Ternincmaker uit Brugge was naar Plymouth gezonden vanuit Londen. Hij ook zeilde nadien om te Brest aan land te gaan. De twee mannen kwamen na Katelijne te Vannes aan, maar slechts enkele dagen later. Zij waren van Brest naar Auray gevaren. Hun zeereizen waren minder avontuurlijk verlopen.

Kateljne vroeg onmiddellijk om de koning te zien. Zij en haar escorte werden naar een abdij gebracht waar de koning gewoonlijk verbleef tijdens zijn belegering van Vannes. Toen Katelijne in de abdij verscheen, was de koning de muren van Vannes aan het inspecteren. De rentmeesters van de koning wisten zeer goed wie Katelijne de Coster was. Ze zorgden voor mooi onderdak. De vertegenwoordigers van Vlaanderen ook kregen kamers in de abdij, in een andere vleugel. De wachters van de hertogin van Montfort keerden terug naar Hennebont. De Vlaamse wachters vonden onderdak in grote tenten buiten de gebouwen van de abdij.

Koning Edward kwam twee dagen later in de abdij aan. Hij zond direct een bode voor Katelijne, en enkel voor Katelijne. Hij ontving haar in zijn kamers, en wanneer Katelijne door de deur stapte, opende hij breed de armen.

Slechts op de vierde dag kon een officiële vergadering belegd worden tussen de afgezanten van Vlaanderen en Koning Edward. De spreekvoerder van de gedelegeerden was Jan de Coster. Hij legde uit dat de gezanten wilden weten wanneer de koning hoopte de beloofde sommen geld te betalen. Ze vertelden hoe de financiën van hun steden het jaar hadden afgesloten met belangrijke deficits.

De koning zuchtte. De mannen van Gent, Brugge en Ieper zeiden ook dat de Vlaamse steden weer een leger klaar hadden. Vlaanderen was gans bereid om Frankrijk binnen te vallen, liefst in Artois, met de hulp van de koning van Engeland. Edward had over die problemen al gesproken met Katelijne. Hij had met haar afgesproken wat en hoe hij kon antwoorden. Voor wat betreft zijn schulden, kondigde de koning aan dat hij ongeveer honderdveertig duizend pond zou doen betalen aan de steden. Hij had voldoende balen wol gevonden om naar Brugge te zenden om zijn schulden bij de handelaars van die stad en bij de Hanze van Londen te vereffenen, aan de gilde van de handelaars van Brugge. De gezichten van de afgezanten lichtten op.

Voor wat betreft de oorlog kondigde Koning Edward aan dat hij een wapenstilstand met Frankrijk onderhandelde, met de kardinaal-gezanten van de paus van Avignon als tussenpersoon. Die onderhandelingen waren aan de gang te Malestroit, hier, in Bretagne. Een wapenstilstand was in de maak te Malestroit, en die wapenstilstand zou verdere campagnes in Artois overbodig maken. De Vrouwe Katelijne zou dienst doen als de raadgever van de koning gedurende de volgende weken. Zij zou verzekeren dat de Vlamingen hun eisen aan de onderhandelingstafel konden brengen. De koning zei nog dat de afgezanten natuurlijk

Katelijne de Coster konden vergezellen tijdens de gesprekken te Malestroit, met de kardinalen spreken om hun argumenten te verduidelijken. De koning wou echter Katelijne de Coster houden als de woordvoerster voor de Vlaamse steden.

De volgende dag reeds, vergezelde Katelijne de koning van Engeland en een groep van paardrijders die naar Malestroit snelden. De Vlaamse gezanten volgden een dag later. Die gezanten zagen de koning zelden, maar Katelijne ontmoette Edward III elke dag in de volgende drie weken, totdat de Wapenstilstand van Malestroit ondertekend was. De finale overeenkomst tussen Frankrijk en Engeland, geen definitieve vrede doch een langdurige wapenstilstand, werd ondertekend in de aanwezigheid van de twee koningen op de negentiende januari van 1343 in de kapel van de Heilige Maria Magdalena van de stad. Katelijne de Coster was getuige van de ondertekening.

De twee koningen beloofden om afgevaardigden naar Avignon te zenden om daar een langdurige vrede voor het conflict te bespreken, en om ondertussen alle gevechten te beëindigen tot op de dag van Sint Michiel in 1346, tot in die maand van september. De wapenstilstand hield eveneens de stopzetting van de strijd in Schotland, Vlaanderen en Henegouwen in. Zelfs wanneer die landen besloten de wapenstilstand te breken en de oorlog te herbeginnen vóór de herfst van 1346, zou dit de wapenstilstand tussen de koningen niet automatisch beëindigen.

Katelijne de Coster moest terugkeren naar Vlaanderen. Koning Edward gaf haar de keuze om terug te keren per schip of over het land. Ze verkoos te rijden. Koning Edward gaf haar een bijkomende escorte van tien bewapende strijders en twintig bereden boogschutters, die haar moesten vergezellen tot aan de grenzen van de gebieden die hij onder zijn controle had. Katelijne kreeg brieven mee van Koning Edward en van Koning Filips van Valois, vrijgeleiden, om haar toe te laten in hun landen te reizen. Ze reed terug naar Vlaanderen in januari van 1343.

Koning Edward keerde terug naar Engeland in diezelfde maand van januari, maar hij liet sterke garnizoenen achter in de vestingen van Montfort onder het bevel van Sir Thomas Dagworth.

De beschuldiging door van Steenbeke

De Wapenstilstand van Malestroit van januari 1343 werd zoals het hoorde gerespecteerd door de koning van Frankrijk voor wat Vlaanderen betrof. Uiteindelijk was Vlaanderen het leengoed van zijn trouwe vazal Lodewijk van Nevers. De grens bleef dus rustig, de koning beval geen militaire acties meer tegen Vlaanderen. In het begin van februari van 1343 riepen daarom de Vlaamse steden ook de troepen terug die ze geplaatst hadden te Bergues, Cassel en Gravelines, ongeveer achtduizend mannen in totaal.

De Vlaamse ridders die verbannen waren deden ook geen nieuwe onlusten oplaaien tegen de politiek en het bewind van Jacob van Artevelde. Jacob moest slechts verzekeren dat ook de Leliaert ridders die in Vlaanderen gebleven waren geen belangrijke opstanden uitlokten. De schepenen en de hoofdmannen van de steden volgden dus nauwgezet de handelingen van die Leliaerts. Jacob van Artevelde organiseerde ook meer en betere spionnen in hun kringen in een netwerk van bezorgers van inlichtingen.

De Wapenstilstand van Malestroit had eens te meer bevestigd dat de mannen die naar Koning Filips gelopen waren in de oorlog tegen de Vlaamse steden verbannen bleven Hun goederen moesten verbeurd verklaard worden als ze toch naar Vlaanderen terugkeerden. De financiën van Gent verbeterden daarom zienderogen van de verkoop van dergelijke eigendommen, van mannen die ondanks alles naar Vlaanderen wilden terugkeren.

Graaf Lodewijk van Nevers had Vlaanderen verlaten aan het einde van 1342. Zijn negatieve invloed en de belangrijkheid van zijn intriges verminderden allengs, zodat een relatieve, ongemakkelijke maar effectieve rust zich inzette in Vlaanderen. De vrede bleef meer een ophouden van agressie tussen het graafschap en haar buurlanden dan een echte vrede. De productie, de nijverheid en de handel bereikten echter in die periode ongeziene hoogten.

Ser Jan van Steenbeke was het boegbeeld van een oud geslacht van poorters in Gent. Zijn familie nam sinds steeds deel aan het beheer van de stad als schepenen. Jan was zelf al schepen geweest van augustus 1338 tot augustus 1339, het jaar waarin Jacob van Artevelde aan de macht was gekomen. Jacob aanzag de man als één van zijn trouwste volgelingen. Ook in de volgende jaren had Jan van Steenbeke de stad en van Artevelde goed gediend. Jacob had hem voorgedragen als lid van de nieuw opgerichte Raad van Vlaanderen, die de regering van het graafschap door Graaf Lodewijk van Nevers moest vergezellen vanaf de herfst van 1339. In het jaar daarop werd Jan ook verkozen tot deken van de wevers. Wanneer Graaf Lodewijk van Nevers naar Vlaanderen was teruggekeerd na de ondertekening van de Wapenstilstand van Esplechin, had ook van Steenbeke verder onderhandeld met de graaf, samen met nog andere vertegenwoordigers van de stad. Dat was gebeurd in november van 1340. Van oktober 1340 tot augustus 1341 was Jan een ontvanger van de stad geweest, een functie die Jacob van Artevelde steeds als zeer belangrijk had beschouwd. Jan had enige verdienste in de verzoening en het behouden van de rust in de kleinere steden die in opstand traden tegen de privileges van de grotere steden. Tijdens die acties had hij steeds bewezen dat hij een trouwe dienaar kon zijn van het nieuw bewind in Gent dat in tegenover de graaf en de koning stond. Hij werd opnieuw aangeduid als ontvanger van Gent vanaf augustus 1342, een functie die hij normalerwijze zou behouden tot midden augustus van 1343.

In die periode van augustus 1342 tot december van dat jaar, was Graaf Lodewijk van Nevers voor een korte tijd teruggekeerd naar Vlaanderen om zich akkoord te verklaren met het bewind van de drie grootste steden, maar hij gaf er zich rekenschap van dat hij monddood werd gemaakt door de Raad van Vlaanderen. Zijn vleugels werden afgesneden door Jacob van Artevelde. De graaf had alle macht over zijn graafschap verloren. Hij moest akkoord gaan met wat de steden hem dicteerden en met het bewind van Jacob van Artevelde. Hij verliet Vlaanderen snel opnieuw.

In het begin van 1343 braken weer moeilijkheden uit in Aardenburg, een kleine stad waarvan de nijverheid onderdrukt werd door de exclusieve privileges van het nabije Brugge op de productie van kwaliteitslaken. Jacob van Artevelde reed zelf aan het hoofd van een strijdkracht van milities naar Aardenburg. Hij ontdekte snel wie de opruiing had veroorzaakt, en hij doodde de ridder Pieter Lammins die de hoofdverdachte was van de onlusten. Jacob van Artevelde oefende zo zelf de gerechtigheid uit zonder Lammins te laten verschijnen vóór

een gerechtshof van schepenen van Aardenburg of van Brugge, in strijd met de vrijheden van de stadsbewoners.

Vanuit andere plaatsten in de westelijke gebieden van Vlaanderen werden er gelijkaardige klachten gemeld van het misbruik van macht van Jacob van Artevelde tegen volgingen van de graaf van Vlaanderen. De klachten werden naar Gent gebracht.

De gebieden achter de IJzer rivier waren steeds nogal turbulent gebleven. De invloed van de kasteelheren op de landbouwgemeenschap was er weer sterk geworden. De geheime handelingen en intriges van de Graaf werden het meest duidelijk in die Westhoek. Jacob van Artevelde had zich niet zelf naar die streek begeven, noch om te onderhandelen noch om er te strijden. Hij had wel zijn steun betoogd aan de mannen die Gent naar daar afvaardigde om de rust te herstellen in de streek, zelfs wanneer zijn mannen daar een te zware hand gebruikten.

Wanneer iemand de macht had gegrepen over een stad of een gebied van Vlaanderen, dan moest hij het hoofd bieden aan afgunst en aan de tegenstand van mensen die hem de macht wilden ontrukken. Wanneer een man echter macht kreeg over andere mannen ten gevolge de natuurlijke orde van oeroude tradities, zoals Gaaf Lodewijk van Nevers over Vlaanderen had gekregen, dan bleven de afgunst en de tegenstand zwak. Hoe kon iemand, of die nu geboren was als een edelman of als een ambachtsman, de keuze van een man aanvechten die door God en de Koning aangeduid was om te regeren? Graaf Lodewijk bezat de natuurlijke autoriteit die sterk verankerd bleef in de gemeenschap van Vlaanderen. Dat was een autoriteit waar Jacob van Artevelde geen aanspraak kon op maken. Jacob van Artevelde, die dus niet bevoordeligd werd met enige van dergelijke natuurlijke autoriteit behalve dan zijn charisma, moest daarom nu constant zijn positie van bewindsman verdedigen. Hij stond zeer open en kwetsbaar voor kritiek en tegenaanvallen.

De mannen van de Pharaïldis groep hadden Jacob van Artevelde er misschien kunnen van overtuigen om toen de macht af te geven, omdat de belangrijkste objectieven van de nieuwe politiek verwezenlijkt waren, maar de Pharaïldis mannen hadden zich in de schaduw teruggetrokken en Jacob van Artevelde dacht al lang niet meer na over wanneer en waarom hij zou moeten aftreden. Hij bezat de macht der wapens in Vlaanderen, hoewel hij geen andere titel droeg dan die van opperhoofdman van Gent. Hij meende waarschijnlijk nu dat hij die functie kon behouden tot aan het einde der tijden. Hij werd zo zeer benomen met de zorgen van het ogenblik, de besluiten over actie na actie, dat hij niet voldoende tijd over hield om na te denken over de toekomst. Hij leek ook trouwens niet veel te geven over die toekomst! Hij gaf weinig om te weten wat er na hem zou gebeuren, na zijn machtstermijn. Alleen al dit feit maakte dat de leden van de invloedrijke geslachten van Gent, die zich heel veel zorgen maakten over de toekomst van hun fortuin, begonnen te leven en handelden in afgunst van de macht die van Artevelde hanteerde.

Jan van Steenbeke voelde fel die wrevel, de onzekerheid over de toekomst, de vrees en de twijfels van die mannen aan.

Jan van Steenbeke was eergierig, een ridder die fier was op zijn edele geboorte, fier om een afstammeling te zijn van een oude familie van poorters en landeigenaars, een man ook met een scherpzinnig gevoel voor de geschiedenis, voor wat er in het verleden voorgevallen was. Ten gevolge zijn afkomst meende hij de plicht te moeten vervullen om grote daden te stellen in Gent. Hij dacht dat hij het recht had één van de machtigste mannen in de stad te worden, indien niet de machtigste. Welk recht had de laag geboren Jacob van Artevelde om de macht te hanteren van de milities van Gent en Vlaanderen? Jacob van Artevelde had niet het minste recht, en zeker geen geboorterecht om op die autoriteit aanspraak te kunnen maken.

Ondanks zijn hebzucht naar macht was Jan van Steenbeke niet bepaald een voorstander van de graaf of van de koning, of van wie anders dan ook. Zijn trouw was enkel aan hem zelf gewijd en aan zijn eergierigheid.

Jacob van Artevelde, moest hij grif toegeven, was de machtigste man van Gent. Als Jan van Steenbeke de machtigste wou worden, dan moest Jacob van Artevelde van zijn verhoog getrokken worden. De graaf en de koning zouden hem, Jan, dankbaar zijn, en Jan van Steenbeke kon zijn lotsbestemming volbrengen.

Het probleem van Jan van Steenbeke was de gedachte dat als hij een leeuw wou aanvallen, hij ook beter een paar slagen van de klauwen van die leeuw kon verwachten. Jacob van Artevelde had al meer dan eens getoond dat hij niet veel geduld had en een slag van zijn klauw dodelijk kon zijn. Van Artevelde kon zich ook nog beroepen op een grote groep van sterke volgelingen, van rijke, zeer intelligent en moedige, trouwe aanhangers, zoals de befaamde en indrukwekkende broeders van Vaernewijc, en de leden van de van Lens familie, en nog vele anderen. Een leeuw en een leeuwnest viel men niet frontaal aan! Men verzwakte het aan alle zijden en in de rug, danste rond de leeuw en slaagt toe wanneer de leeuw het niet verwachtte, zwakker was en naar een andere kant keek. Jan van Steenbeke deed dus juist dat, zich toch afvragend wanneer de leeuw, van Artevelde, zwak genoeg zou zijn geworden om hem frontaal te kunnen aanvallen en om het beest definitief te vellen.

Jan van Steenbeke was niet voldoende verstandig, te ongeduldig en te onstuimig, iets te zeer impulsief van karakter, en dus viel hij een beetje te vroeg aan. Wijzere mannen wachtten af en keken naar wat er gebeurde, geïnteresseerd om te volgen wanneer en hoe Jan van Steenbeke een bestorming van de vesting van Artevelde durfde te beginnen. Hoe dan ook zou dat Jacob verzwakken.

Van Steenbeke begon natuurlijk door de ene campagne na de andere van geruchten te verspreiden. Die hadden tot doel hadden de reputatie van Jacob van Artevelde als wijze man die onoverwinbaar was, aan te tasten, beetje bij beetje. De geruchten werden verspreid door Ser Jan en zijn vrienden. De geruchten waren gezagsondermijnd. Ze werden voorgebracht in de vragende vorm, en ze bevatten steeds een graantje van waarheid met vele zaden van leugens. Ze werden geformuleerd als invraagstelling van daden, bleven steeds vaag en zonder beslissend antwoord, werden nooit vlakaf in het gezicht van de mensen gegeven, en bleven zelfs nooit echt beschuldigend.

Was het waar dat Jacob van Artevelde en zijn familie zo buitengewoon rijk waren? Waar kwam die weelde vandaan?

Kon het waar zijn dat van Artevelde de Engelse koning voor geld had gesteund?

Kon het mogelijk worden dat de Engelse Koning Graaf Lodewijk van Nevers zou ontheffen van zijn functie eens hij, Edward, koning van Frankrijk zou worden, om dan een nieuwe dynastie van graven te stichten uit de van Artevelde familie? Een dergelijke verandering was toch niet ondenkbaar, nietwaar?

In principe moest Jacob van Artevelde zich onderwerpen aan de schepenen en hun verordeningen opvolgen, maar was hij het niet die de schepenen onderwierp door de macht van zijn troepen, de militie van Gent? Voerde hij een schrikbewind?

Jacob van Artevelde wandelde rond in Gent vergezeld van twintig zwaar bewapende knapen. Waren dat er eigenlijk niet minder dan vijftig? Wie dan zou Jacob kunnen trotseren en hem durven zeggen wat hij moest doen? Aan van Artevelde weerstand bieden betekende zijn doodsbrief schrijven! Was van Artevelde niet een meedogenloze, wrede, gewelddadige man?

Handelde van Artevelde niet zoals een dictator van weleer, doodde hij niet mannen naar believen, zonder te wachten op een veroordeling door de paysierders of door de schepenen van de Keure?

Had van Artevelde werkelijk zo veel verwezenlijkt als hij beweerde? Was Doornik een succes geworden?

Waren het niet de schepenen geweest die de verdragen ondertekend hadden, de vredesverdragen en de wapenstilstanden, de charters voor de vrije handel van Gent? Waren het de schepenen niet die al de goede dingen onderhandeld hadden die aan Gent waren voorgevallen?

Was het niet hoog tijd dat Gent terugkeerde naar haar wettelijk bewind, naar de macht van de schepenen, vooral naar de schepenen die uit de beste geslachten van Gent waren uitverkozen, de mannen die de bekwaamheden hadden om te onderhandelen met de wijsheid die nodig was om goed te regeren?

De geruchtencampagnes die zich in Gent verspreidden duurden en duurden. Jacob van Artevelde hoorde niet de geruchten die tegen zijn persoon de ronde deden, de laster tegen zijn karakter, en omdat hij dacht dat hij nog steeds op het hoogste punt van zijn macht en prestige stond bij de bevolking, zou hij er waarschijnlijk weinig om gegeven hebben had hij ervan geweten. Hij hoorde de geruchten niet en de geruchten werden hem niet gerapporteerd.

De Pharaïldis mannen hoorden de roddels wel.

Ze zeiden tegen elkaar, ‘het is begonnen!’ maar ook zij reageerden niet anders dan de geruchten leugens te noemen, en zinloos.

Jan van Steenbeke kwam uiteindelijk naar de voorgrond tijdens een vergadering van de schepenen, de dekens, de hoofdmannen en de ontvangers van Gent in het midden van januari 1343.

Na een zeer vervelende, zeer gewone sessie van de schepenen, was Jan van Steenbeke gepland in de dagorde om de rekeningen van de stad voor te stellen. Terwijl hij de cijfers van de stad afratelde, schakelde hij plots over naar een hevige, rechtstreekse aanval op de persoon van Jacob van Artevelde, de opperhoofdman.

‘U moet zich er rekenschap van geven, heren schepenen, dat de rekeningen van Gent erg lijden onder het bewind van Jacob van Artevelde! Grote sommen geld zouden in de boeken van de stad ingeschreven moeten staan, maar werden weerhouden door de opperhoofdman! De reusachtige sommen die ons door Koning Edward beloofd werden, en andere sommen die uitgegeven werden voor de koning, zijn eenvoudig verdwenen in de eigen goudkoffers van onze opperhoofdman! Van Artevelde heeft opzettelijk geld van Gent gebruikt om zijn greep op de stad te verstevigen en ook om zijn macht te vestigen in het platteland. We hebben geen rechtvaardigingen ontvangen over waar al dat geld voor moest dienen, behalve dan om de dictatuur van onze opperhoofdman in Gent mee in te richten. De bedragen die naar de oorlog gingen, werden die niet overschat en voor persoonlijke doeleinden uitgegeven? De opperhoofdman heeft eigenlijk verzaakt aan de eden die hij plechtig zwoer aan de verzamelde schepenbank om de stad te dienen. Jacob van Artevelde heeft het geld van Gent misbruikt om zijn eigen belangen te dienen, om de macht in Gent te grijpen en te verstevigen, en om u, schepenen, te onderwerpen aan terreur, vrees voor geweld en intimidatie!’

Jan van Steenbeke rolde zijn beschuldigingen maar verder, met waarheden en onwaarheden in cijfers, met aantijgingen, zonder het zwijgen opgelegd te worden.

Jacob van Artevelde had half sluimerend achteraan op een bank gezeten naast Willem van Vaernewijc en Jozef Aper terwijl Jan van Steenbeke zijn diatribe over de eerbiedwaardige

hoofden heen goot. Hij werd dadelijk klaar wakker en alert, zich afvragend wat er vandaag in het hoofd geschoten was van die idioot van een van Steenbeke. Hij bleef met open mond luisteren, elk ogenblik langer meer verbaasd bij de vloed van aantijgingen en cijfers van verduisteringen die openlijk over zijn persoon losgelaten werden. De woede van Jacob tijdens het pandemonium dat nadien in de eerbare zaal van het Schepenhuis losbarstte groeide in die ogenblikken aan tot tegen het plafond. Jacob werd hier openlijk beledigd! Hij had nog een paar ogenblikken nodig om bij verstand te komen en geloofde daarna dat Jan van Steenbeke een aanval van zuivere waanzin had gekregen. De natuurlijke reactie van Jacob was om nog een beetje langer te luisteren zodat hij zich ervan kon vergewissen wie de spreker zou steunen en wie geschandaliseerd zou reageren op de spreker Ser van Steenbeke. Jacob hoorde weinig steun voor zijn eigen acties en maatregelen.

De ridders Pieter Damman, Jan en Salomon Borluut, leden van de meest eerbiedwaardige geslachten van Gent, - de Borluuts hadden de troepen van Gentse strijders geleid in de Veldslag van Kortrijk van 1302, - voegden nieuwe leugenachtige beschuldigingen toe in plaats van uitroepen van verontwaardiging. Ze applausseerden de uitlatingen van Jan van Steenbeke!

‘U bent een dictator, en dictators moeten in bewaring genomen worden of verbannen uit onze stad,’ wees Damman met een lange, beschuldigende vinger naar Jacob van Artevelde.

Die beschuldiging was er één te veel!

Jacob van Artevelde stond op van zijn bank en schreeuwde hoger dan van Steenbeke en Damman, ‘jullie zijn domme idioten, eerloze leugenaars en bedriegers en lasteraars! Ik heb al de fondsen gebruikt voor onze goede zaak. Waar zijn de bewijzen voor wat jullie beweren? Mijn uitgaven werden alle gerechtvaardigd, en ik heb geen geld achtergehouden. Jullie kunnen dat controleren in de boeken van de stad, van Steenbeke, als jullie ten minste kunnen lezen en begrijpen! Je bent een verachtelijke verrader!’

‘En wie houdt de boeken, wie controleert de inschrijvingen?’ riep Jan van Steenbeke. ‘Is het niet Katelijne de Coster, je echtgenote, die beveelt wat er in de rekeningen ingeschreven wordt?’

‘Mijn fortuin is niet gegroeid met het geld van Gent en van Engeland!’ riep Jacob van Artevelde in de zaal. ‘Integendeel! Ik gaf zeer hoge sommen geld aan Gent en aan de koning, niet andersom! Ik gebruikte mijn eigen geld om de troepen te betalen, meer dan eens! Je bent een ellendige leugenaar! Je verdient de dood!’

De schepenen, dekens, ontvangers en hoofdmannen stonden dan allen recht in de zaal. Ze maakten brede gebaren en schreeuwden door elkaar heen, wezen met vingers, en ze balden hun vuisten. Ze sloegen handen weg. Het geschreeuw werd zo luid dat de wachters die aan de deur stonden zenuwachtig werden, en zich afvroegen wat er in de schepenzaal gebeurde. Ze keken naar elkaar met vragende, bevreesde ogen. Moesten ze tussenkomen?

Het was verboden om openlijk wapens te dragen in Gent, maar de ridders mochten zwaarden dragen. De meeste schepenen droegen hier zelfs geen dolk tijdens hun vergaderingen. De hoofdmannen waren gewapend. Jacob van Artevelde droeg een zwaard. Hij stond recht naast de bank waar hij enkele ogenblikken geleden nog op gezeten had. Hij stapte nu langzaam naar voren. De schepenen gingen opzij.

Jan van Steenbeke verbleekte. Hij kende en vreesde de impulsieve woede van Jacob van Artevelde. Hij had angst om gedood te worden in de schepenzaal. Hij had trouwens gelijk om bevreesd te zijn, want Jacob van Artevelde kwam nog steeds ongehinderd naar voren, de rechterhand schuin op het gevest van zijn zwaard, linkerhand op de schede, met wilde ogen en strakke lippen, zijn woede sterker dan al zijn andere gevoelens en sterker dan de rede. Jacob stond boven alle rede, toen. Hij was diep beledigd geworden in zijn eer. Hij kon doden! Hij

stapte klaar om zijn wapen te trekken en te gebruiken tegen van Steenbeke. Hij voelde de hand van Gelnoot van Lens op zijn arm, maar rode woede hing vervaarlijk in zijn ogen. Jan van Steenbeke liep van die wraakzoekende ogen weg. Hij liep naar de deur achter zich, trok de panelen haastig open en vluchtte weg uit de zaal. Jacob van Artevelde liep dan de man achterna, hoewel vele armen hem daarvan weerhielden.

‘Achtervolg hem niet, Jacob,’ riep Willem van Vaernewijc. ‘Hij is het niet waard om gedood te worden! Breng het bloed van die worm niet aan je zwaard!’

Gelnoot van Lens en de andere schepenen hielden Jacob tegen.

Ondertussen, terwijl het pandemonium van schreeuwen en verhitte gebaren verder duurde in de zaal, liep Jan van Steenbeke naar zijn huis. Jacob van Artevelde, die ook uit het Schepenhuis kon lopen, zag nog net zijn nieuwe vijand in de straten wegllopen. Met een naakt zwaard in de handen achtervolgde hij van Steenbeke. De man verborg zich in zijn woning. Jacob van Artevelde sloeg met zijn vuisten op de gesloten deur, roepend, ‘lafaard! Kom er uit, lafaard, en verdedig je leven!’

Van Artevelde was op dat ogenblik al vergezeld van zijn wachters, ongeveer twintig gewapende knapen, en ook van een aantal schepenen, vrienden en hoofdmannen die probeerden Jacob te kalmeren.

Van Steenbeke opende een venster en schreeuwde, ‘te wapen! Te wapen! Dood aan de dictator! Een eerbare ontvanger van de stad wordt vermoord!’

Jacob van Artevelde dacht er even aan om zijn zwaard punt vooruit in het gezicht van de verrader te gooien, maar Gelnoot hield zijn arm terug.

Op dat ogenblik verscheen ook een grote groep van schepenen in de straat, geleid door Maes van Vaernewijc. Ze wilden geen oproer in Gent! Jacob moest toegeven dat men gewapende conflicten binnen de stadsmuren niet kon gedogen. Van Vaernewijc riep dat de aantijgingen van Jan van Steenbeke zuivere fantasie waren. Hij beloofde aan Jacob dat de schepenen een onderzoek zouden voorstellen. Ze zouden Jan van Steenbeke veroordelen en hem straffen. Jacob van Artevelde begreep dan dat hij ook het onderwerp van het onderzoek zou worden! Hij kalmeerde zich langzaam. Hij wist dat hij niets kon verwezenlijken in de straat, tegenover het huis van Steenbeke, zodat hij en een zich aangroeiende groep van wachters naar zijn woning in de Kalanderberg terugtrokken.

Terwijl Jacob opgewonden naar zijn huis ging, werd het teken gegeven door de medesamenzweerders van Jan van Steenbeke om hun volgelingen te doen verzamelen in de Vrijdagmarkt van Gent met het doel de macht over de stad te winnen. De menigte van gewapende mannen werd dikker. Van de Vrijdagmarkt zetten de mannen zich op mars naar het Schepenhuis, al schreeuwend dat ze als hun leider slechts de Graaf van Vlaanderen erkenden. Ze eisten dat de schepenen Jacob van Artevelde zouden afzetten als hoofdman. De schepenen moesten de vrienden en aanhangers van Jacob moeten dwingen een speciaal teken te dragen zodat die mannen herkend zouden worden als aanhangers van de dictator. De mannen die zo gestigmatiseerd werden, konden dan herkend worden en geweerd uit alle openbare functies. De samenzweerders van de Jan van Steenbeke beschuldiging vormden een grote militia tegenover het Schepenhuis, klaar om de macht over te nemen in Gent met de wapens.

Wanneer de Leliaerts, de mannen die trouw waren gebleven aan de graaf en de koning, de vrienden van de Borluuts, de Dammans en de van Steenbekes, zich aldus in wapens verzameld hadden hoorde men een ander dof geluid in de straten van Gent.

Vanuit elke steeg en straat en vanuit elk huis liepen mannen met wapens naar Jacob van Artevelde toe. De dekens en de militiemannen van de zestien ambachten van Gent, open gevouwen vaandels hoog houdend, wapens glinsterend, verzamelden zich rond Jacob van Artevelde in de Kalandenberg en in de aanpalende straten tot die vol strijders stonden. Jacob ging met hen naar de Vrijdagmarkt, vanwaar de volgelingen van Jan van Steenbeke verdwenen waren slechts enkele ogenblikken eerder. Van Artevelde stond dan een één zijde van de Vrijdagmarkt, zeer ontroerd door dat vertoon van geloof in hem en de steun van duizenden mannen. Meer mannen drongen zich nog steeds bij in de Vrijdagmarkt, nu ook mannen gekleed in maliënkolders en borstplaten, en gewapend met schilden, goedendags, zwaarden en kruisbogen.

Ze plaatsten zich in rijen in goede discipline, per gilde, in de Vrijdagmarkt, schreeuwend van, ‘Artevelde! Artevelde! Vrijheid en Nering!’

De gildeleden maakten zich klaar om een verschrikkelijke slachting aan te richten onder de ridders en de mannen die zich aan het Schepenhuis verzameld hadden om te roepen, ‘Graaf en Koning!’

Hoewel één woord van Jacob van Artevelde voldoende zou geweest zijn, weigerde Jacob een slachting goed te keuren die namiddag in Gent. Hij dankte de mannen, zei hen te wachten en zich rustig te houden, daarna om weer naar huis te keren, en waakzaam te blijven. Hij vroeg aan Willem van Vaernewijc naar het Schepenhuis te gaan om te horen wat er daar beslist werd.

Maes van Vaernewijc had het indrukwekkend vertoon van macht ten voordele van Jacob van Artevelde gezien. Hij vroeg zich af hoe hij Gent van een bloedbad kon redden. Wanneer echter de leden en de militie van de gilden grommend naar huis terugkeerden, wandelde ook Jacob van Artevelde terug naar de Kalandenberg. Maes haastte zich achter zijn broeder Willem aan naar het Schepenhuis.

Maes van Vaernewijc was de schepen met het meeste prestige in Gent. Hij voelde het zijn plicht dit conflict op te lossen. Hij liep van de Vrijdagmarkt terug naar het Schepenhuis. Hij kwam daar buiten adem aan. Hij kon nog net de poort achter zich sluiten vóór een grote menigte van gewapende mannen daar verscheen. Hij riep vanuit een venster dat de mannen zich moesten ontbinden en weggaan, of een veroordeling moesten trotseren. Een beetje later riep hij ook dat de schepenen de schandalige eisen van de Leliaerts en van de voorstanders van Jan van Steenbeke weigerden te aanvaarden. De schepenen dreigden ermee de militie van Gent onder hun bevel te plaatsen om de woelige menigte uiteen te drijven en om iedereen die in de straten bleef te straffen. De samenzweerders ook, Pieter Damman en de Borluuts, vroegen dan aan iedereen om in vrede naar huis te gaan.

De schepenen bleven in zitting. Maes van Vaernewijc verdedigde Jacob van Artevelde. Hij noemde het belachelijk te menen dat van Artevelde geld kon verduisterd hebben van de stad. Maes kon niet vermijden dat de schepenen besloten een onderzoek in te stellen naar de beweringen van Jan van Steenbeke.

‘Wacht!’ schreeuwde Maes van Vaernewijc. ‘Julie kunnen de reputatie van de opperhoofdman van Gent en van de Vlaamse steden niet op deze wijze in het gedrang brengen! Ik weiger Jacob van Artevelde gevangen te nemen in afwachting van een oordeel. Wat we kunnen doen is Jan van Steenbeke naar het kasteel van de graaf overbrengen, inderdaad, voor beledigingen aan het adres van de hoofdman. Rekening houdend met de functie en de diensten van Artevelde aan onze stad, moeten we de hoofdman melden dat we hem zouden willen houden als onze geëerde en beschermde gast, hem onder de bescherming van Gent willen houden!’

De schepenen betuigden daar hun goedkeuring mee, maar vroegen waar ze Jacob van Artevelde onder goede bewaking konden houden. Niet in het Gravensteen, niet in de handen van de Graaf!

Maes van Vaernewijc had al een voorstel klaar, ‘we konden Jacob van Artevelde naar het Geeraard de Duivel Steen zenden, het huis en kasteel van Geeraard de Duivel. Het zal gemakkelijk zijn hem daar te beschermen en te bewaken, en hij zal zich niet in de gevangenis voelen, maar er als onze gast verblijven.’

Dat voorstel werd aangenomen. De schepenen riepen een grote groep van militiemannen op, en die marcheerden op naar Jan van Steenbeke om hem in de gevangenis van het Gravensteen te brengen. Dit was ook een middel om hem te beschermen tegen de gilden, want het Gravensteen was het onschendbaar domein van de graaf, vertegenwoordigd door de baljuw. Ook Jacob van Artevelde zou beschermd zijn in het Geeraard de Duivel Steen tegen de Leliaerts, want hij was daar de gast van de stad en stond onder de bewaking van de militie. Maes van Vaernewijc scheidde zo de twee mannen en ook hun aanhang.

Jacob van Artevelde bracht de avond door onder bewaking. Hij had het voorstel om naar het Geeraard de Duivel Steen overgebracht te worden aangenomen. Hij was er zich terdege van bewust dat hij opgesloten werd in een gouden kooi, een kooi niettemin, hoezeer respectvol de schepenen ook gebleven waren. Maes van Vaernewijc zelf was naar het huis van Jacob gekomen. Maes had Jacob kunnen overhalen hem te vergezellen naar het steen, niet ver van de Kalandenberg.

Jacob van Artevelde bleef echter bitter en geschokt in hart en geest. Zijn wereld was rond hem in een paar uur ineens gestort. Op het ene ogenblik was hij de meester van Gent geweest, het volgende ogenblik zat hij in een gevangenis! Waarom had hij Maes toegelaten dat te doen? Jacob van Artevelde weigerde die dag te begrijpen wat hem overkwam. Zijn geest bleef blank. Hij moest eerst de schok absorberen, alsook de emoties om zich geplaatst te weten in bewaring zoals een machteloos dier. Hij moest nadenken!

De rust en vrede viel weer over Gent in de avond. De groepen tegenstanders van gewapende mannen ontbonden zich. De volgende dag ook verliep in relatieve rust, hoewel hier en daar kreten konden gehoord worden voor en tegen van Artevelde. Jacob van Artevelde wanhoopte in zijn kamers. Hij dwong zich ertoe in logische en duidelijke termen na te denken over wat er voorgevallen was.

De gebeurtenissen namen een onverwachte wending de volgende dag.

De vrienden van Jacob van Artevelde, onder wie vooral de hoofdmannen, informeerden hun collega's van Vlaanderen over wat er gebeurd was te Gent. Ze vroegen naar blijken van steun. Die kwamen er snel!

Op de achtste januari van 1343 kwamen een groot aantal troepen van Brugge hun kamp opzetten aan de belangrijkste poorten van Gent. Drie dagen later kwamen nog meer troepen van Ieper hen vervoegen. Iets later verschenen meerdere kleine groepen militiemannen, allen gewapend, uit Oudenaarde, Dendermonde, Kortrijk, Diksmuide, uit het Land van Waas, uit de steden van de Vier Ambachten, en vanuit vele andere kleinere steden. Die plaatsten hun tenten nabij de muren van Gent.

Ze riepen luid in koor, ‘Artevelde! Artevelde!’ en dreigden ermee de stad in te trekken als Jacob van Artevelde niet werd vrijgelaten. De milities omsingelden Gent en lieten niet toe aan enige levende ziel om Gent nog binnen te komen of te verlaten. Gent werd belegerd!

Opnieuw moest Maes van Vaernewijc de taak op zich nemen om met al de partijen te gaan praten om hen rustig te houden. Hij spoorde de schepenen aan om snel een oordeel te vellen en om rekening te houden met wat zich afspeelde en dreigde aan de muren van de stad. Hij ging onderhandelen met de hoofdmannen van Brugge en Ieper, vroeg hen enige dagen geduld en weerhield hen van snelle schermutselingen die tot honderden doden konden leiden. De Vlaamse milities van de drie grootste steden zouden toch geen oorlog tegen elkaar mogen voeren!

Maes sprak ook met de hoofdmannen van Gent, die zich aan het hoofd geplaatst hadden van de militia van de gilden maar die niet echt nog bereid waren de schepenen te volgen. Hij smeekte hen te wachten op het oordeel in de mogelijke vrijlating van hun geliefde leider. Maes zocht dan de volgelingen op van Jan van Steenbeke. Die hadden zich uit vrees opgesloten in het Gravensteen. Ze werden minder talrijk dag na dag, zodat zij ook de argumenten van Raes aanhoorden en besloten te wachten vooraleer iets te ondernemen. Alle partijen binnen en buiten Gent oefenden geduld uit. Een patstelling ontwikkelde zich in en rond Gent.

Nabij het van Steenbeke huis bleven nog een paar honderd strijders staan. Dit waren allen ridder-poorters en hun dienaren die met wapens en fladderende vaandels fier stonden te wachten en te bewaken. In de Vrijdagmarkt en in het Bijloke Veld wachtten vele honderden ambachtslieden ook al met wapens, klaar om dadelijk duizenden meer vrienden op te roepen. Zij stonden in maliënkolders, lieten hun grote schilden op de grond rusten, hielden hun goedendags recht, en scandeerden af en toe, ‘Artevelde! Gent! Artevelde!’ hoog donderend over de stad. De langzame ritmes van die kreten werden gehoord tot aan het belfort en het Schepenhuis. Overal rond Gent wachtten duizenden Vlaamse militiemannen. Ze kampeerden in tenten, speelden met kaarten en met dobbelstenen rond de stad, en ze wachtten op een teken van de man die ze aanzagen als hun leider, Jacob van Artevelde.

Ondertussen werd Jacob van Artevelde zoals een prins onderhouden in het Geeraard de Duivel Steen. Hij was niet echt gevangen genomen, woonde in mooie kamers met glazen vensters, at zoals de beste potentaten van de stad, maar hij kon het steen niet uit gaan. Eigenlijk had hij op eender welk ogenblik naar buiten kunnen stappen. Zijn bewakers zouden hem zelfs als escorte gevolgd zijn! De mannen die hem zagezegd gevangen hielden, de schepenen, smeekten hem om in het steen te blijven. Hij gaf aan hen toe. Hij had nog niet beslist wat hij zou doen. Hij kon bezoekers ontvangen, zodat op bijna elk uur van de dag vier of vijf mannen met hem in de grote zaal van het steen zaten om met hem te spreken. Wanneer hij hoorde wat er buiten gebeurde, grinnikte en lachte Jacob, sloeg zijn hand op de knie van leedvermaak, en hij beurde op met het uur. Hij begreep wel hoe onzeker zijn toestand bleef. Nooit had hij zich in een situatie bevonden waarin zijn lot afhing van andere personen met deze schrijnende duidelijkheid.

De eerste reactie van Jacob, en daarna een constante opwelling, was om te willen weglopen, op eender welke manier dan ook, weg uit het Geeraard de Duivel Steen. Hij wou zijn bewakers opzij duwen en hen bevelen hem te volgen, daarna al zijn aanhangers oproepen en de absolute macht nemen over de stad, zo nodig door geweld te gebruiken. Hij wou eens en voor altijd de macht van de ridders, van de Leliaerts en van de volgelingen van de graaf neerslaan in een groot bloedbad. Hij kon hen verpletteren in zijn hand zoals een rotte appel en zich daarna opwerpen als de opperste leider in Gent en in Vlaanderen. Kon hij niet de woordvoeder worden van een republiek, zoals de woordvoerders van de Italiaanse republieken? Waarom zou een dergelijke regeringsvorm niet kunnen lukken in Vlaanderen en

wel in Toscane? Hij kon daarna een redelijke politiek teweegbrengen door een regering van het volk en de steden! De verleiding om te breken met alles wat de tradities en de gewoontes hem dicteerden bleef sterk in zijn geest hangen. Het probleem was dat hij wel eens en voor altijd kon breken met het verleden, maar dat zijn medemensen zich ook klaar moesten voelen om dezelfde grote sprong te maken. De milities aan de muren van Gent deden hem menen van wel! Moest hij nu de dobbelstenen gooien, nu hij de macht van de wapens had, en alles of niets wagen? Jan van Steenbeke had geprobeerd de macht te grijpen. Waarom kon hij dan niet hetzelfde doen? De middelen stonden met wapens in de stad en aan de muren! Jacob wist dat de enige die hem van een dergelijke daad kon terughouden hij zelf was, niemand anders!

Onder de bezoekers van Jacob van Artevelde bevonden zich ook Raes van Lake de Oudere en Gillis Vresele, de meest invloedrijke mannen van de Pharaïldis groep. Zij kwamen laat aan, laat in dag en in uur, maar ze kwamen. Jacob had hen al sinds meerdere dagen verwacht, maar de Pharaïldis mannen leken te aarzelen. Dat verhoogde zijn bitterheid. Toen ze dan toch kwamen was het laat in de namiddag, bijna in de avond pas, wanneer al zijn bezoekers al het steen verlaten hadden.

‘Ze kwamen zoals dieven in de nacht,’ dacht Jacob droevig en verbitterd.

Hij had uitgekeken naar hun raad. Wat hij hoorde van zijn collega’s en andere vrienden waren slechts de uitlatingen van emoties, van onstuimige en opgewonden indrukken. Hij snakte naar de droge berekening van mogelijkheden, naar kalme en koude redeneringen, naar rationeel denken. Slechts de Pharaïldis mannen waren zo gewijd aan de rede en slechts met hen kon hij het vertrouwen vinden om logisch na te denken en tot een redelijk besluit te komen.

Raes van Lake en Gillis Vresele kwamen met meerdere dienaars die manden droegen gevuld met wijn, het beste brood van Gent, hardgebakken haverkoeken, nieuwe en verse groenten, gevogelte, wild, het beste voedsel dat in de stad kon gevonden worden, met de groeten van Wouter de Smet, Arnout de Hert en Pieter Denout. Gillis en Raes toonden dat alles fier aan Jacob van Artevelde alsof ze de koningen van het westen en het oosten waren die de tekens van eerbetuiging brachten aan Jacob zoals de Drie Koningen brachten aan Jezus, de heerser van de wereld. Wanneer Jacob die vergelijking maakte, lachten Raes en Gillis hartelijk. Maar ze wisselden betekenisvolle blikken uit, en Jacob zag dat ze ongerust werden.

‘Jullie brengen een bezoek aan een gevangene en een veroordeelde,’ begon Jacob.

De Pharaïldis mannen begrepen onmiddellijk de sarcastische, bittere toon van de stem.

‘Ach, kom nu,’ troostte Raes gemoedelijk, je zult hier na een paar dagen weer buiten kunnen! Je wordt behandeld zoals een prins in dit steen. Is niet iedereen zeer vriendelijk met je? Hoe denk je dat de schepenen van de Keure over je geval zullen stemmen? De helft van hen zouden al door het vuur lopen voor je, en sommigen hebben dat trouwens al gedaan. De andere helft kijkt met grote ogen naar de vaandels van de gilden die onder hun vensters staan, en naar de vaandels van Vlaanderen onder de muren van de stad. Die twee krachten staan klaar om Gent in een oogwenk te verscheuren. Kalmeer je! Na nog een paar dagen kun je uit die deur stappen met hoog geheven hoofd, onder de toejuichingen van duizenden. Kalmeer je en rust uit! Gebruik de tijd om na te denken over wat je vervolgens wilt doen!’

Raes was de man gebleven die onmiddellijk naar de grond der dingen ging.

‘Jullie lieten me alleen,’ verklaarde en verweet Jacob. ‘Jullie lieten me in de steek. Jullie hebben al sinds vele weken niet meer met me gesproken, in maanden niet. Waar zijn jullie gebleven? Ik dacht dat we familie waren.’

Gillis antwoordde, ‘we waren nooit ver, Jacob, we verlieten je niet. Herinner je je nog wat we zeiden toen dit alles begon? We zeiden je dat we wisten hoe het moest beginnen, niet hoe het zou eindigen. We hebben al heel lang geleden gedacht dat je een einde had moeten stellen aan

je suprematie over Gent en Vlaanderen. Herinner je, we hadden samen een doel afgesproken! Het doel was om terug wol naar Vlaanderen te krijgen en om te verzekeren dat Gent vrij handel kon drijven met de omliggende landen. Om dat te bereiken moesten we onze stad en Vlaanderen neutraal doen opstellen in het conflict tussen de koningen. Dat was wat we beslisten te doen. Je hebt die doeleinden al vele maanden, zelfs jaren geleden bereikt. Niemand kan nu de politiek die zo voordelig was voor Vlaanderen nog beëindigen. De twee koningen waren het zelfs eens om die politiek aan te houden. De graaf van Vlaanderen wordt gemuilband door de Raad van Vlaanderen.

Je kon al heel lang geleden gestopt zijn en je teruggetrokken hebben uit het officieel, openbaar leven. Waarom heb je dat niet gedaan, Jacob? Wij hebben je niet in de steek gelaten, Jacob, dat weet je goed genoeg, maar wij wilden niet verder dan onze doelen gaan. Jij liep veel sneller dan wij, veel verder, tot op hoogtes van macht waar we je niet konden volgen! Je was steeds, en staat nu ook nog op het punt om de basis van onze gemeenschap omver te werpen, zover ben je van ons weggelopen! Je ging zeer veel verder dan wij dat ooit wilden. We kunnen je niet langer volgen, of raad geven, want de weg die je ingeslagen bent is te nieuw, te gevaarlijk, te radicaal verschillend van alles wat wij kennen, weten en kunnen begrijpen, Jacob. De vraag waar we mee zitten en waarop we geen antwoord hebben, is of jij wel een duidelijk inzicht hebt op wat de toekomst zal brengen. Weet je goed wat je wilt verwezenlijken? Die visie, als die duidelijk is voor jou, lijkt die doenbaar en draagbaar en haalbaar voor een meerderheid van mensen in ons graafschap? Het schijnt ons toe dat je wel een duidelijk zicht hebt, maar als dat is wat we denken, dan twijfelen we eraan of we je nog kunnen volgen. We betwijfelen het of die visie aanvaardbaar is voor de grote meerderheid van de Vlamingen en voor de Gentenaars!

‘Jullie spreken niet in zeer duidelijke bewoordingen,’ lachte Jacob van Artevelde wrang, ‘maar ik denk dat ik wel weet wat jullie bedoelen. Jullie menen dat ik al heel wat weg heb afgelegd naar de onderwerping van de graaf om de macht over Vlaanderen te nemen zoals een dictator. Jullie denken dat ik een bewind wil installeren dat rond mijn persoon georganiseerd is. In andere woorden denken jullie dat ik een republiek of een dictatuur wil invoeren. In feite beweren jullie hetzelfde als Jan van Steenbeke!’

De Pharaïldis mannen antwoordden niet. Ze keken naar de tafel.

‘De macht grijpen is nogal doelloos op zichzelf, zoals jullie evenzeer weten als ik. De macht kan omver geworpen worden en ze zou waarschijnlijk verdwijnen met mijn persoon,’ ging van Artevelde verder. ‘De enige belangrijke vraag is of ik een bewind kan invoeren dat bekwaam is om na mijn dood verder te duren, een bewind dat niet meer afhangt van de vaderlijke figuur van een graaf die met bovennatuurlijke gave en kracht over ons heerst. Wij mensen, wij Vlamingen, wij hebben toch zo zeer een vaderfiguur nodig, nietwaar? Zo niet voelen we ons verloren en bevreesd. We schijnen een graaf zo zeer nodig te hebben als een God! Als ik de graaf zou wegnemen, dan zou dat de mensen zo zeer angst aanjagen als de dood! Ik zou dan een God vernietigen! Ik zou een vader doden. We zouden allen wezen worden, is het niet? Vadermoord is natuurlijk een afgrijselijke misdaad, en we zouden niet zonder een vader kunnen leven. We zouden onmiddellijk een andere vader zoeken. Wel ik kan natuurlijk ons volk een andere vader geven, een meer vriendelijke vader!

Ik meen dat die gevoelens zeer kinderachtig zijn! Wanneer zullen we eindelijk opgroeien in Vlaanderen en ons realiseren dat we zelf voor ons kunnen zorgen? We hebben dat gedaan in de steden, waar we zelf schepenen kozen en ons zelf beheren. Waarom zouden we dat dan ook niet kunnen doen met een graafschap, met het graafschap van Vlaanderen? De gedachte is revolutionair, en ik ben me er heel erg van bewust dat velen onder ons erg bevreesd zijn van de gedachte om te moeten leven als een vaderloos kind. Zullen Vlaanderen en Gent dan nooit opgroeien? Jullie lijken me te staan beven, jullie mannen van het verleden, maar de duizenden

die daar aan de muren van Gent staan te roepen en die met de wapens in de hand staan, lijken me zeer bereid om iets drastischer en nieuws uit te proberen. Zijn jullie, de Pharaïldis mannen, de schepenen, de dekens, de wijze en verstandige mannen van onze stad niet zwak in geloof over de eigen waarde en sterkte, zwak in vastberadenheid, zwak in het nadenken, bevreesd en laf gebonden aan het verleden? Zijn jullie niet zoals kinderen, zwak en klein?’

‘Misschien hebben we inderdaad angst,’ antwoordde Raes van Lake. ‘We hebben angst voor het geweld dat van zulk een visie moet uitgaan. We vrezen de opstanden, de onlusten, de strijd, de gevaren voor de goede bevolking van Gent, en voor onze families. Het beeld dat je ons voorhoudt, een land geregeerd door de inwoners, door alle inwoners, door leiders gekozen uit het volk, zelfs indien slechts uit de beste mannen, uit de meest verstandige, de meest moedige mannen, de durvers en de meedogenlozen, is misschien mogelijk in een land dat afgescheiden is van de rest van de wereld. Zolang je Vlaanderen met een graaf laat bestaan is er niet zoveel veranderd aan de natuurlijke orde van ons leven. We hebben graven en koningen gehad gedurende eeuwen. Die zijn de erfgenamen van de leiders van de stammen die in onze landen kwamen wonen. Als je de graaf afzet, dan zul je niet alleen een bedreiging worden voor Frankrijk, waarvan Vlaanderen zich zal moeten afscheuren, maar ook voor de rest van de wereld. Brabant, Henegouwen, Gelderland, Jülich, Namen, al de vorsten van de landen rond ons heen zullen in verbazing kijken naar de nieuwe orde die zo tegengesteld is aan de manier waarop zij regeren.

Hoe denk je dat zij zullen reageren? Wij menen dat ze eerst beleefd en voorzichtig zullen blijven en onder elkaar zullen blijven strijden. Dan, echter, zullen ze zich verenigen en ons bestrijden met al hun macht, omdat onze orde tegengesteld zal zijn aan hun orde. Zelfs de koning van Engeland zal zich er rekenschap van moeten geven dat je ook hem uiteindelijk zult moeten weerstaan, want ook zijn orde is tegengesteld aan jouw orde. Hij zal slechts een bewind voorstellen dat een klein alternatief is voor hetzelfde soort regering als we met de graaf hebben.

Dus vraag ik je, Jacob van Artevelde, opperhoofdman, zelfs als je een verandering kunt teweegbrengen in de stand van zaken vandaag en tijdens je leven, denk je werkelijk dat je die toestand kunt veranderen ook voor de komende generaties? Is het niet te vroeg daarvoor? Wie zal Vlaanderen en Gent leiden, op dezelfde wijze als jij dat deed? Welk einde voorzie je voor Vlaanderen? Als je geen duidelijk idee kunt formuleren, een zeer duidelijke visie over wat er kan voorvallen in je leven en na je leven, behalve oorlog, vernieling, duizenden mannen en vrouwen gedood, en als je er geen idee van hebt hoe je bedoelingen voor Vlaanderen langer zouden kunnen duren dan jij zelf, wat is dan het nut van de verdere uitwerking van je ideeën?’

Raes van Lake had rustig gesproken, kalm, niet opgewonden, zacht, alsof hij de alternatieven slechts rationeel afwoog.

Gillis Vresele nam over, ‘er staat veel erger te wachten, Jacob! Gevaren duiken ook op van binnen onze streken! Je hebt boeken gelezen over de Grieken en de Romeinen. Je kent het politiek systeem van de *ecclesia* in Griekenland, de algemene vergadering van alle inwoners die samen beslissen over de zaken van de staat. Dat systeem zonk weg in de dictatuur of in de oligarchie, vormen zoals onze organisatie van schepenen van een aantal jaren terug, toen de schepenen uit mannen van slechts enkele geslachten kwamen. Athene verloor de oorlog tegen Sparta. De Romeinse republiek werd opgevolgd door de keizers, om nooit meer weer te keren. De Italiaanse stadstaten worden stilaan gedomineerd door één of enkele geslachten. Ben je dan niet bevreesd voor de toekomst, van de wegen die je bewandelt? Die nieuwe paden kunnen zowel leiden naar de hel als naar de hemel, Jacob. Je kunt er maar beter heel erg van overtuigd zijn dat jouw paden naar het paradijs leiden, want als ze dat niet doen, dat kan het zijn dat je Vlaanderen en Gent sterk blootstelt aan ongeziene gruwel, die ook van binnen onze

streken en steden kan groeien. Als er slechts zelfs maar een kleine kans is dat we op de weg van de hel geraken, Jacob, is dan het vooruitzicht van een misschien ongrijpbaar paradijs waard om naar te bewegen?’

Gillis pauzeerde, maar nam weer het woord voordat Jacob van Artevelde zijn argumenten kon proberen te weerleggen.

‘Ik moet je dezelfde vraag stellen als diegene die we bespraken toen we besloten je naar het Bijloke veld te zenden op die lang geleden Kerstmis van 1337. We wisten toen hoe het zou beginnen. Veel mensen zouden zich tegen ons verzetten. We weten nog steeds niet hoe het zal eindigen of hoe het kan eindigen. Alles hangt nu van jou af. Ik moet je nu melden, Jacob van Artevelde, dat de Pharaïdis groep gestopt is met verder te stappen. Wij houden van vrede! We houden van de vrijheid en van de vrije toepassing van onze ambachten. We beschermen onze families en we zullen alles doen wat nodig is om onze geliefden levend en wel te behouden. Wij spelen geen spelletjes met hun levens, niet nu, niet in de toekomst! Voor ons is de reis beëindigd. Wij gaan niet verder.’

‘Zijn jullie nu niet aan het praten zoals wasvrouwen die bang van hun schaduw zijn en die de absoluut geloofwaardige, eigen regering verwerpen?’ siste Jacob. ‘Zijn jullie geen lafaards? Kunnen jullie niet strijden zoals echte mannen, tonen dat jullie mannen van eer zijn die recht staan om hun waardigheid te verdedigen? Hoe lang zal het duren zonder een eigen bewind tot Gent en Vlaanderen weer slaven zullen worden?’

‘Gewapende conflicten en de veldslagen die daarmee gepaard gaan hebben steeds veel vernield, Jacob, en zelden of nooit iets van belang opgebouwd. We willen de levens en de welvaart van de mensen die we liefhebben niet op het spel zetten. We hebben besloten dat jouw visie gevaarlijk is en kan leiden tot de vernieling van Gent en van Vlaanderen. Het risico is te groot, want de machten die zich tegenover ons zullen opstellen zijn honderd maal sterker dan onze macht. Wanneer men het risico loopt de nederlaag te lijden, dan is het beter zich terug te trekken en in het landschap te verdwijnen om later terug te keren in sterkte wanneer de terugkeer mogelijk wordt. Men gaat de strijd aan wanneer men een zeer hoge kans maakt om te overwinnen, en de strijd kan meerdere vormen aannemen. Zo niet is men slechts dom. Je moet toch de wijsheid erkennen en de rationaliteit van wat we nu zeggen! Denk er over na. Zinken onze woorden goed in je geest? Word je bewust van de diepte en de draagwijdte van onze woorden?’

‘Dat doe ik, ja,’ gaf Jacob van Artevelde toe met gebogen hoofd, ‘maar je woorden brengen me de ideeën van kleine mensen. Je stelt iets voor dat totaal vreemd is aan mijn natuur. Je zegt me dat ik zou moeten opgeven, gaan neerliggen op mijn rug zoals een hondje dat verslagen is, met mijn pootjes naar boven. Ik ben een man van eer en van moed. Ik ben een eenzame man, een eenzame wolf. De dingen hadden er voor mij anders kunnen uitzien als Agneete verder geleefd had. Nu heb ik niet veel meer te verliezen! Mijn kinderen zullen verder leven, wat ook er zal gebeuren. Verwachten jullie nu werkelijk van me dat ik zou opgeven en op de meest verachtelijke wijze op de knieën zou kunnen vallen voor Lodewijk van Nevers, na alle verraad die hij heimelijk heeft gepleegd, en om me te onderwerpen aan zijn heren? Ik had me liever eerst gedood! Ik ben te ver geraakt, Gillis en Raes!’

‘De autoriteit van de graaf werd ondertussen beperkt. Natuurlijk was zijn bewind verkeerd. De graaf hield niet de belangen van zijn land in het oog en hij zorgde niet voor zijn graafschap zoals het hoort. Hij keek slechts naar zijn eigen belangen, waarschijnlijk ook omdat hij heerszuchtig was en aan het Frans hof wou aanzien worden als een belangrijke man. Dat was verkeerd om te doen voor een vorst, en voorzeker ook een misdaad in de ogen van God. Tegen dat soort egoïsme moeten we ons blijven verzetten. We stellen niet het feit in vraag of we onze charters al of niet verder moeten verdedigen en toevoegen aan onze

vrijheden tot aan de limiet van de absolute macht van de graven. Natuurlijk moeten we dat!’ legde Gillis uit.

Raes zei, ‘we stellen vragen naar je objectieven, Jacob. Hoe degelijk zijn die? Leid je ons naar een soort van republikeins bewind voor Vlaanderen, dan vinden we dat niet leefbaar. Niet nu. We geloven dat dit soort droom gedoemd is te mislukken. Misschien wordt het mogelijk in de verre toekomst, niet nu. Er zijn teveel en te gewelddadige spanningen in onze gemeenschap, die ons er toe dwingen te geloven dat een dergelijke republikeinse regering niet kan ingevoerd worden en dat als ze toch geïnstalleerd wordt, ze niet leefbaar zal zijn op langere termijn. We vragen je om eerst goed na te denken over wat we je gezegd hebben. Denk na over ons voorstel om de extreme droom nu en hier te stoppen. Als een andere regeringsvorm dan die van graaf en koning niet levensvatbaar is, hoe kun je dan Vlaanderen doen terugkeren naar een rechtvaardig beleid door graaf en koning, en tevens waakzaam blijven, natuurlijk, en ook nog de basiszaak van vrijheid en nering voor ons verdedigen?’

‘Fijne vrienden zijn jullie,’ riep Jacob van Artevelde uit. ‘Jullie plaatsten me vooraan om de gevestigde orde in vraag te stellen wegens economische redenen. Waar ik me geen rekenschap van gaf, en jullie ook niet, was dat we de gestelde doeleinden nooit konden bereiken en nooit konden bewaren zonder politieke macht. Wanneer we de politiek van de graaf omwongen, moesten we daartoe de macht in handen nemen, want dat was de enige praktische manier om onze doeleinden te bereiken.

De graaf bleef steeds achter en bocht in onze weg staan, klaar om ons te overvallen en te vernietigen. Nu dat ik de totale politieke macht gewonnen heb, zal ik die niet zo maar zonder slag of stoot opgeven! De dag dat ik de politieke macht over Gent en Vlaanderen afsta, zal ik gedood worden. Niemand zal me laten leven wanneer ik aan mijn macht verzaak. Mijn enig alternatief zou zijn het graafschap te ontvluchten en onderkomen te vinden in een ander land. Wel, ik zal me niet laten doden, vrienden! Ik zal me aan de macht vasthouden zolang ik kan, en dat meedogenloos! De situatie kan vooralsnog wijzigen, maar zo zie ik de dingen thans. De graaf kan overlijden en de nieuwe graaf is misschien een meer degelijke en behoorlijke man, maar dat alles ligt in de toekomst. Op dit ogenblik zal ik de macht niet afstaan! Ik ben te ver gevorderd! Er is geen terugkeer voor mij mogelijk.’

‘Jacob, Jacob, besef je dan niet dat macht steeds meer macht vraagt? Om aan je macht vast te houden zul je meer macht voor jezelf moeten winnen. Alle mannen die aan de macht zijn worden steeds meer meedogenloos en dictatoriaal. Is dat niet de spiraal waarin je meegezogen wordt en waar je niet uit raakt. Waarom laat je niet langzaamaan de macht afnemen?’ stelde Gillis voor. ‘Laat de macht langzaam door je vingers glippen zoals zand. Geef de macht snede bij snede terug aan de schepenen, en verdwij in de schaduwen. Je zult steeds de wijze man van Gent en van Vlaanderen blijven. De bevolking zal in tijden van crisis steeds naar je terugkeren. Je populariteit heeft nu haar hoogtepunt bereikt. Houd het zo! Geef de macht af vóór het echt te laat is! Je kunt het graafschap een tijdje verlaten en naar Engeland reizen. Koning Edward heeft veel aan je te danken, en veel mannen van Gent zullen je blijven beschermen, gedurende nog een heel lange tijd, tot het niet meer nodig is. Wij ook, de Pharaïldis mannen, zullen je beschermen. In een crisis kunnen we je naar buiten smokkelen.’ Jacob van Artevelde grijnsde bitter, ‘wanneer men de macht begint af te staan, vrienden, dan zakt de macht snel in elkaar. Vanaf het ogenblik dat ik maar al zou beginnen enige macht af te staan aan anderen, zal die daad onmiddellijk beschouwd worden als een fatale zwakheid, en het wolvenpak zal zich naar mij richten en me willen verscheuren. Macht kan snel komen, maar macht wordt heel zeker in een oogwenk verloren!’

‘Wel, vlucht dan wanneer het nog tijd is,’ riep Raes van Lake uit. ‘Je bent een handelaar! Handel drijven kun je vanaf eender welke plaats!’

Jacob van Artevelde had voldoende gehoord.

‘Ik dank jullie voor dit gesprek,’ besloot hij. ‘Ik ben moe. Ik weet nog niet wat ik zal doen. Ik kan mijn macht nog verstevigen, of beginnen die af te staan zoals jullie voorstellen. Ik zal daarover nadenken terwijl ik hier blijf. Er is geen haast bij. Ik heb nog enige tijd om te beslissen. De manier waarop ik thans werk en het bewind voer over Vlaanderen kan nog wel een lange tijd blijven duren.’

Van Artevelde hield even een stilte aan, leek na te denken, maar dan voegde hij met knarsende tanden toe, ‘niettemin is er iets waarvan ik graag had dat jullie het in de oren van de schepenen en in de oren van de andere mannen die denken dat het zij zijn die Gent regeren zouden toefluisteren.’

‘En dat is?’ vroeg Gillis Vresele.

Raes boog zich ook dicht naar Jacob.

‘Zeg aan de schepenen dat als ze zouden willen proberen nu de macht van mij af te nemen, ik hen allen zal verpletteren! Ik zal de honden van de hel op hen loslaten, de milities van de gilden van minstens tien steden. Ik zal de troepen van Brugge en Ieper de stad in roepen, de poorten doen openen door de militie van Gent, en hen laten doen wat ze willen met deze verdomde stad! Daarna, wanneer ik terug aan de macht ben, dan zullen er geen schepenen meer zijn in deze stad, en ik, Jacob van Artevelde, zal aanduiden wie de stad kan beheren en wie niet. De macht is nog steeds van mij, nu, Pharaïldis mannen, en ze is aan mij om af te staan, aan niemand anders. Wanneer ik de macht zal weggeven, dan zal het bij mijn eigen wil zijn, niet door de wil van iemand anders! Zeg dat aan de schepenen! Ik geef hen nog één week, zeven dagen, geen dag langer. Op het ogenblik dat de schepenen me tot eender wat veroordelen, veroordelen ze zichzelf en Gent met hen! Jullie, mijn vrienden, kunnen dan maar beter al gevluucht zijn naar jullie herenhuizen en zelfs kastelen in het platteland!’

De ogen van Jacob van Artevelde flikkerden wild in de avond. Twee bewakers brachten kandelaren met kaarsen aan, want de duisternis viel snel in de zaal. Gillis Vresele en Raes van Lake schrokken weg van Jacob van Artevelde in afgrijzen. Ze keken naar elkaar. De uitval was heftig en kwaadaardig geschied. Ja, ze hadden een creatuur geschapen die ze niet langer beheersten. Jacob van Artevelde had zijn eigen lijnen getrokken, was zijn eigen weg aan het gaan. In de toekomst konden de Pharaïldis mannen slechts aan de kant van de weg gaan staan. Hun rol was beëindigd bij Jacob van Artevelde.

Gillis Vresele en Raes van Lake zuchtten.

‘Het zij zo,’ zeiden ze.

Ze schudden nog de hand van Jacob van Artevelde, en dan verlieten ze het Geeraard de Duivel Steen.

De schepenen deden zoals Jacob van Artevelde vroeg.

Jan van Steenbeke en zijn medesamenzweerders werden veroordeeld door de schepenen van de Keure, schuldig bevonden aan laster. Het onderzoek in de rekeningen van de stad leverde niets op aan onregelmatigheden in verband met wat betaald was of niet betaald was aan Jacob van Artevelde.

Ser Jan van Steenbeke werd voor een periode van vijftig jaar uit Gent verbannen. Zijn vrienden ook werden verbannen, hun eigendommen aangeslagen en verkocht ten voordele van de stadskas van gent.

Jacob van Artevelde bedankte de milities van de drie steden en van de kleinere steden in het Bijloke veld, en hij vroeg hen terug naar huis te keren. Zijn macht was dan steviger dan ooit gevestigd. Toch was de worm in de appel gekropen. Er was aangetoond dat het mogelijk was de macht van de opperhoofdman van Gent in vraag te stellen, en ook dat, ondanks alles, de schepenen hoger stonden in de hiërarchie dan hij.

Hoofdstuk 5. De ongemakkelijke wapenstilstand en de volbrenging. Lente 1343- zomer 1345.

De vijandschap tijdens de wapenstilstand

Jacob van Artevelde verving tijdens de Wapenstilstand van Malestroit niet de rol van de schepenen van Gent en hij eiste ook niet het gezag van de Graaf op. Toch bleef hij het onbetwist centrum van de macht in Gent en in Vlaanderen.

Sinds de Pharaïldis mannen hem in de steek hadden gelaten, voelde hij zich eenzamer dan ooit in zijn aanspraak op de absolute macht. Hij kon ook zelf niet meer houden van die mogelijkheid de absolute heerser te worden. Een onbehaaglijke rust heerste in Vlaanderen, maar de handel en de nijverheid bloeiden. Ondanks dat alles bleven de grootste zorgen voor Jacob van Artevelde in de jaren 1343 en 1344 de groeiende spanningen tussen de gilden in de steden, en de vijandschap van de kleinere steden die leden onder de verstikkende overheersing van Gent, Brugge en Ieper. De graaf van Vlaanderen had het land weer verlaten, zodat van Artevelde en zijn aanhangers eens te meer beroofd bleven van de ultieme morele autoriteit die ze konden aanwenden om hun regelingen ware rechtsmacht te geven. Ze schenen echter ook die autoriteit minder en minder echt nodig te hebben! Op dat punt kreeg Jacob van Artevelde gelijk.

De vijandschappen tussen enerzijds de drie grootste steden van Gent, Brugge en Ieper, en anderzijds de vele kleinere steden, veroorzaakten beperkte onlusten die wel gemakkelijk onderdrukt konden worden.

De grootste bron van onrust voor Gent werd de onderlinge wedijver van de gilden. Naarmate de rijkdom in Vlaanderen steeg, vermeerderden ook de spanningen omdat niet iedereen in dezelfde mate deelde in de welvaart. De wevers en de handelaars kenden grote voorspoed, en de kleinere gilden genoten ook van die rijkdom, zij het niet in dezelfde mate. De volders, echter, die voor de wevers werkten, zagen hun inkomen niet stijgen, en dus bleef het belangrijkste deel van de bevolking van Gent in hard werk en relatieve ellende en armoede leven. Gent werd een stad van spanning tussen arm en rijk binnen haar muren, en sommige mannen gebruikten die spanning om hun eigen ambities en zucht naar macht in hun eigen plannen te verwezenlijken.

Graaf Lodewijk van Nevers verbleef in Frankrijk. Hij voerde de tegenstand op tegen het bewind van Jacob van Artevelde en van de steden, zo zeer en zo hard en zo methodisch als hij kon. De kleinere steden wilden een groter stuk van de rijkdom die kwam van de lakennijverheid. Ze werden echter ruw en systematisch gefnuikt in dat streven door de drie grote steden, die zich jaloers aan hun monopolie op de productie van kwaliteitslaken hielden. Beperkte opstanden zoals die van Aardenburg werden snel een halt toegeroepen door de waakzaamheid van Jacob van Artevelde. De andere hoofdmannen van Gent, Willem van Vaernewijc, Gelnoot van Lens, Peter van Coudenhove en anderen, bleven de trouwe vrienden en collega's van Jacob. Samen hanteerden ze veel macht. Ook de dekens, Geeraard Denijs voor de wevers, Jan de Bake voor de volders en Pieter Zoetaert voor de kleinere gilden, hielpen Jacob van Artevelde om het bewind van de grote steden aan de macht te houden.

In februari van 1343 brak er een gewelddadige twist uit tussen Ieper en Poperinge. Poperinge deed beroep op de graaf van Vlaanderen. Graaf Lodewijk sprong natuurlijk gretig op die

gelegenheid om zijn autoriteit te bevestigen boven de autoriteit van de drie grote steden en van Jacob van Artevelde. In de maanden maart en april werd de vrede tussen de steden echter hersteld. Poperinge gaf toe onder de bedreigingen van de milities van de grote steden. Daarmee werd weer aangetoond hoe meedogenloos en snel de grote steden in actie traden en hoe machteloos de graaf moest blijven tijdens de conflicten in zijn graafschap. Hij had autoriteit, maar geen macht. De veroordeling van Poperinge was zeer streng. De stad mocht geen gestreept kwaliteitslaken meer produceren, tenzij voor intern gebruik. Onlusten braken ook uit in dezelfde maand van februari tussen Brugge en de dorpen rond de stad, van het Brugse Vrije, en zoals steeds hadden die ook betrekking op de verkoop van laken in het Vrije.

De stadskas van Gent bleef nog steeds in deficit, zodat opnieuw Jan de Coster in juli van 1343 naar Engeland werd gezonden. Hij bezocht de Koning met afgezanten van Brugge en Ieper. Nog meer delegaties volgden in augustus en september van dat jaar. Koning Edward verleende aan Jan de Coster de aartsdekenij van East Riding in Yorkshire om de broeder van Katelijne te bedanken voor zijn diensten aan de Engelse kroon. Edward betaalde enige sommen aan Gent, maar de schepenen van de stad moesten geld lenen om hun rekeningen in evenwicht te houden.

Nieuwe onlusten dreigden in Oudenaarde in de herfst van 1343. Ook die werden in de kiem gesmoord door de afgevaardigden en de troepen van de grote steden, zodat ze niet in geweld ontvaardden. Garnizoenen van Gent werden in de stad gehouden om de onderwerping van Oudenaarde te garanderen. De onrust duurde echter verder in Oudenaarde, tot in de lente van 1344.

Ondanks het feit dat een wapenstilstand met Frankrijk was afgesloten, bleef het moeilijk om in Gent aan voldoende graan te geraken. Het probleem werd groter in 1343 omdat in dat jaar de oogsten in Vlaanderen mislukten. Jacob van Artevelde zond in december van 1343 troepen uit in de omgeving van Gent om te zoeken naar opslagplaatsen van graan in de kasselrijen. De hoogwaardigheidsbekleders van de stad stockeerden daarna graan tot zelfs in het belfort om het te kunnen bewaken. Ze bakten zelf brood en verdeelden dat onder het volk. De schaarste van graan en de daarmee gepaard gaande hoge prijzen werden vooral erg gevoeld door de volders, van wie de inkomsten niet gegroeid waren.

Door de Wapenstilstand van Malestroit had Graaf Willem II van Henegouwen een kruis moeten maken over zijn aanspraken op dorpen en steden van de streken rond Kamerrijk, Crevecoeur en Arleux, ten voordele van Koning Filips. Dat jaar van 1343 bleef de graaf echter zo avontuurlijk gezind als voorheen. De oorlog met Frankrijk was ten einde en hij had geen strijd meer te beslechten tegen zijn andere buurlanden. Hij had daarom de handen vrij om de Christenen van Algeciras te helpen die belegerd werden door Islamitische strijdkrachten. Hij moest dat project echter opgeven om de geruchten te weerleggen dat hij aanspraak wou maken op de titel van keizer van Duitsland. Hij werd bij geroepen als scheidsrechter en raadgever in de conflicten tussen de hertog van Brabant en de bisschop van Luik, die constant bleven twisten over alles en nog wat.

Willem sprak zijn oordeel uit ten gunste van Brabant, wat niet verwonderlijk was omdat hij getrouwd was met Johanna, dochter van de Hertog. Hij reisde onmiddellijk daarna naar het Heilig Land, over Venetië, op pelgrimstocht naar Jeruzalem, waarvan hij slechts terugkeerde rond het einde van het jaar, in november. Een maand later al reed hij met zijn ridders naar Pruisen, waar hij met de Teutoonse ridders tegen de heidense Litouwers streed. Hij keerde slechts weer in april van 1344 naar Henegouwen, nadat hij langer dan een jaar afwezig was

geweest uit zijn graafschap, en ook uit Holland en Zeeland. Hij werd verwickeld in een strijd tegen de Friezen die tegen hem in opstand kwamen, maar in september van 1345 werden zijn troepen nabij Stavoren in een hinderlaag gelokt. De Friezen doodden al de strijders van Henegouwen, en ook de graaf. Hij had geen kinderen, zodat het huis van Avesnes met hem uitstierf.

In oktober van 1343 stierf ook Reinoud van Gelderland, de schoonbroeder en trouwe bondgenoot van Koning Edward. De oudste zoon van Reinoud was nog jong, zodat twisten ontstonden over wie Reinoud zou opvolgen en wie het regentschap zou houden over zijn erfgenaam. Die twisten eindigden slechts in de zomer van 1344.

In november van 1343 riepen de schepenen van Brugge de hulp in om een oproer van de gilden van Brugge neer te slaan. De troepen van Gent, goedendags op de schouders, marcheerden de straten van Brugge in, een duidelijk teken van de macht van de Gentenaars in het bondgenootschap van de drie steden. De overheersing van Gent en de aanwezigheid van milities van Gent in de expedities naar andere steden van Vlaanderen, kostte de anders rijke stad veel geld, meer dan ze zich kon veroorloven.

In de lente van 1344 liepen de twisten tussen Ieper en Poperinge weer hoog op. De twisten gingen natuurlijk over het verbod om bepaalde soorten van laken te produceren. Schepenen en hoofdmannen werden naar Poperinge gezonden met troepen. Gewelddadige schermutselingen werden in en rond de stad gestreden. De militie van Ieper viel Poperinge aan, en doodde een groot aantal poorters. De schermutselingen groeiden uit tot een heuse veldslag, waarin meer dan honderd mannen van Poperinge gedood werden, en Ieper leed ook heel wat slachtoffers. Opnieuw moest Poperinge zich gewonnen geven. Willem van Vaernewijc leidde de troepen van Gent om de rust met geweld te herstellen. Willem begon meer en meer te lijken op een harde, gewiekste krijgshoofd. Poperinge moest zware boetes betalen. Verdere onlusten moesten opgelost worden in Diksmuide in de herfst van 1344.

De schepenen en de ontvangers van Gent werden, zoals elk jaar, in augustus van 1344 veranderd. De acht mannen die de hoogwaardigheidsbekleders van de stad aanduiden kozen toen niet slechts aanhangers van Jacob van Artevelde, maar ook mannen die zijn tegenstanders konden genoemd worden. Pieter Stocman, de wever die schepen geweest was in het jaar van de beschuldiging van Jacob van Artevelde door van Steenbeke, werd aangeduid als ontvanger. Was dat een teken dat de kiezers en andere invloedrijke mannen de controle wilden overnemen van de rekeningen? Een andere wever, Lievin van Veurne, die een bondgenoot van Jan van Steenbeke was geweest, en die daarom als schepen werd vervangen in de zomer van 1342, werd nu eveneens ontvanger van de stad. Jacob van Artevelde voelde dat zijn gezag in de stad Gent niet meer zo absoluut bleef als tevoren. Andere machten doken langzaam maar zeker op.

Op de zestiende januari van 1345 kwam Koning Edward III overeen met zijn raadgever voor financiën om een jaarlijkse toelage van honderd pond sterling te verlenen aan Jacob van Artevelde. De Koning verleende die toelage als beloning voor de goede diensten die Jacob verleend had aan de kroon van Engeland. Had Jacob van Artevelde dat geld gevraagd ter voorbereiding van een mogelijke vlucht naar Engeland? Had hij geluisterd naar het advies van zijn vrienden?

In diezelfde maand protesteerde Dendermonde tegen de aanspraken van Gent op de productie van gestreept laken. Dendermonde had de privileges van Gent geschonden. Gezanten en

troepen van Gent werden naar de stad gezonden. De schepenen van Dendermonde moesten toegeven aan de macht van Gent, maar de inwoners van de stad deden een beroep op Graaf Lodewijk van Nevers voor hun bescherming.

Graaf Lodewijk vond de tijd rijp om zijn terugkeer naar Vlaanderen in te zetten. In de lente van 1345 begon hij daarom die terugkeer voor te bereiden. De graaf vroeg een vergadering aan te Menen met de steden. Gent, Brugge en Ieper eisten echter dat de graaf Edward III van Engeland zou erkennen als koning van Frankrijk, wat Graaf Lodewijk moest weigeren. Hij bleef trouw aan Frankrijk. Hij wou natuurlijk zijn graafschappen in Frankrijk niet verliezen. Hij was toen al meer dan twee jaar afwezig gebleven uit Vlaanderen, zodat de Vlamingen geleerd hadden te leven zonder de autoriteit van een graaf. Hun referentie bleef nog steeds Jacob van Artevelde! Graaf Lodewijk wou echter dringend de macht over zijn graafschap herwinnen. Hij begon opnieuw intriges te smeden met de edelheren van de kasselrijen van Vlaanderen, met de mannen die uit Vlaanderen verbannen waren door de steden en die hun eigendommen verloren hadden, en ook opnieuw met de Leliaerts van het land.

Ondertussen bleven echter Jacob van Artevelde en de schepenen van de grotere steden een sterke en zware hand houden boven de kleinere steden in hun regio. Ze kwamen tussen in de aanduiding van de schepenen van Kortrijk tot Aardenburg. Ze lieten hun invloed voelen in Aalst en Geeraardsbergen, zowel als in Oudenaarde. Ze onderdrukten onlusten in Waasmunster, Hulst en Assenede.

Poperinge pleegde opstand tegen Ieper voor de zoveelste maal. Poperinge had al in september van 1344 verklaard dat ze niet langer de overheersing van Ieper gedoogde. De stad koos een leider, Jacob Beyts, bewapende zich, en stond vastberaden om de ambachten van de stad te verdedigen. Ieper verscheen vóór Poperinge met een sterke strijdkracht van militiemannen. De strijders van Poperinge vielen uit de stad aan onder het bevel van een ridder, Ser Jan van Hautekerke, maar ze werden in de daaropvolgende kleine veldslag verslagen. Veel mannen van Poperinge werden gedood. De militia van Ieper verloor daarna geen tijd, vernielde de weefgetouwen in de streek, ook in de kleinere dorpen en steden zoals Bailleul, Reninghelst en Langemark. De productie van laken werd aldus onderdrukt door de mannen van Ieper in de ganse streek van Poperinge.

Aalst ook pleegde opstand, en hier was een grotere strijdkracht nodig om de onlusten te onderdrukken. De grenzen met Brabant moesten versterkt worden, want de Leliaerts konden vanuit dat hertogdom aanvallen. De Leliaerts van Aalst hadden de overhand gekregen in de stad. In het begin van mei zetten daarom ook meer troepen van het bondgenootschap van de drie steden zich op weg tegen de Leliaerts van Aalst.

Het werd duidelijk voor Jacob van Artevelde dat de invloed van de graaf in al die oproeren kon gevoeld worden. Graaf Lodewijk van Nevers had trouwens in de laatste maanden veel brieven gezonden naar de steden van Vlaanderen om hen nog maar eens aan te sporen de steun aan Koning Edward van Engeland af te zweren. De hertog van Brabant riep de afgevaardigden van zijn steden naar Brussel om hetzelfde te eisen, om de steun van de steden aan Koning Edward in vraag te stellen.

De kleinere steden van Vlaanderen waren van mening dat ze een kans hadden om hun eigen onafhankelijkheid tegenover Brugge, Gent en Ieper te vestigen met de hulp van de graaf, en Lodewijk van Nevers speelde die kaarten uit tegen Gent, Brugge en Ieper, maar vooral tegen Gent, waar Jacob van Artevelde heerste. De graaf bleef zo constant druk uitoefenen op Jacob van Artevelde en daagde hem en de schepenen van de stad regelmatig uit. Hij gebruikte voor die doeleinden de kleinere steden en de kasselrijen van het platteland.

Jacob van Artevelde voelde zich zeer teleurgesteld. Hij was vermoeid van de nooit aflatende druk en de vele onlusten die uitbraken. Hij was te zeer de rationele Gentenaar om de situatie niet in één drastische maatregel te willen veranderen. De mensen rond hem, echter, waren niet rijp om hem te volgen in dergelijke wijziging van bewind.

Graaf Lodewijk van Nevers stond onder erge druk van Koning Filips van Valois om naar zijn graafschap terug te keren. Daarmee wou Filips ook Vlaanderen afsluiten voor Koning Edward III. Op de achtentwintigste maart van 1345 riep Graaf Lodewijk daarom de Vlaamse vertegenwoordigers samen om zijn vreedvolle terugkeer naar Vlaanderen te onderhandelen. De drie grootste steden waren onder de indruk gekomen van de invloed van de graaf op de heren van het platteland en op de kleinere steden. Ze zochten vrede en rust, en vooral vermindering van hun uitgaven om de onlusten te onderdrukken. De schepenen van de steden spraken onderling af om akkoord te gaan met de rustige terugkeer van Graaf Lodewijk naar Vlaanderen.

Jacob van Artevelde was zeer ontgoocheld over de houding van de schepenen van de drie steden. Het leek hem alsof de schepenen schuld bekenden en de strijd opgaven vóór die ten einde was. Hij erkende meer dan vroeger hoe nutteloos zijn inspanningen waren geweest om een alternatieve autoriteit in Vlaanderen op te bouwen. Hij voelde dat hij wel de macht over Vlaanderen kon uitoefenen, maar nooit de autoriteit over het graafschap kon bekomen. Hij voelde zich gedeprimeerd en verlaten. Hij begon dan meer geloof te verlenen aan het advies dat zijn vrienden Gillis Vresele en Raes van Lake hem voorgehouden hadden.

Jacob sprak met Gelnoot van Lens, de strijder, die ook vermoeid was in geest met de nooit aflatende inspanningen die nodig waren om het bewind van de steden boven dat van de graaf in stand te houden, en die zich er meer en meer rekenschap van gaf hoe vergeefs zijn inspanningen thans bleven. Zij bespraken de situatie met Peter van Coudenhove.

De drie mannen konden de meningen en beslissingen van de schepenen niet terugschreeven, en ze wisten dat wanneer de graaf terugkeerde en hij druk zou uitoefenen op de schepenen, zij zouden opgeofferd worden. Ze kwamen samen overeen af te treden als hoofdmannen van Gent.

Ze gaven hun ontslag tijdens een vergadering van de schepenbank, maar maakten wel heel duidelijk hoezeer ze het gedrag van de schepenen kwalijk namen. Ze stelden dat ze de regeringsvorm van de stad steeds gerespecteerd hadden. Ze toonden in een lange toespraak de trouweloosheid en verraderlijkheid van de graaf aan. De graaf had er al de voorbije jaren de voorkeur aan gegeven om tweedracht en onlusten te zaaien in Vlaanderen, eerder dan de belangen van het land te dienen. De schepenen werden verrast. Ze luisterden aandachtig naar de argumenten van de hoofdmannen, bogen het hoofd, maar ze namen het ontslag van de mannen aan. Jacob van Artevelde was niet langer de opperhoofdman van Gent. Hij was niet langer de Beleeder der Stede, en niet langer de militaire bevelhebber, de gezagvoerder van Gent en Vlaanderen!

Jacob van Artevelde voelde zijn ontslag aan als een verschrikkelijke nederlaag. Hij was zeer bitter en cynisch gestemd in de weken die volgden. Zijn geest vond echter ook een vreemde rust, een toestand van onthechting en van innerlijke harmonie die hij meende verloren te hebben sinds hij was beginnen vechten voor Gent. Hij keerde ook snel weer naar zijn handel en begon als een razende te werken aan nieuwe initiatieven om contracten voor de koop en verkoop van goederen af te sluiten. Tot zijn grote verbazing nam toen echter een door hem onverwachte wending in zijn toestand een aanvang.

Aan het einde van april meldden de drie steden aan Graaf Lodewijk van Nevers dat ze uiteindelijk toch weigerden de graaf te laten weerkeren naar zijn land. Ze meenden dat de huidige regeringsvorm de mensen van Vlaanderen tevreden stelde. In Gent was wel een deel van de rijkere wevers teleurgesteld. Dit werd eens te meer een conflict binnen de stad. Hoewel Jacob van Artevelde geen hoofdman meer was en niet meer het Beleed der Stede hield, bleef iedereen, schepenen en dekens, hem beschouwen als de wijze man van Gent. Dat deed ook de rest van Vlaanderen. Jacob van Artevelde leek zijn macht opgegeven te hebben, maar gewonnen te hebben aan autoriteit! Allen keerden zich naar hem voor advies en oordeelsvorming, voor beslissingen. Hij werd uitgenodigd om deel te nemen aan speciale vergaderingen van de schepenen, en bleef opties met hen bespreken. Schepenen konden op eender welk uur van de dag in de Kalanderberg gezien worden om met hem te praten over de stadsprojecten en over de rekeningen. Ok de echtgenote van Jacob, Katelijne de Coster, werd met veel eerbied benaderd.

Een tijd later werd Gillis van Gavere gekozen door de schepenen om de rol te vervullen van opperhoofdman. Jan de Scouteete verving Gelnoot van Lens. Jan van Meesine werd aangeduid om Peter van Coudenhove te vervangen. Tegelijkertijd ook werd Pieter Zoetaert, een bontbewerker en goede, trouwe vriend van Jacob van Artevelde, afgezet als deken van de kleinere gilden en vervangen door Simon Parijs, die een uitgesproken tegenstander was van Jacob van Artevelde.

Jacob twijfelde er geen ogenblik aan dat nu hij de macht opgegeven had, zijn autoriteit ook langzamerhand zou afnemen en dan verdwijnen. Daarvan was echter thans nog niets te merken. Hij vroeg zich af of hij zich langzaam in de schaduwen van het openbaar leven in de stad kon terugtrekken, dan wel het wolvenpak van zijn tegenstanders hem vóór die tijd zou aanvallen.

In april van 1345 zocht Hertog Jan van Brabant zich te verzoenen met Koning Filips van Frankrijk en met Graaf Lodewijk van Vlaanderen. Het huwelijk tussen de zoon van Graaf Lodewijk van Nevers, die ook Lodewijk heette, en de dochter van Hertog Jan, Margaretha, werd voorbereid.

Graaf Lodewijk bevond zich daarom in Brabant aan het einde van april. Vanuit het hertogdom gaf hij aan de stad Dendermonde de toelating om alle nodige stappen te ondernemen opdat de stad zich zou kunnen beschermen tegen verdere pogingen van Gent om de productie van laken in Dendermonde te onderdrukken. De Leliaerts en de ambachtslieden van Dendermonde vonden zo een gemeenschappelijke zaak om voor te vechten. De graaf liet de bevolking van Dendermonde toe om dijken te openen, zodat de streek overstromd werd als verdedigingsmiddel, en ook om nieuwe vestingen te bouwen. Graaf Lodewijk kende nieuwe vrijheden toe aan de stad en ondertekende een charter waarin hij Dendermonde verzekerde van zijn hulp met troepen. Graaf Lodewijk voelde zich ook machtiger omdat de hertog van Brabant hem strijders en geld beloofd had. Als tegenprestatie gaf Graaf Lodewijk al de rechten op die hij nog hield over de stad Mechelen. De schepenen van Dendermonde beloofden onderdanigheid aan de graaf om de overheersing van Gent te verwerpen. Gent en de andere steden zouden een zeer grote strijdmacht moeten zenden om Dendermonde te onderwerpen. In het begin van mei reden ook de strijders van de graaf Dendermonde binnen. Niettemin werden de troepen van de grote steden naar Dendermonde gezonden in begin mei.

De financiën van Gent bevonden zich in die tijd in een zeer hachelijke toestand ten gevolge al de interventies en zendingen die uitgevoerd werden door de schepenen, hoofdmannen en gezanten van de stad. De schepenen besloten om geld, ontzaglijke sommen, te lenen van de

ruwaard Simon van Halen-Mirabello, van de Heer van Nevele en vooral van de abdijen van de stad. De abdijen van Sint Pieter, Sint Baaf, Baudeloo, het Bijloke klooster, leenden alle geld aan de stad, en nog andere ook.

In de maand april eveneens vroegen de steden van Vlaanderen aan de steden van Henegouwen en Brabant om hun beloftes en eden voor het eeuwigdurend bondgenootschap te hernieuwen, maar ze kregen geen antwoord. Henegouwen en Brabant stonden weer onder de invloed van hun graaf en hertog, en onder de druk van Filips van Valois. Jacob van Artevelde en de Pharaïldis mannen, die weer verzoend waren, begrepen dat de afstand tussen Vlaanderen en de graaf en de koning van Frankrijk aan het vernauwen was. Het bewind van de drie grote steden brokkelde af, en de steden, zonder echte leider, werden in de verdediging geduwd door de initiatieven van de vorsten. Hoe zou het nieuwe bewind er uitzien? Hoe snel zou het opgedrongen worden aan de steden?

Koning Edward III benoemde in die maand april de graaf van Nottingham als zijn hoofdman in Bretagne, terwijl de graaf van Derby bevolen werd een veldtocht te leiden in Gasconje. De Koning had zijn politiek om bondgenoten te maken in de Lage Landen door grote sommen geld uit te delen moeten opgeven. Hij richtte nu al zijn krachten, en vooral al zijn fondsen die het vorig jaar weer sterk waren beginnen in zijn schatkist te stromen, naar de vorming van een leger voor een grote expeditie tegen Frankrijk. Hij zou die campagne zelf en alleen voeren. In juni al wou de koning zijn troepen verzamelen en aan boord van zijn vloot doen brengen voor een veldtocht vanuit Bretagne of Normandië. In juni ook beloofde hij aan Godfried van Harcourt, een Normandische ridder, hem zijn erfgoed in Normandië te zullen teruggeven, eens hij, Edward, ze heroverd zou hebben. Edward III koesterde nu het idee om zijn leger aan wal te zetten in Normandië!

Hij bleef toch zijn meest dringende schulden terugbetalen in de Lage Landen. Zo ging Koning Edward III nog op de elfde juni akkoord met de terugbetaling van de kosten die tijdens de oorlog betaald werden door Jacob van Artevelde en Willem van Vaernewijc. Ze konden de reusachtige som van duizend pond Groot delen die uit de rekeningen van de boeken van handelaars uit Lucca in Italië naar hun werden overgeschreven.

Edward zond ook Filips van Weston en Jan Stury om van zijn bondgenootschappen met Keizer Ludwig van Beieren en met de vorsten van de Lage Landen te redden wat er nog te redden viel. Zijn ster was echter aan het uitdoven in de Lage Landen, en Filips van Valois deed alles wat hij kon doen om Brabant en Henegouwen weer in zijn invloedssfeer te trekken. Op aandringen van Filips van Valois bleef ook Graaf Lodewijk van Nevers initiatieven ontwikkelen om Vlaanderen in zijn macht te nemen.

Kwade Maandag

De financiën van de stad Gent bleven in een droevige toestand. De schepenen en de ontvangers moesten veel geld lenen en de belastingen verhogen. De rijkdom van de individuele poorters, vooral van handelaars en wevers, was wel substantieel gestegen, maar de volders die voor de wevers werkten aan een vast salaris bepaald door de schepenen, konden niet delen in de voordelen van de rust en van de handelsvrijheid die gegarandeerd werd in het verdrag van de Wapenstilstand van Malestroit. De volders vroegen daarom officieel om vier grossi meer betaald te worden voor hun volderswerk.

Die vraag werd naar de schepenen gebracht op de tweede mei van 1345, tijdens een vergadering van de schepenen van Gent, een vergadering waarop ook de dekens van de gilden

en de hoofdmannen van Gent in de raad uitgenodigd werden. De raadszitting was aangevraagd door de deken van de volders, Jan de Bake. De dekens waren aanwezig op die vergadering, maar van de hoofdmannen kwam slechts Willem van Vaernewijc opdagen. Jan de Bake was een zeer redelijke man, een goede voorstander van het bewind van Jacob van Artevelde. Hij was deken van de volders geworden in augustus van 1341, en had zijn gilde met wijsheid gediend en beheerd.

De deken van de wevers, Geeraard Denijs, weigerde categoriek de hogere salarissen te aanvaarden. Hij stelde dat de groeiende kost van het gewoven laken grote verminderingen van de verkoop zou teweegbrengen, en bijgevolg minder inkomsten uit de belastingen van de stad. De schatkist bevond zich al in dramatische toestand. Ook zouden de wevers en de leden van de kleinere gilden verlies van inkomsten lijden.

Geeraard Denijs was deken van de wevers geworden in april van 1343, in opvolging van Pieter Mabenzoon. Hij ook was sinds dat ogenblik zonder onderbreking in functie gebleven. Geeraard was een heethoofdige man, een bullebak die wel sluw, geslepen en geniepig was, maar ook snel opvliegend van aard. Hij wou steeds het hoogste woord krijgen in elke uitwisseling van ideeën. Hij kon het niet lijden een argument in een gesprek te verliezen, schreeuwde dan boven iedereen uit, imponeerde, en werd daarom zeer bewonderd door de mensen die snel onder de indruk kwamen van mannen die wisten hoe het grote woord te houden. Zijn sluwheid was kwaadaardig, zelden positief. Hij was meer geslepen dan verstandig, een man die niets en niemand boven zijn autoriteit kon verdragen. Hij was natuurlijk zeer eerzuchtig, niet zozeer omdat hij een zo groot vertrouwen uitstraalde in zijn overtuigingen en waarden, maar eenvoudig omdat hij steeds de man aan de top wou zijn. Hij was een zeer ijdel iemand, en zijn ijdelheid vroeg om steeds gevoed te worden! Geeraard Denijs was uit Gent verbannen in 1326 na een opstand van de wevers tegen de landeigenaar-poorters en tegen de schepenen. Hij was bevreesd van niets en had toen impulsief gehandeld. Hij mocht slechts naar Gent terugkeren op speciale toelating van de schepenen, aangezet door Jacob van Artevelde, in 1338. Dat was het jaar dat van Artevelde aan de macht gekomen was. Jacob wou de gilden van de wevers en de volders verzoenen met de landeigenaars en de schepenen. Geeraard Denijs was dan zelfs in 1340 schepen geworden, maar hij werd toch nog door de schepenen meer beschouwd als een lastpost dan als een aanwinst in de schepenbank. Hij bekritiseerde alles en iedereen, en wist steeds – naderhand – het best wat er had moeten gebeuren. Van 1343 af had hij meer invloed naar zich toe weten te trekken, in de leegte geschapen door de mindere invloed van Jacob van Artevelde, niet in het minst ook omdat hij leek over te hellen naar meer begrip voor de Graaf, hoewel hij verknocht bleef aan de zaak van Gent. Hij had ook deelgenomen aan zendingen van de stad. In augustus van 1344 was hij één van de vier hoogwaardigheidsbekleders die aangeduid werden om de keuze te maken van de nieuwe schepenen voor het volgend jaar. De andere vier mannen werden aangeduid door de Graaf.

Geeraard Denijs herinnerde zich nog helder de tijden toen de schepenen van de stad uitsluitend geregeerd hadden met de dekens van de kleinere gilden en de deken van de volders, met uitsluiting van de deken van de wevers. Hij was vastberaden om die tijden niet te laten weerkeren. Jacob van Artevelde was de man geweest die de verbanning van Denijs uit Gent beëindigd had. Jacob had de deken van de wevers weer in de voorgrond geplaatst en de gelijke gemaakt van de andere dekens, in de hoop dat de wevers het nieuw bewind zouden steunen en de waarden daarvan. Denijs had zich daar inderdaad trouw aan gewijd. Denijs beschouwde echter snel de gratie die Jacob van Artevelde verleend had als niets meer dan het absolute recht van de weversgilde, en zelfs eerder als een zwakheid van Jacob van Artevelde.

Jacob had in de ogen van Denijs nood gehad aan de medewerking van de wevers. Wat de machtige wevers gegeven hadden, de steun aan het bewind van Artevelde, dat konden ze op elk ogenblik ook weer terugnemen, merkte Denijs regelmatig op aan de hoofdmannen.

Wanneer Jan de Bake nu de eisen betreffende de verhoging van de salarissen voor de volders formuleerde, schoot Geeraard Denijs op van zijn bank in het Schepenhuis om te schreeuwen, ‘geweigerd, geweigerd!’

Hij riep dat bijna ogenblikkelijk, zonder nadenken. Denijs was trouwens uit gewoonte de tegenstander van alles wat hij niet zelf voorgesteld had, en als hij nu de volders, die zo lang zonder de wevers geregeerd hadden, een hak kon zetten, wel, des te beter.

‘De eis van de volders is volkomen gerechtvaardigd,’ wierp Jan de Bake op. ‘De verkoopprijs van laken is regelmatig gestegen. We bemerken de rijkdom van de wevers en van de lakensniders! De meeste volders leven in armoede. De nederige verhoging in salaris kan gemakkelijk betaald worden door de wevers. Het zou de volders helpen aan een iets meer behoorlijk leven. Als de volders iets meer geld in hun zakken hebben, dan zullen ze meer en harder werken, dankbaar zijn, ook meer laken kopen, wat de wevers op hun beurt zou toelaten meer van hun producten binnen de stadsmuren te verkopen. De verhoging van het salaris zou daarom de rijkdom van onze stad nog moeten verhogen in plaats van ze te verminderen! Een laatste punt wou ik nog aan uw aandacht brengen. De volders zoeken rechtvaardigheid voor hun contributie aan de stad, net zoals het werk van de andere ambachtslieden gewaardeerd wordt. De ambachtslui van de kleinere gilden kunnen hun prijzen naar believen verhogen zoals ze dat zelf willen, zo lang een koper kan gevonden worden. Dat is niet het geval voor de volders. De volders zijn de enige ambachtslieden van wie het salaris bepaald wordt door de schepenen!’

‘Dat is inderdaad niet het geval voor de volders,’ riep Geeraard Denijs, ‘want als de prijzen voor het vollen niet vast zouden bepaald worden, dan zouden die prijzen nog veel lager zijn dan vandaag het geval is! Elke armoedige kerel kan vollen, daar waar grote kennis en vaardigheid nodig is om te weven en te handelen in laken. Veel geld is ook vooraf nodig als investering, geld voor de weefgetouwen en om de wol te kopen die soms slechts vele maanden later als laken verkocht wordt. Dat is waarom de prijzen voor het vollen zijn wat ze zijn. De wevers zijn meer dan gul gebleven om de huidige prijzen op hun buitengewoon hoog niveau te houden. We houden de prijzen zo hoog als een daad van edelmoedigheid. De wevers zullen nooit hogere salarissen dulden! Geweigerd zeg ik! Geweigerd, geweigerd, geweigerd!’

‘Geeraard, wees toch even redelijk,’ kwam Maes van Vaernewijc tussen. ‘Er is heel wat waarheid in de argumenten van Jan de Bake. De volders grommen en ze hebben al tegen hun lage salarissen gedurende maanden, zo niet jaren, geprotesteerd. De wevers hebben hun welvaart sterk kunnen verhogen en ze zijn in staat geweest te sparen voor slechtere tijden. Is het niet onze plicht om de rust en vrede in onze stad te bewaren, met het welzijn van al onze poorters? Ga jij soms liever in de stad rond om de lijken van de armen te vinden in de straten, van de mannen die zich zelf gedood hebben uit zuivere ellende, om de lijken te vinden langs de huizen of ze te zien drijven in de Leie? Ik herinner me die tijden nog goed! Geef je er de voorkeur aan bedelaars te zien smeken aan elke hoek, oudere volders die onbekwaam zijn om te werken en die niets hebben kunnen sparen om hun onderhoud te verzekeren? Ik zeg: laten we aan de volders geven wat ze verlangen!’

‘De volders wormen het ambacht met de meest talrijke werkers,’ verklaarde Willem van Vaernewijc kalm. ‘Ze zijn steeds goede poorters gebleven, en voorbeeldige ambachtslui en gildeleden. Ze hebben Gent het grootste aantal militiemannen geleverd wanneer de stad troepen moest uitzenden. De volders verdienen enige waardering voor de toewijding aan de

veiligheid, de eer, de grootsheid en de welvaart van de stad. Ik zeg: de vraag van de volders is gerechtvaardigd!

‘Jullie zijn beide zwakkelingen,’ riep Geeraard Denijs naar de van Vaernewijc broeders. ‘Jullie zouden alles geven aan iedereen die maar met een eis aankwam! Waarom betalen jullie de volders niet zelf uit jullie enorme rijkdom, uit het geld dat jullie van Engeland gekregen hebben? De financiën van de stad werden gekelderd door wat we aan de militie betaalden, dus aan de volders, volgens jullie. De militiemannen zouden helemaal niet moeten betaald worden voor wat hun plicht is! Ik vraag jullie wie het meest geld in de schatkist van Gent doet stromen. Niet de volders! De taksen worden geheven op de productie van goederen, voornamelijk op laken, en op de handel. Op het werk van de volders wordt er geen speciale taks geheven!’

‘De volders kopen goederen en voor die goederen zijn de taksen verwerkt in de kost,’ vervolgde Maes van Vaernewijc op dat argument. ‘We weten allen dat de kost van de elementaire goederen zoals graan, hout, turf, de voldersklei, werktuigen en zo voort de laatste maanden gestegen zijn. De wevers en de handelaars en de ambachten van de kleinere gilden hebben die verhogingen ingerekend in de prijs van het laken en van de verkochte goederen. De volders konden iets gelijkaardigs niet doen!’

‘De volders vragen niet meer dan wat rechtvaardig is,’ voegde Jan de Bake daar met wijd open armen aan toe. ‘Eerbiedwaardige schepenen van Gent, de volders hebben een punt van wanhoop bereikt. We kunnen niet langer aan de huidige prijzen werken, want we verhongeren en we worden elke dag armer. We werken in ellendige omstandigheden. We vragen hogere salarissen omdat ook wij de hogere kosten van klei, water en hout moeten betalen. We zijn zo wanhopig geworden dat we klaar staan om hogere salarissen te nemen, zelfs als de wevers onze vraag niet willen aanvaarden!’

‘Wat betekent dat, klaar staan om meer geld te nemen,’ vroeg Geeraard Denijs sluw. ‘Is dat een bedreiging? Als wij jullie ons laken niet meer geven om het te laten vollen, het zelf zouden vollen, dan hebben jullie geen werk meer, jullie volders!’

Jan de Bake lachte, ‘jij een volder, Geeraard Denijs? Ik zou wel eens al die fiere wevers hun handen willen zien vuil maken in voldersklei! Jullie weten niet eens waar de voldersklei vandaan komt, noch welke klei te gebruiken op welk soort doek! Ik herinner er aan dat het volderswerk moet gedaan worden door mannen van de gilde van de volders! Dat is onze wet!’

Simon Parijs, de nieuwe opperdeken van de kleinere gilden, voegde zijn mening toe in het debat.

‘De kleinere gilden steunen de wevers! De productie van laken in onze stad kan niet afnemen! De prijzen moeten blijven wat ze zijn! Gent bevindt zich in een te precaire financiële toestand om thans toe te laten wijzigingen uit te voeren. Ik zeg: zoals de wevers, vraag geweigerd!’ Simon Parijs knikte naar Geeraard Denijs, die de steun van de kleinere gilden met een korte grijns van dankbaarheid erkende.

De volders zagen zich zo geïsoleerd in de raad van de schepenen. De bitterheid van Jan de Bake groeide met elk ogenblik van het debat. Jan de Bake ging somber zitten en zocht hoe wraak te nemen voor de vernedering die hem toegediend werd. Hij bleef de rest van de raadszitting in stilte mokken.

De discussie bleef nog wel even duren, maar geen nieuwe, ernstige argumenten werden nog aan het debat toegevoegd. De wevers en de lakensniders onder de schepenen weigerden nog steeds de salarisverhoging te stemmen, want ze berekenden hoeveel ze van hun inkomsten

dan zouden moeten afstaan aan de volders. De schepenen die lid waren van de kleinere gilden waren eveneens tegen de verhoging gekant, omdat zij vreesden dat hun dagarbeiders en hun leerjongens de volgende maal eveneens hogere lonen zouden komen eisen. Zij ook wilden de prijs van het laken niet zien stijgen en de rijkdom van de wevers weten dalen.

Jan de Bake probeerde het dan maar op een andere manier.

‘Kijk uit de vensters van het Schepenhuis, eerbiedwaardige schepenen van Gent! Honderden volders staan in de straten om rechtvaardigheid af te smeken. Ze hebben al hun hoop gezet op de vraag of de schepenen van de stad redelijke mensen zullen blijven! Bedrieg hen nu, stel hen teleur, en ze zullen samentroepen om te nemen wat hun recht is. Willen jullie een oproer in Gent riskeren over wat een gematigde salarisverhoging betekent?’

‘De volders kunnen niet met geweld eisen van de schepenen wat het recht is van de schepenen om in rust en vrede te geven!’ zei Willem van Vaernewijc om een reactie van Denijs te vermijden, ‘maar ik smeed de schepenen om genade en mildheid te tonen. Te vele mannen in Gent, te vele families lijden. Het is onze Christelijke plicht om de armen te helpen!’

‘Nee, nee, nee, vraag geweigerd,’ bleef Geeraard Denijs kraaien.

De schepenen die wevers waren of die op één of andere wijze verbonden waren met die gilde, en ook vele landeigenaars-poorters die tevens lakensniders waren, hoewel ze angst hadden van de menigte, weigerden de eis van Jan de Bake. De schepenen stemden dan om de volders niet iets meer geld te geven voor hun werk.

Jan de Bake was zeer ontgoocheld, en ook woedend op de hardvochtige Geeraard Denijs. Hij haatte het gebrek aan medelijden, de onverzoenlijkheid van de wevers.

Al zijn argumenten op de tafel gebracht, riep Jan in bitterheid uit, ‘jullie zullen nog spijt krijgen van deze beslissing, schepenen van Gent! Wanneer dit besluit openbaar zal gemaakt worden, dan zal het bloed van veel Gentenaars aan uw handen blijven plakken!’

‘Wat is dit?’ schreeuwde Geeraard Denijs verontwaardigd. ‘Wat is dit? Is dit weer een bedreiging? Te wapen, vrienden, te wapen! We moeten Gent verdedigen van beheerd te worden door bedreigingen! Roept onze vrienden te wapen! Verzamel jullie in de Vrijdagmarkt! Vaandels en wapens! Vaandels en wapens!’

Denijs liep het Schepenhuis uit.

Hij bleef in de straten roepen, ‘wevers, te wapen, te wapen!’

Jan de Bake liep dan ook naar buiten, naar de menigte van volders die onder de vensters van het Schepenhuis op hem wachtte.

Hij legde aan die mannen uit, ‘de wevers en de kleinere gilden weigeren onze kleine salarisverhoging! Ze roepen hun gilden naar de wapens! Vrienden, ik ook roep jullie te wapen! Te wapen! Op naar de Vrijdagmarkt in wapens! Toon aan de wevers wie gestreden heeft voor deze stad! Te wapen!’

Jacob van Artevelde was als bij toeval op dat ogenblik nabij het Schepenhuis aan het wandelen. Hij zag de schepenen uit hun Schepenhuis in grote opwinding lopen. Hij vroeg zich af wat er gaande was, niet weinig opgetogen met de opschudding die blijkbaar in zijn afwezigheid veroorzaakt was. Wel ja, zonder zijn autoriteit liep alles snel mis! Hij zag Maes en Willem van Vaernewijc naar hem neerkijken vanuit een open venster in het steen. Ze wenkten naar hem om naar de schepenzaal te komen. Jacob ging naar binnen en kwam tussen Maes en Willem staan. Ze keken naar beneden. Jacob vroeg wat er gebeurd was, en Maes legde hem het dispuut uit in een paar woorden. De twist zou waarschijnlijk leiden tot een

gewapend conflict tussen de volders aan de ene zijde en de wevers en de kleinere gilden aan de andere. Maes zei dat al de gilden samengeroepen werden in de Vrijdagmarkt.

‘Toch niet de belangrijkste gilden samen in één plaats!’ riep Jacob verbaasd uit.

‘Oh ja, toch wel,’ zei Willem van Vaernewijc, onheilspellend knikkend.

‘Dat kan slechts op een veldslag uitdraaien,’ zei Jacob, nog steeds versted. ‘Waar zijn de stadstroepen die opgeroepen werden om die dwazen tegen te houden van elkaar te vermoorden?’

‘We hadden uw aanwezigheid in de zaal moeten verzoeken,’ betreurde Maes van Vaernewijc. ‘Geeraard Denijs en Jan de Bake vliegen elkaar nu naar de keel. Simon Parijs is geen man die water op de olie kan gooien. De wevers en de volders zullen nu tegen elkaar vechten, tot ofwel Denijs ofwel de Bake dood in de straatgoten liggen. Hun zielen zullen naar de hemel of naar de hel rijzen, vergezeld van honderden gildeleden!’

Jacob van Artevelde bleef verbijsterd. Hij zei eerst niets, maar keek verwijtend naar de van Vaernewijc broeders.

Jacob van Artevelde en de van Vaernewijc broeders stonden in stilte aan een venster van de zaal van de schepenen. Ze zagen beneden hen al de mannen wegrennen, terug de straten in, waarschijnlijk om wapens en vaandels te gaan halen, schilden en maliënkolders, en om nog meer mannen op te trommelen.

Maes vroeg, ‘wat nu? Hoe kunnen we deze krankzinnigheid stoppen?’

Willem van Vaernewijc stond daar zeer bleek. Hij aarzelde een lange tijd vooraleer hij kon antwoorden aan zijn broer. Hij hoopte dat Jacob van Artevelde een voorstel uit zijn mouw kon schudden, maar Jacob keek ook naar Willem en zei niets.

Willem begon dan toch, ‘ik geef me zelf heel erg de schuld van wat er aan het gebeuren is, Maes en Jacob! Ik had deze ontwikkeling moeten voorzien en de straten afgesneden hebben, een escorte van wachters moeten vormen om Jan de Bake en Geeraard Denijs gescheiden van elkaar te houden en geïsoleerd! Ze hadden niet de gelegenheid mogen krijgen om hun gildeleden onder de wapens te roepen! Ik heb deze uitbarsting niet zien aankomen! Ben ik blind geweest? Alles is zo snel gegaan. Ik ben een idioot! Ik kon beter voorspellen wat er in Poperinge of in Dendermonde ging gebeuren dan wat in onze eigen stad. Ik heb wel met Gillis van Gavere en met de Scouteete gesproken en met de andere hoofdmannen, maar ze deden me zwijgen. Ze hebben meer dan vijfhonderd mannen op verschillende plaatsen van Gent op wacht, maar als de dekens iedereen te wapen roepen, dan vraag ik me af wat die mannen, allen militiemannen en leden van de gilden, zullen doen. Ik neem aan dat velen zullen weglopen van de nieuwe hoofdmannen en de bevelen van hun dekens zullen opvolgen! Het is dan heel goed mogelijk dat er slechts enkele tientallen wachters kunnen overblijven, en wat kunnen we dan verwezenlijken? De woedende gilden zullen niet kunnen gescheiden worden! Het spijt me, maar tenzij er een mirakel gebeurt, is er een zeer grote kans dat we vandaag een bloedbad moeten meemaken. Wat een hardhoofdige dwaas hebben we gekregen met die Denijs in de stad! Die man is een gesel Gods!’

‘Een idioot is hij,’ bevestigde Maes van Vaernewijc, ‘maar hij is zeer machtig en een zeer gevaarlijke idioot. Hij is uit op de totale macht over Gent! Hij predikt de slechtste en meest elementaire gevoelens aan zijn gildeleden. Hij zet een grote mond op met een gemeen, verdorven karakter, zodat de gildeleden hem blij zullen volgen, vooral de minst verstandige mensen onder hen, omdat hij een beroep doet op hun laagste instincten. Hij kan zeer charmant zijn met de dames van de wevers en met hun kinderen. Hij beweert dat hij in het belang van de wevers werkt, en omdat hij van niets bevreesd is duwen de wevers hem naar de voorgrond, al jaagt hij slechts achter zijn eigen belang. Hij is de leidende hond van de bende, de hond die het hardst blaft. Jan de Bake is ook een zeer impulsieve man. Hij had deze gelegenheid moeten laten voorbij gaan, geen bedreigingen uiten, en met ons blijven verder werken in de

schaduw en om Denijs op één of andere manier toch te dwingen het voorstel van de volders aan te nemen. Heb je gemerkt hoe snel Denijs op die zagezegde bedreiging van de Bake sprong? Hij was aan het wachten op één of andere vorm van bedreiging vanwege Jan de Bake! Hij wenst een strijd!

De wevers zijn verstandiger, beter gewapend, beter geoefend en beter georganiseerd dan de volders. De volders zijn talrijker dan de wevers, maar ze zullen het moeilijker hebben om hun mensen te verzamelen. Veel volders zullen niet durven tegenstand te plegen aan de wevers, uit angst werk te verliezen van de mannen met wie ze opdrachten uitvoerden. Geeraard Denijs weet dat allemaal. Hij kan vandaag inderdaad winnen, maar ten koste van veel bloedverlies. Na een strijd zal hij echter de machtigste man van Gent worden, die zijn wil kan opdringen aan ons, de hoofdmannen. Daar zal hij verkeerd op rekenen, dat kan ik u wel zeggen! Ik zal hem dat niet toelaten te doen!

‘Dit komt op het slechtst mogelijk ogenblik,’ betreurde Jacob van Artevelde. ‘We hebben erge problemen in Poperinge. Dendermonde is tegen ons in opstand gekomen en verschuilt zich in de armen van de graaf. Leliaerts bedreigen Aalst. Graaf Lodewijk is opnieuw begonnen met een reeks van kwaadaardige intriges om Vlaanderen in meerdere kampen te splitsen en de kleinere steden tegen ons op te hitsen. We moeten met kracht en autoriteit optreden tegen die haarden van onlusten, en hoe kunnen we dat wanneer we in onze eigen stad een oproer op handen hebben, een oproer die onze morele autoriteit zal ondermijnen? Als de wevers en de volders tegen elkaar inslaan, dan zal de afgrond tussen de twee gilden nog verder open trekken, en dan kan één van de twee partijen ook al een beroep doen op de graaf. De graaf kan Gent binnenrijden aan het hoofd van zijn troepen, en geholpen worden door de partij die de nederlaag leed.’

Jacob dacht tevens, ‘mijn gezag verdwijnt hiermee volledig! De huidige schepenen zullen verzwakt worden in reputatie en invloed. Deze strijd kan eindigen in een groot en finaal fiasco voor onze zaak en voor mij in het bijzonder.’

‘Het enige wat we kunnen en moeten doen, dan, is tussen te komen,’ besloot Maes van Vaernewijc. ‘We moeten de gildeleden uit elkaar houden met zoveel mannen als we kunnen krijgen. Er moet toch een middel zijn om de rede te doen overwinnen! Willem, probeer zoveel mogelijk trommelaars en trompetspelers bijeen te krijgen. Ga naar de Vrijdagmarkt met gesloten rijen van wachters, zoveel als je er kan krijgen, en maak zeer veel lawaai! Ik zal de kelders van het Schepenhuis voor je openen. Neem zoveel vaandels van Gent als je kunt dragen. Misschien zal het zicht van de vaandels de gilden uit elkaar houden!’

‘Dat zal ik doen, Maes,’ zei Willem, en hij liep snel uit het Schepenhuis om zijn collega’s te gaan zoeken, de hoofdmannen van Gent.

Jacob van Artevelde nam afscheid van Maes van Vaernewijc en hij ook wou dan naar het Bijloke Veld stappen, naar de plaats waar waarschijnlijk de wachters van de hoofdmannen zich zouden verzamelen. Dat veld was een militaire plaats van de stad, zoals de Kouter. Terwijl Jacob daarheen ging, zag hij vele mannen uit hun huizen lopen, gekleed in korte maliënkolders en gewapend met goedendags. Sommigen droegen schilden en helmen. De mannen liepen niet naar de Bijloke, maar naar de Vrijdagmarkt, naar het centrum van Gent. De angst greep dan de geest van Jacob van Artevelde aan, want hij gaf zich er scherp rekenschap van dat een groot gevecht binnen de muren van de stad in de maak was. Hij dacht na over wat hij kon en moest doen. Het doel was de gilden te scheiden! Hij twijfelde er aan dat de nieuwe hoofdmannen voldoende strijders daarvoor konden samenroepen. Zeker niet als ze de strijd niet voorzien hadden, wat ze duidelijk niet gedaan hadden. Wat als de scheiding niet slaagde? Wat als de wachters te laat aan kwamen in de Vrijdagmarkt? Ze zouden de slachting niet kunnen stoppen! Het bloedbad moest dus kort en gewelddadig gebeuren. Hij moest een zijde kiezen! De zwakste zijde gaan versterken stond buiten kijf. Dat was geen

oplossing, want ze kon de slachting slechts langer doen duren. Hij moest de sterkste partij steunen! Hij zou aan de zijde van de wevers moeten staan.

Kon hij de volders helpen, met hen mee strijden? Neen, dat kon hij niet, want hij was geen volder. Hij was een handelaar en een landeigenaar, een lid van de kleinere gilden. De wevers steunen was een koude, tegen-intuïtieve keuze, een opportunistische maar ook een zeer rationele keuze! Help er voor te zorgen dat één zijde snel overrompeld wordt, zei hij aan zichzelf. Deel in de triomf, win tijd en breng weer de rust in Gent. Zelfs als de wevers wonnen, werk zo dat de positie van de volders langzaam kan verbeteren en zorg dat de deken van de volders terug in de raad gebracht wordt. Ja, hij zou de sterkste partij in de komende slag moeten steunen, en nadien de zwakste!

Met koud ijs in zijn hart aan het branden, realiseerde Jacob van Artevelde zich dat een overwinning van de wevers de glorie van Geeraard Denijs zou betekenen, van wie de macht daarna verschrikkelijk op de beslissingen van de schepenen zou wegen. Arm Gent, dan, om door een dergelijke man geregeerd te worden!

Jacob van Artevelde stapte door en bleef naar alternatieven zoeken. Denijs zou de nieuwe sterke man in de stad worden. Maar Denijs kon de komende strijd verliezen! Neen, dat kon hij niet! Maes van Vaernewijc had gelijk. De wevers waren veel beter georganiseerd dan de volders.

‘Wel,’ dacht Jacob van Artevelde, bijna luidop in de straat, ‘ik kan nog steeds de raad van mijn vrienden volgen. Ik moet nu nog een stap verder achteruit zetten, en alle macht volledig afgeven. Ik mag niet verbonden worden met de laatste ontwikkelingen in de stad. Ik moet de wijze man blijven, de man waar allen zich zullen naartoe keren wanneer Gent lijkt verloren te gaan. Ik moet zichtbaar blijven, maar de meest wijze man zijn. Gent kan toch niet geleid worden door Geeraard Denijs! De schepenen en de leden van de meest eerbiedwaardige geslachten misprijzen die man. Hij zal niet de macht naar zich toe kunnen trekken! Ik kan de scheidsrechter blijven, zelfs met weinig of geen militaire macht. Was dat niet het advies van mijn vrienden van de Pharaïldis groep? Denijs haat toch ook de graaf. Hij zal niet toelaten dat de graaf weer zijn bevelen uitdeelt in Gent! Denijs zoekt nog steeds wraak te nemen op de graaf voor zijn verbanning van twintig jaar geleden. Alles komt weer neer op politiek en op compromissen, dan!’

Jacob van Artevelde keek naar de mooie huizen terwijl hij naar het Bijloke Veld ging.

‘Waarom zou ik naar het Bijloke Veld moeten gaan?’ vroeg hij aan zichzelf. ‘Mijn reactie om daar naartoe te gaan was instinctief, maar ik heb daar niets meer te zoeken! Gillis van Gavere, de opperhoofdman, Jan de Scouteete en Jan van Meesine zijn niet bepaald mijn vrienden. Zij zullen me wegzenden en het bevel nemen, zoals ze zouden moeten. Die gaan hun bevel niet afgeven aan mij! Ze zullen ook niet naar mijn raad luisteren, zeker niet die drie! Ze zullen me hoogstwaarschijnlijk hooghartig en totaal negeren, eerder dan luisteren naar mijn argumenten en mijn raad. Neen, ik kan maar beter naar huis gaan, een maliënkolder aantrekken en een zwaard aan mijn zijde hangen, en dan terugkeren naar de Vrijdagmarkt om te zien hoe de zaken daar evolueren. Als er een strijd komt, dan kan ik een paar zwaardslagen uitdelen, zorgen dat ik niemand kwets, maar ik zal aanwezig geweest zijn.’

Jacob draaide zich om en ging naar huis, zoals hij besloten had. Enige ogenblikken later wandelde hij gewapend terug naar de Vrijdagmarkt. Aan welke zijde zouden zijn vrienden vechten als ze daartoe gedwongen werden? Raes van Lake en zijn zonen zouden de wevers steunen door dik en dun, en dat zouden ook de Smets doen, vader en zoon, evenals de Herts. Gillis Vresele zou tussen de wevers staan en bij de kleinere gilden. Jacob kon zijn vrienden opzoeken onder de wevers. Dan, plots, dacht hij aan Jan en Pieter Denout, en zijn bloed

stolde. De Denouts zouden strijden met de volders! Zou hij, Jacob, met het zwaard moeten strijden tegen Jan en Pieter?

Jacob van Artevelde ging zeer langzaam verder. Hij groette de mannen die hem voorbij liepen en die hij kende. Veel meer wevers en mannen van de kleine gilden liepen hier dan volders! Hoeveel wachters van de militie zouden de hoofdmannen kunnen samen brengen? Zou Willem van Vaerne wijc de andere hoofdmannen kunnen vinden? Willem was zeer moedig. Hoe moedig waren de andere hoofdmannen? De hoofdmannen werden gekozen, hun keuze was een politieke daad, nu. Om zich geen vijanden binnen Gent op de hals te halen konden ze te laat verschijnen!

De gildeleden hadden zich verzameld op de Vrijdagmarkt.

De volders stonden met vliegende vaandels, roffelende trommels, de trompetten schalden hun onheilspellende tonen. Ze stonden aan de noorderkant, naar de Zuivelsteeg toe en naar de brug die naar Oudburg en naar het Gravensteen leidde. Zoveel mannen hadden zich daar verzameld, dat jonge volders tot op de brug zelf stonden.

De wevers en de kleinere gilden hadden zich geplaatst rond de Sint Jacobskerk, aan de zuidkant. Ze vulden de Veemarkt rond Sint Jacob, en de straten die naar de Vrijdagmarkt leidden, vooral de Kammerstraat. De wevers hadden meer trompetspelers en fluitspelers meegebracht.

De twee schreeuwende hordes gewapende gildeleden vormden rijen die in twee dichte groepen geen drie passen van elkaar verwijderd stonden in de Vrijdagmarkt. Beledigingen en uitdagingen vlogen heen en weer. In de eerste rijen van de wevers stond Geeraard Denijs in een korte maliënkolder, zwaard in de ene hand en een klein schild in de andere, een pothelm op het hoofd.

Jan de Bake, in een lederen jekker en een kleine stalen borstplaat daar bovenop, een grotere en zwaardere helm op het hoofd, hield een goedendag in zijn rechtervuist.

De twee mannen riepen beledigingen naar elkaar.

‘Ellendige dwaas, domme dagarbeider, bloedzuiger van een volder, geef ons het terrein! We zijn veel talrijker! Geef op, herken je fouten,’ riep Geeraard Denijs.

‘Wrede afperser, verachtelijke verrader, de schaamte van je moeder ben je! Wij moeten niet opgeven! Jij bent het die ons bloed opzuigt. Jij wenst ons arm te houden. Jij wenst ons dat we zouden verhongeren en sterven. Dit is onze stad! Wij staan waar we willen!’ wierp Jan de Bake terug. ‘Ga weg van hier! De Vrijdagmarkt is van ons!’

De mannen die rond hen stonden sloegen met hun zwaarden en goedendags op hun schilden en borstplaten. De trommels en de trompetten voegden hun tonen toe aan het verschrikkelijk lawaai en gewoel in het groot plein. De Bake en Denijs keken naar elkaar met ogen van haat en verachting. Ze riepen de strijkkreten van hun gilde en zochten steun bij de vrienden die naast hen stonden. Toch begon even geen van de twee de strijd. Was het vooralsnog mogelijk hen uit elkaar te blijven houden?

Niemand kon later nog zeggen wie het eerst naar voren sprong om een slag te geven aan de andere partij, of dat een wever of een volder was geweest, Geeraard Denijs of Jan de Bake of iemand anders, maar in een oogwenk sloegen de twee groepen hard op elkaar in met geheven wapens. Geen enkele stadswachter, geen hoofdman die het gezag van de schepenen vertegenwoordigde om de twee groepen van gildeleden uit elkaar te houden, stonden tussen de gilden in. Willem van Vaerne wijc had ofwel gefaald om voldoende strijders te verzamelen, of de opperhoofdman had hem ervan weerhouden tussen de wevers en de volders in te gaan staan.

De wevers en de volders smolten samen tot één strijdende massa van mannen die sneden, sloegen, hakten en zwaaiden naar elkaar met woeste woede. Ze wierpen hun schilden naar elkaars gezichten. De goedendags en de speren duwden naar onbeschermd vlees. Zwaarden zongen. In minder dan geen tijd viel de eerste gewonde man op de grond om vertrappeld te worden door de dichte menigte van lichamen die vooruit duwden. Met de eerste gekwetsten groeide de razernij en de wens naar wraak. Vooraan werden de mannen tegen elkaar geplet, en hoewel er heel weinig plaats bleef om wapens te hanteren, vielen de eerste doden snel. Denijs noch de Bake konden correct een zwaard of een goedendag gebruiken in die drukte, maar toch schoten de spietsen en de goedendags venijnig vooruit, vanuit het niets en vanuit overal. Goedendags waren handiger wapens in een dergelijk samengepakt gevecht dan zwaarden en bijlen. Zwaarden moesten geheven worden om te slaan, maar er was geen voldoende ruimte om dat te doen. Goedendags vlogen naar voren, tussen de lichamen of benen door, en raakten de huid, staken door de maliënkolders. Zwaarden ook konden slechts stoten. Alle wapens werden vooreerst als speren gebruikt in de dichte wanorde van zwetende, duwende lichamen. De goedendags werden in buiken en benen gestoken tussen schilden door. Bijlen werden van achter de eerste rijen geslagen om hoofden te klieven zoals brandhout in de winter. De hellebaarden hakten zich rond benen en sneden en trokken. Na slechts een korte tijd van de eerste inslag vielen al vele doden op de grond, met afgrijselijke wonden waaruit veel bloed spoot. Dit maakte de strijders nog meer razend, want telkens werd een vriend of een buurman geraakt. De mannen vochten dan in een roes zonder nog te denken aan wie ze probeerden te doden. Er vormde zich weldra weer een ruimte in de eerste gelederen. Het gevecht ontwikkelde zich over gans de Vrijdagmarkt, naarmate de wevers, de smeden en de slaggers probeerden dieper in de gelederen van hun tegenstanders te geraken. Het lawaai van de strijd was verschrikkelijk om aan te horen, verschrikkelijker de kreunen en zuchten van de gewonden en stervenden. De strijd om de overmacht, gestreden onder broeders, raasde meedogenloos. Blinde razernij nam de controle over de mannen. Vanaf de hoogtes van de Sint Jacobskerk lachten de duivels.

Geeraard Denijs zwaaide zijn zwaard van achter het schild waarmee hij een stoot van een goedendag had afgeweerd. Hij sneed door de linkerarm van een tegenstander, een stoere volder die hij dikwijls langs de kaaien van de Leie had zien wandelen aan de arm van een kleine, plompe vrouw. De man schrok weg van de plotse pijn waar zijn maliënkolder open lag, en van waaruit bloed overvloedig liep. Denijs greep dat ogenblik van aarzeling om zijn zwaard weer snel naar boven te brengen en naar de nek van de volder te slaan. Alle gevoelens werden toen uit de geest van Denijs weggetrokken. Hij streed en dacht niet meer aan de pijn van wie hij raakte. De tegenstander van Denijs liet zijn wapen vallen, probeerde achteruit te stappen om de furie van de wever te ontvluchten, maar Denijs doodde de al wankelende volder door zijn glinsterend, nu al rood zwaard in de hals van de man te steken. De volder snakte naar adem, rochelde, viel op de knieën, bracht zijn handen aan zijn hals. Bloed stroomde over zijn vingers heen. Denijs hakte al als een wraakzuchtige gek naar een andere razende volder die zijn vriend had zien vallen.

Jan de Bake stond slechts twee passen verwijderd van Geeraard Denijs. Hij streed ook tegen zijn vijanden die nog gisteren bevriende gildeleden waren geweest. De Bake sloeg zijn goedendag snel en venijnig langs het zwaard van een wever. Hij ook kende zijn tegenstander vaag, voldoende goed om te weten dat de man een wever was die in de Brabantstraat woonde. De goedendag kwam terug, haalde weer uit, en vloog in de buik van Jans vijand. Jan duwde dan verder, maar nam wat tijd om de lange punt van zijn zware speer te draaien in de wonde, wat erge kreten ontlokte aan de wever. Dan trok hij weer weg. Hij zag de man ineenkrimpen

van de pijn. De man zou niet overleven. Toch zwaaide de Bake het gewicht van zijn goedendag naar het hoofd van de man. Hij hoorde beenderen kraken. Hij doodde de wever ogenblikkelijk, hem uit zijn lijden verlossend. De goedendag was het voorkeurwapen van Jan de Bake, het wapen waarmee hij oefende. Jan was een zeer sterke man met krachtige spieren en sterke benen, en hij had veel geoefend met zijn speer, zodat hij nu instinctief kon stoten en slaan. Als zijn goedendag vooruit stootte, dan raakte hij iets, een schild, een maliënkolder, een arm, een been of een buik, steeds wondend of dodend. De Bake dacht niet na over waar hij doel nam en of hij doodde of kwetste. Hij had geen tijd voor medelijden met wie hij neersloeg.

In tegenstelling tot wat Jacob van Artevelde had gevreesd, was zijn vriend Jan Denout niet uit zijn huis gelopen. Een oude winterziekte had Jan Denout binnenshuis geveld, zodat de nu zestigjarige volder met koorts in zijn bed lag. Zijn zoon, Pieter Denout echter, vocht wel in de Vrijdagmarkt. Hij stond in een groep van kennissen, volders en collega's, aan de westelijke zijde van de markt. Een grote chaos van wilde, uitzinnige mannen vocht vóór hem, maar hij kon nauwelijks iets bemerken van wat er in de voorste rijen gebeurde. De wevers waren nog niet diep in de rijen van de volders geraakt op de plaats waar hij stond. De volders hielden zich achteraan niet meer in gedisciplineerde rijen. Ze stonden, persten schouder tegen schouder en duwden slechts de andere volders vooruit. Pieter kon wel de strijd vóór hem horen, en hij verwachtte na enkele ogenblikken wel zijn goedendag te moeten gebruiken. De angst sloeg hem in de buik. Zou hij komen te staan langs Raes van Lake en zijn zonen? Was het niet rechtvaardig om wat meer geld te vragen voor de armen? De rijke wevers konden zich dat veroorloven! Waren een paar grossi meer waard om voor te strijden?

Raes van Lake de Oudere bevond zich ook niet in de Vrijdagmarkt die maandag. Zijn zonen echter, Raes de Jongere en Willem, stonden in het plein. Zij ook bevonden zich aan de westelijke zijde van de Vrijdagmarkt. Ze zouden snel tot bij Pieter Denout geraken, want ze vochten aan elkaars zijde zoals ontembare leeuwen. Raes de Jongere was meer een kruisboogschutter geworden, maar hij had juist geoordeeld dat een kruisboog van weinig nut kon zijn binnen in de kuipe, zodat hij een bijl had gegrepen. Hij had geleerd hoe met een bijl te strijden van een oude krijger. Hij paste nu in de Vrijdagmarkt al de slagen toe die hij geleerd had. Hij was geen grote man. Hij gebruikte niettemin zijn kleine grootte in zijn voordeel. Hij dook weg onder een zwaardslag, trok zijn bijl rond een been van een volder, deed de man het evenwicht verliezen en wankelen, en dan doodde Raes de man met het punt van zijn bijl. Hij zwaaide zijn wapen hevig rond zich om plaats te maken vóór zich, en om zichzelf en zijn broeder te beschermen tegen andere volders die speren en zwaarden vooruit duwden.

Willem van Lake beschermde zijn broer aan diens linkerzijde. Willem toonde nu wat een geduchte tovenaer hij was geworden met een zwaard en een schild. Willem bezat wellicht geen machtige spieren, maar zijn talent met het zwaard was beroemd en gevreesd. Willem kon ook een duivelse energie opwekken in een strijd, zodat zijn tegenstanders verbaasd en angstig hem confronteerden. Willem liet zijn tegenstanders niet toe te wijken van hem. Raes en Willem hadden al menige volder gedood of gewond. Ze hadden hun vijanden zien vallen, bloed zien opwellen uit verschrikkelijke wonden. Toch bleven ze vooruit stappen, over gekwetste of dode lichamen heen. Ze keken niet om te controleren of de mannen slechts gewond dan wel dood waren. Wanneer hun tegenstanders ophielden een gevaar voor hen te zijn, stapten ze onverbiddelijk verder. Ze vergaten wat er terzijde van hen en achter hen gebeurde. Ze waren dergelijke duivelse strijders, dat ze al een wig geslagen hadden in de massa van de volders. Als ze nu vorderden, stapten de volders achteruit, bevreesd hen aan te vallen. De andere wevers erkenden snel de drift, de durf, de agressiviteit van de twee

berserker broeders, zodat ze zich achter hen schaarden en hen slechts volgden, beschermend links en rechts. Raes en Willem zochten hun volgende slachtoffers uit. Terzijde, iets achter hen, vormden de jonge wevers die vrienden en kennissen waren van Raes en Willem de zijden van de wig die de volders onvermijdelijk achteruit drukte. Raes en Willem bleken zo superieur in de strijd, dat wanneer ze tegen een volder begonnen te vechten ze dadelijk het licht zagen uitgaan in de ogen van hun tegenstanders.

Jacob van Artevelde kwam vanuit een zijstraat de Vrijdagmarkt in terwijl de strijd daar al volop bezig was. Hij had eerst slechts volders rond zich herkend. Hij had zich daarom gedraaid en was van de Leie weg gegaan, meer naar de Sint Jacobskerk toe. Van daar ging hij terug naar de Vrijdagmarkt. Hij verscheen nabij de massa van wevers en werd in hun groep opgenomen. De wevers herkenden hem en ze juichten hem toe. Jacob wou de mannen kalmeren, hen vragen te stoppen tegen stadsgenoten te strijden, maar de wevers schreeuwden om ter hardst, zo luid dat zijn woorden in het lawaai verloren werden. Hij zag de waanzinnige roes waarin de mannen stonden. Ze lieten hem niet spreken. Ze bleven hard de slogans van hun gilde schreeuwen. Ze duwden Jacob naar voren, tot hij op een plaats stond waar er zeer hevig gestreden werd. Hij vond Jan de Hert en Jan de Smet daar, en kwam in hun midden staan. Hij trok zijn zwaard, en grijsde naar zijn gezellen. De toejuichingen van de wevers groeiden daarna nog in volume en intensiteit. Met de twee Jannen aan zijn zijde, rukte hij ook naar voren, een wilde groep wevers achter hem. Zonder het te weten stapten ze de wig in gevormd door de gebroeders van Lake. Jacob van Artevelde stond enige zwetende en bebloede mannen achter Raes en Willem van Lake. Hij zwaaide wel zijn zwaard naar de volders, maar hij verdedigde zich slechts, de stoten van de goedendags afwerend of ze vermijgend, alsook de zwaardslagen.

Hij riep, ‘terug, volders, achteruit! Stop deze waanzin! Leg de wapens neer, vecht niet tegen uw broeders! Hebben we samen niet voldoende geleden?’

Dit was echter geen tijd voor de rede! Niemand hoorde Jacob van Artevelde roepen en niemand luisterde naar wat hij riep. Jacob trok mee vooruit, wierp zijn schild in de lichamen van de razende volders. Na nog een paar stappen zag hij zich naast Willem en Raes van Lake staan. Hij herkende de broeders. Willem grijsde naar hem, en dan vochten Jan de Hert en Jan de Smet ook aan hun zijde.

Op dat ogenblik, ver achter de schreeuwende bende wevers, openden zich wijd de panelen van de poort van de kerk van Sint Jacob. Een processie van priesters stapte plechtig de kerk uit. De eerste priester die recht de massa van wevers in stapte, was een reus van een man, een sterke vent. Hij ging volledig in wit gekleed. Kostbare witte kant hing aan zijn hals op een geborduurde witte tuniek. Wit kant hing overvloedig aan zijn mouwen. De witte tuniek met een gouden kruisbeeld er op geborduurd hing tot lager dan zijn knieën. Zonnestrallen verspreidden zich langs alle kanten uit het kruis op zijn borst, geborduurd in gouddraad. De priester hield een donkere houten staf met zijn beide handen zover als hij kon met zijn lange armen, vóór zich uit. Hij leek wel een wraakengel van God, een Sint Michiel. Een reusachtig, zwaar, zilveren kruis prijkte op de staf die hij droeg. Dat was, waarschijnlijk het zwaarste kruis van de kerk, het kruis dat het best gekend was door de mensen die naar de mis gingen in Sint Jacob. Achter de priester volgde nog een priester, die nog rijker gekleed ging, en die de relikwiehouder droeg waarin de hostie van Christus bewaard werd. Achter hen volgden nog meer priesters die wieroekbranders droegen. Sommige van die priesters waren zeer oud en gekromd, maar ze stapten vooruit. De priesters zongen psalmen en ze luidden de klokjes van de mis. Tegelijkertijd begonnen de grote klokken van Sint Jacob hun lange, droevige tonen over de stad te klinken. Iets later begonnen de klokken van nog andere kerken, vooreerst van Sint Jan, te luiden. De klokken van Sint Jacob sloegen langzaam in lange, loeiende tonen, die

meewarig klaagden. De groep priesters probeerde doorheen de strijdende wevers te stappen, naar voren, naar waar de strijd het hevigst woedde.

De reus van een priester die de processie voorafging riep zo hoog en zo luid hij kon, ‘op de knieën voor de Heer! Kniel, jullie verdoemde mannen! Stop dit zinloze doden! Kniel, hebt berouw en ga naar huis! Jullie doden jullie broeders! Stop dit krankzinnig gevecht! Op jullie knieën voor de Heer Jezus Christus!’

Enkele wevers knielden inderdaad en maakten het kruisteken, maar de roes van de strijders was zo groot, zo geestesverblindend, dat de wevers met hun ruggen naar de priesters gekeerd bleven staan en deden alsof ze niet hoorden wat de priesters wilden. Enkele mannen verborgen hun wapens, maar ze bewogen zich niet. De voorste priester stapte daardoor tot tegen een muur van ruggen, mannen die de schouders tegen elkaar plaatsten om de processie te doen stoppen. De priester die het grote, glinsterende kruis droeg, kon niet verder vooruit. Hij sloeg dan hard met het kruis op de ruggen van de mannen die vóór hem stonden, maar die wevers hielden hun armen boven hun hoofd en ze deden alsof ze niet begrepen wat er achter hen gebeurde. De priester riep zijn bevelen luider en luider. Hij bracht zijn verzilverd kruis op en neer op de ruggen van de wild schreeuwende en vechtende mannen, maar hij moest halt houden. De priester duwde dan, hield het kruis even met slechts één hand en sloeg met de vuist op de ruggen, maar de wevers lieten hem niet door. De processie bleef waar ze stond, en dan sloten de rijen van de wevers zich rond de priesters, zodat de mannen in de kerkelijke gewaden nog slechts gewone figuren werden, verspreid in de dichte massa van wevers.

Willem en Raes van Lake vochten boven op de lijken van gedode volders. Ze kwamen onstuitbaar verder. Ze waren echter niet rechtdoor gestapt, maar door hardnekkiger weerstand werden ze naar één zijde getrokken, zodat ze bijna tot tegen de gevels van de huizen op de Vrijdagmarkt aankwamen, waar ook Pieter Denout nu streed. Jacob van Artevelde en Jan de Hert met Jan de Smet bereikten de kant waar hun vriend Pieter streed. Pieter verdedigde zijn leven tegen de onstuimige aanvallen van de wevers aan zijn kant.

Pieter vocht moedig, maar hij droeg slechts een korte maliënkolder ter bescherming van zijn borst, zonder helm op zijn hoofd. Hij kon zijn schild verloren hebben, want hij droeg er geen. Hij was een goed gespierde man, lenig ook, die zijn energie handig gebruikte om met zijn zwaard er voor te zorgen dat zijn tegenstanders hem niet voorbij konden komen. Hij weerde moedig zwaardstoten af, en ook vliegende en stotende goedendags. Pieter had het grote geluk dat geen wever met een bijl hem tot dan toe bestreden had, tot Raes van Lake in zijn omgeving geraakte. De van Lake broeders verwondden een man recht vóór Pieter, en dan zouden ze hem als tegenstander moeten trotseren.

Jacob van Artevelde stelde met ontzetting vast hoe Willem van Lake zijn wapen naar Pieter sloeg, en hoe daarna Raes zeer dicht bij Pieter kwam met zijn bijl. Willem was zo opgegaan in de strijd, zo wild, woedend, bijna gek, bloed in de ogen, dat hij slechts zijn bijl rondzwierde zonder zelfs te kijken naar de gezichten van zijn tegenstanders. Jacob sprong naar Willem, ontweek een goedendag die vanachter een schild langs zijn benedenlichaam naar zijn been gleed, en hij duwde Willem ruw opzij met een krachtige beweging van zijn schouders.

‘Willem, het is Pieter Denout die vóór je staat! Denk toch even na! Kom tot bezinning! Wil je Pieter doden? Stop, Willem!’

Willem keek naar Jacob, hijgend, en kwam langzaam uit zijn roes. Hij leek onthutst, en herkende dan ook Pieter.

Raes van Lake had ook Pieter Denout opgemerkt. Hij liet zijn bijl zakken en verdedigde nog slechts zijn lichaam tegen de volders. Hij bleef daarna zich slechts beschermen, liet wevers van achter zich naar voren stormen. Hij ook had zijn verstand weergevonden.

‘We moeten hier uit geraken,’ riep hij, bijna wenend. ‘We zijn vrienden aan het doden, Willem! God, wat hebben we gedaan? Ga naar de kant!’

Jacob van Artevelde keek naar waar Raes naartoe wees en zag met zijn ander oog Pieter Denout beduusd en onthutst staan te kijken naar Willem en Raes.

Jacob riep, ‘naar de kant! We gaan hier weg! We hebben genoeg gestreden!’

Jacob duwde Willem tot tegen de gevels van de stenen huizen op de Vrijdagmarkt, naar een steeg toe die van de strijd weg leidde. Raes trok de arm van Raes weg, maar Raes legde beide armen rond de volder.

Hij riep, ‘vriend! Vriend! Laat ons door, jullie lelijkaards!’

Raes stapte dan tot achter twee rijen van nog strijdende wevers die al verder gevorderd waren, en duwde iedereen van zijn groepje langzaam naar de steeg. De zes mannen, duwend en trekkend, gebruikten hun schouders om de andere wevers terzijde te duwen. Ze vochten zich een weg doorheen de strijdende volders en vooral de wevers, en ze bereikten zo de steeg waarlangs ze konden ontsnappen uit de markt.

De slachting in de Vrijdagmarkt had een ander stadium bereikt.

Jan de Bake had tegen de wevers gestreden zoals een berserker, zoals een rots in de aanrollende branding van wevers. Hij stond met zijn zonen aan zijn zijde, beide goede strijders. Zowel razernij als angst lagen in het hart van de Bake. Hij had niet gedacht zijn leven zo kwaadaardig te moeten verdedigen tegen mannen met wie hij samen de stad beheerd had. Had hij wel een strijd willen beginnen in de Vrijdagmarkt? Jan de Bake betreurde naar de markt gekomen te zijn.

De wevers echter, concentreerden hun razernij op de groep waarin Jan de Bake en zijn zonen stonden. Jan zag zijn zoon rechts van hem vallen, in de zijde gestoken door een zwaard en daarna meedogenloos gedood door een snelle, venijnige slag van een goedendag. Terwijl de tranen in zijn ogen opwelden, vermeerderde zijn razernij nog, want die zoon was een goede jongen en een goede zoon geweest, een harde werker en een verstandige, goedaardige jongen die net een vriendelijk, lief meisje ontmoet had om mee te trouwen. De haat van Jan tegen de wevers sloeg hem dan in een woede die hij tot nog toe niet gevoeld had. Hij wou nu sterven, maar hij zou door de lijnen van die vervloekte wevers breken en enkele zielen met hem naar de hel meenemen. Het zwaar gewicht van een goedendag werd tegen zijn hoofd geslagen met grote kracht, zodat Jan de Bake slechts een kort ogenblik als verdoofd stond. In dat ogenblik stak de punt van een zwaard door zijn hals en door zijn slagader. Hij bracht zijn vingers van één hand naar zijn nek, voelde het warm bloed van zijn leven door zijn hand vloeien, en realiseerde zich dat hij gedoemd was. Een ander zwaard sloeg door zijn maliënkolder en ging de hele lengte in zijn buik. Jan de Bake voelde al niets meer. Hij viel op de grond, zeker van zijn dood. Hij fluisterde een Weesgegroetje, maar hij zag nog ook zijn tweede zoon, gewond, over hem heen vallen en vertrapeld worden door de voortschrijdende, triomfantelijke wevers. De spits van een goedendag brak ook de rug van de tweede zoon de Bake. Jan de Bake sloot de ogen.

De wevers vochten onvermoeid verder, en de weerstand van de volders verzwakte. De volders zagen zich verslagen! Schreeuwen en bevelen die vanachter de lijnen kwamen deden de wevers de volders naar de Leie, naar de rivier, duwen. De strijd was dan bijna gedaan, wat de volders probeerden wanhopig van de Vrijdagmarkt over de brug naar Oudburg en het Sint Veerleplein te vluchten. De strijd was bijna opgehouden. De wevers drongen zich vervaarlijk samen tegen de laatste volders, wapens toch niet meer dodend. De volders werden onverbiddelijk over de brug, die smal was, of in de Leie geduwd. De wevers hadden de slag gewonnen, want ze hadden de Vrijdagmarkt gans veroverd, het plein dat het meest Gent voorstelde. Veel volders die in volle bewapening gestreden hadden, het schild nog aan de arm,

werden in het water van de Leie geworpen, en verdrongen. Anderen konden zwemmen, of ze imiteerden diegenen die dat konden met veel slagen van armen en benen in het water, en sommigen bereikten inderdaad zoals natte honden de overkant, waar bevriende handen hen op het droge trokken.

Willem en Raes van Lake trokken Pieter Denout mee door de straten van Gent. Jacob van Artevelde trok de kap van Denout ver over zijn hoofd. Hij leidde, zodat de wevers in de donkerder wordende avond niet konden zien wie hem volgde. Jan de Hert en Jan de Smet liepen met naakte wapens achteraan, klaar om de anderen te verdedigen aan die kant. ‘We nemen Pieter mee naar mijn huis,’ fluisterde Jacob van Artevelde. ‘Hij kan deze nacht in mijn huis blijven en ook morgen. Ik zal naar het huis van zijn vader lopen om Jan te waarschuwen en hem te zeggen dat zijn zoon buiten gevaar is. Zullen de wevers de huizen van de volders aanvallen?’ ‘Dat zou idioot zijn tot in het extreme,’ siste Raes. ‘Wat gaan de wevers doen zonder de volders? Kunnen ze zelf het laken vullen? Ondenkbaar is dat!’ ‘Ze kunnen toch nog de meest prominente volders aanvallen en hen in hun huis doden,’ antwoordde van Artevelde. ‘Ik moet proberen hen tegen te houden, minstens aan het huis van de Denouts!’

Willem en Raes brachten Pieter Denout naar de Kalandenberg, naar het complex van huizen van Jacob. Ze zeiden aan de dienaars en aan Katelijne de Coster dat Jacob wou dat een kamer gegeven werd aan Pieter. Katelijne had gehoord wat er zich afgespeeld had in de Vrijdagmarkt. Ze verborg onmiddellijk Pieter in een achterkamer, en ze bracht hem te eten. Willem, Raes en de twee Jannen gingen daarna terug naar het huis van hun familie om te melden dat ze allen nog in leven waren. Jacob van Artevelde liep naar het huis van Jan Denout, waar hij Jan met veel schaamte in zijn ogen vertelde dat de wevers veel volders gedood hadden. Jan zond een dienaar naar de vrouw van zijn zoon, naar Kerstin de Hert. Jacob van Artevelde bleef in het huis van Jan Denout tot in het midden van de nacht. De wevers vielen het Denout huis niet aan, kwamen zelfs niet in de buurt. Aan het einde van de nacht keerde Jacob van Artevelde terug naar de Kalandenberg. De nacht bleef heel stil in Gent, en dat was omdat de wevers eindelijk begrepen wat ze gedaan hadden. Priesters hadden hen dat verwijtend voorgehouden.

De priesters van Sint Jacob vervloekten de Gentenaars die andere inwoners van de stad zonder medelijden gedood hadden. Monniken uit de abdijen kwamen in de Vrijdagmarkt aangelopen, nog in de namiddag. Ze schreeuwden schaamte over de wevers. Met harde woorden dwongen ze de wevers, die nog in de Vrijdagmarkt met bebloede wapens en met bloed bespatte kolders stonden, de doden en de gewonden te verzamelen vanaf een zijde van de markt, naar de kerk en het kerkhof van Sint Jacob toe. Vreemde vissen zwommen in de Leie. Met boten en haken werden de lijken uit het water gehaald. Wanneer de lichamen zij aan zij uitgelegd werden, telden de priesters en de monniken meer dan vijfhonderd doden. Meer dan honderd gekwetste mannen werden door de monniken en de nonnen naar de hospitalen van de stad gebracht.

De kwade maandag eindigde met groepen van wenende vrouwen en hun jonge zonen die langzaam naar de Vrijdagmarkt durfden te komen om de lichamen van hun echtgenoten en oudere zonen te zoeken. De vrouwen kwamen in groep om karren achter zich te kunnen trekken. Ze plaatsten de lichamen in hun karren, soms tot zelfs vier of vijf lijken in één kar, en daarna brachten de vrouwen hun droevige lading naar hun huis en naar de huizen van hun geburen.

Slechts toen ze de rouwende vrouwen zagen en de karren met de dode mannen, trokken de wevers aan hun haar.

Ze dachten, maar ze fluisterden zelfs niet uit schaamte, ‘mijn God, wat hebben we gedaan? Wie heeft dit begonnen en waarom hebben we zovelen gedood?’

De wevers vonden natuurlijk als excuus dat de volders de strijd begonnen waren. De wevers hadden zich slechts verdedigd! Diep in hun hart, echter, wisten ze dat het hun razernij en hebzucht geweest was die hen er toe gebracht hadden de mannen te doden die ze kenden, hun buurmannen, de mannen met wie ze samen gewerkt hadden om laken te maken. Het laken was nu rood geverfd, zoals hun geweten. Wanneer een zeer hardvochtige wever voorstelde om de huizen van de invloedrijke volders aan te vallen en te gaan plunderen, ontmoette hij slechts gefronste voorhoofden, strenge en gesloten gezichten, en misprijzende ogen. Niemand wou hem volgen, zodat de volders die naar hun huis vluchtten met rust gelaten werden.

De enige man die niet de minste wroeging toonde en die nog steeds de militie van zijn gilde naar de weverskapel leidde en naar de gildehalle, nabij de Waalpoort waar hij woonde, om daar victorie te kraaien, was Geeraard Denijs. Tot een stuk in de nacht liep hij daarna rond in de stad, gedrenkt in het bloed van andere Gentenaars, om bevelen te schreeuwen aan zijn mannen. Hij deed de belangrijkste plaatsen van de stad bezetten. Denijs triomfeerde, maar hij kreeg veel droevige en verwijtende blikken terug, nog meer woedende ogen, en veel gezichten wendden zich van hem af.

Denijs kon inderdaad triomferen, want hij had de macht in Gent veroverd met de wapens. Hij was nu de enige deken en sterke man waarmee de schepenen nog rekening moesten houden, en die zelfs de schepenen kon bevelen wat te doen. Als één slachting niet voldoende was, dan stond hij klaar om nog verdere slachtingen uit te voeren. Niet eenmaal voelde hij medelijden! Hij toonde nooit enige vorm van berouw over de gedode volders en wevers.

De mannen in Gent die geen wevers waren, echter, begonnen Geeraard Denijs te misprijzen. De totale macht van Geeraard Denijs bestond nog enkel in zijn geest. In de volgende maanden moest Geeraard Denijs op de harde wijze ervaren dat de schepenen en de dekens van de andere gilden hem niet een tweede maal zouden volgen.

De maandag van de slachting door de wevers van honderden volders, de maandag van de tweede mei 1345, werd snel de ‘Kwade Maandag’ genoemd te Gent.

Het zomereinde

In de zomer van 1345 werden Jacob van Artevelde en de schepenen van de grote steden opnieuw bezorgd over de politieke ontwikkelingen in Vlaanderen. Ze voelden de druk van de intriges van Graaf Lodewijk van Nevers weer scherp aan, vooral nu de graaf de nieuwe bondgenoot geworden was van de hertog van Brabant. De graaf vragen om weer te keren naar Vlaanderen leek niet te helpen. Lodewijk van Nevers zocht weer de totale macht over Vlaanderen te veroveren, maar zijn middelen bleven beperkt.

De schepenen deden een beroep op de hulp van de koning die ze erkend hadden als hun rechtmatige opperheerser, op Koning Edward III van Engeland. Ze wilden minstens de koning waarschuwen van de laatste gebeurtenissen in Vlaanderen en Brabant, en hem vertellen over de intriges die tegen zijn autoriteit in de Lage Landen opgezet werden. Ze vroegen de koning om hulp.

Katelijne de Coster leek opnieuw aangewezen om naar Engeland te reizen en te proberen de Koning over te halen om met een leger naar Vlaanderen te komen. Katelijne zeilde zo voor de derde maal van Sluis naar Gravesend en ze reed van daar naar Londen. Ze bezocht de koning in zijn paleis van Westminster. Katelijne tekende een zeer pessimistisch beeld van de toestand in Vlaanderen en in de Lage Landen.

Zodra de schepenen van Gent hoorden dat afgevaardigden van Koning Edward III, Filips van Weston en Jan Stury, te Brugge aangekomen waren, zonden ze hoofdman Willem van Vaernewijc met Peter van Coudenhove naar die stad om te onderhandelen over de bedragen die Edward aan Gent beloofd had, alsook de betaling van de schulden die de koning nog aan de stad had. Die betalingen ook waren zeer belangrijk voor Gent, want de rekeningen van de stad bleven chronisch negatief. De hoofdmannen stelden de vraag, die door de afgevaardigden zou overgebracht worden aan de koning. De hoogwaardigheidsbekleders van Gent keerden naar de stad terug, de hoofdmannen vertrokken uit Brugge op de vijfde juli.

Koning Edward had voldoende geld verzameld voor een nieuwe oorlogscampagne in Frankrijk. Hij had zijn belangrijkste schulden afbetaald. Hij oordeelde dat de Wapenstilstand van Malestroit in teveel schermutselingen al was verbroken, zodat hij de wapenstilstand kon eindigen met een grootschalige veldtocht naar het hart van Frankrijk. Voor dat doel had hij al een grote vloot van ongeveer honderddertig schepen te Sandwich samen gebracht. Koning Edward hoorde wat Katelijne de Coster hem te vertellen had, begreep hoe dringend haar beroep op hem was, en besloot met zijn leger naar Vlaanderen te zeilen in plaats van naar Normandië.

De Engelse vloot verliet Sandwich de derde juli en kwam de vijfde juli te Sluis aan. Op de zesde juli, de dag nadat Koning Edward te Sluis aangekomen was, ontmoetten eenentwintig invloedrijke poorters van Brugge Koning Edward. Ze waren mannen uit de meest invloedrijke geslachten van Brugge, onder wie Gillis Lam, Gillis Priem, Jan van Harlebeke, Gillis Hooft, Gillis van Coudebrouck, en ook Frans van Artevelde, de broeder van Jacob van Artevelde, die een gerespecteerde schepen van Brugge was geworden. De koning was zeer aangenaam verrast de woorden van eerbetuiging en steun te horen waarmee de schepenen hem verwelkomden. De delegatie van Brugge richtte een groot Vlaams feest in om de koning te Sluis te ontvangen. Toen hij hoorde dat de broeder van Jacob van Artevelde zich onder de mannen van Brugge bevond, werd Koning Edward er van overtuigd dat de invloed van Jacob nog steeds erg gevoeld werd in Vlaanderen.

Willem van Vaernewijc en Peter van Coudenhove waren nog maar net teruggekeerd van hun eerste zending naar Brugge op de zevende juli, hadden nog maar net hun paarden op stal geplaatst, toen ze weer dringend werden teruggezonden, terug naar Brugge en Sluis, om Koning Edward III ook voor Gent welkom te wensen in Vlaanderen. Ze moesten Jacob van Artevelde vergezellen, die de afvaardiging zou leiden!

Jacob van Artevelde oefende geen officiële, openbare functie meer uit in Gent. Hij bleef echter in ieders ogen in Gent de erkende leider van Vlaanderen en de meest befaamde, meest aangewezen gezant voor Gent naar Koning Edward. De schepenen van Gent veronderstelden dat de koning naar Gent zou reizen, zoals hij voordien gedaan had, om in de grootste stad van Vlaanderen te komen spreken over de recente, verraderlijke acties van de Graaf Lodewijk van Nevers. Als een teken van eerbetuiging en van hoofsheid, wilden ze dat Koning Edward III zich veilig en beschermd door Gent kon voelen. Ze gaven daarom aan Jacob van Artevelde

meer dan honderd gewapende strijders van de militie mee als escorte voor de Koning op zijn verwachte reis naar Gent.

Jacob van Artevelde twistte niet over die wachters, maar hij was van mening dat de koning zonder twijfel voldoende Engelse boogschutters zou meegebracht hebben om hem te beschermen. De grote escorte kon door Edward aanzien worden als een hernieuwde weigering van de Vlaamse steden en van Gent om Engelse strijders op het Vlaams gebied te dulden, wat in feite meer als een onhoffelijkheid kon aanzien worden. Een kleine escorte was voldoende geweest om de koning met zijn eigen troepen veilig van Sluis naar Gent te brengen. Jacob zou moeten uitleggen aan de koning dat geen onhoffelijkheid bedoeld werd.

In die periode was Jacob van Artevelde er ernstig over aan het denken om Vlaanderen te verlaten en naar Engeland te gaan wonen. De Vlaamse steden hadden wel tegen zijn verwachting in verboden om Lodewijk van Nevers naar zijn land te laten terugkeren, maar Jacob twijfelde er aan dat die weigering nog lang zou aanhouden. Er waren al pogingen ondernomen om de graaf te vragen terug te keren, en Jacob van Artevelde had niet het minste vertrouwen meer in de graaf. Lodewijk van Nevers bleef zijn intriges en druk verder uitoefenen. Jacob vond dat de graaf een onscrupuleuze leugenaar was, een intrigant, een gevaarlijke man voor de vrede in Vlaanderen. Lodewijk zou alles in het werk stellen wat hij maar kon, aan eender welke kost, om zijn totale macht in Vlaanderen te herstellen en het graafschap dan weer op een zilveren schotel aan te bieden aan zijn koning, die Filips van Valois bleef! Zonder de macht over Vlaanderen lag de reputatie en de autoriteit van Lodewijk van Nevers aan het Frans hof in diggelen, en werd hij in Frankrijk slechts belachelijk gemaakt en met hoon en spot beladen.

De opinie van Jacob van Artevelde betreffende Graaf Lodewijk was zeer laag gevallen. Hij beschouwde Graaf Lodewijk nog slechts als een man die macht zocht voor de macht zelf, uit hebzucht, ijdelheid en eigenbelang, niet voor de welvaart en het welzijn van zijn volk en land. Het idee de meester te zijn over een uitgestrekt en rijk graafschap alleen was belangrijk voor Lodewijk, niet de welvaart van zijn onderdanen.

Jacob van Artevelde was ook verschrikkelijk geschokt geworden door de gebeurtenissen van Kwade Maandag, van de tweede mei. Hij besepte zeer goed dat het verlies van de macht voor iemand zoals hij, die ook niet meer de autoriteit had van enige functie op de traditionele wijze, die geen edelman was, de plotse dood voor hem kon betekenen.

Hij zou geen genade moeten verwachten van Graaf Lodewijk. Hij koesterde geen illusies over wat de graaf met hem zou doen eens de graaf weer aan de macht kwam. Dat zou gevangenneming betekenen, een korte veroordeling, een snelle terechtstelling, of een stille moord door huurdoers.

Jacob had ook geen hoop in de wevers die de overheersing in Gent gegrepen hadden. Hij beschouwde hen nog wel steeds als de tegenstanders van de graaf, en Geeraard Denijs zou heel waarschijnlijk de graaf niet terug naar Vlaanderen willen halen. Maar mannen met zo weinig overtuiging en met zoveel opportunisme behept, konden hun overtuiging en houding met de wind draaien zoals een weerhaan. Als Geeraard Denijs alle macht en autoriteit naar zich toe wou trekken, dan stond de graaf maar ook Jacob van Artevelde hem in de weg. De faam van Jacob bij de schepenen was nog sterk voelbaar.

Wanneer de stad Gent aan Jacob voorstelde om een kleine delegatie van Gentenaars uit te zenden om de koning welkom te heten en hem te vragen waarom hij in eigen persoon naar Vlaanderen was gekomen, nam Jacob dat aanbod gretig aan. Hij maakte snel wagens klaar met zijn meest geliefde bezittingen, met een deel van zijn fortuin in goud en zilver, plaatste zijn kinderen in een koets, hield voor dat hij hen naar hun moeder bracht die bij Koning Edward gebleven was, en hij reed met dat alles Gent uit om zijn kinderen in veiligheid te

brengen en om Katelijne de Coster te zeggen terug te keren naar Engeland. Hij profiteerde van de bescherming van de Gentse escorte. Hij wou zijn baar geld en zijn meest kostbare bezittingen met Katelijne naar Engeland sturen. Jacob van Artevelde reisde zo naar Sluis op de zevende juli met een belangrijke groep van hoofdmannen en militiemannen van Gent. Hij reed, begeleid zoals een vorst, maar hij wist dat hij niets meer was.

Geeraard Denijs had niet erg geprotesteerd tegen het vertrek van Artevelde. Hij rekende er op dat wanneer de grote man weg van de stad zou zijn, hij, Geeraard, de vrije hand zou hebben in de stad om intriges tegen Jacob van Artevelde te stoken. Hij zou ook beschouwd worden als de enige overblijvende grote man in Gent. Gedurende die dag, echter, hoorde hij heel veel lof uitgesproken worden over Jacob, de enige man die voldoende waardig was om met koningen te kunnen spreken. Hij hoorde dat de schepenen Jacob de toelating hadden gegeven om in naam van de stad te onderhandelen. Denijs gaf er zich rekenschap van dat de combinatie van Koning Edward en Jacob van Artevelde wel eens een prestige en macht konden opleveren die weer de bovenhand en de macht kon krijgen in Gent. Een triomferende Jacob van Artevelde kon Gent binnen rijden aan de zijde van de Koning, omringd door Vlaamse en Engelse troepen, en toegejuicht worden door de inwoners van de stad. Hij kon dat niet laten gebeuren!

Wanneer de schepenen en de dekens Jacob van Artevelde uitgeleide kwamen doen en hem zagen wegrijden, keek Geeraard met een razende afgunst naar het prestige en de liefde die de mensen van Gent nog toonden voor de man. Hij begon dan aan de schepenen te zeggen dat Jacob van Artevelde geen enkele officiële functie meer had in Gent en daarom met niet de minste autoriteit met de Koning kon spreken. Hij riep een dringende vergadering bijeen van de hoogwaardigheidsbekleders van de stad en argumenteerde daarin heel sterk tegen de missie van Artevelde. Hij riep dat de macht tot onderhandelen het voorrecht moest blijven van vertegenwoordigers van de stad die een functie hielden in de raad. Later op de dag van de zevende juli al gaven de schepenen toe aan de jeremiades van Denijs. Ze zonden Jacob van Loevelde en Lievin van Veurne, twee invloedrijke wevers, naar Sluis om Jacob van Artevelde weer naar Gent te roepen! De hoogwaardigheidsbekleders van Gent riepen van Artevelde terug onder het voorwendsel dat de stad al een veel grotere delegatie samengesteld had om te praten met de Koning.

Jacob van Loevelde en Lievin van Veurne kwamen te laat in Sluis aan! Jacob van Artevelde kon al in de avond van de zevende juli en in de morgen van de achtste juli met Edward spreken. Van Loevelde had al zijn tijd genomen, zodat hij van Artevelde tegenkwam tussen Sluis en Gent, doch met van Artevelde al op de terugweg. Jacob reed gedwee met van Loevelde en van Veurne terug naar Gent. Hij legde hen kort uit wat de koning wou, maar hij bleef slechts enkele uren in de stad, bracht zijn laatste bezittingen samen in nog een aantal wagens, zei dat hij geen tijd had om met andere mensen te praten, en reed weer naar Sluis.

Toen Jacob van Artevelde de zevende juli te Sluis aangekomen was, kon hij onmiddellijk aan boord gaan van het schip van Koning Edward. Jacob vond Katelijne de Coster naast de koning staan terwijl hij zijn sloep langs de Thomas liet zeilen. Ze groette hem blij, maar Jacob begreep dat haar plaats meer natuurlijk aan de zijde van Edward was dan aan zijn zijde. Koning Edward nodigde Jacob uit met hem te eten aan boord van het schip. Katelijne de Coster nam niet deel aan dat avondmaal, maar meerdere raadgevers en graven van Edward zaten samen met de koning.

Jacob opende het gesprek aan de kleine tafel van de zeer volzette kamer onder het voorkasteel van de koninklijke kogge.

‘Heer Koning,’ begon hij, ‘in mijn naam en in de naam van de schepenen en hoofdmannen van Gent wens ik u welkom in ons land. De hoogwaardigheidsbekleders van Gent nodigen u en uw hof minzaam uit om naar onze stad te komen, om daar de snode handelingen van Graaf Lodewijk van Nevers te bespreken, acties die zeer nadelig worden voor ons graafschap. Opstanden, uitgelokt of gesteund door de graaf braken uit in meerdere kleinere steden. We hebben al vele van die onlusten onderdrukt, maar we blijven gedurig onder de druk staan van de intriges van de graaf ten voordele van Filips van Valois. De graaf heeft zich verzoend met de hertog van Brabant en met de graaf van Henegouwen, met het doel van die vorsten bijkomende troepen te krijgen. We vrezen de aanvallen van die troepen aan onze grenzen. Brabant en Henegouwen bedreigen Aalst, zodat we onze militiemannen naar daar moesten zenden om onze vestingen te versterken. Meer onlusten kunnen de kop opsteken in de nabije toekomst.’

Koning Edward zuchtte en boog zijn hoofd. Zijn diplomatie, zijn geld en zijn geschreven verdragen afgesloten met de vorsten van de Lage landen hadden niet lang zijn bondgenootschappen kunnen garanderen. Hij moest daar zijn besluiten uit trekken.

‘Sterke tekenen van niet aflatende steun van uwe hoogheid zouden de drie steden van Gent, Brugge en Ieper kunnen helpen om uw autoriteit in Vlaanderen te handhaven,’ drong Jacob aan. ‘We zouden een verdrag verwelkomen die het bondgenootschap tussen de kroon van Engeland en de steden van Vlaanderen hernieuwt. We zouden graag kunnen rekenen op de steun van uw leger tegen de handelingen van Lodewijk van Nevers, al was het zelfs maar om de daartoe reeds gemaakte verklaringen te herhalen. De schepenen van Gent nodigen daarom uwe hoogheid uit weer naar onze stad te komen en de besprekingen daar te houden. Gent heeft me honderd gewapende strijders van onze militie meegegeven ten teken van eerbetuiging, en om het hof te beschermen tijdens uw reis en verblijf. We hopen dat uwe hoogheid deze escorte en begeleiding aangenaam moge vinden. Ik wijs er op dat wanneer u echter uw eigen escorte wilt gebruiken met Engelse strijders, Gent daar geen bezwaar zal tegen maken.’

‘Dank u voor uw vriendelijke woorden, Ser van Artevelde,’ antwoordde Koning Edward hoofs, ‘en ik dank ook de schepenen en hoofdmannen van Gent voor de aandacht voor mijn veiligheid. Ik ben erg verheugd dat de Vlaamse steden verder mijn zijde blijven kiezen om hun bondgenootschap met de rechtmatige koning van Frankrijk te blijven bewaren en verdedigen. De steden van Vlaanderen tonen daarmee hun trouw aan mij, hun koning, op een zeer bevredigende wijze. Ik twijfel niet aan de bereidheid van Gent om me te willen beschermen, maar ik heb mijn eigen wachters in voldoende aantal meegebracht. Ik geef er ook de voorkeur aan met de Vlaamse delegaties hier in Sluis te praten, eerder dan ver van mijn vloot. Mijn vloot vraagt mijn constante aandacht en zorg.’

Jacob van Artevelde voelde bij die weigering dat Koning Edward helemaal niet verzekerd was van zijn veiligheid in Gent. De koning had waarschijnlijk gehoord van de slachting op Kwade Maandag binnen de stadsmuren. Hij had ook nog niet volledig kunnen inschatten hoe gevaarlijk de stijgende invloed van de graaf aan het werk kon zijn in een stad zoals Gent. Als Jacob van Artevelde hulp kwam vragen, dan moest de toestand in Vlaanderen volledig beveiligd zijn vóór de koning het risico kon nemen Gent binnen te rijden. Jacob begreep ook snel hoe geïsoleerd de koning nu was op het vasteland, in de Lage Landen, nu praktisch in de steek gelaten door zijn bondgenoten van Brabant en Henegouwen, en in twijfels gelaten betreffende de trouw in het onrustige Vlaanderen.

Koning Edward zei dan nog verder, iets arrogant, maar niet bedoeld als een belediging voor Jacob van Artevelde zelf, ‘ik stel daarom voor, Ser Jacob, dat u de escorte zou bevelen terug naar Gent te rijden. Die mannen kosten veel geld aan de schatkist van Gent, en we hebben geen bijkomende bescherming nodig. Kunt u de hoogwaardigheidsbekleders van Gent en van de andere steden vragen een delegatie naar me te zenden? Ik zal een nieuw charter voor Vlaanderen ondertekenen, en ook een verdrag van steun aan de goede steden. Behalve dat zou ik ook met u willen spreken over die handelingen van Graaf Lodewijk van Nevers. Hoe waarlijk verraderlijk is die man opnieuw begonnen de steden te teisteren en mijn belangen in het graafschap te dwarsbomen?’

Jacob van Artevelde zuchtte.

‘Heer, ik meen dat Graaf Lodewijk meer dan ooit sterk verbonden blijft met Frankrijk en dat er van hem geen hoop op sympathie, begrip, waardering en erkenning van uw rechten als koning van Frankrijk kunt verwachten. De graaf blijft volledig toegewijd aan Filips van Valois. Zolang hij in Frankrijk verbleef, aan het einde van de Wapenstilstand van Malestroit, heerste de vrede in Vlaanderen. Die gelukkige toestand duurde niet lang. De graaf vroeg van de steden om te onderhandelen over zijn terugkeer naar Vlaanderen. Toen de schepenen daar leken te willen op ingaan, gaf ik mijn ontslag als opperhoofdman van Gent. Uiteindelijk weigerden de schepenen hem zijn zin te geven, maar zijn intriges, zijn constante steun aan de aanhangers van Frankrijk, vooral aan de edellieden uit de oude geslachten van het platteland en van de kleinere steden, begonnen langzamerhand Vlaanderen te verstikken. Zijn inspanningen blijven zeer verraderlijk, gepland in het geheim, nooit uitgevoerd met open gezicht. De drie grote steden moeten steeds zeer waakzaam blijven, troepen zenden naar veel plaatsen om de onlusten te onderdrukken, en die inspanningen beginnen onze middelen uit te putten. De toestand is inderdaad alarmerend! Uw invasie in Vlaanderen, uw hulp, de sterke bevestiging van uw autoriteit over Vlaanderen is zeer nodig. Dat is waarom we gezanten met mijn echtgenote Katelijne naar uwe hoogheid zonden om u te vragen snel naar Vlaanderen te komen, indien zelfs slechts maar voor een korte tijd. Vergeet niet dat Brabant en Henegouwen zich verzoend hebben en nu samen naar Frankrijk toe leunen. Er dreigt gevaar voor Vlaanderen van binnenin en vanuit de naburige landen. Niettemin blijven de steden nog trouw aan u.’

‘Ja, ik hoorde dat,’ antwoordde de Koning, ‘maar ik gaf me er geen rekenschap van dat de toestand zo hachelijk werd. Ik stopte mijn geplande campagne in Frankrijk en bracht mijn vloot naar Vlaanderen. Ik zal Vlaanderen troepen geven om de opstanden te onderdrukken die Graaf Lodewijk nog zou kunnen veroorzaken, en mijn niet aflatende hulp aan de goede steden tonen. Mijn afgezanten praten weer met Keizer Ludwig van Beieren om Brabant en Henegouwen op zijn minst neutraal te houden, zodat die vorsten geen hulp zouden verlenen aan Graaf Lodewijk om Vlaanderen binnen te vallen. Ik heb Vlaanderen nodig als bondgenoot, want ik moet Frankrijk vanuit deze streken aanvallen, of weten dat dit graafschap me niet vijandig gezind is wanneer ik aanvallen teweegbreng op Frankrijk vanuit Bretagne of Normandië. Dat is voor uw oren alleen, Ser van Artevelde! Een meer drastische oplossing is nodig voor Graaf Lodewijk, denkt u niet? De man blijft een doorn in onze voet zolang hij macht en aanhangers blijft houden in Vlaanderen. Welke is uw suggestie betreffende hem?’

‘Graaf Lodewijk zal nooit overhellen naar uwe hoogheid! Zoveel zou nu wel duidelijk moeten zijn. Hij zal steeds gekant blijven tegen de politiek om Vlaanderen onder de kroon van Engeland te brengen. Zijn echtgenote houdt hem daarvan af. Hij blijft daarom ook een constant gevaar voor uwe hoogheid en voor het beheer van Vlaanderen door de steden. Ja, een drastische oplossing is vereist. Slechts één oplossing lijkt me doenbaar. Doe de steden van Vlaanderen u zelf erkennen als hun opperheer, en door uw gezag als koning van Frankrijk en bijgevolg van Vlaanderen, benoem een andere graaf, een man die volledig toegewijd is aan

uwe hoogheid. De koning van Frankrijk, u, heeft het recht een verraderlijke vazal af te zetten en Vlaanderen over te dragen aan een meer redelijke man, die toegewijd is aan het volk van Vlaanderen.'

Koning Edward glimlachte. Van Artevelde had exact hetzelfde verwoord als waaraan hij had gedacht.

'Hebt u enige suggestie aangaande wie ik als graaf van Vlaanderen zou kunnen aanduiden?'

Koning Edward keek indringend naar Jacob van Artevelde.

'Meent hij nu dat ik me zelf zou voorstellen als graaf?' dacht Jacob van Artevelde, geschokt tot in zijn beenderen. 'Dat zou ik nooit doen! Ik ben geen edelman. Misschien zou zo iets mogelijk zijn in Engeland, maar niet in Vlaanderen en niet in Frankrijk! Ik zoek die eer niet, ze is onmogelijk, ongehoord voor Vlaanderen! Dit is een valstrik! Hij wil weten hoever zijn trouw reikt, en hoever mijn persoonlijke eerzucht.'

Jacob antwoordde, 'de graaf van Vlaanderen zou een man moeten zijn van de hoogste geboorte, een ridder en een graaf. Wie beter dan een prins van koninklijk bloed om een prestigieus, rijk land zoals Vlaanderen te besturen?'

'Dus u zou mijn zoon, de prins van Wales, aanvaarden als uw graaf?'

'Ik zou met vreugde de prins van Wales aanvaarden,' antwoordde Jacob van Artevelde.

Jacob zei dan nog, de bitterheid in zijn stem, 'ik houd geen functie meer in Vlaanderen, heer. Ik geniet nog van prestige en respect, tijdelijk, maar ik bekleed geen officiële functie meer tenzij die van afgezant van Gent, vandaag. Ik meen dat veel schepenen en invloedrijke mensen in Vlaanderen nog zullen luisteren naar wat ik hen kan zeggen, maar een verandering zoals u voorstelt zou moeten gepresenteerd worden aan de steden om effectief te worden. De prins van Wales moet verwelkomd worden in Vlaanderen, niet opgelegd! De mensen in Vlaanderen, hier, zijn uiterst conservatief. Ze zijn bevreesd voor verandering, ze houden niet van wijzigingen rond hen. Ze deinzen er voor terug om hun tradities door elkaar geschud te zien, zelfs wanneer de tradities in hun nadeel vallen. Veel mensen in Vlaanderen geven er nog de voorkeur aan om te lijden, eerder dan hun gewoontes te veranderen. Vlaanderen heeft ontzaglijk veel geduld! Ik zal natuurlijk ten voordele van de prins van Wales spreken, en dat zullen ook veel van mijn vrienden doen. Ik ben er persoonlijk van overtuigd dat dergelijke verandering zeer voordelig zou zijn voor Vlaanderen. De intriges, de strijd, het streven, het verraad en de interne conflicten moeten stoppen. De negatieve invloed van Lodewijk van Nevers kan in elke opstand in Vlaanderen gevoeld worden. Eens de prins van Wales aangeduid als onze graaf, kan Lodewijk van Nevers eens en voor altijd verbannen worden naar zijn landen in Frankrijk, en mijn landgenoten zullen rust vinden. Eens in plaats, aanvaard door de steden, zullen de mensen blij zijn met hun nieuwe soeverein die heerst naar Engels model. De kwade macht van Lodewijk van Nevers moet een halt toegeroepen worden. U zult de militie van de steden kunnen gebruiken op campagne tegen Filips van Valois. Veel mannen in Vlaanderen wensen dat vooruitzicht, maar velen ook niet! Ik weet niet of al de steden de wijziging zullen aanvaarden zonder slag of stoot.'

'Ik begrijp het,' bleef Edward luid nadenken. 'Wel dan, ik zou graag eerst de gezanten van Gent ontvangen, en daarna die van de rest van Vlaanderen, met het oog op een nieuw verdrag van gemeenschappelijke hulp, en om een bespreking te houden over het feit of een wijziging van graaf haalbaar lijkt voor Vlaanderen. Zeg dat alstublieft aan de schepenen. Ik dank u, Ser van Artevelde, voor uw hulp en advies. Zoals steeds blijft u zeer kostbaar voor mij. Ik zal u weten te belonen voor uw diensten, niet slechts met geld. Ik zou u graag aan mijn zijde houden.'

Jacob knikte en boog. Hij dankte de koning. Hij moest toch enige ijdelheid voelen met het vooruitzicht om een ridder van Engeland te worden.

De rest van de avond werd doorgebracht met een aangenaam gesprek over zaken van minder belang. De koning herhaalde zijn bereidheid om al zijn schulden aan personen van Vlaanderen terug te betalen. Hij meldde aan Jacob van Artevelde dat zijn financiën thans in veel betere staat waren nadat hij een jaar gewacht had met nieuwe initiatieven te nemen in de Lage Landen.

Jacob van Loevelde en Lievin van Veurne konden slechts aan de schepenen van Gent overbrengen wat Koning Edward en Jacob van Artevelde besproken hadden. Ze zeiden dat de koning het bondgenootschap wilde vernieuwen, maar Jacob had hen niets gezegd betreffende de mogelijke afzetting van de graaf. Geeraard Denijs raasde inwendig, want zijn plan om van Artevelde te isoleren van de koning was niet gelukt. Hij vroeg zich af waarom Jacob van Artevelde slechts zo kort in Gent gebleven was.

Jacob van Artevelde vertoefde de volgende dagen in Sluis, in de omgeving van Koning Edward. Hij zorgde voor een schip van Arnout de Hert om zijn goederen en zijn jongere kinderen naar Engeland over te brengen. Ook Katelijne de Coster zou in het schip weer naar Engeland varen.

Drie dagen later, op de elfde juli, reisden drie schepenen van Gent, onder wie Pieter van den Hovene, met de hoofdmannen Willem van Vaernewijc en Jozef Aper, een volder en twee klerken van de stad, naar Sluis op bevelen van Gent, om verdere besprekingen met afgezanten van de andere steden en de koning voor te bereiden. Die mannen spraken ook met Jacob van Artevelde. Jacob legde aan hen ook het voorstel uit om de prins van Wales tot graaf van Vlaanderen te maken. Zoals Jacob verwacht had, bleken de mannen eerder geschokt met het voorstel. Het was iets waar ze nog niet aan gedacht hadden, en dat, hoewel theoretisch doenbaar, door de hoogwaardigheidsbekleders die minder open van geest waren als nog meer drastisch zou beschouwd worden dan Edward als hun koning te erkennen, te ver gezocht voor de Vlaamse geest.

‘Ik weet dat het apocalyptisch klinkt,’ drong Jacob van Artevelde aan, ‘maar als je even nuchter nadenkt, dan lijkt het de ideale oplossing voor al onze problemen! Het zou betekenen dat we geen verraderlijke intrigant van Frankrijk in onze landen meer zouden hebben!’ De Gentenaars spraken lang met de koning en met zijn raadgevers, tot ze besloten naar Gent terug te keren om de grotere delegatie voor te bereiden die de tekst van het nieuw verdrag voor Vlaanderen met de koning zou komen bespreken.

Op de dertiende juli was de afvaardiging geleid door van Vaernewijc terug in Gent.

Onmiddellijk daarna reed een andere afvaardiging van Gent naar Sluis. Die mannen hadden het recht het uiteindelijk verdrag voor de stad te onderhandelen. Hierin bevonden zich weer Willem van Vaernewijc, Jacob van Loevelde, met nog anderen. Verschillende machten van Gent waren vertegenwoordigd. Jan van der Vloet, Lievin van Waes, Pieter van den Hovene die hoofdman was geweest met Jacob van Artevelde, Willem de Boomere en Augustin de stadsklerk, waren leden van dat gezantschap. De delegatie bestond uit meer dan twintig mannen. Ze hadden expliciet de volmacht gekregen om te spreken en te beslissen in naam van de stad.

Onder de leden van de delegatie bevonden zich niet Geeraard Denijs, niet Gillis van Gavere de opperhoofdman en niet Jan de Scouteete. Die tegenstanders van Artevelde gaven er de voorkeur aan in Gent te blijven om hun nieuwgevonden macht te verstevigen. Ze koesterden

echter grote argwaan over wat Jacob van Artevelde aan het doen was gedurende al die dagen aan de zijde van de Koning, nog steeds in Sluis. Vooral Geeraard Denijs maakte zich daar zorgen over. Wat was van Artevelde aan het bekokstoven in Sluis? Het voorstel om de graaf te vervangen was van Edward en van Jacob van Artevelde gekomen. Dus kon Denijs niets anders doen dan een tegenstander zijn van dat plan! Niets dat van Artevelde uitging, de enige man die nog een hogere autoriteit bezat dan Denijs, kon voordelig zijn voor Gent! Denijs vreesde voor een ander, vreemd, kronkelend plan van Artevelde. Dezelfde dag nog dwongen hij en zijn gezellen de hoogwaardigheidsbekleders van Gent om de hoofdmannen Jan de Scouteete en Jozef Aper dringend naar Sluis te zenden om van Artevelde weer naar Gent te roepen.

Jan de Scouteete en Jozef Aper zagen Jacob van Artevelde op de veertiende juli. Ze gaven hem het bevel naar Gent terug te rijden. Jacob had niet de minste bedoeling direct naar Gent te rijden. Hij wou naar Engeland zeilen en een tijdje daar in veiligheid blijven. Hij dacht dat Gent veel te gevaarlijk voor hem werd. Hij wist dat zijn rol in Gent uitgespeeld was. Hij wou de koning naar Engeland vergezellen, nadat hij zijn gewicht had kunnen laten voelen tijdens de komende conferentie met de steden. Jan de Scouteete drong aan en bleef aandringen. Hij zei dat Jacob met alle eer en open armen in de stad zou onthaald worden. Niemand in Gent koesterde enige wrok tegen Jacob van Artevelde, zeiden Jan de Scouteete en Jozef Aper. Jacob zou in Gent zo veilig en goed beschermd blijven als in Sluis, en Jacob werd nog steeds beschouwd als de enige wijze man van Gent. De schepenen wilden met hem praten. Jacob liet zich overhalen. Hij zei aan de hoofdmannen dat hij één van de volgende dagen naar Gent zou terugkeren.

Op de zestiende juli ontmoetten de afgevaardigden van de drie steden te Brugge Koning Edward en zijn raadgevers. Zoals Jacob van Artevelde al had aangevoeld, aanvaardden de drie steden wel gretig om opnieuw Edward als koning van Frankrijk te erkennen. Het werd echter snel duidelijk dat de vervanging van Graaf Lodewijk van Nevers door de prins van Wales onmogelijk op dat ogenblik door de gedelegeerden kon aanvaard worden. De gezanten vreesden voor woedende reacties van het volk. Ze hadden wel de volmachten van hun steden gekregen om te beslissen, maar toch niet over dergelijke drastische wijziging in het politiek bestel. Lodewijk van Nevers, hoe hatelijk en gevaarlijk ook voor de rust in Vlaanderen, werd nog steeds beschouwd als de rechtmatige graaf van Vlaanderen, de zoon en de kleinzoon van gerespecteerde graven die zeer sterke figuren waren geweest voor het behoud van het graafschap. Koning Edward drong niet te lang aan op het voorstel. Hij wist dat het tijd zou vergen. Hij kon geduld uitoefenen, het plan rustte maar werd niet vergeten. Hij kon het ook gebruiken als drukkingsmiddel op Lodewijk van Nevers.

De conferentie besloot wel om een gezamenlijke expeditie te voeren om de Leliaerts uit Dendermonde weg te jagen, en met de Leliaerts alle aanhangers van de graaf. Graaf Lodewijk mocht niet terugkeren naar Vlaanderen. Daarom, kwamen Koning Edward en de steden overeen de milities van Vlaanderen te laten leiden door de ruwaard, door Ser Zeger de Kortrijkzaan, de zoon van de vroegere ruwaard met dezelfde naam die vermoord was door Graaf Lodewijk van Nevers. Leiders van de milities die naar Dendermonde gezonden werden waren de Sers van Praet, van Moerkerke en van Halewijn. Koning Edward gaf hen honderd boogschutters mee onder het bevel van Hugh van Montravers. Een andere expeditie werd naar de stad Cassel gezonden om de invasie van Frankrijk door de Engelse troepen voor te bereiden.

Nadien werd de tekst van het verdrag woord per woord besproken.

Het verdrag opgesteld te Brugge door de vertegenwoordigers van Vlaanderen en van Koning Edward III gaven Graaf Lodewijk van Nevers de schuld naar Vlaanderen te willen terugkeren zonder onderdanigheid te zweren aan de ware koning van Frankrijk, Edward III. De steden verklaarden dat ze hun verplichtingen tegenover Koning Edward wilden eren, en ze beloofden geen onderhandelingen op te starten met Graaf Lodewijk tot hij onderdanigheid aan Koning Edward had gezworen. De steden erkenden Edward als hun koning. Dit was nog steeds in aansluiting op de politiek ingesteld door Jacob van Artevelde. Edward beloofde de graaf als zijn vazal aan te nemen. In het geval de graaf weigerde onderdanigheid te zweren aan de koning, moest de regering over Vlaanderen verder gebeuren op dezelfde manier als de vorige maanden, gedomineerd door de vertegenwoordigers van de drie grootste steden. Edward beloofde hulp aan die steden tijdens elk conflict. Hij beloofde hun autoriteit te bewaren tegen Filips van Valois.

De grotere delegatie van Gent reed terug van Sluis naar Gent laat op de zestiende juli, en dezelfde dag vertrok nog een andere delegatie uit Gent, die ook de schepenen inhield die net teruggekeerd waren, ook weer naar Sluis en naar Koning Edward, om het verdrag formeel te ondertekenen.

Koning Edward was meer tevreden dan niet met wat hij bereikt had. Vlaanderen, geregeerd door de drie grootste steden, zou zijn bondgenoot blijven. Het volk van het land leek van hem te houden. Hij had het idee laten vallen om de Prins van Wales graaf van Vlaanderen te doen worden, ten minste op dit ogenblik.

Jacob van Artevelde was erg ontgoocheld. Hij bleef er meer dan ooit van overtuigd dat Graaf Lodewijk van Nevers nooit zijn intriges zou stopzetten, en hij was er helemaal niet zeker van dat de huidige leiders van Gent zouden kunnen blijven weerstaan aan de druk van de graaf. Hij meende dat het heel goed mogelijk zou worden dat de graaf de nieuwe mannen die aan de macht waren, vooral Geeraard Denijs, in onderdanigheid kon verleiden of dwingen. De graaf kon Denijs vleien, akkoord gaan met de overheersing van de deken der wevers in de stad, een tijdje, tot hij ook die macht naar zich toe kon trekken. Jacob van Artevelde, daarentegen, had geen enkele macht meer, een zich snel tanende autoriteit, en hij had geen enkel houvast gekregen noch van de koning noch van de steden in de nieuwe overeenkomst. Al de gezaghebbende functies die ingesteld werden door de conferentie waren aan ridders toegekend, niet aan hem.

Jacob van Artevelde dacht dan na over wat hij nu kon en moest doen. De inzet, zijn leven en het leven van zijn familie, was zeer hoog. Niet alles van zijn bezittingen was al naar Sluis overgeheveld. Jan de Scouteete en Jozef Aper hadden hem in het lang en het breed verzekerd dat hij welkom en veilig zou zijn in de stad. Hij besloot dan toch nog enkele dagen naar Gent te rijden. Als zijn faam inderdaad nog voldoende levendig bleef, kon hij misschien toch nog even in Gent blijven. Hij nam afscheid van Koning Edward III, die Jacob bleef beschouwen als een vriend en aanhanger.

Edward wou Jacob een escorte van niet minder dan vijfhonderd strijders meegeven. De koning bleef zeer argwanend tegenover de verschillende partijen in Gent, misschien nog meer argwanend dan Jacob. Hoe de koning voelde dat er iets vreemds in Gent aan het gebeuren was, bleef een mysterie voor Jacob. Hij leende niet teveel aandacht aan de slechte voorgevoelens van Edward. Jacob dankte de koning, weigerde de escorte, maar nam dan toch op het aandringen van de koning enkele tientallen strijders aan. Hij zei fier en vrank dat er hem geen kwaad zou geschieden in Gent. Wie zou een vinger durven uitsteken naar de redder van de stad? De koning bleef echter aandringen op de vijfhonderd mannen, en stelde als compromis voor dat die troepen buiten de stad konden wachten, zodat Jacob zonder hen de stad kon inrijden maar toch een beroep op hen kon doen in geval van nood. De troepen

konden na enkele dagen weerkeren naar sluis. Edward bleef onraad opsnuiven. Jacob zond daarop zijn eigen wacht naar Gent, reed naar de stad met minder dan tien Vlaamse wachters. Hij had dus geen escorte van betekenis, maar achter hem marcheerden vijfhonderd Engelse strijders.

Jacob van Artevelde kwam aan te Gent op de zestiende juli van 1345. Hij was nog steeds vergezeld van zijn vijfhonderd Engelse strijders. Geeraard Denijs deed snel de poorten van de stad sluiten voor die mannen. Ze plaatsten hun tenten op buiten aan de poorten.

Veel schepenen begonnen in Gent met Jacob van Artevelde te praten. Jacob legde de zorgen en de wensen van Edward III betreffende Vlaanderen uit, ook het voorstel om de prins van Wales de nieuwe graaf te maken. Opnieuw bemerkte Jacob de schok in de ogen van sommigen van de hoogwaardigheidsbekleders, maar ook enig begrip betreffende de mogelijkheid bij anderen. De wevers waren het voorstel niet goed gezind, en ook niet de ridders, de landeigenaar-poorters van de stad.

‘Onze vaders en voorvaders hebben met de graven van Vlaanderen gestreden om het graafschap onafhankelijk te houden van de koning van Frankrijk,’ zeiden ze. ‘We hebben daarom de Slag van de Gulden Sporen gestreden. Waarom zouden we nu dan, zonder slag of stoot, Vlaanderen afgeven aan de troon van Engeland, die volgens Edward ook de troon van Frankrijk is, in de handen van de erfgenaam van de koning? We hadden al even goed Vlaanderen kunnen afstaan aan Frankrijk, tientallen jaren geleden!’

De schepenen organiseerden een vergadering de volgende dag in het Schepenhuis om verder over de zaak te debatteren. Meer invloedrijke mannen, Jacob van Artevelde en ook de dekens van de gilden werden op die vergadering uitgenodigd.

De raadszitting van de schepenen, dekens en hoofdmannen van Gent begon in de late morgen. De schepenen die met de koning gesproken hadden en met de vertegenwoordigers van de andere steden legden uit hoe de conferentie van Brugge verlopen was. Ze zeiden dat de koning eerst en vooral zijn bondgenootschap met de steden van Vlaanderen had willen bevestigd zien. Met dat principe hadden de steden zich akkoord verklaard. Niemand in de zaal van Gent betwistte dat standpunt, ook niet Geeraard Denijs. De graaf en zijn huidige politiek die ten voordele van Filips van Valois bleef, leek heel weinig aanhangers te vinden. Diegenen die iets konden opperen als tegenargument, bleven zwijgen en bogen het hoofd. Niemand wou het bondgenootschap met Engeland opzeggen en het risico lopen weer geen wol meer van Engeland te krijgen. De schepenen verklaarden zich ook akkoord met het voorstel van de Engelse koning om Graaf Lodewijk te dwingen Edward als zijn feodale opperheer te erkennen. Dat zou de eerste voorwaarde moeten blijven om de graaf terug te laten komen naar Vlaanderen. Niemand verwachtte dat de graaf trouw zou zweren aan Edward III, maar niemand wou ook Graaf Lodewijk naar zijn land laten terugkeren!

Wanneer het voorstel op tafel werd gebracht om de prins van Wales tot graaf van Vlaanderen te maken, vloog Geeraard Denijs hevig uit, zich hard kantend tegen het voorstel. Hij zei dat het gevaarlijk zou zijn de ene, ware heer van Vlaanderen te verlaten voor een andere en om de traditie van de onafgebroken lijn van graven te doen ophouden.

Jacob van Artevelde vond het nodig om op dat punt tussen te komen.

‘Waarom zou het gevaarlijk zijn om een graaf te vervangen?’ vroeg hij, gericht aan Geeraard Denijs. ‘Was het niet een koning die de lijn van de graven van Vlaanderen ingevoerd heeft? Het is het absolute recht van een monarch om een verraderlijke graaf af te zetten. We weten allen hoe slecht Lodewijk van Nevers ons behandeld heeft. Is hij een Vlaamse graaf? Hij is geboren in Frankrijk, Frans opgevoed, getrouwd met een Franse prinses! We hebben zo

dikwijls met de graaf gesproken en hem gevraagd redelijk te blijven. We wilden niet dat hij onze vrijheden en privileges onder de voeten trappelde. We hebben hem zelfs een Raad van Vlaanderen gegeven om hem te leren ons te respecteren. We hebben verdrag na verdrag met de graaf ondertekend, waarin hij telkens weer ons rust en vrede beloofde. Keer op keer moesten we vaststellen dat hij zijn beloftes en zelfs eden verbrak. Keer op keer stelde hij zijn intriges op, manipuleerde hij de edellieden van Vlaanderen. Hij stuurde legers van bewapende mannen tegen ons, tegen onze wil, om onze belangen te teisteren. Hoe lang zullen we nog die laakbare activiteiten dulden? Hoeveel kost ons dat niet aan levens en aan geld? Lodewijk van Nevers is een geniepige leugenaar, die constant de goede bedoelingen die wij hem toonden, aan hem en aan zijn functie, te gronde bedierf. Moeten we dan blijven lijden van een dergelijke kwaadwillige, incompetente, boosaardige man? Moeten we onze hoofden steeds maar laten inslaan en nooit reageren? Ik zeg, laat dat eens en voor altijd gedaan zijn, over en uit! We moeten zeggen aan Lodewijk van Nevers, genoeg! Genoeg! We hebben ons geduld verloren! We hebben het niet nodig die regelmatige druk op onze steden te lijden, op onze handel en op onze nijverheid en op onze voorrechten. Het enige doel van de graaf is de absolute macht over het graafschap te winnen en onze vrijheden te vertrappelen. Engeland, mijn vrienden, wordt anders beheerd dan Frankrijk! De vorsten en de vertegenwoordigers van het land komen regelmatig in parlement samen met de koning. Ze praten over wat ze samen zouden moeten verwezenlijken voor het koninkrijk! Het parlement beslist over de belastingen en laat aan de koning toe om oorlog te voeren. De koning en zijn graven, zijn earls, en zijn raadgevers, regeren met veel wijsheid, milder, vriendelijker, en ze zorgen voor de welvaart van het volk.

Wat we nodig hebben in Vlaanderen is een man met dergelijke opvoeding en neigingen, iemand die zorgt voor ons welzijn, voor onze economische belangen, voor onze ambachten, voor onze inkomsten, in plaats van iemand die als enig doel heeft aan een vreemd hof te pochen met het geld dat wij hem moeten geven, en die pocht dat hij de absolute macht over het land uitoefent. We hebben al een bondgenootschap met Engeland, weten jullie! De koning van Engeland is onze rechtmatige monarch, onze feodale opperheer, die de macht heeft om als graaf aan te duiden wie hij wilt. De stap om Graaf Lodewijk af te zetten, de graaf die zo schandelijk slecht is voor ons, is een logische daad, rechtmatig, en in ons belang.'

Geeraard Denijs had kunnen instemmen om het graafschap te geven aan een Engelse edelheer, maar niet met Jacob van Artevelde achter dat plan, misschien de aanspoorder ervan. Jacob van Artevelde zou weer te machtig en te zeer in aanzien komen in Gent!

'Aha,' krijsste Geeraard Denijs, 'jij, Jacob van Artevelde, de grote van Artevelde, de arrogante van Artevelde, de man die spreekt met koningen, jij zou een Engelse edelheer in Gent willen! Is dat waarom je Engelse troepen naar onze stad gebracht hebt? Ben je er weer op uit om de dictator te spelen in Gent? Jij zou natuurlijk dienen als de eerste raadgever van de prins van Wales, aangeduid worden om te regeren in de afwezigheid van de prins, en de prins is al zo immens rijk van te regeren over vele streken in Engeland en over Guyenne en Gasconje dat hij praktisch nooit aanwezig zou zijn in Vlaanderen en in Gent! We zouden een Engelse edelheer en gouverneur hebben in Vlaanderen, met de naam Ser Jacob van Artevelde! Je wilt toch een edelman worden, nietwaar, Ser Jacob van Artevelde? De helft van je familie is al van adel, en je initiatieven om voor altijd in de gunst van de koning van Engeland te komen lijken mij overduidelijk! Dit is slechts één poging meer, eerbiedwaardige schepenen en vrienden, om de overheersing over Gent terug te geven aan Ser Jacob van Artevelde!'

'Neen, neen, neen,' riep Jacob van Artevelde uit. 'Ik zal geen leidende rol spelen in de regering van Vlaanderen. Ik heb mijn functie van opperhoofdman van Gent zelf opgegeven! Ik moet u er aan herinneren dat zonder mijn tussenkomst en zonder mijn nooit aflatend werk

voor de belangen van Gent, dat zonder dat alles deze stad nu verlaten zou zijn door meer dan de helft van de bevolking, want ze zou een plaats geworden zijn waar de mensen van honger stierven! Gent zou geen lakennijverheid meer hebben, en we zouden uiterst arm geworden zijn. De wevers en de volders zouden naar andere streken verhuisd zijn, naar Engeland, naar Brabant, naar Holland. Ik heb inderdaad Gent gered van verderf en verdoemenis, en veel van wat ik deed was met mijn eigen geld betaald!’

‘Och ja, ja, ja,’ bleef Geeraard Denijs verder honen, ‘je moest ons nog steeds maar herinneren aan die gebeurtenissen van zeven jaar geleden in de Bijloke, nietwaar? Hoeveel maal moeten we dat verhaal nog horen? We zijn je ons leven verschuldigd tot in de eeuwigheid, is het niet? We moeten dus voor eeuwig maar doen wat je eist en wilt, omdat we dankbaar moeten zijn!’ Geeraard Denijs keek rond zich met wilde ogen gevuld met haat. Hij leunde over de tafel heen om de schepenen meer zijn macht te doen voelen, hen onder de indruk te brengen.

Hij leek geen argumenten meer te vinden, maar dan vervolgde hij, ‘je spreekt van geld! Waar is al ons geld naartoe? Gent gaat gebukt onder zware schulden aan veel rijke handelaars, omdat heel veel geld gevallen is doorheen zorgeloze vingers, door jouw vingers, Ser van Artevelde! Waar is het geld van Gent naartoe? Jij en Genoot van Lens hebben belangrijke bedragen van Engeland gekregen! Waar is al dat geld naartoe, dat achter onze rug gestolen is uit de schatkist?’

‘Ik ben geen Ser en zal dat nooit zijn,’ riep Jacob van Artevelde. ‘Ik kreeg niet meer geld van Engeland en van Gent dan wat ik moest uitgeven ten dienste van de stad. Ik heb al de rechtvaardigingen voor die uitgaven steeds naar de klerken en ontvangers gebracht. Dit is een aantijging, Denijs, die al door van Steenbeke gemaakt is, die verworpen werd door een rechtbank, en waarvoor van Steenbeke en zijn kompanen uit de stad verbannen werd. Zoals toen zeg ik, toon me de bewijzen, Geeraard Denijs! Geef ons de bewijzen van uitgaven die onnodig gemaakt zijn en van geld gestolen van Gent!’

‘Hoe in ’s hemelsnaam zou ik dat kunnen doen,’ riep Geeraard Denijs met wijd open armen. ‘Gedurende al die jaren was het je eigen vrouw die de rekeningen van de stad controleerde en de inschrijvingen beheerde! Is je vrouw nu ook niet in Engeland?’

‘Ik ben geen dief! Ik heb altijd de belangen van de stad gediend boven mijn eigen belang!’ riep van Artevelde, en hij bracht de hand naar de zijde waar gewoonlijk zijn zwaard hing, maar waar nu niets hing. Hij was geen hoofdman meer, hij had in Gent geen recht meer een zwaard te dragen.

‘Ik houd je persoonlijk verantwoordelijk voor het geld dat verspild is, verloren en uitgegeven voor de glorie van de grote heer die je uitgehangen hebt,’ siste Denijs.

‘Vrienden, vrienden, vrienden,’ kwam dan Maes van Vaernewijc kordaat tussen, ‘deze steriele twist moet eindigen! We kunnen de vergadering van vandaag afsluiten. We blijven de trouwe bondgenoten van Koning Edward. We stemmen er mee in dat Graaf Lodewijk naar Vlaanderen kan terugkeren, maar dan om te zweren de rechtmatige koning van Frankrijk te dienen, die Edward is. We vinden dat Graaf Lodewijk van Nevers onze rechtmatige Graaf moet blijven. We willen hem niet afgezet zien en zo vernederd, toch nu nog niet. Als u allen instemt met deze punten, dan zal dat worden wat we aan Koning Edward zullen zeggen wanneer onze afgevaardigden de nieuwe charter zullen ondertekenen die Edward gevraagd heeft. Als u instemt met deze beslissingen, dan kan deze vergadering afgesloten worden en ik vraag aan iedereen om de vrede te bewaren in onze stad!’

De schepenen, hoofdmannen en dekens betuigden hiermee hun akkoord.

Geeraard Denijs bleef in de schepenzaal uitvaren tegen zijn vrienden met hoge kreten en brede gebaren van zijn armen, wijzend naar Jacob van Artevelde. Jacob negeerde de man. Hij zei kalm tot ziens aan de schepenen die nog steeds toegewijd waren aan hem. Hij had Denijs

daar en dan willen doden, de man uitdagen, en hij betreurde het zeer geen zwaard te hebben gedragen. Onverrichterzake verliet hij de zaal.

Jacob van Artevelde wandelde langzaam naar zijn huis in de Kalandenberg. Zijn woede verminderde. Hij kon niets meer verrichten in deze stad tegen de kwade krachten van mindere, afgunstige mannen. Hij voelde zich droevig, maar hij zei tot zichzelf dat hij steeds gedaan had wat hij correct vond, en dus bleef hij in rust met zijn geweten. Zijn vrienden van de Pharaïldis groep hadden gelijk gehad toen ze hem waarschuwden! Hij zou niet lang meer in Gent blijven. Hij kon zijn laatste beschikkingen treffen en dan morgen naar Engeland vertrekken om zijn familie te vervoegen. Hij zou daar minstens een vol jaar blijven, misschien langer, en handel drijven vanuit één van de aangename, kleine steden nabij Londen. Hij kwam aan zijn huis, sloot zijn deur, zat even in zijn hal en dacht verder na over wat hij nog allemaal moest doen om zijn reis goed voor te bereiden. Hij sprak met zijn dienaars. Hij ging naar de tweede verdieping. Hij viel in een lichte slaap op een stoel.

Jacob van Artevelde schrok op uit zijn dutje door het lawaai in de straat. Veel voeten stapten in de Kalandenberg! Hij hoorde schreeuwen, vloeken, luide stemmen klinken, en hij meende dat zijn naam geroepen werd. Jacob ging schoorvoetend naar zijn venster en opende dat. Hij keek naar beneden. Hij zag enkele honderden mannen in wapens onder hem de straat vullen. Hij herkende veel wevers in de menigte. Aan hun hoofd schreeuwden Geeraard Denijs en zijn aanhangers.

Denijs bemerkte Jacob aan zijn venster.

Hij riep, zo luid dat de hele straat hem kon horen, ‘Jacob van Artevelde, kom naar beneden! Kom naar de straat! Kom en vertel ons wat je gedaan hebt met het geld dat de Koning van Engeland je gegeven heeft! Leg rekenschap af voor de verspilling van de schatkist van Gent! Wat heb je gedaan met het geld van Gent dat je gestolen hebt? Zeg ons wat je deed met ons geld!’

Jacob schreeuwde vanuit het open venster, ‘ik heb nooit een pond voor mezelf genomen uit de schatkist! Integendeel, ik heb meer dan eens met mijn eigen geld betaald voor onze militie en voor het voedsel van het leger. Als je een bewijs wilt en wilt weten wat Gent me betaald heeft, dan kan ik je al de rechtvaardigingen en bewijzen overdragen uit de rekeningen van Gent. De boeken worden in het Schepenhuis bewaard, niet in mijn huis! Als je morgen naar het Schepenhuis komt, dan zullen de ontvangers van de stad je met vreugde de boeken en de rekeningen tonen, aan jou of aan je vertegenwoordigers.’

Geeraard bleef schreeuwen, nu met hese stem, ‘geef ons het bewijs, hier en nu! Wat heb je gedaan met het geld uit de schatkist van Gent? Je bent omgekocht door Engeland om het geld van Gent naar Engeland te zenden! Waar is het geld naartoe?’

Jacob van Artevelde riep over de hoofden heen, ‘goed volk van Gent, jullie zwoeren allen ooit samen met mij te strijden en elkaar te verdedigen in de strijd! Willen jullie nu mijn huis aanvallen? Willen jullie me doden? Dat is gemakkelijk, want jullie zijn met honderden en ik sta hier gans alleen, zonder bewakers. Denken jullie echt dat me doden iets zal oplossen? Onschuldigen zouden jullie doden! Rekenschap kan gegeven worden onder ede door mij en door de schepenen van Gent. Ik zal me onderwerpen aan hun oordeel. Hebben jullie al vergeten hoe veel en hoe goed ik jullie diende? Toen Gent aan het verhongeren was, bracht ik jullie wol en graan. Ik gaf jullie de mogelijkheid weer om de ambachten uit te voeren, en ik verdedigde onze vrijheden en onze charters, en voegde nog toe aan hen. Nu dan, ga allen

terug naar uw huis, en blijf verder goed leven en de eer van Gent hoog houden, en laat mij verder Gent dienen!’

De menigte onder het venster riep steeds luider, onverzadigd, opgezweept door Geeraard Denijs die Jacob bleef beledigen en hem van verraad beschuldigen.

Jacob van Artevelde begreep dan dat hij nooit deze wilde, redeloze, razende menigte tot bedaren zou kunnen brengen met mooie en juiste woorden. Zijn enige veiligheid lag in de ontsnapping. Hij sloot zijn venster, maar hoorde beneden al bijlen tegen zijn voordeur slaan. Hij bleef een ogenblik in paniek staan. Dan liep hij naar de achterkant van zijn huis, naar zijn stallen. Het was niet erg waarschijnlijk, meende hij, dat de wevers de straat achteraan zijn huis ook al waren ingelopen, in de Paddenhoek. Waar kon hij naartoe vluchten? Hij kon van de Paddenhoek naar de Fremineuren abdij lopen, naar de Franciskanen, waar de monnik Gerolf Vresele woonde en hem kon verbergen. Hij kon asiel vragen in de abdij. De menigte zou halt houden aan de abdij, want de grond van een abdij was heilig en het asiel op kerkelijke grond een oude, nog steeds gerespecteerde gewoonte en recht.

Jacob liep naar beneden, zijn stal in. Hij hoorde zijn voordeur kraken, en daarna mensen schreeuwen. Hij hoorde kreten van pijn en doodsangst. Leden van zijn familie woonden in zijn complex van onderling verbonden kamers. Die werden misschien nu al vermoord, vreesde hij. Zijn dienaars en dienstmeiden konden op dit ogenblik al hun leven verliezen! Jacob liep verder en bereikte de stallen. Plots hoorde hij ook aan die kant mannen zijn huis in rennen. Hij realiseerde zich dat geen uitweg nog mogelijk was.

De eerste man die Jacob tegenkwam in zijn stal, herkende hij als de zadelmaker Thomas Denijs, waarschijnlijk een ver familielid van Geeraard Denijs. Thomas was iemand die hem al jaren een wrok toedroeg, voor een zaak van weinig geld, een investering die gefaald was, en ook omdat een lid van zijn familie wegens een diefstal terecht was gesteld tijdens een militaire campagne met de militie.

De man zwaaide onmiddellijk met een bijl die tegen de schedel van Jacob sloeg. Jacob van Artevelde viel op de grond, draaide zich om. De ijzeren spitsen van goedendags staken hem in de ruggengraat. Jacob sloot de ogen en alles werd zwart.

Epiloog

Het lichaam van Jacob van Artevelde, de wijze man van Gent, werd naar het Bijloke klooster gebracht en later begraven in een klein dorp nabij Gent, in de Kartuizers abdij van Rooighem, in een zeer kalme omgeving. Zijn graf werd geplaatst naast het graf van de vroegere ruwaard van Vlaanderen, Zeger de Kortrijkzaan, de man die op bevel van Graaf Lodewijk van Nevers terecht werd gesteld. Met de eeuwen gingen de twee graven verloren.

Katelijne de Coster bleef na de dood van Jacob in Engeland. Haar eigendom in Gent werd tijdelijk geblokkeerd. In november van 1345 gaf Koning Edward III haar de jaarlijkse bijdrage van honderd pond sterling die hij ook haar echtgenoot had gegeven, tot wanner ze haar bezittingen in Vlaanderen kon recupereren. De eigendommen van Katelijne de Coster werden echter niet in beslag genomen in Gent. Zware belastingen werden wel geheven op de aanhangers van Jacob van Artevelde, onder andere op de familie van Gelnoot van Lens. De zonen van Jacob, Jan en Jacob, de kinderen uit het eerste huwelijk van Jacob, en ook Filips, de zoon van Katelijne, gingen met haar mee in verbanning naar Engeland. Ook Jan de

Coster vluchtte naar England. Nog meer vrienden en dienaars van Jacob zochten hun heil in dat land, bevreesd voor vergeldingsmaatregelen in Gent. Onder hen bevond zich ook Willem, de broeder van Jacob. Die allen kregen kleine sommen geld van Koning Edward voor hun bestaan. Geen van hen bleef echter lang in Engeland. Na een paar maanden tot enkele jaren, keerden ze naar Gent terug.

Het verdrag voor Vlaanderen dat Koning Edward gewenst had, werd ondertekend door de vertegenwoordigers van de steden twee dagen na de moord op Jacob van Artevelde. Koning Edward III zeilde uit Sluis weg op de vierentwintigste juli, nog steeds zeer geschokt door de dood van Jacob van Artevelde, maar getroost met zijn overtuiging dat hij Vlaanderen terug als trouwe bondgenoot aan zijn kroon had verbonden. Hij wou naar Frankrijk zeilen, naar Normandië. Hij kwam echter in een zware storm terecht, zodat zijn vloot twee dagen later weer aan de Engelse kust geworpen werd. Koning Edward stelde zijn veldtocht in Frankrijk uit.

Vertegenwoordigers van de Vlaamse steden zeilden naar Westminster om zich bij de koning te verontschuldigen over de moord op Jacob van Artevelde en om hun condoleanties aan de koning te presenteren.

De milities van de steden vielen Hulst en Axel van de Vier Ambachten aan. Ze veroverden die steden op de Leliaerts. De nieuwe ruwaard, Zeger de Kortrijkzaan de Jongere, legde een beleg aan Dendermonde. Hij veroverde de stad, en hij marcheerde daarna aan het hoofd van zijn troepen naar Aalst om de Leliaerts ervan te weerhouden de macht in die stad te nemen. Dendermonde kon slechts een volledige verwoesting vermijden door te beloven dat ze voortaan drie bressen zou openen in haar muren in de richting van Gent, bressen van veertig voet breed.

Het gevaar dat Graaf Lodewijk van Nevers betekende voor de steden werd aldus energiek een halt toegeroepen, zoals Jacob van Artevelde zou gewild hebben. De graaf vluchtte opnieuw naar Frankrijk.

De hertog van Brabant vroeg snel om zijn bondgenootschap met de Vlaamse steden te hernieuwen.

Op de derde augustus van 1345 verklaarde Koning Edward III zich zeer tevreden met het feit dat zijn bondgenootschap met de Vlaamse steden in een nieuw verdrag was bevestigd, zijn macht behouden.

Tijdens de aanduiding van de nieuwe schepenen van Gent tegen de vijftiende augustus, bleken de meeste schepenen die verkozen werden eerder tegenstanders te zijn van Jacob van Artevelde. Onder de schepenen bevond zich geen van Vaernewijc. De nieuwe hoofdmannen deden ook dienst als ontvangers, zoals het geval was geweest tijdens het bewind van Jacob van Artevelde.

Geeraard Denijs, de deken van de wevers, werd de nieuwe Beleeder der Stede, de man aan de macht in Gent, zoals eens Jacob van Artevelde dat geweest was.

Historische nota's

‘De Stad - De Opperhoofdman’ is een werk van fictie binnen de geschreven lijnen van de geschiedenis. Ik probeerde zoveel mogelijk te blijven bij wat de historici weten als feiten over het Gent van de veertiende eeuw, om slechts de gaten waarover we weinig of niets weten te vullen met fictie. De Vresele, de Smet, Denout, van Lake en de Hert families zijn zuivere uitvindzels, producten van mijn verbeelding.

Jacob van Artevelde was een eerste maal getrouwd met een vrouw van wie de historici nog niet de naam ontdekt hebben. Ik liet hem voor de eerste maal trouwen met een dochter van de Vresele familie, een fictieve figuur.

De genealogie van de van Arteveldes zoals vermeld in de eerste bladzijden van dit boek moet approximatief blijven. Ik heb enkel de namen gebruikt van personen die in dit volume van de roman gebruikt worden. De van Artevelde familie was groot in de veertiende eeuw. Napoleon De Pauw vermeldt in zijn ‘Cartulaire historique et généalogique des Artevelde’ (Havez, 1920) niet minder dan honderd en acht namen van Arteveldes, van hun echtgenotes en kinderen. Zijn lijst van namen van personen die meer of minder sterk verbonden zijn met de van Arteveldes is nog langer, en bevat ongeveer honderdtwintig namen.

De leden van de families de Grutere, Soyssone, Sleepstaf, Zoetaert en Stocman die in dit boek vermeld worden zijn eveneens fictief, maar die families bestonden wel in het Gent van de veertiende eeuw en waren gekende tegenstanders van de van Arteveldes.

De zeeslag van Sluis is grotendeels vergeten als één van de belangrijkste slagen van de Honderdjarige Oorlog. Voor het aantal schepen die in de strijd geworpen werden, vond ik de grootste verschillen voor de Franse vloot. Getallen van tweehonderd tot achthonderd schepen worden in de geschiedkundige literatuur vermeld; voor de galeien van Barbavera (of Barbanera) alleen variëren de cijfers die vermeld worden van drie, vier, zes over dertien tot dertig schepen. De meest betrouwbare aantallen voor de Franse vloot lijken me ongeveer tweehonderd koggen te zijn, zes galeien, en ongeveer tweehonderd andere, kleinere schepen, tot een totaal van ongeveer vierhonderd schepen. Hoewel sommige geschiedkundigen de aanval van Vlaamse boten in de achterhoede van de Franse vloot vermelden, deden de kroniekschrijvers van de tijd dat niet. Aantallen van twintigduizend mannen gedood in de Franse vloot en vierduizend in de Engelse vloot, lijken me waarschijnlijk. De vluchtende Franse schepen, achterna gezeten door Jehan Crabbe, worden vermeld als ongeveer dertien tot dertig, zodat Sluis een echte catastrofe heeft moeten betekenen voor de Franse marine indien dit inderdaad de enige Franse schepen die konden ontsnappen.

Koning Edward III van Engeland plaatste naast de gouden leeuwen in zijn standaard ook de ‘*fleur-de-lys*’, de lelies, in kwadranten in zijn standaard. Dat gebeurde inderdaad in de Vrijdagmarkt van Gent nadat Jacob van Artevelde hem genoopt had weer zijn koninkrijk van Frankrijk op te eisen. De lelies bleven in de Engelse koninklijke standaard tot in het begin van de negentiende eeuw. De titel van ‘Koning van Frankrijk’ werd slechts officieel verzaakt door Koning George III en het Engels Parlement in 1801. Iets later herkende het Verenigd Koninkrijk de Franse republiek. Thans worden de Engelse leeuwen in kwadrant geplaatst met de harp van Ierland en de rode leeuw van Schotland.

In de kronieken wordt er geen melding gegeven van enige samenzwering gericht tegen Koningin Filippa tijdens haar verblijf te Gent, hoewel bepaalde krachten in Gent en in Vlaanderen zeker ageerden tegen de invloed van de Koning van Engeland in het graafschap. Die paragraaf in de roman is dus zuivere fictie.

De Engelse zending van Katelijne de Coster heeft inderdaad plaats gehad, zowel als andere zendingen die ze uitvoerde naar de soevereinen. Ze werd ok werkelijk verwickeld in een schipbreuk en werd gered, maar Richard FitzAlan, Earl van Arundel, was niet bij haar op haar reis naar Bretagne.

De term van de ‘Lage Landen’ werd niet gebruikt in de veertiende eeuw. Ik had een term nodig om Vlaanderen, Brabant, Henegouwen, Holland, Zeeland, Gelderland, Namen, het Prinsbisdom Luik en Jülich of Gulik in twee woorden te kunnen melden in plaats van telkens die graafschappen bij naam te noemen. Ik dacht dat de term van de ‘Lage Landen’ een geschikte, korte verwoording betekende.

Het jaar begon niet op de eerste januari in de Middeleeuwen, maar omdat ik het consistent gebruik van Pasen als het begin van een nieuw jaar te moeilijk en te ongewoon vond voor het begrip van het verhaal en van de datums, liet ik de jaren in deze roman beginnen met de eerste januari, zoals we thans gewoon zijn.

De straten van Gent in de veertiende eeuw waren grotendeels in tracé bewaard tot op de huidige dag. De Vrijdagmarkt wordt nog steeds zo genoemd, net zoals de Vismarkt, de Koornmarkt, de Reep, de Kalandenberg, de Veldstraat, en zovele andere. Men kan dus een huidige kaart van Gent gebruiken om de straten die in de tekst vermeld worden te vinden. De vroegste kaart van de straten van Gent dateert van 1534. Ik gebruikte heel wat een kaart van 1559 getekend door Jacob van Deventer.

De geografie van Vlaanderen en Zeeland was zeer verschillend in de veertiende eeuw van de huidige. Grote baaien drongen toen het land in, zodat steden zoals Sluis en Damme havens konden zijn met toegang tot de zee. Vandaag liggen die steden ver in het land. Een baai ook kwam diep het land in van Zeeuws Vlaanderen nabij Axel. Het land genaamd Walcheren in Zeeland was toen ook nog een eiland, net zoals de landen boven Sluis die het grote, lage eiland Cadzand vormden.